T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MADDE BAĞIMLISI BİREYLERİN AİLELERİNDE BABANIN TEMSİLİ VE KONUMU ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

İLKER AKTÜRK

DANIŞMAN

DOÇ.DR. ÖMER MİRAÇ YAMAN

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

SOSYAL HİZMET TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İSTANBUL - 202

İTHAF

Beni ve kardeşimi yetiştirmek için var gücüyle çalışan babama...

TEŞEKKÜR

Babalar ve babalık hakkında çalışmaya başlamak, kendi hikayemdeki pek çok noktayı anlamlandırma çabamla birlikte gelişti. Bu süreç içerisinde nimetini benden esirgemeyen ve bu çalışmayı bitirebilecek gücü ve azmi bana veren, sözlerin en güçlüsüne sahip olan Allah'a hamd ederim.

Bu çalışmayı yürüttüğüm süreçte gerek madde kullanıcılarına gerekse madde kullanan çocuğu olan babalara ulaşmam noktasında bana verdikleri desteklerden dolayı Türkiye Yeşilay Cemiyeti altında faaliyet gösteren Yeşilay Danışmanlık Merkezine (YEDAM), burada görev yapan; Sosyal Hizmet Uzmanı Ömer Faruk Bozdoğan'a ve Uzman Klinik Psikolog Melike Şimşek'e, Başakşehir YEDAM ekibine, Bağımsız Yaşam Derneğine (BAYDER) ve katkı sağlayan ancak isimlerini hatırlayamadığım uzmanlara ve meslek elemanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmayı yürüttüğüm sırada ve öncesinde benden desteğini hiç eksik etmeyen, söyledikleri ve söylemedikleriyle bana çok şey katan kıymetli abim Sefa Çetinkaya'ya, çalışmam hakkındaki görüşleriyle beni destekleyen abim Hakan Karaman'a, zorlandığımda bana yol gösteren, dilimden dökülmeyenleri dile getiren ve bu çalışmanın olabilecek en hızlı şekilde bitmesine vesile olan kıymetli danışman hocam Ömer Miraç Yaman'a, bu çalışmayı büyük bir yoğunlukla yürüttüğüm dönemde bana katlanan, yardımını ve desteğini hiç eksik etmeyen kıymetli refikam ve eşime dua eder ve şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI ..... Error! Bookmark not defined.
BEYAN ..... Error! Bookmark not defined.
İTHAF ..... **i**
TEŞEKKÜR ..... **ii**
İÇİNDEKİLER ..... **iii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **vii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **viii**
ÖZET ..... **ix**
ABSTRACT ..... **xi**
1. GİRİŞ VE AMAÇ **1**
2. GENEL BİLGİLER **3**
2.1. Bağımlılık Nedir ve Bağımlı Olmak Ne Anlama Gelir: Kim Bu Bağımlılar? **3**
2.2. Bağımlılık Sürecine ve Tedavisine Genel Bir Bakış **9**
2.3. Aile Hastalığı Bağlamında Bağımlılık ve Ailelerin Bağımlılık Sürecindeki Konumları **15**
2.3.1. Bağımlılıkta Aileden Kaynaklı Risk Faktörleri 15
2.4. Babalar ve Babalık Hakkında Temel Yaklaşımlar **21**
2.4.1. Babalığın Tarihsel Değişimi 22
2.4.2. Türkiye'de Babalık Araştırmaları 26
2.4.3. Öne Çıkan Babalık Söylemleri 36
2.4.3.1 Babalık Kültürü ve Genel Olarak Babalık *36*
2.4.3.2 Çocukların Gelişiminde Unutulan Ebeveyn: Babalar *38*
2.4.3.3 Yeni Nesil Babalık Söylemi: Katılımcı Babalar *42*
2.4.4. Madde Bağımlılığı Hikayesinde Babalar 45
3. GEREÇ VE YÖNTEM **48**
3.1. Araştırmanın Yöntemi **48**
3.2. Araştırma Grubu **49**
3.3. Araştırmacının Konumu **50**
3.4. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği **50**
3.4.1. Derinlemesine Görüşme 52
3.5. Araştırmanın Veri Analizi **52**
3.6. Araştırmanın Genellenebilirliği **53**
3.7. Araştırmanın Sınırlılıkları **54**
4. BULGULAR VE YORUM **59**
4.1. Madde Kullanım Hikayesi **60**

4.1.1. Madde Kullanım Özellikleri 61
4.1.2. Madde Kullanımına Yönelten Sebepler 68
4.1.3. Madde Kullanım Sürecindeki Tecrübeler 74
4.1.3.1 İyiki İçmişim ! *74*
4.1.3.2 Madde Kullanmak veya Tedaviye Karar Vermek *75*
4.1.3.3 Madde Kullanıcılarında Bir Sorun Alanı Olarak Askerlik *84*
4.1.3.4 Bir Bağımlı Davranışı Olarak Telefon Satmak *87*
4.1.3.5 Madde Kullanımında Mahalle Abisi Faktörü *88*
4.2. Bağımlılık Sürecinde Aileyi Konumlandırmak 89
4.2.1. Bağımlı Ailesinde Genel Atmosfer 89
4.2.1.1 Ailedeki İlişkiler ve Ailenin Yapısı *90*
4.2.1.2 Şiddet ve Gerginlik Faktörü Olarak Babalar *92*
4.2.1.3 Ailede Fiziksel ve Duygusal Mesafe *94*
4.2.1.4 Bağımlı Ailesinde Madde Kullanmayan Kişi Olmak *97*
4.2.2. Anne Babaların Bağımlılık Sürecindeki Tutumları 99
4.2.3. Boşanmış Anne Babaların Çocukları 104
4.2.4. Aile İçi Şiddette Baba-Oğul-Anne Üçgeni 106
4.3. Bir Bağımlının Babası Olmak 107
4.3.1. Madde Kullanımı ve Baba Faktörü 107
4.3.1.1 Yolu Açanlar ve Yolu Yürüyenler *108*
4.3.1.2 Bir Sebep Olarak Babalar *110*
4.3.1.3 Babanın Bağımlılığı *120*
4.3.2. Çocuğun Madde Kullanımını Öğrenmek 122
4.3.2.1 Bir Baba Refleksi Olarak: Kabullenemek ve Konduramamak *123*
4.3.2.2 En Son Babalar Duyar *128*
4.3.2.3 İlk Reaksiyon ve Tepkiler *130*
4.3.3. Madde Kullanım Sürecinde Babada Meydana Gelen Değişimler 136
4.3.3.1 İlişki ve İletişimde Değişiklikler *137*
4.3.3.2 Ailede ve Babada Meydana Gelen Diğer Değişimler *141*
4.3.3.3 Bir Bağımlının Babası Olmak *144*
4.3.3.4 Bir Babanın Bağımlı Oğlu Olmak *149*
4.3.4. Bağımlı Babalarının Davranışları 151
4.3.4.1 Bir Baba Davranışı Olarak Sokakta Çocuğunu Aramak *152*
4.3.4.2 Daha Kötüsünden Koruma Çabası: Güvenli Kullanım Alanı Sağlamak *153*
4.3.4.3 Polise Şikayet Etmek ve Ölmesini Beklemek *154*
4.3.4.4 Çevre Değiştirme Girişimi Olarak Taşınmaya Karar Vermek *156*
4.3.4.5 Evden Kovmak *158*

4.3.5. Çevreye Karşı Mahcubiyet Geliştirmek 160
4.4. Babalar ve Bağımlı Oğulları 163
4.4.1. Baba Kimdir, Nedir ve Nasıl Olmalıdır ? 163
4.4.1.1 Bir Sorumluluk Olarak Babalık 163
4.4.1.2 Öğretmen Olarak Babalar 166
4.4.1.3 Korumak, Kollamak ve Arkadaş Olmak 168
4.4.1.4 Kurallar, Sınırlar ve Babalar 171
4.4.1.5 Baba Hep Daha Fazlasıdır 172
4.4.2. Bağımlı ve Babanın İlişkileri 174
4.4.2.1 Baba Oğul Olamamak: Bir İlişkinin Yoksunluğu 174
4.4.2.2 Olumsuz, Mesafeli İlişkiler ve Güven Sorunları 178
4.4.2.3 Babaya Şiddet Uygulamak 180
4.4.2.4 Olumlu İlişkiler ve Diğer Unsurlar 182
4.4.2.5 Kızgınlık, Kırgınlık ve Kırılganlık Odağında Yıpranan Baba Oğul İlişkisi .. 186
4.4.3. Babalar ve Duygusal İletişim 189
4.4.3.1 Duygu İfadelerinde Eksiklik 189
4.4.3.2 Derdini Babaya Değil, Anneye Anlatmak: Babalarda Duygusal Erişilemezlik 198
4.4.3.3 Dışarıya Farklı, Eve Farklı Davranmak 203
4.5. Babalık Performansları 205
4.5.1. Madde Kullanıcılarının Babalarında Babalık Tarzları 205
4.5.2. Kısıtlayıcı, Baskıcı ve Otoriter Babalar 205
4.5.2.1 Aşırı Hoşgörülü veya İlgisiz Babalar 208
4.5.2.2 "Otoriter Olmamak" 210
4.5.2.3 Sorumluluk Verebilmek 211
4.5.3. Babalık Performansına İlişkin Düşünceler 213
4.5.3.1 Görünmez Babalar 213
4.5.3.2 Bana Sorarsan Ben Süper Babayım ! 215
4.5.3.3 Çocuk Yetiştirmeye Katılımda Bir Engel Olarak Çalışmak 218
4.5.4. Babalık İnşaası için Bir Referans Noktası Olarak Babalar 220
4.6. Bağımlılık Tedavisinde Babalar 223
4.6.1. Tedavi Sürecinde Baba Faktörü 223
4.6.1.1 Tedaviye Aktif Katılmamak 223
4.6.1.2 Tedavide Maddi Destek Kaynağı Olarak Babalar 225
4.6.1.3 Tedavi Sürecinde Baba Desteğinin Yeri ve İşlevselliği 227
4.6.1.4 Tedaviye Katılımda Anne Baba Farkı 235
4.6.1.5 Tedaviye Katılımda Babalar için Motivasyon Kaynağı: Başarı Hikayeleri . 237

4.6.2. Tedavide Doğru Bilgi ve İlişki Ağını Yakalamak 240
4.6.2.1 Psikolojik Desteğe İhtiyaç Duymak 243
4.6.3. Annenin Hakkı Anneye ! 244
4.7. Bağımlılardan ve Bağımlı Babalarından Babalara Öneriler 246
4.7.1. Madde Kullanan Çocuğu Olan Babalardan Babalara Öneriler 246
4.7.1.1 Geçmişe Dönsem … 253
4.7.2. Madde Kullanıcılarından Babalara Öneriler 256
5. TARTIŞMA 265
KAYNAKLAR 288
FORMLAR 304
ETİK KURUL KARARI 305
İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI 306

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2-1:Alkol ve madde bağımlılığının DSM'de ele alınışlarının değişimi 5
Tablo 2-2:DSM 4'ten DSM 5'e kriterlere göre geçiş 7
Tablo 2-3:Bağımlılıkta aileden kaynaklı risk faktörleri 16
Tablo 2-4:Bağımlılık tedavisinde aile ile çalışırken dikkat edilmesi gerekenler 18
Tablo 2-5:İyi babanın karakteristik özellikleri 36
Tablo 2-6:Anne ve babanın çocukla ilgilenme biçimindeki farklılıklar 39
Tablo 2-7:Baba katılımında önemli faktörlere örnekler 43
Tablo 2-8:Baba katılımının belirleyicileri 44
Tablo 3-1:Madde kullanıcılarının sosyodemografik ve madde kullanım özellikleri 55
Tablo 3-2:Babaların sosyodemografik ve çocuklarının madde kullanım özellikleri 57

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2-1:Alkol bağımlılığı kavramının tarihsel değişimi 5
Şekil 3-1:Yarı yapılandırılmış görüşme formunun oluşturulma süreci 52
Şekil 5-1: Madde kullanıcılarında negatif yönlü gelişen sosyal işlevsellik 267
Şekil 5-2:Madde kullanımını kolaylaştırıcı bir faktör olarak babalar ile ilişkili unsurlar 272
Şekil 5-3:Madde kullanan oğlu olan babaların gözlemlenebilir davranışları 276
Şekil 5-4:Baba kimdir ? 277
Şekil 5-5:Babalık tarzları 280
Şekil 5-5:Babalık tarzları .....**Error! Bookmark not defined.**
Şekil 5-6:Katılımcıların söylemlerinde öne çıkan iyi babalık özellikleri..... 282
Şekil 5-6:Katılımcıların söylemlerinde öne çıkan iyi babalık özellikleri Error! Bookmark not defined.

SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ

DSM: The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders / Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı

ICD: International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems

TUBİM: Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi

NA: Adsız Narkotikler

AA: Adsız Alkolikler

EMCDDA: European Monitoring Centre For Drugs And Drug Addiction / Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi

BAPİ-A: Aile Bağımlılık Profil İndeksi

BİBAP: Bireysel Bağımlılık Tedavisi Programı

AÇEV: Anne Çocuk Eğitim Vakfı

ÖZET

Aktürk, İ. (2021). Madde Bağımlısı Bireylerin Ailelerinde Babanın Temsili ve Konumu Üzerine Nitel Bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet ABD. Yüksek LisansTezi. İstanbul.

Bağımlılık pek çok unsur tarafından tetiklenebilecek bir hastalık niteliği taşımaktadır. Aile ilişkileri bu hastalığı tetikleyebilecek ve madde kullanımının sürdürülmesini sağlayacak bir yapı arz edebilmektedir. Aile özelinde ise özellikle babaların, madde kullanımı özelinde yeterince ele alınmadığı görülmektedir. Bu sebeple bu çalışmada baba oğul ilişkisi kapsamında babaların, çocuklarının madde kullanımı hikayesindeki konumlanışı analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, babalık fenomeninin daha derinlemesine analiz edilebilmesi adına nitel araştırma yöntemleri tercih edilmiştir. En az bir kez madde kullanım tedavisi görmüş madde kullanıcıları ve madde kullanıcılarının babaları araştırmaya dahil edilmiştir. Bu bağlamda yirmi (20) madde kullanıcısı ve yirmi (20) madde kullanan oğlu olan baba ile toplamda kırk (40) katılımcı ile görüşme yapılmıştır. Hem baba hem de bu babanın oğluyla görüşme yapılmamış, katılımcılar farklı ailelerden seçilmiştir. Katılımcıların tamamı erkektir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler fenomenolojik yöntem kullanılarak analiz edilmiş ve bu doğrultuda çeşitli temalar oluşturulmuştur. Araştırmanın sonucu olarak madde kullanıcıları ve babaları arasındaki ilişkinin genel itibariyle olumsuz bir nitelik taşıdığı, babaların madde kullanımı açısından önemli tetikleyici bir unsur olarak değerlendirilebileceği anlaşılmıştır. Baba oğul arasındaki ilişkinin seyri düzelmeye başladığında, bunun madde kullanım tedavisine de yansıyabileceği bulunmuştur. Zira babaların verdikleri destek, madde kullanıcılarının tedavi motivasyonunu etkilemektedir. Bununla beraber, babaların tedaviye katılımları oldukça düşüktür. Babaların tedaviye katılımları arttıkça, tedaviden elde edilen sonuçların daha olumlu olduğu katılımcılar tarafından dile getirilmektedir. Babaların tedavi katılımını artırmak için çeşitli motivasyon kaynaklarının bulunduğu ve bunları harekete geçirmenin tedavide baba katılımını artırabileceği farkedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bağımlılık, Madde Kullanımı, Baba, Babalık, Aile

ABSTRACT

Aktürk, A. (2021). A Qualitative Research on the Representation and Status of the “Father” in the Families of Drug Addicts. İstanbul University-Cerrahpasa, Institute of Graduate Studies, Social Work. Master Thesis. İstanbul.

Addiction is a disease that can be triggered by many factors. Family relationships can provide a structure that can trigger this disease and ensure the continuation of substance use. In the family context, it is observed that fathers and fatherhood are not adequately addressed in substance use. For this reason, in this study, the position of fathers in the history of substance use of their children within the context of father-son relationship has been analyzed. For this purpose, qualitative research methods were preferred in order to analyze the phenomenon of fatherhood in more depth. The fathers of substance users and substance users who received substance use treatment at least once were included in the study. In this context, a total of forty (40) participants were interviewed who has twenty (20) fathers of substance users and twenty (20) substance users. No interviews were made with both the father and the son of this father, and the participants were selected from different families. All of the participants are male. The data obtained from the interviews with the participants were analyzed using the phenomenological method and various themes were created in this direction. As a result of the study, it was understood that the relationship between substance users and their fathers was generally negative, and that fathers could be considered an important trigger for substance use. It was found that when the relationship between father and son starts to improve, this may also be reflected in substance use treatment. Because the any support given by fathers affects the treatment motivation of substance users. However, fathers' participation in treatment is very low. Participants stated that the more fathers' participation in the treatment, the more positive the results obtained from the treatment. It has been recognized that there are various sources of motivation for fathers to increase their participation in treatment, and activating them can increase fathers involvement in treatment.

Key Words: Addiction, Substance Use, Father, Fatherhood, Family

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Madde kullanımıyla birlikte başlayan bağımlılık döngüsü, bireyi çıkması zor bir sarmala sokmaktadır. Bu sürecin kendine has pek çok unsuru ve değişkeni bulunmaktadır. Oldukça kapsamlı ve karmaşık bir yapı sergileyen bağımlılık meselesinin daha iyi anlaşılabilmesi için buna katkı sağlayan faktörlerin de iyi anlaşılması gerekmektedir.

Bağımlılık sürecine katkı yapan faktörler; kişisel özellikler, arkadaş ilişkileri, aile ilişkileri, kültür, yasal sorunlar, ekonomik sorunlar, travmatik deneyimler, çeşitli psikolojik sorunlar vb. şeklinde özetlenebilmektedir. Bunların bazıları daha yüksek etki gücüne sahip iken, bazıları ise o kadar yüksek bir güce sahip değildir. Lakin bunun belirleyicisi de yine kişinin kendisidir. Dolayısıyla bağımlılık, kişiye has şekilde ilerleyen ve gelişen bir nitelik taşımaktadır.

Bireylerin madde kullanım sürecine katkı yapan faktörler arasında gösterilebilen aile ilişkileri, madde kullanımında ve madde kullanım tedavisi sürecinde oldukça önemli bir işleve sahiptir. Ailenin yapısı, aile içerisindeki bağların zayıflığı, aile ilişkileri ve aile ile ilgili diğer unsurlar, madde kullanımının aile tarafından desteklenmesine zemin hazırlayabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta aile denildiğinde anlaşılan yapıdır. Zira aile, anne ve babadan oluşan bir sistem niteliği taşımaktadır. Ancak madde kullanımı noktasında aile etkisine odaklanan çalışmaların genellikle anne etkisi üzerinde durduğu görülmektedir. Bağlanma kuramı perspektifinde geliştirilen açıklamalar, anne evlat ilişisi üzerine temellendirilen görüşler bunlara örnek olarak verilebilmektedir. Benzer şekilde yine ailenin tedavi sürecine olan katkısı değerlendirilmeye çalışıldığında da yine anneler, aile adı altında ön plana çıkmaktadır. Ailenin tedaviye katılımının madde kullanım tedavisi üzerindeki olumlu etkisi bilinmektedir. Ancak ailenin tek üyesi anneler değildir.

Genel olarak bakıldığında, bu çalışmada da uzunca değinileceği üzere, ailenin birtakım meselelere etkisine ilişkin yapılan değerlendirmelerde babanın etkisi, anne kadar dikkat çekmemiş ve göz önüne alınmamıştır. Dolayısıyla değerlendirmeler her ne kadar aile başlığı altında yapılıyor olsa da değerlendirmelere konu edilen aile üyesi genellikle anneler olmaktadır. Literatürde, babanın çocuk gelişimine olan etkisinin uzun yıllar anlaşılamaması ve sürecin yalnızca anne üzerinden okunması da benzer bir nitelik taşımaktadır. Babalar ihmal edilmekte ve değerlendirme noktasında babaların dahil olmadığı süreçler işletilebilmektedir. Elbette bu yalnızca değerlendiriciler, araştırmacılar, yazarlar veya uygulayıcıların meselesi değildir. Annelerin, babalara kıyasla sosyal açıdan daha görünür olmaları, değerendirmelerin de onlar

üzerinden yürütülmesine zemin sağlamış olabileceği unutulmamalıdır. Örneğin bağımlılık konusunda aile hakkında yürütülen çalışmaların önemli bir kısmının yalnızca anne üzerinden yürütüldüğü ve babanın sürecin içerisinde kendisine yer bulamadığı görülmektedir. Ancak bu araştırmacının babaları veya babalığı önemsemediğini değil, araştırmaya babaların dahil edilmediğini göstermektedir. Bunun sebepleri ise annelere daha kolay ulaşma, annelerin tedavi katılımlarının daha yüksek olması, annelerin işbirliğine, ilişki ve iletişime babalardan daha açık olabilmesi olarak sıralanabilmektedir.

Türkiye'de babalık çalışmaları 1990'lı yılların başında yoğunlaşmaya başlamıştır. Babalık hakkında en fazla çalışma yapılan dönemlere içinde bulunduğumuz yıllar örnek gösterilebilir. Babalar ile alakalı çalışmlara bakıldığında bugüne kadar toplamda 185 tezin babalığı ele aldığı görünmektedir. Yöktez'de yaptığımız taramada, "baba" anahtar kelimesi kullanılarak taranan 1318 tezden seçilmiştir. Tezler seçilirken tezin ana eksenin baba veya babalık ekseninde kurgulanmış olması kriter olarak alınmıştır. Tarama sırasında anne-baba, ana-baba gibi kavramlar kullanılarak yapılan pek çok çalışma olduğu ancak çalışmaların içeriklerinin ebeveynlik üzerinden oluşturulduğu fark edilmiştir. Tezler taranırken anne-baba, ana-baba gibi kavramlar etrafında kurgulanmış çalışmaların başlıklarında bu kavramların İngilizce ebeveyn anlamına gelen "parents" kelimesi ile çevrildiği fark edilmiştir. Türkiye'de babalık ile alakalı Yöktez'den ulaşılabilen en eski çalışma 1986 yılında Oya Güngörmüş tarafından yapılan *"Baba Yoksunluğunun Benlik Kavramına Etkisi ve Babasız Öğrencilerin Problemlerinin Hangi Alanlarda Yoğunlaştığının Saptanması"* isimli yüksek lisans çalışmasıdır. 1986 tarihinden bugüne kadar babalık hakkında hazırlanan tezlerin sayısında artış gösteren bir ivme bulunmaktadır. Babalık hakkında 2019 yılında 44 tez hazırlanmıştır. Bu sayı ülkemizde babalık hakkında bir yılda hazırlanan en yüksek tez sayısıdır. Görüldüğü gibi ülkemizde babalara ve babalığa ilişkin çalışmalar giderek artış göstermektedir.

Ülkemizde babalık konusunun daha yoğun şekilde ele alınmaya başlamasıyla birlikte, babaların pek çok konudaki etkisi ve bu konulardaki konumu üzerine yoğunlaşılmaya başlanacağı düşünülmektedir. Özellikle madde kullanımı ve bağımlılık gibi aile ile yakından ilişkili konularda, babanın bugüne kadar kapsamlı bir şekilde ele alınmaması literatürde bu anlamda önemli bir boşluğun olduğunu işaret etmektedir. Bu çalışmada madde kullanıma ve bağımlılık konusunda babanın resmini çekmeye çalışacak kapsamlı bir incelemeye girişilmiştir. Bu yönüyle bu çalışmada madde kullanımı ve babalık ilişkisini oldukça kapsamlı ve çok yönlü inceleyen ülkemizdeki ilk çalışmalardan olma niteliği taşımaktadır. Bu yönüyle bağımlılık ve babalık araştırmaları adına bir çıkış noktası işlevi görebileceği, daha kaliteli ve daha kapsamlı çalışmaların yapılması adına fikir verebileceği düşünülmektedir.

Yürütülen bu tez çalışmasında bağımlılık konusunda babaların konumunu betimlemek ve süreci babalar açısından değerlendirmek amaçlanmaktadır. Çocukları madde kullanan babaların, baba oğul ilişkisi bağlamında değerlendirilerek elde edilen bilgilerin hem tedavi, hem de önleyici çalışmalar açısından yeni yaklaşımların gelişmesine zemin hazırlaması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda hem madde kullanan oğlu olan babalar, hem de madde kullanıcıları ile babalık üzerine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yürütülen bu çalışma, bağımlılık ve babalık meselesine ilişkin oldukça kapsamlı bilgilere ulaşmamızı sağlamıştır. Araştırma sürecinde elde ettiğimiz veriler; babanın madde kullanım sürecindeki konumu, baba oğul arasındaki ilişkinin sürece katkısı, baba oğul ilişkisinin seyri, babanın tedavi sürecindeki etkisi ve bu süreçte babalar ile ilgili öne çıkan diğer unsurların anlaşılması açısından önemli nitelikler taşımaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1.Bağımlılık Nedir ve Bağımlı Olmak Ne Anlama Gelir: Kim Bu Bağımlılar?

Bağımlılılık oldukça uzun geçmişi olan bir hastalıktır. Yüzyıllar öncesinde dahi bağımlılıktan ve bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımından söz edildiği bilinmektedir. Rosenthal ve Faris (2019) tarafından yapılan bir çalışmada, bağımlılık anlamına gelen "addiction" kelimesinin milattan önceki tarihlerde Roma İmparatorluğu'na kadar uzanan tarihinden bahsedilmektedir. Benzer şekilde İngilizce'de addiction (bağımlılık) kavramının geçmiş dönemlerdeki "habit" (alışkanlık), "inebriety" (ayyaşlık) gibi kavramların yerine kullanılmaya başlandığı belirtilmektedir (Berridge ve Mars, 2004). Bağımlılığın, İngilizcede yüzyıllar boyunca "kendini bir şeye adamak, kendini kaptırmak" (devoted, given over) anlamında kullanıldığı da geçmiş dönem çalışmalarda belirtilmiştir. 19. yüzyıl itibariyle bağımlılık kavramı daha çok madde kullanımı, hastalık, yoksunluk, ahlaksızlık gibi anlamlarda kullanılmaya başlanmıştır. Bağımlılık kavramının ihtiva ettiği geniş anlam dairesi sebebiyle günümüze doğru gelindikçe anlam daralmış, madde kötüye kullanımı ve madde bağımlılığı gibi kullanımlar öne çıkmaya başlamıştır (Alexander ve Schweighofer, 1988).

Tarihi bu kadar eskiye dayanan bir kavramın dönemler boyunca üzerinde mutabık kalınan tek bir tanımı olmamamıştır. Zira bağımlılık, yapısı itibariyle bir süreci ifade etmektedir. Dolayısıyla yapılacak tanımlamaların da bu sürece işaret etmesi önem taşımaktadır. West ve Brown'un (2013) ifade ettiği gibi bu kavramın bir sandalye veya bir fil gibi somut bir varlığı yoktur. Söz konusu kavram sosyal olarak da sıklıkla tanımlanmaktadır ki bu durum damgalama ve damgalanmanın ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla teknik açıdan bağımlılık tanımlaması yapılagelse de bağımlılığın her toplum için sosyal bir anlamı olduğu da unutulmamalıdır.

Terimsel açıdan bakılacak olursa, bağımlılık kavramının doğru veya yanlış bir tanımı yoktur. Genellikle uzmanların üzerinde anlaştığı daha kullanışlı tanım veya tanımlar mevcuttur. Bu durumun bağımlıların tanılanmasında bir belirsizliğin doğmasına ve bundan kaynaklı medikal harcamaların artmasına, desteğe ihtiyaç duyan kişilerin bu desteğe ulaşamamasına neden olduğu bilinmektedir (Shaffer, 1997). Bağımlılık, sıklıkla sosyal açıdan tanımlanan bir kavram olduğu sebebiyle buna bağlı olarak pek çok değişiklik yaşamıştır. Toplumların yaşadığı değişimler, sosyal kabuller ve algılar ve tüm bunların dışında kavramsal karmaşanın yarattığı belirsizlikler, bağımlılık kavramının tarih boyunca daha açık ve net olmaya çalışan açıklamalar ile tanımlanmaya çalışılmasını sağlamıştır (West ve Brown, 2013). Bağımlılığın tanımlanmasındaki bu belirsizlikler, tedavi çıktılarının ölçülmesi ve tedavi başarısının değerlendirilmesi noktasında da zorluklar yaşanmasına neden olmuştur (Maddux ve Desmond, 1986). Örneğin alkol bağımlılığı konusundaki tarihsel değişim kavramlarda da değişikliğe neden olmuştur (Şekil 2-1). Günümüze doğru geldikçe kavramlar üzerinde fikirbirliğine varmak kolaylaşmıştır zira bağımlılığa ilişkin bileşenler daha net anlaşılmaya başlanmıştır.

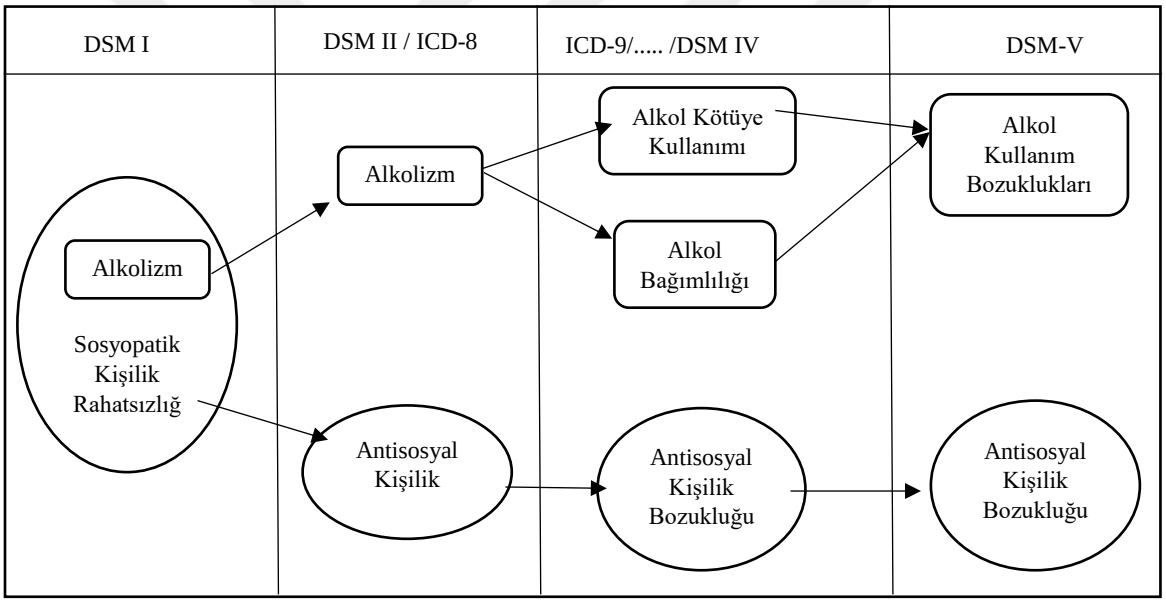
Bağımlılık için bir tanımlama yapılmadan önce bağımlılığın öncüllerinden ve bileşenlerinden bahsetmenin hem tanımın yapılmasını hem de tanımın anlaşılmasını kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Sussman ve Sussman (2011) tarafından yapılan bir çalışmada bağımlılığın tanımını içeren elli iki çalışma incelenmiş ve çalışmalarda ortak olan şu beş elemente ulaşılmıştır; bağımlılığa yol açan davranışlarda bulunmak (örneğin ağrı ve acıyı azaltmak için yoğun ilaç kullanımı, bir şeyin etkisini artırmak için kullanım, fantaziler vb.), bağımlılık yapıcı davranış ile aşırı meşgul olmak (kullanım için yoğun istek duyma ve plan yapma), geçici doyum hissi (kullanımdan sonra doyuma ulaşma ancak sonra tekrar arama), kontrol kaybı yaşamak (davranışların kontrolünün yitirilmesi sonucunda yaşanan olumsuz deneyimler). Benzer şekilde Ögel (2017) bağımlılığın bileşenlerini; tolerans geliştirme[1], yoksunluk[2], başarısız bırakma girişimleri, kullanım isteği, zarar görülmesine rağmen kullanıma devam etmek, zamanının büyük bölümünü kullanıma ayırmak (plan yapmak dahil), kontrol kaybı yaşamak (planlanandan daha fazla kullanmak), madde kullanım isteği ile karakterize edilen aşerme[3] olarak ifade etmiştir. Sosyokültürel bağlamda ele alındığında bağımlılığın ve bağımlılığın bileşenlerinin tanımlanması noktasında farklılıklar görülebilir (West ve Brown, 2013). Ancak gelinen noktada genel

[1] İstenilen etkiye ulaşmak adına kullanılan miktarın artırılması
[2] Fazla ve uzun süreli madde kullanımının azalmasının ardından çıkan fiziksel ve ruhsal etkileri olan sendrom
[3] İngilizce'de "craving olarak kullanılan kavram Türkçe'ye "aşerme" olarak çevrilmiştir.

itibariyle tanımların, bileşenlerin ve sosyal bakış açısının birbirine yaklaştığı söylenebilmektedir.

Tanımların benzeşmesi noktasında DSM[4] önemli bir rol oynamıştır/oynamaktadır. DSM, psikolojik bozuklukları tanımlamak için kullanılan bir tanı aracıdır. Bilinen tüm psikolojik bozukluklara ait kriterlerin yer aldığı kategorize bir tanı sistemini içermektedir (APA, 2013). DSM'nin yayımlanmış beş versiyonu bulunmaktadır. 1994 yılında yayımlanan DSM 4 ve 2013 yılında yayımlanan DSM 5'te bağımlılığın ele alışındaki değişiklikler, geçen süre zarfında bağımlılığın tanımındaki değişikliği ve geçişi de ortaya koymaktadır (Man, 2015). Bu bağlamda aşağıdaki tablo DSM'de kavramların kullanımı ve kategorilerin değişimi gösterilmiştir (Tablo 2-1).

Tablo 2-1:Alkol ve madde bağımlılığının DSM'de ele alınışlarının değişimi

Şekil 2-1:Alkol bağımlılığı kavramının tarihsel değişimi

Kategoriler	DSM-I	DSM-II	DSM-III	DSM III-R	DSM-IV	DSM-V
Kavram	Alkolizm; Madde Bağımlılığı[5]	Alkolizm; Madde Bağımlılığı[6]	Madde Kullanım Bozuklukları; Madde Kötüye Kullanımı[7], Madde Bağımlılığı[8]	Psikoaktif Madde Kullanım Bozuklukları; Madde Bağımlılığı[4]	Maddeyle İlişkili Bozukluklar[9]; Madde Kullanım Bozuklukları[10], Madde Bağımlılığı ve Madde Kötüye Kullanımı[3,4]	Madde ve Bağımlılık Bozuklukları

[4] Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders - Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı.
[5] Drug Addiction
[6] Drug Dependence
[7] Substance Abuse
[8] Substance Dependence
[9] Substance Related Disorder
[10] Substance Use Disorder (SUD)

				Madde Kötüye Kullanımı[3]		
Kategori	Sosyopatik Kişilik Rahatsızlığı	Kişilik Bozukluğu ve Bazı Psikotik Olmayan Mental Bozukluklar	Bağımsız Kategorizasyon	Bağımsız Kategorizasyon	Bağımsız Kategorizasyon	Bağımsız Kategorizasyon
Tanı Süresi	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	En az 1 ay	En az 1 ay	12 aylık süreç içerisinde	12 aylık süreç içerisinde

(Robinson ve Adinoff, 2016).

DSM 4'te bağımlılık; madde kullanım bozuklukları[10] ve madde ile ilişkili bozukluklar[9] olmak üzere iki genel başlık altında ele alınmaktadır. Madde kullanım bozuklukları; madde kötüye kullanımı[7] ve madde bağımlılığı[4] olarak ikiye ayrılmıştır. Madde ile ilişkili bozukluklar ise; madde zehirlenmesi[11] madde yoksunluğu[12], madde kullanımının neden olduğu ruhsal bozukluklar[13] olarak 3'e ayrılmıştır (APA, 2000). DSM 4 ile birlikte kullanımının değerlendirilmesine ilişkin hiyerarşik bir yaklaşım gündeme gelmiştir. Burada madde kötüye kullanımı ve madde bağımlılığı arasında bir seviye ilişkisi kurulduğundan söz edilebilir. Kötüye kullanımın, bağımlılığa göre daha hafif düzey bir bozukluk olduğunu ve bağımlılığın başlangıcı olarak değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin söylemler literatürde yer almaktadır (Güleç ve ark. 2015; Hasin ve ark. 2013).

DSM 5'te, DSM 4'te yer alan kötüye kullanım[7] ve bağımlılık[8] ayrımı sona erdirilmiştir. DSM 4'te, DSM 5'e göre bir durumun kötüye kullanım veya bağımlılık olarak tanılanması için gereken kriterler birbirinden farklıdır (Tablo 2-2). DSM 5 ile birlikte kötüye kullanım ve bağımlılık, madde kullanım bozuklukları[10] adı altında birleştirilmiştir (APA, 2013). Amerika'da yaklaşık 35 bin kişiyle gerçekleştirilen ve kişilerin ruhsal durumları, madde kullanımı ve psikiyatrik bozukluklarının DSM 4'e göre araştırıldığı uzun süreli bir takip çalışmasında, kişilerin "yasal problem yaşamak" dışında kötüye kullanım ve bağımlılık kriterlerini bir arada bulundurduğu ve bunların birbirleriyle iç içe olduğu görülmüştür (Hasin ve Grant, 2015). Dolayısıyla kötüye kullanım ve bağımlılığın altında aynı etkenlerin yattığı ifade edilmiştir. Bu çalışmayla birlikte kötüye kullanım ve bağımlılık gibi iki ayrı tanımın tek başlık altında birleştirilmesinin doğru olacağı görülmüştür (Hasin ve ark. 2013).

[11] Substance İntoxication
[12] Substance Withdrawal
[13] Substance related delirium, anxiety disorder, sleep disorders vs

Tablo 2-2:DSM 4'ten DSM 5'e kriterlere göre geçiş

Maddeler	DSM IV Bağımlılık (Dependence)[14]	DSM 4 Kötüye Kullanım (Abuse)[15]	DSM 5 Madde Kullanım Bozuklukları (SUD)[16]
Tehlikeli olabilecek durumlarda kullanıma devam etme	X		X
Olumsuz etkilere rağmen kullanıma devam etme	X		X
Sorumlulukları yerine getirememe (okulda,işte vs.)	X		X
Yasal sorun yaşamak[17]	X		
Günlük etkinliklerde azalma (eğlence, iş vs.)		X	X
Kullanım ile ilgili bedensel ve ruhsal problemler		X	X
Tolerans		X	X
Yoksunluk		X	X
Kullanım için istek duyma ve zorlanmış hissetme[13]		X	X
Madde ile alakalı her şeye çok zaman ayırma (arama,kullanma vs.)		X	X
Bırakmak ve kontrol için istek ve sonuç vermeyen girişimler		X	X
İstendiğinden daha büyük ve uzun süreli kullanım		X	X

(APA, 2000; APA, 2013; Hasin ve ark. 2013; NIH, 2014; Ögel, 2017).

Sonuç olarak günümüzde bağımlılığı tanımlamak için genellike DSM 5'in bağımlılık kriterlerini kullanılmaktadır. Bu kriterler yukarıdaki tabloda DSM 5 bölümünde işaretli olanlardan oluşmaktadır. Bunlardan hareketle bağımlılık; kişinin sosyal işlevselliğinde bozulmalara neden olan, yoksunluk ve tolerans gelişiminin görüldüğü uzun bir süreç olarak tanımlamabilir (Goodman, 1990). Bağımlılığın bir süreç olarak tanımlanması, bağımlılığın seyrine ve tedavisine ilişkin bazı ipuçlarını bünyesinde barındırmaktadır. Örneğin bağımlılığın neden olduğu olumsuz sonuçlar bir anda ortaya çıkmayabilir. Kişi çok hızlı tolerans geliştirmeyebilir, bir süre kullanımını kontrol altında tutabilir veya sosyal işlevselliğinde bir sorun ortaya çıkmayabilir. Ancak söz konusu durumlar madde kullanımı ile iç içe geçmiş öncüllerdir. Bugün değilse yarın, yarın değilse bile bir sonraki hafta madde kullanan kişide bağımlılık gelişebilir.

Bağımlılık, her ne kadar bir beyin hastalığı olarak tanımlansa da aynı zamanda önemli bir sosyal sorundur. Dolayısıyla bağımlılığın yansımaları sosyal yaşamda oldukça güçlü bir şekilde görülebilir. Madde kullanan kişinin kim olduğu, kim olacağı ve kimlerin bağımlı olabileceği genellikle toplum tarafından belirlenmiş durumdadır. Bu süreç etiketleme olarak da

[14] Son 1 yıl içerisinde bağımlılık tanısı almış olmamak ve kötüye kullanım kriterleriden en az 1 tanesini karşılıyor olmak.
[15] Son 1 yıl içerisinde 3 ve daha fazla bağımlılık kriterini karşılıyor olmak.
[16] Son 1 yıl içerisinde 2 ve daha fazla kriteri karşılıor olmak.
[17] "Kullanım için istek duyma ve zorlanmış hissetme (craving)" DSM 5 ile birlikte kriterlere eklenmiş ve "Yasal sorun yaşamak" kriterlerden çıkartılmıştır.

adlandırılabilir. Bağımlılar; tehlikeli, suçlu, problemli, polis ile başı dertli kişiler olarak görülebilir (Lloyd, 2013; Yaman, 2016). Her ne kadar bağımlılık bir hastalık olarak kabul ediliyor olsa da toplumdaki yansıması, bundan daha farklıdır. Bağımlıların etiketlenmesi bazen öyle noktalara ulaşabilmektedir ki bu durum stereotipleştirmeye neden olabilmektedir. Yurtdışında yapılan bir çalışmada bağımlıların filmlerde nasıl betimlendiğine ilişkin bazı veriler yer almaktadır. Bağımlıların ya da madde kullananların filmlerdeki gösteriminin mevcut ideolojiyi yansıttığı, toplumun algısının filmlerde görünür hale geldiği ifade edilmektedir. Alkol ve tütün kullananlar normalleştirilirken, madde kullananların ciddi bir etiketlemeye maruz bırakıldığı belirtilmiştir. (Cape, 2003). Türkiye'de ise polisin bir kişinin madde kullanıcısını olacağını düşünerek onu çevirmesi, üzerini araması toplumsal ve kurumsal etiketlemeye ilginç bir örnektir. Yaman'ın (2016) çalışmasında mülakat yaptığı polislerden birisi bu konu hakkında şunları söylemiştir:

"Polis bulunduğu konum itibariyle şüphe eder. Bahsettiğimiz bu şahıslar ise üstü başı düzgün olmayan, konuşma şekilleri edep dairesi dışında olan tiplerdir. Dolayısıyla bir polisin olay yerinde karşılaştığı bu kişiler; ilk olarak GBT'lerine bakılması gereken ve kendilerinden potansiyel anlamda şüphe duyulan kişilerin bulunduğu listenin başına geçmiş olurlar…"

Madde kullanan birisi zaman içerisinde polisin gördüğünde çevireceği, gözlerini dikeceği kişiye doğru evrilmektedir. Sonuç olarak bağımlılar dışlanan, etiketlenen ve kim olduklarına başkaları tarafından karar verilebilen kişilerdir. Bağımlıların etiketlenmesi ve toplum tarafından tanımlanması noktasında "bu duruma gelmelerinden kendilerinin sorumlu tutulması" önemli bir faktördür. Psikiyatrik bozukluğu veya fiziksel engeli bulunan bir kişinin bağımlılara göre daha az ve farklı etiketlemelere maruz kalmasının sebebi ise bu iradi durum olarak gösterilebilir (Corrigan ve ark. 2009). Bu etiketleme bazen o kadar güçlü olabilir ki kişinin madde kullanımını sonlandırma girişimlerinin tamamına ket vurabilir, bağımlılığını besleyebilir ve daha ciddi bir duruma getirebilir (Semple, 2005). Bağımlı kişilerin tedavi sürecine girmesi, iyileşmeye çalışması dahi etiketlemenin doğmasına veya mevcut önyargı ve etiketlerin artmasına neden olabilmektedir (Earnshaw ve ark. 2013; Olsen ve Sharfstein, 2014).

Bağımlı olmak birçok dezavantajı beraberinde getirmektedir (iş bulamama, tedavinin uzunluğunu, sosyal destek kaybı vs.). Bu anlamda bağımlılar dezavantajlı konumlarıyla birlikte yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Yapılan çalışmalar ile birlikte bu dezavantajlı durumların üstesinden gelinmeye çalışılmaktadır. TUBİM'in 2019 yılında yayımladığı Türkiye Uyuşturucu Raporu'nda kullanılan örneklemin yarıya yakını bağımlıları hasta olarak gördüğünü belirtmiştir. Örneklemin üçte biri ise bağımlıları hem hasta hem de suçlu olarak görmektedir.

Bağımlılığın tanımı ve bağımlıların toplum (kamu, tedavi sağlayıcılar vs.) tarafından nasıl algılandığı oldukça önemli bir konu olmakla birlikte, bağımlıların öyküsünün kullandıkları maddelerden ibaret olmadığı unutulmamalıdır.

2.2.Bağımlılık Sürecine ve Tedavisine Genel Bir Bakış

Bağımlılık tedavisi, bağımlılığın doğası itibariyle oldukça kompleks ve çok bileşenli yapı arz etmektedir. Bu yapı planlanmış ve hedef odaklı bir değişim süreci olarak kurgulanmalıdır (Walker, 2009). Tedavi sürecinin temel amacı kişinin yeniden sağlıklı bir yaşama dönmesine ve iyilik halinin artmasına yardımcı olmaktır (Uluğ, 2019). Bu amaca ulaşmak için izlenecek yol tedavi modellerine göre farklılık gösterebilmektedir. Bağımlılık tedavisinde birçok tedavi modelinin kullanılması, bağımlılık yapıcı maddelerin çeşitliliğinden ve her bağımlının birbirinden farklı özellikler gösterebiliyor olmasından kaynaklanıyor olabilir. Hal böyle iken tek ve en etkili tedavi yönteminden bahsetmek mümkün görünmemektedir. Zira bağımlılık sürecinde tedaviyi birçok faktör etkilemekte ve bu faktörler iyileşmenin seyrini değiştirebilmektedir.

Bağımlılıkta tedavi kavramının tanımlanması, tedavinin başarılı olup olmadığı noktasındaki ilk belirleyici unsurdur. Bununla beraber bağımlılıkta tedavinin neliği ve amacının netleştirilmesi önem taşımaktadır. Bağımlılık tedavisi pek çok farklı tanıma sahiptir. Rinaldi ve arkadaşlarının 1988 yılında bağımlılık terminolojisine ilişkin yaptıkları geniş kapsamlı çalışmada bağımlılık tedavisi yıkıcı, zarar verici davranış kalıplarının ortaya çıkarılması ve değiştirilmesi için planlı bir süreçin uygulanması ve kişinin fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan iyi duruma getirilmesi olarak tanımlanmıştır. Tedavinin amacına göre tanım değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin zarar azaltma odaklı bir tedavi yöntemi uygulanıyorsa, ulaşılmak istenenen temel amaç temizliği sağlamak olsa da kişinin gördüğü zararın azaltılmasını tedavi başarısı olarak ele almak mümkündür.

Bağımlılığın tedavisi, belirli bir dönemde bağımlılığa ilişkin bakış açısı ve bağımlılığın tanımlanmasına göre değişiklik gösterebilirmektedir. Bağımlılığın çok uzun bir tarihi olmasına karşın, tedavisinin tarihi bu kadar uzun değildir. Amerika'da bağımlılık tedavisinin geçmişini inceleyen bir çalışmada 1700'lü yıllardan itibaren bağımlılık tedavisi ele alınmıştır. Bağımlılık tedavisinin kolonileşme döneminden başlayan ve o dönemde toplum tarafından kabul görmeyen alkol bağımlılığı sorununa çözüm arayışı ile ortaya çıktığı belirtilmektedir. Alkol bağımlılığı için ilk kurumsal çabalar dönemin Amerika'sında Almshouses adı verilen fakirler, hastalar ve muhtaçlar için sığınma evlerinde başlamıştır. Hastaneler ve hapishanelerin yeterli kalmamasıyla böyle kuruluşlar ön plana çıkmış ancak bağımlılık tedavisini sağlayabilme açısından başarısız olmuşlardır (Baumohl, 1990). İlerleyen süreçte Ayıklık Evleri[18] adında barınma ve iyileşme

[18] Sober Houses

mekanları ortaya çıkmıştır. Bu evlerde alkol bağımlılığı tedavisinde medikal yaklaşımların yanında dini ve ahlaki yaklaşımlar ile tedavi desteklenmeye çalışılmıştır (Rosenberg, 1995).

Kronik alkol kullanımının çok ciddi olumsuz etkileri olduğunun fark edilmesi, alkol bağımlılığında kurumsal tedavi girişimlerin artmasını sağlamıştır. Toplumda alkol kullanımının giderek yaygınlaşması ve bağımlılık sorununun büyümesi sebebiyle toplumsal hareketlerin temelleri aynı dönem içinde atılmıştır. The Temperance Movement adıyla, alkollü içeçeklerden tamamen uzak durmayı öngören toplumsal hareket, bağımlılık tedavisinin gelişimi sürecinde önemli rol oynamıştır (Murdach, 2009). Tedavi arayışları, toplumda o dönemde baskın olan alkol problemi üzerine yoğunlaşmış durumdayken diğer maddelerin kullanımının oluşturduğu sorunlar bazı kesimlerin ilgisini çekmiş ve bu konuda da girişimlerin ortaya çıkması sağlanmıştır (Henninger ve Sung, 2014).

Çözüm arayışları, önce sorunun ortaya çıkmasıyla başlamaktadır. Madde bağımlılığı için ilk tedavi girişimleri de madde kullanımının Amerikan toplumunda yaygınlaşarak bir sorun haline gelmesiyle başlamıştır. Madde kullanımının bu derece artmış olması, bağımlılığın ahlaki bir sorundan ziyade hastalık olarak ele alınmasının temelini atmıştır. Bu sürecin ardından Amerika'da yasak dönemi başlamıştır. Alkol dağıtımı ve taşıması yasaklanmıştır. Bu sebeple alkol kullanımı oldukça zor bir hal almıştır. Bu yasağın temelini "alkol kullanımı durdurulursa, alkol bağımlılığının tedavi gerektiren bir sosyal sorun niteliğinden çıkacağı" düşüncesi oluşturmuştur (Hall, 2010). Benzer bir süreç ilerleyen dönemde yasak madde ve ilaçlar için de gündeme gelmiştir. 1914 yılında yayımlanan Harrison Kanunu'ndan önce ülkede psikotrop ilaçların ve çeşitli maddelerin kullanımına ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktaydı. Bu kanunla beraber opiyatların, kokainin ve diğer ilaçların bir düzenleme altına girmesi yoğun kullanımı önlemek için atılan ilk adımlardandı (Redford ve Powell, 2014). Harrison Kanunu Amerika'da "War on Drugs" (Uyuşturucu ile Mücadele) dönemini başlatmıştır. Bu dönemde devlet yetkililerinden, tedavi ekibine kadar herkes için "madde kullanmayan bir Amerika" şeklinde tek bir slogan var olmuştur. (White, 1998). Harrison Kanunu ile birlikte bağımlılık tedavisi bir dönüm noktasında gelmiştir. Artık bağımlılığa halk sağlığı sorunu olarak değil, bir suç ve yasal sorun olarak bakılmaya başlanmıştır. Bu durum doktorların opiyatlara ve kokaine erişimini sınırlanmış, bu da bağımlılığın tedavisinde detoksifikasyon sürecini sekteye uğratmıştır. Dönemin hükümeti, bağımlılık tedavisinde ikame tedavilerin, bağımlıların uyuşturucudan kurtulmasında işe yaramadığını, bağımlı kişilerin bu tedavide uzun süre kaldığını düşünmüş ve o dönemde ikame morfin uygulaması yapılan tüm tedavi mekezleri kapatılmıştır. (White, 1998; Henninger ve Sung, 2014). Bu süreçten sonra Amerika'da bağımlılığa ve bağımlılık tedavisine yaklaşım belli bir karakter kazanmış, Adsız Alkolikler ve çeşitli psikoterapi çalışmaları bağımlılık tedavisinde modern yaklaşımlar olarak ortaya çıkmıştır (Leach ve Norris, 1977).

Yaşanan tüm bu tarihsel süreç Amerika'da bağımlılık tedavisinde Minesota Modeli'nin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Minesota Modeli dört temel üzerinde kurulmuştur. Bunlardan birincisi, değişimin mümkün olduğuna inançtır. Bu modele göre bağımlılar inançlarını, tutumlarını ve davranışlarını değiştirebilirler. İkinci temel prensip ise hastalık kavramıdır. Bağımlılığın bir hastalık olduğu ön kabulu mevcuttur (Cook, 1988). Üçüncü prensip, tüm maddelerden uzak durulmasıdır. Minesota Modeli'ne göre bağımlılar, kullandıkları diğer bağımlılık yapıcı maddelere karşı oldukça savunmasızlar ve onlara karşı da çok çabuk şekilde bağımlılık geliştirebilirler. Dolayısıyla bu modelin amaçları arasında bağımlılık yapıcı tüm maddelerden uzak kalmak ve yaşam tarzında gelişme yer almaktadır. Yalnızca madde kullanmamak başarılı bir sonuç anlamına gelmemektedir (Jellinek, 1960). Bu modelin son prensipi ise Adsız Alkolikler (AA) ve Adsız Narkotikler (NA)'nın On İki Basamak yaklaşımının kullanılmasıdır (Anderson ve ark. 1999).

Bağımlılık sorunu bugün olduğu gibi geçmişte de yalnızca bir ülkenin sorunu olmamıştır. Amerika'da olduğu gibi İngiltere'de de alkolizm önemli bir sorun olarak görülmüştür. Bu sebeple İngiltere de bağımlılık tedavisi kendisine has bir gelişim çizgisinde yer almıştır. Alkolizm açısından benzer gelişim süreçleri gösteren İngiltere'de bağımlılık konusunda en ciddi farklılık bağımlılık tedavisine yaklaşım konusunda ortaya çıkmıştır (London, 2005). Amerikan Minesota Modeli'ne karşılık İngiltere'de zarar azaltma yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Ülkede artık önemli bir sorun olarak ortaya çıkan bağımlılık problemine karşı toplanan Rolleston Komitesi, madde kullanımında ikame tedavilerin bağımlıların sağlıklı ve işlevsel bir yaşam sürebilmeleri için gerekli olabileceğine karar vermiştir. 1926 yılında yayımlanan Rolleston Kanunu ise bağımlılıktaki bu yaklaşımın temellerini ortaya koymuştur (Berridge, 1980; Riley ve O'Hare, 2000). Zarar azaltma Avrupalı bir yaklaşımdır. Pragmatistik bir bakış açısının ürünüdür. Zarar azaltma kavramı, zararın ne olduğunun tanımlanmasıyla netlik kazanmaktadır. Bu zarar kavramı kültürden kültüre değişebilmesine karşın, bağımlılık konusunda bazı evrensel yaklaşımlar söz konusudur. Örneğin şırınga kullanımının yerine ikame başka bir tedavinin kullanılması veya bağımlılılara temiz şırınga dağıtımı zarar azaltma yaklaşımlarına örnek olarak verilebilir. Şırınga paylaşımının neden olduğu bulaşıcı hastalıkların önüne geçilmesi amacıyla yapılacak müdahaleler de yine zarar azaltma kapsamında değerlendirilebilmektedir. Zarar azaltma genel olarak madde kullanımına devam eden kişilerde görülebilecek negatif sonuçların azaltılması girişimi olarak tanımlanabilir (Riley ve O'Hare, 2000).

Amerika'da Harrison Kanunu'nun yayımlanmasının ardından İngiltere'de Rolleston Kanunu yayımlanmıştır. Bu iki kanun ileride bahsedilecek olan tedavi modellerinin ve yaklaşımlarının ortaya çıkmasında önemli rol oynamış ve iki ülkenin bağımlılığa karşı tutumlarını gün yüzüne çıkartmıştır. Harrison Kanunu'nun bağımlılık yapıcı maddeler ile alakalı getirdiği

yeni yaklaşımlar, İngiltere'de yayımlanan Rolleston Kanunu ile yapı itibariyle benzerlik göstermiştir. Bu iki kanun, bağımlılığa ve dolayısıyla bağımlılık tedavisine yaklaşımda Avrupa ve Amerika modellerinin temellerini atmışlardır (Berridge ve Mars, 2004).

Bağımlılık tedavisinde ulaşılmak istenen amaç kişinin madde kullanımının sonlandırılması yani temizliğinin sağlanmasıdır. Bu kavram literatürde ayıklık[19] olarak geçmektedir. Minesota Modeli olarak bilinmekte olan ayıklık temelli tedavi yaklaşımına göre bağımlılık tedavisi sürecinde olan bir bağımlının, herhangi bir şekilde alkol veya madde kullanımının olmaması gerekmektedir (Anderson ve ark. 1999; Dale-Perea, 2017). Ayıklık temelli Minesota Modeli'nde tedavi ekibi profesyonellerden ve gerekli eğitimi almış, iyileşmekte olan bağımlılardan oluşmaktadır[20]. Model, bağımlılığın bir hastalık olduğu inancına göre çalışmaktadır ve kendine yardım gruplarının on iki basamaklı yaklaşımlarını kullanır. Tedavi sürecine ailenin katılımı en yüksek seviyeye çıkartılmaya çalışılmaktadır. Bu model içerisinde ailenin bağımlılık hakkında eğitimi oldukça önemli bir unsur olarak görülmektedir. Tedavi olan bağımlılar, bütün maddelerden uzak durmak zorundadır. Bu modele göre eroin bağımlılığı tedavisi gören bir bağımlının alkol kullanması, ayıklığını bozması anlamına gelmektedir. Bireyselleştirilmiş ve tedavi sonrasında devam edecek bir program hazırlanması, ayıklık temelli yaklaşımlarda tedavinin bileşenlerini oluşturmaktadır (Anderson ve ark. 1999). Bu yaklaşımda ayıklık, alkol veya madde kullanımının tamamen durdurulması anlamına gelmektedir. Bu sebeple tedavi sürecinde bağımlıların legal veya illegal olan bağımlılık yapıcı maddelerden birini kullanması durumunda ayıklık bozulmuş olacaktır (McKeganey ve ark., 2004).

Bağımlılık söz konusu olduğunda Amerika'da farklı görüşlere de rastlamak mümkündür. Bunlardan birisi bağımlılığı bir ahlak sorunu olarak kabul eden ve cezalandırma temelinde hareket eden ahlaksal yaklaşımdır[21]. Bu model, Amerika'nın bağımlılık ile mücadele tarihine bakıldığında anlam kazanmaktadır. Zira bu model, bağımlılığın veya daha temelde alkol/madde kullanımının topluma verdiği zarara bir çözüm olarak ortaya konulmuştur. Kişilerin cezalandırılarak, cezaevine gönderilerek bağımlılıklarından kurtulabileceği, alkol/madde kullanımlarına neden olan ahlaksal sorunlarının çözülebileceğine inanılmaktadır. Bu modele göre bağımlı kişinin yeniden alkol/madde kullanması, ahlaki sorunlarının hala devam ettiğini göstermektedir ve daha güçlü, yoğun cezalara ihtiyaç duyulmaktadır (Pickard ve ark. 2015; Lassiter ve Culbreht, 2017).

Amerika'daki bir diğer model ise bağımlılığı bir hastalık olarak görmekte olan, tedavi olarak rehabilitasyonu kabul eden ve daha çok talep ile mücadele etmeyi önceleyen hastalık

[19] Abstinance
[20] İyileşmekte olan bağımlıların tedavi ekibi içerisinde farklı adları bulunur. Ex user, iyileşme danışmanı bunlardan bazılarıdır.
[21] Moral Model

modelidir[22]. Bu modele göre bağımlılık herhangi bir hastalık kadar hastalıktır. Beyinde meydana getirdiği değişiklikler görüntülenebilir ve nörolojik açıklamalar ile madde kullanım davranışı anlamlandırılabilir. Bağımlılığın bir beyin hastalığı olması, beynin mekanizmasındaki bozulmalar sonrasında madde kullanımının sürdürüldüğü iddiasına dayandırılmaktadır (Leshner, 1997; Dackis ve Obrien 2005; Koob ve Zorilla 2010). Bu yaklaşım günümüzde bağımlılığı açıklarken en çok kullanılan tanımlamaların temelini oluşturmaktadır. Bu modeller her ne kadar birbirinden çok farklı yaklaşımları içeriyor olsalar da iki model ve bağımlılık ile alakalı pek çok modelde olduğu gibi temel amaç, ayıklığın[23] sağlanmasıdır. Ayıklık bir tedavinin kabul edilebilir tek sonucudur. Amerika'da ayılık tedavi için ön koşul olarak değerlendirilmektedir. Örneğin bir bağımlının ayıklık odaklı kurgulanmış bir tedavi modeline girmesi için öncelikle kullanımını kesmesi gerekmektedir (Marlatt, 1996). Bağımlılık sürecinde ayıklık kavramıyla alakalı bir karmaşa söz konusudur. Ayıklık kavramının nasıl bir süreci ifade ettiğine ilişkin pek çok açıklama mevcuttur. Bunlardan birisi EMCDDA[24] tarafından yapılmış bir çalışmada yer almaktadır. Buna göre ayıklığın yalnızca problem olan maddeyi (genellikle tercih maddesi) kullanmamak olmadığını, bununla beraber diğer tüm maddelerin de kullanımına son verilmesi ile ancak ayıklığa ulaşılabileceği belirtilmektedir. Dale-Perera (2017) ise bağımlılığın tedavisi için reçete edilen Naltrakson, Buprenorfin + Nalokson[25] veya Metadon[26] kullanan bir opiyat bağımlısının alkolden veya diğer reçetesiz ilaçlardan uzak durmasının onun ayık sayılması için yeterli olacağını belirtmiştir. Buna göre tedavisi için opiyat türevi olan reçeteli ilaçları kullanan birisi alkol, diğer reçetesiz ilaçlar veya kendi tercih maddesini kullanmıyorsa ayık kabul edilebilmektedir. McKeaney ve arkadaşları (2006), ayıklığın hiç madde kullanmamak anlamına gelmediğini, illegal madde kullanmamak veya reçetesiz ilaç kullanmamak olarak tanımlanabileceğini belirtmektedir. Bu yorum legal olan maddelerin kullanımının ayıklığı zarar vermeyeceğini ortaya koymaktadır. Buraya kadar anlatılanlar Amerika'nın tedavi modelitelerinin temellerini oluşturan bileşenleri ifade etmektedir. Özet olarak söylenebilir ki, Amerika'da bağımlılık tedavisi genellikle ayıklık odaklı gitmekte ve alkol/madde kullanımına karşı sıfır tolerans ilkesiyle hareket edilmektedir (Ögel, 2017).

İngiltere'de ve Hollanda'da başlayan ardından neredeyse tüm Avrupa tarafından benimsenen bağımlılık tedavisi yaklaşımları ise Amerika'ya göre daha yumuşak tavırlıdır. Ayıklık tedavinin ana hedefi olarak nitelendirilse de her zaman ve her danışan için ulaşılabilir bir hedef olarak görülmemektedir. Eğer ayıklık sağlanamayacaksa, diğer bir yaklaşım olarak zarar

[22] Disease Model
[23] Bazı kaynaklarda total absitinance olarak geçmektedir.
[24] Europen Monitoring Center For Drugs and Drug Addiction
[25] Ülkemizde Suboxone adıyla bilinmekte ve eroin bağımlılığında ikame tedavi olarak kullanılaktadır.
[26] Eroin bağımlılığı tedavisinde kullanılan bağımlılık yapıcı etkisi olan bir ilaç. Ülkemizde yasal değildir.

azaltma[27] gündeme gelmektedir (McKeganey ve ark. 2004). Zarar azaltma yaklaşımının öncelikli amacı madde kullanımının neden olduğu negatif sonuçları azaltmaktır. Özellikle kısa dönemde madde veya alkol ile alakalı problemleri olan ve ayıklığın ulaşılabilir/gerçekçi bir hedef olmadığı kişilerde kullanılabilmektedir (Riley & O' Hare, 2000). Zarar azaltma yaklaşımının odağı, danışanı madde kullanımının yol açtığı; suç, bulaşıcı hastalıklar, şiddet gibi tehlikelerden korumaktır (Wormer, 1999). Zarar azaltma bireylerin veya grupların belirli davranışları sonucu ortaya çıkan problemlerin azaltılmasına ilişkin birtakım stratejiler olarak tanımlanabilir. Bu yaklaşıma göre herhangi bir toplumda legal veya illegal madde kullanımı kaçınılmaz bir süreçtir. Amaç bunların sonucunda ortaya çıkabilecek zararların azaltılması olmalıdır. Bu yaklaşım 1980'li yıllarda ayıklık odaklı yaklaşımların alternatifi olarak ortaya çıkmıştır (Bonomo ve Bowes, 2001). Uyuşturucunun ne kadar tüketildiği, ne kadar satıldığı gibi değişkenlerden çok bunların sağlık, sosyal ve ekonomik anlamda neden olduğu sorunların değerlendirilmesinin en doğru yol olduğunu savunur (Wodak, 1999). Zarar azaltma yaklaşımlarına örnek olarak; şırınga değişim programları, güvenli kullanım merkezleri, yüksek doz önleme programları ve opioid ikame programları verilebilir. Kullanıcılar temiz şırıngayı ücretsiz temin edebilirler veya madde kullanımı için kurulmuş olan merkezlerde güvenli bir şekilde kullanabilirler ya da bazı opiyat türevi ilaçlar kullanarak maddeyi bırakabilirler. Bir bağımlının eroin yerine esrar kullanımına yönelmesi de zarar azaltma stratejisi olarak düşünülebilir (Hawk ve ark. 2017). Collins ve arkadaşlarına (2012) göre kapsayıcı bir zarar azaltma yaklaşımı, mikro düzeyde güvenli şırınga kullanımı hakkında akran eğitimlerini, mezzo düzeyde güvenli kullanım merkezlerinin kurulmasını, makro düzeyde ise bireysel madde kullanımının bazı açılardan ceza olmaktan çıkarılmasını içermelidir. Zarar azaltma yaklaşımlarının, illegal madde kullanımında HIV ve opiyat ile ilgili ölümler ve yasal olmayan davranışların azalmasında önemli rol oynadığı görülmüştür (Connock ve ark. 2007). Lawrinson ve arkadaşlarının (2008) yaptığı bir çalışmada zarar azaltma yaklaşımlarının bulaşıcı hastalıkların önüne geçebildiği ortaya koyulmuştur. Zarar azaltma yaklaşımı birincil ve ikincil önleme açısından riskli davranışları bulunan ergenlerde de oldukça sık kullanılmaktadır (Leslie, 2008). Bu yaklaşım Avrupa'da, Amerika'ya oranla daha çok kullanılırken ayıklık[28] odaklı yaklaşımlar daha çok "sıfır tolerans" ilkesine dayalı hareket eden Amerika'da kullanılmaktadır. Bu açıdan Avrupa ve Amerika, genel perspektifte tedaviye bakış açısından birbirlerinden farklılaşabilmektedirler (Thompson, 2007; Storker, 2007 Ögel, 2017).

[27] Harm reduction
[28] Abstinance

2.3.Aile Hastalığı Bağlamında Bağımlılık ve Ailelerin Bağımlılık Sürecindeki Konumları

Bağımlılık bir aile hastalığı olarak tanımlanmaktadır. Kullanım öncesinde, kullanım sırasında ve sonrasında ailenin sürece her daim etkisi bulunmaktadır (Ögel, 2014; Orford ve ark., 2009). Ancak bu etki yalnızca ailenin bağımlıyı olumlu veya olumsuz yönde etkilemesi biçiminde tek taraflı değil, bağımlının da ailesini etkilemesini içeren karşılıklı bir ilişkiyi kapsamaktadır. Bir aile veya aileyi oluşturan bireyler, bağımlının tüm süreçlerinde olumlu veya olumsuz anlamda etkili olabileceği gibi bağımlı da toplamda ailenin, özelde ise aileyi oluşturan bireylerin yaşamında pek çok olumsuz etki doğurabilir. Bağımlılığa bir aile hastalığı denmesinin sebebinin altında yatan anlam bu şekilde ifade edilebilir. Tüm aileyi kapsayan bir hastalık söz konusu iken yalnızca bağımlı olan kişinin tedavi olması, tedavi sürecine girmesi başarı şansını düşürecektir. Evde bir bağımlı varsa o ailenin hep birlikte tedavi sürecine dahil olmaları oldukça önemlidir. Bu sebeple bir aile hastalığı olan bağımlılığın tedavisi, ailenin tedaviye katılımıyla pozitif bir ivme ile seyredebilmektedir (Saunders ve ark., 2015). Ailenin tedaviye katılımını artırmak için önce bağımlı bir üyesi olan aileyi, ailenin neler yaşadığını ve tedavi noktasındaki engelleri gündeme almak ve ardından bunlara ilişkin çözümler geliştirmek gerekmektedir.

2.3.1.Bağımlılıkta Aileden Kaynaklı Risk Faktörleri

Aile bağımlılık için birçok risk faktörünü bünyesinde barındırabilen bir yapıya sahiptir. Fakat aynı zamanda aile, bağımlılığın tedavisindeki en büyük güç ve motivasyon kaynağı da olabilir. Tedavide ailenin motive edici ve destekleyici gücünden faydalanabilmek için ailenin neden bir risk faktörü olduğunu anlamak önem taşımaktadır.

Harris ve arkadaşları (2005) tarafından yapılan bir çalışmada istikrarsız, tutarsız ve değişken aile yapısının bireyleri madde kullanımına karşı zayıf hale getirdiği belirtilmiştir. Yapılan bir diğer araştırmada da benzer sonuçlar ortaya çıkmış ve aile yapısındaki istikrarsızlığın madde kullanımına karşı kırılganlığa neden olabileceği ortaya koyulmuştur (McLellan ve ark. 2006). İstikrarsız, tutarsız ve değişken aile yapısı kalacak yer konusunda problemler, sosyal çevre ve sosyal ilişkilerde yaşanan sorunlar ile karakterize olabilir (Craigie ve ark. 2012). Kaotik aile ortamı, aile içi rollerde istikrarsızlık, sorumluluklarda belirsizlik ve sıklıkla değişliklik (Olson, 2000), tek ebeveyn, yeni evlilik, boşanma (Cavanagh ve Huston, 2006), evlilikten memnuniyet durumu (Webster-Srratton, 1988) aile yapısını etkileyen bazı faktörlerdendir. Bağımlılık sürecinde aileden kaynaklanan bazı risk faktörleri Tablo 2-3'te gösterilmiştir (Başkurt, 2003; Gruber ve Taylor 2006; Yen ve ark. 2007; Zimic ve Jukic, 2012; Whitesell ve ark. 2013; Ögel, 2014; Abasi ve Mohammadkhani, 2016).

Aile yapısının barındırdığı risklerin yanında sorunlu aile tiplerinde de bağımlılık gelişme ihtimali oldukça yüksektir. Ögel (2014) bağımlı yakını olan ailelere ilişkin yapmış olduğu çalışmada sağlıklı ve sorunlu aileleri karşılaştırmıştır. Sorunlu ailelerin özellikleri madde

kullanımına ilişkin risklerin ortaya çıkmasına oldukça müsait bir ortam yaratmaktadır. Buna göre sorunlu ailelerde kurallar belirsizdir. Aile sistemi içerisinde bazı kurallar mevcuttur. Ancak bu kuralların bağlayıcılığı kişiden kişiye değişmekte ve bazı durumlarda bu kurallara hiç uyulmamaktadır. Hangi davranışın doğru, hangi davranışın yanlış olduğuna ilişkin bir netlik bulunmamaktadır. Aile içerisinde iletişim ve etkileşim oldukça zayıftır. Ebeveynlerden birisi diğerinden daha baskın olma çabası içerisindedir. Aile içerisinde bazı aile üyelerini dışlayacak taraflar oluşmuştur. Sorunlu ailelerde duygu ifadeleri oldukça azdır. Duyguların açıkça ifadesi ve yaşanması mümkün değildir. Olumsuz, kırıcı davranışlar ve suçlayıcı davranışlar görülür. Aile üyelerinin birbirlerine saygıları gelişmemiştir. Bu ailelerde gizlilik hakimdir. Ortada bir sorun varsa bu sorundan kimsenin haberi olmamalıdır. Ebeveynler çocuklarıyla rekabet halindedirler. Ailede sıkı bir kontrol mekanizması vardır ancak bu mekanizmanın odağı net değildir. Aile içinde bu otoriteyi kimin sağlayacağına ilişkin çatışmalar görülebilir. Ailede karmaşa hakimdir (Curran ve Curran 1984; Zimic ve Jukic 2012; Lander ve ark. 2013).

Tablo 2-3:Bağımlılıkta aileden kaynaklı risk faktörleri

Riskler	Genetik faktörler
	Çocuklukta yetersiz beslenme
	İstismar ve ihmal
	Ailede madde kullanımının olması
	Ebeveynlik becerileri
	Ailenin sosyoekonomik durumu
	Ailenin madde kullanımını onaylayan tutumu
	Küçük yaşta ebeveynlerden ayrılma
	Küçük yaşta ya da ergenlik döneminde ebeveynlerden birinin ölümü
	Ailede kronik çatışmalar

Ögel ve arkadaşlarının (2017a) bağımlılık sürecinde sorunlu ailelerin temel özelliklerine ilişkin yürüttüğü çalışmada, bağımlı ailelerinde 5 önemli özelliğin problemli olduğunu vurgulamıştır. Bu ailelerde kural koymada eksiklik, sorumluluk verme becerisinde problem, çatışma çözme konusunda yetersizlik, aile için bağlarda zayıflık ve aile üyelerinin bağımlı üyeye bakış açılarında sorun bulunmaktadır. Bu temel özellikler kapsamında Aile Bağımlılık Profil İndeksi (BAPİ-A) oluşturulmuş, sağlıklı ve sağlıksız aileleri ayırt edebilecek bir ölçme aracı geliştirilmiştir. Bu çalışmada kural koyma, sorumluluk verme, çatışma çözme ve ebeveynlik becerileri başlığı altında birleştirilmiştir. Hem ebeveynlik becerilerinin, hem de diğer özelliklerin bağımlılık tedavisinde önemli bir yeri olduğu bilinmektedir (Stanton ve Shadish 1997; Pomini ve ark. 2014; Downs ve ark., 2014). Tedaviye ailenin de katılması, tedavinin etkililiği konusunda pozitif çıktıların elde edilmesini sağlayabilmektedir (Fletcher, 2013).

Ebeveynlik becerileri noktasında aileler ile çalışılırken dikkat edilmesi gereken bazı noktalar bulunmaktadır. Örneğin aileye sorumluluk vermeyi öğretmek önemli bir ebeveynlik

becerisi kazanımı sağlayabilir. Bu süreç içerisinde; ailenin bağımlının sorumluluklarını üstlenmemesi, kişinin davranışlarının sorumluluğunu almasına yardımcı olması ve bunların sonuçlarıyla karşılaşmasına müsaade etmesi önemlidir. Bağımlılar davranışlarının sorumluluğunu almakta güçlük çeker ve çoğu zaman davranışlarının sonuçlarıyla karşı karşıya kalmazlar. Örneğin, madde kullanımı sebebiyle bir problem yaşayan bağımlının ailesi önce bu problemi ortadan kaldırmaya çalışabilir. Bağımlının başı belaya girmesin diye sürekli onun arkasını toplama telaşı, yine ailelerde sık görülen özellikler arasında yer alabilmektedir. Bu noktada önemli bir diğer mesele de ailenin kural koyabilme becerisidir. Kural koyabilmek önemli bir ebeveynlik becerisidir. Ancak bağımlı ailelerinde bu ciddi bir problemdir (Ögel ve ark. 2017a). Bağımlı bireyin bulunduğu ailede kurallar belirgin ve net olmalıdır. Örneğin, eve kaçta gelineceği net bir şekilde ifade edilmeli ve bu kurala uyulmazsa karşılaşılacak sonuç hakkında bağımlı bilgilendirilmelidir. *"Akşam eve geç gelme"* cümlesi ile *"Akşam saat sekizden önce evde olmalısın"* kuralları arasındaki en belirgin fark netliktir. Benzer şekilde *"Bazı arkadaşlarınla görüşmeni istemiyoruz, onlar sana zarar veriyorlar"* yerine *"Ahmet, Bekir ve Engin ile görüşmeni istemiyoruz. Onlar sana zarar veriyorlar"* şeklinde bir kural koymak daha etkili sonuçlar alınmasını sağlayabilir. *"Evde madde veya alkol kullanırsan 3 gün boyunca bu eve giremezsin"* şeklinde bir kural koymak bazen gerekli olabilir. Bu konu bir uzman ile beraber değerlendirilmelidir. Ancak eğer kural koyuldu ise en az 3 ay bozulmamalı ve uygulanmalıdır. Bu kuralın ardından evde madde veya alkol kullanımı olursa yani kural çiğnenirse bağımlı bunun sonuçlarıyla yüzleşmelidir (Ögel ve Başabak, 2012). Ancak burada başka bir problemle karşılaşılabilmektedir. Kural koyabilme becerisi yalnızca kuralları oluşturmak ve bunu tebliğ etmeyi değil, bu kuralları sonuna kadar uygulamayı ve uyulmaması durumunda da sonuçlarla yüzleşilmesini içermektedir. Aileler çoğunlukla eve almamak, polise haber vermek gibi sert kuralları koymakta güçlük çekmez ancak uygulamak konusunda oldukça problem yaşarlar. Bu sebeple kural koymanın ilk kuralı, uygulanabilecek kuralların koyulmasıdır. Ebeveynlik becerileri bağımlılık tedavisinde yoğun psikoeğitim programlarıyla geliştirilebilmektedir. Bu da ailenin tedaviye katılımının ve tedavi sürecindeki pozitif etkisinin artması anlamına gelmektedir (Ögel ve ark. 2017b).

Bağımlılık tedavisi sürecinde aileyle çalışırken aşağıdakileri uygulamak oldukça önemlidir. Ögel ve arkadaşları (2017b) tarafından geliştirilen Bireysel Bağımlılık Tedavisi Programı (BİBAP)'nın ilgili bölümünde bu konu daha detaylı şekilde ifade edilmiştir. Aşağıdaki tabloda (2-4) BİBAP'taki bazı uygulamalar detaylandırılarak verilmiştir. (Ryglewicz, 1991; Dixon ve ark. 1995; Clark, 2001; Salyers ve Mueser, 2001; SAMSHA, 2004; SAMSHA, 2009; Mueser ve ark., 2009; Ögel ve Başabak, 2012; Lyman ve ark. 2014).

Tablo 2-4:Bağımlılık tedavisinde aile ile çalışırken dikkat edilmesi gerekenler

Aile ile iş birliği kurulmalıdır. Ailenin sorunlarını anlatmasına izin verilmelidir. Geçmişte uygulanan başa çıkma yöntemleri hakkında bilgi alınmalıdır. Eleştirmeden, yargılamadan ve hatalar ile yüzleştirmeden önce yaşadıkları sıkıntıların uzman tarafından anlaşıldığı hissettirilmelidir.	Aile üyeleri bağımlılık, alkol ve madde kullanımı hakkında bilgilendirilmelidir. Bu maddelerin etkileri ve yoksunluk belirtileri aileye anlatılmalıdır. Bağımlılık tedavisi sürecinin yavaş ilerleyebileceği, tedavide inişler ve çıkışların olabileceği vurgulanmalıdır.	Aileye bağımlının kullandığı zamanları takip etme yöntemleri öğretilmelidir. Yakınlarının bir sonraki görüşmeye kadar ne kadar kullandığını, ne kullandığını takip edebilecek stratejiler öğretilmelidir. Kullanım takvimi tutmak veya not almak sık kullanılan yöntemler arasındadır.
Aileye ebeveynlik becerileri öğretilirken bir diğer önemli nokta da kural koyma becerisi kazandırmaktır. Aileye kural koyarken dikkat edilmesi gereken noktalar öğretilmelidir. Uygulanamayacak kuralların koyulmaması, kuralların bir ceza değil yalnızca bir kural olduğunun unutulmaması, kural koyarken birlikte karar verilmesi kural koyarken dikkat edilmesi gereken noktalardandır.	Somut verilerin önemi vurgulanmalıdır. Aileler bağımlı yakınları uzun süre temiz kalsa bile yaşadıkları güvensizlik ve şüphe sebebiyle yakınlarının yeniden madde veya alkol kullandığını düşünebilir ve bunu hızlıca yansıtabilirler. Tedavi sürecinde bu şüphelerin normal olduğu, kullanıma ilişkin somut bir kanıt (kullanım maddesini veya aracını bulmak, somut etkilerini gözlemlemek, test sonuçları vs. gibi) olmadan böyle davranışlarda bulunmak tedavi sürecine zarar verebilmektedir.	Aile üyelerine nasihat etmemek ve az mesaj vermek konusunda bilgi verilmelidir. Aynı anda birden çok şeyin bağımlıya söylenmesinin bir anlamı olmadığı vurgulanmalıdır. Örneğin *"Akşam eve erken gel, o arkadaşlarınla görüşme, madde kullanılan yerlere gitme, işin bitince doğru eve gel".*
Bağımlılığın iyileşmeyen ancak düzelebilen bir hastalık olduğunu, değişim için uzun sürelere ihtiyaç olduğu vurgulanmalıdır. Aileler genellikle çok hızlı sonuç alınmasını arzu ederler. Bu noktada ailenin motivasyonu düşürülmeden tedavi süreci hakkında bilgilendirme yapılmalıdır.	Bir aileye bağımlılık hastalığı girdiğinde ailenin tüm gündemi ve ilişkilerin odağı bağımlılık olabilir. Ailelerin yakınlarıyla olan ilişkilerinde bağımlılığın odaktan çıkmasına yardımcı olunmalıdır. Her konuşmada, her yemekte bağımlılık konuşulmamalıdır.	Aile üyelerinin iletişim becerileri üzerine çalışılması faydalı olabilir. Özellikle ben dilini kullanmak, hayır diyebilmek, kırık plak tekniklerini aileye öğretmek sürecin sağlıklı ilerlemesi açısından önemlidir.
Aileler geçmişte yapılan hatalara çok bağlıdırlar. Çünkü bu çoğunlukla ilk tedavi girişimleri değildir. Daha önceki tedavi girişimlerinde yakınları çok defa hatalar yapmıştır. Yeniden madde kullanmış, kullandığını gizlemiş, eski arkadaşlarıyla görüşmeye devam etmiştir. Ailenin yeni girdikleri tedavi sürecinde de benzer şeylerin yaşanacağına olan inancı genellikle yüksektir. Ailelere geçmişin geçmişte kaldığı geleceğe odaklanmak gerektiği, bu süreçte neler yapılabileceği hakkında bilgi verilmelidir.	Ailelere ebeveynlik becerileri kazandırılmalıdır. Sorumluluk verebilmek bu becerilerdendir. Sorumluluk alınan değil, verilen bir şeydir. Dolayısıyla ailelere yakınlarının sorumluluk almasını beklemek yerine onlara bazı sorumlulukları vermeleri gerektiği belirtilmelidir.	Aileler tedaviden çok şeyi kısa zamanda beklerler. Bu konuda ailelerin beklentilerini düşürmek gerekli olabilir. Tedavinin uzun bir süreç ve iyileşmenin sürekli devam etmesi gerektiği vurgulanabilir. Ailenin beklentileri çok yüksek olursa bağımlılık tedavisinin iniş çıkışlı dönemlerinde tedaviye olan inanç sarsılabilir.

Bağımlı yakını olan bir aile söz konusu olduğunda eş bağımlılık[29] kavramı gündeme gelmektedir. Eş bağımlılık kavramı pek çok perspektiften ele alınabilir olsa da burada yalnızca alkol/madde bağımlılığı odağında ele alınmaya çalışılacaktır. Eş bağımlılık çoğu zaman işlevsiz ilişkilerin altında yatan önemli sebeplerden birisidir. Literatüre bakıldığında eş bağımlılık ile ilgili pek çok tanımlama bulunmaktadır. Wegscheider-Cruse (1985) eş bağımlılığı tanımlarken bir kişi

[29] Co-dependence, co-addiction

veya nesne ile aşırı meşgul olma durumuna atıf yapmıştır. Bu meşguliyetin sosyal, duygusal ve psikolojik olarak sorunlara yol açabilecek patolojik bir problem olabileceğini belirtmiştir. Whitfield (1989) eş bağımlılığı tanımlarken benlik kavramını gündeme almıştır. Eş bağımlılığı, kişinin kendi benliğini yitirmesi olarak ifade etmiştir. Ona göre eş bağımlılık kişinin başkalarının ihtiyaçlarına odaklanması sebebiyle acı çektiği ve işlev kaybı yaşadığı bir hastalıktır. Cermak (1986) kişinin olumsuz sonuçlarla yüzleşmekten kaçınmasını eş bağımlılık ile ilişkilendirmiştir. Ona göre eş bağımlılar, karşılaşılacak olumsuz sonuçlardan kaçınmak adına kendi ihtiyaçlarını görmezden gelerek başkalarına odaklanmakta ve bunun sonucunda da inkar, depresyon gibi sorunlar yaşamaktadırlar. Diğer tanımlamalara benzer şekilde Hughes-Hammer ve arkadaşları (1998) eş bağımlılığı kişinin kendisini ihmal ederek bir başkasına veya bir nesneye bağlanması olarak tanımlanmışlardır. Wegscheider-Cruse (1990) eş bağımlılığa ilişkin bir başka tanımlamasında eş bağımlılığın bazı kavramlarla karakterize olduğunu belirtmektedir. Buna göre eş bağımlılık; kendini yok sayma, benlik saygısında düşüş, medikal sorunlar yaşama ile beraber görülmektedir. Hands ve Dear (1994) eş bağımlılığı literatürdeki diğer tanımlamalara benzer şekilde kişinin kendi ihtiyaç ve sorumluluklarını ihmal ederek bir başkasının ihtiyaç ve sorumluluklarını öne çıkarması ve ilişkilerdeki sınırların ortadan kalkması şeklinde tanımlamaktadır. Eş bağımlılık bir bağımlılık yakın çevresinde görülebilmektedir. Kişinin anne veya babasında, kardeşlerinde, eşinde, arkadaşlarında eş bağımlılığa rastlanabilir. Eş bağımlılık, bağımlılar için genellikle suçu dağıtmak için kullanılan bir kaynaktır. Bağımlı kişi yaşadığı tüm süreçlerin sebebi olarak çevresindeki gösterir ve bazı şeyleri daha farklı yapmış olsalardı kendisinin bu durumda olmayacağını vurgular. Tam da bu noktada eş bağımlı kişi, bağımlıya hak verir ve bunları rasyonalize ederek suçun kendisinde/kendilerinde olduğunu kabullenerek eş bağımlılık sürecini başlatır. Bağımlılık devam ettikçe eş bağımlı kendisini daha suçlu hissetmeye başlar ve artık kendi sıkıntılarını değil, bağımlı kişinin problemlerini en öne koyar. Bu davranış ise bağımlı kişinin bağımlılığının pekişmesine yardımcı olur (Ögel, 2010). Eş bağımlılık süreci, kişiyi kolayca manipüle edilebilir bir yapıya sürükleyerek, ebeveynlik becerilerinin işlevsizleştirebilmektedir. Özellikle kural koyma noktasında eş bağımlıların yeterli olamadıkları bilinmektedir. Bir eş bağımlı, kendisine ciddi sıkıntı veren mide problemini, bağımlı yakınının iyileşmesinin ardından gündeme alabilir. Kendisine bir zarar vermemesi ya da yasal bir sorun yaşamaması için kullanım maddesini temin etmek konusunda yakınına yardımcı olabilir. Eş bağımlı kendisini sıklıkla suçlu olarak görmektedir. Bu sebeple gerçeği yadsır, kendisinde çok fazla sorumluluk hisseder, hastalığı görmezden gelir ve bunun hakkında konuşmak dahi istemez. Tüm bunlar bağımlılığın beslenmesine neden olur (Kahyaoğlu, 2019). Dolayısıyla eş bağımlılık, tedavide aileden kaynaklanan en büyük engellerden birisi olarak süreç içerisinde yerini alabilir. Burada eş bağımlı kişiyi tedaviye dahil etmek bağımlılık tedavisi süreci için oldukça önemli bir anlam taşımaktadır (Ögel, 2014).

Bağımlılık her aile için oldukça zor bir sürecin habercisidir. Bu zor süreçte eş bağımlılık dahil olmak üzere tedavi masrafları, çatışmalar gibi pek çok şey yaşayan aileler bu sürecin bazı karakteristik özelliklerini de deneyimlemektedirler. Bu süreçte aile işlevsiz bir sistem ile varlığını sürdürmeye çalışır. Bu işlevsiz sistemin üç temel taşı; inkâr etmek, utanmak ve kontrol etmektir (Kelly, 2015). İnkâr bağımlılığın öğrenildiği ilk dönemlerden itibaren sürece hakimdir. Aileler bağımlılığa ya da madde kullanımına ilişkin pek çok işareti fark etmiş ancak bunları görmezden gelmiştir. Yakınlarının bağımlı olması her aile için kabul edilmesi zor bir duygudur. Ailenin fonksiyonlarını sürdürmesi ve aile içinde bir sorun yaşanmaması için inkâr sıklıkla başvurulan yollardan birisidir. Bu süreçte alkol kullananlar için "*sadece biraz içiyor", "bu sıralar canı çok sıkkın"* gibi cümleler aile üyeleri tarafından dile getirilebilir. Bu cümleler sorunu olduğu gibi görmek yerine, sorun üzerine yorum yaparak inkârı rasyonalize etme konusunda oldukça işlevseldir (Wooley ve ark., 2013). İnkâr etmek, sorunu kabullenmeyi ve sorun için çözüm aramayı geciktirir. İnkâr bazı durumlarda kullanımın yasal sonuçlarından kurtulabilmek adına da yapılabilmektedir. İnkâr, aileyi duygusal açıdan bir süre rahatlatıyor olsa da inkâr etmek bir bedel gerektirmektedir (Stein ve Rogers, 2008). Gerçeği görmezden gelerek sağlanan kısa süreli düzen ve rahatlamalar bir süre sonra çok büyük sorunlar olarak ailenin karşısına çıkabilir. İnkâr etmek kişinin ve ailenin tedaviye katılımı geciktirir ve sorunun büyümesine neden olabilir (Metzger, 1988).

Utanç, ailede en çok görülen duygulardan bir diğeridir. Bu duygu genellikle gizlilik ile birlikte kendisini var etmektedir (Wiechelt, 2007). Yakınlarının madde kullandığını öğrenen ailenin ilk yapacağı işlerden birisi bu konuyu gizlemektir. Gizliliğin sebebi duyulan/duyulacak utançtır. Bunu başarabilmek ise oldukça güçtür. Aile gizliliği sağlayabilmek ve utanç duygusundan uzaklaşabilmek için pek çok sıkıntıyla karşılaşmayı göze alarak yaşadığı çevreden ayrılabilir, sosyal yaşamdan izole bir hayat yaşamaya başlayabilir (Kelly, 2015). Utanç beraberinde gizliliği getirdiği için hem ailenin hem de bağımlı kişinin tedavi arayışını zayıflatır (Sawer ve ark. 2019). Tedavide olan kişinin tedavi başarısının düşmesine neden olabilir. Zira gizlilik bağımlılığı besleyen bir oyundur. Tedavi için öncelikle bu oyunun bozulması gerekmektedir. Bağımlı yakını olan ailelerin bir araya geldikleri paylaşım ve kendine yardım grupları bu gizliliğin bozulması ve utancın yenilmesi noktasında aileye ciddi destekler sağlayabilir (Flanagan, 2013). Utanç ve inkârı sürdürmek için gerekli olan şey ise ciddi bir kontrol mekanizmasıdır. Bu kontrolcü yaklaşım ailelerin yaklaşımlarında önemli yer tutmaktadır. Bağımlılığın veya madde kullanımının ortaya çıkmasının ardından aileler önce inkâr etmiş, sonrasında gerçekliği kabullenmek durumunda kalmış ancak bundan da utanç duyması sebebiyle gizliliği ve çeşitli yolları denemeyi tercih etmiştir. Tüm bu yoğun süreç aileyi olanları kontrol etmek zorundaymış gibi hissettirebilir. Aile, kendi rutinlerini bozarsa kontrol bozulacak ve bağımlılık açığa çıkacak, bastırılan utanç duygusu da görünür hale gelebilecektir. Bu kontrolü

sağlamak için çok ciddi bir efor ve mücadele aileyi beklemektedir. Aile bunun için birçok şeyden vazgeçmekte ve neredeyse tüm enerjisini bu süreci bastırmak için harcamaktadır. Bir süre sonra durum eş bağımlılığa doğru da evrilebilir (Kelly, 2015).

Aileler bağımlı yakınlarına öfke duyabilirler. Bu öfke, odağı net olmayan bir öfke olabilir. Bağımlı yakınlarına öfke duyulabilirken, ailedeki başka bireylere ya da tedavi ekibine de bu öfke yansıtılabilir. Öfkeye eşlik eden bir diğer duygu da üzüntü ve korkudur. Bu duygu oldukça uzun sürelidir ve bağımlılık/madde kullanımının öğrenildiği ilk günden itibaren etkisini artırarak varlığını korur. Genellikle ailenin kaygılanmasıyla birlikte bu duygunun şiddeti artmaktadır. Ailenin bağımlı yakının yaşayabileceği olumsuz şeylere karşı korkuları ve hem yakınlarının hem de kendilerinin içinde bulundukları duruma karşı üzüntüleri vardır (Conyers, 2009). Bağımlı yakınlarının bir yerlerde bayılıp kalması, aşırı doz kullanması, yakalanması, gizliliğin bozulması gibi durumlar aileyi korkuya sevk edebilir. Bu duygu, kural koyma noktasında ailenin işlevselliğini etkileyebilmektedir. Evde madde kullanılmaması noktasında kural koymak isteyen aile, oğlunun dışarda madde kullanması sebebiyle yaşayacağı sorunları düşünerek bu kuraldan vazgeçebilir. Bu da ailede kuralların delinebileceğini bağımlıya göstermiş olabilir (Kahyaoğlu, 2019). Uzun dönemde hâkim olan duygulardan birisi ise ümitsizliktir. Pek çok tedavi seçeneğini deneyen aile, yakınlarının hala madde/alkol kullandığını gördüğünde bir sonraki tedavi süreci için daha az ümitlidir. Ümitsizliğin artması hem ailenin hem de bağımlı kişinin tedavi motivasyonu üzerinde oldukça etkilidir. Yoğunlaşan ümitsizlik duygusu tedaviden ayrılmaya ya da hiç başlamamaya neden olabilir (Barnett, 2016). Bu sebeple aile ile görüşen uzmanlar, aileye görüşme sonunda tedaviye ilişkin beklentilerin düşük olması gerektiğini belirtmeli ancak muhakkak aileyi tedavi konusunda motive etmeli ve ümitlendirmelidir (Ögel, 2010).

Bağımlılık sürecinde aile oldukça önemli bir konuma sahiptir. Bu konumun gereği olarak tedavi sürecinde de aktif olarak yer almalıdır. Bağımlılık bir aile hastalığı olarak bütüncül bir tedavi yöntemi ile ele alınmalı ve aile sisteminin üyeleri tedavinin her aşamasında kontrol edilmelidir. Değiştirmek için önce değişmek gerekir.

2.4.Babalar ve Babalık Hakkında Temel Yaklaşımlar

"Belki de oğulların kaderi babalarını er ya da geç anlamaktır" diyor Hüsamettin Arslan (2010) babasıyla ilgili anılarından bahsederken. Babaları ve babalığı anlamak konusunda son dönemde artış gösteren çabalar bu cümleyi çeşitli disiplinler açısından da önemli kılmaktadır.. Birçok disiplinin kaderi de babaları er ya da geç anlamaktır. Literatüre bakıldığında bunun doğruluğuna ilişkin bazı bulgular görülebilmektedir. Geçmiş dönemlerde yapılan çalışmaların büyük kısmı anne-çocuk ilişkisine odaklanan ve annenin çocuğun gelişimi üzerindeki etkisi üzerinde duran bir yapıya sahiptir. Baba-çocuk ilişkisini sürece dahil eden hatta baba-çocuk-anne ilişkisi üzerinde ise o dönemlerde çok durulmamaktadır (Lynn, 1974). Babaların insan davranışını

inceleyen disiplinler tarafından uzun süre gözardı edilmesinin en önemli sebebi, çocukların gelişiminde annenin, babaya göre çok daha önemli olduğunun iddia edilmesi olmuştur. John Bowly ve Sigmund Freud bu görüşün en önemli temsilcileri olarak ifade edilebilir. Freud'a göre anne ve çocuk arasındaki ilişki çocuğun gelecekteki kişiliğinin ortaya çıkmasında oldukça önemlidir. Benzer şekilde Bowly ise bebeğin bağlanmasındaki en önemli etkenin anne olduğunu vurgulamıştır (Parke, 1981). Babalar çocukların gelişimi noktasında bilimsel literatürde anneler kadar önemli olmayan kişiler olarak görülmüştür. Margaret Mead *"babalar biyolojik bir gereklilik ancak sosyal bir kazadır"* diyerek babaların işlevsizliğine ilişkin atıfta bulunmuş ve çocuk gelişimi noktasında babarın rolüne ilişkin anlayışı net bir şekilde yansıtmıştır (Özkardeş, 2010). 1970'li yıllara kadar babalar görmezden gelinmiş ve anneler en önemli ebeveyn figürü olarak görülmüştür. Yapılan araştırmalarda geçen ebeveyn kavramı ile genellikle "anne" vurgulanmaya çalışılmıştır (Rohner ve Veneziano, 2001).

Günümüze doğru yaklaştıkça babaların çocuğun gelişimindeki rolüne ilişkin daha çok şey söylenmeye başlamıştır. Bu süreci anlamlandırabilmek adına babalığın nasıl bir tarihe sahip olduğunu ve tarihsel olarak nasıl bir gelişim gösterdiğini bilmek önem taşımaktadır.

2.4.1.Babalığın Tarihsel Değişimi

Babalığın tarihi genellike batı toplumlarının tarihsel akışlarıyla okunmaktadır. Her ne kadar pek çok toplum için benzer bir tarihsel akış söz konusu olmasa da sanayi devrimiyle küreselleşmeye başlayan dünyada babalığın tarihsel gelişimi de benzerlik göstermiştir (Dowd, 2000).

Sanayi devrimi öncesinde batı toplumlarında babalar, öncelikli olarak *ahlak öğretmeni* niteliğinde görülüp 1600-1800'lü yılları arasında aileleri üzerinde önemli söz haklarına sahip olmuşlardır (Lamb, 2000). Bu dönemde temel geçim kaynağı tarımcılıktır ve toprağa sahip olmak önemli bir güç göstergesi olmuştur. Babalar toprakların ve aile mülkünün sahibi olarak görüldüğü için aile üzerinde de otoritesi güçlü konumdadır. Bu dönemde babalar oğullarının ve kızlarının pek çok seçimine rehberlik etmişlerdir. Örneğin babaların oğlunun evlenme kararı üzerinde önemli bir etksi söz konusudur. Babalar hem kızlarının hem de oğullarının gelişimi ile ilgilenmişlerdir. Ancak kızlarla genellikle anneleri ilgilenmekte, ev hanımlığı ve çocuk bakımı hakkında kızlarını yetiştirmektelerdir. Babalar ise oğulların eğitiminde daha baskın rol almışlardır (Mintz, 1998). Babalar oğlunun ticaret ve tarım becerilerini geliştirmek ve ona bildiklerini öğretmek ile daha çok ilgilenmişlerdir. Bunların yanında babaların bu dönemdeki en temel görevi çocuklarının ahlaki gelişimlerini sağlamaktır. Burada ahlak genellikle dönemin dini inancının çocuklar tarafından benimsenmesi, öğrenilmesi ve yaşanmasını kapsamaktadır. Tüm bunlar babanın çocukları üzerindeki sorumluluklarının başında gelmektedir. Sonuç olarak bu dönemde babalar bebeklerin bakımına aktif olarak katılmışlardır (Pleck, 2004). Ancak çocuklar büyüdükçe

ebeveynlik anlayışı ve çocuklar ile olan iletişimin değişiklik gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu dönemde erkek çocuklar babanın, kız çocuklar ise annenin kontrolü altında görülmektedir. Baba oğul ilişkisi mesafeli ve didaktik bir yapıya bürünmüştür.. Babalar, çocuklarına duygularını net bir şekilde ifade etmemekte ve bunları yansıtmamaktadır. Bunun sebebi ise çocuklara çok sevgi gösterilmesinin çocuğun karakteri üzerinde olumsuz etkileri olacağına olan inançtır. Bu sebeple babalar kendi duygularını kontrol etme sorumluluğu taşımaktaydılar. Bu dönemde baba ve oğullar arasında sevgi veya öfkeden ziyade onaylanma ve onaylanmayaya dayalı bir ilişki söz konusu olmuştur. Babalar ve kızları arasında ise daha farklı bir ilişki bulunmaktadır.. Babalar kızlarına sevgilerini daha kolay ifade edebilmekte ve duygusal açıdan kızlarıyla daha fazla ilişki içerisinde bulunmaktaydılar. Bu dönemde oğullar toplum gözünde babaların yansıması olarak görülürdü ve oğullarda görülecek bir zayıflık babanın toplum içerisindeki konumunu etkileyebilmektedir. Bu sebeple babaların oğulları ve kızlarına davranışı arasında farklılıkların bulunduğu belirtilmektedir (Rotundo, 1985; Norton, 1996). Bu dönemdeki babalık geleneksel babalık olarak isimlendirimektedir (Eversoll, 1979; White, 1994; Tol ve Taşkan, 2018).

Geleneksel babalık, Sanayi Devrimi ile değişime uğramıştır. Bu devrim ile birlikte hem çalışma düzeninde hem de ticaret ilişkilerinde değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler aile üzerinde önemli etkiler yaratmıştır (Brown, 1976). Bunlardan en önemlisi babaların artık evlerinden uzaklaşmaya başlaması olarak gösterilebilmektedir. Kendi arazisinde, kendi ürünleriyle ilgilenen babalar artık şehirlere; iş adamları, avukatlar, işçiler olarak gitmeye başlamışlardır. Yeni çalışma düzenleri erkeklerin evlerden uzak kalmalarına neden olmuştur. Artık babaların evlerdeki varlığı, bir önceki döneme göre çok daha az olmak durumunda kalmıştır. Bu dönemde babalar para kazanmak adına evlerden uzaklaştığı için çocukları üzerindeki babalık rollerinde de değişiklikler meydana gelmiştir. Bir önceki dönemde çocuklarının ahlaki gelişiminden, meslek eğitiminden, evliliğinden sorumlu olan babaların artık en önemli rolü eve ekmek getirmek haline gelmişir. Bu dönemdeki babalara *"eve ekmek getiren babalar"* adı verilmektedir (Lamb, 1987). Babanın evden uzaklaşmasıyla çocukların yetiştirilmesindeki en büyük sorumluluk anneye kalmıştır. Bu dönemde kadınların karakterleri gereği çocukların gelişiminde olumlu etkilerinin olacağı düşünülmekteydi. Bu sebeple bu dönemde ailelerin en önemli yapı taşı anneler haline gelmiştir. Öyle ki ailedeki erkek çocuğun başarısı veya başarısızlığı anneye mal edilmekteydi. Bir önceki dönemde mevcut baba oğul ilişki formu bu dönemde niteliğini değiştirmiş görünse de babalar bazı açılardan hala oğulları ile bir eğitim ilişkisini sürdürmektedir. Bu dönemde babalar genellikle; iş ahlakı, mülk, tembellik, hırsızlık gibi konularda çocuklarına eğitim vermektedir. Bu eğitimlerin niteliği cinsiyete göre değişse de bir önceki dönemde olduğu gibi babalar bu dönemde de oğullarına kızlarından daha fazla eğitim vermekteydi. Bu dönemde de babalar oğulları için en önemli rol model olmayı sürdürmüşlerdir. Evine ekmek getiren ve dış dünya ile ev arasında bağlantı kuran baba ailenin en önemli geçim

aracı olmayı, ailenin reisi olmayı ve oğullarına çeşitli eğitimler vermeyi sürdürmüşlerdir. (Rotundo, 1985). Dolayısıyla bu dönemin modern babalığın başlangıcı olduğunu belirtmek mümkündür.

1940'lı yıllar babalığa ilişkin yeni tanımlamaların getirildiği bir dönemi işaret etmektedir. Bu dönemde özellikle erkek çocukların eğitimi ile ilgilenen, onlara rol model olan babaların aileden iyice uzaklaşması söz konusudur. İkinci Dünya Savaşı babalığın anlaşılmasında ve öneminin kavranmasında önemli bir yer tutmaktadır (Rotundo, 1985). Ahlak eğitmeni ve aynı zamanda evin geçimini sağlayan babalar artık savaştadırlar. Savaşa katılan babaların çoğu geri dönememiş ve bu durum çalışan kadın sayısının artmasına neden olmuştur. Anneler bu dönemde kendi ekonomik bağımsızlıklarını elde etmeye başlamışlardır. Bununla paralel olarak bu dönemde boşanma sayılarında önemli artışlar da görülmüştür (Ünlü, 2010). Çocuklarda babaların yokluğunun oluşturduğu olumsuz sonuçlara ilişkin söylemler bu dönemde önemli artış göstermiştir. Dönemin babaları çocukların cinsel kimlik kazanması açısından önemleriyle ön plana çıkmıştır. Özkardeş (2010) bu süreçteki babalığı "çocuğun cinsel kimliğini kazanmasına yardımcı olan babalar" olarak tanımlamaktadır. Bu dönemde erkek çocukların babanın rol ve model eksikliği yaşaması sebebiyle cinsel kimliklerini geliştiremeyecekleri düşünülmüş ve babaların çocuklarla daha sıcak ilişkiler kurması desteklenmeye ve de özendirilmeye çalışılmıştır (Çabuklu, 2007). İş gücüne katılan ve ekonomik bağımsızlıklarını alan kadınlar ailede ikinci ekmek getiren kişi konumuna gelmiştir. Bu durum babaları bir miktar evin içine çekmiş, çocukların bakımlarıyla ve eğitimleriyle ilgilenmeye yöneltmiştir. Ancak yine de anne ve babanın bakım verme açısından farklılıkları oldukça net belirlenmiştir (Tanfer ve Mott, 1997). Bu dönem babalık için önemli bir dönüm noktasını işaret etmektedir. Babalar daha önceki rollerini sürdürmekte ancak artık çocukların bakımına daha fazla katılmaya başlamışlardır (LaRossa, 2004).

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte 1966 yılından itibaren babaların konumunda meydana gelecek önemli değişikliklere ilişkin sinyaller görülmeye başlanmıştır. Bu dönemdeki babalara *"yeni babalar",* babalık anlayışına ise *"yeni babalık"* adı verilmekteydi. Rotundo (1985) bu dönemdeki babalığı daha önce ideal baba olarak "androjen baba" adıyla tanımlamıştır. Bu dönemdeki babalar çocuklarının eğitimine, bakımına katılan ve onlarla çok daha fazla etkileşim kuran bir yapıya sahiptir. Babalar ile alakalı araştırmalar bu dönemde yoğunluk göstermeye ve babaların çocuk gelişimi üzerindeki etkisine odaklanmaya başlamıştır (Zeybekoğlu, 2013). Bu dönemdeki babalar katılımcı bir role sahiptir (Erdem, 2019). Babanın çocukların bakımına daha fazla katılım sağlamasında kadınların işgücüne katılımının etkisi oldukça büyüktür (Çabuklu, 2007). Beşpınar (2015), babanın rollerinde meydana gelen değişimi açıklarken bu değişimin; kadının iş yaşamına katılımının artması, babalığın çocuk gelişimi

üzerindeki etkisinin anlaşılması, cinsiyet rollerindeki eşitlikçi hareketlerin sonuç vermesi, hegemonik erkek modelinin değişmesinden kaynaklandığını belirtmektedir. Daha genel bir perspektiften bakılacak olursa, babalığın tarihi aslında ailenin tarihi ile benzer bir seyir izlemektedir. Ailedeki değişimler, babalarda da değişikliği zorunlu kılmıştır (Erdem, 2019). Bu dönemdeki babalar, katılımcı babalar olarak isimlendirilmektedir (Lamb, 1987).

Babalığın tarihsel gelişimine Türkiye açısından bakılacak olursa çok farklı bir tablo ile karşılaşılmamaktadır. Selçuklu'dan bugüne doğru, evin reisi olan babanın çocuklar ve kadınlar üstünde söz hakkı bulunmaktadır. Bahaeddin Ögel (1997) bunun için "baba ailesi" kavramını kitabında kullanmıştır. Osmanlı'da kadınların rolleri ev içerisinde şekillenmiştir. Baba ise toplumsal otoritenin uygulayıcısı olarak görülmektedir. Dolayısıyla bu aile tipinde babanın baskın, söz ve otorite sahibi ataerkil figür olduğu söylenebilmektedir. Ailede böyle olduğu gibi saraylarda da durum bu şekildedir. Padişah, tüm halkın babası olarak kabul edilmektedir (Demirel ve ark. 1992)[30]. Tanzimat Dönemi'ne doğru gelindiğinde durumun değişmeye başladığı görülmüştür. Dönemin ünlü yazarlarından Ahmet Mithat Efendi, evliliğin gayesinin çocuk sahibi olmak ve iyi bir evlat yetiştirmek olduğunu, evlilikte sorumlu olan kişinin baba olduğunu belirtir (Özgür, 2018). Tanzimat romanı üzerinde baba öyküsünü okumak ve değiştirilmeye çalışılan aile yapısında babanın romanlardaki konumunu incelemek Osmanlı'nın geleneklerine bağlı modernleşme çabasının neden olduğu bazı buhranları ortaya koyabilmektedir (İnci, 1992; Deniz, 2008). Cumhuriyet sonrasında yapılan reformlar, aile ve toplum içerisinde kadının rolünün değişmesine neden olmuştur. Kadının rolü değiştikçe tıpkı batı toplumlarında olduğu gibi ülkemizde de babalık şekil değiştirmeye başlamıştır (Sancar, 2009). Özellikle 1950 sonrasında dünyada yaşanan ekonomik ve kültürel değişimlerin Türkiye'ye yansıması da benzer sonuçlar doğurmuştur. Geniş aileler yerine çekirdek aileler, ev hanımı yerine çalışan kadın kavramları gündeme gelmeye başlamıştır. Tıpkı batıda olduğu gibi kadınların iş hayatına girmeleri, baba-çocuk ilişkisinde değişikliklerin olmasına neden olmuştur (Özkardeş, 2010). Türkiye'de yaşanan kültürel ve ekonomik değişimler doğrutulsunda cinsiyet rolleriyle ilgili değişikliklere şahit olmuştur. Bu anlamda ülkemizde de "yeni babalık" anlayışı olarak gösterilen "katılımcı babalık" sürecine geçiş söz konusudur (Arkonaç, 2012). Batıda olduğu gibi ülkemizde de babalığın tarihsel gelişime ilişkin en net göstergeler anılar ve mektuplardır. Onur'un (2012) yaptığı çalışmada bazı anı kitaplarından anlatılar örnek gösterilerek Türkiye'de babalığa ilişkin çıkarımlarda bulunulmaya çalışılmıştır. Çalışmadaki anıların, çocuklarına beslediği sevgiyi göstermekte güçlük çeken otoriter ve mesafeli babayı betimlediği görülmektedir. Bu durum geleneksel aile yapısına ve geleneksel babaya ait özelliklerdendir. Türkiye'de babalar mesafeli tavırlarını sürdürüyor olsa da katılımcı olan yeni babalığın özellikleri de taşımaktadır. Ülkemizde

[30] Osmanlı'da babalık figürü ve babaların konumu hakkında daha fazla bilgi için bkz. *Elverdi (1992). Sosyo kültürel değişme sürecinde Türk ailesi.*

babaların en temel rolü eve ekmek getirme rolüdür. Erdem (2019) bu rol için geçim sağlayıcı ifadesini de kullanmıştır. Türkiye'de babalar, geleneksel kalıplarla birlikte, yeni babalığa ilişkin yaklaşımları da sergilemekte ve bu durum çağdaş yaşamın geleneksel biçimde ele alınmasının doğurduğu sancılar ile sürmektedir (Yalçınöz, 2011).

Görüldüğü üzere babalık bir takım sosyal gelişmeler ve değişmeler ışığında ailenin geçirdiği dönüşümden son derece etkilenmiş bir toplumsal statüyü işaret etmektedir. Dönemsel olarak toplumun babadan beklentileri değiştiğinde, babalığın tanımı da değişiklik göstermektedir. Dolayısıyla dünden bugüne babalığın tanımı değiştiği gibi bugünden yarına da babalığın tanımı değişiklik göstermeye devam etmesi muhtemel görünmektedir.

2.4.2.Türkiye'de Babalık Araştırmaları

Türkiye'de babalık çalışmaları 1990'larda yoğunlaşmaya başlamıştır. Günümüzde doğru geldikçe babalık konusuna duyulan ilgi dünya ile paralel olarak artış göstermiş ve ülkemizde yürütülen çalışmalar da artış göstermiştir. Bu bölümde ülkemizde babalık ile ilgili yürütülen önemli çalışmalardan bazılarına değinilecektir.

Ülkemizde babalık hakkında yapılan en önemli araştırmalardan birisi Evans'ın 1997 yılında sosyo-ekonomik açıdan düşük seviyeye sahip ailelerdeki babalar ile yaptığı araştırmadır. Bu araştırma kapsamında İstanbul'da ilkokul mezunu altmış baba ile çalışılmıştır. Sonuçlar ülkemizdeki babalık anlayışına ilişkin oldukça önemli noktaları betimlemektedir. Çocuğun fiziksel bakımını sağlamanın annenin görevi olduğu babalar tarafından belirtilmiştir. Babalar kendi görevlerini ise çocuklarına eğitim vermek, değerleri kazandırmak ve bakım için para kazanmak olarak ifade etmişlerdir. Çocuğa bakabilecek para kazanmak, çocuğa sevgi ve şefkat göstermek babanın görevleri arasında ifade edilirken, babalar çocuklar ile oyun oynamayı ve çocuklarla ilgili günlük ihtiyaçların giderilmesine katılmayı, kendileri adına düşük önemde görmektedirler. Bu çalışmada örneklem alınan ailelerde, annenin çalışmasının babanın çocuk bakımına katılımını etkilediği görülmüştür. Eşi çalışan babalar, çocuklarıyla daha çok ilgilenmekte ancak bu durum ciddi davranışsal dönüşümler anlamına gelmemektedir. Babanın çocuklarıyla ilgilenmesi noktasında çocuğun cinsiyetinin etkisi olmadığı bulunmuştur. Evans'ın yaptığı araştırma babaların geleneksel tutumlara sahip olduğunu ve temel babalık rolünün eve ekmek getiren baba olduğunu ortaya koymuştur.

Özkardeş ve Arkonaç tarafından 1998 yılında seksen babayla yapılan yüzyüze görüşmelerden elde edilen veriler ülkemizde babalığın anlaşılmasına ilişkin önemli bakış açıları sunmaktadır. Bu çalışmada ilkokul mezunu babalar ile yüksek okul mezunu babaların, babalığa bakış açılarındaki farklılık incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmadaki en önemli bulgulardan birisi eğitim düzeyinin babalığın anlaşılmasında ve babalık yapmada önemli bir etkisinin bulunmasıdır.

İlkokul mezunu babalar, daha önce Evans'ın (1997) çalışmasıyla tutarlı biçimde çocukla ilgili işlere daha az katılırken, yüksek okul mezunu babaların çocuklarla alakalı işlere katılma yönünde tutum sergiledikleri görülmüştür. İdeal babalığa ilişkin görüşler sorulduğunda yüksek okul mezunu babalar, kendileri ile ideal baba arasında farklılıklar bulunduğunu belirtirken, ilkokul mezunu babalar kendilerini ideal babaya yakın olarak görmektedirler. Bu çalışmada ilkokul mezunu babalar; genellikle evin ekmeğini kazanan, gereksinimleri gideren ve çocuklarını ahlaklı yetiştirmeye çalışan bir baba profili çizmektedirler. Bu geleneksel babalık anlayışına uygun bir tutumlar bütünü olarak ele alınabilir. Yüksek okul mezunu babalar ise çocuklarıyla yakın ilişkisi olan, eşine çocuk bakımı noktasında yardımcı olan, çocukların problemlerini paylaşan, erişilebilirliği yüksek bir profile sahiptir. Bu babalar ise katılımcı babalar olarak ifade edilebilir. Babaların eğitim düzeyi yükseldikçe babalığın çocuklarla olan yakın ilişkiler üzerinden tanımlandığı görülmüştür (Altın, 2014).

Yalçınöz (2011) tarafından yapılan araştırmada kuşaklararasında babalığa ilişkin davranışsal farklılıklar ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada en az bir çocuğu bulunan on beş baba ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Sonuçta birinci kuşak babaların, yani babaların babalarının genellikle geleneksel tutumlara sahipken, ikinci kuşak babaların katılımcı babalık tutumuna sahip olduğu görülmüştür. Katılımcı ikinci kuşak babalar çocuklarıyla daha yakından ilgilnen duygusal olarak daha fazla ilişki kuran bir yapıya sahipken, geleneksel birinci kuşak babalarını ise daha otoriter ve yakın ilişki kurmayan, evin geçimini sağlamak temel amacı olan babalar olarak tanımlamışlardır. Çalışmaya katılan babalar, kendi babalarını fiziksel olarak uzak ve duygusal açıdan erişilmez olarak ifade etmişlerdir. Katılımcılardan birisi bu durumu şöyle ifade etmiştir:

"Dediğiniz zamanlar bizim ilkokul hayatımızdı, annenin şefkati oluyor, korku da olacak tabii ki. Babandan korkmadım diyen yalan söyler."

Diğer bir katılımcı ise babasının göstermiş olduğu davranışları şöyle açıklamaktadır:

"Çok fakir dönemde, babam mesela, ben hatırlamıyorum oyuncak falan aldığını, yani bize bir şey aldığını. Adamın da yoktu, o şey de yoktu işin açıkçası, biraz aile kültüründen gelen bir şey vardı, sevgisini de gösteremiyordu o anlamda. Yani, böyle ayıp karşılanıyordu, annesinin yanında, yok işte, büyüklerinin yanında. Böyle bastırılınca bize pek fazla sevgisini göstermiyordu"

Çalışmadaki katılımcılardan bir diğeri de babasıyla ilgili şu cümleleri kuruyor:

"Babamın hiçbir zaman bana "aferin oğlum" dediğini ben duymadım, 35 yaşındayım... Milli takıma seçilmeye gittiğimizde hiçbir zaman babamın bana "aferin oğlum" demedi. Tam tersi gitmeyeceksin dedi. Okula geldiği zaman, hocalar bak bu çocuk okusun başarılıdır, zekidir

falan dendiği zaman benim babam bana hiçbir zaman "aferin oğlum" demedi... Beni sevdiğine inanıyorum. Bunu çevreden duyuyorum. Arkadaşlarımla konuştuğumda methediyor, övüyor ama bunu bana karşı yüzüme karşı kesinlikle hiçbir zaman söylemedi bugüne kadar. Babamın bir arkadaşı geldiğinde "bak baban sana bu değer veriyor" falan filan."

Çalışmada bu kuşağın babalarının, kendi babalarıyla olan ilişkilerinin deşifresi, dönemin babalık anlayışını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Eve ekmek getirmek için çalışan, çoğunlukla bu sebepten var olamayan, fiziksel açıdan erişilemeyen, sevgisini göstermeyen ve baskıcı babaların varlığı görülmektedir. Çalışma iki kuşak arasındaki farklılıkları görebilmek adına oldukça önemli veriler sunmaktadır.

Tecik (2012) yaptığı çalışmada Eskişehir'de yaşamakta olan ve en az bir çocuğu olan alt orta sınıf babaların babalığa ilişkin deneyimlerini araştırmıştır. Çalışmada genel olarak babaların, iyi babalar ve katı babalar olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmüştür. Çalışmada iyi babalar genellikle katılımcı, eşleriyle ilişkisi iyi ve çocuklarıyla daha iyi ilişkiler kurmaya çalışan bir yandan da geleneksel babalık rollerini taşıyan babalar olarak tanımlanmıştır. Katı babalar ise fiziksel şiddet uygulayan, çocuklarıyla ilişkisi mesafeli, otoriter ve erişilemez olarak tanımlanmıştır. Katı babalar; iyi babalara göre daha düşük maaşlı işlerde çalışan, çocuklarıyla ilişkisi fiziksel ve duygusal yakınlığı içermeyen, çocukların daha çok anne ile iletişim kurmasını sağlayan ve anneyi birincil sorumlu olarak gören babalardır. Katı babaların olduğu ailelerde çocuklar problemlerini genellikle önce anne ile paylaşmakta, anne bu sorunu kendisi çözemeyecek durumdaysa babayla paylaşmaktadır. Çocuk ve baba arasında doğrudan bir temas bu anlamda eksiktir. Katı babaların çocukların iş ve eş seçimlerine müdahalesi oldukça yoğundur. Çocuklarını çoğunlukla ekonomik olarak destekler ve bu manada iyi bir bakım sağlar. Çocuklarına ekonomik destek sağlamak için çalışmak ve bu desteği sağlamak ile üzerine düşen sorumluluğun çoğunu tamamlamış olduğuna inanır. Babanın bakım verme sorumluluğunu bu yönde geliştirmesi sebebiyle çocuklar da babalarına daha çok ekonomik sorunları olduğunda gitmekte ve bu kapsamdaki problemlerini paylaşmaktadır. Katı babaların, kendi babalarının davranışlarından etkilendiği söylenebilmektedir. İyi babalar ise katı babaların tersi yönde davranışlar sergilemektedir. Katı babaların birincil rolünün ekmek kazanma olduğu anlaşılmaktadır. İyi babalar ise ekmek kazanan ve katılımcı baba arasında bir noktada yer almaktadır. Geleneksel rollerden etkilense de iyi babalar genellikle çocuklarıyla daha fazla etkileşim halindedir ve daha fazla ilişki kurmaktadır. İyi babalar, kendi babalarının negatif davranışlarından kaçınarak, yeni bir babalık anlayışı sergilemeye çalışmaktadır. Araştırmadaki önemli bir diğer bulgu da katılımcıların çoğunun iyi ekonomik koşullara sahip olmanın iyi baba olmak için önemli bir değişken olduğunu vurgulamasıdır. Sonuç olarak görüşülen babaların çoğu,

kendi babasını rol model olarak görüyor olsa da babalarının hatalarını ve olumsuz davranışlarını tekrarlamaktan kaçınmaya çalışmaktadır.

Erdem (2019) tarafından yapılan çalışmada 20'şerli gruplar halinde 2 nesil baba oğul ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmada toplamda 40 baba yer almıştır. Araştırmada kullanılan örneklemde babalar ve bu babaların babaları gruplar halinde görüşmeye alınmıştır. 1. nesil babaların daha çok geleneksel babalardan oluşmakta olduğu, sosyo-ekonomik düzeyi düşük, eşleri çalışmayan babalardan oluştuğu görülmüştür. 1. nesil babaların babalıkla ilgili söylemleri; güç, kuvvet, aile reisi olmak, soyun devamı gibi noktalara temas etmektedir. Söylemlerde geleneksel babalığın; otoriter, katı kuralcı, duygusal açıdan mesafeli olması göze çarpmıştır. Geleneksel babaların, babalık performanslarına ilişkin oldukça pozitif bir algısı olduğu görülmüştür. Babaların çoğu kendi babalıklarını ideal babalık üzerinden okumaktadır. Geleneksel babaların çocuklarına karşı fiziksel ve duygusal sevgi gösterme konusunda çekimser davrandıkları ve bu konuda gerekli ilgiyi gösteremedikleri görülmektedir. Bununla alakalı 2 katılımcının söylemleri şu şekilde çalışmada yer almıştır:

"Baba dediğin çocuklarına taviz vermez, ne bileyim çocuklarını kucağına almaz. Düne kadar dedelerin yanında çocuk sevemezdik ya." (K17, 64, Ortaokul, 1, Memur).

"Gençliğimde hiç çocukla ilgilenmedim. Anası ilgilenirdi. O büyüttü çocukları, o okuttu. O zaman daha bizim zamanımızda katiyetle evlat kucağa alınmazdı. Bir kere aldım da kucağımda evde, babam beni bir kere bir çekiştirdi. 'Utanmıyor musun lan!' dedi. Benim yanımda neden alıyorsun maksadıyla kızdı yani. Hemen bıraktım bir daha da ellemedim hiç. Bir daha hiç çocuklarımı kucağıma almadım." (K23, 63, Ortaokul, 1, Emekli İşçi).

Araştırmacıda ahlak öğretmeni baba kategorisine dahil edilebilecek babaların eğitim düzeyine göre belirleneceği düşüncesi mevcut olmasına rağmen, ahlak öğretmeni özelliği baskın gelen babaların, eğitim düzeylerinden çok çevrelerinden gördükleri baba rolünün etkisi altında kaldığı görülmektedir. Eve ekmek getiren baba rolü çalışmada geçim sağlayan babalar olarak kodlanmıştır. Geçim sağlayan babaların genellikle düşük gelirli işlerde çalıştığı, işlerin fiziksel açıdan yorucu ve yoğun mesai saatleri olduğu görülmüştür. Bu babalar, geçim sağlama rolleri sebebiyle çocuklarının bakımına katılamadıkları ve onlara vakit ayıramadıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmacıya göre geçim sağlayan babaların, yoğun çalışmaları sebebiyle çocuklarına vakit ayıramamaları babaların içerisinde içsel babalık krizinin ortaya çıkmasına neden olmakta ancak geçim sağlama rolü sebebiyle bu krizden sıyrılmaktadırlar. Bu babalarda çocuğu geleceğe hazırlama, çocuğun eğitimi için çalışma, çocuğu hayata hazırlamak gibi söylemlerin baskın olduğu görülmüştür. Yazara göre bunlar gelecek için sınıfsal kaygının ürünüdür. Geçim sağlayıcı babalarda fedakârlık duygusunun ön planda olması önemli bulgular arasındadır. Babalar zor işlerde çalışarak kazandıkları az parayı çocuklarının geleceği için

harcayarak pek çok şeyden fedakârlık yapmaktadırlar. Bir katılımcı bu durumu şöyle ifade etmiştir:

"Çocuk evde ekmek bekliyor akşam. Evin kira ise kira bekliyor, ev sahibi kapıya dayanıyor. Bir ay iki ay sonrasında kapıya dayanıyor. Ne yapacaksın çünkü senin hayatın olmuyor, bitiyor senin hayatın. Evlendin senin hayatın bitecek yeni bir hayat başlayacak, ikinci bir hayat." (K25, 65, Ortaokul, 1, Emekli İşçi).

Çalışmada ortaya çıkan bir diğer babalık kategorisi modern babalıktır. Araştırmacıya göre modern babalık, geleneksel babalık ile katılımcı babalık arasında bir köprü konumundadır. Modern babalar, babalığı sorumluluk duygusu üzerinden tanımlamaktadır. Ancak bu tanımlama yalnızca ekonomik geçimin sağlanmasını değil, kapsamlı bakım sorumluluğu da içermektedir. Modern babalarda, çocuklarla oyun oynama eğilimi ve bu manada çocuklarla vakit geçirme eğilimi geleneksel babalara göre daha yüksektir. Ancak babanın çocuk ile olan ilişkisinin bu seviyede kalması, çocuğa bakım verme konusunda anneyi birincil sorumlu olarak görmesini sağlamaktadır. Çalışmada ortaya çıkan bir diğer babalık kategorisi ise katılımcı babalıktır. Bu babalar çocuklarının gelişimsel süreçlerine destek olan, dinleyen, sıcak bağ kuran, etkileşime dayalı bir davranış örgüsü sergilemektedirler. Katılımcı babaların, babalığı öğrenmeye açık bir yapıları bulunmaktadır. Çalışmada kötü baba kavramı babalar tarafından; geçim sağlamada yetersiz, olumsuz ahlaki model teşkil eden, ilgisiz ve katılımcı olmayan baba olarak tanımlanmıştır. Çalışmada sosyo-ekonomik düzeyin babalık üzerinde etkili olduğuna ilişkin bazı bulgular verilmiştir. Babalar, daha iyi babalık yapılabilmesi için iyi sosyo-ekonomik durumun olmasının sürece katkı sağlayacağını belirtmişlerdir. Özellikle geçim sağlayan babalarda sosyo-ekonomik durumlar babalık yapılmasının önünde bir engel olarak tasvir edilmiştir. Bir katılımcı bu durumu şöyle ifade etmiştir:

"Hani işsiz bir baba çocuğuna ne kadar şefkat gösterebilir çünkü adamın derdi var, parası yok, işi yok yani. Baba eve geldiği zaman 'Baba çikolata aldın mı?' dediğinde bilmiyorum yani tavrı ne olur." (K10, 41, Lisans, 2, Öğretmen).

Babalar, babalığı genellikle babalarından öğrenmektedirler. Araştırmada katılımcıların babalarının yanlış yaptığı şeyleri yapmayarak, kendi babalık inşalarını sürdürdükleri görülmüştür. İkinci nesil babaların, birinci nesil babalara göre gelişime açık, çocuk ile ilişkisi daha güçlü ve katılımcı yapıya sahip olduğu söylenebilir. Bu anlamda eğitim düzeyinin önemi çalışmada vurgulanmıştır.

Erdem'in (2019) çalışmasının bulgularına ek bir açıklama getirebileceği düşünülen Boratav ve arkadaşları (2014) tarafından yürütülen çalışmada babaların kendi babaları, çocukları ve eşleriyle yaşadıkları deneyimi incelenmiştir. Buna göre Türkiye'nin yaşadığı modernleşme

süreci ile beraber babalığın inşasındaki temellerde de değişiklik görülmeye başlanmıştır. Babalık, modernleşmeden etkilenen bir yapı sergilemektedir. Modernleşmeyle birlikte babaların geleneksel babalıktan, modern ve katılımcı babalığa doğru geçiş yaptıkları, otoriter, katı kuralcı ve yoğun saygı bekleyen, korku üzerine kurulu babalığın yerini daha demokratik bir baba anlayışının almaya başladığı çalışmada belirtilmektedir. Bununla beraber, her ne kadar modernleşme, babalık anlayışında yenilikleri beraberinde getiriyor olsa da babaların geleneksel babalık ile karakterize olmuş pek çok özelliği modern ve katılımcı babalık anlayışının içerisine yerleştirmiş olduğu görülmektedir. Daha önce de ifade edildiği üzere buradan Türk babasının babalık anlayışı açısından bir geçiş aşamasında olduğu görülmektedir. Bu perspektiften bakıldığında Türk babası, batıdaki örneklerde olduğu gibi ~~modernleşecek~~ modernleşerek ya da modernizmi kendi geleneksel baba anlayışı ile ~~birlikte~~ yeniden kurgulayarak farklı bir babalık inşası oluşturacaktır.

Zeybekoğlu'nun 2013 yılında yaptığı araştırmada iki yüz seksen üniversite öğrencisine anket uygulanmıştır. Katılımcıların tamamı erkektir. Araştırma sonuçlarına göre babalığa ilişkin temel tutumların ve davranışların oluşmasında babaların eğitim düzeyinin oldukça önemli olduğu bulunmuştur. Erdem'in (2019) çalışmasında eşin, babalık sürecinde erkeğe verdiği katkı sürecin sağlıklı geçmesi açısından önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu çalışmada da benzer bir anlam ifade edebilecek başka bir bulgu, erkeklerin babalığa ilişkin tutum ve davranış geliştirmelerinde babaların eğitim düzeyinin etkili olması kadar, annelerin de eğitim düzeyi etkili olarak bulunmuştur.

Ülkemizde babalıkla alakalı yapılmış en kapsamlı çalışmalardan birisi Anne-Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) tarafından yürütülen/desteklenen "Türkiye'de Babalığı Anlamak" isimli seri çalışmalardır. Bu seri üç çalışmadan oluşmaktadır. İlk çalışma "Türkiye'de İlgili Babalık ve Belirleyicileri" ismiyle 2017 yılında yayımlanmıştır. Bu çalışmada yaklaşık 3300 kişiye anket uygulanmış ve kırk kişiyle mülakat yapılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında ülkemizde ilgili babalığın belirleyicileri olarak; aile, kişisel faktörler, sosyal çevre, iş, toplumsal cinsiyet olarak belirtilmiştir. Seri çalışmaların ikincisi "Ebeveynlik, Erkeklik ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye'de Babalık" Mehmet Bozok tarafından 2018 yılında hazırlanmıştır. Bu çalışma, özellikle geçim sağlayan babaların anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Zira daha önce bahsedildiği üzere geçim sağlayan babaların büyük kısmı çocuklarıyla ilgilenememe konusunda iş yaşamlarını en büyük engel olarak tanımlamaktadırlar. Bu çalışmada çalışma yaşamında erkeklerin durumu, çalışma koşulları, babalık izinleri, ev içi iş bölümü gibi konulara değinilmiştir. Bozok, bu çalışmasının sonunda Türkiye'de babalık ve iş yaşamına ilişkin bazı önerilerde de bulunmuştur. Serinin üçüncü ve son çalışması Tol ve Taşkan (2018) tarafından hazırlanan "Erkeklik ve Babalık Halleri" isimli araştırmadır. Bu çalışmada Türkiye'deki babalık performansları kategorize

edilmiştir. Çalışmada babalığa ilişkin yeni kavram önerileri getirilmiştir. Bunlardan birisi çizgi dışı babalıktır. Çizgi dışı babalık, katılımcı babalığa benzeyen ve geleneksel yaklaşımlardan arınmış babalık türüdür. Tol ve Taşkan bu çalışmasında Türkiye'deki babalığı; geleneksel babalık, yeni geleneksel babalık, hevesli babalık, gayretli babalık ve çizgi dışı babalık olarak kategorize etmiştir. Geleneksel babalıktan başlamak üzere katılım yoğunluğu arttıkça çizgi dışı babalığa doğru ilerleyen bir babalık rol inşası söz konusudur. AÇEV tarafından düzenlenen ve çocuk bakımı konusunda babaları bilinçlendirmeyi ve çocuk gelişimi hakkında eğitim desteği sağlamayı amaçlayan Baba Destek Programı'nın, etkililiğini ve çıktılarını ölçek adına Koçak (2004) tarafından yapılan çalışma önemli bulgular içermektedir. Çalışmada, programın baba çocuk ilişkisinde olumlu yönde gelişim sağlandığını ortaya koymuştur. Sağlanan bu değişim baba ve eş arasındaki ilişkiyi de güçlendirmiştir. Eşler arasındaki ilişkinin iyi düzeyde olması da yine babanın, babalık performansını etkileyebilecek önemli faktörlerden biri olarak görülmüş ve programın etkili ve önemli çıktıları olduğu belirtilmiştir.

Türkiye'de babalıkla alakalı yapılmış önemli bir diğer çalışma Poyraz (2007) tarafından yürütülmüştür. Altı yaş çocuğu olan üç yüz seksen dokuz babayla yaptığı çalışmada babaların, babalık rollerini algılamalarında kendi ebeveynlerinin etkisi olup olmadığını test etmeyi amaçlamıştır. Daha önceki çalışmalara benzer olarak Poyraz da geleneksel babalığın; ailenin geçim sağlayanı olma, katı disiplin sağlayıcı ve otorite figürü olma ve bazen çocuklarla oyun oynama şeklinde karakterize edilebileceğini belirtmiştir. Poyraz, geleneksel babaların çocuklarıyla daha az vakit geçirdiğini ve onların bakımına daha az katıldığını vurgulamıştır. Geleneksel babalar açısından çocuk bakımının kaynak sağlamak ekseninde şekillendiğini ifade etmiştir. Eğitim düzeyi, iş, baba olma yaşı, çocuğun cinsiyeti, çocuk sayısı ve babanın kendi babasından görmüş olduğu babalığın, babalık inşası ve performansı üzerinde etkisi olduğu vurgulanmıştır. Yapılan çalışmada, babaların babalık rolüne ilişkin algılarında artış oldukça otoriter ve koruyucu baba tutumlarının artış gösterdiği belirtilmiştir.

Önalan (2016) tarafından yürütülen bir çalışmada baba davranışının ergen gelişimi üzerindeki etkileri araştırılmaya çalışılmıştır. Yapılan görüşmelerde geleneksel babalığın ve modern babalığın birlikte görülebildiği, kültürün ve çevresel koşulların babalık davranışı üzerinde önemli etkileri olabileceği anlaşılmıştır. Baba ve ergen arasındaki çatışmalarda babanın izlediği çatışma çözme stratejilerinin ergenin çatışma çözme stratejilerini etkileyebileceği görülmüştür. Çalışma sırasında, babaların çocuklarıyla daha fazla vakit geçirmek istedikleri ancak çalışma koşulları, kuşak farklılıkları ve çocukların bu konudaki isteksizliğinin bunun önüne geçtiği belirtilmiştir. Bununla alakalı bazı katılımcıların söylemleri şöyledir:

"6 günü çalışıyorum. Çalışma saatlerim uzun. Akşam 9'da dönüyorum, aslında görüşme şartlarım da çok fazla değil çocuklarımla (…) Uzun uzadıya bir beraberlik yok yani. Çünkü belli bir saat sıkıntısı var yani yaşamda. 11-12'de yattıkları için birkaç saat zaman beraberiz yani."

"Seviyor odasında olmayı. Hatta zorluyorum ben, çağırıyorum. Sevmediğim bir program varsa da, tasvip etmediğim bir program izliyorsa da, o programı bile açacağımı söylüyorum. Gel beraber oturalım diyorum ya, ben de izleyeyim. Geliyor bir 10 dk. 15 dk. Sonra kıvranmaya başlıyor. Git diyorum yani. Zorla otur tamam."

Çocukların kişisel problemlerini, düşüncelerini ve yaşadıkları zorlukları babalarıyla paylaşma konusunda istekli görünmediği fark edilmiştir. Bununla beraber babaların da bu konularla ilgilenmenin annelerin görevi olduğu yönünde bir algısı olduğu fark edilmiştir. Çocuklara duygusal ve psikolojik açıdan bakım vermek babalar tarafından genellikle annenin görevi olarak görülmekte ve babaların bu sürece anneler kadar dahil olmadığının altı çizilmektedir. Her ne kadar babalar, çocuklarıyla vakit geçirseler de bu süreç içerisinde çocuklarının problemleri ve yaşadıkları zorluklar hakkındaki iletişim zayıftır. Çalışmada babaların çatışma çözme stratejileriyle ilgili bulgulara da yer verilmiştir. Buna göre babalar, çatışma çözme stratejisi olarak; kaçınma ve çözümsüz bırakma, tartışma ve ikna etme, açıklama yapma, otoriter karar alıcı tavrı sergileme şeklinde dört farklı yol izlemektedirler.

Ünlü (2010) tarafından yapılan bir çalışmada 0-8 yaş arası çocuğu olan babalar ve onların babalarının bakıma katılım düzeylerinin belirlenmesine ve babalık davranışının bir sonraki nesilde oğulun babalığını nasıl etkileyeceği üzerinde durulmuştur. Çalışmada aynı zamanda katılımı yüksek olan babaların çocukları, baba olduklarında katılım seviyelerinin ne olduğu da araştırılmıştır. Çalışma beş yüz yirmi sekiz baba ile yapılmıştır. Çalışmanın sonuçlarında babaların ve kendi babalarının en çok geçim sağlama rolüne atıf yapıldığı, ulaşılabilirlik yönünden ise düşük seviyede kalındığı görülmüştür. Babaların, kendi babaları ile yaşadığı ilişkinin niteliği, babanın kendi çocuğunun bakımına katılması noktasında etkili olduğu belirtilmiştir. Babanın yaşı, baba olma yaşı ve eş desteğinin, babaların çocuk bakımına katılımını etkileyen faktörler olduğu bulunmuştur. Çalışmadaki en temel bulgulardan birisi bugünün babaları, kendi babalarıyla olan ilişkileri neticesinde bir takım babalık davranışlarında bulunmaktadırlar. Çalışmanın bulgularından hareketle bugünün babalarını eğitmek, yarının sağlıklı ve etkili katılımcı babaları için önemli bir adım olacağı söylenebilmektedir.

Altın'ın (2014) gerçekleştirdiği çalışmada babaların babalığı algılayışlarına ve toplamda çocuklar ile ilgili faaliyetlere katılımlarına ve bu faaliyetlerin hangilerini görev olarak algıladıklarına bakılmıştır. Çalışmada babalar ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Daha önceki ve sonraki çalışmalar ile tutarlı şekilde görüşülen babalar çocuklarına karşı demokratik davranmaya çalıştıklarını ancak iş yoğunluğu sebebiyle çocuklarına yeteri kadar vakit ayıramadıklarını ifade

etmişlerdir. Babaların büyük kısmı çocukların cinsiyeti açısından bir ayrım yapmadıklarını ancak kız çocuklarını, erkek çocuklarına göre daha yakın hissetlerini ifade etmişlerdir. Çalışmaya katılan babaların büyük kısmı çocuk yetiştirme konusunda kendi babalarından etkilendiklerini belirtmişlerdir. Babalarının negatif özelliklerini de referans alarak kendileri farklı davranışlar sergilemektedirler. Örneğin çalışmaya katılan bazı babalar, babalarının kendilerine sert davranışlar sergilediği bu sebeple çocuklarına daha yumuşak davrandıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmaya katılan babalarda eğitim seviyesi, çocuğun okul başarısıyla ilgilenme konusunda önemli bir göstergedir. Eğitim seviyesi yüksek olan babalar, düşük olan babalara göre çocuğunun okul başarısıyla daha fazla ilgilenmektedir. Eğitim seviyesi düşük olan babalar, çocuklarıyla cinsel eğitim hakkında görüşme noktasında çekimser davranmaktadırlar. Eğitim seviyesinin çocuktan olan beklentiyi değiştirdiği, çalışmanın diğer bulguları arasında yer almaktadır. Eğitim seviyesi düşük olan babalar daha çok ahlaki değerleri öncelerken, eğitim seviyesi yüksek olan babalar çocuklarının ülkeye ve kendisine yetebilecek duruma gelmesini önemsemektedir. Altın'ın çalışmasında eğitim seviyesi ile babalık performansı arasında önemli ilişkiler bulunmuştur.

Burakçı (2019) tarafından yürütülen çalışmada babalık kavramının babalar tarafından nasıl anlamlandırıldığı ve bunun nasıl aktarıldığına ilişkin gündelik konuşmalarda baba olmanın anlamı araştırılmıştır. Çalışmada temel bulgunun modern babalık yaklaşımının geleneksel yaklaşımlardan esintiler barındırarak Türk babalarınca yeniden inşa edildiği, bu anlamda özgün bir babalık performansının mevcut olduğu görülmektedir. Burakçı, bugünün modern anne babalarının, dünün "saçını süpürge eden anne babalarının" yeni bir sürümü olduğunu iddia etmektedir. Katılımcılarda her ne kadar geleneksel yaklaşımlar işin içinde olsa da babalarda baskın olan tutumun modern babalık anlayışı olduğu gözlemlenmiştir. Ünlü'nün (2010) çalışmasında olduğu gibi bu çalışmaya katılan babalar da babalıklarını değerlendirmeye çalışırlarken kendi babalarına sürekli olarak atıfta bulunmaktadırlar. Babalık davranışlarının açıklaması yapılırken, kendi babalarının davranışları üzerinden davranışlarının okumasını yaptıkları görülmüştür. Bununla beraber, babalar yalnızca olumlu davranışlar için değil, olumsuz davranışlar ve tutumlar için de kendi babalarının davranışlarını örnek olarak yeni bir babalık inşası oluşturmaktadırlar. Babalar, kendi babaları gibi bir baba olmak veya kendi babalarından farklı bir baba olmak amacıyla kendi babalarını referans alarak çocuklarına babalık yapmaya çalışmaktadırlar. Çalışmaya katılan babalarla ve baba olmayan kişilerle yapılan görüşmelerde babalığa ilişkin beş farklı algının mevcut olduğu belirlenmiştir. Buna göre babalık, anneden farklı olarak sonradan edinilen duygularla gelişmektedir ve öğrenilen bir süreçtir. Araştırmacı bu açıklamayı "bedenin dışında gelişen babalık" olarak tematikleştirmiştir. Katılımcıların vurguladığı bir diğer nokta babalığın kişiyi değiştirmesidir. Baba olduktan sonra erkek pek çok açıdan değişiklik yaşayabilmektedir. Kendisini çocuklarına ve ailesine adamak, çocukları için zaman ayırmak değişikliklerden birisidir. Bu değişimin tetikleyicisi bazen anneler de

olabilmektedir. Bazı babalar, anneler tarafından değiştirildiklerini düşünmektedirler. Araştırmacı bu açıklamayı "babalıkta değişme" şeklinde tematikleştirmiştir. Görüşmelerde ortaya çıkan bir diğer söylem ise babaların kendilerini "ikincil ebeveyn" olarak görmeleridir. Bir diğer söylem, sınıflandırılmayan ve öznel babalık davranışına sahip olabilecek babaların varlığını içermektedir. Son olarak da modern babalık davranışı olarak açıklamalar tematikleştirilmiştir.

Bahsedilen çalışmaları özetlemek gerekirse Türkiye'de babaların bir geçiş aşamasında olduğu görülebilmektedir. Babalar, modern ve katılımcı babalık davranışlarını sergilerken bir yandan da geleneksel tutumları benimsemektedirler. Bununla beraber iki kuşak üzerinden okuma yapılacak olursa bugünün babaları, kendi babalarına göre daha katılımcı bir tavır sergilemektedirler. Bugünün babaları, babalık davranışlarını sergilerken kendi babalarını referans alarak hareket etmektedirler. Olumlu veya olumsuz açıdan davranışların referansı söz konusu olabilmektedir. Örneğin babasıyla duygusal açıdan soğuk bir ilişkisi olan bugünün babası, kendi babası gibi olmamak adına çocuğu için duygusal açıdan daha erişilebilir bir konum almaktadır. Türk babalarında en çok görülen babalık rolü geçim sağlayıcı babalıktır. Babaların çoğunda özellikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan babalarda baskın olan rol geçim sağlamaktır. Yani babaların en öncelikli amacı evin finansal geçimini sağlamaktır. Çocuğunu okula gönderebilmek için çalışmak da buna dahildir. Bu babalar, ellerinden geleni yaptıklarını düşünmeleri sebebiyle kendilerini ideal baba olarak da görebilmektedir. Aynı şekilde Türkiye'de geçim sağlayıcı babaların çocuklarıyla ilişkileri noktasında en çok ifade ettikleri şeyin iş sebebiyle çocuklarına yeteri kadar vakit ayıramadıkları olduğu görülmektedir. Bu anlamda bakıldığında bugünün babaları; çocuğuna vakit ayırmamakta, vakit ayıramamakta veya onunla ilgilenmektedir. Çocuğun ahlaki açıdan gelişimi sağlamak ve onun iyi bir insan olması için eğitim vermek babanın görevleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla Türk babası ahlak eğitmeni olma misyonunu halen sürdürmektedir. Geleneksel babalık yaklaşımın, babalık davranışı içerisinde parça parça kendine yer edinmeye çalıştığı, Türk babasının ne tam olarak modern ve tam katılımcı bir baba ne de tam geleneksel baba figürü olarak evin içerisinde yer almamaktadır. Babaların, kızlarına kendilerini erkeklerden daha yakın hissetikleri belirtilmiştir. Babalar erkek çocukların yetiştirilmesine daha çok katılım gösteriyor olsa da gelecekte kız çocuklarına kendilerini daha yakın hissetmektedirler. Buna ilişkin bazı açıklamalar Rotundo (1985) tarafından sunulmuş ve bunlarda ilgili bölümde zikredilmiştir. Rotundo'ya göre erkek çocukların, babanın toplum içerisindeki temsilcisi olması sebebiyle yanlış yapmalarına karşı babaların daha hassas olduğu, bu sebeple erkekleri daha sert bir tutum sergileyerek yetiştirdiği belirtilmişti.

Sonuç olarak baktığımızda Türk babasının duygusal açıdan mesafeli, otorite figürü olmaya yatkın, geleneksel tavırlarıyla birlikte çocuğun bakımına katılım sağlamasıyla modern bir

tavır sergilediği görülmektedir. Daha önce de ifade edildiği üzere Türk babasının kendine özgü bir davranış repertuarı geliştirdiği söylenebilmektedir.

2.4.3.Öne Çıkan Babalık Söylemleri

Babalık ile ilgili araştırmalar 1970'li yıllarda hız kazanmıştır. İlk araştırmalar babanın anne ve çocuk etkileşimi güçlendirmesi üzerine odaklanmıştır. Ancak sonraki dönemlerde bağımsız olarak babanın çocuk üzerindeki etkileri de konuşulmaya başlanmıştır (Parke, 1981; Lamb, 1982). Babalığa ilişkin söylemler genellikle ortak bir noktada buluşmaktadır. Baba figürü aile içerisinde çocuğun gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Buna ilişkin bazı söylemler bu bölümde ele alınacaktır.

2.4.3.1 Babalık Kültürü ve Genel Olarak Babalık

Babalık, tarihsel ve kültürel bir olgudur. LaRossa (1988) babalık konusunda kavramsal bir perspektif sunmuş ve babalığın iki farklı kategoride ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Bunlardan birincisi "babalık kültürü" dür. Babalık kültürü, babalık tarihinde oldukça baskın bir konuma sahiptir. Babalık hakkındaki gelenekler, toplumsal tutumlar ve inanışlar, kişilerin babalıkları üzerinde önemli etkiye sahiptir. İkinci kategori ise "babalık yapmak"tır. Bu ise babaların çocuklarına nasıl davrandığını ve nasıl babalık yaptığını içerir. LaRossa (1988), babalık kültürünün sosyal ve ekonomik değişikliklerden fazlaca etkilenen bir yapıya sahip olduğunu ancak babalık yapma davranışının bu değişimlere karşı daha dirençli olduğunu belirtir. Bireylerin babalık tecrübelerinde, kendi babalarıyla yaşadıkları ilişkinin etkisi oldukça büyüktür. Bu aynı zamanda erkekliğe ilişkin algı tarafından da etkilenebilir (Cowan ve Cowan, 1987; Daly, 1993). Babalık yapma davranışını etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. White (1994) babalığın toplumsal beklentiler ve yaşanılan tecrübeler tarafından şekillendirilebileceğini ifade etmiştir. Marsiglio (1995), babalık yapmayı reddeden erkeklerin çoğunun ekonomik açıdan dezavantajlı bireyler olduklarını ve sosyal sınıfların babalık davranışı üzerinde etkili olduğu belirtmiştir.

Tablo 2-5:İyi babanın karakteristik özellikleri

İyi babanın özellikleri	Katılımcıların açıklamaları
Rol model	Bir baba her açıdan oğluna iyi örnek olmalıdır.
Kontrol	Çocukların hayatlarında bazı sınırların olmasını sağlamalıdır.
Sevgi	İyi bir baba çocuklarını olabildiği kadar çok sevebilmelidir.
Geçim sağlayan	Bir baba çocuklarına ve ailesine bakabilmelidir.
Fedakâr	İyi bir baba çocukları için her türlü fedakarlıkta bulunabilmelidir.
Ulaşılabilir	Bir baba çocukların ne zaman ihtiyacı olsa orada olmalıdır.
Affedici	Bir baba çocuklarının davranışlarını her zaman uygun görmeyebilir ancak onları affetme konusunda istekli olmalıdır.

Dinleyici	Bir baba çocukları ne konuşmak isterse istesin iyi bir dinleyici olmalıdır.
Aktarımcı	Bir baba öğrendiği pek çok şeyi çocuklarına da öğretebilmelidir.
Ahlak öğretmeni	Bir baba Allah'ı sevmeli ve çocuklarına da bu sevgiyi aşılamalıdır.
Katılımcı	İyi bir baba çocuklarının yaşamlarına aktif katılır, onların ilgilerine ve yönelimlerine destek verir.
Koruyucu	İyi bir baba çocuklarını ve eşini güvende ve korunmuş hissettirmelidir.
Disipline edici	İyi bir bazen bazen çocuklarını cezalandırabilmeli ancak bunu yaparken sert, zarar verici olmamalıdır.
Duygusal açıdan yakın	Bir baba çocuklarının duygularını ona rahatlıkla ifade edebilmesini sağlamalıdır.
Duygusunu ifade eden	Bir baba çocuklarına duygularını rahatlıkla ifade edebilmeli, onlara sarılabilmeli, öpebilmeli ve onlara olan sevgisi ile ilgili konuşabilmelidir.
Anneyle ilişkisi iyi	İyi bir babanın eşine iyi davranması çocuklarına da bunu öğretmesi gerekir
Sorumluluk verici	Bir baba çocuklarına kendi kararlarını alabilmeleri ve bunun sonuçlarıyla yüzleşebilmeleri için alan oluşturmalıdır.
Arkadaş	Bir baba yapabildiği kadar çocuklarına arkadaş olmalıdır.
Hata kabullenici	İyi bir baba hata yaparsa bunu çocuklarına karşı rahatlıkla ifade edebilmeli ve özür dileyebilmelidir.
Onay arayacıyı	Bir baba çocuklarının onayını alabilmelidir.

Davids (1971) bu söylemi biraz daha ileri götürerek, ekonomik açıdan yeterli olamayan babanın, çocuğun yaşam şansı üzerinde olumsuz etkileri olabileceğini ifade etmiştir. Daly (1993) benzer şekilde babalığın değişebilir nitelikte olduğunu ve toplumun değişen yapısını yansıtan bir karakteri bulunduğunu vurgulamaktadır. Snarey (1993) yaptığı araştırmada baba olan kişilerin, baba olmayan kişilere göre ekonomik açıdan geçimini sağlama konusunda daha fazla sorumlu hissettiğini, kariyerlerine daha çok bağlandıklarını belirtmiştir. Eggebeen ve Knoester (2001) ise babalığın, ekonomik geçim sorumluluğunu beraberinde getirmesinin babalarda kimlik değişimine neden olabileceğini, babalığın erkeklere meslek ve kariyerin ötesinde yeni bir kimlik tanımladığını ifade etmiştir. Bu kimlik pek çok bileşen tarafından etkilenmektedir. Örneğin kişinin yaşadığı toplumdaki cinsiyet rolleri, kendi babasıyla olan ilişkileri ve erkeklik deneyimi babalık kimliğinin oluşmasında rol oynayabilmektedir (Cabrera ve ark. 2000). Bireylerin kendi babalarıyla olan ilişkileri ve çocukken tecrübe ettiği ebeveynlik tarzları, babalığının şekillenmesinde rol oynamaktadır. Yapılan çalışmalarda bireylerin babalık davranışlarını çoğu zaman kendi babalarını referans alarak ortaya koydukları görülmüştür. Burada baba, bir referans noktası görevi görmektedir. Bireyler babalarından iyi bir babalık görmediklerini düşünüyorlarsa "kendi babaları gibi olmayarak", eğer babalarının onlara iyi babalık yaptığını düşünüyorlarsa "babaları gibi olarak" kendi babalıklarını inşa etmeye çalışmaktadırlar (Radin ve Goldsmith, 1983; Daly, 1993; White, 1994; Dienhart, 1998; Renshaw, 2005; Krampe ve Newton, 2006). Sosyal yapının temsili olarak babalar, ev ile sosyal yaşam arasında

bağlantı kurmaktadırlar. Örneğin, babalar annelerine kıyasla toplumsal cinsiyet rollerinin çocuklara aktarılmasında daha etkilidirler (Broenstein ve Cowan, 1988). Benzer şekilde Coltrane (1990) de babaların, çocuğun sosyalleşmesi üzerinde en etkili aile üyesi olduğunu vurgulamaktadır. Cinsiyet rolleri ve disiplin konusundaki yaklaşımları, babaları çocukların sosyalleşmesi konusunda önemli bir araç haline getirmektedir (Wolkind ve Rutter, 1985). Bu çalışmada erkek çocukların sosyalleşmesinde babaların rolünün baskınlığına değinilmiş, babanın var olmadığı ailelerde çocuğun davranışlarının bu değişkenden yoğun bir şekilde etkilendiği görülmüştür. Lamb (2000) ve White (1994) babaların temel görevlerini; ailenin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak, eşlere psikolojik ve duygusal destek sağlamak, çocuk yetiştirilmesine bakımına katılım sağlamak, ahlaki öğretmenlik rolünü yerine getirmek, ailenin güvenliği sağlamak olarak ifade etmiştir. Babanın bu görevlerine ek olarak Eversoll (1979) babanın; bakım vermek, problem çözmek, geçim sağlamak, sosyal rol model olmak ve eğlendirici olmak şeklinde beş rolünün olduğunu belirtmiştir. Babaların, babalık rolünü algılamalarında; eğitim seviyeleri, çalışma durumları, sosyo-ekonomik düzeyleri, baba olma yaşı, çocuk sayısı, çocukların cinsiyeti ve aile yapıları etkili değişkenler olarak gösterilebilmektedir. Babaların babalık rolüne ilişkin algıları önem taşır çünkü babalık rolünü algılama seviyesindeki artış ebeveynlik tarzlarını etkileyebilmektedir (Poyraz, 2007). Morman ve Floyd (2006), iyi bir baba olmanın unsurlarını araştırdıkları çalışmalarında, iyi baba olmayı etkileyen beş unsura ve bazı açıklamalara ulaşmışlardır. Buna göre iyi bir babanın; sevecen, erişilebilir, rol model, katılımcı ve kaynak sağlayıcı olması gerekmektedir. Aynı çalışmada en az 1 çocuğu olan 30-78 yaş arasındaki erkekler iyi baba olmanın özelliklerini tanımlamışlardır. Araştırmacılar, katılımcılardan aldıkları yanıtlarla iyi baba olmaya ilişkin 20 farklı tema ve yine bu cevaplardan temalara ilişkin açıklamalar oluşturmuşlardır (Tablo 2-5).

2.4.3.2 Çocukların Gelişiminde Unutulan Ebeveyn: Babalar

Çocuk gelişimi araştırmalarında anneler babalardan daha fazla çalışılmıştır. Çok uzun yıllar babanın çocuk gelişiminde önemli bir rolü olmadığı düşüncesiyle çalışmalar annelere odaklanmıştır. Babaların çocuk gelişiminde anneye yardımcı olan bir yapı arz ettiği düşünülmüştür. Parke (2000) bu durumu bir öğrencisinin tişörtünde gördüğü bir sözle özetlemektedir: "Babalar anneleri daha iyi yapar!"[31]. Babalık üzerine odaklanan araştırmaların sayısı arttıkça babaların çocuk gelişimindeki rolüne ilişkin pek çok bulguya da sahip olunmaya başlanmıştır.

Babaların çocuk gelişimindeki etkisi tek taraflı değil, etkileşime dayanan çift boyutlu bir ilişkiyi kapsamaktadır. Babalığın inşaası bu ilişkiyi kapsayacak şekilde gerçekleşmektedir (Palm, 1993; Diamond, 2004). Babaların oğulları ile olan ilişkilerden yararlandığı (Pollack, 1998), baba olmanın erkek gelişimi açısından oldukça önemli bir dönüm noktası olduğu (Palkovitz ve ark.

[31] Fathers make better mother.

2001), yapılan araştırmalarda belirtilmiştir. Çocukların gelişim sürecine bakıldığında babaların, babalık rolünü icra edebilmeleri adına eşinden destek görme ihtiyacı, annenin rolünü icra edebilmek için eşinden destek görme ihtiyacından daha fazladır. Amato'ya (1994) göre bu kaliteli bir evliliğe işaret etmektedir. Kaliteli evlilikler de çocuk gelişimi açısından ebeveynlerin çocuk bakımına katılımını etkileyen önemli bir unsurdur. Cowan ve Cowan (1987) bir babanın çocuğunun gelişim sürecinde eşinden aldığı desteğin, olumsuz davranışlarının referans aldığında rol modellere karşı bir önleyici mekanizma görevi gördüğünü belirtmiştir. Yani eşiyle ilişkisi iyi ve babalık açısından eşinden destek gören bir erkek, kendi babası veya şahit olduğu diğer babaların olumsuz babalık davranışlarını kendi babalığını inşaa ederken kullanmamaktadır. Cooney ve arkadaşları (1993) tarafından yapılan çalışmaya göre babalık inşaasının başarılı olması ve çocuk baba ilişkisinin iyi seviyede seyretmesi, babanın baba olma yaşına göre değişiklik göstermektedir. Erkek çocuklar ve babaları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, geç yaşta baba olanların pozitif baba etkisine sahip olabileceğini ifade etmiştir.

Çocuk gelişiminde anne şüphesiz oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bununla beraber anne, babalık rolünün gelişiminde de oldukça etkilidir (Atkins, 1981). Çocuk, babasıyla olan ilişkisini öncelikle annesinden öğrenmektedir. Annenin babayla ilgili davranışları çocuktaki ilk baba anlayışını oluşturmaya başlamaktadır. Annenin eşiyle ilgili duyguları, çocuğun babasıyla ilgili duygularına oldukça benzemektedir. Anne, baba çocuk arasındaki ilişkide kolaylaştırıcı veya zorlaştırıcı bir rol oynamaktadır (Krampe ve Newton, 2006). Özkardeş'e (2010) göre anne ve baba, çocuk gelişiminde noktasında birbirine destek sunan bir yapıya sahip olmakla birlikte çocukla ilgilenme açısından farklılaşmaktadır (Tablo 2-6).

Tablo 2-6:Anne ve babanın çocukla ilgilenme biçimindeki farklılıklar

Kapsam	Anne	Baba
Kullanılan dil	Aile bir aradayken daha çok söz alır, kız çocuklarıyla daha çok konuşur.	Aile bir aradayken daha az konuşur, ikili ilişkide erkek çocuklarıyla daha çok konuşur (Cooksey ve Fondell, 1996; Morgan vd., 1988).
Bebeğin mesajlarını anlama	Bebeklerin seslenmelerine ve ağlamalarına daha çok konuşarak karşılık verir.	Bebeklerin seslenmesine daha çok dokunarak tepki verir.
Bakım verme	Birincil bakım vericidir.	Doğum sonrası ağrılar babanın bakıma katılımını artırır, besleme olanağı verildiğinde yeni doğanlarla aktif ilgilenen babaların biberonla verdikleri süt miktarında farklılık yoktur, anneye yardımcı olması anne çoçuk ilişkisinin kalitesini artırır.
Oyun oynama	Çocuk bakım sinyallerini daha çok anneye gönderir. Daha çok konuşma odaklı oyunlar oynar, oyun oynayarak eğitmeyi amaçlar, oyunlar yapılandırılmıştır (John vd., 2013).	Bakıma az katılır ancak daha fazla oyun oynar. Çocuk oyun sinyallerini babasına daha çok gönderir. Daha çok fiziksel oyunlar oynar, çocuğun oyunu idare etmesine izin verir, çocuğun akranıymış gibi oyun oynar (John, vd. 2013). Küçük çocuklar oyun oynamak için genellikle babalarını tercih etmektedirler (Clarke-Stewart, 1978). Baba dışarıdan ilk oyun arkadaşıdır.

Bebeğin cinsiyeti	Daha çok kızlarıyla etkindir ancak belirgin bir fark yoktur.	Oğullarıyla birlikteyken kızlarıyla olduğundan daha etkindirler. Dokunma, konuşma, altını değiştirme ve besleme konusunda daha çok oğullar konusunda aktiftir (Marsiglio, 1991).

Babalar da anneler gibi bir bağlanma figürüdür. Baba, çocuk ile olan ilişkisinde oyun aracılığı ile çocuğun dış dünya yani anne olmayan kişi ile ilk bağlantısını kurmasını sağlamaktadır (Ababay, 2016). Çocuğun dış dünya ile olan ilişkisinin sağlıklı bir şekilde kurulması için baba ile oynanan oyunlar oldukça önemlidir (Dumont ve Paquette, 2013). Lamb (2004), bebekler için babalarıyla oynamak ve akranlarıyla oynamanın gelişim açısından aynı seviyede etkili olduğunu, dış dünyayı temsil eden babayla oynanan oyunların, akran ilişkileri üzerinde etkili olabileceğini ifade etmiştir. Babanın çocuğu ile oyun oynama biçiminin de çocuğun gelişimi üzerinde etkisi bulunmaktadır. Yalnızca nicelik değil, oyun oynamanın niteliği de çocuk gelişimi üzerinde önem arz etmektedir. Babanın çocukla oyun oynama, biçimi çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi üzerinde etkilidir (Paquette, 2004). Babalarıyla oyun oynarken eksik uyarılma yaşayan çocukların özgüven eksikliği ve akranlarıyla ilişkilerinde problemler yaşamaya yatkın olduğu, bununla birlikte oyun oynarken aşırı uyarılma yaşayan çocukların da çeşitli davranış problemleri ve akranları tarafından reddilme tecrübesi yaşayabileceği düşünülmektedir (MacDonald, 1987; Paquette, 2004). Oyun oynama açısından anne ve babalar farklılaşabilmektedir (Tablo 2-6).

Bebeklik döneminde babayla oyun oynayarak başlayan dış dünyayı tanıma süreci, ergenlik döneminde boyut değiştirerek devam etmektedir. William ve Kelly'e (2005) göre baba ve ergen ilişkisi, davranış problemleri noktasında önemli bir değişken olarak bulunmuştur. Babanın bebek ile kurduğu ilişkinin niteliği bağlanmanın güvenli gerçekleşmesini sağlamaktadır. Babasına güvenli bağlanan bebeklerin, babasına güvenli bağlanma gerçekleştirememiş bebeklere göre problem çözme becerilerinin daha gelişmiş olduğu söylenmektedir (Easterbrooks ve Goldberg, 1984). Babalar çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinde önemi rol oynamaktadırlar. Duyguların düzenlenmesi ve duyguların ifade edilmesi baba çocuk ilişkisinden etkilenebilmektedir (Snarey, 1993; Akande, 1994; Lamb, 2004). Yapılan çalışmalar babaların çocuklarıyla, annelere kıyasla daha az duygu odaklı ilişkiler kurduklarını ve babanın çocuğun duygusal reaksiyonlarına karşı verdiği tepkilerin veya cevapların çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi açısından önem arz ettiğini ortaya koymaktadır (Baker ve ark. 2011; Campos ve ark, 2013). Çocuk bakımına ve gelişimine aktif olarak katılım sağlayan babaların çocuklarında sosyal becerilerin gelişim seyri pozitif bir ivme kazanmaktadır. Bu çocukların gelecekte daha sosyal, girişimci olma ve daha az davranış problemleri yaşama ihtimalleri bulunmaktadır. (Stolz ve ark. 2005).

Cinsel kimlik gelişimi açısından bakıldığında babalar önemli bir konumda yer almaktadır (Basow, 1992). Hatta bazı araştırmacılar cinsel kimlik gelişimi noktasında babanın anneden daha etkili ve önemli olduğunun altını çizmektedir (Garrett, 1992). Lamb (1997) tarafından yapılan bir araştırmada kız veya erkek farketmeksizin babaların, çocuklarının cinsel kimlik gelişiminde annelerden daha etkili olduğu bulunmuştur. Erkek çocuk açısından bakılacak olursa, çocuğun babası ile özdeşim kurması kişilik gelişimi açısından oldukça önemlidir. Çocuk babasını taklit ederek gelecekteki toplumsal rollerine hazırlanmaktadır (Biller, 1993). Marsiglio'ya (1991) göre baba erkek çocuğu için maskülen bir rol modeldir. Babanın bu maskülen rolü hem erkek hem de kız çocuğu için önemli bir kimlik inşası aracıdır. Bununla beraber erkek çocuklar için baba, yalnızca maskülen bir rol değil aynı zamanda nasıl baba olunacağının öğrenildiği bir modeldir. Kız çocuklarının da babalardan öğrendiği bazı kimlik rolleri bulunmaktadır. Örneğin kız çocukları babalarının, annelerini onayladığı davranışları model alarak cinsel kimlik kazanmakta ve davranışsal bir uyum geliştirmektedir (Hetherington, 1966).

Baba-bebek etkileşimine odaklanan bir çalışmada, babanın çocuğu ile etkileşimini açıklamak adına beş tema kullanılmıştır. Bunlar; karşılık verme, uyarma[32], bakım verme, sevgi ve duygu gösterme olarak ifade edilmiştir. Karşılık verme babaların bebeklerin sözel veya sözel olmayan davranışlarına verilen yanıtları içermektedir. Örneğin, bir babanın bebeğin dediğini anlamasa bile bebeğin söylediğine cevap verir şekilde davranması veya bebeğin işaret ettiği ayıcığı eline alıp bebeğe göstermesi olarak ifade edilebilir. Babanın bebeğin dikkatini etraftaki bir şeye çekmesi, bebeği havaya kaldırması veya bebeğin tutması için bir oyuncağı ona yaklaştırması uyarma olarak tanımlanabilir. Bakım verme noktasında babaların; bebeğin kıyafetini giydirmesi, beslenmesine yardımcı olması örneğin biberon ile beslemesi, bebeği yıkaması gibi faaliyetler ele alınmaktadır. Babaların bebekleri öpmesi, sarılması, bebeğe gülümsemesi sevgi gösterme olarak ifade edilebilir. Son tema ise ulaşılabilirliktir. Bu babanın bebekle birlikte bir şeyler yapabilmesi üzerinden okunan birtakım faaliyetler bütünü olarak ifade edilebilir. Örneğin oyun oynamak, televizyon izlemek veya bir şeyler okumak (Volling ve Belsky, 1991). Bu etkileşimler ile çocuğun bağımsızlık düzeyinde ve içsel denetim mekanizmalarının gelişmesinde önemli mesafeler alınmaktadır (Russel, 1982). Carson ve Parke (1996) dört yaş çocuklarla yaptıkları bir araştırmada, çocukların negatif duygulanımlarına babalar tarafından negatif tepkiler verilirse çocukların akranlarına kıyasla düşük sosyal beceriye sahip oldukları, fiziksel ve sözel açıdan daha saldırgan oldukları bulunmuştur. Benzer şekilde çocuğun evde bulunduğu sırada babanın sıklıkla negatif duygulanımda bulunması çocukların okulda öğretmenleri tarafından agresif ve yaramaz bulundukları söylenmektedir (Foster ve ark. 2007). Ebeveynlerin sevgi ve ilgi göstermesi çocukta sosyal ve duygusal gelişimlerin olumlu yönde

[32] Stimulate

seyretmesi için önemli bir etkendir. Bununla beraber babalarına da güvenli şekilde bağlanma gerçekleştiren çocukların sosyal ve duygusal açıdan gelişmişlik daha yüksek düzeydedir. Babaya bağlanma gerçekleştiren çocuğun, anneye güvensiz bağlanmanın neden olduğu sorunlar üzerinde, etkiyi azaltıcı bir yönü vardır (Snarey, 1993; Akande, 1994; Coltrane, 1995).

Babanın yokluğu, çocuğun gelişiminde önemli etkiye sahiptir. Baba yokluğunun etkileri daha çok erkek çocuklarda görülmektedir (Pedersen ve ark. 1979). Baba ve erkek modelinden yoksun kalan erkek çocuklarının, daha az atılgan ve daha bağımlı bir kişiliğinin olabileceği belirtilmektedir (Parke, 1981). Baba yoksunluğunun etkileri daha çok 0-9 yaş döneminde baskın olduğu düşünülmektedir (Sutton-Smith ve ark. 1968). Bununla beraber, aile içerisinde baskın anne figürüyle birlikte kimliği belirsizleşmiş babanın, erkek çocuğun kimlik kazanmasına destek olamayacağı belirtilmiştir (Hetherington, 1966). Altı ile on bir yaşları arasında yaklaşık 6.500 çocuk ile yapılan bir araştırmada, babası olmayan çocukların diğerlerine göre bazı zekâ testlerinden anlamlı derecede düşük puan aldığı bulunmuştur (Svanum ve ark. 1982). Santrock (1972) da babasız çocuklarla alakalı benzer sonuçlara ulaşmıştır. Biller'a (1974) göre baba yoksunluğunun temel dinamiği bir modelin eksikliğidir. Dolayısıyla babanın yerini alabilecek uygun bir model söz konusu olursa baba yokluğundan daha az ya da hiç etkilenmeyebilir. McLanahan ve Sandefur'a (1994) göre babasız büyüyen çocukların, liseyi bitirme ve işe girme ihtimalleri diğerlerine göre daha düşüktür. Lykken'e (1997) göre ise babasız büyüyen çocukların suça bulaşma, erken yaşta cinsel ilişki yaşama ve başarısız evlilikler yapma ihtimalleri daha yüksektir. Lykken (1997) suç ve babalık arasında önemli bağlantılar kurmuştur. Lahey ve arkadaşları (1988) tarafından yapılan bir çalışmada, baba yoksunluğunun antisosyal kişilikle ilişkilendirilebileceği ifade edilmiş, baba var olsa bile yüksek reddedici tavır ve erişilemez olmasının da benzer etkileri olabileceği vurgulanmıştır.

2.4.3.3 Yeni Nesil Babalık Söylemi: Katılımcı Babalar

Tarihsel akış içerisinde gelişen ve değişen babalık rollerinde gelinen son nokta *"yeni babalık"* veya *"ilgili babalık"* ifade edebileceğimiz katılımcı babalıktır (Lamb, 1987). Babanın katılımı ile ilgili araştırmaların başlangıcında babanın katılımının seviyesini tasvir edebilmek adına "çocuk ile geçirilen zaman" üzerinden değerlendirmeler yapılmaktaydı. Yani nicel bir bakış açısı söz konusu olmaktaydı. Daha sonrasında babanın çocukla geçirdiği zamanda ne yaptığı da önemli bir veri olarak ele alınmaya başlanmıştır (Pleck, 2007). Baba katılımı genel olarak; bir babanın çocuğu veya çocuklarıyla geçirdiği zaman, fiziksel aktiviteler, etkileşim kurma ve diğer faaliyetler için çocuğuna zaman ayırma olarak tanımlanabilir (Halme ve ark. 2009).

Lamb ve arkadaşları (1985) baba katılımını açıklarken; etkileşim kurma, ulaşılabilir olma ve sorumluluk olmak üzere üç faktöre vurgu yapmışlardır. Etkileşim kurma; baba ile çocuğun direkt temasını, ulaşılabilir olmak; babanın çocuğun ihtiyacı olduğunda orda olması ve sorunların

çözümü noktasında varlığını hissetirmesini ve sorumluluk ise babann çocuğun bakımı ve gelişimi için ihtiyaç duyulan/duyulabilecek kaynakları çocuk için kullanılabilir hale getirmesini yani çocuğun gelişimi içim ihtiyaç duyabileceği şeyleri sunmaya çalışmasını ifade etmektedir. Lamb ve arkadaşları (1985) baba katılımında etkili olan üç faktöre ilişkin aşağıdaki tablodaki gibi açıklamalar getirmiştir (Tablo 2-7).

Tablo 2-7:Baba katılımında önemli faktörlere örnekler

Baba Katılımını Etkileyen Faktörler	Örnekler
Etkileşim	Çocukla oyun oynama, besleme, yıkama vb.
Ulaşılabilirlik	Babanın televizyon izlerken, gazete okurken ya da herhangi bir iş yaparken çocuğun ihtiyaçlarına cevap vermesi, örneğin çocuğun seslenmesine karşılık vermesi vb.
Sorumluluk	Çocuğu doktora götürmek, okula götürmek, yiyecek, elbise ve oyuncak sağlamak vb.

Baba katılımının çocuk gelişimi üzerinde oldukça önemli etkileri bulunmaktadır. Çocukların sosyal, duygusal, bilişsel ve dil gelişimi açısından gelişme düzeyleri karşılaştırıldığında baba katılımı diğer değişkenler sabit olsa dahi önemli bir faktör olarak bulunmuştur (Cabrera ve ark. 2000; Cabrera ve ark. 2007). Radin ve Harold-Goldsmith (1989) tarafından yürütülen çalışan ve çalışmayan babaların çocuklarıyla ilgilenme düzeylerini ölçen baba katılımı çalışmasında baba katılımının çocukların sağlıklı gelişiminde önemli bir faktör olduğu belirtilmiştir. Çocukların gelişim sürecinde yaşadıkları; öfke nöbetleri, agresif davranışlar, uyumsuzluk, aşırı hareketlilik, zarar verici davranışlar, sosyal geri çekilme, korku gibi dışsallaştırılan davranışlar babanın katılım düzeyinden önemli oranda etkilenmektedir. Bu sebeple çocukların bakımında ve gelişiminde babanın katılımı artık olmazsa olmaz bir nitelik taşımaktadır (Wilson ve Prior, 2011). Carlson (2006) yaptığı çalışmada 10-14 yaş arasındaki ergenleri incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, babanın katılımı arttıkça ergenler için pozitif çıktıların da arttığı görülmüştür. Baba katılımı yüksek olan ergenlerde problemli davranışların azaldığı belirtilmiştir (Forehand ve Nousiainen, 1993). Çocuklarıyla daha çok vakit geçiren ve katılım düzeyi yüksek olan babaların çocuklarının depresyon ve anksiyete semptomlarını daha az gösterdikleri bulunmuştur. Bununla beraber, katılımcı ve duygusal açıdan destekleyici olan babaların çocuklarının daha az suça bulaştığı ve daha az madde kullandığı belirtilmektedir (Zimmerman ve ark. 1995). Cookstone ve Finlay'in (2006) yaklaşık 2.500 ergenle yaptığı çalışmada baba katılımının suç, alkol kullanımı ve depresyon üzerinde etkili olabileceğini bulunmuştur. Sarkadi ve arkadaşları (2008) yaptıkları çalışmada baba katılımın etkileri üzerine literatürdeki önemli bulguları öne çıkarmıştır. Bunlardan birisi de baba katılımının sonuçların

akademik başarıları üzerinde etkili olabileceğine işaret etmektedir. Bu sonuçlar babanın çocuğunun gelecekti yaşamı için önemli bir figür olduğunu ortaya koymaktadır.

Babaların katılımı üzerinde etkili olduğu düşünülen faktörlerin başında annenin çalışması gelmektedir. Annenin çalışması durumunda, babaların çocukların bakımına daha çok katıldığı ifade edilmektedir (Cox ve ark. 1992). Evlilikten duyulan memnuniyet de babanın katılımı üzerinde önemli etkiye sahiptir (Marsiglio, 1995). Eşler arasında olumsuz iletişim ve ilişki söz konusuysa, babanın çocuk gelişimine katılımı daha az olmaktadır (Bonney ve ark. 1999). Eşleriyle arası iyi olan babaların, çocuklarına ve kendilerine karşı tutumlarının daha olumlu olduğu belirtilmektedir (Levy-Shiff ve Israelashvilli, 1988). Anne tutumlarının babanın katılımı üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Yani bir babanın eşiyle olan ilişkisinin niteliği ve annenin erkeğin babalığına ilişkin tutumu, baba katılımı etkileyen faktörlerdendir. Yüksek seviyede onaylayıcı anne tutumu, babanın katılımın artmasını sağlayabilmektedir (Sary ve Turnip, 2015). Erkekler tarafından baba olmanın nasıl anlaşıldığı ve babalığa yüklenen anlam da baba katılımı üzerinde etkilidir. Babalığa pozitif anlamlar yükleyen erkeklerin, çocuklarının bakımına daha çok katıldığı bulunmuştur (Doherty ve ark. 1998). Baba olma yaşı da baba katılımı konusunda önemli bir belirleyicidir (Ahmeduzzaman ve Roopnarine, 1992). Erken baba olduğunu düşünen veya baba olmaya hazır hissetmeyen erkeklerin çocuklarının bakımına, kendisini baba olmaya hazır hisseden erkeklere göre daha çok katıldığı bulunmuştur (Cabrera ve ark. 2000). Çocuğun cinsiyeti babanın katılımı üzerinde etkili olabilmektedir. Marsiglio'ya (1991) göre babalar erkek çocuklarıyla, kız çocuklarından daha fazla iletişim kurmaktadır. Yapılan araştırmalar, babaların erkek çocuklarının bakımına ve gelişimine daha çok katıldıklarını göstermektedir (Wood ve Repetti, 2004; Lundberg ve ark. 2006). Bunun yanında babasıyla ilişkisi güçlü çocukların ergenlik dönemlerinde alkol ve madde kullanma davranışlarının daha az olduğu belirtilmektedir (Barnes ve Farrel, 1992). Parke (2000) yaptığı çalışmada baba katılımı 5 farklı etken üzerinden incelemiştir ve bunları baba katılımın belirleyicileri olarak ifade etmiştir (Tablo 2-8).

Tablo 2-8:Baba katılımının belirleyicileri

Belirleyiciler	**Karakteristik özellikler**
Bireysel etkiler	Babalığa ilişkin tutum, inanç ve motivasyon.
	Kendi ailesiyle olan ilişki.
	Baba olmanın zamanlaması
	Çocuğun cinsiyeti
Ailesel etkiler (çift ve üçlü olarak)	Anne çocuk ve baba çocuk ilişkisi
	Eş ile olan ilişki
	Anne, baba, çocuk ilişkisi

Destek kaynakları	Akrabalar ile ilişki
	Komşular ile ilişki
	Arkadaşlar ile ilişki
Kurumsal etkiler	Aile ve iş ilişkisi
	Hastane ve sağlık sistemine erişim ilişkisi
Kültürel etkiler	Erkek ve kızlar için çocukluk kültürü
	Anne ve babanın cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar
	Etnik kökenli aile değerleri ve inanışlar

Ünlü (2010) yaptığı çalışmada babaların çoğunun kendi babalarından daha çok katılımcı olduklarını ortaya koymuştur. Aynı çalışmada Türk babalarında, baba katılımına ilişkin bazı belirleyiciler ile ilişkili sonuçlar da ortaya çıkmıştır. Buna göre; babanın yaşı, baba olma zamanlaması ve algılanan eş desteği Türk babalarında katılımcı olmayı belirleyen etkenler olarak belirlenmiştir. Bununla beraber; çocuğun yaşı, çocuğun cinsiyeti, gelir düzeyi, eşin çalışıp çalışmaması ve babanın çalışma saatleri baba katılımı üzerinde etkili bulunmamıştır. Evans (1997) da Türk babalarının katılımlarında eşlerinin çalışıp çalışmamasının herhangi bir etkisinin olmadığını ifade etmiştir.

2.4.4.Madde Bağımlılığı Hikayesinde Babalar

Bağımlılığın başlamasında, seyrinde ve tedavisinde ailenin önemli rolü bulunmaktadır. Ancak literatürde bağımlılık ve ailenin genellikle annelik davranışını üzerinden eşleştirildiği görülmektedir. Babalar ve babalık davranışının bağımlılık üzerindeki etkilerine ilişkin söylemlerin sayısı oldukça azdır. Oysa yapılan araştırmalar, babaların bağımlılık üzerinde önemli etkileri olduğunu ortaya koymaktadır.

Babalar ve madde kullanımı ekseninde yapılan çalışmalar genellikle bağımlı babaların, babalık deneyimleri üzerine odaklanmaktadır. McMahon ve Rounsaville (2002) yaptıkları çalışmada madde kullanan kadınların ebeveynlik süreçlerine ilişkin pek çok çalışma yapıldığını ancak madde kullanan erkeklerin ebeveynliklerine ilişkin açıklama ve çalışmaların yetersiz kaldığını belirtmişlerdir. Madde kullanımı olan babaların nesiller arasında madde kullanım davranışının geçişini kolaylaştırabileceği ve bu sebeple küresel bir risk faktörü olarak düşünülmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Yine McMahon ve arkadaşlarının (2007) yaptığı madde kullanımı olan babaların, ebeveynlik becerileri üzerine yaptığı çalışma bu anlamda oldukça önemli veriler içermektedir. Söderström ve Skårderud (2013) tarafından yapılan madde kullanımı olan babalarla yapılmış mülakalatları içeren nitel çalışma da madde bağımlısı babaların ebeveynlik becerilerine odaklanmaktadır.

Bağımlıların babalarıyla alakalı yapılan çalışmalara bakıldığında bu çalışmaların genellikle 1970'li yıllarda yapıldığı ancak günümüze doğru geldikçe araştırma sayısının azaldığı görülmektedir. Örneğin, Harbin ve Maziar (1975) tarafından yapılan bir çalışmada eroin bağımlılarının aileleri; maddi problem yaşayan, evliliklerinde yoğun çatışmaların olduğu, fiziksel şiddet ve boşanmanın sürekli gündemde olduğu bir yapı ile betimlenmektedir. Bu çalışmada eroin bağımlılarının babalarını, babalıklarını verimli olarak yapamayan kişiler olarak vurgulamaktadırlar. Bağımlılık konusunda ciddi risk arz etmekte olan ergenlerle alakalı yapılan bir araştırmada babaların fiziksel olarak ulaşılabilir konumda bulunsalar da duygusal açıdan erişilemez bir noktada olduklarını, bu sebeple ergenlerin madde kullanımı veya cinsellik ile alakalı bir sorunları olduğunda bunu öncelikle arkadaşlarına ve sonra annelerine söyledikleri bulunmuştur (Stern ve ark. 1984). Baer ve Corrado'ya (1974) göre bağımlı kişiler, bağımlı olmayanlarla kıyaslandıklarında babalarına karşı tutumlarında farklılık olduğu görülmüştür. Eroin bağımlılarının babalarını arkadaş, dost gibi bir kavram ile tanımlamazken aynı çalışmada bağımlı olmayanlardan oluşan kontrol grubu babalarını arkadaş ve dost gibi kavramlarla tanımlamaya daha yatkın oldukları görülmüştür. Bağımlıların, babalarını kendilerine yakın olarak tanımalamadıkları anlaşılabilmektedir. Larner ve Tefferteller (1964) bağımlıların babalarıyla ya negatif ilişkileri olduğu ya da ilişkileri olmadığını ifade etmiştir. Bu çalışmada da yine bağımlı bireylerin babalarıyla olan ilişkilerindeki sorun öne çıkmaktadır. Frazier (1962) genç madde kullanıcılarının annelerine kıyasla babalarına olan öfkelerini çok daha kolay dile getirebildiklerini ve bu ilişkinin daha yoğun çatışma içerdiğini ifade etmektedir. Mason (1958) bağımlı ailelerinde, babanın genellikle daha arka planda kaldığını ve annenin baskın bir rol oynamaya başladığını ifade etmektedir. Bağımlı ailerinde babalar yalnızca duygusal açıdan değil, fiziksel olarak da ailede daha az var olabilmektedirler. Mason, 65 bağımlı ile yaptığı çalışmada bağımlıların %94'ünün annesini, babasına tercih ettiği görülmüştür (Mason, 1958, akt: Emmelkamp ve Heeres, 1988). Rosenberg (1971) otuz beş bağımlı ve bu bağımlıların elli iki kardeşi ile yaptığı çalışmada bağımlıların, kardeşlerine göre babalarıyla daha kötü ilişkileri bulunmaktadır. Torda (1968) otuz eroin bağımlısı ile yaptığı çalışmada babanın aile ile ilişkisinin zayıf olduğunu, annenin evdeki baskın karakter olduğunu bulmuştur. Eldred ve arkadaşlarının (1974) çalışması, Mason'ın (1958) sonuçlarını daha da anlamlı hale getirmektedir. Bu çalışmada kontrol grubuna kıyasla bağımlıların çoğunun babalarını genellike negatif özellikleri açısından değerlendirdiği görülmüştür. Onlara göre babaları; başarılı olmayan, babalık rollerini yerine getirememiş babalardır (Mason, 1958, akt: Emmelkamp ve Heeres, 1988). Eldred ve arkadaşları (1974) tarafından yirmi eroin bağımlısı ile yapılan çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Eroin bağımlılarının babalarını, bağımlı olmayanlara göre daha negatif algıladıkları görülmüştür. Emmelkamp ve Heeres (1988) tarafından eroin bağımlısı ve çoklu madde kullanımı olan kişilerin, bağımlı olmayan kişilere göre anne ve babalarıyla daha sorunlu ilişkileri bulunmaktadır. Bununla

beraber bu kişilerin babalarıyla olan ilişkileri annelerinden daha farklı olarak reddedilme ve duygusal açıdan soğukluk ile ifade edilmektedir. Aynı çalışmada kontrol grubuna kıyasla, bağımlılar babalarından reddedicilik ve duygusal soğukluk ile bahsederlerken, annelerinden aşırı kontrolcü olarak bahsetmişlerdir. Çalışmada hem kontrol grubu hem de deney grubu için annelerin duygusal sıcaklık ve kabullenme açısından babalara kıyasla daha pozitif sonuçlar aldıkları görülmüştür. Çalışmanın en önemli bulgusu, duygusal sıcaklığın eksikliği ve duygusal mesafenin yoğunluğu, baba tarafından reddedici tavır ve söylemlere maruziyet, madde bağımlılığı ile ilişkilendirilebilecek davranışları tetikleyebilmektedir. Prendergast (1974) elli dört esrar kullanıcısı ile yaptığı çalışmada esrar kullanıcılarının babalarıyla aralarındaki ilişkinin gergin ve stresli olduğunu belirtmiştir. Schwartzman (1975) da yirmi bir bağımlı ile yaptığı çalışmada bağımlıların babalarını duygusal açıdan mesafeli ve reddedici tavırlar ile tanımlarken, annelerini aşırı koruyucu ve kontrolcü olarak tanımlamışlardır. Dejong ve arkadaşlarının (1991) yaptığı çalışmada, bağımlının yaşının babanın reddedici tutumlarından etkilenme konusunda etkili olabileceği bulunmuştur. Buna göre yaşı küçük genç bağımlılar, ebeveynlerini ileri yaşlı bağımlılara göre daha reddedici olarak hatırlamaktadır. Glavak ve arkadaşlarının (2003) yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre de bağımlılar kontrol grubuna göre babalarını annelerine kıyasla daha fazla reddedici tutumlarıyla birlikte hatırlamaktadırlar. Fort (1985) yüz bağımlı ile yaptığı çalışmada bağımlıların çoğunun baba yoksunluğu yaşadığı, annelerinin ise aşırı koruyucu olduğunu bulmuştur. Bess ve arkadaşlarının (1972) yaptığı bir çalışmada ise çalışma açısından iyi bir rol model olan babaların olduğu ailelerde büyüyen bağımlıların, madde kullanımını kesmeye diğerlerinden daha yatkın olduğu bulunmuştur. Parke ve Clarke-Stewart (2002) tarafından yapılan çalışmada da koruyucu babalık rolünün çocukları bağımlılıktan koruma noktasında işlevsel olabileceği belirtilmektedir. Nurco ve Lerner (1996)' da yaptıkları çalışmada baba ve çocuklar arasındaki güçlü ilişkinin, gelecekte çocukları madde bağımlılığından koruyabilecek bir kalkan görevi görebileceği belirtilmiştir. Arenas ve Greif'in (2000) bağımlı olan babalar ile yaptıkları çalışma da yine babaların, çocuklarının madde kullanımı üzerindeki etkilerine önemli örnekler vermektedir. Bu çalışmada bağımlı ya da madde kullanımı sebebiyle babalık görevlerini yerine getiremeyen bir babayla büyüyen erkeklerin, madde kullanım hikayelerinde babalarının önemli yer tuttuğu belirtilmiştir. Katılımcılar kendilerine neyin doğru neyin yanlış olduğunu öğretecek birinin olmadığını söylemişlerdir. Çalışmadaki önemli bir diğer bulgu ise katılımcılar babalarının kendileri üzerindeki etkilerini anlatırlarken, kendilerinin de çocuklarıyla olan ilişkilerinin benzer bir süreci içerdiğini ifade etmişlerdir. Bu anlamda kuşaklar arası bir geçişin olduğunu da söylemek gerekmektedir. Caliendo ve arkadaşlarının (2017) yaptıkları çalışmada ebeveynlerin reddedici tutumlarının madde kötüye kullanımı üzerinde önemli etkisi olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada da babalar, annelere göre daha reddedici olarak betimlenmiştir. Çalışmada madde kullanan babaların çocukları için önemli risk oluşturduğunu

ancak reddedici, ihmalkâr babalığın ve baba yoksunluğunun da aynı derecede zararlı olabileceği ifade edilmiştir. Begum ve Mahmood (2019) tarafından yapılan araştırma, bağımlıların babalarıyla olan ilişkilerine ilişkin bulgular içeren en güncel çalışmalar arasında yer almaktadır. Bu çalışmada da geçmiş çalışmalardaki bulgulara rastlanılmıştır. Buna göre bağımlı ergenlerin babaları diğerlerine göre daha reddedici bir tutuma sahiptir. Çalışmaya katılan ergenlerin çoğunun babalarıyla olan ilişkilerine; soğukluk, duygusal mesafe, agresyon ve kayıtsızlık hakimdir.

Bu çalışmada madde bağımlılığında babaların konumları hem babalar hem de bağımlılar perspektifinden ele alınarak değerlendirilmeye çalışılacaktır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1.Araştırmanın Yöntemi

Çalışma fenomenolojik yaklaşımla hazırlanmış nitel bir araştırmadır. Nitel araştırmada istatistiksel verilerle anlamlı sonuçlara ulaşmak amaçlanmamaktadır. Bu araştırma yönteminde asıl amaç kişilerin hayatları, hikayeleri ve davranışları üzerinden değerlendirme yapılmasıdır (Straus ve Corbin, 1990). Nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan fenomonoloji, Husserl tarafından şekillendirilen ve özde saklanan anlamın önemli olduğunu vurgulayan çağdaş paradigmalara karşı mufalif bir felsefi yaklaşımdır (Husserl, 2003). Bu felsefeden hareketle metotlaştırılmış fenomonolojik perspektifteki çalışmaların temel amacı, insanların belirli fenomenleri nasıl tecrübe ettiğinin anlaşılmasıdır. Bu yönüyle fenomenolojik araştırmalarda günlük hayatta farkında olduğumuz ancak hakkında derin bilgi sahibi olmadığımız olaylara, olgulara ve kavramlara odaklanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Madde bağımlılığı ve babalık hakkında bu iki olgunun birbirini etkilediğine ilişkin nicel kanıtlar bulunmaktadır. Ancak bu iki olgunun birbiriyle olan ilişkisinde “ne kadar” sorusundan ziyade “neden ve nasıl” sorusunun sorulmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu yaklaşım nitel araştırmayı, nicel araştırmadan ayıran önemli bir farklılığa işaret etmektedir (Büyüköztürk vd., 2014). Bir olgunun nasıl deneyimlendiğine ilişkin derinlemesine bir bakış atarak bu olgunun her bir birey için ne anlama geldiğini belirlemek, nitel çalışmalar ve fenomolojik yaklaşımın odağında yer almaktadır (Langdridge, 2007). Çalışmanın temel amacı “babalık” kavramının bağımlılarda ve babalarda nasıl konumlandığını ortaya çıkarmak olması sebebiyle fenomenolojik yaklaşım çalışmanın amacına uygun düşmektedir.

Bu çalışmanın etik kurul onayı 03.12.2019 tarihinde 2019/141 karar no ile İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu’ndan alınmıştır.

3.2.Araştırma Grubu

Araştırmada çalışma grubu yirmi madde kullanıcısı (Tablo 3-1) ve yirmi madde kullanıcısı oğlu olan (Tablo 3-2) baba olmak üzere toplamda 40 katılımcı olarak belirlenmiştir.[33] 40 katılımcı, amaçlı örnekleme yöntemlerinden birisi olan ölçüt örnekleme tekniği baz alınarak seçilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Katılımcı sayısı, ulaşılabilecek ve ulaşılabilenler arasından görüşülebilecek kişilerin değerlendirilmesiyle belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan kişilerin seçiminde madde kullanıcısı olması, daha önce en az bir kez yatarak veya ayaktan bağımlılık tedavisi girişimi olması ve aktif psikotik tablonun olmaması kriter olarak alınmıştır. Bu kriterler hem görüşülecek bağımlılar hem de bağımlıların babaları için geçerli kabul edilmiştir. Daha önce herhangi bir tedavi girişimi bulunmayan bağımlılar ve bağımlıların babaları araştırmaya dahil edilmemiştir. Katılımcıların kriterleri sağlayıp sağlamadıkları, tedavi sürecindeki bildirimleri, aldıkları tedavi üzerinden değerlendirilmiştir. Katılımcıların madde bağımlısı olup olmadığı konusundaki değerlendirmeyi yaparken kişilerin daha önce tedavi aldıkları uzmanlarla görüşmeler yapılmış ve bu konuda onay alındıktan sonra araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya katılan babalar için de benzer bir süreç izlenerek hem babaların kendi bildirimleri hem de tedavi sürecinde babalar ile görüşen uzmanların bildirimleri değerlendirilmiştir. Hem alkol hem de madde bağımlılığı olan kişiler arasından görüşmelerin planlandığı dönemde madde bağımlılığı tedavisi görenler araştırmaya dahil edilmiştir. Madde kullanımı olmasına rağmen alkol bağımlılığı için tedaviye başvuran kişiler araştırmaya dahil edilmemiştir.

Madde kullanıcıları ve babalar ile yapılan görüşmelerde, kişilerin tedavi süreçlerinin zarar görmemesi adına bir bağımlının hem kendisiyle hem de babasıyla görüşme gerçekleştirmek yerine yalnızca bağımlı ya da yalnızca baba ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla aynı aileden baba-oğul değil, farklı ailelerden babalar ve oğullar üzerinden araştırma yürütülmüştür. Babasıyla/oğluyla da görüşülmesi yönünde talebi olan katılımcılara araştırmanın koşulları açıklanmıştır. Katılımcılar tedavi aldıkları merkezlerden gönüllülük esasına göre seçilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu bağımlılık tedavisi vermekte olan kurum ve kuruluşlardan hizmet almakta olan kişilerden oluşmaktadır. Bunun en temel sebepleri katılımcılara erişimin kolaylığı ve tedavi girişimlerinin mevcut olması ve araştırmaya katılım kriterlerinin sağlayıp sağlanamadığının daha kolay tespit edilebilir olmasıdır. Araştırma sürecinde yalnızca erkek madde kullanıcıları ile görüşmek şeklinde bir tavrımız bulunmamasına rağmen araştırmaya yalnızca erkeklerin katılması oldukça ilgi çekicidir. Sonuç olarak çalışmada yalnızca erkek katılımcılar yer almaktadır. Dolayısıyla bu örneklem farklı, çalışmayı bir baba oğul ilişkisi

[33] Katılımcılara ait sosyodemografik özelliklerin ve madde kullanımına ilişkin bilgilerin bulduğu tablolar Gereç ve Yöntem bölümünün sonunda sıralı olarak verilmiştir.

okumasına çevirmiştir. Zira madde kullanımı ve babalık ilişkisini yalnızca erkek madde kullanıcıları üzerinden okumak, burada elde ettiğimiz bulgu ve sonuçları kadın madde kullanıcılarına genellemeyi zorunlu kılmaktadır. Lakin, araştırmada kullanmış olduğumuz yöntem, genellemeyi değil bir fenomeni derinlemesine incelemeyi amaçladığı için örneklemde oluşan bu farklılığı, araştırmayı baba oğul bağlamında ele almamızı sağlamıştır.

Araştırmaya katılan babalar ile ilgili bir noktanın altının çizilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu çalışmaya katılım tamamen gönüllülük odağında gerçekleşmiştir. Dolayısıyla oğlunun madde kullanımı üzerinde konuşmak isteyen babalar, bu çalışmanın araştırma grubunun bir kısmını oluşturmaktadır. Bu babaların araştırmaya katılmayı kabul etmeleri, çocuklarının bağımlılık süreçlerindeki katılımcı rollerine ilişkin bazı ipuçlarını bünyesinde barındırıyor olabilir. Sonuç olarak bu babalar bir noktaya kadar tedavinin içerisinde yer almışlardır. Zira biz de de babalara çeşitli tedavi sistemleri üzerinden ulaşım sağladık. Dolayısıyla araştırmadaki babaların, çocuklarının madde kullanımları üzerine tamamen reddedici bir tutuma sahip olmadıkları görülecektir. Oysa, oğlunun madde kullanımını asla kabullenmeyen, tedavi sürecine hiçbir şekilde katılım sağlamayan babalar da mevcuttur. Ancak onlara ulaşmak mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla araştırma grubundaki bu farkın bilinmesinin, araştırma sonuçlarını değerlendirme noktasında önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya katılım sağlayan madde kullanıcıları ve babaların isimleri gizlilik ilkesi doğrultusunda saklanmaktadır. Bu çalışmada kullanılan isimler temsili olarak rastgele seçilmiş ve araştırma grubu içerisinde bulunmamaktadır.

3.3.Araştırmacının Konumu

Araştırma sürecinin daha net anlaşılabilmesi adına araştırmacının konumundan bahsetmenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Araştırmacı madde kullanım bozuklukları üzerine danışmanlık faaliyetleri yürütmekte olan bir sosyal hizmet uzmanı ve psikoterapisttir. Yaklaşık olarak üç yıldır aktif bir şekilde madde kullanıcılarına ve ailelerine danışmanlık hizmeti sağlamaktadır. Dolayısıyla araştırmacı araştırma grubuna oldukça yakın bir noktada bulunmaktadır. Araştırmacının bu konumu sebebiyle araştırmaya dahil edilecek katılımcıların kendi danışanlarından olmamasına gayret gösterilmiştir. Araştırmacının yoğun şekilde araştırma grubuyla temasının bulunması bir noktada araştırma kapsamı dışında da araştırmacının gözlem yapmasına imkan ve olanak sağlamıştır.

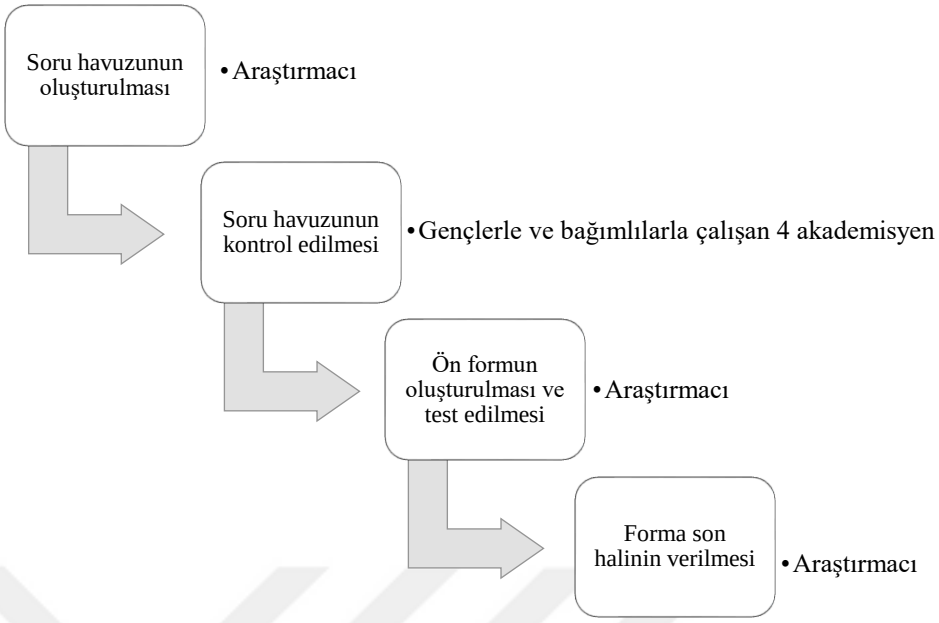
3.4.Araştırmanın Veri Toplama Tekniği

Nitel araştırmalarda veriler pek çok kaynaktan toplanabilmektedir. Yaşama dair birçok şey nitel araştırmacı için veri olarak kabul edilebilir nitelik taşımaktadır. Bu araştırmalarda; bireysel derinlemesine görüşmeler, odak grup görüşmeleri, katılımlı gözlem ve doküman

incelemeleri veri toplanabilecek alanların kategorize edilmiş hali olarak sunulabilir (Creswell, 2016). Bu çalışmada madde bağımlıları ve madde bağımlısı oğlu olan babalarla derinlemesine görüşmeler üzerinden veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Araştırma sürecinde madde kullanıcıları ile yürütülen görüşmeler, babalar ile yürütülen görüşmelerden yaklaşık 5 ay önce tamamlanmıştır. Devam eden süreçte araştırmaya katılma noktasında yönlendirilebilecek veya gönüllü olabilecek babalara ulaşmada ciddi problemler yaşanmıştır. Araştırmacının bu konuyu çalışmasındaki en önemli etkenlerden birisi de babaların tedavi sürecindeki erişilmezlikleri olduğu göz önüne alınırsa bu sorunun yaşanacağı önceden tahmin edilmiş ancak sorunu çözmek adına yapılan girişimlerden sonuç alınamamıştır. Babalara ulaşmada yaşanan zorluk sebebiyle araştırmanın veri toplama süreci beklenenden daha uzun sürmüştür.

Araştırma sürecinde özellikle madde kullanıcılarına ilişkin bazı bilgiler, madde kullanıcısının tedavi gördüğü sistemlerden, madde kullanıcısının onayıyla birlikte alınmıştır. Bazı madde kullanıcıları görüşme sırasında temiz kaldıkları süreden, kullanım maddelerinden vs. bahsetmemesi sebebiyle, veri toplama tekniğinin çoğaltılması gündeme gelmiş ve katılımlara ilişkin verilere bahsedildiği üzere yine katılımcıların onayıyla tedavi gördükleri merkezler, dernekler veya kurumlar aracılığı ile ulaşılmıştır.

Yapılan görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır (Şekil 1). Görüşme formu geliştirilirken görüşme yapılacak bağımlılar ve bağımlı babaları için ayrı sorular hazırlanmıştır. Formun geliştirme aşamasının başında babalar için 66, danışanlar için 35 toplamda ise 101 sorudan oluşan soru havuzu hazırlanmıştır. Bu soru havuzu gençlik çalışması yapan ve bağımlılarla çalışma deneyimi olan uygulayıcılar ve akademisyenler olmak üzere 4 kişi tarafından değerlendirilmiştir. Bunun sonucunda babalara ilişkin 10, danışanlara ilişkin ise 9 sorudan oluşan görüşme formu ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan form test edilmek üzere 3 katılımcıya uygulanmış ve forma son hali verilmiştir. Görüşme formunun son halinde babalar için 13, danışan için 11 soru bulunmaktadır.

Şekil 3-1:Yarı yapılandırılmış görüşme formunun oluşturulma süreci

3.4.1.Derinlemesine Görüşme

Derinlemesine görüşmenin özünü, açıklı soruların sorulması ve sorulara verilen yanıtların herhangi bir araçla kayıt altına alınması oluşturmaktadır. Derinlemesine görüşmede yalnızca bir soru öbeği kullanılmaz, katılımcının araştırmacının sorularına verdiği cevaplar yeni soruların ortaya çıkmasını sağlayabilir (Kümbetoğlu, 2015).

Bu araştırmada en az bir kez ayaktan veya yatılı tedavi girişimi olan bağımlılar ve bağımlı oğlu olan babalarla ayrı ayrı ortalama 40 dakika süren görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde hazırlanan ve test edilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme sırasında katılımcıların verdikleri cevaplar yeni soruların sorulmasını sağlamıştır. Ancak sorulan soruların görüşme formundan ve görüşmenin doğasından uzak olmamasına dikkat edilmiştir.

Katılımcılarla yapılan görüşmeler katılımcının onayı dahilinde ses kaydına alınmıştır.

3.5.Araştırmanın Veri Analizi

Araştırmadan elde edilen vurgular betimsel yöntemle analiz edilmiştir. Betimsel analiz yöntemi, araştırmadan elde edilen sonuçların araştırmacının kendi yorumlarıyla birlikte sunulması olarak tanımlanabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Verilerin analiz edilebilmesi adına katılımcıların onayıyla görüşmelerde ses kaydı alınmıştır. Madde kullanıcıları ile yapılan görüşmelerin ortalama süresi 48 dakika, babalar ile yapılan görüşmelerin ortalama süresi 47 dakika olarak bulunmuştur. Madde kullanıcıları ile yapılan görüşmelerde yaklaşık olarak 16

saat[34]; babalar ile yapılan görüşmelerde ise yine yaklaşık 16[35] saat ses kaydı alınmış olup toplamda 32 saatlik ses kaydı elde edilmiştir. Madde kullanıcılarının 16 saatlik ses kaydının deşifre edilmesi sonucunda 231 sayfalık deşifre metni; babaların 16 ses kaydının deşifre edilmesi sonucunda ise 141 sayfalık deşifre metni ortaya çıkmıştır. Toplamda ise 372 iki sayfalık deşifre metni elde edilmiştir. Ortalama görüşme süresi ve toplam görüşme süresi aynı olmasına rağmen babalar ile yapılan görüşmelerde ortaya çıkan deşifre metninin daha kısa olduğu görülmektedir. Görüşmeler sırasında babaların, danışanlara göre daha duraklayarak konuştuğu, daha fazla düşündüğü gözlemlenmiştir. Aradaki farkın sebebinin bu olabileceği düşünülmektedir.

Analize dahil edilecek deşifre metinleri önce madde kullanıcıları ve babalar olmak üzere ayrı ayrı olarak ele alınmış ve kodlama yapılmıştır. Metinler üzerinde yapılan kodlama da madde kullanıcıları için 156, babalar için 139 anahtar ifade belirlenmiştir. Anahtar ifadeler betimsel analiz yapılabilmesi açısından araştırmacıya tematik bir çerçeve kurma imkanı sağlamaktadır. Bu işlem elde edilen verilerin etiketlenmesi olarak da ifade edilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Elde edilen bu anahtar ifadelerden madde kullanıcıları için 17 tema 95 alt oluşturulurken, babalar için 6 tema, 56 alt tema belirlenmiştir. Çalışma 2 farklı grubu içermesi sebebiyle bu temalar içerikleri göz önünde bulundurularak birleştirilmiş hem madde kullanıcıları hem de babaların anahtar ifadelerini kapsayacak bir hale getirilmiştir. Son durumda çalışma 7 ve 74 alt tema oluşturulmuştur. Oluşturulan bu tema ve alt temalar doğrultusunda araştırma kapsamında elde edilen veriler yeniden değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

3.6.Araştırmanın Genellenebilirliği

Nitel araştırmalarda amaç bir konuyu derin bir gözlemle incelemek olduğu için çalışmanın yöntemi yine o çalışmaya özgü olarak kurgulanmaktadır. Katılımcıların bir fenomen hakkındaki deneyimlerini daha detaylı inceleyebilmek adına örneklem sayısı az tutulmakta (Yaman, 2016), bu da örneklemin istatistiksel bakış açısıyla temsil gücünü zayıflatmaktadır. Bu sebeple nitel çalışmalardan elde edilen bulguları geniş bir gruba genelleyebilmek çoğu zaman güç olabilmektedir (Büyüköztürk vd., 2014). Bununla beraber pek çok olgu, içinde bulunduğu sosyal çevre açısından anlamlılık kazanmaktadır. Bu sebeple bir olguyu bambaşka bir sosyal çevre içerisinde aynı perspektifte ele almak mümkün değildir. İmkân ve mümkün meselesi bir kenara bırakılırsa nitel araştırmalarda sonuçların genellenmesi çoğu zaman amaçlanmamaktadır. Nitel araştırmalar genellenebilir bilgi üretmek veya istatistiksel açıdan genellenebilir veriler ortaya koymaktan ziyade birtakım örnekler ve deneyimleri ortaya koyarak bakış açısı kazandırmayı amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

[34] 959 dakika
[35] 951 dakika

Bu çalışma nitel yöntemler aracılığı ile yürütüldüğü için sonuçların genellenmesi gibi bir kaygı taşımamaktadır. Sonuçlar, bağımlılık alanında çalışan uzmanlar ve akademisyenlere, madde bağımlılarının babalarına ilişkin yaklaşımları, babaların madde bağımlısı oğul ve veya kızına ilişkin yaklaşımları noktasında bakış açısı kazandırabilecek nitelik taşıyabilir.

3.7.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmadaki önemli sınırlılıkların başında, örneklemde madde kullanıcılarının ve babaların yer alması gelmektedir. Konuya ilişkin daha geniş bir perspektif edinilebilmesi açısından annelerin de araştırmaya dahil edilmesinin önemli bulguların ortaya çıkmasını sağlayabileceği düşünülmektedir. Konunun daha net anlaşılabilmesi ve değişkenler arasında bağlantıların daha güçlü kurulabilmesi adına çalışmanın uzun süreli olarak planlanmasının önem arz edeceği düşünülmektedir. Halihazırda araştırmanın veri toplama süreci yaklaşık olarak bir yıldan fazla sürmüştür. Ancak katılımcılar ile 1 görüşme yapılmış, izleme veya takip görüşmeleri yapılmamıştır. Bu çalışma belirli bir dönem içerisinde yapılan görüşmelerden elde edilen veriler ile oluşturulmuştur. Ancak kişilerin tedaviye ilk başvurduktan sonra yaşadıklarının periyodik görüşmelerle ele alınmasının sağlıklı olabileceği düşünülmektedir. Örneğin bir bağımlı ile tedavinin 3., 6., 12. 18. aylarında görüşmek bu süreç içerisinde babasıyla olan ilişkisindeki değişimleri izlemek, baba figürünün anlamlandırılması açısından önemli arz edebilir.

Dikkate alınması gereken sınırlılıklar arasında en dikkat çekeni araştırmanın tamamen erkeklerden oluşmasıdır. Madde kullanıcısı grubunda hiç kadın yer almamaktadır. Bu da araştırmanın bir baba-oğul üzerinden okunmasına sebebiyet vermektedir. Kadın madde kullanıcıları ve bu süreçte babalarıyla olan ilişkilerine dair herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Kadınların madde kullanım bozukluğu tedavisine katılımı ve tedavi sürecindeki görünürlüğünün zayıf olduğu dikkate alınırsa araştırmanın madde kullanıcı grubunu erkeklerden oluşuyor olması şaşırtıcı bir nitelik taşımamaktadır. Ancak yine de babalık daha kapsayıcı bir değerlendirme yapmak adına kadın madde kullanıcılarıyla da benzer çalışmaların yürütülmesi gerektiği düşünülmektedir.

Araştırma sürecindeki bir diğer sınırlılık ise 2019 sonunda görülmeye başlanan ve 2020 yılında ülkemizi ve tüm dünyayı etkisi altına alan Covid 19 salgınıdır. Salgının başlamasıyla beraber ülkemizde birçok kısıtlama uygulanmaya başlanmış ve bireysel önlemler alınması tavsiye edilmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın başlangıcında katılımcılardan yüz yüze alınan veriler salgın ile beraber online görüşmeler yoluyla alınmaya devam etmiştir. Araştırmaya dahil edilmeyen bazı katılımcılarla bağlantı sorunları, cihaz eksikliği veya cihaz kullanımına ilişkin sorunlar yaşanması sebebiyle görüşmeler tamamlanamamış, bazıları ise görüşme yapılamamıştır.

Tablo 3-1:Madde kullanıcılarının sosyodemografik ve madde kullanım özellikleri

Katılımcılar	Yaş	Cinsiyet	Eğitim	Medeni Durum	Meslek	Tercih Maddesi	İlk Kullanım Maddesi	Yoğun Kullanılan/mış Diğer Madde/ler	İlk Kullanım Yaşı	Düzenli Kullanım Süresi	Temizlik Süresi
Metin (K1)	27	Erkek	Yüksek Lisans	Evli	İnşaat Mühendisi	Crack(Taş Kokain)	Esrar	Taş Kokain	24	3.5 Yıl	2 gün(bulgularda kullanımda yazmış olabilirim onu düzelt)
Akın (K2)	36	Erkek	Lisans Terk	Bekar	Serbest Meslek	Eroin	Esrar	Ekstazi, Çakmak Gazı, Balı, "Piyasadaki Her şey"	20	16 yıl	1 yıl
Cumali (K3)	45	Erkek	Lise	Evli	Özel güvenlik	Esrar	Esrar	Esrar	13	13 yıl	2 yıl
Yücel (K4)	22	Erkek	Lise Terk	Bekar	Elektrikçi	Eroin	Esrar	Bonzai	14	6.5 yıl	1.5 yıl
Çağatay (K5)	32	Erkek	Lisans	Bekar	Mobilya İmalatı	Koakin	Esrar	Esrar	17	14 yıl	4 ay
Cengiz (K6)	21	Erkek	Lisans terk	Bekar	Mesleği yok	Metamfetamin, Eroin	Bonzai	Esrar, Ekstazi,	14	6 yıl	3 ay
Aydın (K7)	19	Erkek	Lise	Bekar	Otel Çalışanı	Katkılı Kubar	Bonzai	Çakmak Gazı, Ekstazi	15	3 yıl	1 yıl
Bekir (K8)	23	Erkek	Lise terk	Bekar	Tekstil	Eroin	Esrar	Çakmak Gazı, Bali, Esktazi, Bonzai	13	7-8 yıl	2 yıl
Furkan (K9)	38	Erkek	Lise	Evli	Şöfor	Karışık Madde Kullanımı	Tiner, Bali	"Hepsini kullandım"	13	25 yıl	3 ay
Abdullah (K10)	26	Erkek	Lise terk	Bekar	Elektrik Teknisyeni	"Eroin dışındaki her şey"	Esrar	Ekstazi, Bonzai	13	11	1.5 yıl

Salih (K11)	34	Erkek	Lisans	Bekar	İyileşme Danışmanı	Eroin	Esrar	Ekstazi, LSD, "hatırlamadığım pek çok madde"	17	10	7 yıl
Kağan (K12)	26	Erkek	Lise terk	Bekar	Mobilya Dekorasyonu	Eroin	Esrar	Bonzai, Ekstazi	12	11.5 yıl	2.5 yıl
Yusuf (K13)	28	Erkek	Lisans terk	Bekar	E-Ticaret	Kokain	Esrar	Ekstazi ve "eroin dışında her şey"	18	9 yıl	6.5 ay
Yiğit (K14)	22	Erkek	Lise Terk	Bekar	Plastik Enjeksiyon Ustası	Metamfetamin	Esrar	Ekstazi, Bonzai, Bali, Tiner	17	4 yıl	1 yıl
Selim (K15)	19	Erkek	Lise	Bekar	Mesleği yok	Ekstazi	Ekstazi	Ekstazi	17	1-2 yıl	7 ay
Caner (K16)	21	Erkek	Lise terk	Bekar	Serbest Meslek	Eroin	Eroin	Eroin	15	5 yıl	1 yıl
Gökhan (K17)	23	Erkek	Lise terk	Bekar	Mesleği yok	Eroin	Eroin	Eroin	22	1 yıl	1 ay
Mert (K18)	28	Erkek	Lise	Bekar	Barista	Bonzai	Bali	Esrar, Ekstazi, Xanax, Skunk	12-13	17 yıl	1 ay
Volkan (K19)	46	Erkek	Lisans terk	Bekar	Müzisyen	Eroin	Esrar	LSD, Kokain, Ekstazi, Rophynol	19	31 yıl	10 ay 20 gün
Sadık (K20)	34	Erkek	Lise	Bekar	Muhasebe	Bonzai	Esrar	Bonzai ve Esrar	16	13 sene	3 ay

Tablo 3-2:Babaların sosyodemografik ve çocuklarının madde kullanım özellikleri

Katılımcılar	Yaş	Medeni Durum	Eğitim	Meslek	Evlilik Süresi	Çocuk Sayısı, Yaşları ve Cinsiyetleri[36]	Çocukların Kullandığı Madde[37]	İlk Kullanımdan Ne Kadar Süre Sonra Öğrendi ?[38]	Çocukların Kullanım Süresi[39]	Mevcut Durum[40]
Namık (K1)	58	Evli	Lisans	Maliyeci	32 yıl	2 Çocuk *29 (E),* 23 (E)	Metamfetamin	1.5 – 2 yıl	6 yıl	Temiz
Turhan (2)	54	Evli	Ortaokul	İnşaat İşçisi	32 yıl	5 Çocuk *32(E)* 19(K) 16(K) 15 (K) 5(K)	Metamfetamin	3 yıl	10 yıl	Aktif
Kenan (K3)	70	Evli	Ortaokul	Esnaf	50 yıl	1 Çocuk 46(E)	*Bilmiyor*	7 ay	1.5 yıl	Temiz
Necmi (K4)	52	Evli	Lise	Fabrika İşçisi	32 yıl	2 Çocuk *26 (E)* 14 (K)	Bonzai	5 yıl	10 yıl	Temiz
Ziya (K5)	54	Evli	İlkokul	Makina İmalatcı	30 yıl	2 Çocuk 27 (K), *26 (E)*	Bonzai	*Geç öğrendi*	5 yıl	Aktif
İskender (K6)	46	Evli	İlkokul	Taksici	20 yıl	4 Çocuk 20 (E), *19 (E),* 14 (E), 11 (E)	Esrar	*Belirtmedi*	6 yıl	Aktif
Fikret (K7)	64	Bekar	Lisans	Makina Mühendisi	22 yıl	3 Çocuk 30 (E), *28 (E),* 20 (K)	Eroin	2-3 yıl	12 yıl	Temiz
Necati (K8)	55	Evli	Lise	Emekli	İlk evlilik 4 yıl, ikinci evlilik 12 yıl	2 Çocuk *26 (E)* 10 (K)	Kokain	1 yıl	7 yıl	Temiz

[36] Birden fazla çocuğu olan katılımcılarda madde kullanımı olan kişinin yaşı italik olarak yazılmıştır.
[37] Bazı babaların bağımlı çocuklarında çoklu madde kullanımı bulunmaktadır. Bu bölümde babaların kullanımına en çok şahit olduğu ve öne çıkan maddeler sıralanmıştır. Bazı babalar, çocuklarının ne kullandığını bilmemektedir. Bu tabloda "*Bilmiyor"* olarak belirtilmiştir.
[38] Babaların burada belirttiği sürelerin "en az" olarak alınmasında fayda görülmektedir. Zira babaların bu süreleri net olarak hatırlamakta güçlük çektikleri gözlemlenmiştir. Bununla beraber bazı babaların net bir süre verememiş, hatırlayamamış ya da bu konuya ilişkin herhangi bir yorumda bulunmamışlardır. Bu durumun söz konusu olduğu görüşmelerde babaların söylemleri olduğu gibi tabloya yansıtılmıştır.
[39] Bu bölümde babaların verdiği sürelerin "en az" olarak alınmasında fayda görülmektedir. Zira babaların bu süreleri net olarak hatırlamakta güçlük çektikleri gözlemlenmiştir.
[40] Bu bölümde babalar oğullarının ara sıra madde kullanımı olmasını da "*şuan kullanmıyor" (K19)* olarak belirttikleri gözlemlenmiştir. Bu araştırmada araştırmacı madde kullanım seyrini göz önünde bulundurarak aktif madde kullanıcısı ya da temiz olduğuna karar vermiştir.

Kazım (K9)	49	Evli	İlkokul	Kapıcı	26 yıl	2 Çocuk *24 (E)* 16 (E)	Bonzai	1 yıl	7 yıl	Aktif
Cemil (K10)	50	Evli	Ortaokul	Esnaf	29 yıl	3 Çocuk *29 (E)*, 25 (E), 21 (E)	Bonzai ve Metamfetamin	1 yıl	6 sene	Temiz
Haydar (K11)	57	Evli	Okuma yazma	Emekli	40 yıl	7 Çocuk En büyük 26 (E), En küçük 16 (K)*	Uçucu	3 yıl	13 yıl	Temiz
Serdar (K12)	61	Evli	Yüskek lisans	Emekli	30 yıl	2 Çocuk *32(E)*, 30 (E)	Esrar	9 yıl	12 yıl	Temiz
Harun (K13)	56	Evli	Lise	Emekli	31 yıl	3 Çocuk *30 (E)*, 26 (E), 11 (K)	*Bilmiyor*	4 yıl	8-12 yıl	Temiz
Tarık (K14)	51	Evli	İlkokul	Tornacı	29 yıl	2 Çocuk *27 (E)*, 20 (E)	Eroin	4 ay	10 yıl*	Temiz
Serkan (K15)	48	Evli	İlkokul	İnşaat	23 yıl	3 Çocuk 22 (K), *20 (E)*, 10 (K)	Uçucu ve Skunk	1 yıl	2 yıl	Aktif
Yavuz (K16)	72	Evli	İlkokul	Emekli	42 yıl	3 Çocuk 40 (E), 38 (E), *32 (E)*	Bonzai	*Hatırlamıyor*	6.5 yıl	Temiz
Kasım (K17)	55	Evli	Lise	Esnaf	33	1 Çocuk 32 (E)	Eroin	1.5 yıl	11 yıl	Temiz
Nedim (K18)	55	Evli	Ortaokul	Tekstil	30 yıl	2 Çocuk 29 (K), *24 (E)*	Bonzai	3 yıl	9 yıl	Temiz
Yakup (K19)	58	Evli	Lise	Emekli	30 yıl	3 Çocuk 30 (E), *26 (E)*, 18 (K)	Eroin	*Çok gizleyemedi*	12-14 yıl	Aktif
Necmettin (K20)	55	Evli	İlkokul	Emekli	30 yıl	1 Çocuk 28 (E)	Eroin	2 yıl	14-15 yıl	Aktif

4. BULGULAR VE YORUM

Araştırma kapsamında toplanan ve çeşitli temalar altında birleştirilen verilerin yorumuna bu bölümde yer verilecektir. Elde edilen temalara geçiş yapmadan önce araştırma grubunun bazı özelliklerine değinmekte fayda görülmektedir.

Araştırmaya katılan madde kullanıcılarının yaş ortalaması 28,5 olarak bulunmuştur. Madde kullanıcılarının %35'inin liseyi tamamlamadan okuldan ayrıldığı bulunmuştur. Bununla beraber lise terki (7) ve lisans terki (4) olmak üzere madde kullanıcılarının %55'inde bir eğitim sisteminden ayrılma hikayesi mevcuttur. Katılımcıların %65'nin ilk madde kullanım deneyimleri %65'i esrar ile gerçekleşmiştir. Madde kullanıcılarından yalnızca bir tanesi (K3) madde kullanımına esrarla başlamış ve sonrasında da esrarla sürdürmüştür. Madde kullanımına esrarla başlayan diğer katılımcıların tamamının tercih maddesi farklılaşmış ve yoğun olarak farklı maddeler de kullanmaya başlamıştır. Bu durum esrarın bir geçiş maddesi olması niteliğini ortaya sermektedir. İlk kullanım deneyiminin gerçekleştiği yaş ise ortalama 16,1 olarak bulunmuştur. [41] Dolayısıyla araştırmada madde kullanıcısı örnekleminin maddeye başlama yaşı yaklaşık olarak 16 olarak ifade edilebilmektedir. Araştırmaya katılan madde kullanıcılarının maddeyi düzenli kullandıkları süre ise 10,3 yıl olarak bulunmuştur.[42] Katılımcıların ortalama temiz kalma süreleri ise yaklaşık 1,2 yıl olarak bulunmuştur. Madde kullanıcıları grubunda aktif madde kullanımına devam eden katılımcı bulunmamaktadır.

Araştırma grubu içerisinde yer alan babaların yaş ortalaması 56'dır. Katılımcılardan birisi (K7) bekar, bir diğeri ise ikinci evliliğini yapmıştır. Araştırmaya katılan en az 2 çocuklu olan babaların ailelerinde madde kullanımı olan kişinin 9 ailede, büyük çocuk olduğu görülmüştür. Babalar ile alakalı en dikkat çekici bulguların birisi, oğlunun madde kullanımını öğrendiği tarihi ifade edenlerde (16 kişi) madde kullanımının üzerinden yaklaşık 2.5 yıl geçtikten sonra kullanımı öğrendiği görülmektedir. Araştırmaya katılan babaların oğullarının ortalama madde kullanım süresi yaklaşık olarak 8.5 yıl olarak bulunmuştur. [43] Araştırmaya katılan 13 babanın oğlunun aktif madde kullanımının bulunmadığı, 7 babanın oğlunun ise aktif madde kullanımı olduğu görülmüştür. Babalar ile yapılan görüşmelerde babaların çocuklarının temiz olduğuna ve sürecin iyileşmeye doğru gittiğine olan inançların hızlı bir şekilde artabildiği görülmüştür. Bu sebeple 10 gün madde kullanımı olmayan bir madde kullanıcısı için aktif madde kullanımının olmadığı babalar tarafından ifade

[41] İlk kullanım yaşını net olarak vermeyenlerde (örneğin K18) küçük olan alınmıştır.
[42] Ortalama kullanım süresini net vermeyenlerde (örneğin K5) küçük olan alınmıştır.
[43] Net tarih verilmemişse (örneğin 8-12 yıl) verilen tarihlerin aritmetik ortalaması alınmıştır. Eğer verilen tarihler aritmetik ortalaması alınmayan sayılardan oluşuyorsa küçük olan alınmıştır.

edilebilmektedir. Burada bir aydan uzun süredir temiz olduğu belirtilen kişiler temiz, 1 aydan daha kısa süreli madde kullanımı olmayan ya da çok düşük yoğunlukta madde kullandığı söylenen kişiler aktif kullanıcı olarak değerlendirilmiştir.

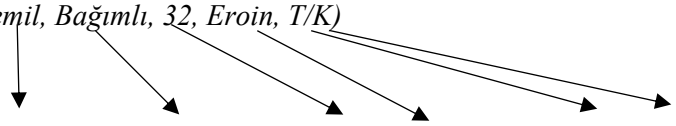
Bu bölümde araştırma sürecinde yapılan görüşmeler aracılığı ile toplanan veriler değerlendirilecek ve tartışılacaktır. Görüşmelerden elde edilen veriler, 7 ana tema ve her bir ana temanın altında yer alan alt temalar üzerinden bir değerlendirmeye tabii tutulacaktır. Bu kapsamda öncelikle araştırmaya katılan kişilerin madde kullanım hikayelerindeki öne çıkan unsurlar değerlendirilecektir. Sonrasında bağımlılık sürecinde ailenin bulunduğu konum üzerine konuşulacaktır. Aile üzerine yapılan değerlendirmelerin ardından bağımlılık sürecine ilişkin bakışımız biraz daha daraltılacak ve madde kullanımı ve babalık konusuna geçiş yapılacaktır. Araştırma sürecinde hem madde kullanıcıları hem de madde kullanıcılarının babalarıyla görüşme yapılması sebebiyle temalar ortak söylemleri içerebilecek şekilde oluşturulmuştur. Bu noktadan hareketle öncelikle bir madde bağımlısının babası olmanın ne anlama geldiği, sonrasında sırasıyla; babalar ve bağımlı oğulları arasındaki ilişkinin niteliği, babalık performansları, bağımlılık tedavisi sürecinde babaların etkisi ve son olarak bağımlılardan ve bağımlı babalarından babalara yapılan öneriler üzerinde durulacaktır.

Katılımcıların söylemlerinin tam olarak yansıtılabilmesi adına küfür ve argo içeren ifadeler olduğu gibi verilmeye çalışılmıştır. Bazı bölümlerde katılımcıların uzun söylemlerine yer verilmiştir. Bunun sebebi, katılımcıların bazı söylemlerinin ancak bir bütün halinde verilmesi durumunda gerçekçi ve sahici bir yapısını koruyabileceğini düşünmemizdir. Bazı verilerin sunumunda araştırmacının da soruları direkt olarak katılımcıların söylemleriyle beraber aktarılmıştır. Buradaki amacımız da konuya ilişkin bütünlüğün, akıcılığın ve anlaşılırlığın güçlendirilmesidir.

Bulguların değerlendirilmesi açısından katılımcıların bazı söylemlerine çalışmada yer verilmiştir. Bu söylemleri kime ait olduğuna ilişkin (....) şeklinde alıntının hemen sonrasında bilgilendirme yapılmaktadır. Bu noktada katılımcıların söylemlerine ilişkin bütünlüğü yakalayabilmek adına alıntıların kime ait[44] olduğu aşağıdaki formatta verilmiştir ve örneklendirilmiştir:

Madde kullanıcısı olan katılımcılar için:

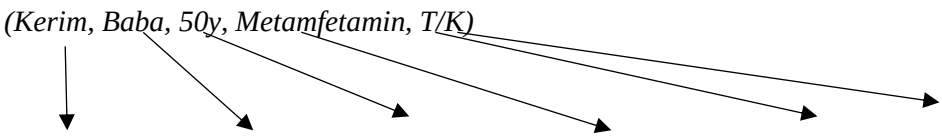
(Cemil, Bağımlı, 32, Eroin, T/K)

(Katılımcı Adı/Katılımcı Türü, Yaşı, Tercih Maddesi, Temiz/Kullanımda)

[44] Katılımcıların isimleri ve söylemlerde geçen isimler, mekan adları, lokasyonlar, takma isimlerle değiştirilmiş orijinal isimler kullanılmamıştır.

Madde kullanan oğlu olan babalar için:

(Katılımcı Adı/Katılımcı Türü, Yaşı, Oğlunun Tercih Maddesi, Oğlu Temiz/Kullanımda)

4.1.Madde Kullanım Hikayesi

Katılımcıların madde kullanım hikayeleriyle alakalı öne çıkan unsurlar bu bölümde değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu bölümde, katılımcıların madde kullanımına ilişkin özellikleri, madde kullanımına yönelten etkenler ve madde kullanım sürecindeki tecrübeler üzerinde durulacaktır. Madde kullanım özellikleri yalnızca madde kullanıcısı olan katılımcı grubunun söylemlerini içermektedir. Görüşülen grubun madde kullanımına ilişkin özelliklerini belirlemek adına böyle bir yöntem izlenmiştir. Bununla beraber, oğullarının madde kullanım özellikleri ve nedenlerine ilişkin babaların yeteri kadar bilgiye sahip olmadıkları fark edilmiş, dolayısıyla kullanım özelliklerine ilişkin değerlendirmeler yalnızca madde kullanıcılarının söylemleri üzerinden yapılmıştır. Bu bölümde ele alınacak olan son alt tema ise katılımcıların madde kullanım sürecindeki tecrübelerini kapsamaktadır. Bu bölümde babaların da görüşlerine verilmiştir. Bu bölüm temel olarak madde kullanıcılarının tedavi öncesinde ve tedavi sonrasında yaşadıkları ve madde kullanım sürecinde katılımcıların ortak deneyimlerinin değerlendirilmesine yer verilmiştir.

4.1.1.Madde Kullanım Özellikleri

Madde kullanımının başlangıcı katılımcılarda benzer bir sürece karşılık gelmektedir. Esrar kullanmaya başlamak, diğer maddelerin kullanımı için bir basamak niteliği taşımakta ve bağımlılığa giden yolun ilk adımını oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan madde kullanıcılarından birisi olan Akın, madde kullanımına esrar ile başladığını ve sürecin sonrasında "çığırından çıktığını" belirtmektedir.

"İlk esrarla başladım. Arkadaş ortamında klasik. Yeni tanıştığım bir kız arkadaşım vardı klasik. O içiyordu. O içerken ben de yanında takıldım yani. Ben de içmeye başladım. Sonra işler çığırından çıktı. Bu kadar ileri boyuta geleceğini bilseydim, bir fırt bile almazdım yani. Merak duygusu insanı çok teşvik eden bir duygu ve o merak duygusundan dolayı bir fırt aldım ve iş buraya kadar geldi... Esrardan sonra zaten klasik ikinci basamak hap şeker. Bunlara geçtim. Daha sonra bunlar da yetmemeye başladı. En sonunda eroine kadar çıktım. Sırasıyla yani sıralama şöyle: esrar, şeker hap yani ekstazi arkasından da eroin geldi." *(Akın/Bağımlı, 36y, Eroin, T.)*

Akın madde kullanımına esrar ile başlamış ve sonraki süreç onu eroin kullanımına kadar götürmüştür. Benzer şekilde Salih de madde kullanımına esrar ile başladığını ancak eroine kadar ilerlediğini ifade etmektedir.

"Mahalleden bir arkadaşımla ilk kez içtim. Esrar içtim. Ondan önce alkol falan içiyordum. Ailem biliyordu alkolü ama böyle gece gündüz içmediğim için öyle kullanıyordum bir şey demiyorlardı... Hoşuma gitti çok. Sonra onu kovalamaya başladım. Sürekli esrar içelim nerden buluruz, alalım, torbacı kim ? O iyi geldi bana, o sorunlardan çıkıp hayatımda yeni bir yol çıktı yani. Bir uğraş çıktı. Çok hoşuma gitti yani onun kültürü bir ait hissetme... İçtim, kendim yetiştirdim falan Bursa'da... Sonra ama esrar da kötü gelmeye başladı. Yani farklı şeyler aramaya yöneltti beni. İçtiğim zaman eskisi gibi mutlu olmuyordum. Kendimi daha depresif daha mutsuz hissediyordum. Artık farklı bir şeyler içmem lazım. 18 ile 22-23 arası işte 3-4 yıl sürdü esrar yoğun şekilde. Sonra bulduk işte eroini." (Salih/Bağımlı, 34y, Eroin, T.)

Salih'in esrar kullanırken yaşadığı ve "*... ama esrar da kötü gelmeye başladı. ... İçtiğim zaman eskisi kadar mutlu olamıyordum, daha depresif daha mutsuz hissediyordum."* şeklindeki ifadesi maddeye karşı tolerans geliştirmiş olduğunu göstermektedir. Tolerans gelişimiyle beraber, kullanılan madde etkisi yitirmekte ve daha fazla etki yapacak farklı bir madde arayışına girilmektedir. Katılımcılardan Kağan da madde kullanım sürecinde yaşadığı tolerans gelişimini şu şekilde ifade etmektedir:

"Yaklaşık 12 yaşındayken ilk sokakta esrar içmeye başladık. Bir heyecan veriyordu herhalde bir büyüklük sanıyorduk onu. Zaten ilk bir şeyin kafasını yaşamaya başladıktan sonra öbürlerini yaşamak, öbürlerine adım atmak daha kolay geliyor. İlk o cesareti gösterebildikten sonra ondan sonra basamakları çıkmak çok hızlı oldu. 14 yaşındaydım bonzai, hap kullanıyordum. Ondan sonra sene 2012-2014 gibi eroine başladım. Eroine ilk folyo ile başladım. Ama folyo da bir süre sonra beni tatmin etmiyordu. Sonra iğne yapmaya başladım. Bir süre sonra sade iğne de tatmin etmemeye başladı. Taşla birlikte karıştırıp yapmaya başladım. Ondan sonra işte hastane süreçlerim başladı. Sol kolumda hiç damar yok, sağ kolumda biraz var." (Kağan/Bağımlı, 26y, Eroin, T.)

Kağan'ın da madde kullanıma esrarla başladığı, sonraki süreçte bonzai ve hap[45] ile devam ettiği son olarak da eroin kullandığı görülmektedir. Kağan folyo ile eroin kullanmaktadır. Bir süre sonra Kağan'ın madde kullanım yöntemine de tolerans geliştirdiği ve iğne ile kullanıma geçtiği, bununla da yeterli kalmayıp, taş[46] ile eroini beraber kullandığı öğrenilmiştir. Madde kullanım sürecinde toleransın yalnızca kullanıllan maddeye değil, kullanım yöntemine karşı da gelişebileceği Kağan'ın ifadesinde kendisini göstermektedir.

[45] Katılımcıların "hap" diyerek kastettikleri madde genellikle ekstazi olarak bilinmektedir.
[46] Taş, kokainin farklı bir formu olarak bilinmektedir.

Metin'in madde kullanımına başlaması daha önceki katılımcılara benzer şekilde yine esrarla olmuştur.

"Evde tektim. Bir süredir böyle kullanmayı düşünüyordum. Gidip tekelden alıp, kullandım. Baya kusana kadar içtim. Hatta kustum. Sonra çıktım X mekana gittim bir daha içtim. İlk alkole başlangıcım böyle oldu. Kendi isteğimle oldu. Esrara başlamam da yine kendi isteğimle oldu. İçen bir arkadaş grubu olduğunu biliyordum. Tanıdıklarım vardı içlerinde. Onlara söyledim içmeye gelmek istediğimi, esrarı da ilk öyle kullandım. Sonrasında da arada bir arkadaşlarımla arada bir tek başıma içiyordum. Kokaine, taş kokaine yine kendi isteğimle başladım. Tanıştığım bir sokak fahişesi kullanıyordu. Ben de alkollüydüm o sırada ben de kullancam dedim bana da kullandır. Öyle başladım." (Metin/Bağımlı, 27y, Kokain, K.)

Metin'in söylemlerine bakıldığında esrarın yine bir sonraki maddelere geçiş görevi gördüğü anlaşılmaktadır. Bununla beraber madde kullanım sürecine eşlik eden farklı unsurların da bu hikayede görünür olduğu fark edilmektedir. Metin'in bir anda kusana kadar alkol kullanması, sonra tekrar gidip yeniden kullanması, riskli cinsel birliktelikte bulunması gibi davranışlar, madde kullanım sürecinde baskın olabilen dürtüsellik, heyecan arama ve risk alma davranışlarını hatırlatmaktadır. Esrar kullanımının ardından genellikle ekstazi, bonzai gibi maddelere geçiş yapan diğer katılımcılar ile kıyaslandığında Metin'in esrardan sonra kokain kullanımına başlaması dürtüsellik, heyecan arama ve risk alma davranışının varlığına ilişkin önemli ipuçları barındırmaktadır.

Volkan'ın madde kullanım süreci ise madde kullanım kültürüne ait pek çok unsuru içinde barındırmakta ve madde kullanımının yalnızca madde kullanımı olarak değerlendirilmesinin yanlış olabileceğine ilişkin önemli noktaları içermektedir.

"*Orda işte müziği dinliyoruz, okuyoruz, ediyoruz biraz da meraklıyız okumaya etmeye. İşte orda uyuşturucu kullanıldığı Jimi Hendrixler, Led Zeppelinler işte uyuştucu kullanıyo, esrar içiliyor marihuana içiliyor ve algılar açılıyor işte. Beatless dinliyorum, işte şarkısı var Lucy in The Sky With Demons LSD'nin baş harflerinden yapılmış falan gibi romantik ve çocukça olan şeylerle böyle ilgilerle... Ben arayarak buldum yani kimse bunu getirip al bu esrarı iç demedi. Ben kendim aradım buldum ve İzmir'de. Burada liseden atılmıştım politik bir sebepten dolayı. İzmirliyiz biz İzmir'de liseyi bitirdim. Orda aradım ve orda daha kolaydı ve orda buldum. İstanbul'da olsa İstanbul'da da o zamanında bulucaktım. Liseye gidiyordum. Esrarı ilk içtiğimde tamam dedim, bu benim içeceğim bir şey. Çünkü hangoverı yoktu, sabah çok iyi kalkmıştım. Öyle dağıtmamıştım falan. Ondan sonra bulabidiğim her anda esrar içerek devam ettim. Bu işte alkol de devam ediyordu. Böyle işte hap içen arkadaşlar vardı, onlara şey diyordum işte doğal şeyler var ne hap içiyosunuz, aslında kimyasal şeylere karşıydım. Böyle hippi kültürü falan doğal şeyler ama 1994 senesinde İstanbul'da*

takılıyorum o aralar. Bir anda piyasaya eroin pasolandı yani böyle her yerde. Eroin bulunmaz bir şeydi zaten abilerimizin esrar içmeyi öğrendiğimiz abilerimizden her şeyi için ama eroine bulaşmayın gibi bir öğreti vardı. Ama bir an esrarı zor bulurken, her sokakta üç tane eroin torbacısı peydahlandı böyle ve esrardan daha ucuza. Etrafımda çok içilmeye başladı. Ben hala içmedim ama çok meşrulaştı bu. Yani böyle altmış yetmiş kişilik bir arkadaş ekibiyiz ve herkes içiyor. 2-3 kişi içmiyoruz biz. Bir gün biz de deniyelim dedik. Ve burundan ilk arkadaşımın evinde denedim. Orda böyle içimde bir boşluk vardı benim hep doldurmak istediğim, orada onun dolduğunu tamamlandığını hissettim böyle ve sabahına yine yaptım ve ondan sonra sürekli yaptım böyle. İçimdeki boşluğun tamamlanmasını sağlamıştı ve artık o boşluğu eroin ile doldurup, diğer maddelerle kafa yapıyordum. Yani ben eroini kafa yapmak için değil, yani sadece o eksikliği gidermek için kullanıyordum. Dediğim gibi diğer maddeleri de kafa yapması için alkol, esrar, hap ne olursa işte uzun süre rohipnol da kullandım eroin ile beraber o zamanlar vardı. Yani öyle." (Volkan/Bağımlı, 46, Eroin, T.)

Volkan'ın madde kullanım sürecinde "madde kullanım kültürü"nün öne çıktığı görülmektedir. Madde kullanım öğesini içeren ve çeşitli maddelere atıf yapan şarkıların dinlenmesi, özellikle bunlarla ilgilenilmesi buna örnek olarak gösterilebilmektedir. Volkan'ın özellikle kendi ifadesi ile hangover yaşamaması sebebiyle esrara yönelmesi, madde kullanım sürecinde yaşanan tecrübelere ilişkin önemli bir özettir. Madde kullanıcılarının yeni madde arayışlarının genellikle kullanılan maddenin istenmeyen etkiler ortaya çıkarması veya istenilen etkiyi sağlamaması sonucunda gerçekleştiği düşünülürse, Volkan'ın da alkol kullanımının istenmeyen etkisinden kaçınmak için farklı bir maddeye geçiş yapması anlam kazanmaktadır. Devam eden süreçte Volkan'ın hikayesi de eroin kullanımına doğru evrilmiştir. Volkan'ın içinde bulunduğu kültürün madde kullanımına ilişkin bir meşruiyet zeminine sahip olduğu ve bunun da kullanımın yoğunlaşması ve çeşitlenmesi açısından kolaylaştırıcı bir etki yapabileceği düşünülmektedir.

Benzer bir duruma Sadık'ın hikayesinde de rastlamak mümkündür.

"Tabii benim de yeni bir madde arayışım var hocam. Çünkü alkol, yoğun alkol içmem şirkette çalışmama çok engel oluyordu. Ertesi gün toparlanamıyordum. Kendime gelemiyordum. Kokusu oluyordu. Toplantı oluyordu bir odanın içinde oluyorduk. Belli oluyordu yani. Tamam şirkettekilerde iş yerindekilerde ilgili kişilerde biliyordu ama bu onlar açısından tüketimin ne kadar olduğunu bilmedikleri için problem değildi. Birkaç günde bir içen birisi ya da özel günlerde içen birisi olarak biliyorlardı. Ama buraya gelince bir anda çok güvendiğim bir tüketim arkadaşım olduğu için şöyle beyan etti, kenarda sigara içti çok yüksek bir kafa yaşadı. Çok uzun sürdü. Ve bunu gidip bir yerlerde alıp, ayıklayıp temizleyip kafası olcak mı oldu mu içebilecek miyiz tarzında değil de bir sigarının içine koyaraktan bir iki dumanda kimsesenin anlayamayacağı ayak üstü içilebilecek bir

beyanla özendirici bir konuşma tarzıyla benim buna yeni madde arayışımdaki yönelimimle çok hızlı bir şekilde, 01.30'dan sonra bulunduğumuz sitenin içinde sanayi sitesinin içinde şirketi kapattıktan sonra arka tarafa geçip ayak üstü içmem ve yeni istediğim aradığım maddeyle tanışmış olmam. Uğraşmıyorum. Tüketim konusunda çok rahatım." (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)

Sadık da yoğun alkolk kullanımının iş yerinde oluşturduğu sıkıntılar sebebiyle yeni bir madde arayışına girmiş ve bunnu sonucu olarak kullanımı kolay, dışardan farkedilmesi zor bir maddeyi kullanmaya başlamıştır. Böylelikle hem kullanımını rahat bir şekilde sürdürme imkanı yakalamış hem de kullanımdan kaynaklanan etkilerin işine kısa vadede zarar vermesinin önüne geçtiği düşünmektedir.

Aydın'ın madde kullanım süreci de diğerleriyle benzerlikler barındırmaktadır.

"Tabi duydum da yani bunu şey gözüyle bakmadım, ben çakmak gazı çekiyorum da uyuşturucu kullanıyorum da falan değil, bu sadece zevk, eğlence gibi bir şeydi o dönemler dediğim gibi sıkıntılı dönemler olduğu için o beni eğlendiriyordu yani kafamı dağıtıyordu.... Sonra nasıl devam etti ? Ben bir dönem hatırlıyorum, eve 2 tane çakmak gazı tüpü alıyordum eve. 2 tane tüp bitiriyordum evde onun bile halisini gördüğüm oldu. Daha sonra o sıkıntılı dönemler daha da fazlalaştı. İlişkim bozuldu. O dengeyi tutamıyordum yani zarar veriyordum karşımdakine frenliyemiyordum kendimi mecbur bitirdim. Daha sonradan küçüklükten aklımda kalmış işte esrar falan. Bir gün kafama esti o gün de baya kötüydüm yani belki de intihar etmeyi düşünüyordum yani öyle bir kafada. Gittim arkadaşımla konuştum bulduk. Ben 1 ay boyunca elimde tuttum onu hiç içmedim sakladım. Bir gün oldu, aldım içtim. O gün baya yüksek bir kafa yaşadım içince. Daha sonra ayda bir iki haftada bir sonra haftada 2-3 kez. Sonra 7/24. Sonra madde değişiyor, ortam değişiyor. Ortama girince maddenin miktarı da cinsi de değişiyor. O şekilde ilerledim." (Aydın/Bağımlı, 19y, Kubar,T.)

Madde kullanımına çakmak gazıyla başlayan Aydın, kullanımın kendisine iyi geldiğini düşünmektedir. Bununla beraber kullanımın yoğunlaşmasıyla beraber kontrolü kaybetmeye başladığını fark edince esrar kullanmaya başlamıştır. Aydın'ın anlattıklarında da daha önceki katılımcılara benzer bir nokta olarak, kullanım maddesinin istenmeyen etkiler uyandırması sonucunda yeni bir maddeye geçiş yapma davranışına rastlamak mümkündür. Sonrasında esrarın daha yoğun kullanımına ve farklı maddelere geçiş kendini göstermektedir. Bu noktada Aydın'ın söylemlerinde "*Sonra madde değişiyor, ortam değişiyor. Ortama girince maddenin miktarı da cinsi de değişiyor..."* ifadesi daha önce belirtilen madde kullanım kültürünün bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Madde kullanım kültürü, bireylerin kullanacakları maddeden, kullanım miktarları ve kullanım yöntemine kadar etkili olabilecek bir nitelik taşıyor gibi görünmektedir.

Bu noktadan bakıldığında hem Volkan'ın hem Sadık'ın hem de Aydın'ın ilk kullanım maddelerini kullanmaya devam etmelerinin kendilerine önemli zararlar verebileceğini görmeleri ve bu zararları azaltmak adına farklı bir yöntem arayışına girmelerinin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla madde kullanıcılarında tamamen şuursuz bir kullanım sürecinin olduğundan bahsetmenin tamamıyla doğru bir yaklaşım olacağı düşünülmemekte, madde kullanıcılarının kendilerini korumaya çalıştıkları ancak bunu yaparken zararı daha uzun vadede tecrübe etmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Genel itibari ile bakıldığında bağımlılık sürecinde madde kullanıcılarının iradelerinin ortadan kalktığı ve kontrolün kaybedildiği söylenegelmektedir. Ancak bu davranışlar göz önünde bulundurulduğunda katılımcılar "daha az" zarar göreceklerini düşündükleri yeni bir maddeye geçiş yapmakta ve kısa vadede ilk kullanım maddesinin ortaya çıkardığı zararların azaltılmasını sağlamaktadırlar. Bu durumun madde kullanım tercihinin değişmesi noktasında önemli olabileceği düşünülmektedir. Madde kullanıcılarının belli bir oranda daha az zarar görmek için kullanım tercihlerini değiştirebildikleri görülmektedir. Bunun, özellikle tedavi sürecinde zarar azaltımı stratejilerinin uygulanması noktasında uygulayıcılar için önemli ipuçları barındırabileceği düşünülmektedir.

Madde kullanıcılarının kendilerini daha az zarar görmek adına korumaya çalışmalarına ilişkin farklı söylemlere rastlamak da mümkündür. Örneğin, katılımcılar özellikle bazı maddeleri kullanmaktan, bazı maddeleri ise belirli şekillerde kullanmaktan kaçınarak kendilerini korumaya çalışmaktadırlar.

"Bir kere denedim abi çok yapamadım ama ben çünkü iğneden çok korkuyom. Ben kan alırken bile ayılıp bayılıyom yani. Belki o beni iğneye düşürmedi. Ama merak ettim. Çok merak ettim." (Bekir/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Tercih maddesi eroin olan Bekir, maddeyi folyo yoluyla kullanmaktadır. Diğer yöntemleri deneyip denemediği sorulduğunda ise iğneden korktuğunu bu sebeple yapamadığını belirtmiştir.

"... Bir eroin kullanmadım bir de taş kullanmadım. İyiki de kullanmamışım. Ben onları çok duydum. Onları kullansaydım cidden düşerdim yani... Bunla alakalı söylenecek çok bir şey yok. O günler silik bir de biz de. Çok bir şey yok. Tek anlatılabilecek şey ekstradan bir olay yaşanmıştır o anlatılır. Bunun çoğu baygın gözlerle arkadaşlarla oturmak madde kullanmak, para bitmesine yakın para çözelim o tarz şeyler, klasik şeyler oldu artık bunlar." (Aydın/Bağımlı, 19y, Kubar,T.)

Aydın da madde kullanım sürecinde eroin ve taş kullanmadığını eğer bunları kullansaydı bunlara karşı da bağımlılık geliştirebileceğini ve yoğun şekilde kullanabileceği "*Onları kullansaydım, cidden düşerdim yani."* diyerek ifade etmiştir. Sadık'ın madde kullanım süreci de belirli miktarda kontrol davranışının var olduğunu göstermektedir.

"Şimdi benim dönemimde yoğun olarak kubar, afgan çok fazla tüketilen maddeydi. Çevremde ekstazi denilen maddeyi kullanan arkadaşlarım vardı ama ben korkuyordum kullanmaya.

Neyden korkuyordunuz ?

Şundan dolayı çok hızlı tüketime başladım, çok yoğun içiyordum eğer ona da ben, o dönem onun farkını almıştım hocam ben iki iki buçuk sene. Ona da başlarsam çok hızlı şekilde buna da bulaşıp, komple hayatımın perişanlık haline geleceğini o dönem için farketmiştim ve arkadaşlarım teklif ediyordu ve yoğun olarak tüketiliyordu hani bahsettiğim zamanlar 2004ler 2005ler çok rahat bu maddenin ilgili yerlerden bulunabildiği ekstazinin de o dönem için çok fazla tüketim maddesi olması ama benim uyuşturucular nezdinde kalmam, bulduğum zaman kubar bulduğum zaman afgan dediğim madde tüketimine devam ettim" (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)

Sadık madde kullanım sürecine çok hızlı başladığını, yoğun kullanımının farkında olduğunu belirtmiştir. Sadık da madde kullanımına devam ederken kendisini kontrol etmiş ve farklı maddeleri deneme noktasında çekimser kalmıştır.

Abdullah'ın madde kullanım sürecinde de benzer bir kontrol davranışına rastlanılmaktadır.

"Peki eroin dışında her şeyi kullandını mı? Öyle demiştiniz herhalde?

Evet eroin dışında her şeyi kullandım.

Neden eroin kullanmadınız hiç? Özellikle mi içmediniz yani?

Onu içenlerin daha kötü olduğunu ve bir daha kurtulamayıp öleceklerini düşündüğüm için öyle bir şeye kalkışmadım yani." (Abdullah/Bağımlı, 26y, Çoklu, T.)

Abdullah'ın çoklu madde kullanımı bulunmaktadır. Piyasada eroin dışındaki neredeyse her maddeyi kullandığını ancak eroin kullanmadığını çünkü eroin kullanırsa bir daha kurtulamayacağını düşündüğünü belirtmiştir. Abdullah'ın madde kullanımı de kendi içerisinde bir kontrol mekanizmasını barındırmaktadır. Son olarak Akın'ın madde kullanım sürecinde de kendi içerisinde bir kontrolün varlığından söz etmek mümkündür.

"Eroini kullandım. Burun yoluyla aldım, dumanını aldım. İğne yapmadım iğneden biraz tiknisiniyorum, şey mantığıyla iğneye düşen bir daha kurtulamaz mantığı vardır. O yüzden o adımı atmadım hiç" (Akın/Bağımlı, 36y, Eroin, T.)

Akın da Bekir gibi eroin kullanmış ancak eroini iğne ile kullanma konusunda çekimser davranmış ve kendini kontrol etmiştir. Bu davranışının arkasındaki temel düşüncenin ise "*... düşen bir daha kurtulamaz."* olduğu görülmektedir.

Katılımcıların söylemlerine bakıldığında "kendini koruma" ve "daha kötüsünden kaçınma" davranışlarının baskın olduğu görülmektedir. Bu yönüyle madde kullanıcılarının tamamıyla kontrollerini kaybettikleri söylemenin sürece ilişkin toptancı bir yaklaşım olacağı düşünülmektedir. Katılımcılar, çok yoğun madde veya alkol kullansalar dahi kendilerini belirli durumlardan korumaya çalışmakta, belirli maddelerden uzak durmakta veya daha az zarar görmek için kullanım maddelerini değiştirmektedirler. Özellikle katılımcıların; *"...bir daha kurtulmayıp öleceklerini düşündüğüm için...", "...düşen bir daha kurtulamaz...", "...onları kullansaydım düşerdim cidden...", "... buna da bulaşıp komple hayatımın perişanlık haline geleceğini o dönem için farketmiştim... "* gibi söylemleri maddeyi ölmeden ve perişan hale gelmeden kullanmayı sürdürmeyi amaçladıklarını düşündürtmektedir.

4.1.2.Madde Kullanımına Yönelten Sebepler

Katılımcıların madde kullanımına neden olan faktörlerle ilişkili çeşitli görüşleri bulunmaktadır. Bu noktada, katılımcıların madde kullanmalarına sebep olarak düşündükleri şeyleri söylerken genel itibariyle çekimser kaldıkları ve bunun için kimseyi suçlamak istememeleri göz batan bulgular arasında yer almaktadır.

Çağatay, "anlaşılmak isteme"nin madde kullanımı açısından önemli bir sebep olabileceğini belirtmektedir.

"*Her insan anlaşılabilmek için içiyor. Bir takviye olarak görüyor bunu çoğu insan. Haklı olmaya çalışmak ama her şeyden önce anlaşılabilmek için içiyor bunu. Bir takviye olarak görüyor bunu. Ben de beni anlayabilmeleri için kendimi daha iyi ifade edebilmek için bunu yaptım... Şimdi şöyle söyliyeyim size, aslında benim maddeye başlamamdaki bir sebep de babam annemi aldatıyordu. Başka bir bayanla ilişkisi vardı, ondan dolayı eviyle ilgilenmiyordu. Biliyordum ben de annemle mücadele veriyorduk bu konuda. Ondan sonra zaten ben de böyle şeyler yani babam böyle yanlışlar sürüklemesi yanlış yanlışı getiriyor. Ben de böyle... Hatta annem de onu söyler. Bu çocukların böyle olmasında babamın büyük bir etkisi var yani. Üzülüyordum, kimseyle dertleşemiyordum bir şey içmeden. Bir şey içince daha rahat döküyordum içimi. Hatta kız arkadaşlarıma falan bunları anlatıyordum. Daha rahat anlatıyordum onu içince." (Çağatay/Bağımlı, 32y, Kokain, T.)*

Çağatay madde kullandığında ailesinde yaşadığı zorluklarla alakalı daha rahat konuşabildiğini ve dertleşebildiğini, üzüntüsünü daha rahat ifade edebildiğini belirtmektedir. Çağatay'ın söylemleri, kendisi özelinde madde kullanımının belirli bir davranışı gerçekleştirebilmek adına araç olarak kullandığını göstermektedir.

Selim, maddeyi daha önce duyduğunu ve bildiğini, merak ettiği için kullandığını belirtmiştir.

"Biliyordum. Yani duyuyordum. Ya merak için yaptım ya zaten. Hani fazla merak öldürür derler ya. Öyle birşey oldu benim içinde." (Selim/Bağımlı, 19y, Ekstazi, T.)

Selim'e benzer şekilde Salih için de madde kullanımına başlamadaki önemli faktörlerden birisi meraktır.

"İşte merak hani, istiyodum. Ya şey aslında ya bir boşluk bir hayata karşı tatminsizlik vardı. Bilmiyorum her şey anlamsız geliyordu. Arkadaşlık, dostluk aile hep böyle sorun problem sıkılıyordum daralıyordum çok bir çözüm de bulamıyorum etrafımdakilere." (Salih/Bağımlı, 34y, Eroin, T.)

Salih madde kullanımına yönelmesinin sebeplerini ifade ederken boşluktan, tatminsizlikten ve sorunlara çözüm bulamamaktan bahsetmektedir. Salih'in boşluk ve tatminsizlik söylemine Bekir'de de rastlanmaktadır.

"Abi 7. sınıfta benim sınıf arkadaşım vardı, o içiyordu çok merak ettim. Dedim bu ne ? Bu dedi cigara. Merak ediyordum ama şey yapıyordum ulan içsem mi içmesem mi, dedi al ulan iç bildiğin sigara gibi dedi. Ben bir çektim abi. Benim içimde bir boşluk vardı abi sevgi boşluğu işte maddi maneviyat boşluğu onların hepsini doldurdu bir anda. Dedim benim aradığım şey buymuş. Ben niye gidip sevgiyi başka yerlerde arıyorum ?" (Bekir/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Görüldüğü üzere Bekir de madde kullanımına başlamasında merak faktörünün etkili olduğunu ancak kullandıktan sonra yaşadığı tecrübenin kendisini farklı etkilediğinden bahsetmektedir. Katılımcıların bahsettiği boşluk, tatminsizlik hislerinin tam olarak neye karşılık geldiği bilinmese de madde kullanımına yöneltme açısından etkili olabileceği görünmektedir.

Yücel de madde kullanımına yönelmesindeki önemli etkenlerden birisinin merak olduğunu belirtmiştir.

"Bizden en büyük olan kuzenimiz 30 yaşındaydı, o içiyordu bulmuştu biz de yanındaydık ne içiyon abi, öyle yani hep birlikte düştük işin içine o zaman "peynir" diyolardı. Eroin olduğunu bilmiyorduk çünkü o dönemler televizyonda görünce biz korkardık. Bize işte eroin olduğunu söylemediler, peynir dediler peynir ne diyorduk madde dediler. 10 numara diyorlardı bonzai ya da esrar gibi değil diyorlardı. Merakla başladık 4 kuzen devam ettik öyle başladı yani..." (Yücel/Bağımlı, 22y, Eroin, T.)

Yücel'in söylemlerinde eroinin kendilerine farklı bir isimle tanıtıldığını ve bu sebeple kabul edilebilirliğinin arttığı görülmektedir. Yücel'e eğer eroin olduğunu bilseydi içer miydi diye sorulduğunda şu şekilde cevap vermiştir:

"Merak vardı abi ya bence çok etkilemezdi. Çünkü merak ediyorsun. Bonzai gibi değil kendinden geçirmiyor. Adam içiyor, kedinde gayet iyi. Tabi o zaman bağımlı olcağını bilmiyorsun hastalık olduğunu bilmiyorsun yine içerdim herhalde." (Yücel/Bağımlı, 22y, Eroin, T.)

Yücel'in madde kullanım hikayesinde de baskın unsurun merak olduğu görülmektedir. Ancak bununla beraber maddeye ilişkin olumlu algının da madde kullanımına başlama noktasında etkili olabileceği düşünülmektedir. Zira Yücel'in "*Bonzai gibi değil kendinden geçirmiyor. Adam içiyor kedinde gayet iyi."* şeklindeki söylemi kullanılan maddenin oluşturduğu olumsuz etkilerin, maddeye başlama ve madde kullanımını sürdürme noktasında etkili olabileceğini göstermektedir. Yine de bağımlılığın bir hastalık olduğunu bilmemek ve madde kullanımı sonucunda bağımlı olacağını bilmemek madde kullanımına yöneltebilmektedir. Bu sebeple önleyici çalışmaların önemini tekraren vurgulamakta yarar görülmektedir. Küçük yaşta gençlere madde kullanımı hakkında önleyici çalışmalar yapmanın gençlerin maddeyle karşılaştıkları anda verecekleri reaksiyonu belirleyebilecek bir kapasiteye sahip olabileceği düşünülmektedir.

Furkan, insanları madde kullanımına götüren sebeplerle ilgili diğerlerinden daha farklı bir bakış açısı geliştirmiştir. Furkan'a göre madde kullanıcıları, madde kullanmayı sevdiği için madde kullanmaktadırlar.

"Yani madde kullanmayı sürekli bir şeye bağlıyorsunuz. Aslında madde kullanmanın bir şeyi yok. Onu sevdiğiniz için hoşunuza gittiği için yapıyorsunuz. İnsanlar bunu size sorduğunda da siz onlara bahane olarak veriyorsunuz. Niye içiyorsun, benim şuyum var diyorsun. Geneli böyle yani. Kimse kalkıp derdinden içmiyor da sevdiği için içiyor. Kafasının hoşluğundan gördüğünüz halisünasyonlar." (Furkan/Bağımlı, 38y, Çoklu, T.)

Caner'in söylemleri Furkan'ın ifadelerini destekler bir nitelik taşımaktadır.

"Ee o dönemde de suçlama var. Bahane bulma var. Evet ben bunu içiyorum ama neden içiyorum. Ailem yüzünden içiyorum. Her zaman suçlayacak birini bulabiyorsunuz. Benim en büyük suçlu ailemdi benim gözümde. Çünkü beni yurda verdiler işte ben orda bir arkadaşla tanıştım. Onlarla kavga etmeseydim, gitmezdim içmezdim beni yollamasalardı, gitmezdim gibi sürü şey üretebilyor. Bende çok türettim bunlardan. Bir de madde bağımlısında şöyle bir şey vardır çok yalan söyler ve o yalana da kendini inandırır yani. Bende öyleydim bu bilinçli olan bir şey mi gerçekten hala bilmiyorum çözemedim." (Caner/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Caner, madde kullandığı dönemde madde kullanımının sebebi olarak ailesini gördüğünü ve onları suçladığını belirtmektedir. Caner madde kullanıcılarının kendilerinin dahi söyledikleri yalana inanabildiğini, kendisinin de böyle bir süreçten geçtiğini ifade etmektedir.

Katılımcılardan Yiğit madde kullanım sürecinin dayısı sebebiyle başladığını belirtmiş ve süreci detaylı şekilde aktarmıştır.

"Maddeye başlamamım en büyük etkisi dayım abi. Annemin öz kardeşi dayım. Madde bağımlısı. Çocuk yaşından beri. Yani on beş yaşında ilk bali çekmeye başlamış. Yani anneannem ile dedim köyde böyle yer yatakları vardır döşekler, anneannemle dedem onda yatarken dayım da ortalarında yatıyormuş ayak uçlarına inerlermiş onların , orda poşetle bali çekermiş. O derece bağımlıymış yani. Ben de, dayım biraz sıcak kanlı bir insan. Böyle deli dolu böyle. Hani yerinde duramayan, hareketli bir insan. Güvercin meraklısı, köpek hastası. Benim de böyle şeylere merakım olduğu için dayımla yakındık yani. Dayı-yeğen ilişkisinden fazlasıydı yani ben babamdan çok dayımı seviyorum diyebilirdim yani o kadar çok seviyordum. Çünkü bana babamdan daha samimi geliyordu yani. Sevgisini belli eden bir insandı. Ben ona hep merak salıyordum. Bir bakıyordum, imreniyordum. Dayımı çok seviyom keşke onun gibi olsam diyordum. O zamanlar ne içtiğini ne kullandığını bilmiyorum yani. Bir şeyler yapıyor ama o maddeyi görmedim için o kafayı nasıl yapıyor, nasıl yaşıyor bilmediğim için bir anlam veremiyordum. Bu süre zarflarında abi dayım eve gelmemeye başlıyor. Anneannemle annem bunu aramaya çıkıyorlar. Kadınların giremeyeceği ortam olduğu için bu madde bağımlıların ortamları, annemler ben küçük olduğum için sen küçüksün git bi bak bakalım dayın orda mı diye gönderiyorlardı. Ben oraya gittiğimde dayıma bakarken bir pet şişesi görüyordum, alimünyum folyolar falan görüyordum. İçmek için kullanılan aleti falan görüyordum. Ya burda dayım ne yapabilir ki falan diyordum. Hani bilmiyorum ya. Anlam veremiyorum. Ondan sonra neyse yine aynı muhabbet oldu dayım yine eve gelmemiş hadi oğlum bir git bak gel dayın orda mı. Bir gittim dayım orda. İşte beş altı kişi yuvarlak oluşturmuşlar, oturuyorlar takılıyorlar işte. İşlerini görüyorlar, hallediyorlar. Dayım dedi ki Yiğit senin ne işin var burda ? Ben de dedim böyle böyle, annemle anneannem gönderdi sana bakmam için. İyi dedi gel, yanıma otur dedi. Ben onların yanında oturdum o muhabbeti gördüm. Bunlar içiyorlar, kıkır kıkır gülüyorlar. Şen şakraklar. Haddinden fazla eğleniyor gibi geldi bana. Herhalde bu içtikleri şey onları bu şekilde mutlu ediyor. Hani o yaşta o kadar anlam veremiyorum ama. Gördüklerimi de aklıma yerleştiriyorum. Ne yapıyorlar, ne ediyorlar onları izliyorum yani. Nasıl kullanıyorlar, nasıl içiyorlar falan. O benim orda aklıma yer etti abi." (Yiğit/Bağımlı, 22y, Metamfetamin, T.)

Yiğit'in ifadelerine bakıldığında, madde kullanımı olan bir akrabasının varlığı Yiğit'in madde kullanımına başlamasında etkili olduğu görülmektedir. Burada göze en çok çarpan nokta Yiğit'in maddeyle ilk temasıdır. Yiğit, madde kullanılan bir ortama dayısını bulmak amacıyla girdiğinde madde etkisindeki insanların durumları ve davranışlarının etkisinde kalmış ve kendisini kötü hissettiği bir anda aklında kalan madde etkisi sebebiyle madde kullanımına yönelmiştir. Yiğit'in hikayesinde madde kullanımına ilişkin algı öne çıkmaktadır. Daha önce de değinildiği üzere madde kullanımına yönelik pozitif tutum ve algıların bireylerin madde kullanımına başlamasında etkili

olabileceği bilinmektedir. Bu sebeple hayatının herhangi bir aşamasında, bağımlılık yapıcı bir maddeyle karşılaşma, madde kullanım teklifi alma veya böyle bir ortamda bulunma riskli olan gençlerin madde kullanımına ve etkilerine ilişkin bilgilerinin olması o an da verilecek tepkilerin biçimini değiştirebilmektedir.

Sadık ise yaşadığı yalnızlık duygusunun kendisini madde kullanımına yönelten bir etken niteliği taşıdığını vurgulamaktadır.

"Şimdi hocam, bende evde hep bir yalnızlık duygusu hep vardı. Yani tamam akşamdan akşama annem olurdu, babam olurdu, aile bireyleri olurdu. Ama hep o yalnızlık, işte o çekirdek aile modeli bende hep bir eksik taraf olarak işliyordu. Hep bireylerin diplerinden ayrılamama o evin içinde de yalnızlık duygusu çekme duygusunu hep yaşıyordum. Bu benim çok fazla sokak arkadaşlarıma yönelmeme, onlara güvenmeme, onlarla farklı ilişkiler kurmama sebebiyet verdi. Ailemi neredeyse reddedip, arkadaşlarımla bir hayat kurabilecek kadar onlara bir güven bir itimat ve iletişime yönelik bir hayatım oldu. Yani ailem beni evde tutabilecek o sağlıklı yaşam modelini sunmadı... Ve bu sevgisizlik ve şefkatsizlik o dönem için öyle hissediyordum ki genel anlamda da öyleydi. Bir anne modeli var o da herkese yetemiyordu. Kendi kardeşi de bize gelir kalırdı. Herkese yetmek isteyen bir anne modeli olduğu için anneden bir parça sevgi böyle şefkat koparmaya çalışıp, diğer aile bireyleri büyük olduğu için kimseye yanaşamadığım için bunların tamamını, tabii ne kadarını bulabilirsem arkadaşlarımda ve dış ortamda bulmaya çalıştım. Orda da herkesin tükettiği maddeyi bu sigara ve alkoldü o dönem erken yaşlar için onlara ayak uydurabilmek adına yapmayacağım belki o dönem için için bilinçli olarak bir defa çok fazla peşinde koşmayacağım şeyler için aralarına kalma, onlarla birlikte yaşayabilmek adına sürekli onlar ne yapıyosa ben de onu yapmaya başladım... Yine yalnızlık duygusu vardı bende. Şimdi onu içerekten bir arkadaş ortamına girip insanlarla bir arada olmak bir kültür paylaşıyormuş gibi bir arada topluluk olarak takılma isteği vardı. Bu ilk içtiğim anda değildi. İlk içtiğim anda arkadaşımla o birlikteliği sağlayabiliyorduk. Biliyordum ki o dönem için gülüyordu, rahatlatıyordu çevremizden gördüğümüzde keyif veren bir maddeydi ben de kendimi yalnızlık ve bunalımda hissettiğim için depresyon hali tabii şimdi anlanlandırabiliyorum tabii. O zaman da bunu içerekten, unutup uzaklaşıp biraz daha keyif alabileceğimi düşünerekten yaptığım bir girişimdi yani." (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)

Sadık'ın aile içerisinde aradığı sevgiyi bulamamasının verdiği yalnızlık, dışarıda arkadaşlarına yönelmesinde ve bu yalnızlığın ve sevgisizlik farklı bir kaynak aracılığı ile ikame edilmesine neden olmuştur. Annenin fiziksel ve duygusal açıdan ailenin tüm bireylerine yetmeye çalışan yapısının aileye yetmediği anlaşılmaktadır. Bununla beraber evdeki duygusal iletişimin odağının da yine yalnızca anne olduğu görülmektedir. Dolayısıyla evdeki duygusal iletişim atmosferinin kurak olması da Sadık'ın yalnızlık ve sevgisizlik hissetmesi noktasında etkili bir unsur

olarak değerlendirilmektedir. Sadık'ın söylemlerinde "yalnızlık duygusu yaşamak" ve "bir kültürü paylaşmak" ifadeleri öne çıkmaktadır. Madde kullanıcılarının ortak davranışlar sergilemesi, benzer süreçlerden geçmeleri ve toplum tarafından benzer etiketlere maruz kalmaları, bir kültürleşme sürecini oluşturabilmektedir. Madde kullanımının baskın unsur olduğu bu kültür, madde kullanıcılarının birlikte takıldığı, toplu olarak hareket ettiği, kullanım maddesini paylaştığı bir yapı oluşturmaktadır. Bu ise yalnızlık duygusundan çıkıp bir şeye, bir yere ait olma ve kabul görme için belirli bir yönde davranmaya sevk edebilmektedir. Sadık'ın "... *bilinçli olarak bir defa çok fazla peşinde koşmayacağım şeyler için aralarında kalma, onlarla birlikte yaşayabilmek adına sürekli onlar ne yapıyorsa ben de onu yapmaya başladım."* şeklinde ifade ettiği süreç, aslına bakılırsa Sadık'ın kendisini ait hissedebileceği ve var olabileceği bir zemin aradığına ve bunu bulmak için de arkadaş grubu içerisinde kendisini eriterek normalde davranmayacağı şekilde davranmasına neden olmaktadır.

"Babamla o büyük tartışmadan sonra sinirle evden çıktım. Sonra içen arkadaşlarım vardı ama ben onlarla pek takılmıyordum. İçiyorlardı bir şey olduğunu biliyordum ama uyuşturucu nedir nasıl kafa yapılır hiçbirini bilmiyordum. Onlarla karşılaştım. Tabi o an sinirliyim falan böyle. Ya dayım da içiyordu o gün aklıma geldi o gün nasıl gülüyordu eğleniyordu , benimde buna ihtiyacım var herhalde dedim. Ben tartışma yaşadım, bunu içersem düzelir falan gibisinden. Yani aklıma böyle bir şeyler geldi. O an ortamın içine düştüm abi. Nasıl içildiğini bilmiyorum falan bana gösteriyorlar. Ben başladım abi düştüm. O an belki dayım gibi gülmesem belki de bir ağırlık çökse, böyle bir tansiyonum falan düşse bayılsam kalksam, aa bu kötü bir şeymiş ben bunu içmeyeyim desem olur desem, belki de düşmeyeceğim. Ama o an kafam bir güzel oldu, eğlendim bir güldüm ya dedim ya tamam bu benim için. Yani benim bunu içmem lazım..." (Yiğit/Bağımlı, 22y, Metamfetamin, T.)

Yiğit'in bu söyledikleri ve dayısıyla yaşadığı deneyim göz önüne alınırsa Yiğit açısından madde kullanımının kişiye iyi geldiği şeklinde bir algının geliştiği ve Yiğit'in kendini kötü hissettiği anda daha önce sahip olduğu bilgiyi kullanarak, madde kullanımına yöneldiği görülmektedir. Önceki bilgilerin Yiğit'i madde kullanımına yöneltmesi, kullanım sonrasında olumsuz bir deneyim yaşamaması Yiğit açısından önceki bilgilerin onaylanması ve madde kullanımının düzenli davranışa dönüşmesine neden olmuştur. Tıpkı Yiğit'te olduğu gibi Sadık'ta da maddeye ilişkin algının madde kullanımına yönelmede önemli olduğu görülmektedir. Sadık, çevresinde madde etkisinde olan kişilerin tavır ve tutumlarını görmüş ve kullandıkları şeyin kendilerinde olumlu bir etki yaptığı düşüncesine kapılmış ve içinde bulunduğu bunalımdan madde kullanarak uzaklaşmaya çalışmıştır. Bu noktada hem Yiğit'in hem de Sadık'ın söylemlerinden hareketle, madde kullanımına yönelme konusunda gençlerdeki madde algısına yönelik çalışmalar yapılması gerektiği gerçeği ortaya çıkmaktadır.

4.1.3. Madde Kullanım Sürecindeki Tecrübeler

Katılımcıların madde kullanım sürecinde yaşadıkları tecrübeler, madde kullanımının doğasına ilişkin önemli ipuçlarını bünyesinde barındırmaktadır.

4.1.3.1 İyiki İçmişim !

Madde kullanımını bırakmış kişiler için madde kullanmış olmak tamamen olumsuz bir tecrübe niteliği taşımamaktadır. Örneğin Abdullah'ın madde kullanımıyla ilgili olarak geçmiş için söyledikleri ilginç bir noktada durmaktadır.

*"**Peki yine aynı şekilde geçmişe baksanız iyi var dediğiniz bir şey var mı bu iyi ki olmuş dediğiniz bir şey ?***

Uyuşturucu olmuş iyi ki içmişim diyorum." (Abdullah/Bağımlı, 26y, Karışık, T.)

Bunun bir örneğini de Çağatay'ın söylemlerinde görebilmekteyiz. Çağatay madde kullanmış olmasının kendisi için olumlu yanları da olduğunu düşünmektedir.

"Belki en başından çizgimizi bozmasaydık çok daha farklı olabilirdik. Ama o zamanda ukte kalacaktı içimde. Ukte kalacaksa, tecrübe olması iyi olmuş diyorum." (Çağatay/Bağımlı, 32y, Kokain, T.)

Çağatay'ın ukte kalmasındansa, yaşanmış olmasını yönündeki tercihi açısından yalnız değildir. Cengiz de madde kullanımına ilişkin benzer cümleler kurmaktadır.

"Bağımlı olduğum için mutlu değilim. Ama belki bağımlı olmasaydım kendimi öldürebilirdim veya bir başkasını öldürebilirdim. Hani içmeseydim bağımlılık bir hastalık olduğu için gidip kendimi uyuşturucu ile oyalamasaydım kendimi öldürebilirdim, bir başkasını öldürebilirdim ya da çevreme zarar verebilirdim zaten yeterince veriyoruz ama bunları yapabilirdim. Hastalığın vermiş olduğu bir şey bu. Belki de iyiki içmişim o zaman. O zaman o yapılması gerekiyormuş onu yapmışım ama şuan kesinlikle bırakmak istiyorum." (Cengiz/Bağımlı, 21y, Meth-Eroin, T.)

Cengiz, madde kullanmış olmasının kendisini daha kötü şeyler yapmaktan alıkoyduğunu düşünmektedir. Bu sebeple madde kullanmış olması onun için de geçmişte olumlu yanları barındıran bir nitelik taşımaktadır.

Aydın için de madde kullanmış olmak tamamıyla olumsuz bir tecrübe değildir.

"Bazen diyorum ki iyi ki içmişim gözüm açılmış hayata karşı. Çünkü ben çok farklı bakıyordum. Şuan bambaşka bir çerçeveden bakıyorum" (Aydın/Bağımlı, 19y, Kubar,T.)

Bekir'in söylemlerine bakıldığında da benzer şeylere rastlamak mümkündür.

"... İyi ki bu sıkıntıları bunları atlamışım. Buralara gelmişim yani. İyi ki ben, ben şuan mesela abi bir insandan daha çok kendimi tanıyorum. Çünkü ben bu işin en altına kadar girdim yani. Bağımlılığı öğreniyorum, nasıl bir şey olduğunu öğreniyorum, duygularımı öğreniyorum. Bir insan normal, bir insan benim kadar bilgili değil, abi kendi vücudunu kendi hislerini benim kadar iyi bilmiyor abi, ben daha iyi biliyorum. Bizzat bir kere burda bir abi demiştiki iyi ki içmişim ki bu insanları tanımışım, bu insanları tanımışım bu bilgileri almışım. Belki bu bilgiler olmasaydı ben bu insan olamayacaktım. Kendi özüme dönemeyecektim kendimi buldum burda..." (Bekir/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Bekir'in ve Aydın'ın madde kullanımının tamamıyla kötü ve olumsuz bir tecrübe olmadığı söylemlerini içeren görüşlerinde "geçmişten ders çıkarma" temasının baskın olduğu görülebilmektedir. Örneğin Aydın'ın "*Şuan bambaşka bir çerçeveden bakıyorum."* ve Bekir'in *"Belki bu bilgiler olmasaydı ben bu insan olamayacaktım. Kendi özüme dönemeyecektim kendimi buldum burda..."* söylemleri geçmişte yapılan hataların bugün neden olduğu sonuçlarının hayatlarına olumlu yönde yansımaları olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla beraber Bekir ve Aydın'ın temiz oldukları ve tedavi sürecinde oldukları bilinmektedir. Dolayısıyla, tedavi sürecinin kendisi geçmişe yönelik bir kabul ve hatalardan ders çıkarma çabasının artmasına neden olabileceği düşünülmektedir.

4.1.3.2 Madde Kullanmak veya Tedaviye Karar Vermek

Katılımcıların tedavi olmaya ve maddeyi bırakmaya karar vermelerinde çeşitli unsurların etkili olduğu görülmüştür. Yiğit'in madde kullanım sürecinde yaşadığı deneyimler ve kullanımın kendisine zarar verdiğini fark etmesi, maddeyi bırakması yönündeki önemli unsurlar arasındadır.

"Yani yaklaşık bir sene falan esrar içtim. Ondan sonra hap falan yutmaya başladım. Çünkü bu seviye seviye yani abi anladın mı? En alttan başlıyorsun en yüksek kafaları arıyorsun. Level gibi düşün. Sıra sıra gidiyorsun. En son abi karşıma bonzai çıktı. Esrarı piyasadan kaldırdılar. Hap map vardı ama bonzai piyasaya gelince, bakıyoruz çevremizdeki insanlar bundan içiyor biz de hadi buna kayalım. Ama bin perişansın. Bonzai, normal uyuşturucu gibi değil. Hani sen bi içiyorsun. Televizyonda falan görüyoruz ölen insanlar falan çevremizde de ölenlerim oldu, kardeşlerim oldu. Yani eve bir gidiyordum, üstüm başım çamur içinde , nerde bayılmışım nerde içmişim hiçbir şey hatırlamıyorum. Dedim bu böyle olmaz. Ben bir iki haftaya ölürüm heralde. Ondan sonra bu rosh diye bir hap var abi, onu yutmaya başladım. Hani akıllıyı deli, deliyi akıllı yapıyor diyorlardı bu hap için. Onu bir içiyom, bir gözümü açıyom nezaretteyim. Ne yaşadığını hiç bir şekilde hatırlamıyosun yani. Sonra sürekli tartışma, sürekli kavga nereye saldırcağnı bilmiyorsun. Öyle bir kafa yaşatıyor. O yüzden baktım o da olmuyor, önüme hep değişik değişik şeyler çıkıyor. Bali çekiyorum, tiner çekiyorum derken abi karşıma metamfetamin çıktı. Bu süre zarfında zaten üslerine zaten, neyse iki sene falan geçti. O süre zarfında bir sürü şey kaybediyorsun. Arkadaşlarını kaybediyorsun, çevreni

kaybediyon, olumsuz etkileri oluyor... Valla, sana açık konuşmak gerekirse, başta her şey yolunda gibi gözüküyordu. Tedavi falan hiç umrumda değildi yani. Tedavi hiç düşünmüyordum. Daha sonra baktım iş çığırından çıkıyor. Yani ben, ben değilim yani. Farklı yollara gidiyorum, farklı hareketler farklı karaktere bürünüyorum. Yiğit değil de başka bir insanla karşılaşıyorum. Yani ailem bile buna şaşırıyordu. Ondan sonra dedim ki bu böyle olmayacak, bir şeyler yapmam lazım. Ben içmicem diyordum, kendimi eve kapıyordum. Ama eve kapattığımda evdeki sıkıntılar, ailenin sana söylediği laflar, ya haklılar ama sen o kafayla onları çok yanlış anlıyorsun. Belki haklılar, ki hala haklılar ama sen çok farklı yanlış anlıyorsun yani. Kendi işine geldiği gibi anlıyorsun. Onları kabullenmiyorsun yani. Ondan sonra yapamıyordum yani. 5 gün, 7 gün, 8 gün neyse eve kapatıyordum. Ondan sonra patlıyordum, çıkıyordum gidiyordum, tekrar aynı öfkeyle maddeye yöneliyordum." (Yiğit/Bağımlı, 22y, Metamfetamin, T.)

Yiğit'in söylemleri madde kullanımının seviye seviye artış gösterdiğini ve daha önce değinildiği üzere esrarın bir geçiş maddesi olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla beraber, piyasaya yeni giren bir maddenin etraftaki diğer kullanıcılar tarafından kullanılmaya başlamasının, daha çok kullanıcının bunu kullanmaya yönelmesine neden olduğu görülmektedir. Yiğit'in bonzai kullanmaya başlaması da bu açıdan önemli bir örnektir. Diğer yandan, madde kullanım kültürünün o bölgede hangi maddenin yoğun kullanılacağına ilişin önemli bir belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Etrafta bonzai içiliyorsa bonzai, hap içiliyorsa hap, meth içiliyorsa meth giderek tüm kullanıcıların tercih maddesi haline dönüşmektedir. Yiğit'in madde kullanımı süresince karşısına ne çıkarsa kullandığı, zaman içerisinde olumsuz tecrübelerinin çoğalması, madde kullanımını bırakmaya yönelmesi açısından önemli bir noktayı işret etmektedir. Bununla beraber Yiğit'in süreç içerisinde tedaviye ilişkin herhangi bir motivasyonu olmamasının, tedavinin gecikmesi adına önemli bir değişken olarak ele alınabileceği düşünmektedir. Tedavi olmaya karar verdiğinde ise ev içinde ailesiyle yaşadıklarının, uzun süre temiz kalması üzerinde önemli derecede ket vurucu bir etkisi olduğu görülmektedir. Dolayısıyla temiz kalmaya karar veren bir madde kullanıcısının tedavi için enerjisini doğru kullanmayı, doğru kaynaklara ulaşmayı bilmesi, madde kullanıcısı bundan haberdar değilse, ailenin veya çevredeki kişilerin tedavi imkanlarından haberdar olması kısa süreli ancak büyük enerji gerektiren temiz kalma girişimlerinin uzun süreli ve geniş zamana yayılmış enerji kullanımını gerektiren temizlik periyotlarının oluşmasını sağlayabileceği düşünülmektedir. Yiğit'in kendi başına tedavi olmak istemesi ve kendini eve kapatarak yoksunluk sürecini evde atlatmak istemesi, tedavi sürecine ilişkin başka ipuçları da bünyesinde barındırmaktadır. Yoksunluk sürecinin atlatılması, madde kullanıcısının maddeden kurtulduğu anlamına gelmemektedir. Kişileri madde kullanımına iten iç ve dış sebeplerin varlığını sürdürmesi sebebiyle kişinin bunlar karşısında sergileyeceği davranışları değiştirmeyi öğrenmesi gerekmektedir. Bu yönüyle bir öğrenim süreci olarak sistemli

bir bağımlılık tedavi sürecine dahil olması, temiz kalmayı ve temiz kalınan süreyi uzatmayı kolaylaştıracaktır.

Yiğit'in karşısına ne çıkarsa kullanması, bir bağımlının madde kullanım davranışının özelliklerinden birisi olarak ele alınabilmektedir. Nitekim Yiğit karşısına ne çıkarsa kullanmasının sebebini de şu şekilde açıklamaktadır:

"Yani tabiri caizse şu kağıt parçası kafayı güzel yapıyor desen ben onu bile içerdim yani. O derece olmuştum yani. Metamfetamin insanı oraya kadar sürüklüyor yani şizofren yapıyor yani seni. Ben daha metamfetaminden ölen bir insan görmedim ama deliren çok insan gördüm. Aklını yitiren çok insan gördüm." (Yiğit/Bağımlı, 22y, Metamfetamin, T.)

Madde kullanım sürecinde Yiğit için önemli olan "kafayı güzel yapmak" olduğu bu cümlelerden anlaşılmaktadır. Yiğit'e benzer şekilde Volkan ve Cengiz'de madde kullanım davranışına ilişkin şu cümleleri kurmuştur:

"Yani bağımlılık öyle bir şey ki. Bir şey içmem lazım yani. İçimdeki sıkıntıyı atmak için bir şey içmem lazım. İşte orada esrar yetiştiriyordum. Esrar içiyorum. Bulabildiğim yani 10 lira bulsam yine gidip 10 liralık bir şey alıp içiyorum. Bulabildiğim her imkanı yani. Evde para araştırıyorum, şey yapıyorum. Evden sadece günde beş lira sigara parası alıyorum. Başka para vermiyorlar. İki günde bir paket içmen lazım diyorlar. Ama işte elden ortalıktan, akrabadan, ordan burdan, bir yerden arkadaştan her gördüğüm arkadaştan bana bira ısmarla bir şeyler al diyerek. Bu böyle giderken işte git gide yükseldi. En sonunda kolonya içmeye vardı bu iş. O sıkıntıya katlanamıyorum. İçki içecek para yok ot yok. Bitmiş. Ve 3.25 lira X[47] marketten kolonya alıp kolonya içmeye başladım. Sekiz on kere bu oldu yani. Ve kötü oluyo. Sarhoşluk da yaşamıyorsunuz. Bir şişe kolonya içiyorsunuz, bir yerde bayılıyorum. Kurtulmaya çalışıyorum beceremiyorum." (Volkan/Bağımlı, 46, Eroin, T.)

Volkan'ın bağımlılık tarifi oldukça dikkat çekicidir. Madde kullanım süreci içerisinde bir şey içme zorunluluğu, kişinin içindeki sıkıntısını ancak böyle atabilmesi madde kullanıcılarının "ne olursa içmelerini" mantıklı bir zemine oturtmaktadır. Volkan'ın bir süre sonra madde alacak para bulamayıp, kolonya içmeye başlaması ve sonrasında bir yerlerde bayılması *"içecek bir şey olsun ne olduğu önemli değil*" diyen Cengiz'in cümlelerini da anlamlı hale getirmektedir.

"Meth ile biri tanıştırdı. Bu meth dedi. Ben de dedim içerim. Hiç içmemiştim. Duymuştum. Etkisini falan bilmiyordum içelim, bakalım dedim. Bizde zaten öyle nasıl etki yapıyormuş falan yoktur. İçilecek bir şey varsa içelim. Ne olduğu farketmez. Oturduk, beraber içtik bir gece. Ondan sonra 1 yıl kullanmadım. İlk tanıştığımdan sonra 1 yıl kullanmadım. O gece boyunca içtik, o hafta

[47] Market adı gizlenmiştir.

bir iki kere daha içmişizdir zaten uyku yok bir şey yok. Son senemdi orda kaldığım son senemdi ama son senemde haftada 12 gün hariç her gün içiyordum. O 12 günde de uyuyordum. 4 günde bir uyuyordum. 3 günde bir uyuyordum. Meyve suyuyla besleniyordum. 50 kiloya düştüm. Maddeyi bıraktım 90 kiloya kadar çıktım." (Cengiz/Bağımlı, 21y, Meth-Eroin, T.)

Cengiz "*İçilecek bir şey varsa içelim. Ne olduğu fark etmez."* diyerek metamfetamin kullanmaya başlamıştır. Cengiz'in bu denli yoğun ve riskli kullanımı sonlandırma isteği ise anneannesinin cenazesine katılmayıp, yalan söylemesi ve sonrasında bunun kendisi için doğru bir davranış olmadığını fark etmesiyle ortaya çıkmış ve bırakmaya karar vererek ailesinden destek istemiştir:

"Edirne'ye gelince bırakmak niyetiyle geldim. Çünkü benim annanem vefat etti. Ben de o gün 4. Gününe geldim kendime uyku izni vermiştim. Uyuyacam dinlenecem. Uyku izni derken meth içince uyuyamıyorum ya. Methi bir kenara bıraktım dedim bu gece uyuyayım. Uyudum uyandım bir baktım 13 cevapsız çağrı. Dayımın oğlu aramış, akrabalarım aramış, annem, babam aramış. Dedim birine bir şey mi oldu. ? Aradım, hemen konuştum dediler annanen vefat etti. Kalkıp başka şehre götürecekler. Edirne'den oraya gidecek cenazesi. Ben tedirgin oldum öyle denince. Anneannemle de aram iyidi eskiden. Birlikte yaşamıyorduk ama aram iyiydi. Anneannem Edirne'de ben İstanbul'dayım, anneannemi Bartın'a götürecekler. Dediler şöfore söyleyelim geliyorken geçsinler seni de alalım. Ben dedim iyi olur. Şoföre sormuşlar ordan geçemem demiş. Dediler sen git bilet bak. Cenazeye yetiş. Tamam dedim. Valla elimden pipeı bırakıp gidip bilet bakmadım. Yarım saat bir saat bekledim aradım bilet bitmiş dedim. İnsan kalkıp çok sevdiği bir insanı son yolculuğuna uğurlayamıyorsa burada sıkıntı başlamış demektir. 1 ay sonra 1 ay bile geçmedi Edirne'ye bilet aldım çıktım geldim. Aileme anlattım. Dedim ben şunu kullanıyorum bunu kullanıyorum bana yardım edin dedim." (Cengiz/Bağımlı, 21y, Meth-Eroin, T.)

Bekir ise madde kullanımını sonlandırmayı aslında hiç düşünmediğini, maddenin kendisi için bir "ilaç" niteliği taşıdığını söylemektedir. Madde kullanımını sevdiği için kullanmayı sürdürdüğünü ancak ailesinin kullanımından haberdar olmasıyla birlikte zorunlu olarak tedaviye başladığını belirtmiştir.

"Peki sen ne zaman dedin benim artık bir şey yapmam lazım, kurtulmam lazım ?

Hiç demedim abi. Hiç demedim. Ben onu ilacım gibi yaptım abi. İlacım işte şeker hastaları nasıl insülin vuruyorsa, ben bunu içcem, ben bunu ömrümün sonuna kadar içcem. Benim öyleydi abi benim hiç bırakmak gibi şeyim yoktu. İstemiyodum abi bırakmak ne kadar da zorluk çeksem de çok seviyordum yani. Ve hastalık ciheti de vardı bunun. Yemiyordu o hastalığı çekmek. Benim eroine başladıktan sonra en fazla ayıklığım 3 gün abi. 3 gün sonra koşa koşa eroine gidiyordum hastalığı

çekmeye yemiyordu yani. Ailem öğrenince ailemin zoruyla başladım tedaviye ben." (Bekir/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Genel itibari ile bakıldığında zorlama tedavilerin işe yararlılığı konusunda bazı tereddütler bulunsa da iyileşmeye ilişkin motivasyonları ortaya çıkarabilecek ve bunları destekleyebilecek tedavi programlarının zorla veya zorunlu olarak tedaviye gelen danışanlar için de işlevsel olabileceği görülmektedir.

Bir diğer katılımcı Yusuf ise "ölmemek için" temiz kalmaya çalışmıştır.

"Bir eli havada cennette dokunurken, bir anda aşağı düşmüş oluyorsun yani kötü psikolojik olarak da kötü tabi bir zaman sonra tetiklenen şeyler var. Baskı yapıldığı zaman daha kötü ucuz şeyleri kullanmaya başladım. Bonz falan böyle. O da tabi farklı yerlere çekti. Sürekli sürekli kullanır hale döndüm. Ölmemek için askere falan gittim. O kadar çok kullanıyordum ki askere giderim bir iki ay dinlenme süreci olur. O zaman da bakim 19, 22 aya yakın şey oldu bir temizlik sürecim oldu." (Yusuf/Bağımlı, 28y, Kokain, T.)

Yusuf'un "*bir eli havada cennete dokunurken bir anda aşağı düşmüş oluyorsun"* şeklinde ifade ettiği durumun aslında madde kullanımı sonrasında yaşanan etkinin hızlıca geri çekilmesi sonucunda ortaya çıkan yoksunluk olabileceği düşünülmektedir. Bu her ne kadar spesifik bir durum için yapılabilecek bir tanımlama olarak görülse de madde kullanım sürecini özetleyen önemli bir yapı arz etmektedir. Buna benzer bir diğer cümle ise *"Uçuyorum Sanmıştım, Düşüyormuşum"* adıyla yayımlanan ve bağımlılık sürecini örneklerle anlatan kitaptadır. Yusuf'un ölmemek için askere gitmesi, aslında bir kendini tedavi etme arayışının ürünü olarak önümüzde durmaktadır. Yusuf, çok yoğun madde kullandığı dönemde askere giderek buna ara vermek istemektedir. Buradaki ara verme ifadesi kasıtlı olarak seçilmiştir. Zira madde kullanım sürecinde kullanıcıların ara vererek, vücutlarını dinlendirmesi ardından kullanıma devam etmesi "ölmeden kullanmaya devam etmek" için önemli bir stratejidir. Bu stratejiyi uygulamaya çalışanlardan birisi de Volkan'dır.

"İşimde de oldukça iyi biriyim yani. Herkes benle çalışmak istiyordu ama ya tuvalette de ölürse diye bir endişeleri vardı. Hani dünyanın en büyük jazz sanatçıları ile çalıştım. Böyle dünya turnesi yaptım işte beş altı yıl. Beş yıl dünyayı gezdim turnelerde. Gittiğim yerlerde de eroin buldum içtim. Bulamadığımda esrar zaten sürekli, alkol zaten sürekli vardı. İşte turneye gitmeden üç gün önce özel hastaneye yatıyorum, kanımı falan temizlettiriyorum, palet taktırıyorum. Turneye gidiyorum 3 ay, 4 ay falan. Sürekli böyle bir bırakma mücadelesi ama bırakamamak haliyle. Ama derdim eroinden kurtulmak aslında." (Volkan/Bağımlı, 46, Eroin, T.)

Volkan belirli aralıkla vücudunu temizlemek için hastaneye yatması, madde kullanımını kesmek için değil belirli bir maddeyi bırakmak için yapılan bir eylem gibi görünmektedir. Bu

davranışı sergileyenlerden bir diğeri de madde kullanıcısı katılımcılardan Mert'tir. Mert, madde kullanımına devam etmek için izlediği yolu şöyle anlatmaktadır:

"Bir kere başladı mı devam ediyor ya. Durduramamazlık, işte daha fazlasını arama. Nüks ederek en son işte bonzai, şeker, xanax, alkol, hepsi beraber kullanmaya başladım. İşte onlarla beraber birkaç kere hastanelik, midemi yıkatmak için hastaneye gidiyordum en son. Hatta en son hatırladığım şöyle, bir tane taksiye bindim. Elimde şarap şişesiyle. Yirmi tane xanax yutmuştum, bonzai içiyordum ve abiye dedim ki işte şu bizim o zaman ben ***falan ilçe*** [48] *neydi oranın adı* ***falan yer*** *diye bir* ***yer*** *var orda. O* ***yerde*** *skunk içiyordum. Bu benim kafamı kesmedi, yapmadı diye taksiye bindim orda. Dedim ki abi falan yere çek, ordan işte bir dakika dur, ben bir arkadaştan para alıp gelcem dedim. Bonzaiyi aldım dedim ki, al şu 50 lirayı taksimetreyi görüyordum 25 lira falan tutmuştu o zaman. Dedim ki al şu elli lirayı beni dolaştır, son 1 lira kala beni numunenin önünde indir kaç dedim adama. Ne diyosun falan dedi. Dedim seni öldürürüm, beni bu şekilde bırak. Çünkü kafam olmuyordu artık belli bir zaman sonra kasılmalar yaşıyodum sadece. Adam beni aynı şekilde bıraktı, ben de iki adım atıp midemi yıkatıp, tekrar kafa yaşayabilmek için acilin kapısına geldim kendimi yere attım falan işte böyle sözde. Ama kafam yerindeydi yani. Midemi yıkatıp, tekrar aynı şeyleri yaşamak için. Kafa olmuyordu yani. Yükseliyor yarım saat. Yarım saat sonra yavaş yavaş düşmeye başlıyordu. O tekrar yarım saati yüksek kafayı güzel kafayı yaşayabilmek için bu şekilde işlemler yapıyordum." (Mert/Bağımlı, 28y, Bonzai, T.)*

Mert'in ifadelerinde görüldüğü üzere "yeniden kafa yaşayabilmek" için çaba harcamak madde kullanıcılarının davranışları arasında yer almaktadır. Bu amaca ulaşmak için bazen kullanılan maddenin dozunu artırmak, bazen kullanılan maddeyi değiştirmek, bazen ise tedavi olup, ara verip yeniden kullanıma başlamak gibi yollara başvurulmaktadır.

Madde kullanıcılarının tedaviye karar vermelerine etki eden durumlardan bir diğerini Akın şöyle açıklamıştır:

"Benim de biraz bu işlerden bıkmam. Artık ortamından bıkmam, maddeden bıkmam, bana yaşattıklarından bıkmam. Bundan dolayı biraz kayma oluyo yine arada ama kaçmayı bildim bu sefer. Hemen çevremi değiştirdim, telefon numaramı değiştirdim. Hemen görüştüğüm kişilerden uzaklaştım. Daha öncesinde bunu yapamıyordum. Bıraktım diyordum ama yine aynı ortam içerisinde duruyordum." (Akın/Bağımlı, 36y, Eroin, T.)

Akın madde kullanımından ve beraberinde gelen değişikliklerden bıkmasından dolayı maddeyi bırakmaya karar verdiğinden bahsetmektedir. Bu noktada yine olumsuz deneyimlerin Akın'ı madde kullanımını bırakmaya sevk ettiğini söylemek mümkündür.

[48] Mekan adları gizlenmiştir.

Volkan'ın maddeyle olan ilişkisini ve maddeyi bırakmaya karar vermesi, madde kullanım sürecine ilişkin ilginç detaylar barındırmaktadır:

"Yani mesela, ilk mesela ilk 90 günü geçirmek işte beyinde farklı yollar açacak, yeni bir ayıklık şu bu. O çok gibi geliyordu yani. Ben 24 saat değil, 6 saat içmeden duramıyordum yani. Size şöyle söyliyeyim. Ben sabah altıya kadar içki içeyim, sabah 6'da yatıp, öğleden sonra 4'te kalkıp, 6'ya kadar iki kahve içip, gazete okusaydım ve 6'da yine içmeye başlasaydım ben bırakmazdım. Böyle bir şey oldu ki içmem lazım ve sonra uyanıyorum. Öyle bir kaos, öyle bir iç sıkıntısı, öyle bir kendiyle olamama hali. O çok yani beni mahvetti. Yani çıkmam lazım yani belki o süper egodan kurtulmam gerekiyor, bilmiyorum yani. Sürekli içmem gerekiyor. Bayılıyorum. Ayılır ayılmaz, sarhoşum ama hala yine zaman geçiremiyorum yani. An bile benim için ölüm. Yaşayacağım her an ama nasıl oldu bilmiyorum ama bir şey mi yardım etti. Bilmiyorum yüksek güç mü dersiniz, tanrı mı, Allah mı ? Ne olduğu hiç önemli değil. Bir şekilde bu olabildi yani. Ama artık bunun sorumluluğunu biliyorum yani. Çok kısa sürede çok rahatladım. O gitti, o acımla sıkıntımla baş edebilir oldum. İşte tabii bununla ilgili ama çalıştım da emek de gösterdim. Kuru temizlik değil, bu işte basamakları çalışıyorum. Orda rehberim var düzenli. İşte son 1 yıldır düzenli gidiyorum on dört aydır falan. Düzenli toplantılar yapıyorum, gidiyorum. Derdimi paylaşıyorum, insanlardan akıl alıyorum. Psikoterpiye gidiyorum, grup terapisine katılıyorum. İyileşmenin de sorumululuğu var. Bunu aldığımı da biliyorum. İlk başlarda ne yapacağımı bilmiyordum. Sadece yardım istiyordum, işte nasıl olur bana yardım dedim dedim." (Volkan/Bağımlı, 46, Eroin, T.)

Volkan için bir tedavi programı kapsamında doksan gün temiz kalma hedefinin ulaşılması imkansız bir hedef gibi durması, madde kullanıcılarının kullanmadan duramadıkları gerçeği ile örtüşmektedir. Nitekim Volkan da bu durumu "*Ben yirmi dört saat değil, altı saat içmeden duramıyordum."* diyerek açıklamaktadır. Bununla beraber, eğer biraz ara verebiliyor olsaydı kullanıma da devam edeceğini, bırakmayacağını belirtmektedir. İçinde bulunduğu anın bile kendisi için bir ölüm, eziyet haline gelmesiyle beraber tedavi için bir adım attığını ve iyileşmenin sorumluluğunu aldığını anlatan Volkan, madde kullanımının kendisinde uyandırdığı etkileri ve yaşattığı olumsuz deneyimleri şöyle ifade etmektedir:

"Ya öyle bir hal olmuştu ki benim, ayakta duramıyorum iki saat bile duramıyorum yani. Hadi onu geçtim sırf esrara yöneldim. Şey oldu hani bir şey yapmim, konuşmim, hani esrarda konuşma muhabbeti şu bu olur ya bırakın şey yapmayı, tv seyretmek bile iş, belgesel izlemek bile iş haline gelmişti. Duvara bakmak bile yorucu. Duvar ile gözüm arasında bir yere odaklanıyordum. Yani tamamen antisosyal, tamamen izolasyon o da iyi gelmiyor, susuyorum. Yani hiçbir şey iyi gelmez hale gelmişti. Ruhsal ve fiziksel olarak. İçe içe tükettim yani. Ben görüyorum, bazen arkadaşları bırakıyorlar. Benimki bırakma değil yani ben bir şeyden vazgeçmedim hayatımda, ben

sonuna kadar yapabileceğim yere kadar uğraştım, direndim didindim, içtim, artık olmayacak yer olduktan sonra ekonomik olarak da ruhsal olarak da psikoloij olarak da sosyal olarak da bitti. Ve ordan sonra ben iyileşme sürecine girdim. Benim hala cebimde param olsaydı, ben toplantı falan yapmazdım ben, içmeye devam ederdim yani. O yüzden benimkisi bir vazgeçiş, bir bırakma değil yani. O beni bıraktı belki de artık yani. Çünkü ben her içtiğimde overdose oluyorum artık yani. İçip keyif yaşamıyorum. İçince zamansız içiyorum, alkol içiyorum gidiyorum üzerine eroin içiyorum, bir kafa istiyorum ve o kafayı bu makina kaldırmıyor. Dipsomani vardır, böyle hani bir büyük rakı içeyim bir bira içeyim de kalkım gideyim yok bende. Ayık olduğum an boyunca içmek. Yani bu da böyle bir sevda mıdır, tutku mudur bilmiyorum ne olduğunu yani böyle gitti ve ben bunla çok barışıktım çok iyidim yani bir problemim yoktu. Ama artık olmamaya başladığı noktada son noktada da temiz kalmaya ve iyileşmeye başladık. Ölmedim yani, görecek günüm varmış daha." (Volkan/Bağımlı, 46, Eroin, T.)

Madde kullandığı süreç içerisinde artık hiçbir şey yapamaz hale geldiğini, iyice izole bir yaşamın ortasında olduğunu belirtmekte, ruhsal ve fiziksel olarak eridiğinden bahsetmektedir. Volkan'ın söylemlerinde dikkat çekici nokta ise kullanmaya devam etmeyi denemesi, kullanmak istemesi, her içtiğinde aşırı doz yaşaması, keyif alamaması ve istediği noktaya artık bir türlü ulaşamaması gibi durumlar söz konusudur. Volkan "*bu yüzden benimkisi bir vazgeçiş, bir bırakma değil yani. O beni bıraktı belki de artık"* diyerek maddenin kendisini bıraktığını, artık kullanamadığı için temiz kalmaya başladığını ve başardığını belirtmektedir. Volkan, maddeyi kullanmayı sürdürme istemesini de şöyle açıklamaktadır:

"*Bu yani bu bir ben kendimi çok tutkusuz biri zannederdim... 26 yıl boyunca bu madde, içkiyle ömrünü tükettin yani. Bu bir aşk yani. Onun için yatıp, kalkmak yani. Bu bazı insanlarda insana oluyo. Kiminde hakka oluyor. Bu kendinden vazgeçip, bir hal yaşamak için... Orda şey diyorum. Bir madde içip ruh haliniz değişir ama bu benim, olmak istediğim ben bu dediğiniz an bağımlılık başlıyor. Ondan sonra geri dönüş yok. O eksikliği tamamlandığınızı hissettiğiniz anda. Diğerleri kafa yapıyorlar, kafa yapmak ayrı bir şey. Onda biraz durabilirsiniz içmeden birkaç zaman. Ama bağımlılığınız tutku, aşkla yani o eksikliğinizin, o kendinizi tamam hissetmeniz halindeki durum o şey değil dışardan bir madde alarak kendinizi değiştirmiyorsunuz. Kendinizle barışıyor, kendiniz ile buluşuyorsunuz. Yani anlatabildim mi bilmiyorum. Kendimle buluşmanızı sağlayan bir şey olduğunda gözünüz hiçbir şey görmüyor. Çünkü kendiniz ile buluşmak en büyük şey yani. Çünkü aşk, bir kadınla bile kendinizi tamamlamak için birlikte oluyorsunuz ve bunun tribi yok şuyu yok bunu yok. Sadece parayı bulacaksınız, kanalı bulacaksınız. Zamanla kanalı öğreniyorsunuz. Şey yapıyorsunuz, satıyorsunuz bir şekilde. Ama bununla ilgili kalplerini kırdığım kadınların ne umutları ne hayalleri vardı. Bir sürü kadın benle evlenmek istiyordu. Hepsine içmiyorum, bıraktım dedim. Onların umutları kırıldı. Ailem neler yaşadı. Sosyal çevremde "Volkan iyi çocuk ama eroinman", en*

son zamanlarda sözüm dinlenmiyordu. "Of Volkan mı gelmesin" bir zamanlar çok popüler prim adamken. Yani bu hallere düştüm. Bunları da kaldıramadım, kabul edemedim. Zoruma gitti yani. Mesela herkes benimle görüşmek, Volkan'ın arkadaşıyım diye hava atmak isterken ama "Volkan mı abi öff yani." Çünkü o hale gelmişti yani. Çünkü herkes tanımadığım abi bana bira al, şarap al, on lira ver. Bu hale geliyorsunuz. Bu da çok kolay bir şey değil. Ama o anda bunun farkında değilsiniz. Siz durumunuzu kurtarın, tamam." (Volkan/Bağımlı, 46, Eroin, T.)

Volkan'ın madde kullanımına süreci için yaptığı tanımlamalar oldukça dikkat çekicidir. Volkan'ın anlatımlarından sanki Volkan'ın maddeye aşık olduğu, maddeye karşı sevgi beslediği çıkarımları dahi yapılabilmektedir. Ancak kendisini tamamlayan bir şey olmasına rağmen Volkan'ı tedavi olmaya motive eden faktörler yaşadığı olumsuz deneyimler gibi görünmektedir. Daha önceki katılımcıların da ifadelerinden yola çıkarak, madde kullanıcılarını tedavi için motive eden en başat faktörün olumsuz deneyim yaşamak olduğu düşünülmektedir. Bu olumsuz deneyim aileyi, işi veya sosyal yaşantıyı kapsayabilmekte, çeşitli ruhsal sorunların ortaya çıkmasıyla, ekonomik sorunlarla ilişkili olabilmektedir. Volkan, yeteri kadar olumsuz deneyim biriktirmeden giriştiği tüm tedavi girişimlerinden başarısızlıkla ayrılmıştır. Diğer katılımcılara bakıldığında maddenin sağladığı yarar, ortaya çıkardığı zarardan daha yüksek olduğu durumda da tedavi girişimleri işe yaramamıştır. Dolayısıyla bu noktada bir madde kullanıcısının tedavi olmasını yordayan motivasyonel faktörlerin ne olduğu ile ilişkili çalışmalar yapmanın ve uygulayıcıların bu noktaya daha fazla odaklanmalarının fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Madde kullanıcısı katılımcıların söylemlerinde tedavi girişimleri için "ölüm korkusu" önemli bir yer tutmaktadır. Fakat bunun kullanıcının kendisi tarafından deneyimlenmesi, ölüm temasının farklı şekillerde gündeme gelmesinden daha etkili olduğu görülmektedir. Örneğin Sadık, bir maddeyi öldürmediği için kullanmaya devam etmiş bununla beraber medyadaki madde kullanımıyla ilişkili ölüm haberlerinin kullanıcılarda bir içselleştirmeye neden olmadığını belirtmiştir.

"... Bir uç denen sigarayla çok yoğun bir kafa yaşayıp, onu da çok uzun süre yaşadığım için o bana ve ölmediğim için hocam. O da çok şey yaptı.

Nasıl yani ?

İlk tüketimde ölüm korkusu çoktu bende. Hep vardı ben de. Ekstazide de hızlı düşecem, çok yoğun kullanacam korkusundan ziyade çünkü çevremizde de çok oldu ölen, komaya girenler çünkü o da 3-5 beş tane, 10 tane ekstazi ve taş denen yakma olayları eroin benim çevremde çok fazla yoktu yine biliniyordu ama tüketim çevremde olmadığı için uzaktık ona eğilim olarak da uzaktık. Ama hep korkum, ilk içişte ölebileceğime dair bir korkuydu. İlk içip denedikten sonra bonzai maddesinde

ölmediğimde ve kafa yaşadığımı anlayıp bunu içselleştirince o gün aradığımı bulmuş gibi bir şey oldum...

O haberler nasıl hissetiriyordu size, bir bağımlıya nasıl hissetiriyor o haberler ?

Bir bağımlıya nasıl hissettiriyor ? Bir kere ölüm korkusu hissettirmiyor hocam. Yani ben bunu içecem, ölüm korkusu arka planda işliyor. Çok geride belki işliyor. Bunu içmeye devam edersen, bir yerde ölececeksin mantığı bilinci işliyor. Ama içerken şöyle bir algı oluşuyor. Ya dikkatli içmemiş, ya çok fazla içmiş ya bilmediği bir maddeyi içmiş gibi ölümünü ya da mesela ölümlerini ona bağlayıp, ailemle birlikte tv karşısında izliyorken sürekli bakışların sendeyken o baskı hissetmenama ölen kişi adına değil, ailen onu sende de onu yaşayacağını hissedip, bunun daha önceki konuşmalardan da sana baskısını yapıp, o anda işleyen bir baskı süreci ve düşünce şekli ama benim de depresif halimin devam ettiği, annemin vefatından sonra bu yoğun madde tüketiminin getirdiği psiklojik veya fiziksel problemler, onunla birlikte aile ortamının bozulmasının da getirdiği böyle biri beş yaparaktan, otuz yaparaktan tüketime malzeme etmemle birlikte, ölüm korkusunu bir tık daha ölüme yakın hisseden birisi olaraktan o ölümden hiçbir suretle etkilenmiyodum... Çok rahat tüketebiliyorduk. İlk dönemlerde bilinç kaybı, bayılmalar aynı zamanda ölümler çok yoktu. Ölümler zaten televizyonlarda beyan edilmiyordu. Çok rahat içim alanlar vardı dediğim gibi tüketimi de kolay olduğu için hiçbir problem yoktu. Ama daha sonra biz de artık maddeye düştüğümüz için ölümden, bayılmadan çevremdeki konuşmalardaki tecrübelerimden de söylüyorum hocam bizde bir etki yapmamış. Yanlış madde kullanmış, yanlış kişiden almış... Çünkü biliyorduk ki merdiven altı düştüten sonra bonzai maddesi benim bildiğim kendimce dört yüze yakın ilgili maddelerden üretimi söz konusu. Yakın çevremizden mazotla bu işi yapmaya, seyreltmeye çalışıp kendi maddesinden ölen insanlar var. Yani sivrisinek ilacı birkaç tane ilacı karıştırıp yapmaya çalışıp ölen insanları gördüğümüz için bilinç şuydu, yanlış madde kullanmış, çok fazla içmiş gibi suç onun diyorduk. Kesinlikle içselleştirme yok." (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)

Medyada çıkan madde kullanımıyla ilgili ölüm haberlerinin madde kullanıcıları üzerinde yeteri kadar tesiri olmadığı Sadık örneğinde belirgin hale gelmektedir. Bu haberleri özellikle "maddenin yanlış kullanıldığı, farklı maddelerle karıştırıldığı, fazla kullanıldığı" düşünceleri ile eğer yeteri kadar dikkatli olurlar ve doğru şekilde kullanımı sürdürürlerse sanki başlarına bu hal gelmeyecek ve o haberin başrolünden birisi kendileri olmayacak şekilde yorumladıkları görülmüştür.

4.1.3.3 Madde Kullanıcılarında Bir Sorun Alanı Olarak Askerlik

Yusuf'un "*ölmemek için askere gittim"* söylemli madde kullanıcılarında askerlik tecrübesine ilişkin pekçok şeyi barındırmaktadır. Yusuf'un askerliği madde kullanımından kurtulmanın veya ara vermenin bir aracı olarak görmesi, askerlik sürecini sorunlu bir hale getirebilecek nitelik taşımaktadır. Buna benzer bir yaklaşıma diğer katılımcılarda da rastlamak mümkündür. Madde

kullanıcıları için askerliğin bir sorun alanı olduğu görülmektedir. Madde kullanıcılarının askerlik ile ilişkilerine ilişkin araştırmaya katılan babaların daha çok görüş bildirdiği farkedilmiştir.

"*Askere gitti. Askerde de tabi yapmış. Komutanı yapıyormuş çünkü. Komutanıyla bile burdan konuştum çünkü telefonla. Nereden bilsin öyle olduğunu adam da yapıyormuş." (Necmettin/Baba, 55y, Eroin, K.)*

Araştırmaya katılan babalardan birisi olan Necmettin Bey'in oğlu askerde madde kullanan komutana denk gelmiştir.

"*Askerde komutanı aradı beni. Dedi Tarık Bey, Sefa ile ilgili konuşacaktı. Buyur komutanım dedim. Sefa dedi burda çok agresiflik yapıyor dedi. İnsanlarla uğraşıyor. Madde içiyor galiba dedi. Evet dedim, biz dedim belki orda içemez. Ya evet güzel düşünmüşsünüz ama dedi sonuçta burası asker ocağı dedi, burda silahlar var dedi, kalkar yanlış bir şey yapar dedi, ömrü biter dedi, hayatı biter dedi. Bitsin hocam dedim. Ben dedim karşısındakine üzülürüm dedim, canını yaktığı öldüğü için dedim. Ne yapman gerekiyorsa yap komutanım dedim... Tabii hemen hemen altı yedi ay kaldı askerde geldi, gitti hava değişimine. Gelmesi bir dert, gitmesi ayrı bir dert. Beş sefer uçak bileti aldım, yırttı bozdu etti. En son bunu yolladılar. Çürük raporu verdiler yolladılar." (Tarık/Baba, 51y, Eroin, T.)*

Tarık Bey'in ifadelerine bakıldığında, askerliğin bu aile için de bir sorun alanı haline geldiği görülmektedir. Tarık Bey, oğlunu askere madde kullanımını azaltması veya kesmesi için göndermiştir. Zira askerlik süreci içerdiği disiplin sebebiyle madde kullanımının olmasının beklenmediği bir yapıdadır. Tarık Bey'in oğlunun askerde madde kullanımını sürdürmesi ve bunun komutanı tarafından farkedilmesi ile askerlik süreci sona edirilmiştir. Tarık Bey'in komutan tarafından uyarıldığı ve bir başkasına veya kendine zarar verebilme potansiyelinin olabileceğine ilişkin söylemlerde verdiği tepkinin maruz kaldığı ve bugüne kadar yaşadığı sürecin bir yansıması olarak görünebilir. Öyleki Tarık Bey, "*Bitsin hocam dedim. Be dedim karşısındakine üzülürüm dedim canını yaktığı öldürdüğü için dedim."* şeklindeki söylemi oğlunun ölümüne ilişkin bir duyarsızlığı en azından sözel açıdan ortaya koymakadır. Kazım Bey'in madde kullanıcısı oğlunun askerlik sürecinde yaşadıkları de diğer babaların anlattıklarıyla paralellikler arz etmektedir.

"Ondan önce 4 yıl önce askere gönderdiğimde zorla götürdüm acemi birliğine kadar. Ben götürdüm acemi birliğine teslim ettim. Usta birliğine giderken uçağa götürdük. Birinci aporttan geçtik. 2. aporttan biz giremiyoruz. Ondan sonra gidiyor. Biz eve geldik Giresun'dan 2 saat sonra bizi arıyorlar. Kazım Abi, senin çocuğun falanca yerde bayılmış. Nasıl bayılmış kardeşim, ben 2 saat önce çocuğu uçağa bindirdim. Gerçekten de doğru. Havaalanından kaçmış, uyuşturucu içiyor. Bölük komutanını aradım bölük komutanıyla konuştuk. Hadi dedim otobüsle gitmeyelim, taksiyle gidelim. Taksiye bindik. Gitmiyeceğim diyor. Kaldı ki bu insalarla uğraşmak da biraz maddiyat gerekiyor.

Biraz değil çok gerekiyor. Fakir aileler hiç uğraşamıyor bizim gibi aileler." (Kazım/Baba, 49y, Bonzai, K.)

Kazım Bey'in anlattıklarında da askerliğe gitme sürecinde oğlunun önemli sıkıntılar çıkarttığı görülmektedir. Havaalanından uğurladıktan sonra oğlunun bir yerde madde kullanmış halde görülmesi bu durumu özetler niteliktedir. Kazım Bey'in söylemlerinde de görüldüğü üzere babalar, madde kullanan oğullarının askerlik süreçleriyle yakından ilgilenmeye, komutan ile irtibat kurmaya, oğullarını bir şekilde askere göndermeye ve tamamlamalarına yardımcı olmaya çalışmaktadırlar. Necmi Bey de tıpkı diğer babalar gibi madde kullanan oğlunun askerlik sürecinde yaşadığı sorunların orta noktasında yer almaktadır.

"Askerden aradılar oğlunuz hastalandı diye. Krize girmiş, neye girmiş. İlk acemi birliğinde peşine posta koymuşlar. Demişler, bunla ilgileneceksin usta birliğine gidene kadar. İyi de bir komutandı yani. Bizim çocukla da çok ilgilenmiş. O zaman öğrendik işte. Konuştuk, dedi yapmayacağım, etmeyeceğim. Ordu'ya gitti. Orda da aynı. Çocuklar aradı. Abi dedi, gel götür bunu dedi. Komutanla bile kavga ettim ben orda yani binbaşıyla bile kavga ettim yani. Adam içeri uyuşturucu sokmuş." (Necmi/Baba, 52y, Bonzai, T.)

Madde kullanan oğlunun askerde de kullanmaya devam ettiğini öğrenen Necmi Bey, diğer babalar gibi sürecin içerisine dahil olmuş, komutanlar ile konuşmuş ve kavga etmiştir. Görüldüğü üzere, madde kullanıcıları için askerlik genel itibari ile bir sorun alanı niteliğindedir. Bu noktada bu bilgilerin genel itibariyle babalardan gelmiş olması da dikkat çekici bir diğer noktadır. Yaman (2016) tarafından madde kullanım kültürünün hakim olduğu gençler ile yapılan Apaçi Gençlik isimli çalışmada da askerliğin bu gençler için veresiye bir hayat yaşamanın başlangıcı olduğunun altı çizilmektedir. Nitekim madde kullanıcısı katılımcılardan Sadık için de durum tam olarak böyledir.

"Çünkü yani 2008 senesinde artık arkadaşlarımızla problem yaşayanlarla 3 kişi, biz askere gitme kararı kaldık. Yani arada birkaç ay fark olmasına rağmen çünkü çok yoğun tüketimdeyiz, çok ciddi ailelerimizle okulumuzla işle ilgili problemler yaşıyoruz, diğer 2 arkadaşım da önlisansa müraacat etmişti ben de onlarla beraber önlisansa müracaat ettim. Sınav dönemlerinde içip, sınavlara gitmediğimiz bir hale gelmeye başlamıştık yani. Birbirimizden de maalesef kopamıyorduk. İçmeyeceğiz diye başlıyorduk ama tekrardan içmeye devam ediyorduk. Biz öyle karar aldık, askere gideceğiz dedik yani. Uzaklaşacağız dedik... Ama askerlik öncesinde böyle bir karar aldık. 3 arkadaş biz aynı dönemlerde askere gittik, 2008'in kasım ayında. Ben Ankara'da acemiliğimi yaptım ama benim şöyle bir talihsizliğim oldu. Ben bunu kendime yine tüketim olarak kullandım. Ben Kıbrıs'a düştüm. Kıbrıs'a düştüm ustabirliği olarak ve gittiğim 5. günü revirci oldum. Bu da bana böylelikle dışarıya çıkan, görev yapan iki kişiden biri olmamı sağladı. Burada da sürekli günlük olarak alkol tüketmeye başladım. Yani ben maddeyi kullanmamak adına askere gitmeyi tercih etmişken, askerde

bir kere madde kullandım, bir akşam sadece ama bunun dışında çok rahat şekilde gün aşırı alkol almaya başladım. Yani yaklaşık on dört ay boyunca çok rahat alkol içtim hocam. Alkolün orda tüketiminin yoğun olması, fiyat olarak ucuz olması ve bunu benim birliğe sokma imkanımın çok fazla olması. Dışarıya çıkıpi böyle çok alışveriş yapabiliyordum. Bunlar da çok yoğun alkol tüketimini yine getirdi. Ama burdaki kafa, ben sivile gittiğimde kesinlikle madde içmeyeceğim. Çünkü bir buçuk sene ben orda içmemiştim. İçmediğim için kendime bir özgüven vardı. Bunu içimde çok büyüttüm ve içmeyeceğimi söyledim." (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)

Sadık, arkadaşlarıyla birlikte yoğun madde kullanması, buna bağlı olarak okulda, evde ve işte sorunlar yaşamaya başlaması bir çözüm arayışını beraberinde getirmiştir. Kullanım arkadaşlarıyla temiz kalmaya çalışan Sadık'ın anlattıkları, temiz kalmasının bireysel bir eylem olduğu ve toplu olarak temiz kalınamayacağını da net bir şekilde gözler önüne sermektedir. Sadık ve arkadaşlarının temiz kalmak için buldukları yöntem ise askere gitmektedir. Tıpkı Yaman (2016) tarafından ifade edildiği üzere Sadık ve arkadaşları da "gelecekten borç almakta" ve askere gitmenin kendileri için bir çözüm olduğunu düşünmektedirler. Ancak madde kullanıcıları için çoğu zaman sorun alanına dönüşen askerlik, Sadık için de benzer süreçlerin yaşanmasına neden olmuştur. Sadık, askerliği süresince madde kullanımından uzaklaşmış, böylelikle maddeden kurtulduğunu düşünmüş ancak bunun yerine çok yoğun alkol kullanımına yönelmiştir.

4.1.3.4 Bir Bağımlı Davranışı Olarak Telefon Satmak

Madde kullanıcılarında ortak davranış örüntüleri, evden eşya satmak konusunda da kendisini göstermektedir. Bu noktada özellikle "telefon satmak" bir bağımlı davranışı haline gelmiş gibi görünmektedir.

"Cebine aldım telefonunu koydum. Biraz daha çalıştı diyelim iş yerinde biraz daha nakit geçti eline. Oldu mu sana beş yüz lira. 1.500 lira da telefon de. 3.000 liralık telefonu zaten üç yüze beş yüze veriyor fark etmiyor hiç. Kazanmadığı için parayı. Hemen gidiyor, satıyor telefonu beş yüz liraya. Oldu mu bin lira. Bin lirayla artık nereye kadar gidersem diyor... Şimdi alıyorsun cebine telefonu, üç liralık beş liralık neyse onu götürüyor üç yüz liraya beş yüz liraya veriyor. Gidiyorsun telefoncudan bin liraya geri alıyorsun. Aynı telefonu geri alıyorsun yani. Nereye sattın şuraya sattım gidiyorum alıyorum. Hep aynı şeyler yani. Benim telefonumu sattı, çocuğun telefonumu sattı. Bir de diyor ki aldılar, çaldılar. Sen içersen, uyuşursan adam senin cebinden alır, çalar yani. Altında araban var. Araba veriyoruz. Gidiyor vuruyor. Ne olur ki diyor. Biz şimdi çalışan insanız. Bizim de belli bir seviyede gücümüz var. Vurduğun zaman o arabayı biz yaptıramayız yani. Ha diyince yaptıramayız." (Ziya/Baba, 54y, Bonzai, T.)

Katılımcı babalardan Ziya Bey oğlunun sürekli telefon sattığını, yalnız kendisininkini değil, evdeki diğer bireylerin de telefonlarını sattığı belirtmektedir. Telefonları alınan fiyatın çok daha

altına sattığı göz önüne alınırsa, elindeki eşyayı nakite çevirmek için böyle bir yolu tercih etmiş olabileceğini düşünülmektedir.

"Her 2-3 ayda bir elindeki telefonu satan bir evlat düşünün, nasıl bunu şimdi eve geldiği zaman işte ben mecbur kaldık, evde yiyecek paramız yoktu telefonumu sattım. Ya oğlum senin evde yiyecek paran nasıl olmaz..." (Fikret/Baba, 64y, Eroin, T.)

Fikret Bey'in söylemlerinde de madde kullanan oğlunun düzenli olarak telefonunu sattığı bilgisi yer almaktadır.

***"**Kaç tane telefonunu, yeni 10 tane telefon sattı, yeni aldık sattı, yeni aldık sattı. Bilgisayarı sattı. Yeni aldığımız üstleri aldı sattı. Biz bunları yaşadık. Ama onu hiç sokağa atmadık." (Nedim/Baba, 55y, Bonzai, T.)*

"... telefonlar almıştık bırakacam anne baba işte bir gün sonra gitti sattı etti." (Tarık/Baba, 51y, Eroin, T.)

***"**Devamlı eli telefonda. Annesinin telefonunda. Ben ona 1 tane telefon aldım hepsini sattı artık almıyorum" (Kazım/Baba, 49y, Bonzai, K.)*

Nedim Bey, Tarık Bey ve Kazım Bey'in ve diğer katılımcı babaların söylemlerine bakıldığında telefon satma davranışının madde kullanıcılarında rastlanılabilecek bir davranış olduğu görülmektedir.

4.1.3.5 Madde Kullanımında Mahalle Abisi Faktörü

Madde kullanımına bir süreç olarak bakıldığında daha "tecrübeli" kullanıcıların yeni başlayanlara rehberlik ettiği ve bir manada koruma rolünü üstlendiği görülmektedir.

"12 yaşındayken ilk defa bali içtim. Baliyle başladım. O zamana kadar sigara dahi kullanmıyordum. İşte arada sırada babamın yoluyla alkol. Baliyle de bizim orda bir mezarlık vardı. Arkadaşlarım bana şey demişti. Oğlum biz bir şey gördük abilerden, lokamatif oluyorsun. Nasıl oluyorsun ya lokomotif oluyorsun dedim. Birader işte poşet var. Poşetten hof hof hof diye çekiyorsun gördük onu biz. İşte uhuyu sıkıyorsun kulaklarından böyle çınn diye bir ses geliyor çuf çuf çuf lokomatif oluyorsun diyor. Oğlum dedim, koskoca insan nasıl lokomotif olur, çek bir kere görürsün dediler. Baliyle başladık. Sonra işte bizim bali içtiğimizi abiler farkedince o zaman kimyasalı o zaman öğrendik. Kimyasal olduğu. Bunu içmeyin, bize işte bir çiftli esrar verdi. Bunu için daha güzel olacak diye başladık.

Baliden uzaklaştırmak için mi verdiler ?

Evet, çünkü biz bali içtiğimiz aman sapıtıyorduk. Ağzımızda salyalar elimizde şeyler. Onu içmemizi istemiyorlardı. Bizi sevdikleri için zannediyorduk, bizi koruma amacıyla ondan sonra esrarla tanıştık ondan sonra da kademe kademe yükseltti" (Mert/Bağımlı, 28y, Bonzai, T.)

Mert, madde kullanımına uçucu madde kullanarak başlamıştır. Bulunduğu bölgede madde kullanan diğer kişilerin varlığı Mert'in madde kullanımına başlaması üzerinde önemli bir etken olarak görülmektedir. İlerleyen süreçte Mert'in ve diğerlerinin bali kullanmasının zararlı olduğunu düşünen ve "kimyasaldan uzak durun" mesajını veren daha tecrübeli kullanıcılar Mert'i ve arkadaşlarını esrar kullanımına yönlendirmiştir. Bu Mert'e göre bir koruma davranışıdır. Madde kullanımına başlamada ve kullanımı sürdürmede "mahalle abisi faktörü"nün etkileri Mert'in söylemlerinde kendini göstermektedir.

Benzer bir duruma Volkan'ın madde kullanım sürecinde de rastlanılmaktadır.

"Böyle işte hap içen arkadaşlar vardı, onlara şey diyordum işte doğal şeyler var ne hap içiyosunuz aslında kimyasal şeylere karşıydım. Böyle hippi kültürü falan doğal şeyler ama 1994 senesinde İstanbul'da takılıyorum o aralar. Bir anda piyasaya eroin pasolandı yani böyle her yerde. Eroin bulunmaz bir şeydi zaten abilerimizin esrar içmeyi öğrendiğimiz abilerimizden her şeyi için ama eroine bulaşmayın gibi bir öğreti vardı." (Volkan/Bağımlı, 46, Eroin, T.)

Volkan'ın farklı maddeye geçmemesi üzerinde madde kullanımını öğrendiği ve kendisinden bu konuda daha tecrübeli olan "abiler" söz konusudur. Burada da daha tecrübeli abiler, madde kullanımının kişide yaratabileceği olumsuz etkileri aza indirmek ve daha az zararlı maddeyle kullanımı sürdürme yönünde korumacı bir tavır takınmaktadır.

4.2.Bağımlılık Sürecinde Aileyi Konumlandırmak

Bağımlılık sürecinde aile hem etkileyen hem de etkilenen konumda yer almaktadır. Aile üyeleri bazı davranışlarıyla madde kullanan kişinin kullanımını tetikleyebilmekte, bazı davranışlarıyla ise tedavi motivasyonunu artırabilmektedir. Bu bölümde, madde kullanıcısının ailesindeki genel atmosferi ve anne babaların bu süreçteki tutumları başta olmak üzere aile ve madde kullanımı ilişkisindeki diğer denklemler üzerinde durulacaktır.

4.2.1.Bağımlı Ailesinde Genel Atmosfer

Bu bölümde madde kullanıcısı katılımcılar ve madde kullanan oğlu olan babaların gözünden ayrı ayrı değerlendirilmeler yapılacaktır. Katılımcıların ailelerindeki atmosferin niteliğini hem babaların gözünden hem de madde kullanıcılarının gözünden yansıtmak amaçlanmaktadır. Dolayısıyla önce madde kullanıcılarının sonra da madde kullanısı oğlu olan babaların söylemleri üzerinde durulacaktır.

4.2.1.1 Ailedeki İlişkiler ve Ailenin Yapısı

Madde kullanıcılarının aile ilişkileri, madde kullanımıyla beraber değişim geçirebilmektedir. Bununla beraber herhangi bir değişim yaşamadan olumsuz seyrini sürdürme eğilimine de rastlanabilmektedir. Akın, küçükken ailesi ile ilişkisinin zayıf olduğunu, bunun hala devam ettiğini belirtmektedir.

"Tek kelimeyle zayıf. Bizim ailemiz biraz kopuk bir ailedir. Bir abim, bir ablam var. Herkes birbirinden kopuk. Küçükken de evde kavga gürültü eksik olmazdı. Evin en küçüğü olarak şiddet bana yansımazdı yani ben şiddet görmedim ama şiddetin olduğu bir evdeydim. Onun dışında da diyeceğim, kopuk bir aileyiz yani... İnanın aileme karşı sevgi hissetiğim dönemi hatırlamıyorum inanın. Belki çocukken vardır ama hatırlamıyorum. Bir yakınlık bir aile bağı benim için uzak kavramlar... Biraz nasıl söyleyebilirim. Bir şey hissetmiyorum aileme karşı. Sevgi saygı. Aramak gibi bir yükümlülüğüm olduğunu düşünmüyorum yani. Babam Manisa'ya taşındı mesela. En son bir üç dört ay önce beni o aramıştı. Ondan önce yaklaşık bir sene falan görüşmedik biz hiç. Manisa'da şuan kendisi. Biraz kopuğuz onla da." (Akın/Bağımlı, 36y, Eroin, T.)

Akın'ın aile yapısı kendi ifadesi ile "kopuk" bir aile niteliği taşımaktadır. Şiddete maruz kalmamış olsa da içinde şiddet bulunan bir evde büyümüştür. Akın'ın ailesine karşı sevgi hissetmesiyle ilgili sarf ettiği cümlelerin ailedeki duygusal iletişimin de zayıf olduğunu düşündürtmektedir. Akın ile benzer yapıda bir ailede büyümüş olan Cumali'nin ailesi hakkındaki düşünceleri ise şöyledir:

***"**Kendi ailemle biraz kopuk bir ilişkimiz vardı yani. Şöyle söyliyeyim ben gençlik döneminde evlenene kadar babamla çok sıkı bir ilişkim yoktu. Mesafeli bir ilişkimiz vardı." (Cumali/Bağımlı, 45y, Esrar, T.)*

Akın'ın söylemlerinde babasıyla olan ilişkisine yaptığı vurgunun bir benzerini Cumali'nin söylemlerinde de görmekteyiz. Akın da Cumali de ailesi ile ilişkilerinin kopuk olduğunu ifade etmekte ancak sonrasında babasıyla olan ilişkisindeki kopukluğa vurgu yapmaktadır.

Yücel'in ailesiyle ilgili olarak söyledikleri bu konuda farklı bir bakış açışı içermektedir.

***"**Abi biz muhafazakar bir aileyiz. 3 kardeşiz biz evin en büyüğü benim. Biz ne istediysek yaptılar annemler şimdiye annemle aram iyi babamla aram iyi kardeşlerimle aram iyi. Tabi buraya [49]geldikten sonra değişti ama. Ben bu duruma gelmemde hiç ailemi suçlamadım. Çünkü hiçbir şeyden eksik bırakmadı beni. Acaba diyorum onlar beni hiçbir şeyden eksik bırakmadıkları için mi bu hale*

[49] Tedavi merkezinin adı gizlenmiştir.

geldim. Aileme hiç suç atamıyorum yani. Ailemle aram şuan çok iyi." (Yücel/Bağımlı, 22y, Eroin, T.)

Yücel, ailesinin ne istediyse yaptığını, hiçbir şeyden eksik kalmadığını belirtmekte ve madde kullanımına yönelmesinin sebeplerinden birisinin bu olabileceğini düşünmektedir. Katılımcı babalardan birsi olan Namık Bey de Yücel'e benzer düşüncelere sahiptir.

"Benim hanım ilkokul mezunu iyi bir eştir. Saygısız değil, iyi bir eştir. Ben de öyleyim. Aramızda kavga olmaz, tartışma olmaz. Biz sürtüşme kavga bilmeyiz. Varımızı yoğumuzu ilk oğlumuza adadık biraz yanlış yaptık herhalde. Fazla müsamaha gösterdik..." (Namık/Baba, 58y, Meth, T.)

Namık Bey geçmişte çocuğunun davranışlarına fazla müsamahakar davranmış olmanın yanlış bir şey olduğunu düşünmektedir. Yücel'in söylemlerine bakıldığında da yine ailesinin onun isteklerine karşı müsamahakar bir tavır takındığı görülmektedir.

"*Ben sevgi dolu bir ailede doğdum büyüdüm. Yani annem babam birbirlerini severek evleniyorlar. Ben böyle hikayaleri falan da var. Ben böyle yani bizim sorunlu kavgalı bir ailede değil yani sevgi dolu bir ailede ilgilenirlerdi. Ama çok rahat bırakırlardı bizi. Ben çok rahat büyüdüm. Yani hiçbir şeye karışılmadı on beş on altı yaşından beri. Arkadaşımda kalabiliyordum. İçki içiyordum. Yani bunla ilgilenmediler yani bir enstrüman kursuna gitsin, ne bileyim o zaman öyle yetiştirilmiyordu yani çocuk. Onlar sevgiyle davranılar hatta babam şey derdi benim bağımlılığım şu bu falan şey işte." (Volkan/Bağımlı, 46, Eroin, T.)*

Volkan'ın ailesi için vurguladığı "sevgi dolu aile" tanımlaması, bir noktada sevgi dolu ailede büyümenin de yetmediğinin ifadesi olarak alınabilmektedir. Şiddetin, tartışmanın olmadığı ancak müsamahakarlığın olduğu ve bir noktada ilgisizliğin ön planda olduğu bir ailede büyüyenler için de "çok rahat bırakılmak" sorunlu bir davranış olarak görünmektedir.

Madde kullanımı sürecinde aile ilişkilerinin değişkenlik gösterebildiği söylenebilmektedir. Çağatay'ın söylemleri, bu düşünceyi destekler niteliktedir.

"Aile ilişkilerim şuanda gayet iyi. Ama içtiğim dönemler kopukluk oluyordu. Tabii onların hoş karşılamadıkları için gizliyorduk haliyle." (Çağatay/Bağımlı, 32y, Kokain, T.)

Çağatay'ın madde kullandığı dönemde ailesiyle ilişkisinin kopuk olduğu ancak madde kullanımını bırakmasıyla birlikte ailesiyle olan ilişkisinin düzelmeye başladığı ve şuan iyi olduğu görülmektedir. Çağatay'ın bu söylemi ve babaların bu konudaki ifadeleri birbiriyle uyum göstermektedir.

"Şuan ailem, Umut durumu olmasa. Umut hepimizin huzurunu bozuyor, hepimizi sıkıntıya sokuyor. Benim aile ortamım çok güzel hocam. Umut böyle olmasa, bu yaşımla gider akşama kadar inşaatta çalışırım yeter ki huzur olsun. Kimse açlıktan ölmez hocam. Gırtlağı yaratan mutlaka nasibini verir. Hepimiz onun kuluyuz. Şuan aile ortamım iyidir ama Umut'tan dolayı sıkıntıdayız hocam. 6-7 ay iyileşiyor, sonra bir bakıyorum tekrar kullanıyor… Sabah işe gidiyordum, akşam geliyordum huzurluydum. Eşim güzel karşılardı. Kuru ekmek de olsa o huzur yeterdi bize hocam. Şimdi zindan gibi hocam. Hemen hemen her gün kavgalıyız hocam. Hep Umut için. (Turhan/Baba,54y, Meth, K.)

"Valla şimdi Selahattin iyiyse, evde hiçbir sıkıntı yok. Selahattin evde yok gitti mi, sıkıntı başlıyor. Ya işte sen bıraktın da, öyle oldu da, böyle oldu da, sen yüz veriyorsun. Sigarasını alıyorsun cebine para veriyorsun. Ben eşime diyorum bazen, o bana diyor. Öyle karışık yani. O bana diyor senin yüzünden. Ben ona diyorum senin yüzünden. Ben diyorum çalışıyordum, bakamadım yani, yetiştiremedim. Öyle şeyler geçiyor aramızda. Bu gidince. Bu evdeyse sıkıntı yok, işe gidip geliyorsa. Bu ne zaman evden ayrıldı, ertesi gün gelmedi mi ertesi gün başlıyor tartışmalar." (Necmi/Baba, 52y, Bonzai, T.)

Turhan Bey ve Necmi Bey'in ifadelerine bakıldığında Çağatay'ın madde kullanımını bırakmasından sonra ailesi ile ilişkilerinin düzelmeye başlaması anlamlı bir zemine oturmaktadır. Babaların ifadeleri de madde kullanan oğullarının madde kullanmadığında ailedeki atmosferin düzeldiğini ancak madde kullanımıyla beraber ailedeki iletişim ve atmosferin bozulduğunu göstermektedir. Bu yönüyle bağımlı ailelerinde babaların bu söylemleriyle ortaya çıkan "bağımlıya odaklı yaşama" alışkanlığının gelişebildiği düşünülmektedir. Bununla beraber Necmi Bey, oğlunun madde kullanımıyla ilişkili olarak eşiyle birbirlerini suçladıklarını belirtmekte ancak sonuçta "... *çalışıyordum, bakamadım yani, yetiştiremedim"* ifadesiyle çocuğunun yetişmesi noktasında bir yönüyle yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır.

4.2.1.2 Şiddet ve Gerginlik Faktörü Olarak Babalar

Katılımcıların bazıları aile ortamını gergin ve şiddetin varlığı ile tarif etmektedirler.

"Genel olarak abi, mesela abi ben çok şen şakrak, insanları eğlendirmeyi seven, espiriler yapan bir insanım. Evde sofrada bile yemek yerken mesela aklıma bir şey gelir kardeşime ya da anneme takılan biriyim. Espiri yaparak güldürmeye çalışan bir insanım. Hepimiz gülüyoruz, eğleniyoruz abi babam işte sofrada niye konuşuyorsun, o kadar niye gülüyorsun. Ya orda bir aile saadeti var , hepimiz gülüyoruz eğleniyoruz sende gül ne olur ki yani öyle hep bir ters tepki. Aile içindeki mutuluğa bile müdahale eden bir babam vardı abi. Hani neden mutlusunuz gibisinden. Siz niye bugün mutlusunuz ? Mutluyuz da işte senin de ailen mutlu senin de mutlu olman lazım. Ama o öyle düşünmüyor siz neden mutlusunuz ? Adeta öyle diyordu yani... Evde abi genellikle babam çok

sinirli olduğu için gerimli bir ortam olurdu yani. Öfkeli bir ortam oluyordu. Babam benim bir de çok takıntılı bir adam abi, bir şeye takıldı mı kitlendimi tamam yani üç gün, dört gün o öyle sürer yani. Gerimli bir ortam vardı yani abi. Her an babam bir şey diyecek gibi yaşıyorduk biz evde. Şunu yaparsam babam bir şey der mi, öyle işte." (Yiğit/Bağımlı, 22y, Metamfetamin, T.)

Yiğit'in aile içerisindeki neşeli hal ve tavırlarının babası tarafından eleştirildiği ve aile içerisinde babanın "gerginlik faktörü" olarak yer aldığı görülmektedir. Benzer bir süreci deneyimleyen Mert, ailesindeki şiddeti şöyle ifade etmektedir:

"*Annemle, babam görücü usulüyle evlenmişler bizimkiler. Daha sonra küçük yaşta babamla ve annemle aslında güzel bir ortamımız vardı. Daha sonra babam alkol içmeye, alkolik olmaya başladı... Ama babamın alkolle beraber devam eden bir öfke problemleri var. Şiddet olayları mevcuttu. Küçük yaştan beri hem anneme hem bana şiddet uyguluyordu... Şöyle söylim, ben bir kaç kere hastanelik falan oldum. İşte yüzümde işte mesela tokat vuruyordu mesela tokadın izi kalıyordu. Ben dışardakilere söyleyemiyordum işte babam dövdü beni diye. İşte yeğenim bize geldi. Engelli olduğu için işte şakalaşıyorduk. Eli sert geldi diye söylemek zorunda kalıyorduk. O zaman işte küçük mahallede yaşadığımız için komşular birbirini tanıyordu yani. Babamın şiddetini çevre baskısından dolayı çok anlatamazdım. Yeğenim yaptı, düştüm bir yerim morardığı zaman düştüm. Ya da sokakta top oynarken arkadaşımın dirseği geldi. Klasik bir yalan olarak kapı çarptı mevzusu böyle oluyordu." (Mert/Bağımlı, 28y, Bonzai, T.)*

Mert'in ailesinde de küçük yaştan itibaren babanın "aile atmosferini belirleyici" bir işlevi olduğu görülmektedir. Babanın anneye ve Mert'e şiddet uygulaması, bu şiddetin görünür hale gelme ihtimali doğduğunda ise yalana başvurulması, evde babanın gerginlik faktörü ve şiddet kaynağı olduğunu ortaya koymaktadır. Alkol kullanımının ise babanın aile atmosferi üzerindeki etkisini, ailedeki gerginliği ve şiddeti negatif yönde etkileyebilecek bir etken olduğu düşünülmektedir.

"*Bazen evde olmuş yani. Çocuklar evde ben hanımla tartışırken olur yani her evde tartışma oluyor ama eşim ben hep alttan alıyordum ama eşim ben geç geldiği için oynadığım için ben cevap vermezdim eşime ama demek ki bazen de böyle alkolün verdiği şey kumarda kaybetmenin verdiği şeyden bağırmışım çağırmışım çocuklar da korkmuşlar yani. Anlatıyorlar. Yani çocuklar anlatıyor, ben hiç öyle bir baba değildim yani. Anlayışlı ilerisini düşünen bir adamdım, sadece maddiyat olarak düşünmezdim, maneviyatta düşünürdüm. Hani dövme, bağırma, çağırma yapan bir adam değilim. Alkol aldığımda da hanım çok üstüme gelmezse, gider yatarım aşağı. Bu hanımla alakalı oluyor genelde. O da haklı napacak, maddiyat da olmayınca bağırıyor, çağırıyor. Çocuklar bunlardan etkilenmişler yani." (Cemil/Baba, 50y, Bonz/Meth, T.)*

Katılımcı babalardan Cemil Bey'in söylemlerine bakıldığında alkol alması ve kumar oynaması ve bunların oluşturduğu etkiyle ailede gerginlik yaratmış olabileceğini eşinin ve

çocuklarının bu yöndeki söylemleriyle fark etmiştir. Bununla beraber Cemil Bey'in "*ben hiç böyle bir baba değildim yani"* şeklindeki ifadesi de davranışlara ilişkin farkındalığın o dönem için düşük olabileceğini göstermektedir.

4.2.1.3 Ailede Fiziksel ve Duygusal Mesafe

Katılımcıların ailelerine ilişkin söylemlerinde öne çıkan bir diğer nokta ise aileden fiziksel ve duygusal anlamda uzak kalmaktır.

"Şöyle bir şey söyleyebilirim. Benim ailem aktif olarak çalışmaktaydı annem ve babam. Ben okula giderdim, okuldan sonra eve geçerdim hem yaşları büyüktü ben annem ve babamın 40'ından sonra doğan birisiyim aile olarak çok şeyi yakalayamadık yani çalışmalarından dolayı. Akşamdan akşama görüşürler. Benim de 15 yaşına kadar küçük olduğum bir süreç. Normal akşamdan akşama yemek yenen, oturulup bir saat oturulan, çok fazla iletişimin söz konusu olmadığı, şiddet gibi vs. olayların çok fazla olmadığı, yani dönemsel olarak yapılan bazı hareketler dışında onun dışında akraba ziyaretlerinin, komşuluk ilişkilerinin olduğu böyle biraz da kısıtlı bir iletişim ve yaşanmışlık olarak genelleyebilirim... Biraz yalnızlık hissiyle devam etti. Benim annemle babam çalışıyordu. Diğer kardeşlerim benden büyüktü. Bana dedemle annanem bakardı. Zaten altı yaşına kadar çok fazla hatırladığım bir şey yok. Ama o dönemde de annem ve babam çalışmaktaydı. Altı yaşından, on üç yaşına kadar annanemle dedemin gözetiminde yaşayan birisiydim. Biraz dediğim gibi yalnızlık ve aile sevgisinden uzak yani kısıtlı olmasa da dönemin getirdiği ve ev hanesinin getirdiği şartlardan dolayı daha böyle sevgisiz ve ilgisiz bir çocukluk geçirdim diyebilirim." (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)

Sadık'ın ifadelerinde görüldüğü üzere aktif iş hayatı olan anne ve babanın akşam yemeği dışında bir araya gelemediği çocuklarında yalnızlık hissi kendini göstermektedir. Bununla beraber Sadık'ın diğer dikkat çektiği nokta ise anne ve babanın kırk yaşından sonra dünyaya gelmesidir. Sadık'ın ailesinde abi ve ablalarının kendisinden büyük olması, anne ve babasının aktif iş yaşamı, dede ve ananesi tarafından büyütülmesi Sadık'ın yalnızlığı perçinlemiş gibi görünmektedir. Sadık hem fiziksel olarak anne ve babasıyla az vakit geçirmiş hem de duygusal olarak ailesiyle duygusal ilişki noktasında problem yaşamıştır. Anne ve babanın fiziksel anlamda eksik ilişki katılımı, duygusal açıdan erişilmezliği Sadık için var olan anne babasının yokluğu ile yaşamasını etkilediği düşünülmektedir. Katılımcı babalardan Kasım Bey'in ailedeki atmosfere ilişkin söyledikleri Sadık'ın söylediklerini destekler niteliktedir.

"Normal, bilindik aile. Baba işte, güçte anne çocukla ilgileniyor. Şey dönemi tabii biraz sıkıntılıydı o ilk süreçler. İflas var vs. var. İş güç nitelikli ve sağlıklı bir ilişki oldu, yaşandı diyemem yani." (Kasım/Baba, 55y, Eroin, T.)

Kasım Bey'in çizdiği "*normal, bilindik aile"* tablosu babanın çalıştığı, annenin ise çocuk ile ilgilendiği bir yapıya denk gelmektedir. Bununla beraber Sadık'ın anne babasının çalışmasıyla, gösterilen ilgi arasında kurduğu ilişkinin Kasım Bey'in söylemlerinde de kendini yer bulduğu söylenebilmektedir. Kasım Bey de iş yaşamı sebebiyle evde sağlıklı bir ilişkinin olmadığını belirtmiştir.

"Ben doğduğumda babam cezaevine girmiş, çıkmış askere gitmiş, ben 7-8 yaşında anca babamı gördüm tam net olarak. Ya babasız büyüdüm açıkçası. Bu belli bir yoksulluk dönemini de ablamla birlikte geçirdim."(Selim/Bağımlı, 19y, Ekstazi, T.)

Sadık'tan farklı olarak Selim'in belirli bir yaşa kadar babasını görmediği öğrenilmiştir. Gelişim süreçleri açısından en kritik dönemlerde babasını göremeyen Selim'in o dönem babasının fiziksel yoksunluğu ile yaşadığı anlaşılmaktadır.

Ailenin fiziksel olarak eksikliği ve müsamahakarlığı Sadık için madde kullanımını sürdürmesi açısından önemli bir etkiye sahiptir.

*"**Sokakta olmanın alkol veya sigaraya erken yaşta başlamanız üzerinde bir etkisi var mı sizce ?***

Çok büyük bir etkisi var. Çünkü ailemden tamamen uzak kalıyordum daha rahattım. Ailemden sokakta daha çok güvendiği için kaçıp kaçıp başka yerlerde sigara içmeye çalışıyordum. Ben sigara ilk başlamam da şöyle, ailem yine dışardayken çocukluk arkadaşlarımla bir apartmanın tepesine çıkıp, yine bir şey konuşur gibi o dönem için dört beş arkadaşın sigarayı denemizle, aynı anda dört beş çocukluk arkadaşımın başladığı bir şey oldu. Ve dediğim gibi gün içinde de eve çok fazla gitmememiz, ailemin dışarda olması, dedemlerin yaşlı olması, benim de rahat bir şekilde dışarda istediğim yerde takılabilmem. Kontrol mekanizması yok. Anca akşamları içebiliyodum o dönem o da bakkala gittiğimizde vs. içmeye çalışıyordum." (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)

Yeteri kadar takip edilememek, bakım verenlerin fiziksel açıdan varlığını gösterememesi Sadık'ın madde kullanımına giden yolda ilk adımlarını atacağı sokak ile tanışmasına ve sokak ile ilişkisini güçlendirmesini sağlamıştır.

Ziya Bey'in geçmişteki deneyimlerinin çocuklarıyla ilgilenmek açısından eksik kalmasına neden olduğunu farkettiği anlaşılmaktadır.

"*Valla ailemizde kimler var işte 1 kızım var, 1 oğlum var. 4 kardeşim var. Belirli bir süre birlikte yaşadık 2 kardeşim benle kaldı. Biz memleketten buraya göç ettik işte onlar da sonradan yanımıza geldi yani. Rize'den geldik. Belirli bir süre onlar da kaldı işte. Bunlarda zaten bize şey yaptı biraz. Etki oldu yani. Aile olarak aile şeyi olarak etkisi olmadı desem yalan olur. Bugün şeyini çekiyoruz işte. Tabii o zamanlar 90'lı yıllar 95 96'larda yani. O zaman Selahattin daha çocuktu yani.*

Selahattin 92'li yani iki üç yaşında bir şey. O etkilenmedi de yani bizim ailemiz etkilendi. Biliyorsun işte 4 kişilik bir çekirdek aile var, bir de onun yancıları olur kardeşleri falan teyzen. Bizi etkilediğini bugün anladım ben.

Nasıl anladınız ?

Şöyle diyeyim yani çocuklarımızla iç içe olamadık herhalde. Kalabalık olduğu için. Bizim evde bir sigara içilirdi böyle gözgözü görmezdi yani. O zaman evde sigara migara içebiliyorduk. Şimdi mümkünatı yok karı kafamızı keser. Biz de içmiyoruz öyle bir ortam yani. Biraz karışık ortam biraz da hayat şartları. Aşağı yukarı o yıllarda 7/24 çalışıyorduk yani. Eve en erken geldiğim 23.00. Tabii daha gençtik o zamanlar. Yani hep böyle olacağını düşünüyorduk. Böyle şeyler olacağı kimsenin aklına gelmezdi yani." (Ziya/Baba, 54y, Bonzai, T.)

Ziya Bey'in söylemlerinde ailenin, dış etkilere açık bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu açık aile yapısının çocukların o dönem için görünmez olmasını etki etmiş olabileceği düşünülmekte, bununla beraber yoğun çalışmanın ve hayat şartlarının çocuklar ile ilgilenmenin önüne geçtiği anlaşılmaktadır.

Aile atmosferi ve ilişkileri açısından bakıldığında Furkan'ın ailesi ve içinde bulduğu aile ortamının oldukça sorunlu bir yapıyı temsil ettiği ve ailenin bir arada bulunmasına rağmen dağılmış aile özelliklerini taşıdığı görülmektedir.

"Şöyle bir şey vardı, çünkü ablamı belirli süre annem halama vermişti. Hani, yanında ona yardımcı kalsın. Tabiri caizse, besleme derler ya hani, öyle. Çünkü maddi durum elverişli değildi. Hatta Aysel Ablam da teyzemin yanına gitmişti. En büyük ablam da diğer teyzemin yanına gitmişti. Bir süre maddi durumdan dolayı böyle bir dağılım olmuştu, hani evde bir tabak eksik olması açısından. Tabii ki gittiği halam da böyle onun bir acısı vardı. Tabii ki çünkü yani halam yanımızda oturuyordu ama ablam ordaydı sonuçta. Zeliha Ablam orda kalıyordu. Biz onu o an anlayamıyorduk belki ama o da onu her işe koşturuyordu yani. Evin temizliğini yap, bakkala git falan. Diğer ablamlar için de aynı şey geçerli. Diğer teyzem biraz daha yumuşaktı, halam daha sertti, biraz daha hizmetçi gibi davranıyordu. Teyzeme gider gelirdik. Zaten evin içinde sürekli teyzem ve kocası. İçki içen bir kocası vardı. Onun çocukları sürekli bizde kalırlardı. Onların da maddi durumları iyi değildi yani. Kocası sürekli içki içer, kumar oynardı. O da sürekli teyzemi döverdi. Aynı evin içinde yaşardık yani... Çünkü evde beş kişisiniz, artı bir aile daha oluyordu çocuken, evde masum bir çocuksunuz yani. Kimse sizi umursamıyor yani. Gitmişsiniz gelmişsiniz, akşam yemeğini yemişsiniz, sabah sokakta köpeklerle koştur, akşama kadar arkadaşlarınla koştur. Yarın bugün ne olur diye düşünmezseniz çocuk, hani derler ya kızın başını boş bırakırsanız ya davulcuya ya zurnacıya kaçar diye. Aynı." (Furkan/Bağımlı, 38y, Çoklu, T.)

Furkan'ın aile yapısı oldukça problemli görünmektedir. Ailedeki ekonomik sorunlar sebebiyle Furkan'ın iki ablası akrabalarına verilmiştir. Ablalarının birisi, diğerinden daha kötü koşullarda yaşamış ve Furkan'ın tabiri ile "hizmetçi" gibi çalışmak zorunda kalmıştır. Aile, ekonomik açıdan rahatlatılmak amacıyla dağıtılmıştır. Furkan'ın kalabalık bir aile olmak ve teyzesinin de onlara gelmesiyle beraber "görünmez çocukluk" yaşadığı, ne yaptığının, nereye gittiğinin ve kimlerle görüştüğünün düşünülmediği anlaşılmaktadır. Furkan'ın ve ailesinin evde şiddet gördükleri bilinmektedir.

4.2.1.4 Bağımlı Ailesinde Madde Kullanmayan Kişi Olmak

Ailedeki madde kullanıcısının, ailenin diğer üyeleri ve onların yaşamları üzerindeki etkileri daha çok babalar tarafından dile getirilmiştir. Babaların söylemlerinde dikkat çeken nokta evde madde kullanmayan kişi olmanın problem haline dönüşebileceğidir.

"Annesi arkasında dururken, evdeki kız kardeşinin de psikolojik bunalımlar yaşamasına, travma yaşamasına neden oldu. Hep oğlunu kollayan kovayalan bir anne ve arkasında ilgisiz kalan bir kız çocuğunu düşün. Yedi sekiz yaşlarında bir çocuk. Tabii ki birine aşırı alakala ilgi gösterirken, devamlı sorunlar yaşarken, devamlı polisler gelir giderken, anne polise şikayet ederken evde kız çocuğu mağdureyi oynadı yani. O sıkıntıları da yaşadılar. Her türlü şeyi yaşadılar evde... Anneyi kurtaralım derken, oğlunu oğlunu kurtaralım derken anneyi, kızı. Böyle git geller içinde yaşadık yani." (Fikret/Baba, 64y, Eroin, T.)

Fikret Bey'in ailesinde oğlunun madde kullanması dolayısıyla bütün ilgilerin ona çevrilmesi ve evdeki diğer çocuğun yeteri kadar ilgi görememesi sebebiyle farklı sorunların ortaya çıkmasına zemin oluşturulmuştur. Fikret Bey'in "*Anneyi kurtaralım derken oğlunu oğlunu kurtaralım derken anneyi kızı. Böyle git geller içinde yaşadık yani"* şeklindeki cümleleri bir bağımlı ailesindeki süreci aktörler değişebiliyor olsa da güzel bir biçimde açıklamaktadır. Fikret Bey'e benzer olarak Haydar Bey de evde madde kullanmayan diğer çocukların durumunu şu şekilde açıklamıştır:

"*Elimden geldiği kadar hem ben hem anası diğer çocuklarımız da diğer çocuklarımız dediğimiz de ondan 2 küçük var. Onlar bile kıskanıyorlar Halit'e gösterdiğimiz ilgiyi. Biz de diyoruz bu madde kullanıyor. Bunun herhalde akli dengesi tam sağlam olmadığından dolayı bunu yapıyor. Sizlerle bu bir değilsiniz. Elhamdülillah, sizin akli dengeniz daha iyi gözüküyor. Bu ise biraz daha düşük kalıyor. Değil ki sevgimiz farklıdır. 5 parmağımız var, hangisini kesersen aynı acıyı çekeriz. Ana baba olarak sevgimiz sizde farklılaşmıyor. Ama bu sizden geridir. O yüzden buna daha ilgi gösteriyoruz." (Haydar/Baba, 57y, Uçucu, T.)*

Haydar Bey'in ailesinde de evdeki diğer çocuklar, ebeveynlerin diğer çocuklara gösterdiği ilgiyi azaltıp madde kullanan çocuklarına yönelttiği ilgiden rahatsızlık duymaya başlamışlardır.

Bununla beraber Haydar Bey'in diğer çocuklarına açıklama yaparken yöneldiği yaklaşıma bakıldığında, madde kullanımı ve bağımlılık hakkında yeteri kadar bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Diğer çocuklarına yeteri kadar ilgi gösterememesinin sebebini, madde kullanan çocuğunun yaşadığı zorluklar yerine çocuğunun "akli dengesinin tam sağlam olmaması" ile ilişkilendirmektedir. Fikret Bey ve Haydar Bey'in yaşadığı bu durumu Serkan Bey'in de yaşadığı görülmüştür.

"Biz bunla ilgilenince, ablası kıskanmaya başladı. Siz Cenk Cenk diyorsunuz, başka bir şey demiyorsunuz. Biz tabii kendimize çekidüzen verdik." (Serkan/Baba, 48y, Uçucu ve Skunk, K.)

Serkan Bey'in ifadelerinde de ailede madde kullanan kişiye yönelen ilginin evdeki diğer çocuk tarafından negatif bir tavırla karşılandığı görülmektedir. Yakup Bey'in ifadeleri de evde madde kullanmayan diğer çocuğun, madde kullanan kardeşine karşı geliştirdiği tutumu özetler niteliktedir.

"Çocuklar tabii, Tuğba mesela abisine küstü abisiyle konuşmadı. Niye böyle yapıyorsun diye abisine kızdı. Konuşmadı. Oturdu ağladı. Çocuğu da etkiledi. Ben sırf o çocuk etkilenmesin diye mahalleyi değiştirdim. Şimdi az bir şey olduğunda baba terk etsin gitsin evi diyor. Mecbur değilsin, onun borcunu ödemeye veya arkasında dolanmaya diyor. On sekiz yaşında çocuk. Genç kız... Onun da psikolojisini bozuldu yani. Çocuğun da psikolojisi bozuldu." (Yakup/Baba, 58y, Eroin, K.)

Yakup Bey'in diğer çocuğunun, madde kullanan kardeşine karşı öfke geliştirdiği ve babasının ona karşı göstermiş olduğu desteğe ilişkin eleştirel bir tavır içinde olduğu görülmektedir.

Madde kullanıcısı evdeki kardeşini etkilediği gibi ailenin tamamı üzerinde de bir etki oluşturabilmektedir.

"Ailede yaşam komple değişti yani. Herkesin canı var herkes yaşıyor ayakta yani ama nasıl ayakta. Her şey, bütün planlar Servet'in üstüne kuruldu artık. Kimsenin bir hayatı bir yaşantısı kalmadı. Dedim işte taşınmıştı kızın evine. Annesi orda kendi orda. Annesini meşgul ediyor bak yaşantımıza bak. Kardeşini meşgul ediyor. Artı bunun abisi var. O da kıza gidiyor. Abisine dedim bu eve gelsin artık. Benim kızımın yaşantısını gördün mü ? İki tane kızı var. Çocuğu var eşi var. Ne oldu onun yaşantısı da gitti. Bizim ki ? Benimki döndü bekar hayatına. Niye niye bunlar ? Onun yüzünden. Yani ona göre yaşam sürmeye başladık niye. Aman iyi olsun. Kalkmışız evi taşımışız kızın evine. Onun da bir yaşamı var. Onun yaşamının içine de ettik. Kendimizinkine de ediyorsun ama sende bir değişiklik yok, o zaman gerek yok." (Ziya/Baba, 54y, Bonzai, T.)

Ziya Bey'in söylemlerinde görüldüğü gibi ailedeki tüm yaşam artık madde kullanıcısının üzerine kurulu hale gelmiştir. Aileler madde kullanıcısı iyiyse iyi, madde kullanıcısı kötüyse kötü olabilmektedirler. Ziya Bey'in "*Valla şimdi Selahattin iyiyse evde hiçbir sıkıntı yok. Selahattin evde*

yok gitti mi sıkıntı başlıyor." şeklindeki söylemi bu düşünceyi güçlendirmektedir. Ziya Bey, oğlunun madde kullanım sorunuyla başa çıkmak için yaptıkları şeylerin kendilerine de zarar verdiğini belirtmektedir. Buna benzer bir durumda evdeki diğer kardeşlerde de görülmektedir. Dolayısıyla burada problem ailenin madde kullanıcısını hayatın ve gündemin en göbeğine koyması ve diğer tüm unsurlara sırtını dönmesi gibi görünmektedir. Bu bazen evdeki diğer çocuk, bazen eş, bazen ise aile üyesi veya üyelerinin kendi hayatları olabilmektedir. Bu durum bağımlılık literatüründe eş bağımlılık olarak isimlendirilmektedir. Evdeki diğer çocukların geri plana itilmesi, aile üyelerinin kendilerinden vazgeçip bütün enerjilerini madde kullanan çocuklarına odaklamaları eş bağımlılığı akıllara getirmektedir.

4.2.2.Anne Babaların Bağımlılık Sürecindeki Tutumları

Madde kullanımı ve bağımlılık sürecinde anne ve babaların madde kullanan çocuklarına karşı tutumlarında eskiye göre değişiklikler görülebilmekte, bu süreçte aile yeni davranış kalıpları geliştirebilmektedir. Örneğin Bekir, ailesinin kendisine karşı olan tutumunu şu şekilde anlatmaktadır:

"İğneliydim abi ben, 1 ay içsem bile kafam güzel olmuyor. Çip gibi. Çipin bir değişiği. Dedim ki şu çip geçsin, ben gider yaparım yapacağımı yine takılırım yani. Bir de ben buraya [50]gelirken sabah sekizde annem elimden tutardı, içine bırakırdı, teslim ederdi hocalara. Akşam 16.30'da elimden tutar, eve götürürdü. Hani ben böyle bir ay geçirdim. Ben 1 ay evden annemsiz hiç çıkmadım. Ben evde affedersin tuvaletimi yapıyordum. Kapı sonuna kadar açıktı, beni görüyorlardı" (Bekir/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Bekir'in ailesi, Bekir'in tedavisi sürecinde onu yalnız bırakmamış fiziksel olarak tedavi olunan kurum/kuruluşa birlikte gitmişlerdir. Bekir'in tedavinin bir parçası olarak kullandığı ve madde kullandığında maddenin etkisini yaşamasını engelleyecek iğne etkisinde olması ancak buna rağmen madde kullanımını sürdürmek istemesi yüksek tedavi motivasyonuna sahip olmadığını göstermektedir. Bununla beraber her ne kadar Bekir'in tedavi motivasyonu eksik olsa da ailenin tedavi için ısrarlı tutumu, Bekir'in düzenli olarak tedavi olacağı yere gidip gelmesi noktasında önemli işlev görmüştür. Bağımlılık tedavisinde, tedavi devamlılığı tedavi başarısını yordayan en önemli etkenler arasındadır. Ailenin ısrarlı tutumu ise tedavi devamlılığının sağlanması açısından önem arz etmektedir.

Mert'in ise ailesinin tutumunu şöyle ifade etmektedir:

"İlk başta babam şiddet uyguladı içmeyeceksin, yapmayacaksın, etmeyeceksin diye. Tabii bunlar işe yaramadı. Annem daha sonra hastaneye götürdü. Hastane de işe yaramadı. Babam biliyordu gittiğimi hani biliyordu ama şey diyordu kafada bitiyor. İlaç verecekler, ilaçları düzenli

[50] Tedavi merkezinin adı gizlenmiştir.

kullansan geçecek mi falan. İlk başta ben de öyle düşünüyordum. Bunun bir hastalık olduğunu değil de bana işte istek duyurucu şeylerimi engelleyecek ilaçları verecekler. Ben istek duymayacam, içmeyecem veya kafamı başka yere verecem, geçecek diye düşünüyordum. Ama öyle olmadığı daha sonradan öğrendim tabii... Yani size şöyle söyliyeyim, şiddet yine gördüm. Baya gördüm hem de şiddet. Çünkü bir gün evde gözümü açtığımda 1.5 gün falan uyuya kalmıştım. Böyle sopayla falan dalmıştı. Hatta daha sonra bir arkadaşlık birliğine başladım işte tedavi sürecinde 70 gün, 75 gün falan temizdim. Babam bana sopayla vurduğu zaman, bu bacağımın sağ tarafı komple morarmıştı. O arkadaşlık birliğinde Yeşilay'da çalışan bir danışmanla beraber ilk defa buluşup beraber gidecektim. Ayağım mosmor gittim hani. Tek ayağımı atıyorum diğer ayağımı sürükleyerek götürmek zorunda kalıyordum. Çünkü gerçekten ağırdı. Tabii psikolojik baskı da görüyordum sürekli. Para kesintisi oluyordu. İşte arkadaş çevremle görüştürmeme, evden çıkarmama gibi baskılar oluyordu. Yani sürekli kafada bittiğini, bunun kafada bittiğini benim iradesiz olduğumu falan söylüyordu. Tepki böyle oldu. Annem çok ağlıyordu ona çok üzülüyordum. Kardeşim bir yandan ben dışarı çıktığımda sürekli peşimde dolaşıyordu. Ben de kızıyordum ona gelme lan peşimden diye. Ondan kaçıyordum. Ama ondan sonra kardeşime kızıyorlardı. Ama ona kızdıkları için ben kaçtım diyordum." (Mert/Bağımlı, 28y, Bonzai, T.)

Mert'in babasının şiddete başvurması, annesinin ise hastaneye götürmesi aile bireyleri arasında madde kullanımına karşı verilen tepkinin ve takılan tutumların bir özeti niteliğindedir. Mert'in hastanedeki tedavisinin başarısız olması, babasının tedaviyi zora sokabilecek söylemlerini güçlendirmiştir. Bunlarla beraber, Mert'in ifade ettiği üzere arkadaş çevresi ile görüştürmeme, para/harçlık kesintisi yapma ailenin bu sorunla başa çıkmak için başvurduğu diğer yollar arasında görünmektedir. Mert'in babasının yaptıklarına farklı ailelerde de rastlanabilmektedir. Örneğin madde kullanıcısı oğlu olan Kazım Bey, bu sorunla başa çıkmak için çeşitli yollara başvurduğunu belirtmiştir.

"Onu devamlı evde tutmaya çalıştık. En kısası, evde tutmaya çalıştık. Beraber işe gideceğiz dedik. Yanımdan ayrılma dedim. Ama yanımda tutamadım, devamlı kaçtı. Kaçarken gün geldi annesinin telefonunu çaldı. Bu böyle olduğu sürece bazen kendini dinlendiriyor bir 3-5 gün. Geliyor, içmeyeceğim diyor ağlıyor, ne kadar kötü şeyler yaptım ben diyor, benim ailem böyleyken ben nasılım ? 1 hafta, 10 gün kendini dinlendiriyor. Tabii o arada biz ona sahip çıkıyoruz şudur budur. 1 hafta sonra tekrar bir şekilde yine yapıyor." (Kazım/Baba, 49y, Bonzai, K.)

Kazım Bey'in oğlunun madde kullanımı karşısında "daha fazla korumacı" bir tutum takındığı görülmektedir. Oğlunu evde tutmaya çalışmak, yanından ayırmamak ve beraber işe gidip gelmek gibi davranışlar böyle bir tutumun varlığını gösterir nitelik taşımaktadır. Kazım Bey'in

oğlunun annesinin telefonunu çalması, madde kullanımını keserek kendini dinlendirmesi gibi davranışları bulunmaktadır.

"Dışarda kimse bilmiyordu tabii. Evde ne değişti yani şu değişti, biz ilk başta zorumuza gidiyordu, bunu yüzüne vuruyorduk. Sonra anladık ki yüzüne vurunca daha çok tepki gösteriyor. Biz de kendimize çeki düzen verdik. Dedik ki bunu kazanalım. Biz bunu şuan tam kaybetmiş değiliz. Biz sadece bali sanıyorduk. Oysa bu her şeyi denemiş, denemediği şey kalmamış. Yani biz mesela kendi kendimize diyorduk ya dışarda oraya şeye gelince de benimki biraz daha iyi ordakiler biraz daha aşmış bunu. Oysa bizimki her şeyi denemiş denemediği bir şey kalmamış. Onu denemiş, bunu denemiş. Ama ben istersem bırakırım. Bizim ailede ne değişti ? Bizim kız ,biz dedik dikkat edelim bundan sonra üstüne gitmeyelim." (Serkan/Baba, 48y, Uçucu ve Skunk, K.)

Serkan Bey'in söylemlerine bakıldığında "*yüzüne vuruyorduk"* ifadesinden anlaşıldığı üzere ev içerisinde madde kullanımından kaynaklanan bir gerilim ve tartışma ortamının var olabileceği düşünülmektedir. Bu davranışın işe yaramadığının anlaşılması sonrasında terkedilmesi Serkan Bey ve ailesinin katı davranış kalıplarına sahip olmadıklarını ve değişime açık olabileceklerinin düşünülmesini sağlamaktadır.

Ailede bir bireyin madde kullanması, aile üyelerinin o bireye karşı güven sorunu yaşamalarına ve her davranışına kuşku ile bakmalarına neden olabilmektedir. Yusuf'un bu konudaki deneyimi şu şekildedir:

"İşte sürekli sıkıntı, sorunda burda. Sürekli suçlu oluyorsun, sürekli suçlusun yani. Ne yaparsan yap, suçlusun yani sürekli senin önüne, yetmiş yaşına geleyim ben, yaşıyor olsunlar bir sorun olsun yine bunlar benim önüme dökülür." (Yusuf/Bağımlı, 28y, Kokain, T.)

Selim ve Bekir de Yusuf'a benzer tecrübelere sahiptir.

"Dışarı çıktığımda hep mesela kuşkuyla bakıyorlardı. Cebimde param olmuyordu. Vermiyorlardı. Belli bir parasızlık dönemi geçirdim. Ordan burdan borç alıyordum. Borcu ödeyemiyordum." (Selim/Bağımlı, 19y, Ekstazi, T.)

"İlk zamanlar çok zordu. Tedaviden sonra ilk zamanlar çok güzeldi. Yeni ayılıyorsun sana hiçbir şey belli etmiyorlar hiçbir sıkıntı yok. Ama şuan belli oluyor yani. Ailenin bağımlı bir bireyisin sen. Onu sana yaşatıyorlar sana onu belli ediyorlar annen baban kardeşin arkabaların her kimse. Onlar sana belli ediyor. İlk zamanlar çok güzeldi ama evin bağımlı bireyi olmak. Herkesin gözü sende çünkü falan." (Bekir/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Selim ve Bekir'in söylemlerine bakıldığında ailelerin madde kullanan bireye karşı kuşkucu bir tutum içerisinde oldukları görülmektedir. Bekir'in tedavi sonrasında yani madde kullanımını bırakması sonrasında ailenin takındığı rahat tavrın, süreç ilerledikçe yerini "kişiye bağımlı olduğunu

hatırlatacak" tutumlara bıraktığı görülmektedir. Tedavi öncesinde evin sorunlu bireyi, tedavi sonrasında ilgi odağı, uzamış iyileşme sürecinde ise odağın tekrar hata yapma ihtimali olan bir bağımlı perspektifiyle kişiye yöneldiği görülmektedir.

Madde kullanan bireyin ailedeki konumunu kapsamlı şekilde yansıtan Sadık'ın söylemleri ise madde kullanıcısının ailesinin tutumlarıyla birlikte, içinden çıkması zor bir başka sarmala daha girebildiğini göstermektedir.

"En büyük şey şuydu hocam. Problem olan gündem kişi olmak. Hep problemi olan, hem gündem yaratan hep her konunun başında cümlenin sonunda problem yaratan birisi olmak çok ağır geliyordu. Birçok konuda gerçek anlamda problemi olan aile içinde her anlamda maddi ve manevi anlamda problemleri getirmek arka planda hep yıkıcıydı. Ama şöyle bir şey vardı. Ben de annem vefat edip, artık bütün çevrem dağıldıktan sonra aile olgusu yıkıldı. Ben biraz ailem yok hissiyatında olmuştum annem ölünce. Ben çok yakın bir zamana kadar hem de. Hastalığımın ve ayıklığımın biraz farkına varıncaya kadar yine ailesiz olduğumu, bir tarafım hep aile olamamamın verdiği acıyla gitti. Bu da babam da işte annemi kaybetmesiyle ailenin komple yıkılması hissiyatı yarattı. Aslında diğer figür olan baba, aileyi bir arada tutacak olan baba orda. Ama baba aileyi bir arada tutamadığı için komple aile dağılmış oldu hocam. Ve bu ailenin içinde aile dediğim de işte ablamlar, abiler dış çekirdek ailede de hep problem yaratan Sadık modeline dönüştüm. Sorumsuz, geleceği belirsiz, problem kaynağı bir oğul." (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)

Sadık'ın "*problem olan, gündem olan kişi olmak"* şeklinde tarif ettiği, iyileşmekte olan madde kullanıcılarına ait bir tecrübe olarak değerlendirilmektedir. Tedavi sonrasında iyileşmeye başlasalar dahi, ailenin tutumları kişiye hep hatalarını göstermekte, aile gündemine yine kişiyi oturtmaktadır. Sadık'ın "*...dış çekirdek ailede de hep problem yaratan bir Sadık modeline dönüştüm. Sorumsuz, geleceği belirsiz, problem kaynağı bir oğul."* ifadesinde yer alan madde kullanımı ve iyileşme sürecinde tecrübe ettiği bu etiketlerin tedavi üzerinde nasıl bir etki oluşturduğu bilinmemektedir. Ancak kişinin kendisine yönelik bu etiketlerinin benlik açısından ele alınabileceği ve değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Mert'in bu konu hakkındaki görüşleri ise Sadık ile paralellik göstermektedir.

"*Bir kere hedef noktası sizsiniz. Her an bir şey yapacak edasıyla kapının altından gözetlemeler. Ne bileyim, bu tabir biraz ayıp olacak ama K9 köpeğine dönüyordu ailem, koklayarak bonzai kokusu geliyor falan. Ben onlara bile yöntem bulmuştum. Kapının altlarına ıslak havlular yerleştiriyordum. Kapının deliğine tuvalet kağıdından şeyler koyuyordum. Koku gitmesin diye o kadar tasnifli çalışıyordum. Hatta o kadar abarttım ki bir ara kapının kenarlarına süngerler çektim ki koku gitmesin diye. Hani o şekilde şeyler yapıyordum. Hedef tahtası oluyorsunuz. 2, maddiyet yönünden kesiyorlar sizi. 3 arkadaş çevrenizle ilişkinizi kesiyorlar. Dört şiddet uygulamasından*

dolayı işte oraya gitme, bunu konuşma, şunu yapma, bunu yapma ne bileyim gece seni izlemeler, bir şey yapıyor mu napıyor diye ayak parmak uçlarında kalkıp seni izlemeler. Bağımlı olarak öğrendikten sonra bunun bir hastalık olduğunu öğrendikten sonra hani bunu anlatmam gerektiğini bunu onlarında öğrenmesi gerektiğini sadece işin bende bitmediğini bunların da ailenin de hasta olduğunu bir şekilde anlatmaya çalıştım." (Mert/Bağımlı, 28y, Bonzai, T.)

Mert'in, *"hedef noktası sizsiniz"* söylemiyle evdeki ana odağın ve gündemin kendisi ve madde kullanımı olduğunu belirtmeye çalıştığı düşünülmektedir. Sadık'ın söylemleri de düşünüldüğünde bu noktada Mert ve Sadık birbirlerini destekler nitelikte düşünce ve tecrübelere sahiptirler. Mert'in ailesinin evdeki kuşkucu davranışları, evde madde kullanımını yakalamaya ve tespit etmeye yönelik hareketlerinin Mert tarafından fark edildiği ve buna yönelik olarak çeşitli önlemler aldığı görülmektedir. Mert'in tedavi sürecinde bağımlılığın bir hastalık olduğunu öğrenmesiyle beraber, ailesinin de bu konuda bilgili olması gerektiğini fark etmeye başladığı anlaşılmaktadır

Babaların madde kullanım sürecindeki tutumlara yönelik ifadeleri ise meselenin farklı boyutlarına dikkat çekmektedir.

"*Biz çocuğun dışında gene iyiyiz. Önceden olduğu gibi gene iyiyiz. Ama şimdi çocuk eve geldi mi, biraz tavırlar değişiyor. Mesela ben çocuğa biraz fazla yaklaşmıyorum. Zaten yaklaşamıyorsun. Yaklaşsan da o sana yakınlık göstermedikten sonra sen yaklaşamıyorsun, soğukluk oluyor. Evde de şimdi ben ona git başka yerde yap dediğim zaman. Annesi karşı çıkıyor. Bu sefer ben ona da bağıyorum." (Necmettin/Baba, 55y, Eroin, K.)*

Necmettin Bey'in ifadelerinde aile denkleminden madde kullanan bireyin çıkartılması durumunda ailenin "iyi" olduğu görülmektedir. Bununla beraber Necmettin Bey'in oğluyla olan ilişkisinin işlevsel bir yapıda olmadığı düşünülmektedir. Diğer yandan evde madde kullanılmamasına yönelik olarak tutum takınan Necmettin Bey'in bu tavrına annenin karşı çıkması, aile içerisinde madde kullanımına yönelik geliştirilen tutumun önemli bir ebeveynlik becerisi olan kural koymaya engel olduğu, annenin bir kural kırıcı işlevi gördüğü düşünülmektedir. Kural koyamamak, kural kırmak veya kuralsızlık madde kullanım sürecinde madde kullanıcılarının kullanımına açık bir davranış paketinini kapsamaktadır. Bu konuya Salih'in sözleri önemli bir örnek teşkil etmektedir.

"*Şey gibi hissettim yani. İlgi gösterilmesi gereken, dikkat edilmesi gereken, önemsenmesi gereken, istediği her şeyin yapılması gereken biri gibi. Çünkü madde kullanım sorunları var ya. Bunun için her şeyi yaptım, onu da aldım yani. Onlar da sağolsunlar yapıyorlardı. Tehdit ederek, kullanırım diyerek, mızmızlanarak, öfkelenerek, onların geçmişte yaptıkları şeyleri suratlarına vurarak, birçok şekilde yaptım yani." (Salih/Bağımlı, 34y, Eroin, T.)*

Salih madde kullanım sorunlarının varlığını kullanarak ailesini manipüle ettiğini ve istediklerini onlardan alabildiğini belirtmiştir. Anne ve babadaki davranışsal işbirliğin ve kural koyma becerisinin eksikliğinin madde kullanıcısı tarafından kullanım kolaylaştırıcısı olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

Sadık, anne ve babaların madde kullanım sürecinde takındığı tutumlara atıf yaparak ikisi arasındaki farklara değinmiştir.

"Anne biraz daha otoritenin zayıf olduğu nokta olabiliyor genel anlamda gördüklerim doğrultusunda daha şefkatle yaklaşıp, yine aynı şekilde tüketimine kolaylık sağlayıcı hareketlerde bulunabiliyor. Bu maddi anlamda para vererek, evde kavga çıkacakken bununla ilgili olarak korumacı davranıp, bir sonrakinde tekrardan daha kolay yapabilmesi için olanak bir boşluk var anne boşluğu var çünkü. Bahaneler üretip, anneye yaklaşıp daha şefkatçi bir davranış modeliyle anneler olumsuz etkide bulunabiliyor. Kimi babalarda da görebildiğim, babadan çok fazla korktuğu için problemli olacağını devamında bildiği için tüketimini daha kısık bir hale getirebiliyor. Babası evde, tatil günüyse içmiyor ama annesi evde olsa da içip annesinden bir yumuşak karın eğer erkek modeldeyse daha baskın model oluşturuyor. Bağırmacı, kavgacı asidik tavırlar. Anneyi sindirme yoluna gidebiliyor. Babada bu model çok fazla işlemiyor." (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)

Sadık'ın söylemlerinde madde kullanıcılarının anneyi daha kolay manipüle edebileceği düşüncesi öne çıkmaktadır. Annenin şefkatli olması, madde kullanımını kolaylaştırıcı bir etken olarak değerlendirilmiştir. Bununla beraber babanın otoritesinin ve katı tutumunun madde kullanımı üzerinde kullanımı azaltıcı etkisi olabileceğini düşüncesinin mevcut olduğu görülmüştür. Sadık'ın burada ifade etmek istediği şeyi her ne kadar anne ve baba üzerinden anlatmış olsa da konunun yine kural koyma ve kuralı takip etme ekseninde şekillendiği düşünülmektedir. Sadık'ın söylemlerinde annenin bunu daha az yapabildiği, babanın ise aile yapısından kaynaklanan otoritesi ile bunu daha kolay sağlayabildiği düşüncesinin öne çıktığı görülmektedir.

4.2.3.Boşanmış Anne Babaların Çocukları

Anne babanın ayrı olması veya boşanmış olmasının madde kullanımı üzerinde etki yapabileceği katılımcıların söylemleri arasında yer almaktadır. Boşanmış ebeveynlerin çocuklarını takip ve koruma noktasında yetersiz kalabildikleri görülmüştür.

"Abi benim annemle babam düşman gibilerdi. Ben biraz da o yüzden kazandım. Ben annemi arıyorum babamda kalıyorum diyorum, babamı arıyorum annemde kalıyorum diyorum. Çünkü birbirleriyle konuşmuyorlardı." (Bekir/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

"İlk ayrıldıkları zaman 1 ay annemde, 1 ay babamda kalıyordum. Ama baktım ki bir süre sonra ben annemde kalırken benim annemde kaldığımdan babamın haberi yok, babamda

kaldığımdan annemin haberi yok. Bu sefer babamdan çıkıp, anneme diye gidiyordum ama gitmiyorum 1 hafta sokakta yatıyordum. Annemden babama giderken de oraya gidiyorum diyodum, 1 hafta sokakta yatıyordum. Hiç kimsenin bundan haberi olmuyordu.

Niye haberleri yok ?

Yani ayrıldıkları için konuşmuyorlardı. Ben de o fırsatı değerlendiriyordum daha doğrusu. Bir boşluk yakalamıştım kendimce." (Kağan/Bağımlı, 26y, Eroin, T.)

Anne ve babası boşanmış olan Bekir ve Kağan'ın söylemlerinde öne çıkan nokta, ebeveynlerin birbirleriyle olan iletişimsizliklerinin çocuklarının madde kullanımına katkı yapmasıdır. Bekir'in "*Ben annemi arıyordum babamda kalıyorum diyorum, babamı arıyorum annemde kalıyorum diyorum."* ifadesi ile Kağan'ın "*Ama baktım ki bir süre sonra ben annemde kalırken benim annemde kaldığımdan babamın haberi yok"* şeklindeki söylemi, takipsizliğin ve iletişimsizliğin madde kullanımına başlamada önemli bir köşe taşı olduğunu göstermektedir. Bununla beraber, boşanmış ebeveynlerin birbirleriyle olan iletişimsizliklerinin çocuğun sokak ile ilişkisini güçlendirdiği Kağan'ın ifadelerinde tekrarlayan şekilde kendisine yer bulmaktadır.

"*Yaklaşık 9 yaşında annem babam ayrıldı. Ondan sonraki süreçte 9 yaşındaki bir çocuğun yaşayabileceği süreçleri yaşadım yani. Garip bir aile. Eve geliyorsun anne yok, baba yok. Ya ona gidiyorsun ya öbürüne. Bir boşluk. Sokaktaki büyükler daha fazla dikkat çekmeye başlıyor. Sokak ortamı daha fazla hayatının ön planında olmaya başlıyor." (Kağan/Bağımlı, 26y, Eroin, T.)*

Kağan'ın anne ve babasının yani ailesinin fiziksel olarak bir arada bulunamayışını bir boşluk olarak değerlendirdiği ve bu boşluğun kendisinin sokak ile olan ilişkisinin başlamasında önemli rol oynadığı görülmektedir.

Katılımcı babalardan Necati Bey'in söylemleri de anne babası boşanmış madde kullanıcılarının söylediklerini onaylar bir nitelik taşımaktadır.

"***Eski eşinizle ayrılmış olmanızın, oğlunuz üzerinde bir etkisi var mıydı sizce ?***

"Vardı, çok fazla vardı. Oğlum bende kalıyordu işte ben de annemde. O almadı. Ayda bir alıyordu. Küçükken bile ilkokuldayken, 3.5 yaşındayken ayrıldık. İlkokula gidip geldikten sonra bazı şeyleri anlamaya başladıktan sonra oğlum annesine gidip orda kalınca bir akşam veya iki akşam gelince, bir haftada anca topluyorduk. Bir sürü şey işliyordu benle ilgili, bizle ilgili böyle oldu şöyle oldu." (Necati/Baba, 55y, Kokain, T.)

Necati Bey de diğer katılımcılara benzer şekilde, eşiyle ayrılmış olmasının oğlu üzerinde bir etkisi olduğunu düşünmektedir. Bununla beraber Necati Bey'in oğluyla ilişkisinin kötü olduğu

bilinmektedir. Bu ilişkinin yıpranmasında eşiyle olan olumsuz ilişkisinin etkili olduğunu düşünmektedir.

4.2.4.Aile İçi Şiddette Baba-Oğul-Anne Üçgeni

Madde kullanıcısı bazı katılımcıların babalarıyla olan ilişkilerinin, aile içi şiddet sebebiyle gerildiği görülmüştür. Örneğin Çağatay'ın babasıyla yaşadıkları bunun için güzel bir örnek teşkil etmektedir.

"Ben mesela ailemden habersiz hesaplara giriyorum, paralar alıyorum. Onların güvenini daha çok kırıyordum bunlar olmasaydı daha iyiydi. Bir kere anneme şiddet uygulayacaktı o ara ben boğazını tutmuştum. Bu bir sefer de olmadı, iki sefer oldu, üç sefer oldu. Sonradan o bana dedi, oğlum dedi bak dedi ben kendi babamı dedi kendi evimin altına koydum onlardan kira da almadım dedi deden dedi her gün babannene neler yapıyordu dedi ben evde olduğum halde onlara tek kelime edemiyordum sen neden böyle yapıyorsun dedi. Sen dedim, benim hatamı anneme yüklüyorsun dedim. Bir şey diyeceksen bana de dedim. Neden dedim aciz bir insana söylüyorsun dedim. Anneme şey yapmıştı benim yüzümden. Laf söylemişti." (Çağatay/Bağımlı, 32y, Kokain, T.)

Çağatay, babasının ona olan öfkesini annesinden çıkarmasına ve annesine şiddet uygulamasına seyirci kalamamış ve babasına fiziksel müdahalede bulunmuştur. Yiğit'in de babasıyla Çağatay'a benzer bir deneyimi bulunmaktadır.

"Şimdi çocuk zamanında abi, annemle şiddetli yaşıyorlardı nasıl diyeyim, annem bir şey yapardı, babam ona bağırmaya çağırmaya çalışırdı. Biz ufaktık, biz sesimizi çıkaramazdık. Ben o zaman küçüktüm. Hani 14-15 , o yaşlardayım. Korkardım hani babama o an bir şey söylesem bana da kızar, bana da bağıracak diye korkardım. Misal annem, biz küçükken babam bize bağırsa araya girdiği için anneme şiddet uygulardı. Ben onları gördümde derdim ki anne bak ben bir büyüyeyim bak ben bu adama neler yapcam derdim. Hani bilmiyorum o kelimemden mi bu yana böyle oldum bilmiyorum. O adama karşı içimde böyle kin oldu abi. Öfke oldu yani. Hatta bir gün sofrada yemek yerken annemle yine bir tartışmaya başladılar. O sırada anneme şiddet uygulamak için ayağa kalktı, bende öfkeden masadaki bıçağı alıp babamın üstüne yürüdüm. Eğer bir kere daha benim karşımda benim yanımda ya da ben yokken bile bu şekilde annemin üstüne yürürsen dedim, ben senin kanını bu eve dökerim dedim. Ne olursa olsun ben bu yaşıma kadar sana saygısızlık yapmadım, etmedim, babamsın diye kabullendim dedim. Ama anneme tekrar aynı şekilde davranırsan ben sana zarar vericem haberin olsun dedim. Abi böyle neye uğradığını şaşırdı böyle. Bembeyaz oldu, böyle bir sapsarı oldu babam. Eli ayağa tutuldu, anlayamadı... Ondan sonra annem geldi dedi ki oğlum sakın böyle bir şey yapmayacaksın. Elimden bıçağı aldı. Babam direk üstüme koştu. Yani o an bayağı şöyle söylim o an babamın yerinde ben olsam, bunu bana yapan evladım olsa, ben o hareketten sonra ben ne yaptım da bu çocuk bu duruma geldi, şu olayı yaşadık kendimi bir sorguya çekerdim yani. Onun

orda donup kalması, hani dedim ben dank etti kafasına dedim. Ama annem bıçağı elimden alınca, tekrar bana şiddet uygulamaya başladı. O zaman küçüktüm tabi şuan kendime vurdurtmam da o zaman dayak yiyorduk yani sopa yiyorduk. Annemde sopa yiyordu, bu benim çok zoruma gidiyordu. Çünkü ben annemi aşırı çok seviyordum. Annemle babamı o şekilde görmem benim çok zoruma gidiyordu. Ona karşı hep kin besledim yani ben 18 yaşıma bir gelim babamla hiç anlaşmayacağım, hep zıttına gideceğim gibi düşüncelerim vardı kafamda... Annemi o şekilde yani onları kavga ederken görmeyi, babamın anneme vurmasını gördüğümde, kahroluyordum ona bileniyordum yani. Bıçak gibi biliyordum kendimi ona yani ben büyüyeyim onu çok fena yapıcam, ben bir büyüyeyim babama çok kötü davranacam gibi düşünceler oluyordu yani bende." (Yiğit/Bağımlı, 22y, Metamfetamin, T.)

Yiğit'in söylemlerine bakıldığında, babasının annesine uyguladığı şiddete küçük yaşlardan itibaren şahit olduğu ve müdahale ederse babasının kendisine de bağırması ve şiddet uygulamasından korktuğu görülmektedir. Yiğit'in "*anne bak ben bir büyüyeyim bak ben bu adama neler yapacağım derdim"* şeklindeki ifadesi, babasına karşı öfke biriktirme başladığını göstermektedir. Gelinen noktada, Yiğit bir gün babasına bıçak çekmiş ve onun "kanını dökmekle" tehdit etmiştir. Yiğit'in annesinin şiddet görmesi karşısında babasına geliştirdiği öfke ve hırs, babasıyla olan ilişkisinin kopmasına ve uzaklaşmasına neden olabilecek bir nitelik taşımaktadır. "*Bıçak gibi biliyordum kendimi ona yani ben büyüyeyim onu çok fena yapacam, ben bir büyüyeyim babama çok kötü davnracam gibi düşünceler oluyordu bende"* diyerek belirttiği düşüncelerinin babasıyla olan ilişkilerinin gelecekte iyi bir noktaya gitmeyeceğinin işaretlerini barındırmakta olduğu düşünülmektedir.

4.3.Bir Bağımlının Babası Olmak

Madde kullanıcısı bir kişinin babası olmak birçok soru, sorun ve sorumluluğu beraberinde getirmektedir. Babaların bu soru sorun ve sorumluluklar içerisinde sergiledikleri davranışlar bazen madde kullanımını destekleyici nitelik taşıyabilmekte bazen ise madde kullanımın direkt olarak sebebi haline gelebilmektedir. Madde kullanıcılarının hikayelerinde babaların varlığı veya yokluğunun ne anlama geldiğini anlamak, bağımlılık hikayesinde kendisine önemli bir yer bulabileceği düşünülmektedir.

4.3.1.Madde Kullanımı ve Baba Faktörü

Katılımcılar, madde kullanımı açısından babalarının bu süreçte oynadığı rolü ve öne çıkan davranışlarını betimlemişlerdir. Katılımcıların ve babaların bu konudaki söylemleri babaların oğlunun madde kullanımına neden olabileceği noktasında birleşiyor olsa da konuyu birbirinden farklı açılardan ele aldıkları görülmektedir. Babalar ve madde kullanıcıları arasındaki farklılıkların daha net anlaşılabilmesi için önce madde kullanıcılarının söylemleri ardından babaların söylemlerine yer verilecektir.

4.3.1.1 Yolu Açanlar ve Yolu Yürüyenler

Babasının madde kullanımında etkisi olduğu belirten Bekir, babasının süreci kolaylaştırıcı bir rol oynadığını belirtmiştir.

"Sevgi yok, ilgilenme yok. Saldım çayıra, mevlam kayıra. Bunlar yani. Bunlar yol açıyor bize. Hani bize yolu yapıyorlar yani rahat yürüyebilmek için. Biz o yolu yürüyoruz. Biz o yolu tercih ediyoruz." (Bekir/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Bekir'in daha önce "*Benim içimde bir boşluk vardı abi sevgi boşluğu işte maddi maneviyat boşluğu onların hepsini doldurdu bir anda."* şeklinde ifade ettiği madde kullanımına başlama hikayesi, babasıyla alakalı söylediği bu cümlelerle birlikte daha anlamlı bir zemin kazanmaktadır. Bununla beraber Bekir'in "*Hani bize yolu yapıyorlar yani rahat yürüyebilmek için. Biz o yolu yürüyoruz. Biz o yolu tercih ediyoruz."* ifadeleri sorumluluğun tümüyle babaya ait olmadığını, babanın bu süreçte yürünecek yolun oluşmasında etkili olduğu ancak yolu yürüyenin yine kendisi olduğunu ortaya koymaktadır. Bekir'in, madde kullanım sürecine ilişkin sorumluluk alması ve bu noktada babasını suçlamak yerine kolaylaştırıcı bir rol oynadığını düşünmesi, diğer katılımcılarda da öne çıkan görüşler arasında yer almaktadır.

"Etkisi var demek üzerimden suçu atmak gibi geliyor ama zannetmiyorum belki de yine kullanacaktım ben yani. Bilemiyorum etkisi vardır belki ama var deyip işin içinden de çıkmak istemiyorum. Vardır ama yani ihtimaller arasındadır yani... Muhtemelen vardı ya. Daha bir sorumluluk sahibi, iyi anlamda üstümüze düşen biri olsaydı belki de böyle olmazdı. Yani en basitinden ben kendi işimi kurdum. Bizim evden 3 kilometre ötede. 25 yaşındaydım patron oldum. Çalışanlarım vardı. Maddeye ara ara düşüyordum ama bu kadar yoğun değildim. O zaman gelse müdahale etseydi. Sen napıyorsun çalışıyorsun ama parayı napıyorsun deseydi." (Akın/Bağımlı, 36y, Eroin, T.)

Akın'ın söylemleri, tıpkı Bekir gibi sorumluluğun tümünün baba olmadığı görüşünü içermektedir. Akın, babasının yapması gerekenleri yapmamasından dolayı yaşadığı durumun daha da zorlaştığını düşünmektedir. "*Daha bir sorumluluk sahibi iyi anlamda üstümüze düşen biri olsaydı belki de böyle olmazdı."* şeklindeki ifadesi, babasının daha iyi takip edebilen, koruyan ve kollayan bir baba olması durumunda bugün içinde bulunduğu durumda olmayabileceğini düşündüğünü göstermektedir. görülmektedir. Akın'ın, yetersiz koruma ve takip noktasında eksik bir baba figürüne sahip olmasının, madde kullanımına başlamak veya madde kullanımını sürdürmek veya daha geç tedavi olmak noktasında etkili olabileceği düşünülmektedir.

Madde kullanıcısı katılımlardan Aydın'ın da Akın'a benzer düşüncelere sahip olduğu fark edilmiştir.

"Babam yüzünden oldu demiyorum ama ben 16-17 yaşında bir gencim yani cahilim. Cidden cahilim. Nefs nedir bilmem, aklıma geleni yapardım. Ve yani o dönemler o sıkıntıları bunla atabildim kafamdan. Tamam dedim yani sıkıntı gitti takmıyorum artık... Şunu düşünüyorum ben, burda doğru şeyler değil yapılanlar. Aslında onların suçu yok. Benim onlardan etkilenip, benim bu yollara girmemem lazımdı, benim yapmamam lazımdı. Ama dediğim gibi cahildim. Yaşım küçük de. Hani bu yaşımda olsa tamam. Bu yaşımda olsam cidden tamam. Ama 15-16 yaşında, aklı bir karış havada bir çocuğun hani yeterli konularda bilgiye sahip birinin bu kadar olayların içine dahil olması şöyle diyeyim ya ben annemden çok babama güvenirdim ben..." (Aydın/Bağımlı, 19y, Kubar,T.)

Aydın da madde kullanımının diret babasıyla alakalı olmayabileceğini belirtmektedir. Bununla beraber Aydın'ın söylemlerine öne çıkan nokta ne bir başkasına bu sorumluluğu yüklemekte ne de tamamen kendisine yüklemektedir. Yaşının küçüklüğü, cahilliği ve aklının bir karış havada olması gibi nedenlerin sorumluluğun tamamen kendisine de ait olmadığı görüşlerini içerdiği ve Aydın'ın babasından beklediği desteğin yaşı küçük, cahil ve aklı bir karış havada olan oğluna yol göstermesi olabileceği düşünülmektedir. Aynı ifadelere Bekir'in söylediklerinde de rastlamak mümkündür.

"Bütün ailemin var abi. Bütün ailemin bu şeyde rolü var. He hepsi onların suçu demiyorum. Ben istedim. Bana uzattılar ben içtim abi kimse ağzıma zorla sokmadı. Ama onlar benim kepçe gibi benim yolumu kazdılar. Onlar bana yol açtılar, ben daha rahat yürüdüm ordan yani... Annemin de var, babamın da var. İşte dayımın attığı dayaklardan rahatlamak için annemin söylediği sözlerden kurtulmak için babamın o sevgisizliği bana yaşatmasından kurtulmak için oldu bunlar. Bunun arkadaş ortamı da var, maddi durumu da var. Dini durumu da var. Ben buraya geldim. Dinimi burda öğrendim. Ben dinimi bilmiyordum ki. Biz abi afedersin abdest almadan almadan cumaya gidiyorduk. Abdest derken gusül abdesti. Cumaya gidiyorduk. Ben biliyorum bir ay boyunca gusül abdestsiz dolaştığımı, umrumda değil ki benim. Bunların hepsi sebep oldu yani. Onlar bana yol açtılar ben de çok rahat ilerledim valla." (Bekir/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Bekir madde kullanımına başlama noktasında etkili olabilecek pek çok şey olduğunun farkındadır. Arkadaş ortamı, maddi durum ve maneviyat gibi unsurların da madde kullanımı için rol oynayabileceğini düşündüğü görülmektedir. Dolayısıyla babası dahil olmak üzere bütün ailesinin madde kullanımı üzerinde etkili olduğunu ancak suçun tamamının onlara ait olmadığını düşündüğü görülmektedir. "*Ben istedim. Bana uzattılar, ben içtim abi. Kimse beni ağzıma zorla sokmadı."* şeklindeki ifadeler, Bekir'in madde kullanımının sorumluluğunu aldığını göstermektedir. Bekir'in daha önceki söylemleri de buna benzer ifadeleri içermektedir. Madde kullanımı sürecinde babasının madde kullanımının sebebi olarak değil, madde kullanım sürecini etkileyen faktörlerden birisi olduğu ve süreci kolaylaştırıcı bir rol oynadığı görülmektedir.

4.3.1.2 Bir Sebep Olarak Babalar

Salih'e göre madde kullanımının babasıyla bir ilişkisi bulunmamaktadır. Salih bunu daha genel ve teorik bir pencereden ele almıştır.

"Babamın etkisi yoktur da annemin olabilir. Çünkü bağımlılık anneden gelen bir şey. Bağımlılığı maddeyle ilişkilendirmiyorum. Bağımlılık deseni hani. Bağımlı birey olarak. O çok oral döneme ait bir şey yani. O maya var zaten temel var. Ondan sonra üstüne tabi o işte büyüme çağındaki şeyler de eklenince babamın kumar bağımlılığı, çok yalnız kalmam, kimsenin ilgilenmemesi onlar da eklenince.

Peki ikisinden birisi farklı davranıyor olsaydı hangisinin farklı davranması sana o dönemde iyi gelirdi ?

Babamın. Çünkü babam iyi olsa farklı davransa, annemin otomatik olarak bir şey yapmasına gerek yoktu. Farklı davranırdı, şey yapardı. Ama annemin farklı davranması çok şeyi değiştirmezdi. Olayları daha şiddetli stresli tarafa sokabilirdi ama yine de çözebilirdi." (Salih/Bağımlı, 34y, Eroin, T.)

Salih, madde kullanımını "bağımlılık deseni" üzerinden açıklamakta ve babasının değil, annesinin bağımlılık sürecinde etkili olduğunu düşünmektedir. Yine de babasının daha farklı davranması durumunda kendisinin daha iyi olacağını düşündüğü anlaşılmaktadır. Babasının kumar oynaması ve yalnız kalmasının madde kullanım sürecini kolaylaştırıcı etkiler yaptığı görülmektedir.

Furkan'ın babasıyla alakalı anlattıkları, madde kullanım hikayesinde kendisine önemli bir karşılık bulmaktadır.

"*Babamızın bizi ilgisi buraya itiyor zaten. Ben o dönem veya ondan sonraki dönem madde kulanıp eve geldiğimde, babam benimle ilgilenip 'bugün naptın oğlum gel bakayım bir televizyon izleyelim senle, gel bir şey yapalım' dese, bir yaklaşma olsa adam onu anlayacak. Sen bir erkeksin zaten alkol içmişsin, o tip ortamları iyi bilirsin. Ki dışarda içersin yani. İçmesen bile* ***falanca yer*** *çocuğusun yani.* ***Falanca yerde*** *doğmuş. Beş yaşında oraya gelmiş. Biliyorsun yani nasıl savaşılacağını, kimlerden uzak durulacağını, bu tip şeylerin nerelerde yuvalanabileceğini de biliyorsun. İlk defa bir grubun içinde ben bunu buldum, gelin içelim diyebileceğini biliyorsun. İnternet kafeler, playstation kafeler şimdiki gibi o zamanlar da atari salonları vardı yani. Madde için de sürekli babamı sorumlu tuttum açık konuşayım yani. Maddi yetersizlik, bizi sürekli başkalarına muhtaç etme, ablalarımın halamın teyzemin evinde kalması, anneme şiddet uygulaması yani benimle ilgilenmemesi bunlar hep babadan kaynaklanan şeyler. Çünkü neden biliyor musunuz ? Kafanızda bir baba profili yoksa siz onu dışarıda arıyorsunuz. Yok işte yok yani profil yok. Gidiyorsunuz sizden yirmi yaş büyük insanlarla takılmaya başlıyorsunuz. Ama şöyle bir şey var, dışarda gidip siz riske*

ediyorsunuz yani karşınızdaki insan büyük insanlarla takılmaya başladığınızda iyi niyetlisi var kötü niyetlisi var yani. Allahtan hep iyi niyetlisine denk geldik." (Furkan/Bağımlı, 38y, Çoklu, T.)

Furkan'ın ifadelerinden madde kullanımıyla ilgili olarak babasını suçladığı ve babasından beklediği şeyin daha sıkı takip, daha sıkı kontrol ve koruma sağlamak olduğu anlaşılmaktadır. Oğlundaki değişimleri fark edemeyen, oğlunu takip etmeyen, onun sorunlarını anlayabilecek kadar onun ile yakın ilişki kurmayan bir baba modeline sahiptir. Bu ifadelerde dikkat çeken bir diğer nokta ise Furkan'ın babasının, madde kullanımıyla ilgili altyapısının olması ancak buna rağmen hiçbir şey yapmamasıdır. Ev ve aile atmosferini koruyamaması, maddi açıdan aileyi muhtaç konumdan çıkaramaması, ablalarının ev dışında başka ailelerde kalması, şiddet uygulaması ve kendisiyle ilgilenmemesi Furkan için babasının hatalı davranışları arasında yer almaktadır. Furkan, babasının uyguladığı şiddet ile alakalı şunları eklemektedir:

"Babam genelde karışmazdı umursamazdı diyeyim yani. Birkaç kere dövdü ama tam dövdü yani. Beni dövmesi önemli değil de ablalarıma, anneme, bana da uyguladığı şiddet ağırdı yani. Yatırıyordu mesela ablamı boğazına ayağını basıyordu, kollarını çekiyordu yani. Ağır şiddet uyguluyordu. Öyle vurmak, tokat atmak gibi değil yani. Bana da bir kere vurmuştu, burnumu kanatmıştı. Yani pek umursamazdı aslında annem ona bir şey söylese bile. Zaten annem ağır şiddet uyguladığı için babama aksettirmezdi. Evde telefonlar, melefonlar uçuşurdu, kırılırdı her yer o şekil bir şiddet olurdu yani." (Furkan/Bağımlı, 38y, Çoklu, T.)

Ailedeki şiddetin ağır seviyede olduğu, ve babanın umursamazlığı ile ön planda olduğu görülmektedir. Furkan'ın duygusal açıdan eksik bir baba modeliyle büyüdüğü görülmektedir. Nitekim, "*kafanızda bir baba profili yoksa siz onu dışarda arıyorsunuz."* sözleriyle Furkan'ın eksikliğini çektiği babayı farklı yerlerde aradığı anlaşılmaktadır. Furkan'ın madde kullanımının tam ortasında da baba figürünün eksikliği kendisini hissettirmektedir. Eksik olan babasını sokakta arayan Furkan, kullandığı maddede babasını bulmuştur.

"... Mesela halüsinasyon görüyorsunuz, zaten halüsinasyon için kullanıyoruz. Sarhoşluğu benim umrumda değildi yani sarhoşluk olmasa da olurdu yani maddenin yan etkisi gibi görüyordum yani. Madde kullanımı, halüsinasyon yani kendin dışında bir hayal dünyasında yaşamak istiyordum yani. İşte Alis Harikalar Diyarında o zamanlar vardı. Buggs Bunny çünkü halüsinasyonlarda onları görüyordun. Daha sonra şöyle bir durum oldu. Halüsinasyonlarımda baba profilini oturtturabileceğim insanlar ve varlıklar görmeye başladım. Sonra onları görmek için madde kullanımımı devam ettirmeye başladım. Mesela gidiyordum Topal Şeytan diye halüsinasyonum vardı. Yani o bana babamdan çok daha iyi davranıyordu. İşte bunları kullanmamam gerektiğini, neler yapmam gerektiğini, insan ilişkilerini yani yönlendirmek gibi geliyordu. Ama ben onu dışardan kaynak olduğunu zannediyordum. Dedim ya 23-24 yaşında anladım içerden olduğunu. Bunun bir

beyinin bana halüsinasyonlar gösterdiğini. Çünkü cahilim. Ailem de bilgili değil." (Furkan/Bağımlı, 38y, Çoklu, T.)

Furkan'ın bu tecrübeleri oldukça ilginç bir nitelik taşımaktadır. Furkan için madde kullanımının asıl amacının halüsinasyon görmek olduğu anlaşılmaktadır. Gördüğü halüsinasyonlardan birinin kendisine isim verdiği ve kendisine babasından daha iyi davrandığını, kendisini uyardığını belirtmiştir. Bunu tekrar tekrar tecrübe etmek için madde kullandığını söylemektedir. Belli bir döneme kadar, bu halüsinasyonların gerçekten varlığına ilişkin bir düşüncesi olduğunu ancak belli bir yaşa gelince beyninin kendisine bunları gösterdiğini fark etmiştir. Furkan'ın yaşadığı bu tecrübenin psikotik bir yanı olup olmadığı bilinmemektedir. Yoğun uçucu madde ve bununla beraber çoklu madde kullanımı bulunmaktadır. Dolayısıyla katılımcının halüsinasyon görmesi beklenmedik bir yapı arz etmemektedir. Zira, katılımcıların seçimi noktasında tedavi sürecinde olan ve psikotik bulguları olmayanların seçimine özen gösterilmiştir. Gelinen noktada Furkan'ın yaşamı boyunca hissettiği eksik baba figürünün halüsinasyonlarına dahi yansıdığı ve halüsinasyonlarında yeni bir babalık tecrübesi edindiği görülmektedir.

Babasının madde kullanımında etkili olduğunu düşünen Mert bu konuda aşağıdakileri söylemiştir:

"%100. Şimdi şöyle söyliyeyim bunu da. Babamdan küçük yaşta şiddet gördüm. Bu, aile baskısı işte para kazanma baskısı gibi baskılar uyguladıktan sonra. Ben babamdan ve ailemden uzaklaştıktan sonra o ilk içtiğimde 'aaa bu çok güzelmiş' ve şunu hissediyordum. Şunu hatırlıyor ve hissediyordum. Bir gün ***falanca yerde*** *kavga ediyoruz, baya böyle kafamız güzel olduğu zaman, ilk içtiğim zamanlar baya böyle şiddet, kanlı bir şiddet uygulamıştık karşı tarafa. 'Lan babam bana yapıyor ben de insanlara yapabilirim bunu. Yapıyorsam ilerleyen zamanlarda gücüm kuvvetim artınca babama da yapabilirim, babama da kafa tutabilirim. Ama şimdi önce bunu öğrenmem gerekiyor. Bunu dışarda başkalarında tecrübe edineyim ki ilerde babamın karşısına çıkabileyim veya ilerde ben de babam gibi karıma yapabilirim' düşüncesindeydim. Dışardaki evde gösteremediğim o egomu veya yapılan egoyu kat kat kat büyümeye başladı. Parayla beraber, para cebinde çok olmaya başladıktan sonra otomatikman emir kipleri yapacaksın lan ediceksin lan. Yapmalısın değil de. Al şu parayı git getir. Böyle kendimi yüksekten görme işte o kadar çok işte birçok meslekten bahsettim size. Hani şunu yapıyordum, bunu yapıyordum. O kadar çok şeyi hallettikten sonra hani bunların hepsinin kontrolünü ben sağladıktan sonra kendimi böyle bir sözde tabir Polat Alemdar havasına bürünme işte işlerimizi halledebiliyoruz. Cebimizde sürekli bir para hani akarımız var. İşte kardeşlerimiz var. Bağırıyorlar, çağırıyorlar. Bize tezahürat yapıyorlar abimizsin büyüğümüzsün falan filan. Kendinde bir büyüklük görüyorsun. Evde tam tersi." (Mert/Bağımlı, 28y, Bonzai, T.)*

Mert'in ailesindeki gergin ortamın babası tarafından uygulanan şiddet, para kazanma baskısı ve ailenin diğer baskıları ile desteklendiği görülmektedir. Mert, kendisini ailesinin ve babasının olmadığı ilk özgürlük alanına attığında madde ile tanışmış ve kullanmaya başlamıştır. Daha önce Yiğit'in de benzer şekilde maddeyle tanıştığını hatırlamak burada önem taşımaktadır. Madde kullanımı, yaşadığı baskıdan ve babasıyla olan gergin ilişkisinden uzaklaşmak adına kendisini yeniden var edebileceği, yeni ilişkiler içerisinde yeni roller edinebileceği ve yeni bir özgürlük alanı devşirebileceğini gören katılımcılar, madde kullanımına yönelmiştir. Diğer yandan Mert'in sokak ile ilişkisinin de güçlü olduğu görülmektedir. Mert'in ev içerisindeki konumu ile sokaktaki konumunun birbirinden zıt yönde farklılaştığı, ev içerisinde ezildikçe sokakta büyüdüğü ve güçlendiği görülmektedir. Mert bir noktada ev içerisinde öğrendiği babalığı sokakta sergilemektedir. Mert'in, sokağın babalığını yapmak ve öğrendiği babalık tecrübesini eyleme dökmek adına sokağı kullandığı görülmektedir. Mert için sokak ve ev kendisi olma adına iki farklı tecrübenin var olduğu bir yapı arz etmektedir.

Volkan'ın söylemleri ise babaların madde kullanımına olan etkisine farklı bir pencereden bakmamıza sebep olmaktadır.

"İçmemin sebebi babam zaten. İçilir, içersin yani erkek olmak içmek demek yani. Adam olmak içmek demek, insan olmak içmek demek. İçip adabıyla efendi oturmak demek. İçip hayt huyt falan değil. İçtikçe ağırlaşmak, düzelmek konstrasyonun artması. İçme sebebim bu. Babam olmasa da bir yaşlarda başlayabilirdim. Bağımlılık herhalde doğuştan gelen bir şey genetik yönleri de var. Ama hani ruhsal bir durum da var galiba tam bilmiyorum. Ya yine belki babamla olabilirdim ama on dört yaşında meyhanede rakı sofrası kuran bir adam olmazdım öyle arkadaşlarına. Babam gibi bir adam oldum yani. Kendi şeyim olmadı... Baba sevgi dolu bir arkadaş benim için ben öyle gördüm yani. Hani baba bir otoritesi yani korkardık yani şey vardı yani abuk subuk konuşmazdım saygısız davranmazdım öyle bir şey yoktu ama derdimi anlatabileceğim başım sıkıştığında gidebileceğim. Belki babam yaşasaydı ben temiz kalamazdım.

Neden ?

Çünkü gidip sığınacağım bir yer vardı. Ben içiyorum diye gittiğimde tamamen iyi niyet, kalbinle göğsüne yaslanıp elinden gelen imkanı içmeme olanak sağlayacaktı. Belki de bir yerde kesip, hadi git yoluna demesi lazım, sokağa atması lazım ama o zaman belki ölecektim belki daha uzun cezaevinde olacaktım belki bırakacaktım. Bunu bilemiyoruz. Ama hala diyorum. Derler ya, erkek çocukları babaları öldükten sonra büyür. Ben büyüdüğümü hissetmedim ama ben babam öldükten sonra temiz kalabildim... Babam ölmeseydi belki ben bu sorumluluğu temiz kalma sorumluluğunu alamayacaktım. Babam her zaman benim koruyucumdu. Cebinde beş lirası da varsa ben içeceğim diyorsam verdi. Bu tezat şeyleri var yani. Hep yardımcı, her zaman kollayıcı, tedavime

destek işte ne istiyorsam yani yardımcı olmaya çalışıp bunu kabul etti yıldı herhalde yani. Bilmiyorum... Babam hep dediği şey ben senin yanındayım. En büyük korkusu şeydi, ben öldükten sonra ne olacak ? Ben ölene kadar sana bakarım. Şimdi ben de evde şey diyor Volkan haymatlos diyor. Bir elinin köpüğü bir şeyi yok yani. İşte alemci, keyifçi nerde akşam orda sabah. Bir şey yapılamaz. İşte artık o kabul etmiş. Elinden geldiği kadar bakmaya çalışan, son zamanlarda baba kötüyüm demiştim, zangır zangır titriyorum. Bana bir bira parası ver dediğimde bira parasını veren yani öyle bir şey yani. Dövmedi, sövmedi kapatmadı yani hep yanımda olmaya çalıştı. İlişkimiz hep böyleydi. Hep sevgi doluydu yani. Bunun kendisi de alkolik onun içinde yüktü. Son zamanlarda hep içerdik vaktinde. Bir de benim babam içki arkadaşımdı benim. Kullanım arkadaşımdı yani." (Volkan/Bağımlı, 46, Eroin, T.)

Volkan'ın madde kullanımına neden olmaktan ziyade madde kullanımını kolaylaştıran bir babaya sahip olduğu görülmektedir. Bununla beraber "*İçmemin sebebi babam zaten. İçilir, içersin yani erkek olmak içmek demek yani, adam olmak içmek demek, insan olmak içmek demek."* ifadeleri Volkan'ın "kullanım kültürü"nün etkisiyle büyüdüğü anlaşılmaktadır. Küçük yaşlardan itibaren alkol kullanımına, kullanım kültürüne maruz kalan ve kullanımın onaylandığı bir ailede büyüyen Volkan, mevcut durum "*Bağımlılık herhalde doğuştan gelen bir şey genetik yönleri de var"* sözüyle yine kendisi tarafından açıklanmıştır. Madde ve alkol kullanımıyla beraber babasına benzeyen ve "babası gibi bir adam" olan Volkan için babasının varlığı temiz kalmanın önünde önemli bir engel olarak görünmektedir. Ancak buradaki baba figürü sert, otoriter veya aile içerisinde gerginlik kaynağı bir baba niteliği taşımamaktadır. Burada koşulsuz kabulün yüksek olduğu, kuralsızlığın bulunduğu bir babalık tecrübesi bulunmaktadır. Volkan'ın babası öldükten sonra temiz kalabilmesi, babasının oluşturduğu koruyuculuk, kapsayıcılık ve koşulsuz kabul ortamının kullanımın sürdürülmesi ve artması açısından önemli bir işlevi olduğuna işaret ettiği düşünülmektedir. Volkan'ın kullanım arkadaşı olarak tarif ettiği babasının, son dönemde sorunu kabul ettiğini ve elinden geldiği kadar rahatlık alanı açarak Volkan'a yardımcı olmaya çalıştığı görülmektedir. Volkan'ın bir kullanım arkadaşına, bir koruyucuya sahip olduğu ancak onu destekleyecek ve kurtulmasına yardımcı olacak onu bu sorundan uzaklaştıracak bir baba figürüne sahip olmadığı söylenebilmektedir. Volkan'ın hikayesinde babalığın varlığı farklı bir nitelikte kendisini görünür kılmaktadır.

Annesinin vefatıyla beraber kendisini daha da yalnız hissetmeye başlayan Sadık ise babasının kendisiyle ilgilenemediğini düşünmektedir.

"Babam o zaman 62-63 yaşlarındaydı. Annemin vefatında. Benim kullanımla 65-66 yaşlarına gelmişti hocam. Çok fazla elinden bir şey gelmiyordu. Yani diğer genç aile bireyleri gibi şundan dolayı gelmiyordu. Peşimden koşup gün içinde beni takip edebilecek durumda değildi hiçbir anlamda. Bu imkanların da diğer imkanların da elimin altında olmasından dolayı tüketimin de

farkında olamıyordu ne kadar tükettiğim konusunda. Belki arada bir içiyor tarzında, bunu daha sonraki konuşmalardan biliyordum. Arada sırada içiyor, işte annesinin vefatı var canı sıkkın içiyo falan. Biraz da direnemediği için tolerans dönemi olmuştu. Ama ondan sonra ilk zamanlarda üzüntü, kaygı, bana karşı üzüntü kaygı. Daha sonraki dönemlerde de artık salmıştı çünkü mücadele edilmez duruma gelmişti. Ama en büyük şeyi güven, yalan, iletişimsizlik sürekli kavga hali ve günlük konuşmalarımızda kavga hali. üç kelimeden sonra maddenin de verdiği etkilerle genelde tüm etkilerle kavga ve sağlıksız bir iletişim problemi." (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)

Babasının yaşı itibariyle kendisini takip etmekte zorlandığını belirten Sadık, babasının bu noktadaki eksikliğinin kullanıma yansıdığını düşünmektedir. Takip ve kontrol açısından yetersiz kalan babanın, kullanım miktarıyla ve sorunun ciddiyetiyle alakalı çıkarımları ise durumun olduğundan daha hafif şekilde seyrettiğini düşünmesine neden olmuştur. Sadık ise bu durumu "*Biraz da direnemediği için tolerans dönemi olmuştu."* şeklinde ifade etmektedir. Buna benzer bir durum Volkan'ın babasında da görülmektedir. Her iki durumda da babalar, soruna karşı bir tolerans geliştirmekte ve sorunu yeniden çerçeveleyip ona göre davranışta bulunmaktadırlar. Devam eden süreçte, sorunun ciddiyetine yönelik çıkarımların ve direnememenin verdiği toleransın azalmaya başlamasıyla birlikte kaygının, iletişimsizliğin ve ilişki problemlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlara ek olarak Sadık, bugünden geçmişe doğru baktığında üzüldüğü ve sorun olduğunu düşündüğü bazı noktaların varlığından söz etmektedir.

"*Belki hocam şimdiden diyorum yani üzülüyodum. O dönem çünkü arkadaşlarım tanıdıklarım babasıyla bir şeyler yapmaya çalışan kişilerdi. Bunları uyuşturucu olarak gidersem, zaten aile kayıp gitti o dönem için 2. dönem için. Bunları içip, babasıyla bir şey yapamayan, babasıyla soğuk olan daha önceki döneminde de babasıyla hiçbir şey yaşayamamış bir ilişkide çok gitti yani. Bunları bu kadar yani uyuşturucu kısmına daha çok itti. Çünkü yalnızlık vardı. Anne gitti komple bir yalnızlık oluştu. Babadan da o şefkat ve desteği göremediğim için içerekten daha fazla içerekten ben bu boşluğu kapatma yoluna çok uzun seneler gittim yani. İçiyordum anca oralarda mutlu olduğumu hissediyordum, rahatladığımı hissediyordum. Zaten babamla yapabileceğim hiçbir şey yoktu. Hem yaş olarak yoktu hem geriden getirdiğim bir şöyle bir model de gitti yani yıllarca babam bir odada yaşayıp, ben bir odada yaşıyorum yani. Çok fazla akşam bile yemekte birleşip, bir beş on dakika konuşmamızı yapıp, ben odama geçip tüketim maddemi tüketmeye çalışan bir insandım yani. Babam da çok fazla gelip giden bir insan değildi. Tabii bunları da bilmek, ilgisiz bir baba olduğunu görmek, annemin vefatından sonra bunu görmek. Daha da bu tüketime gitmemde bana bir malzeme sağlıyordu, tüketim malzemesi olarak dönüş sağlıyordu" (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)*

Sadık'ın çevresindeki arkadaşlarının, tanıdıklarının babalarıyla ilişkilerinin Sadık'ın babasıyla olan ilişkisinden farklı olduğu ve daha pozitif bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Sadık'ın madde kullanmaya başlamasıyla birlikte ailesinden iyice uzaklaştığı görülmektedir. Madde kullanımı devam ettikçe babasıyla ilişkisi zaten iyi olmayan, baba-oğul tecrübesinin eksikliğini hisseden Sadık'ın, bu sebeplerden dolayı babasından iyice uzaklaştığı ve bunun kullanıma yönelmesine neden olduğu fark edilmektedir. Özellikle ailesindeki duygusal iletişim ve ilişkinin kaynağı olan annenin kaybı ile yalnızlık duygusunun artması ve bu boşluğun madde kullanarak kapatılmaya çalışması da Sadık ve babası arasındaki ilişki daha da gerilemesine neden olduğu düşünülmektedir. Babanın yaşı itibariyle Sadık'ı takip edememesi, ev içerisindeki ilişki ve iletişimin zayıflığı ve Sadık'ın babasının ilgisizliğini fark etmesi daha fazla madde kullanmasına ve bunları tüketim malzemesi olarak kullanmasına neden olmaktadır. Sadık bir noktada babasının bu tutumlarını madde kullanımı için kendisine bahane olarak elinde tutmaktadır.

Caner, madde kullanıcılarının yaşadıkları sorunları kullanıma mazeret olarak almasının altını çizmektedir.

"İlker bey şöyle dediğim gibi madde kullanan insanlar çok bahaneci olurlar. Ama altyapıyı aileler oluşturur. Bu bilerek kasıtlı değil tabi ki. Ama her bağımlıda olduğu gibi benimde alt yapımı ailem babam oluşturdu. Hani nasıl oluşturdu, keşke seni ben yetiştirseydim derdi babam. Çünkü beni babam yetiştirmedi. Hani özentilik yaşı olur ya karakterin oturduğu dönemde babamın ailemin yanında değildim. Baktığınız zaman herkesin kahramanı babasıdır. Hani ben babamın kahraman olduğu o yaşı görmedim. Yanında değildim çünkü... Hani şöyle ben şuna inanıyorum, şimdi hiçbir baba evladından vazgeçmez hiçbir evlatta annesinden babasından vazgeçmez. Ama bu dönemin bizde de çok büyük yaralar açtığını düşünüyorum çünkü ben babama hep uzaktım hep mesafeliydim çünkü öyle olmam gerekiyordu ya da ben 2 haftada bir, eve geliyorum o tek günümde babamla çok dolu dolu vakit geçirsem kalan 2 haftada çok daha zorlanıcam. Çünkü çok daha özlicem." (Caner/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Caner'in vurguladığı nokta oldukça dikkat çekicidir. Sadık'ın, babasının tutumlarını tüketim malzemesine dönüştürmesinin sebebi, Caner madde kullanıcılarının her şeyi kullanım malzemesi haline getirebileceklerini işaret ettiği söylemlerinde görülebilmektedir. Caner'in kendi hikayesine bakıldığında ise ailesinden uzakta büyüdüğü ve babasının bundan dolayı bir pişmanlık yaşadığı görülmektedir. "*Baktığınız zaman herkesin kahramanı babasıdır. Hani ben kahraman olduğu o yaşı göremedim. Yanında değildim çünkü."* İfadesiyle babasıyla olan ilişkisinin eksik kurulduğunu göstermektedir.

Katılımcı babaların, madde kullanımı ve baba faktörüyle alakalı söylemleri de ilgi çekici unsurlar barındırmaktadır. Örneğin Namık Bey bu konuda kendisinin herhangi bir etkisinin olmadığını düşünmektedir.

"Hayır. Ben etkili değilim o konuda. Sebebi ben değilim mümkün değil. Ha şöyle olabilir, benim yanlışlığım ona çok destek olmam. Hiç para vermememem gerekiyordu ona. Elektiriğini, suyunu hiçbir şeyini. Onu da ben yapmam aslında yapmayacaktım yani. Ama işi yok. 16 yaşında kız kaçırmış, 17 yaşında baba olmuş. Siz olsanız siz de yardım ederdiniz çocuğunuza... Ya etkili olan da vardır. Ya adam çocuğunu dövüyordur yardımcı olmuyordur. Bir baba gibi davranmıyor bana ne ya diyordur." (Namık/Baba, 58y, Meth, T.)

Namık Bey'in oğlunun madde kullanımında etkili olmadığını düşündüğü görülmektedir. Bununla beraber süreç içerisinde hatalı olduğunu düşündüğü nokta oğluna sorumluluk vermemesi gibi görünmektedir. On altı yaşında eşiyle kaçarak evlenen ve on yedi yaşında baba olan çocuğunun sorumluluğunu kendisi üstlenmiş ve bunun da bir hata olduğunu düşünmektedir.

***"**Yönlendirir hocam nasıl ? Her şeyiyle sıkarsa onu. Her şeyiyle sıkarsa her şeyden onu mahrum ederse, üzerine giderse, kötü davranırsa yani mahrum ederse değil de kötü davranırsa özellikle o çocuk iyi bir yola gitmez.*

Kötü davranmak derken neyi kastediyorsunuz ?

Şiddet yani. Bunu kullanıyorsa sürekli aile içinde sürekli. Ev içinde başkalarına da dahil olmak üzere. Çocuk oraya yönlendirebilir" (Haydar/Baba, 57y, Uçucu, T.)

Haydar Bey'in ifadelerinde "sıkmak ve mahrum etmek" ifadeleri öne çıkmaktadır. Sıkmak ile aşırı koruyucu olmanın kastedildiği düşünülmektedir. Bununla beraber mahrumiyetin katılımcı için tam olarak ne anlama geldiği bilinmemektedir. Haydar Bey'in babanın şiddet uygulayan biri olmasının, çocuğun madde kullanımına yönelmesinde etkili olabileceğini düşündüğü görülmektedir. Namık Bey'in de benzer düşünceleri bulunmaktadır.

***"**Ben şimdi o kadar kötü bir adam da değilim. Çocuk bazen diyor baba beni döverdin diyor ama. Bazı babalar var hıyar gibidir yani. Eve gelir huzur vermezler. Öyle oldu mu çocuk şey yapabilir. Ama benim bu olayda nasıl etkim var bilmiyorum. Ben de hıyar mıyım bilmiyorum yani." (İskender/Baba, 46y, Esrar, K.)*

İskender Bey'in de özellikle evde şiddet uygulayan babanın çocuğunun madde kullanımına yönelmesinde etkili olabileceğini düşündüğü görülmektedir. Ancak kendisinin bu noktadaki yerini tam kestiremediği anlaşılmaktadır.

Diğer yandan bazı babalar ise özellikle ilgi ve sevgi göstermeye vurguda bulunmuşlardır.

***"**Tabii ki vardır. Baba kötü bir modelse vardır. Çocuk kopar aileden. Dolayısıyla başka yerde arar. Sevgisiz bir baba, kötü bir babaysa, kötü model olabilir. Olumsuz bir model olabilir.*

Hiçbir zaman bir baba çocuğu için olumsuz bir model olmamalıdır. Alakasız bir model olmamalı. İlgisiz bir baba modeli olmalı. Çocuklar sevgiyle büyür." (Fikret/Baba, 64y, Eroin, T.)

Fikret Bey'in ilgisiz ve sevgisiz olan babaların çocuklarının aileden kopabileceğini düşündüğü görülmektedir. Fikret Bey'e benzer şekilde Kazım Bey de aynı noktaya vurgu yapmaktadır.

"*Bence şöyle olur. Sevgisini göstermezse alakasını göstermezse bu sevgisizlik ve alakasızlıktan dolayı dışarda bir mutluluk arama olabilir." (Kazım/Baba, 49y, Bonzai, K.)*

Kazım Bey'in sevgisizlikten ve ilgisizlikten dolayı çocuğun dışarda mutluluk arayacağına yönelik düşüncesi, madde kullanıcısı katılımcılardan Sadık'ın söylemleriyle de uyuşmaktadır. Sadık için de madde kullanımı evde bulamadığını dışarda arama sürecini içeren bir yapıdadır.

"*Ya bak ben aile ortamının yani çocuğuna yakın olmak, ilkokul çağından yani 18 yaşına gelene kadar çocuğuna tabii çocuk ilgi istiyor, sevgi istiyor, şey istiyor, onu biz kendimiz göremedik. Ben onu göremedim yani o süreçte. Ablasının gittiği zaman, ben onu göremedim. Çocuğuna sahip çıkmadıktan sonra... Ben çıkamadım demek ki. Ama ben çıkamadım diye çocuğumu bırakmadım. Bizim gördüğümüz gözle görmüyor çocuk seni. Biz diyoruz ki çocuğumuz her şeyini yapıyoruz. Üstünü, başını alıyoruz yediği önünde, yemediği arkasında, cebine harçlığını koyuyoruz, son model telefonlar alıyoruz. Biz daha ne yapalım. Halbuki biz onu yapamamışız, biz o sevgiyi hani dedim ya biz babalarımızdan öyle gördük. Biz tam anlamıyla onu verememişiz. İşin başlangıcı sevgi. Çocuğa ne kadar para verirsen ne kadar bir dediğini iki etmezsen hepsi boş. Ne olursa olsun. Para mülk hiçbir şey fark etmiyor. Büyüdüğü zaman da aynı sen o çocuğa sevgini göstereceksin. Senin onun arkasında olduğunu bir kere görecek o çocuk ama kötü yönden değil. Yani hep peşinde sevgisiyle." (Nedim/Baba, 55y, Bonzai, T.)*

Nedim Bey, çocuğunu ilgi ve sevgi noktasında eksik bırakmış olabileceğini düşünmektedir. Süreç içerisinde bu eksikliği farkedemediklerini ifade etmiştir. Bununla beraber hata yaptığını düşündüğü ancak hata yapmasına rağmen çocuğunun peşini bırakmadığı görülmektedir. Kendi babasından öğrendiği kadarıyla çocuğuna davrandığı ve bu tecrübe içerisinde sevginin aktarımına ilişkin bir pratiğin olmadığı anlaşılmaktadır.

Bazı babaların ise koruma ve takip konusunda daha çok vurgu yaptığı görülmektedir.

"*Bak çok boş bırakmaktan olur. Bir de güvenden olur. Valla kimseye güvenmeyeceksin. Hiç kimseye güvenmeyeceksin. İnsanoğlu. Güvenmeyecen derken kendinden başka kimseye %100 güvenmeyeceksin kim olursa olsun. Eşin de olabilir oğlun da. Anayı babayı ayırıyorum. Ama gerisi kesinlikle ne dedim ben teyzesinin oğlu. Ne oldu, sonunca bak. Ama babanın yüzünden de olabilir başlayabilir. İşte dediğim gibi boş bırakmayacaksın etmeyeceksin" (Ziya/Baba, 54y, Bonzai, T.)*

Ziya Bey'in "boş bırakmak" şeklindeki ifadesinin, çocuğun davranışlarını ve ilişkilerini takip etmek olarak ele alınabileceği düşünülmektedir. Kendi açısından baktığında çocuğunun etrafındaki insanlara olan güveninden kaynaklanan bir sorun yaşadığını söylemektedir.

Necmettin Bey de yine takip etmeye vurgu yapmaktadır. Babaların bu konuda hata yaptığını düşünmektedir.

"*Şimdi o zaman biz memleketteydik köydeydik ama benim babam derdi ki 'Oğlum' derdi 'akşam ezanı okundu mu herkes evine gidecek, kapılar kitlenecek'. Ama biz burda ne yaptık bunu. Biz babalar olarak çoluğumuzu çocuğumuzu akşam ezanından önce eve almadık. Saldık dışarda istedikleri gibi gezdiler. Anladın mı ? Babaların hatası bu." (Necmettin/Baba, 55y, Eroin, K.)*

Harun Bey babanın olumsuz rol modelliğinin çocuğunun madde kullanımı üzerinde etkili olabileceğini ifade etmekte ve koruma ve takip konusuna vurgu yapmaktadır. Buna göre katılımcı babaların takip etme ve koruma konusundaki söylemleri, babanın bir takip mekanizması olarak görüldüğünü de ortaya koymaktadır.

"*Baba da o şekilde maddeyi demiyeyim de ona yakın şeyleri kullanabilir çocuk ordan görebilir ona özenebilir. Her şey yaşayabiliyor yani. Çocuklar babayı örnek alırlar. Hani çevre de çok etkilidir çok büyük etkendir yani. Onun zamanında arkadaşlarını takip edemediğimizden de olabilir. Kimle arkadaşlık yapıyor, kimle yapmıyor. Çünkü okuduğu yer Bakırköy'de okudu. Onun okul müdürü dedi, konuştuk. Biz dedi onu burda okulun içinde takip edebiliriz. Bakırköy büyük bir yer olduğu için. Çünkü burda okulun dışında içki satan yerler var şeyler var. Onu siz takip edeceksiniz dedi. O şekilde takip yani. İster istemez arkadaşlarının hepsini kontrol edemedik yani." (Harun/Baba, 56y, Bilmiyor, T.)*

Serkan Bey ise baba oğul arasındaki ilişkiye dikkat çekerek konuya ilişkin şu ifadeleri kullanmaktadır:

"Ben babasının %80-90 etkisi vardır diye düşünüyorum. Baba ilişki kurmazsa, çocuklarla böyle herhangi bir şey söylerse terslersen, çocuk böyle bulaşmıştır belki işin başındadır babaya yanaşıp da korkudan söyleyemezse anlatamazsa ve girmiştir işin içine belki kurtulmak istiyordur. Babaya kendini açmak istiyordur böyle bir şeyde. Anneye yaklaşım biraz daha iyidir ama babaya anlatmak istiyordur, baba ben bu işin içine girmişim bana yardımcı ol. Babadan bu şeyi göremezse çocuk devam eder yani. Daha kötü olur yani. Bence baba diye düşünüyorum. Babanın daha çok etkisi var çocukların üzerinde. Çünkü çocuklar babaların gözlerinin içine bakıyorlar. Babayı bir devlet gibi bir hükümet gibi görüyorlar. Güçlü görüyor yani babayı çocuk. Babadan çok şey bekliyor.

Baba öyle midir sizce devlet gibi hükümet gibi midir ?

Benim için öyledir. Ben babamı kaybettim her şeyimi kaybettim. Çünkü babam benim için iyi bir arkadaştı, iyi bir dostu. Çünkü ben babama karımı, zararımı anlatırdım babam kötülüğümü istemezdi. Bir baba çocuğunun kötülüğünü istemez yani. Ben çünkü öyle görüyordum babamı. Şimdi tek başıma güçlü olmak... Ben bunu kardeşimle paylaşamam yani. Kardeşimin benim iyiliğimi isteyip istemediğimi kestiremiyordum yani. Baba benim için her şeydi yani. Bir devlet bir hükümet gibi görüyordum yani."

Serkan Bey, çocukların babayla olan ilişkilerinin "çekinceler" üzerine kurulu olmasının iletişimi zayıflattığını düşünmektedir. Çocuğun hata yapması durumunda babasıyla konuşabilmesi ve babası tarafından reddedilmeden dinlenilmesinin önemli olabileceği sonucuna varılmaktadır. Serkan Bey'in "*Babayı bir devlet gibi bir hükümet gibi görüyorlar. Güçlü görüyor yani babayı çocuk."* Şeklindeki ifadesi, ülkemizdeki babalık pratiğine ilişkin çeşitli unsurları da içerisinde barındırmaktadır. Serkan Bey kendisi için babasının bir devlet gibi olduğunu ve babasının kaybıyla beraber her şeyini kaybettiğini belirtmektedir. Ülkemizdeki devlet anlayışına bakıldığında da "devlet baba" söyleminin kendisine önemli bir yer bulduğunu söylemek mümkün görülmektedir. Devlet bir baba gibi korur, kollar, ihtiyaçlarını giderir ve gerektiğinde cezalandırır. Bu yönüyle devlet otoriter bir babayı temsil etmektedir.

4.3.1.3 Babanın Bağımlılığı

Babası alkole, maddeye veya kumara bağımlı olan katılımcıların bu noktadaki söylemleri de ilgi çekici niteliktedir.

"Babamın hep ben bildim bileli daha önce çok yokmuş da kumar problemi varmış. Kumar bağımlısıydı babam. Tabii bu ister istemez aile hatta sülale ilişkilerine yansıdı. Biliyordu herkes. Hep kavga, huzursuzluk hep borçlar şunlar bunlar. Hep bi huzursuzluk içinde geçti... O dönem tam böyle bağımlılığı gelişmediği için çok böyle şey yoktu, dışarıya yansıyacak kadar problem olmuyordu. Annem da daha sessiz sakindi ama böyle gün geçtikçe daha da yoğunlaşmaya başladı. Önce ev içi kavgalar, sonrasında ev dışına taşan. Ben hep hatırlıyorum 5-6 yaşından itibaren hatırlıyorum ama ilk zamanlar babam daha iyidi. İşinde gücünde. Durumumuz da iyidi. Tabi sonradan çok kötü oldu. Bu arada bizim şey de oldu. Biz okula başlayacağız diye Çanakkale'ye taşındık. Köydeydik, ben okula başlayacağım diye Çanakkale'ye taşındık ben beş yaşındayken. O zaman işte babam köyde öğretmenlik yapıyordu. Biz Çanakkale'de evdeydik. Biraz böyle şey gibi oldu. Aile ayrı gibi oldu. O dönemlerimi çok hatırlamıyorum. Genelde hep okuldan kaçardım onları hatırlıyorum. Çünkü takip edenim yoktu yani. Babam yoktu. İşte annem elinden geldiği kadar yapmaya çalışıyordu ama olmuyordu yani... Her gün kavga dövüş. Aile büyükleri araya giriyorlardı. Gelen giden çok olurdu ama hep çözüm şey para verelim borçlar kapansın, bir daha oynamasın şeklinde olduğu için böyle bir kısır döngü gibi devam ediyordu... Ya mesela babam, babam diyorum

dayılarım alkol bağımlısı, babam kumar bağımlısı. Sonra liseye başladım. Orda konuşuluyordu işte esrar var. Esrar içelim falan. Duyuyordum yani. Direkt bana söyleyen olmasa da etrafımda duyuyordum. Özeniyordum yani ben de içeyim falan. Sonra aradım buldum. Başladım... Ben hep meraklıydım böyle şeylere. İşte esrar içeyim. Alkol içeyim." (Salih/Bağımlı, 34y, Eroin, T.)

Salih'in babası kumar bağımlısıdır. Bu sebeple aile içerisinde sürekli bir huzursuzluğun hakim olduğu görülmektedir. Bunlar, ailedeki atmosferin anlaşılması adına önemli bilgiler olarak kabul edilebilir. Babasının kumar bağımlılığı sebebiyle yaşadıklarından bahseden Salih için babasının, dayılarının "bir şeye" bağımlı olmalarının madde kullanımına yönelmesini etkileyebilecek unsurlardan birisi olduğu düşünülmektedir. Kendisinin madde kullanımına ilişkin ise şu sözleri söylemektedir:

"Babası kumarcı kendisi madde bağımlısı. Ya çok doğal geliyor normal geliyor. Fizik kanunu gibi geliyor. Bağımlı bir baba, onun bir oğlu bu anlattığım bütün süreçler bağımlılığın olması çok yüksek yani. O yüzden çok şey gelmiyor." (Salih/Bağımlı, 34y, Eroin, T.)

Babasının bir bağımlı olması sebebiyle, kendisinin de bağımlı hale gelmesinin anormal bir durum olmadığını düşünen Salih için bu durum bir fizik kanunu kadar olması beklenen bir nitelik taşımaktadır.

"İlk ben alkol ile başladım. Benim babam da alkol içerdi aslında alkolik 2 kere kronik alkolizm tedavisi de gördü. Yani ailemizden geldi. İçirirdi yani hani ilk sarhoşluğum 5 yaşında hatırlıyorum. Babamın içkisinden alayım diye babamın izin vermesiyle aldım. Ve hep içilirdi. 14 yaşında içmeye başladım. Ondan sonra solcu olduğumuz için solcular içerler, biz içeriz böyle bir durum var. İçki hep var evde zaten. Babamın hiç öyle sarhoş halde hiç görmedim. Normalde işe gidip gelen bir adamdı yani. Ailesiyle ilgilenen, işini gücünü yapan bir adamdı. Kendisi uzman bir doktora gidip, ben kötü durumdayım beni hastaneye yatırın demişti yani hiç öyle kötü hallerini görmedim... Çünkü benim en sevdiğim adam babamdı yani. İdolümdü babam benim. Onun gibi içmek, onun gibi bozmadan içmek, onun gibi hoş sohbet olmak, onun sofrasında büyüdüm ben. Ya ben hiç çocuk olmadım zaten. Ya ben babamla takılan, ya ben top topaç bende yok. Ben kendimi bildim bileli babamın eteğindeyim yani. Babam da içerdi. Onun yanında sohbetlere katılan bir çocuktum yani. Oralarda büyüdüm. Ben hiç çocuk olmadım yani. Hep rakı sofrasında oturan bir adamdım yani kendimi bildim bileli. Hafta sonları babamla işe gider, onun rakı sofrasında onları dinleyen bir çocuktum yani." (Volkan/Bağımlı, 46, Eroin, T.)

Volkan'ın babası da bir bağımlıdır. Babasının vesilesiyle beş yaşında alkol kullanmıştır. Bunu "ilk sarhoşluğu" olarak tanımlamaktadır. Ailedeki yapının alkol kullanımı için uygun zemine sahip olduğunu belirten Volkan, babasının alkol kullanıyor olmasının bir şeyleri daha az yapmasına neden olmadığını vurguladığı görülmektedir. Hiç çocuk olmadığını ifade eden Volkan için bu

durumun olumlu veya olumsuz bir nitelik taşıyıp taşımadığını net olarak bilinmemekle beraber, babasının rakı sofrasında büyüyen ve kültür ile yetişen bir yapıya sahip olduğu fark edilmektedir.

Katılımcı babalardan Cemil Bey de geçmişteki bağımlılık öyküsü şöyle anlatmaktadır:

"Ben sizinle konuşurken de söyledim. Ben gençliğimde hızlı yaşadım. Alkol çok içtim kumar çok oynadım. Gerçi bunlar da bağımlılık da. Tabii ben o zaman bilmiyordum. Şey bağımlılığı maddede buluyordu herkes. Aslında bağımlılık her şeyde ve her yerde var yani. Bunu ben kumar hastasıydım. Babam 80 yaşında, 85 yaşında karşımda oturuyor kendisi çok peşime düşmüştür yani. Babamı bile gözüm görmemiştir yani. Bir şekilde eve göndermişimdir, tekrar oyun oynamaya devam etmişimdir. Çok şükür, bir şekilde kendi kendime kurtuldum. Cenabı Allah nasip etti. On iki on üç senedir bu işten kurtulduk. İçki olayını da o zamanlar içiyorduk. Kardeş gibiler zaten kumar alkol kardeş gibiler. Ayda, yılda bir, haftada bir, 15 günde bir canım isterse keyfim olursa. Keyif olarak içiyorum anladın mı ? Öbür türlü kafama bir şey takılırsa o zaman içmiyorum. Genellikle maç izlerken. Kışın daha çok oluyor, 3-4 arkadaş bir araya geliyoruz öyle yani. Ha ben bunları yaparken çocuklarımı ben hiçbir zaman için 2. plana atmadım yani. Özellikle gençlik yıllarımda çocuklarımın ufak olduğu dönemler. Haftada bir onları 15 günde bir alır onları parka götürürdüm yani. Ta ki 14-15 yaşına gelene kadar. Ondan sonra götürmedik tabii." (Cemil/Baba, 50y, Bonz/Meth, T.)

Geçmişte alkol kullandığını ve kumar oynadığını belirten Cemil Bey, babasının kendisinin peşinden çok koştuğunu anlatmaktadır. Babanın alkol veya madde kullanması veya kumar oynaması daha genel tabiriyle bir bağımlılığının olması, çocuğunun da bağımlılık davranışını öğrenmesi ve gelecekte bu doğrultuda bağımlılıklar geliştirmesi açısından etkili olabilecek bir nitelik taşımaktadır.

4.3.2.Çocuğun Madde Kullanımını Öğrenmek

Aileler için çocuklarının madde kullandığını öğrenmek, kuşkusuz oldukça zor bir sürecin başlangıcı anlamına gelmektedir. Daha özelde babaların bu haberi nasıl aldığı, bu haberi nasıl karşıladığı ve verdiği tepkiler babanın sürecin içerisinde nasıl konumlanacağına ilişkin pekçok işareti bünyesinde barındırmaktadır.

Babalar açısından bakıldığında madde kullanım haberini, ilk kullanımın üzerinden belirli bir süre geçtikten sonra almaktadırlar. Tablo X'e bakıldığında araştırmaya katılan madde kullanıcısı oğlu olan babaların madde kullanımını, ilk kullanımın üzerinden 2.5 yıldan daha fazla süre sonra öğrendiği görülmektedir. [51] Çocuğunun madde kullanımından bu kadar geç haberdar olmak, soruna erkenden müdahale edebilmeyi engellemektedir. Bununla beraber, geçen süre içerisinde madde

[51] 16 baba ilk kullanımdan ne kadar süre madde kullanımından haberdar olduğunu söylemiş, 4 baba ise herhangi bir tarih verememiştir. Tarih veren 16 baba üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

kullanımı kişide fiziksel ve sosyal pek çok soruna yol açmakta, bu sorunlar görünür hale geldiğinde ailesinin madde kullanımından haberdar olmaktadır.

4.3.2.1 Bir Baba Refleksi Olarak: Kabullenemek ve Konduramamak

Oğlunun madde kullanımını öğrenen babalar için verilen ilk tepki genellikle kabullenememek veya oğluna bu davranışını konduramamak ekseninde şekillenmektedir.

"Başta babam Yücel yapmaz diyordu. Annemde başta dedi ama son 2-3 senedir diyemiyordu onu. Babamın çok güvenmesi beni rahatlatıyordu, anneme Yücel yapmaz diyordu falan. Sen yanlış anlamışsındır diyordu babam burda hatalı... Babamın, sadece bana çok güvencesi vardı. Sadece 'içersen de sen benim oğlum değilsin' diyordu. Babam ara ara içtiğimi düşünüyordu, 'benim oğlum içmez bağımlı olmaz' diyordu. Gençlik olduğunu düşünüyordu. Herkese 'benim oğlum yapmaz' diyordu. Biri gelip senin oğlun içiyor dediklerinde, 'yok öyle bir şey senin oğlun içiyor' diyordu. Çok fazla güveniyordu. Annem öyle değildi mesela, annem 'evet içiyor' diyordu ama babam 'yapmaz' diyordu, bu da benim daha fazla içmeme neden oluyordu çünkü ne de olsa babam bana güveniyor diyordum. Annem yüzümden anladığı zaman yine Yücel içmiş diyordu ama babam yok sen yanlış anlamışsındır diyordu, inanmıyordu. Ben de daha rahat içiyordum böyle olunca. Bu yüzden daha çok uyuşturucuya devam ettim." (Yücel/Bağımlı, 22y, Eroin, T.)

Annesi Yücel'in madde kullanımından şüphelenmekte ancak baba ise oğlunun böyle bir şey yapmayacağına olan güveni sebebiyle bu şüpheleri taşımamaktadır. Baba, oğlunun ara sıra madde kullandığını düşünmekte, gençliğe bağlamakta ve "*benim oğlum bağımlı olmaz"* diyerek oğluna bağımlı olmayı yakıştıramamaktadır. Yücel'in söylemlerinde annenin şüphelenen, babanın ise şüphe yerine güvenmeyi tercih eden bir rolde olduğu görülmektedir. Babanın bu tutumu, Yücel'in madde kullanımını sürdürmesine neden olmuş ve bunu daha rahat gerçekleştirmesini kolaylaştırmıştır.

"Annem, bırak falan diyordu, tedavi ettirelim diyordu. Ben bağımlı değilim diyordum, istersem bırakırım diyordum. Onlarda böyle arada bir içtiğimi sanıyorlardı. İlk 1 yıldan sonra annem öğrendi zaten ama son iki yıl daha çok üzerine düşmeye başladı. Son 2 yılda tedavi ettirmek için ısrar ettiler falan annem çok düşüyordu falan. Ama babama pek inandıramıyordu kendini, babam gençtir içer falan diyordu. Babam da anneme kızıyordu, sen hep içiyor sanıyorsun diye beni koruyordu bu da benim işime geliyordu yani. Anneme sen hayal görüyorsun her gün içmiyorum diyordum, annem yine de üstüme düşüyordu. Ben eve gelirdim, hemen odama peşimden gelirdi. Babam ama umursamazdı pek gencim diye. Annem beni 2 kere amateme götürdü o da babam cezaevindeyken. Yoksa babam varken rahattım yani hayatta götüremezdi. Benim babamın bir cezaevi geçmişi oldu bir yıl kadar o sürede annem götürdü." (Yücel/Bağımlı, 22y, Eroin, T.)

Yücel, babası cezaevine girdiğinde daha kolay madde kullandığını çünkü kendisini koruyan birinin olmadığını belirtmektedir. Babanın, Yücel'in madde kullanımını kolaylaştırma noktasında önemli bir işlevi bulunduğu görülmektedir.

"Bizim karşımızda bir internet kafe var. Şimdi bazen şüpheleniyordum yani gözleri kızarınca. Oğlum sen ne içiyorsun bir şey mi içiyorsun diyordum. Geçiştiriyordu. Öğrenmiştim zaten ben de konduramıyordum üstüne yani. Yapmaz etmez diye. Şok oldum yani kullandığını öğrenince." (Necmi/Baba, 52y, Bonzai, T.)

Necmi Bey'in *"Öğrenmiştim zaten ben de konduramıyordum üstüne yani"* ifadesi, yaşanılan durumu oldukça iyi özetlemektedir. Oğlunun madde kullanımına dair belirtiler göstermesiyle şüphelenmesine, öğrenmesine rağmen konduramamakta ve yakıştıramamaktadır. Ziya Bey'in söylemleri de Necmi Bey ile uyum göstermektedir.

"Ben şimdi çok sonra öğrendim. Falanca yerde oturuyoruz. Kapı komşumuz yapıyor, teyzesinin çocuğu yapıyormuş. Herkes yapıyormuş da bizim haberimiz yok. Öğrendik, nasıl öğrendik ama öğrendik yani. Öğrendiğimiz iyi olmadı. Ben öldürüyordum bunu az daha. Dükkanda benim malzemeler var böyle. Bir malzeme var, plastik böyle polis jopu gibi bir şey. Ben onla onu bitiriyordum. Beni bırakmadı annesiyle kardeşi öğrenince. Bırakmadılar, bıraksalar ben onun bacaklarını kıracaktım... Ne bileyim ben ya nasıl anlatayım bilmiyorum ki. En başta buna yakıştıramadım yani. Ben çok önemli değilim yani ben zaten deliye dönmüşüm yani. Sinirlenmez mi insan ya. Da ben en çok ona yakıştıramadım yani. Hala da öyle ya. Ne bileyim ya nasıl anlatayım. Sıkıntılı." (Necmi/Baba, 52y, Bonzai, T.)

Necmi Bey, çocuğunun madde kullandığını öğrendiğinde öfkelenmiş ve şiddet uygulamaya çalışmış ancak diğer aile bireyleri araya girmiştir. Bununla beraber Necmi Bey de oğluna madde kullanımını yakıştıramamakta, üzerinden uzun süre geçmesine rağmen hala bunu konduramamaktadır. Bir diğer katılımcı baba Haydar Bey'de benzer süreçlerden geçmiştir.

"Ben bali kullandığını, amcasının oğluyla yani bize misafir gelmişti. Onun dengesinin sağlam olmadığını kendileri fark ettiler. Bana dediler. Bu bali kullanıyor. O zaman öğrendik. Yani şok geçirdim. Ne diyeceğimi bilemedim. Çünkü böyle bir şeyi hala da yakıştıramıyorum. Hala da yakıştıramıyorum. Bundan 3 ay önce evdeydi. Evde fark ediyordum bir şeyler kullandığını demek ki çakmak gazı kullanıyormuş... Öğrendiğim zaman yer yarılsaydı içine girseydim emin ol daha iyi olurdu benim için. O kadar üzüldüm. Benim için bir ölüm oldu. Sadece ben değil anası da öyle diğer kardeşleri abileri için öyle. Bizler için bir aile olarak bizler için ölüm oldu yani. Ama herhalde bu da bizim için bir imtihandır. Şuan şükrediyoruz. İnşallah rabbül alemin bu ağır imtihandan başarıyla çıkarız." (Haydar/Baba, 57y, Uçucu, T.)

Haydar Bey, oğlunun madde kullandığını öğrendiğinde diğer babalar gibi yakıştıramamıştır. Evde bir şeyler kullandığını fark etmiş ancak kullanımı öğrendiğinden itibaren oğluna bunu yakıştıramamaktadır.

"Hocam önce hiç kabul etmedim. Kabullenmedik. Önce bir şoka uğradım. İlk defa böyle bir şey ile karşılaştım. Daha önce dışarda görüyordum ama o zaman bir şey hissetmiyordum. Sonuç itibariyle, beni bağlayan bir şey değildi o. Evladın olunca farklı oluyor." (Serkan/Baba, 48y, Uçucu ve Skunk, K.)

Serkan Bey oğlunun madde kullandığını kabullenemediğini çok açık bir içimde ifade etmektedir. Dışarıda gördüğü madde kullanıcılarının kendisinde herhangi bir düşünceye veya duyguya neden olmadığını ama evin içerisinde aynı sorun ortaya çıkınca işlerin farklılaştığını belirtmektedir.

"Biz onu çakmak gazıyla yakaladık. Ben birkaç defa kızdım, bağırdım, çağırdım. Amateme yatırdım birkaç defa. Benim oğlum günlük dozlarda değildi. Arada bir kullanıyordu içiciydi. Eve geliyordu belli etmiyordu. Sağda, solda yatıyordu, arkadaşlarında kalıyordu. O yaşlarda bile eve doğru dürüst gelmiyordu, serseri serseri geziyordu başka bir şey değil yani... Okul arasında giderken arkadaşlarıyla evde çekiyorlarmış bizim evde, ben işteyim tabi.. Hatta çakmak gazının o tüpünü tuvaletin deliğine sokmuş. Tuvalet tıkanmış. Annesi bana gösterdi çıkarmış. Bu ne oğlum dedim, ayıp değil mi dedim... Çocuk bunu yapınca ben şoka uğradım. Hatta dövdüm bile. Yaşı küçük daha. 12-13 yaşında dövsen elinde kalacak, vursan elinde kalacak. Oğlum yapma etme dedik. Dedik ama çocuk sana belli etmedi, gitti arkadaşının yanında çekti, başka yerde çekti. Okula yazdırdım, sırf mahallede olmasın başka yere gitsin diye başka yere yazdırdım. Orası daha betermiş. Bataklığa orda düştük. En çok o şey yaptı... Eski arkadaşlarından vazgeçemiyor, eski mahallesinden vazgeçemiyor. Sıkıntı bu. Horoz ölür gözü çöplükte kalır hesabına gitti benim çocuğum, gözü hep çöplükte kaldı. Herhangi bir bağımlı falan değil, keyfe keder yapıyor benim oğlum... Benim çocuğum keyfe keder yapıyor bu işi. Öyle bir madde bağımlılığı yok. Öyle krizi mirizi yok. Keyfe keder arkadaş ortamında yapıyor yıllardır yapıyor bu işi." (Yakup/Baba, 58y, Eroin, K.)

Yakup Bey'in söylemleri, oğlunun madde kullanım hikayesinin kendisindeki yansımalarına ilişkin pek çok unsuru içerisinde barındırmaktadır. Yakup Bey oğlunu çakmak gazı kullanırken yakalamış, kızmış ve bağırmıştır. Sonrasında amateme yatırmıştır. Yakup Bey'in söylemlerinde oğlunun bağımlılığını kabullenemediği görülmektedir. *"Benim oğlum günlük dozlarda değildi. Arada bir kullanıyordu içiciydi."* veya *"herhangi bir bağımlı falan değil, keyfekeder yapıyor benim oğlum"* veya son cümlesi "*Benim çocuğum keyfe keder yapıyor bu işi. Öyle bir madde bağımlılığı yok. Öyle krizi mirizi yok. Keyfekeder arkadaş ortamında yapıyor yıllardır yapıyor bu işi."* şeklindeki ifadeler, Yakup Bey'in sorunun ciddiyetini kabullenmemekteki ısrarını ortaya koymaktadır. Oğlunun

yıllardır madde kullandığını ancak bağımlı olmadığını düşünen Yakup Bey, böylelikle sorunu çözmek için ciddi bir adım atmakta da zorlanmaktadır. Bununla beraber Yakup Bey'in oğlunun yaklaşık on iki on dört yıldır madde kullandığı ve ara sıra da olsa aktif kullanımına devam ettiği bilinmektedir. Yakup Bey, oğluyla ilgili pek çok şey yapmıştır. Kızmış, nasihat etmiş ve dövmüştür. Ancak sorunun varlığını kabullenememek, sorunun anlaşılması önündeki en büyük engel olarak görünmektedir.

"Ya ben öğrendiğimde tabii her insan gibi benim oğlum yapmaz. Benim oğlumun arkadaşları yapar. Aldım bunu kenara konuştum dedim böyle böyle. Yok dedi, siz beni anlamıyorsunuz dedi ben içmiyorum dedi kim görmüş dedi yok öyle bir şey. Tabii biz bunu biliyorduk. Takip ediyordum. Bir gün yakaladım işte yakaladığımda aldım yaktım maddeyi gözünün önünde bu çıldırdı. Bonzai kullanıyordu." (Nedim/Baba, 55y, Bonzai, T.)

Nedim Bey de diğer babalara benzer şekilde madde kullanımından haberdar olduğunda oğlunun böyle bir şey yapmayacağını düşündüğünü belirtmiştir. Madde kullanıcısı katılımcılardan Akın kendi ailesinin de benzer bir tutuma sahip olduğunu ortaya koymuştur.

"Hayal kırıklığı. Hayal kırıklığı yaşadılar. Yakıştıramıyorlardı bana niye yakıştıramıyorlardı bilmiyorum ama. Baya bir hayal kırıklığı yaşadılar yani. Yakıştıramadılar bana niye yakıştıramadılar bilmiyorum. Baya da yakışıyordu üzerime yani. Çünkü o karakterde bir insandım çünkü ben madde bağımlısı olabilecek karakterde bir insandım yani. Hatta lise zamanından beri merak ediyorum ben maddeyi. Lise zamanındaki konuşmaları hatırlıyorum. Hep bir nasıl bir şey acaba merakı vardı yani içimde. İlk başta onlar yakıştıramadılar. Şok oldular... Ailem kesin olarak anlamadı yani yakıştıramadık diyorlar. Soruyorum mesela anlamadınız diyorum anladık yakıştıramadık diyorlar. Öyle bir şey mi var yani. Saçma bir cevap. Saçma bir soruya saçma bir cevap." (Akın/Bağımlı, 36y, Eroin, T.)

Akın ailelerin bunu çocuklarına yakıştıramamasını "saçma" bulmaktadır. Akın'a göre bu her ne kadar saçma bir tutum olsa da ailelerin, özellikle babaların madde kullanım haberiyle başa çıkmak için gösterdikleri ilk reaksiyon olarak kendine süreç içerisinde yer bulmaktadır. Babaların madde kullanımını kabullenememeleri, oğullarına bunu yakıştıramamaları bağımlılığın kendi ailelerine uğrama ihtimali olan potansiyel bir sorun olarak görünmemesinden kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir. Nitekim Kasım Bey'in bu konudaki düşünceleri görüşümüzü destekler bir nitelik taşımaktadır.

"Utanç en başta yıkımdı yani. Benim çocuğum nasıl olur hani. Bize o kadar uzak gördüğüm bir şeydi ki bizim ailede yok böyle bir şey. Bu meseleyi biz köprü altına sokağa düşmüş parçalanmış aile çocuğuna sahip çıkmayan ailelerin başına gelebilen bir şey olarak görüyoruz. O kadar meselenin uzağındayız hayatımızın içine en tehlikeli boyutta ve en sinsi şekilde girmiş bu kadar kritik

ve bu kadar riskli meseleye bu kadar uzağız. Toplumsal bilinç anlamında dahi başına gelmeden bu mesele böyle bir sorun toplumda yaşanmıyor gibi yaşıyorsun. Başına geldiğinde de eyvah bu neydi başıma geldi utanacağım saklayacağım" (Kasım/Baba, 55y, Eroin, T.)

Kasım Bey, oğlunun madde kullanımını öğrendiğinde bu durumu kendi çocuğuna yakıştıramamıştır. Bununla beraber, madde kullanımının, kendisi ve ailesi için çok uzak bir şey olduğunu, madde kullanımının "*köprü altına düşmüş, sokağa düşmüş, parçalanmış aile, çocuğuna sahip çıkamayan ailelerin"* başına gelebilecek bir nitelik taşıdığını düşündüğünü belirtmiştir. Kasım Bey için hesapta hiç olmayan, var olmasına ilişkin herhangi bir düşüncenin dahi yaşamlarında yer bulmadığı bir sorun hayatlarının gündemine oturmuştur.

Kasım Bey'in sözlerinde de görüldüğü üzere oğlunun madde kullanımını kabullenemeyen babalar, kendi yetiştirdikleri evlatlarının bunu yapabileceğine ihtimal vermeyen ve bu sorunun kendi başlarına geleceğini düşünmeyen bir yapıda olabilmektedirler. Bu tepkilerin en başta toplumda böyle bir sorunun varlığını kabul etmek ve bu sorunun her ailenin kapısını çalabileceği gerçeğini yadsımamak ile kendisine meşru bir zemin bulabileceği düşünülmektedir. Daha önce belirttiğimiz gibi kabullenememek, konduramamak babalar için bu soruna verilen ilk tepkiler niteliği taşıyabilmektedir. Bir arabanın tüm motor bakımlarının yaptırılması, gerekli tüm ihtiyaçlarının giderilmesine rağmen otoyolda aracın motor arızası yapması durumunda verilecek tepki muhtemelen sorunun motordan kaynaklanmadığını, motorda bir sorun olmadığını düşünmek olabilir. Zira aracın motoruyla alakalı tüm bakımlar yeni yaptırılmıştır. Ancak yıllardır kullanılan ve bakım yaptırılmayan bir arabanın motorunda bir arıza ortaya çıkarsa, bakımları yapılmış bir araba kullanıyormuş gibi tepki vermek yerine bu arızanın motordan kaynaklanabileceği ilk akla gelen şeylerden birisi olabilir. Madde kullanım haberini alan babaların, çocuklarının madde kullanımını kabullenememesini bu örnek üzerinden düşünecek olursak babalar çocuklarının hata yapabileceğini, yanlış yapabileceğini, daha büyük hatalar yapabileceğini kabullenme konusunda sorun yaşamaktadır. Ancak aynı babalar her insan gibi, bir aracın arıza yapabileceğini kabul edebilirler. Bakımları yapılmış bir aracın arıza yapması da elbette mümkündür. O halde sorunun bakım yapılmayan bir parçadan kaynaklandığı düşünülebilir. Ancak bakımları yapılmamış bir aracın arıza yapması, araç sahibini ne kadar şaşırtabilir ? Babaların çocuklarının madde kullanımını kabullenemeleri de buna benzemektedir. Lakin bu noktada Kasım Bey'in ifade ettiği üzere sorunun asla bu aileye uğramayacağı rahatlığı ile hareket etmek problemin temel noktasını oluşturmaktadır. Bu durum, arabasının sağlam olduğunu düşünüp hiçbir bakımını yaptırmayıp, yıllar sonra aracın arıza yapması durumunda "böyle bir şey nasıl mümkün olabilir ?" diyen araç sahibinin durumuna benzemektedir. Toplumda var olan bir sorunun varlığının ancak kendisi dışındaki ailelerde ve özellikle olumsuz özellikleri olan ailelerde görünebileceğini düşünmek önemli düşünce hatalarındandır. Akın, babaların bu ve benzeri tutumuna ilişkin şunları söylemektedir:

"Baskıyla stresle otoriter olmakla çocuklarını kimse maddeden koruyamaz. Tam tersi olursa maddeden kurtarabilirsin çocuğunu. Herkes bu uyuşturucuyla bir gün karşılaşıyor her çocuk. Hele şuanki dönemde herkes bir yerde karşılaşıyor esrarıyla eroiniyle. O çocuk bir yerde karşılaşacak. Ama sen, çocuk daha karşılaşmadan karşılaştığında ne yapacağını aşılarsan o çocuk daha bir hazırlıklı çıkar o ortama. Sen içersen şöyle yaparım içersen böyle yaparım çözüm değil. Tam tersi karşılaşırsan şöyle yap böyle yap demek çocuklar için daha faydalı olur bence. Şimdi şöyle bir şey var. Nesil farkı var. Onların nesli kendi kuşağım için konuşayım. Babalar biraz uzak bu tarz şeylere. Hani onların zamanında atıyorum benim babam köyde doğmuş Ankara'da büyümüş adam alkol bile içmemiş doğru dürüst yani. Çünkü yokmuş. Paraları da yokmuş durumları da yokmuş. Ortamları da yokmuş karşılarına çıkmamış. Zannediyorlar ki çocuklarının da karşısına çıkmayacak. Ararsan bulursun zannediyorlar. Aslında dönem öyle bir dönem değil. Her yerde her çocuğun karşısına uyuşturucu çıkabilir şuanda. Dönem öyle bir dönem. Buna hazırlanması lazım yani çocukların. Genel olarak çocukların karşılaştıklarında ne yapacaklarına dair fikir sahibi olması lazım. Çocuk çünkü meraklıdır. Biz de meraklıydık. Benim merakım çok kötü bir yere gitti. Kimisinin merakı dizginlenebilir. Kimisi merak etmeyebilir. Tiksinebilir daha içmeden tiksinebilir. Ama çocukların karşısına çok fazla çıktığını düşünüyorum ben. Dediğim gibi madde kullandığı zaman fiziksel değişimlerini hissedebilecek kadar ilgili olması gerekiyor. Akşamdan akşama 5 dakika görmeyle kimse bir şey anlamaz. Karakter değişiyor çünkü. İçtiğin zaman karakter değişiyor yani." (Akın/Bağımlı, 36y, Eroin, T.)

Akın'ın söylemlerinde konuya ilişkin öne çıkan nokta maddenin çocukların karşısına çıkma ihtimalinin yüksek olması ve çocukların önceden bu konuda yetiştirilmiş olmasının gerekliliğidir. Bu da önleyici çalışmalar ile mümkündür. Bununla beraber Akın'ın özellikle "*Ararsan bulursun zannediyorlar. Aslında dönem öyle bir dönem değil. Her yerde her çocuğun karşısına uyuşturucu çıkabilir şuanda."* Şeklindeki ifadeleri konuyu özetlemektedir. Arabalar arıza yapabilirler. Bunun için arabaların düzenli bakımlarının yaptırılması ve arabayı korumak için arıza ortaya çıkmadan önlem alınması gereklidir. Arabanın arıza yapmayacağını düşünmek, arabanın arıza yapabileceği ihtimalini aklına dahi getirmemek, sorunun varlığını yadsımaktan başka bir nitelik taşımamaktadır. Önlem alınmamış, ihtimal dahi edilmemiş bir sorun orun kendini gösterdiğinde de bireyler daha önce bildikleri şeyi denemeye devam etmek, sorunun varlığını yadsımak ve kabullenememek oldukça bilindik becerilerdir.

4.3.2.2 En Son Babalar Duyar

Aile üyeleri arasında babaların madde kullanımını geç öğrenen bireyler olduğu görülmüştür.

"32 yaşında evlendim. O konuda herhangi bir şekilde yüz yüze gelmedik. Şüpheleri olmuştur ama birebir itiraf konusunda kabul etme konusunda bir diyaloğumuz olmadı." (Cumali/Bağımlı, 45y, Esrar, T.)

Cumali'nin babasıyla madde kullanımını öğrenmesiyle alakalı herhangi bir iletişimi olmamıştır.

"Hanımın haberi varmış ama bana söylemiyorlarmış. Dedim niye söylemiyorsunuz falan. Baldızla beraber haberi varmış yani. Tedavi için bileziklerini falan satmış. Parayı harcamış yani 4 lira, 5 lira harcamış. Yatsın diye. Parayı yatırmış hastaneye Macit yatmamış. Parayı da alamamış geriye." (Necmi/Baba, 52y, Bonzai, T.)

Oğlunun madde kullandığı Necmi Bey'den bir süre gizlenmiştir. Bu süreçte eşi ve baldızı oğlunu tedavi ettirmeye çalışmış ancak başarılı olamamışlardır. Bu süreç içerisinde yaşananların babadan gizlenmesinin sebebi ve babanın bundan haberinin olamayışı ise oldukça dikkat çekicidir. Fikret Bey de Necmi Bey'e benzer ifadeler kullanmıştır.

"Annesi benden uzun bir süre saklamış düzelecek diye. 2-3 sene benden saklandı. Zaten vukuatlar başlıyor, tedarikte sıkıntı yaşayınca. O zaman dışardan temin etmek işte para bulmak, arkadaş çevresinde ona buna borç yapmalar, çalmalar, çırpınmalar. Evden annesinin kartını çalmak, parasını almak, evden öteberi satmak, annesinin bileziğini satmak, alyansını satmak, yüzüğünü satmak, evden eşya satmak bir sürü. Önce evden başladı" (Fikret/Baba, 64y, Eroin, T.)

Hikaye yine annenin çocuğunun düzelmesini umarak babadan gizleme çabasıyla seyretmektedir. Babanın haberinin olması ise yaşanan sorunların daha görünür hale gelmesiyle birlikte gerçekleşmektedir. Necati Bey ise oğlunun madde kullandığını annesinden öğrenmiştir.

"Onu şu şekilde, aile şirketimiz var bizim işte babam, kardeşim, ben hep beraber çalışıyoruz. Oğlum da şeyi bırakmıştı okulu, şey yaptı açıkan okuyordu o da bizimle beraber çalışıyordu şey yapıyordu son zamanlarda hani bu hareketleri, on sekiz yaşında evlendi istememize rağmen. Benden bir ara uzaklaştı bir ara benden uzaklaştı, ne oldu sen iş yerinde bir şeyden tartıştık benimle konuşmamaya başladı. Ben de orada bir dergi çıkarma işindeydim çok üzerinde durmadım. Ondan sonra bir baktık annem söyledi dedi bu madde kullanıyor ne yaparsan yap. Son aşamaya gelmiş artık. Para koparmak için bir şeyler yapıyor, benim haberim o zaman oldu." (Necati/Baba, 55y, Kokain, T.)

Necati Bey'in eşinden boşandığı ve oğlunun uzun süre babannesi ve dedesiyle birlikte yaşadığı bilinmektedir. Bu sebeple, oğlunun madde kullanımından haberdar olma süreci uzamıştır. İşlerinin yoğunluğu sebebiyle oğluyla sorun yaşamasına rağmen konunun çok üzerinde durmadığı

öğrenilmiştir. Diğer katılımcıların söylemlerinde olduğu gibi sorunun görünür hale gelmesi Necati Bey'in haberdar olması için de etkili bir değişken olarak görünmektedir.

"Bundan 3 sene önce yeni evliydi. Yani 1- 2 yıllık evliydi. Eşi sabah heyecanla geldi. Baba ben dedi Sadettin'i esrar içerken yakaladım dedi. Ya nasıl olur ması olur bizde bir travma oldu bu." (Serdar/Baba, 61y, Esrar, T.)

Serdar Bey'in, oğlunun madde kullandığını oğlunun eşinden öğrendiği görülmektedir.

"Orda da tuhaf bir şeyler var. En son babalar duyar hikayesi çalışıyor gerçekten. Anne küçük kaçamakları ufak tefek sorunları hep babadan uzaklaştırıyor. Çocukla başka bir ilişki kuruyor. Mesele aslında içinden çıkılamaz noktaya savrulduktan sonra babaya geliyor mesele. Ondan sonra da iş bilgisizlikten de kaynaklı şey başlıyor kör sarmal" (Kasım/Baba, 55y, Eroin, T.)

Kasım Bey'in ifadelerinde de kendisine yer bulduğu üzere madde kullanımını haber almak noktasında en son babalar duyar hikayesi varlığını kanıtlamaktadır. Görüldüğü üzere madde kullanımından çoğu zaman babaların daha geç haberi olmaktadır. Ailedeki diğer bireyler sorunu babanın haberi olmadan çözebilmek veya hiçbir şekilde haberinin olmaması için gayret göstermektedirler. Kasım Bey'in dikkat çektiği diğer nokta da işin oldukça ilginç başka bir tarafına vurgu yapmaktadır. Ailede babalar madde kullanımını en son öğrenmekte bununla beraber süreç içerisinde çocuğun hatalarından da ya haberdar olmamakta ya da onları da geç öğrenmektedir. Bu noktada annenin önemli bir işlevi bulunduğu düşünülmektedir. Sorunların babaya yansıması ise madde kullanıcısının yaşadıklarının çıkmaza girmesi ve problem olmasıyla birlikte başlamaktadır.

4.3.2.3 İlk Reaksiyon ve Tepkiler

Babaların madde kullanımını haber aldıktan sonra verdikleri reaksiyonlara bakıldığında madde kullanıcısı katılımcıların olumsuz davranışlardan bahsettiği, babaların ise o kadar da olumsuz olmayan tepkiler verdiklerini düşündükleri görülmektedir.

"İlk hastaneye yatma girişimlerimi söylemedim onlara. Başka sebeplerden dedim sinirden yattım dedim. Sinir hastası olduğumu söyledim hastaneye yatma sebebi olarak. En son duyduklarında baya şaşırdılar yani. Babam pek tepki vermedi... Ne büyük bir tepki gösterdi ne bir şey yaptı. 'Sen salak mısın oğlum' dedi. Ne bir nasihat ne bir şey. 'Sen salak mısın oğlum ne işin var bunlarla' dedi. İyi dedim tamam baba dedim. Tamam dedi çıktı hastaneden ekstra bir durum yok yani" (Akın/Bağımlı, 36y, Eroin, T.)

Akın'ın yaşadığı sorun babası tarafından ciddiye alınmamaktadır. Daha önceki hastaneye yatma girişimlerinin madde kullanımı sebebiyle olduğundan haberleri olmayan ailenin, son yatışta bu konudan haberdar olması ve babanın tepkisiz kalması Akın'ın büyüdüğü eve ilişkin çeşitli ipuçlarını barındırmaktadır. Üzüntünün, acının ve yaşanılan problemlerin aile tarafından valide

edilmediği, tepkisizlik ve ilgisizliğin ön planda olduğu bir babayla büyümenin Akın ile babası arasındaki ilişkinin gerilmesine neden olabileceği düşünülmektedir.

"Yaklaşık bir ay sonra eşime söyledim. Aynen bir ay sonra söyledim. Ne oldu ? Babam işte sert bir şekilde bir daha kullanmamı bir daha kullanırsam yanımda durmayacağını işte bir daha kullanırsam elimdeki her şeyi alacağını falan filan öyle şeyler söyledi. Eşim daha babamın agresif bir yaklaşımdı. Eşim daha kucaklayıcı bir şekilde kullanmamamı istiyor." (Metin/Bağımlı, 27y, Kokain, K.)

Metin, madde kullanımını başlamasının üzerinden çok süre geçmeden ailesine bu konuyu açmıştır. Eşinin bu sorunu çözmek adına kendisine daha destekleyici bir tutumu olduğu ancak babasının tehdit ve agresif tutumlar ile sorunu çözmek adına girişimlerde bulunduğu görülmektedir.

"*Benim madde kullandığımı öğrendiler. Annem öğrendiler babamla beraber. Annem* ***falanca yerde*** *çalışıyordu ve orada çok görüyordu madde bağımlılarını. Anlıyor yani kadın gözüne baktığında anlıyor. Eve geliyorum yorgunum bitkinim. Gözlerim kızarık oluyor bazen. Konuşmalarım takılıyor. Yavaş yavaş anlıyor. Bir gün bana sordu madde mi kullanıyorsun diye yok dedim, kabul etmedim. Şöyle oldu öğrenmeleri, ben her defasında atlattım onları yalan söyleyerek onlar da inandılar. Telefonum açık kalıyor benim cebimde duran telefon, arkadaşlarla otururken tam böyle uyuşturucu muhabbeti yapacakken annem arıyor ve telefon cebimde açılıyor. Hiçbir zaman olmazdı böyle bir şey, ben maddeyi bıraktıktan sonra da olmuyor böyle şeyler. Duyuyo her şeyi kadın, bunlar ne demek dedi. Ben tabii kıvırıyorum öyle demek istemedik, şöyle demek istedik, sen yanlış anladın falan. Ve bu üç dört kere tekrarlandı, nereye kadar kaçabilirsin artık yok desen bile anlıyor... Bir araba yanaştı yanıma hiç fark etmedim bile sallanıyorum böyle. Kadir dedi, bir döndüm babam bana bakıyor. Ama görseniz zil zurna sarhoştan beterim yani ayakta duramıyorum. Gözlerim kan çanağı, suratım düşmüş, tenim bembeyaz olmuş. Napıyorsun burda dedi. Dedim anahtar alacağım. Ama böyle geveleye geveleye konuşuyorum anladı tabi. İşte tokat attı bana orda bir tane. Aldı, arabaya götürdü beni. Adı neydi, eve gittik konuştuk falan işte. Baya bir konuştu benle falan. Daha sonra çıktı gitti o. Ben evde kaldım o gün. Daha sonra bir kere daha yakaladı beni... Tokat attı bana yine orda. Ben artık doldum tabii. Dedim bir daha bana tokat atarsan dedim çeker giderim yani. Babamın tepkisi şu oldu tokat atmak oldu ve daha sonradan konuşmak oldu yani... Ayrıyetten bana diyor ki Kuran'a el bas diyor içmeyeceğine dair. Ya ben Kuran'a el bassam nolacak ki yani ben yani o dönemler bunu duymuşsunuzdur yani. Biz cidden Allah demeyi unutmuştuk hiç o konulara da girmiyorduk. Basardım yine gider kullanırdım yani." (Aydın/Bağımlı, 19y, Kubar,T.)*

Aydın'ın madde kullanımını öğrenen babası tokat atarak ilk reaksiyonunu göstermiştir. Ardından evde nasihat etmiştir. Oğlunu madde etkisindeyken yakaladığında yine aynı reaksiyonu göstermiş ve tokat atmıştır. Oğlunun kullanmayacağına dair Kuran'a el basmasını istemiştir. Ancak

bu konuda Aydın'ın söyledikleri babanın bugüne kadar kullandığı şiddet uygulamak, nasihat etmek ve Kuran'a el bastırmak gibi yöntemlerin pek işe yaramadığını veya yaramayacağını göstermektedir.

"*Abi babam işkilleniyordu zaten. Esrar içiyom sanıyordu ama o. Beni bir gün bayılmışım ben tuvalette abi çırılçıplağım kullanıyodum o zaman. Babam görmüş beni kapıyı kapatmış, kapıya vurmuş. Ben bi kendime geldim koşa koşa babannemin yanına gittim. Babanne dedim, koş kapı çalıyor. Çırılçıplağım ama abi. Babam çıktı bir anda karşıma. Biraz bana ağır konuştu. Bir daha görmicem seni bir daha öyle dedi. Tamam baba dedim. Bir dahaki gün para arıyom para yok. Eroin içmem lazım krizim geliyor. Baba dedim bir 20 lira versene. Gel dedi gel sen şöyle bir otur. Bak dedi bir daha senin içtiğini görürsem dedi yemin ederim dedi tutarım kolundan götürüm hastaneye test yaptırırım, çıkarsa ordaki polislere veririm, alın bunu napıyorsanız yapın derim dedi. Ben o günden sonra iki hafta boyunca yaklaşık babam gelmeden önce yatağa giriyom, babam uyuduktan sonra yataktan çıkıyodum sırf anlamasın diye. Çünkü içiyom ben bunu içmek zorundayım yani. İçmiyom diyodum ama o da inanıyordu" (Bekir/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)*

Bekir'in babasının davranışlarına bakıldığında sorunun çözümü için tehdit unsurunun öne çıkartıldığı görülmektedir. Bekir'in madde kullanımına şahit olan babası, madde kullanımına devam etmesi durumunda onu polise şikayet edeceğini belirtmiştir. Bekir ise babasının bu tehditleri sebebiyle madde kullanımını gizli yapabilmek adına yeni stratejiler geliştirmiştir. Babasından kaçarak ve saklanarak madde kullanımını sürdürmüştür. Babasına içmediğini söylediğinde ona inandığını belirtmektedir. Bekir'e benzer şekilde Mert de ailesinin ve babasının reaksiyonları sebebiyle madde kullanımı için yeni stratejiler geliştirmiş ve kullanımını sürdürmüştür.

"İşte 3 sene önce öğrendiler. Çok sonra öğrendiler yani. Ben şöyle söylim. Evde şöyle oluyor on sene evde içmedim. On seneden sonra gece on ikide herkes yattıktan sonra babamın horultu sesini duyardım böyle. Babam horluyorsa yatmışlardır diyordum. Yatağımın altında şaşal ya da kesilmiş kovam vardı banyoda onu alırdım. Kendi banyom vardı odamda suyu gece on iki gibi incecik açardım doldururdum. Sonra kafam çorapların içinde işte malı da aldığım zaman hepsini yapardım hepsini güzelce dökerdim, hiçbir şey ortada bırakmazdım öyle uyurdum. İlk başta konduramadılar çünkü mahallecek çok sevilen bir çocuğum. Herkesin yardımına koşarım falan. Şöyle oldu, ben yine o etkili maddeyi bir gün yine evde kullanıyorum. Bonzainin de çeşitleri de var casper var, hayalet var, ak 47 var. Sinek ilacı olanlar var. O sinek ilacı olandan kullandım ben. Ellerim ayaklarım şöyle tövbe haşa söylemekten tenezzül ederim böyle çarpılmış veya sakat, sakat demeyelim de engelli gibi. Ellerim ayaklarım kitlenmiş kusmuşum. Ağzım falan böyle. Annem beni videoya çekmiş, bizim oğlanın içine cin kaçtı diye. Babama falan göstermiş işte. Sonra ben annemi görünce kendime gelip, noldu falan, bilmiyorum böyle tribe girdim işte. Annem cin kaçtı diye şey yaptı. Babama göstermiş babam da bir hocaya götürdü beni. Hocaya götürdükleri zaman da işte yine kafam güzel benim.

Hocaya gidiyorum ben ama hocaya gittiğimi bilmiyorum. Normal sigara gibi ucunu yaktığım için ailemin yanında da içiyordum, ailem farketmiyordu. Ben hocayla beraber karşılıklı oturduk. Bana muska yazacağını falan söyledi işte ailemin çıkmasını falan söyledi. Kafam kendine gelince dedim ki sen ne yazıyorsun hayırdır ? Dedi ki oğlum senin içine cin kaçmış sana muska yazacağım dedi. Ben de adamı dövdüm. Cebindeki parasını aldım 1500 lira parasını aldım. Muskayı da aldım. Aldım, çünkü çıkışta anneme göstermem söylemem gerekiyor. Anne hoca bana okuyup üfledi. Muskayı da yatağın altına ve yastığın altına koyuyormuşum. Onu da duydum çünkü nereye koyacağımı da öğrendim. Geçti anne dedim bir daha cin kaçmicak dedim. Daha sonra işte o maddeye devam ettiğim zaman, annem cebimde bulmuş o maddeyi ve uyulturucu kullandığımı öğrendiler. Daha sonra ben yok öyle bir şey işte, inkar minkar ettim. Ama dayanılmayacak seviyeye geldiğinde hani ben uyuşturucu kullanıyorum dayanamıyorum beni kurtarın yoksa öleceğim demiştim. Onlar da amateme götürdüler tekrar." (Mert/Bağımlı, 28y, Bonzai, T.)

Mert'in ailesi, oğullarının madde kullandığını daha önce duymuş ancak diğer pek çok aile gibi konduramamıştır. Mert'in madde kullanımına şahit olmalarıyla birlikte sorunu çözme adına girişimlerde bulunmuşlar ancak sorunu yanlış anlamışlardır. O an madde etkisinde olan Mert'in videosunu çeken annesi oğlunun içine cin kaçtığını düşünmüş ve videoyu babasına izletmiştir. Babası da Mert'i bir hocaya götürerek sorunu çözmeye çalışmıştır. Lakin aile sorunun farkında olmadığı ve soruna yabancı olduğu için Mert hocaya giderken ailesinin yanında dahi kullanımına devam etmiştir. Mert'in evde madde kullanımına devam etmesi ailesini çok iyi takip etmesi ve ailesinin davranışlarını iyi analiz etmesiyle mümkün olmuştur. Ancak ailesi Mert'i, Mert'in onları takip ettiği kadar iyi takip edememiş ve evin içerisinde gerçekleşen madde kullanımını farkedememişlerdir.

"Abi, annem sana kahroldu diyebilirim. Yani kadın yıkıldı yani. Benden öyle bir şey asla beklemiyorlardı. Mesela ben annem babam sigara içerken o yüzüme gelen dumandan ya siz asıl bir şey içiyorsunuz bu nasıl birşey diyen bir insandım. Benim o şekilde dönüşmem annemi gerçekten yıktı yani benim oğlum nasıl böyle bir şey yapar dedi hatta sana yemin edebilirim abi ayaklarıma kapandı ben annemi diz çöktürdüm. Yalvarttım yani kadını. Oğlum, dedi kurban olayım yol yakınken geri dön dedi. Yani ne istiyorsan sana vereyim, ne kadar para istiyorsan para, başka bir şey istiyorsan başka bir şey, ne yapmamı istiyorsan yapim dedi. Yeter ki yol yakınken geri dön dedi. Bem anlıyorum seni, sen çok kötü olcaksın dedi. Ve ben dinlemedim abi ne bileyim eşeklik yaptık yani. Öyle oldu annem çok yıkıldı yani. Babam öfkelendi, vurdu, kırdı dağıttı. Yapması gerektğini yaptı. Onun karakterindeki bir insanın yapması gerektiğini yaptı. Öyle oldu." (Yiğit/Bağımlı, 22y, Metamfetamin, T.)

Yiğit'in hikayesinde de babası madde kullanımını haber aldıktan sonra şiddet uygulayan babalar tarafında yer almaktadır. Babasının öfkelendiğini belirtmiştir. Yiğit'in söylemlerine bakıldığında babasının bu tutumunun Yiğit'i şaşırtmadığı görülmektedir.

"Evlenmeden önceki hayatım, 13 yaşında ilk madde kullandığımda ailem bunu duyduğunda annem bilgisizdi, yani hatta maddeyi uçucu madde içiyordum tiner ve bali kullanıyordum. Annem bunu mafyanın sattığını zannediyordu hani o kadar bilgisizdi bu konuda... İlk kullandığım zaman akıl hastanesine götürdüler. Psikiyatri servisine götürdüler. Psikiyatri servisi onların alakalı olmadığını bunun başka bir yer ilgilendiğini söylediler. O akşam geri döndük. Gece gittik hatta yani gece geri geldik. Çözüm yolu arıyorlardı. Sağa sola soruyorlar. Uslu olması için yurda verin diyorlar çevredekiler. Onlar da yurda veriyorlar hani bilgi yok ki. Eskiden bu şekilde haberleşme sistemleri kanalları yoktu. Televizyonda bu kadar kamu spotları yoktu. Madde bağımlılığının ne olduğu, madde bağımlılığı kavramı yoktu. Balici, tinerci, esrarkeş, alkolik vardı yani. Şimdi madde bağımlılığı oldu. Böyle bir çözüm bulmuşlar." (Furkan/Bağımlı, 38y, Çoklu, T.)

Furkan'ın ailesinin verdiği tepkinin ise onu içinde bulunduğu çevreden uzaklaştırmak olduğu görülmektedir. Ailesi bunu yapabilmek için Furkan'ı yurda vermeyi tercih etmiştir.

Buraya kadar madde kullanıcılarının, babalarının madde kullanımını haber aldığında verdikleri reaksiyonlar değerlendirildiğinde babaların genellikle şiddete başvurduğu anlaşılmıştır. Kimi zaman tokat atarak, kimi zaman daha büyük öfkeyle şiddet uygulayarak yanlış bir davranışta bulunan oğullarını cezalandırmışlardır. Tehdit etmek, nasihat etmek babaların diğer başvurduğu davranışlar arasında yer almaktadır. Babaların bu davranışlarının oğullarının madde kullanımı üzerinde herhangi bir azaltıcı etkisi olmadığı gibi baba oğul ilişkisi açısından da zedeleyici nitelik taşıyabileceği düşünülmektedir. Madde kullanımını genellikle önce annelerin öğrenmesinin ve babaların haberi en son almalarının altında yatan sebeplerden birisinin de babaların vermesi ihtimal dahilinde olan bu reaksiyonları sebebiyle olabileceği düşünülmektedir.

"*Ne yapabilirsiniz hocam çağırıyordun, nasihat ediyordun. Konuşuyordum oğlum senin gideceğin yer bu yanlıştır. Ne zamana kadar, mümkün olduğu kadar yaptığın hatalardan geri dönmen lazımdır. Asla cevap vermiyor. Kafasını kaldırıp bir şey demiyor. Ne anasına ne bana. Şuan kullanmadığı halde de cevap vermiyor. Şuan ne söylesek asla bize cevap vermiyor. Çok sessizdir." (Haydar/Baba, 57y, Uçucu, T.)*

Oğlunun madde kullanımını öğrendikten sonra Haydar Bey'in nasihat etmeye başladığı görülmektedir. Ancak oğluyla iletişiminin kopuk olduğu anlaşılmaktadır

Fikret Bey, oğlunun madde kullanımını öğrendiğinde kendini suçladığını belirtmiştir.

"Kendi kendini suçluyorsun böyle bir şey yaşadığın zaman. Ben çocuğumu nerde kaybettim ne zaman kaybettim. Çocuğu ne suçlayacaksın, toplumu suçluyorsun otoriteyi suçluyorsun. Bunların içeri girmesini sağlayan bunlara müdahale etmeyen otoriteyi suçluyorsun... İnsanın başına böyle bir şey geldiği zaman ister istemez kendinde arıyor suçu başkasında değil. Başkasına sonra dönüyor. Bir yere kadar kendinse müdahale edemediğin tarafı da otorite oluyor o zaman. Bunlar psikolojik travmalara neden oluyor güvenemiyorsun... Bu tabii ki insanın kendini olumsuz yönde etkiliyor. Önce diyorsun ben her türlü şey verdiği halde nasıl böyle bir şey yapabilir ? Kendinizi yetersiz hissediyorsunuz önce başında olamamamın verdiği sıkıntılar, çalışmak zorunda olmak vs. insan kendini suçluyor ister istemez. Ondan sonra yakıştıramıyorsunuz kendinize böyle bir şeyi, ondan sonra onu tedavi ettirmek için ne yapmak gerekiyorsa onu yapıyorsunuz. Daha çok sahip çıkıyorsunuz yani" (Fikret/Baba, 64y, Eroin, T.)

Fikret Bey'in oğlunun madde kullanımını haber aldığında sorunun kendi hatası olabileceğini düşündüğü görülmektedir. Bir baba olarak kendini yetersiz hissetmeye başladığını ve çalışmak zorunda olduğu için oğlunun yanında olamayışının sıkıntılarını hissetmeye başladığını ifade etmektedir. Bunların ardından ise tedavi için gerekli adımları atmaya başlamıştır.

Oğlunun madde kullanımını nasıl öğrendiğini anlatan İskender Bey de hissettiklerine vurgu yapmıştır.

"Görüyorum da hocam Allah göz verdi. Kullanıyordu yani. Malı gördük üstünde yani. Ben kullanıyorum der mi ? Kaç defa gördük yani. Kötü bir şey yani hocam emin ol bunu hissetmek kötü bir şey. İyi bir his değil. Valla o his işin zor diyor. Öyle bir his. İşin zor diyen bir his. Bu kadar okuttuk yaptık adam napıyor diyorsun. Nerelerde geziyor diyorsun." (İskender/Baba, 46y, Esrar, K.)

İskender Bey'e baktığımızda oğlunun madde kullanımını öğrenmenin kendisi için çok kötü bir şey olduğunu ve bundan sonrası için işinin çok zor olduğunu söyleyen şeyler hissettiğini belirtmiştir. Hem İskender Bey de hem de Fikret Bey de bu hislerin yanında sitemkarlığın da olduğu görülmektedir. İskender Bey "*Bu kadar okuttuk, yaptık adam napıyor diyorsun. Nerelerde geziyor diyorsun."* cümlesiyle, Fikret Bey ise "*Önce diyorsun ben her türlü şey verdiği halde nasıl böyle bir şey yapabilir?"* cümlesiyle yaşadıkları durumdan dolayı sitemlerinin olduğu fark edilmektedir.

"Yani tabii göğsüme ağır bir şey. Ben daha önceden kalp krizi geçirdim, kalp krizi geçirdiğimi düşündüm. Ciddi manada stresli mengeneye sıkılmış kadar durumu oluştu. Çok şükür, o günleri atlattık. Bu işin altından nasıl kalkacağımı ne yapmam gerektiğini düşündüm. Bir sıkıntı var var ortada sonuçta. Bunu biz bunu dışlayamayız. Bir sürü banka borcu var. Kapının önüne koyma gibi. Nasıl yaparız biz bunu öyle işte biraz daha soğukkanlı biraz daha düşünerek davranarak o şekilde o süreci atlattık çok şükür." (Serdar/Baba, 61y, Esrar, T.)

Serdar Bey de madde kullanımını öğrendiğinde hissettiğini sıkıntıya vurgu yapmaktadır. Bu sıkıntıların ardından ortadaki sorunun nasıl çözüleceğini düşünmeye başladığı ve buna yönelik olarak adımlar attığı görülmektedir.

"Öfkelendim mi çok da öfkelenmedim. Biraz da kendime kızdım o an. Bu çocuk bizle konuşmak istiyordu, biz yanaşmadık. Çocukla ilişki kurmadık, bizim hatamızdı yani. Biz şey yapmadık. Ama dedim ki bizle ilgilenen de olmadı biz bunu yapmadık. Ama demek ki ortam çocuğu bu duruma getirdi. Arkadaş çevresi ya da bizde aradığını bulamadı başka yerde buldu. Bu çocuk hiperaktif bir çocuktu. Biz çocuğu anlayamıyorduk yani. Zamanında doktora falan götürsek ilgilensek böyle olamazdı. Çocuk ufakken de hiç durmazdı böyle. Çocukken biberon ağzındayken sağa sola vururdu. Babam derdi bunu doktora götür bunda bir eksiklik var derdi." (Serkan/Baba, 48y, Uçucu ve Skunk, K.)

Serkan Bey de kendisinden önce bahsedilen babalar gibi öfkelenmediğini, kendisine kızdığını ve geçmişte yaptıklarına yönelik olarak kendisini suçladığını belirtmiştir. Çocuğuyla ilişki kuramadığını, çocuğunun kendisiyle konuşmak istediğinde konuşmadığını ifade etmektedir. Madde kullanıcısı katılımcıların söylemleriyle birlikte düşünüldüğünde madde kullanım haberine öfkeyle yaklaşmayan, şiddete başvurmayan babaların tedavi fikrine daha çabuk adapte olduğu ve tedaviyi ön plana çıkardıkları görülmektedir. Madde kullanımının haber alınmasının ardından öfkelenmek yerine kendini suçlayan ve geçmişte yaptığı hataları düşünen babaların, sürecin sağlıklı ilermesi açısından önemli bir ilişki avantajı kazandığı düşünülmektedir. Zira madde kullanım hikayesinin bütün aile tarafından bilinmeye başlaması, baba tarafından öfke ve şiddet ile karşılanması sürecin kalanında madde kullanıcısının babasıyla ilişkilerinin gerilmesine ve gerilemesine neden olabileceği düşünülmektedir. Kaldı ki bağımlılık süreci sık sık tekrarların olduğu bir yapı arz etmektedir. Gerilen baba-oğul ilişkisinin bu hataları kaldırmakta zorlanabileceği, dolayısıyla babadan bir şeylerin gizlenmeye devam edilebileceği düşünülmektedir. Gizlilik ise madde kullanımını destekleyen bir unsur ve bağımlılığın önemli bir parçasıdır. Madde kullanımının öğrenilmesi şiddet ve öfkeyle karşılanması durumunda tedavi içerisinde de baba-oğul ittifakını kurmanın güçleşebileceği düşünülmektedir.

4.3.3.Madde Kullanım Sürecinde Babada Meydana Gelen Değişimler

Madde kullanım sürecinde babalarda birtakım değişiklikler meydana gelebilmektedir. Bunlar ilişkide değişiklikler, iletişimde değişiklikler ve diğer yapısal değişiklikler şeklinde ifade edilebilir. Ancak bazı madde kullanıcıları ve babalar madde kullanımının ardından herhangi bir değişikliğin olmadığını belirtmektedirler.

4.3.3.1 İlişki ve İletişimde Değişiklikler

Madde kullanım sürecinde babalar ve madde kullanan çocukları arasında ilişki ve iletişim açısından çeşitli değişiklikler meydana gelebilmektedir. Bazı katılımcılar bu değişikliği yaşamadıklarını, bazıları ise olumlu veya olumsuz anlamda çeşitli değişiklikleri tecrübe ettiklerinden bahsetmektedirler.

"Pek bir şey değişmedi yani. Kopuk bir aile olduğumuz için. Aynı kopukluk devam etti. Ekstra bir olay olmadı. Normal seyrimize devam ettik. Zaten kopuktuk. Gene kopuğuz yani." (Akın/Bağımlı, 36y, Eroin, T.)

Akın, babasıyla ilişkisinin madde kullanımından önce de kopuk olduğunu, madde kullanımının başlamasından sonra herhangi bir değişiklik yaşanmadığını ve kopuk ilişkiyi sürdürdüklerini belirtmiştir.

"*Yok hocam aynıydı ya. Bir şey değişmedi aynıydı onla ya. Bu çocuğun bu olayı bizim ailemizi etkilemedi. Zaten sıkıntılıydı yani. Zaten öyle." (İskender/Baba, 46y, Esrar, K.)*

İskender Bey ise yaşanılan sorunun ne oğluyla ilişkisinde ne de ailede herhangi bir değişikliğe neden olmadığını, belirtmiş ve bu konuda daha geniş boyutlu bir cevap vermiştir.

"*Hiç değişmedi. Şuanda da değişmedi. Babam değişmedi çünkü. Ben değiştim sadece. Babamın davranışı yaklaşımı her şey aynı... Hiçbir şey olmadı, hiçbir şey yok...*

Nasıl hissettirdi bu ?

Kötü hissettirdi bu.

Ne bekliyordunuz peki ?

Ciddiye almasını bekliyordum. Çok da hatırlamıyorum hani sen deyince aklıma geldi de." (Salih/Bağımlı, 34y, Eroin, T.)

Salih de madde kullanımı sonrasında babasıyla olan ilişkisinde herhangi bir değişikliğin olmadığını belirtmektedir. Madde kullanım sürecinde babasının değil, kendisinin değiştiğini ve babasının davranışlarının aynı devam ettiğini belirten Salih için bunu yaşamak kötü hissetirmektedir.

Diğer taraftan baba-oğul ilişkisinin olumlu yönde geliştiği de görülebilmektedir.

"*Hastaneye yattım orada aramız düzelmeye başladı. Normalde aramız o kadar iyi değildi. Bilmiyorum farklı bir bağ kurduk hastaneye yatınca. Babam öyle kahve mahveye takılıyor dedim ya. Aramız çok iyi olmuyordu eve çok geç geliyor, kavga gürültü. Şimdi de çok geç geliyor bazen ama kavga gürültü yapmıyoruz artık." (Cengiz/Bağımlı, 21y, Meth-*Eroin*, T.)*

Cengiz madde kullanımı sebebiyle hastaneye yatınca babasıyla ilişkilerinin iyiye gittiğinden bahsetmektedir. Hastane sürecinde babasıyla arasındaki bağ gelişmiş ve önceki kadar tartışmalı bir ilişkileri olmadığı görülmektedir.

"Tabii daha ilgili olmaya başladık yani. Bardağı biraz sağlamlaştırmaya başladık yani o boşlukları kapatmak adına." (Harun/Baba, 56y, Bilmiyor, T.)

Harun Bey ise madde kullanan oğluna karşı daha ilgili olmaya başladığını ifade etmektedir. Geçmişe göre daha iyi bir ilişki kurarak "boşlukları" doldurmayı amaçlamaktadır.

"Benim ailemde uyuşturucu kullanan uyuşturucu içen bir tek benim. Alkolikler var benim babam da alkolik. Hani uyuşturucu ilk benim. Hiç kimse bilmiyor. Annem, benim yüzümden 1 ayda ex user oldu... Abi ben diyordum ki öğrenirlerse beni öldürürler. Abi ben sanki yeni doğmuş bebek gibiydim evin içinde. Bir gün dedim ki bilseydim böyle bir şey olacağını en başta söylerdim size. Hiç beklediğim gibi tepki almadım. Abi beni dayım çocukken çok döverdi. Ben babamdan yemediğim dayağı dayımdan yedim. Dedim ki o beni öldürür ya. Kesin kafamı keser bir yerlere atarlar beni dedim. O bile kendi çocuğuymuşum gibi yaklaştı bana." (Bekir/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Bekir'in söylemlerine baktığımızda madde kullandığının ailesi tarafından öğrenilmesinin ardından büyük sorunlar yaşayacağını düşündüğü ancak kendisine evde çok ilgi gösterildiğini ifade etmiştir. Bekir'in "*annem benim yüzümden bir ayda ex user oldu."* cümlesi ise oldukça dikkat çekicidir. Bekir'in annesinin kendisiyle babasından daha çok ilgilendiği, araştırdığı ve destek çıkmış olabileceğini düşünülmektedir.

"Yani şimdi şöyle söylim. Biz orta sınıf bir aileyiz. Hani çok lüks bir şeyimiz yok. Doğrusu hani hobimiz de yok. Bu hastalıktan sonra biz kendimize zaman ayırdık. Bizim işimiz gücümüz para kazanalım. Çocuğumuza zaman ayırmadık. Kendimize zaman ayırmadık. Çocuğumuza zaman ayırmadık. Tatile gitmedik. Bu olaylar olduktan sonra yeni yeni anladık biz. İşimiz gücümüz dünya malıydı yani doğrusunu söylemek gerekirse. Yeni anladık yani. Çocuk böyle şey yapınca hiçbir şeyin kıymeti olmadığını anlamaya çalıştık. Çoluk çocuğumuza zaman ayırdık. Yanlış da konuşsa onu dinlemeye çalıştık. Bizim için her şey den daha önemli çocuklar. Hanımla sorun yaşamıyoruz. Birbirimizi dinleriz. O bişe söylese ben alttan alırım. Ben söylesem o alttan alır." (Serkan/Baba, 48y, Uçucu ve Skunk, K.)

Serkan Bey'in kendine yönelik özeleştiri yaptığı ve madde kullanımını öğrendikten sonra farklı bir babalık sergilemeye çalıştığı görülmektedir. Madde kullanım sürecinde oğullarının ailesiyle olan iletişiminin en azından aile ve baba ekseninde değişiklik göstermeye başladığı görülmektedir.

"Ben elimden geldiği kadar, kendi görüşüme göre bütün çocuklarımla ilgilendim hocam. Madde kullanıyor diye değil hocam. Madde kullanıp kullanmaması fark eder, fark etmez değil. Şuan

madde kullandığı için kendine bakamadığı için şuan gözümüzde bebekten farkı yok, bebek gibi bakıyoruz ona o kadar ki ilgileniyoruz hem ben hem anasın. Elimizden geldiği kadar. Madde kullandığını duyduğumuz zaman daha farklı üzerine titremeye başladık. Daha fazla ilgilenmeye başladık. Onu kurtaralım diye. Ama maalesef bir türlü yapamıyoruz. En son da gene geldi elini uzattı, ben kurtulmak istiyorum en evden gitmek istemiyorum tedavi olmak istiyorum. Peki dedim aldım ertesi gün götürdüm, gün verdiler yatırdılar ona hala farklı bir gözle bakıyoruz. Neden ? Diğer kardeşleri de öyle. Yaşım 57 benim hanım 4-5 yaş küçüktür benden 52-53 yaşlarında yarın öbür gün biz gittiğimizde bu çocuğa kim bakacak ? Sokakta yaşayacak hali yok. Kardeşler zaten birbirine bakmaz. Onlar ancak kendilerine bakıyorlar. O yüzden bunla ilgileniyoruz ki dünyaya kazandırabilelim. Kendine ve çevresine zarar vermesin. Allah'a şükürler olsun çevresine zarar vermiyor ama nefsine zarar veriyor. Bizlere zarar veriyor üzüntü veriyor. Ama Allaha şükürler olsun. İnşallah düzelir. Şuan biraz daha iyi." (Haydar/Baba, 57y, Uçucu, T.)

Haydar Bey'in çocuklarına karşı daha önceden de ilgili olduğu ancak madde kullanımının öğrenilmesiyle birlikte madde kullanan oğluna karşı daha fazla ilgili olmaya çalıştığı görülmektedir. Haydar Bey'in bu süreçte tecrübe ettiği duygulardan birisi de oğlunun geleceğine ilişkin kaygıdır. Elbette her baba çocuklarıyla ilgili kaygı duyabilir ancak Haydar Bey'in kaygısı, madde kullanan oğlunun problemiyle kendisinden sonra ilgilenecek birinin olmamasına ilişkin bir kaygıdır. Dolayısıyla Haydar Bey oğlunun tüm sorumluluğunu üstlenmiş, ona elinden gelen ilgiyi ve alakayı gösterir konumdayken bir yandan da gelecek için endişelenmektedir.

Bazı babaların ise madde kullanım sürecinde oğluyla ilişkisi geriye gitmiştir.

"Şimdi bir kere güvenleri sarsıldı. Güven sarsılınca bazı imkanlardan kısıtlandım... Zaman zaman arabayı vermedi en çok sevdiğim şey olduğu için. Ondan sonra paradan dolayı kısıtlandım. En kötüsü iletişimimiz muhabbetimiz kesildi belli bir zaman. İşten konuşurduk aileden konuşurduk sonra bunlar şikayete dönüştü. Olumsuz şeyler konuşulmaya başlandı. Olumsuz şeyler konuşulunca ister istemez o ortamdan çıkma şeyi geldi bana. Hani nasıl diyeyim işte sen böylesin sen böyle yapıyorsun şöyle yapıyorsun işte şu parayı naptın ben senin yaşındayken üç tane çocuğum vardı. Evim vardı arabam vardı. Ben işte sıfırdan bu noktaya geldim. Sen işte olan bir şeyi daha çok geriye itiyorsun gibi şeyler. Sıkıştığı zaman ona başlıyor. Sen işte daha evli değilsin." (Çağatay/Bağımlı, 32y, Kokain, T.)

Çağatay madde kullanımı sürecinde babasıyla olan ilişkisinde negatif değişiklikler yaşandığını belirtmektedir. Güven konusunda sorunların ortaya çıkması, madde kullanan kişiye yönelik çeşitli kısıtlamaların yapılması, konuşmaların olumsuz nitelik taşıyan bir yapıya bürünmesi bunlara örnek verilebilmektedir. Çağatay'ın babasının oğlunu kendisiyle kıyasladığı ve bu noktada eleştirel bir tavır takındığı görülmektedir.

Aydın'ın babasıyla olan ilişkisi de süreç içerisinde değişkenlik göstermiştir.

"*Şöyle oldu biz koptuk yani baya koptuk. Çok uzaklardayız. Ben gitmiyorum hiçbir şekilde yanlarına. Onlarla bir muhabbet kurmuyorum aktivite yapmıyorum yani. Bir şekilde ayakta durmaya çalışıyorum. Maddeyi bıraktıktan sonra babam cidden benim yanımda oldu. Hem maddi olarak hem manevi olarak. Bir şeyler soktu aklına... Evet çok destek oldu babam elinden geldiği kadar destek oluyor. Bazı zamanlar şunu fark ediyorum onun yüzünden ben tekrar içmeye gidebilirim ama asla yapmam böyle bir şey.*

Niye öyle bir şey söylediniz ?

Tepkileri çok garip. Cidden tepki olarak. İnsanlarla iletişimi benim babamın biraz garip yani. Ama ani yükselmeleri böyle keskin lafları, alakasız şekilde hiçbir şeyim yok. Benle alakası olmayan bir şeyi benim üstüme atıyor ve ben böyle şeyleri kaldırabilecek bir insan değilim. Böyle şeyler cidden zoruma gidiyor kaldıramıyorum. Bir tartışma ortamına giriyorum ve düşünsenize evde büyük bir tartışma oluyor bir daha eve gelmeyeceğim diyorsunuz ve vurup kapıyı gidiyorsunuz. Nereye gideceğim ? Hani olaki bir cahilliğe düştüm tekrar." (Aydın/Bağımlı, 19y, Kubar,T.)

Aydın, madde kullanım sürecinde babasıyla olan ilişkisinin koptuğunu belirtmekte ancak sonrasında madde kullanımını bırakmasıyla birlikte babasının kendisine destek verdiğini ifade etmektedir. Aydın, babasının tutumlarının kendisini yeniden madde kullanımına başlatabilecek bir nitelik taşıdığını da eklemektedir. Madde kullanımının sonlandırılmasıyla beraber ilişkide toparlanmalar meydana gelmiş, baba daha destekçi bir yapıya bürünmüş ancak yine de yeniden madde kullanımına yönelmek için önemli bir tetikleyici olarak Aydın'ın hayatında yer almaktadır. Buna neden olabilecek şeyin ise babanın tepkileri olduğu görülmektedir.

"*Çok fazla değişen bir şey olmadı. Biraz Selahattin'e karşı hakaretlerim çoğaldı. Şiddet çoğaldı. Selahattin'in peşinden koşturmaları çoğaldı..." (Ziya/Baba, 54y, Bonzai, T.)*

Ziya Bey'in madde kullanan oğluna karşı uyguladığı şiddetin ve hakaretlerin arttığı anlaşılmaktadır. Ziya Bey ve oğlu arasındaki ilişkinin madde kullanımıyla beraber daha kötüye gittiği söylenebilmektedir.

"Çocuğunuzla madde kullanımını öğrenmeden önce ve sonrasında bir fark var mı ilişkinizde ?

Tabii. Yani biraz daha madde kullanımını öğrendikten sonra biraz daha mesafeli durmaya başladım ister istemez.

O mesafenin sebebi neydi tam olarak ? Sonradan çabalamışsınız da ?

Ondan sonra artık bıraktıktan sonra o mesafe kapandı. Ama bıraktıktan belli bir aşamaya gelene kadar o mesafe kapandı ama ondan önce mesafeli duruyordum ama ben bile farkında değil kim belki yani şimdi şimdi fark ediyorum." (Necati/Baba, 55y, Kokain, T.)

Madde kullanımıyla birlikte oğluyla arasında bir mesafe koyan Necati Bey, belirli bir süre oğluna karşı mesafeli olduğunun farkına varamamıştır. Oğlunun madde kullanımını bırakmasıyla birlikte mesafenin ortadan kalktığı öğrenilmiştir. Madde kullanan katılımcı Aydın da babasıyla ilişkisinin madde kullanırken kopuk ancak madde kullanımını bıraktıktan sonra daha güçlü olduğunu belirtmiştir. Babaların madde kullanımını bırakması sonrasında oğullarıyla ilişkilerini daha sakin bir zemine taşımaları ve mesafeli olmak yerine destekçi tavır takınmaları babaların iyi bir ilişki için koşul sahibi olduklarını düşündürtmektedir. Babalar için oğlu madde kullanmaya devam ederse, oğluyla olan ilişkisi düzelmeyecektir, ilişkinin düzelmesi için gereken şart oğlunun madde kullanımını sonlandırmasıdır. Burada koşullu babalık refleksi kendini göstermektedir.

4.3.3.2 Ailede ve Babada Meydana Gelen Diğer Değişimler

Aile bir bütün olarak madde kullanımından etkilenebilmektedir. Buna ilişkin babaların söylemleri özellikle öne çıkmaktadır.

"Yemeniz içmeniz değişiyor, düşünceleriniz, yaşantınız, uyku saatiniz değişiyor. İşinize giderken dahi işinize gidemiyorsunuz. Psikolojiniz değişiyor. Yani ne bileyim değişmeyen bir şeyiniz olmuyor ailede." (Kazım/Baba, 49y, Bonzai, K.)

Kazım Bey, oğlunun madde kullanımının hayatındaki pek çok şeyi etkilediğini yukarıdaki gibi ifade etmektedir.

"*Onla ilgili neler yaşanmaz hocam. Onun üzüntüsünden neler başımıza gelmez. Ben tansiyon hastası oldum. Anası ikide bir bayılıyor. Üzüntüye gelemiyor. Bir şey olduğu zaman hemen yerdedir. Ben yedi ameliyat geçirdim öyle bir iki değil. Hala cihazla yaşayan bir insanım." (Haydar/Baba, 57y, Uçucu, T.)*

Haydar Bey'in madde kullanım sürecinde yaşadığı üzüntü, kendisinde ve eşinde ciddi sağlık sorunlarına neden olduğunu belirtmektedir.

"*Biz de bir kere psikolojik olarak değişime uğradık. Çocuğumuz, büyük kızımız, abi olarak utanç duyuyor. Onla yaşamak istemiyor. Aynı çatı altında yaşamak istemiyor. Bunlar bir kere birinci etkenler. Annemiz bir kere devamlı onu koruyan devamlı bir şeyler daha yapacak mı endişesiyle yaşayan bir anne psikolojisi bozuk bir anne. Yarın ben, başka bir şeyle daha karşılaşacak mıyım ben bir baba olarak onu düşünüyorum" (Fikret/Baba, 64y, Eroin, T.)*

Fikret Bey, oğlunun madde kullanımının tüm aileyi etkilediğini ve her aile üyesinde farklı bir etkisinin olduğunu belirtmektedir. Evdeki diğer çocuğun, madde kullanan kişiye karşı hissettiği olumsuz duygular, annenin kaygılı tutumu, babanın ise geleceğe dair korkularının oluştuğu görülmektedir.

"Artık bizim tek derdimiz o oldu. Başka dertlerimizi unuttuk biz. Komşuluk ilişkilerini unuttuk. Akraba ilişkilerini unuttuk. İşimiz gücümüz oğlanla uğraşmak. Evden mi çıktı, bir yere mi gitti, şuraya mı gitti ? Bazen diyorum ya hanıma da diyorum bırak ya, nereye giderse gitsin uğraş uğraş nereye kadar ya dedim. Bir korku içerisindesin. Sen yatıyorsun oğlun gelmediğinde ya bilki bir pisliğe gitti yine. Evde sen huzurlu yatabilir misin yatamazsın. Ben önceden yastığa kafamı koyduğumda uyuyan bir insandım. Artık olmuyor mesela. Yıpratıyor seni. Psikolojikman yıpratıyor. Ekonomik olarak yıpratıyor. Borcu oluyor çocuklarına bakıyorum... Mesela bana önceden derlerdi ki ya Namık abi sen önceden kahkaha attığında buralar inlerdi. Artık hiç gülmüyorsun. Gülebilir misin gülemezsin. Oğlun var çünkü. Oğluma güvenebilsem ben sırtım yere gelir mi gelmez. Neşem yerinde olur mu olur, keyfin yerinde olur mu olur. Konuşursun arkadaşınla sohbet edersin. Şaka yaparsın gezersin. Yani biz onlardan uzak kaldık yani." (Namık/Baba, 58y, Meth, T.)

Namık Bey, "*Artık bizim tek derdimiz o oldu. Başka dertlerimizi unuttuk biz."*diyerek bir bağımlı ailelerinin sıklıkla tecrübe ettiği şeyleri yaşamaktadırlar. Komşuluk ilişkilerinin, akraba ilişkilerinin, iş ilişkilerinin etkilendiği bir süreci tarif eden Namık Bey'in, oğlunun eve gelmediği zamanlarda kaygılandığı ve uyku konusunda sorunlar yaşayabildiği görülmektedir. Namık Bey'in tarif ettiği bu durumun madde kullanan kişilerin ailesinde görülen ve eş bağımlılık olarak tanımlanan ve bağımlılığın bir parçası olan sürece çok benzediği görülmektedir. Etrafındaki insanların da kendisinde meydana gelen değişimi fark ettiği görülen Namık Bey'in madde kullanım sürecinde oğluna karşı olan tutumunun da değişiklik gösteren bir yapıda olduğu anlaşılmaktadır. "*Bazen diyorum ya hanıma da diyorum, bırak ya nereye giderse gitsin uğraş uğraş nereye kadar ya dedim."* Şeklindeki cümlesi oğluyla uğraşmaktan yorulduğunu, boş vermeye çalıştığını ortaya koymaktadır. Ancak baba olmanın getirdiği kaygı ve korkuların oğluna ilişkin boş vermiş bir tavır takınmasına ve oğlunu kendi haline bırakmasına engel olabileceği düşünülmektedir.

"*Aile yapısında hiçbir şey değişmedi. Hala da değişmedi. Niye biliyor musunuz karşınızdaki insan size güven vermediği sürece her an aklınız orda kalıyor. Her an aklınız orda kalıyor. Bakın iki yıl üç yıl oldu bu işi bırakalı. Biz hanımla evde ben dışarı çıkıyorum dediğinde nereye gidiyorsun oğlum dediğimde arkadaşın yanına gidiyor diyor aklımıza hemen o geliyor acaba bir şey mi alacak. Biz kendimiz atlatamadık o psikolojiyi. Aile yapısında değişen hiçbir şey olmadı. Aynı psikoloji devam ediyor bizde. Biz hep tereddüt içerisindeyiz. Hep tereddüt içerisindeyiz. Bu acıyı bize yaşattı. Biz aynı acıyı hala devam ediyor" (Yakup/Baba, 58y, Eroin, K.)*

Yakup Bey'in söylemlerine bakıldığında ise oğluna karşı yaşadığı güven sorununun ön planda olduğu görülmektedir. Yakup Bey, daha önce değinildiği üzere oğlunun madde kullanımını kabullenme konusunda sorunlar yaşayan bir baba niteliği taşımaktadır. Oğlunun madde kullanımını azaltmasının, bu sorundan sıyrılmak ve kurtulmak olarak tanımladığı anlaşılmaktadır. Bununla beraber, Yakup Bey'in söylemini kendi içerisinde tutarlı kabul ederek değerlendirmenin daha doğru olacağı düşünülmektedir. Yakup Bey, oğlunun iki üç yıl önce madde kullanımıyla ilgili sorununu çözdüğünü ancak hala dışarı çıkmak istediğinde veya arkadaşlarıyla buluşmak istediğinde kaygı duyduğu ve şüphelendiği görülmektedir. Yakup Bey'in ve ailenin diğer üyelerinin kaygılarının halen devam ettiği ve tereddüt içinde oldukları görülmektedir.

"Bir süre sonra bağımlı yakını da, bağımlılık aynı zamanda bir aile hastalığıdır tanımlaması boşa yapılmıyor maddi manevi biz de artık saplantılı bir birey haline geliyorsunuz çünkü tek bir hayatınızın odak noktası bağımlı yakınız oluyor. Yani ben ne yapıp nasıl yapıp çocuğumu bu batağın içinden çıkarırım. Siz de onu kullanımdan geri tutmak için kırk takla atıyorsunuz. Hani zihin aynı çalışıyor. O paraya ulaşmak için 40 takla atıyor siz uzak tutmak için 40 takla atıyorsunuz. Samimiyetten uzak ama iyi niyetli çabalar. Kimse kötü amaç için yapmıyor. Annenin ya da babanın kötü hikayalerini denk geldik. Annenin o zaman ben de içeyim ben kendimi öldüreyim ben bilmem ne yapayım duygu istismarı dediğimiz sağlıklı düşünmekten de sağlıklı iletişim diye tanımladığımız her şeyden uzak saçma sapan bir sürecin içerisinde. 2 taraf da hastalığı besleyen sürecin parçası haline geliyorlar" (Kasım/Baba, 55y, Eroin, T.)

Kasım Bey'in madde kullanım süreci için söyledikleri, bağımlılığın iki tarafın birlikte oynadığı bir oyun niteliği taşıdığını düşündürtmektedir. Bu süreç içerisinde Kasım Bey için hayatın odak noktasının oğlunu nasıl bu sıkıntıdan kurtarabileceğini düşünmek olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada yaptığı "*Siz de onu kullanımdan geri tutmak için 40 takla atıyorsunuz. Hani zihin aynı çalışıyor. O paraya ulaşmak için 40 takla atıyor siz uzak tutmak için 40 takla atıyorsunuz"* şeklindeki benzetme ailenin madde kullanıcısının davranış kalıplarına benzer davranışlar sergilemeye başladığını ortaya koymaktadır.

Madde kullanım sürecinde ailede meydana gelen değişimler pek çok nitelik taşıyabilmektedir. Bunlardan hangilerinin olumlu, hangilerinin olumsuz olduğunun ise ancak kendi bağlamı içerisinde tutarlı bir yapı sergilemesi beklenmektedir. Genel olarak bakıldığında ailelerin bu süreç içerisinde herhangi bir değişiklik yaşamadıkları, daha fazla ilgilendikleri, daha az ilgilendikleri ve aileyi etkileyebilecek farklı sorunlara neden olabilecek deneyimleri olduğu görülmektedir.

4.3.3.3 Bir Bağımlının Babası Olmak

Bir bağımlının babası olmak veya madde kullanan bir oğlunun olması, babalar için içinden çıkılması zor, nasıl mücadele edecekleri bilmedikleri bir savaşa girmek ile neredeyse aynı anlama gelebilmektedir. Kazım Bey'in söyledikleri bu manada önemli bir yer tutmaktadır.

"***Bağımlı bir çocuğun babası olmak nasıl bir şey ?***

Korkunç. Eğer bir düşmanınız varsa ona Allah belanı versin demeyin. Oğlunuz evlendiğinizde veya kızınız inşallah bağımlı olsun deyin. Yani beddua şekli olarak düşünüyorum. Aslında ben saçma konuşuyorum şuan ama bana mantıklı geliyor herhalde. Bir ailenin başına gelebilecek en kötü olaylardan biri. Ölüm, uyuşturucu bağımlı çocuğun olacak. Diyoruz ki kendi aklımızca kanser olsaydı keşke. Verem olsaydı, kanser olsaydı. Ne bileyim AIDS olsaydı, mücadele ederdik. Türkiye'nin her yerine koştururduk. Ama bu bağımlı aileleri, inanır mısınız size bir şey söyliyeyim. Bunu da aklınızdan çıkarmayın. Bağımlı birey ailesinin yardımıyla kurtulmuyor. Ben inanmıyorum. Bağımlı birey kendi isteyecek kurtulacak. Bütün bağımlılar kendi istediği için kurtulmuştur. Ailesi, karısı, çoluğu, çocuğu kurtarmamıştır onu. Ona inanmıyorum ben. Aha işte babası, annesi çok mücadele etti kurtardı. Yalan abi. Kendi mücadele etmiştir kurtulmuştur." (Kazım/Baba, 49y, Bonzai, K.)

Kazım Bey, bir babanın başına gelebilecek en kötü şeylerden birinin çocuğunun madde kullanması olduğu düşünmektedir. Uzun süredir mücadele verdiği anlaşılan Kazım Bey'in, "daha farklı bir hastalık olsaydı" şeklindeki temennisi bu sorunla nasıl mücadele edeceği, ne yapacağını bilemediğini göstermektedir. Bu noktada ailenin ve özelde babanın, madde kullanan çocuğunun iyileşmesi açısından çaresiz hissettiği düşünülmektedir. Zira Kazım Bey, annesi ve babasının çocuğun iyileşmesi üzerinde bir etkisinin olmayacağını düşünmektedir. Madde kullanan katılımcılardan Sadık, Kazım Bey'in söylediklerinin bir kısmını teyit etmektedir.

"Çok güvensiz gitti. Tamamen güvensiz gitti. Bir taraftan korkması. Geleceğimle ilgili, sağlığım ile ilgili korkması ama elinden çok fazla bir şey gelememesi, benim yoğun tüketimim." (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)

Babasıyla olan ilişkisinin güvensiz bir zeminde seyrettiğini belirten Sadık, babasının korktuğunu ancak elinden çok fazla bir şey gelemediğini vurgulamıştır.

"*İnişli çıkışlı, bir bağımlı bireyin duygu durum bozukluğu yaşaması gibi dakkası dakkasını, saati saatini tutmaz... Çünkü nasıl bir sorunla karşı karşıya olduğunu bilmiyorsun, canın yanıyor utanıyorsun. Bir an önce bitsin diyorsun. Bir gün dediğin ya da yaptığın tutmuyor. Bir gün tehdit ediyorsun, bir gün evden atarım diyorsun herif bir gün eve gelmediğinde gündüz gözüyle kimsenin girmeye cesaret edemeyeceği kuytularda çocuğunu arıyorsun. Karşısına geçiyorsun, çocuk gibi*

ağlıyorsun. Çünkü bildiğin her yol tıkanıyor. Maddi manevi yetemiyorsun. Üstesinden gelebileceğin bir şey değil ve doğru bilgi yok elinde." (Kasım/Baba, 55y, Eroin, T.)

Kasım Bey *"bildiğin her yol tıkanıyor"* ifadesiyle çocuğun madde kullanımının, babanın bugüne kadar sorun çözme mekanizmalarını altüst ettiği ve oğlunun yaşadığı bu soruna karşı nasıl adım atması gerektiğini bilemez bir hale geldiği anlaşılmaktadır. "*Bir gün tehdit ediyorsun, bir gün evden atarım diyorsun. Herif bir gün eve gelmediğinde gündüz gözüyle kimsenin giremeyeceği kuytularda çocuğunu arıyorsun."* Söylemiyle Kasım Bey babaların bu süreç boyunca bir ikilem yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Baba, oğluna ceza mı verecek ? Onu sokaklarda arayıp eve mi getirecek ? Hangi baba olmak gerekiyor ? Sorularının cevapları, oğlu madde kullanan babalarda muğlak gibi görünmektedir. Çünkü babaların tavırları da oğluna göre hızlıca şekil almakta ve değişmektedir. Duygusal açıdan bir dalgalanma içerisinde olan babaların, ailenin dışarıya bakan yüzü olması sebebiyle çevre ile etkileşimi daha yüksektir. Bu etkileşimin yüksekliği de daha fazla utanmayı ve mahcup olmayı beraberinde getirmektedir. Yusuf bu konuda babasını şu şekilde anlatmaktadır:

"Yani nasıl birisi, başarısız evlatlarla yine vurguluyorum onu. Başarısız evlatlarla yorgunluğu dayanımaz hale gelene kadar devam edecek bir adam anladın mı hani artık hareket edecek duruma gelemeyecek bir adam. Ya işte o baba olma şeyini babalık gibi değil de otoriteden güçten düşeceği ana kadar o andan sonra da işkence göreceğini işte huzur evine kapatılacağını tasarlayan düşüneceğini düşündüğüm bir adam. Sinirli, psikolojisi bozuldu benim yüzümden, çünkü gerçekten başarısız oldu geleceğe dair planları öyle işte uzun süredir çalıştığı işle de alakalı sorun yaşadı. Babamda böyle boynunda ağır bir yük işte böyle ağır bir psikolojik şeyin içerisinde yani... Tabi yani kötü bir durum. Tabi olay ilk başlarda bir yerden sonra daha doğrusu benim vücudumun zarar görmesi değil yani artık bazen komşu falan geliyordu dışardan bir etken işte senin oğlunu gördük şu haldeydi falan filan diye yani bir yerden sonra aile akraba falan yansımasın aman yani zaten elalem ne der şeyi babamda çok fazla senin can şeyin falan çok vardır mutlaka tabi ama o kısmı daha çok. Annemde öyle değil kesinlikle annem umrunda olmaz yani. Annem gerçekten kavramış durumda yani mevzuyu ama babam o kısımda daha çok utanma rezil olma kısmı babamda daha baskın. Anlatabildim mi bilmiyorum." (Yusuf/Bağımlı, 28y, Kokain, T.)

Yusuf, babası için meselenin bir yerden sonra madde kullandığı için sağlığının vs. zarar görmesi değil, etraftaki insanların onun hakkındaki düşüncelerinin babasını utandırması ve mahcup etmesi olduğunu düşünmektedir. Babasının madde kullanımını gizleme noktasında çabasının da bu sebepten kaynaklandığı düşünülmektedir. Annesinin tutumunun ise babasının tersinde olduğunu eklemektedir.

"Umut'tan dolayı çok sıkıntı yaşıyoruz. Eşim bazen diyor sen sahip çıkmadın. Bazen ben diyorum sen sahip çıkmadın. Umut oraya gitti, çıkıp gelecek nasıl olacak ? Geleceğimiz nasıl olacak. Ölene kadar hep bu sıkıntıları mı yaşayacağız, inanın şuan hayat bize zindan oldu hocam. Namaz kılıyoruz, dua ediyoruz bunu ya ıslah et ya da canını al diyorum hocam. Kimse evladına böyle şey demek hocam biliyor musun ? Çok zor mesele. Çok acılar çektim, çok sıkıntılar çektim. Belki sabahlara kadar uyumadığım çok gece olmuştur hocam. Ben annesi kavga ederek... Burdakiler de beni suçluyor. Baba tarafı abilerim falan. Onlar da bana çok sıkıntı yaratıyor çok büyük sıkıntı hocam.

Nasıl sıkıntılar Turhan Bey ?

Senin oğlundan adam olmaz. Bir de iş yerine ortaktır hocam iki amcasıyla. Bu adam olmaz. Bu böyle olmaz. Bu sezon da idare edeceğiz. Oldu oldu olmadı onu işten atacağız. Nerede geberirse gebersin ölürse ölsün. Onu işten atacağız. Bu kelimeler caiz bir şey değil hocam. İnsanın ağzından çıkan en önemli kelime. İnsan der ki yarabbi sen onu ıslah et" (Turhan/Baba,54y, Meth, K.)

Turhan Bey'in söylemleri, babaların bu süreç içerisinde yaşadıkları kaygılara yer vermekte ve çevreye karşı mahcubiyet geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Turhan Bey'in yakın çevresiyle olan ilişkileri oğlunun madde kullanımı sebebiyle değişikliğe uğramıştır:

"Her şey değişti hocam. Maddi olarak geriledik birinci. Ondan sonra boynu bükük olarak boynumuz büküldü herkese karşı. Azar işittim. Bu yaşımla. Kardeşlerimden bile azar işitiyorum ersin için. Çevremden de çok azar işittim. Normalde sevilen sayılan bir insanım ama azar işittim." (Turhan/Baba,54y, Meth, K.)

Özellikle kardeşleri tarafından azar işittiğini ve onlardan oğlu hakkında sürekli olumsuz şeyler duyduğunu ifade etmekte ve herkese karşı boynunun büküldüğünü söylemektedir. Turhan Bey'in hissettikleri arasında mahcubiyetin ön planda olduğu görülmektedir. Özellikle yakın çevresinin tutumları, Turhan Bey'in kendisini dışarıya karşı daha mahcup hissetmesine neden olabileceği düşünülmektedir.

Baba olmanın verdiği sorumluluk ile oğlunun tedavi sürecine destek çıktığı görülen katılımcılar da bulunmaktadır. Kenan Bey'in bu konuda önemli bir örnektedir.

"Şu yaşımdayım 70 yaşımdayım halen mücadele ediyorum. Hem çalışıyorum hem tedavi ettiriyor. Zor yani. Babalık çok zor." (Kenan/Baba, 70y, Bilmiyor, T.)

Kenan Bey yetmiş yaşına gelmiş olmasına karşın oğluna karşı babalık görevini yerine getirmekte ve onu tedavi ettirmektedir. Kenan Bey'in oğlu kırk altı yaşındadır. İki çocuğu bulunmaktadır. Kenan Bey, baba olan oğluna babalık yapmayı sürdürmektedir. Serdar Bey de Kenan Bey'e benzer bir tutuma sahiptir.

"Çok çaresiz olunca onu koruma ihtiyacı, kazanma ihtiyacı, yani bir şekilde bu işin altından kalkma ihtiyacı. Bir şekilde maddi manevi bedeli neyse ödeyerek ona sahip çıkarak yeniden. Çünkü genç daha sonuçta bizim bir sorunumuz var onun da babasıyız. Bulaştık olaya yani hala böyle yaklaşıyoruz. Hala zaman zaman yüzüne baktığım zaman canımın yandığını hissediyorum bu da bir gerçek." (Serdar/Baba, 61y, Esrar, T.)

Baba olmanın, oğlunun yaşadığı sorunların maddi ve manevi bedelini ödemeyi içeren bir kapsayıcılığı bulunduğu görülmektedir. Serdar Bey'e göre ortada bir sorun bulunmakta ve bu sorun ile mücadeleye katılmak babanın sorumlulukları arasında yer almaktadır. Lakin, baba olmak bu mücadelenin kişi yormasını veya canını yakmasını engellemediği de görülmektedir. Serdar Bey bu süreçte daha önce deneyimlemediği farklı duygular da deneyimlemiştir.

"*Bu hayat böyle bir şey işte bir hastalık olsa ne yapardık gibi zaman zaman düşünüyorum yani. Bir sefer falanca yere giderken park problemi, buradan otobüse bindik. Tam karşı tarafıma şey oturdu. O menenjitli bir çocuk herhalde çıkmış sürekli babasına yani taciz eder gibi davranıyor, bir şeyler söylüyor sürekli ona öyle şey yapıyor ama hiç aralıksız. Böyle dedim ki demek ki hayatta böyle şeyler var yani. Ne yapalım, bizim başımıza da bu geldi. Bizim çocuğumuz çok eğitimliydi akıllıydı lisan biliyordu üniversite mezunuydu çok büyük adam olabilirdi gibi şeyleri bırak artık. Onları geçeceksin neyse ona bakacağız öyle bir psikoloji yani bizimki... Yani tabii ki başkalarının çocuklarını kıskanma gibi bir duyguyu yaşadım. Anlatabildim mi ? Öyle bir şey aşamıyordum netice itibariyle şimdi başkalarının çocuğunu kıskanır oldum. Ama bunu kabullenmek de zorundayız yani hayat böyle bir şey üzülüyoruz. Yani canım yanıyor ne yapalım kader diyoruz" (Serdar/Baba, 61y, Esrar, T.)*

Serdar Bey'in oğlunun madde kullanımıyla zihinsel olarak başa çıkmak için daha kötüsünü düşünmeyi denediği görülmektedir. Süreç içerisinde oğlundan beklentilerini bıraktığı anlaşılan Serdar Bey, oğlundan bir beklentisi olmayan bir babalık tecrübesi yaşamaktadır. Bununla beraber, yaşadığı olayların ve oğlunun durumunun *"başkalarının çocuklarını kıskanma"* gibi bir duygu yaşadığını belirtmiştir.

Bir bağımlının babası olmak babalar için büyük bir yük niteliği taşımaktadır. Nedim Bey bu yükü tecrübe etmiş babalardan birisidir.

"*Tabii çok kötü bir şey. Ben bu süreçte torbacıları yakaladım torbacılarla kavga ettim. Tabii kendi kendimi yiyordum, her gün ağlıyordum, kimseyle konuşmak istemiyordum, yorulmuştum. İçime kapanmıştım, yaşamak istemiyordum, yaşama sevincimi bırakmıştım artık yani. Ölelim ya diyordum yani. Ölelim artık. Çevre yoluna çıktım bir gün dayanamıyordum. İki yıl bunla uğraştım artık dayanamıyordum. Kasım Bey'i aradım Kasım Bey ben yaşamak istemiyorum ben dedim ölecem dedim. Geldi beni evden aldı,* ***falanca yerde*** *psikologa gittik. Tabii bu süreçler çok zor. Ben bunları*

anlatıyorum size ama bunları yaşamak çok zor. Bunları kabullenmek çok zor. 2 sene peşinde koşmuşsunuz, kabullenememişsiniz. Ben kabullenmedikten sonra çocuk zaten kabullenmiyor. Eğer sen yıkılırsan baba faktörü işte sen yıkılırsan çocuk daha çabuk yıkılıyor. Her zaman diyordu bana ben bunu içerken yakaladığımda baba beni bırakma. Beni bırakırsan ben daha batarım. Bırakmadım. Gerçekten yani. Bunlar kolay değil. Bu iş kolay değil. Bunu sabretmek bunu sevgiyle karşılamak zorundayız." (Nedim/Baba, 55y, Bonzai, T.)

Nedim Bey, oğlunun madde kullanımıyla yaptığı mücadelede torbacılarla kavga etmek dahil pek çok şeyi denemiştir. Bu süreç kendisini de psikolojik açıdan olumsuz etkilemiştir. Öyle ki intihar etmeyi dahi düşünmüştür. Nedim Bey ile görüşmemize vesile olan Kasım Bey ise Nedim Bey'i bu konuda durdurmuş ve psikolojik destek alabilmesi için aracı olmuştur. Babaların madde kullanımını kabullenememesi konusu daha önce ele alınmıştı ancak görülmektedir ki babanın oğlunun bir sorunu olduğunu kabullenememesi, sorunun varlığından haberdar olsa bile bunu kabul edip, bu soruna hayatında bir yer açamaması babanın, babalık yapma konusundaki işlevselliğini düşürmektedir. Oğlunun madde kullanımıyla mücadele eden ancak bu konuda başarılı olmayan babaların sürecin çözümüne katkı sağlamayacak davranışlar sergilemeye başladıkları görülmektedir. Yakup Bey'in söylemleri bu konuda önemli bir örnek teşkil etmektedir.

"*Hani çok tedirgin yaşadık, çok muzdarip yaşadım. Ne bileyim her an avucumun içinden kaydı, gitti çok tutmaya çalıştım ama yağ gibi tutulmuyor. Biz de genç olduk, bizi de tutan olmadı. O tamam ama ne var nasihatla, güzellikle, kavga dövüş olmadan yapalım bu işi dedik. O olaydan sonra yaptı. Ben yaptığını biliyorum. Hatta gittim kendim aldım ya. Eroin aldım geldim, esrar aldım geldim... Onu da söyliyeyim neden aldığımı borçlanmış, kimliğini kaptırmış. Mafya gibi adamların eline düşmüş. Kimliğini kaptırmış nufüs cüzdanını. Adamlara borç yapmış ne yapacaksın. Evladının canından mı olacaksın cebindeki parandan mı olacaksın. Kurtardık çok şükür her zaman da gidip almadım. Bir oldu, iki oldu." (Yakup/Baba, 58y, Eroin, K.)*

Yakup Bey, oğlunun madde kullanımıyla mücadele ederken, kendini oğlu için madde satın alırken bulmuştur. Oğlunun zarar görme ihtimalinin olduğu bir olayın ortasında olması sebebiyle oğluna madde satın alarak sorunu çözmüştür. İşlevsiz davranışlar, sorunu çözmek yerine sorunun kendisi haline gelebilmekte ve madde kullanımına katkı yapabilmektedir. Öyle ki oğlunun madde kullanmaması için yoğun çaba harcayan bir baba, doğru yöntem ve bilgi ile hareket etmezse kendini oğluna madde alırken, oğlunun madde kullanımına destek olurken bulabilmektedir.

"*En son geldiğim nokta şuydu. Ben de bağımlı birey nasıl hayattan izole oluyor diyorsak bağımlı yakını olarak biz de hayattak izole oluyoruz. Ben artık işe güce gitmez hale gelmiştim. Ben de takıntılı bir şekilde gece gündüz onu takip etme gibi bir duruma girmiştim. Bizimki biraz sert olmuştu yaşadıklarımız. Hakaret, fiziksel şiddet yoktu ama tartışma olduğunda benim oğlum evi terk*

ediyordu, 3 ay, 5 ay kayboluyordu, sırra kadem basıyordu. En son ben onu Hatay'da bulduğumda artık resmen sokağa düşmüş, saç sakal birbirine girmiş, üstündeki tişört derisine yapılmış şekildeydi. Son anda annesinin telefonu aklına gelmese, haftada bir Hatay'daki ruh ve sinir hastalıkları hastanesine bu tür hastaları kimsesiz olanları oraya sevk ediyorlarmış haftada bir. Eğer annesinin telefonu aklına gelip eve bize haber vermemiş olsaydı Hatay Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'ne o durumda sevk edilecekti, bugün belki başka bir dramı yaşıyor olacaktık bağımlılık değil de. Ne tür ilaçlar vereceklerdi, ne tür bir tedavi programının içine alacaklardı. Kafayı yemiş sahipsiz birisi, belki şizofrene bağlayacaktı bilmiyorduk yani başımıza neler geleceğini. Artık bu gidişler o kadar sıklaşmaya başlamıştı ki ben artık akli melekemi kaybetme noktasına geldiğimde, kendimden korkmuştum. Ben ciddi ciddi benim oğlumu falan filan zehirledi, ben de artık hafiye gibiydim sosyal medyasına girmek şunu bunu yapmak takıntılı yani işi gücü bırakmıştım tek takıntım bu mesele olmuştu. Ben onun 5 tane arkadaşını ciddi ciddi istihbaratını çıkarmaya başlamış halde buldum kendimi. Onları oğlumu ve kendimi. Buyur yani. Sürecin beni götürdüğü nokta. Kimi baba ya burdan uzaklaşmayı tercih ediyor o yenilgiyi kabul etmiyor. Ben de yenilgiyi kabul etmememin başka bir yolunu tepkisini vermek üzereydim, resmen katliam yapacaktım yani." (Kasım/Baba, 55y, Eroin, T.)

Kasım Bey'in oğlunun madde kullanımına ve bununla bağlantılı çeşitli davranışlarına verdiği reaksiyon kendi yaşamını bir kenara bırakmak olmuştur. Kendi tabiri ile izole bir hayat yaşamaya başlamış ve yaşamının büyük bölümünü oğlunu takip ve kontrol etmek oluşturmaya başlamıştır. Nedim Bey'in intihar etmeye kalkışmasına benzer şekilde, Kasım Bey de oğlunun sorununa çözüm bulamayınca kendisini, oğlunu ve oğlunu madde kullanıcısı arkadaşlarını öldürmeyi düşünmüştür. Kasım Bey'in buradan sonrası için söylediği sözler ise oldukça dikkat çekicidir. Kasım Bey bir yenilgiden ve babanın bu yenilgiyi kabul etmesinden, yenilginin kabul edilememesinin babanın işlevsel olmayan ve çözüme katkı sunmayan davranışlar sergilemesinin nedene olabileceğinden bahsetmektedir. Öyleyse Kasım Bey'in ifadelerinden hareketle, bir bağımlının babası olmak babalar için bir yenilgi niteliği taşıyabilmektedir. Bu yenilgi, iyi bir baba olamamak, çevreye karşı mahcup olmak ve iyi bir evlat yetiştirememek ekseninde ele alınabilir. Ortada gerçekten bir yenilgi var mıdır, varsa bunu kabul etmemek yenilgiyi ortadan kaldırır mı bilinmez ancak babalar için bu manada yenildiğini kabul etmek oğluna destek olabilmesi için atılacak önemli adımlar arasında görünmektedir.

4.3.3.4 Bir Babanın Bağımlı Oğlu Olmak

Babaların yaşadıklarıyla birlikte, bir babanın bağımlı veya madde kullanan oğlu olmak dikkate alınması gereken tecrübe ve söylemleri içermektedir. Madde kullanıcılarının, bir oğul olarak aile içerisinde babalarına karşı duruşlarının anlaşılması, sürece ilişkin önemli bilgileri barındırma

potansiyeline sahiptir. Örneğin Metin ve Akın'ın söylemleri bu konuda oldukça ilginç bir nitelik taşımaktadır.

"Eşimle olan ailemde üzülüyorum çok üzülüyorum. Eşime böyle bir şey yaşattığım için. Ebeveynlerimle olan ailemde de hiç şaşırmıyorum yani. Öyle ebeveynlerden madde bağımlısı bir çocuk çıkması çok enteresan değil yani. Öyle bir evden." (Metin/Bağımlı, 27y, Kokain, K.)

"*Açıkçası madde kullanmam, böyle bir aileden çıkıp, madde kullanmam bir mucize böyle epik bir durum değil yani. Böyle bir aileden kim çıkarsa çıksın madde kullanırdı. Biraz merakı olması yeterliydi yani." (Akın/Bağımlı, 36y, Eroin, T.)*

Metin ve Akın, ailelerinin durumlarına bakıldığında madde kullanıyor/kullanmış olmalarının anormal bir durum olmadığını düşündükleri görülmektedir. Evdeki iletişim ve ilişkinin süreci bu noktaya kadar getirebilecek bir niteliğe sahip olduğunu düşünmektedirler.

Bir diğer açıdan bakıldığında babaların böyle bir şeyi hak etmediği ve zarar veriyor olma görüşünün katılımcılarda hakim olduğu söylenebilir.

"*Ya tabi şey hissettiriyor sonuçta böyle bir babanın böyle bir hak etmiyor yani. Bunu hak etmiyor yani kendisi. Yanlış yaptım ama Allah razı olsun tuttu elimden yani, bende ona göre davranıyorum, ona göre hareket ediyorum. Hak etmedi bunu yani." (Gökhan/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)*

Babasının tedavi sürecinde aktif olarak rol aldığı ve kendisine destek olduğu anlaşılan Gökhan'ın, babasının bu yaşananları hak etmediğini düşündüğü görülmektedir.

"*Onlar ne olursa olsun yine de hak etmiyorlar bunu. Benim de hak etmediğim şeyler var ama konuyu bana çekmeyeceğim. Onlar da hak etmezlerdi böyle bir yaşantıyı. Keşke içmeseydim yani keşke onları da üzmeseydim. Hak etmiyorlardı. Hiç kimse hak etmez." (Aydın/Bağımlı, 19y, Kubar,T.)*

Aydın, çocuğuna ne yaşatmış olursa olsun hiçbir ailenin böyle bir şeyi hak etmediğini düşündüğü anlaşılmaktadır.

"İyi bir his değil. Dediğim gibi sürekli lafların ucu onlara dokunuyor. Hiçbir babanın oğlu, olmaktan mutlu değildir. Çünkü hem kendine zarar veriyorsun hem etrafına zarar veriyorsun. Adam ben hastanede yatarken geldi dedi yani kalbim sıkışıyor ne zaman çıkacaksın dedi. Ben şimdi desem, her şeyi içiyorum devam ediyorum olmaz yani." (Cengiz/Bağımlı, 21y, Meth-Eroin, T.)

Madde kullanıyor olmasının sürekli ailesiyle ilişkilendirilmesinin kendisini kötü hissettirdiği gözlemlenen Cengiz'in babasının gösterdiği çabaya karşılık kullanıma devam etmesinin doğru olmayacağı düşündüğü görülmektedir.

"Utanç veriyor. Çünkü babam çevresinde çok sevilen, çok farklı bir insan bir tanısanız, hiç öyle bir babadan böyle bir evlat olacağını kimse tahmin etmiyor ama oldu bir kere yani. Ve bundan hiçbir zaman gocunmadı, hiçbir zaman utanmadı, hiçbir zaman yüzü yere eğilmedi. Napılması gerekiyorsa her zaman yaptı yani." (Kağan/Bağımlı, 26y, Eroin, T.)

Tıpkı Cengiz gibi, Kağan'ın da kendisi yüzünden babasının çevreye mahcup olmasına vurgu yaptığı görülmektedir. Burada madde kullanıcılarının babalarının çevreye karşı mahcup olmalarına neden olabileceklerinin farkında olabildikleri anlaşılmaktadır.

Furkan ise babasının oğlu olmayı genel itibariyle bir şanssızlık olarak görmektedir.

"*O ailede bağımlı olmak, benim ileriki yaşlarda çok umurlarında oldu. Artık şiddete başladım. İşte dışarda yaralanmalar, bıçaklanmalar. Sorunlar büyümeye başladı. O zaman aile biz bunun bir adım atmalıyız dedikleri oldu yani yirmi üçlü yaşlar. Bu sefer işte davranışımız değişti. Hayallerimiz vardı, olamadık. En azından bir destek vermeliydi babam. En azından okumanın ne olduğunu söylemeliydi yani.*

Sizin için babanızın bağımlı çocuğu olmak nasıl bir his ?

Çok büyük şanssızlık. Yani çocuk 13 yaşında başlıyor, 23 yaşında yaklaşık 10 yıl geçiyor. 10 yıl boyunca çocuk bunun farkında değil bağımlılık olduğunun. Baba alıp, bu çocuk bağımlı bunun için bir şey yapmalıyız demiyor. İlgisiz bir aile. Aşağılamak istemiyorum ailemi ama annem bilmiyor ki işte mafya satıyor diyor. Baba, çok büyük şanssızlık. Şimdi şöyle bir şey de var. Bundan bir sene önce evde ben oturup, alkol veya madde içtiğim zaman annem dışarda değil mesela. 1 yıl önceden bahsediyorum. Annem dışarda babam evde değil. Babam evde pardon annem dışarda. Annem telefon açıyor işte Mahir bak bakayım kullanıyor mu falan diye. Ben madde kullanıyorum, tiner kullanıyorum. Tiner bezi elimde, yanımda bira var. İçiyorum ayakta duramıyorum. Yok yok içmemiş diyor. Adam burnunun dibindeki madde kullanmış, alkol kullanmış insanı anlayamıyor. Talihsizlik diyeyim yani." (Furkan/Bağımlı, 38y, Çoklu, T.)

Yaşı ilerledikçe ve aileye rahatsızlık vermeye başladığında madde kullanımının bir sorun olarak görülmeye başladığını anlatan Furkan, babasının ufak da olsa kendisine destek vermesi gerektiğini ancak vermediğini düşünmektedir. Bununla beraber, kendi babasının oğlu olmayı bir şanssızlık olarak tanımlamakta ve babasının ilgisizliğinden bahsetmektedir.

4.3.4.Bağımlı Babalarının Davranışları

Madde kullanan oğlu olan babaların, madde kullanımı sürecinde birbirine benzeyen davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Bu bölümde babaların bağımlılık sürecindeki davranışları ele alınacaktır.

4.3.4.1 Bir Baba Davranışı Olarak Sokakta Çocuğunu Aramak

Babaların bu süreçte sokakta çocuğunu arama davranışında bulunduğu görülmektedir. Bu konuda Yiğit önemli bir örnektir.

"... Beni günlerce sokaklarda arıyordu. Eve gelmediğim zamanlar. Ben ona bir kere, bir laf söyledim. Beni arama, beni ben istediğim zaman bulabilirsin. Ben istemediğim sürece beni bulamazsın dedim. Abi babam bir tribe bir girdi her gün beni arıyor, ben diyor bunu bulcam falan. Ben bunu görüyordum saklanıyordum bir yerlere falan filan..." (Yiğit/Bağımlı, 22y, Metamfetamin, T.)

Yiğit'in babasıyla ilişkisi güçlü olmamasına ve sorunlu bir iletişimleri olmasına karşın eve gelmediğinde babasının onu aradığını görülmektedir. Turhan Bey de geceleri sokakta oğlunu aradığını ifade etmektedir.

"Geceler boyu peşinden koştum. Sokaktaydı, ben sabahlara kadar dolaşıyordum. Telefonu açmıyordu onu nerde bulabilirim diye arıyorum" (Turhan/Baba,54y, Meth, K.)

Turhan Bey'in de madde kullanımı oğlan oğlunu sokaklarda aradığı ve peşinden sabahlara koştuğu anlaşılmaktadır.

"Ben hem çalışacam hem gece gündüz gidip onu arayacağım. Yirmi dört saat veya kırk sekiz saat uykusuz işe gidip geleceğim. Gece işe gideceğim, gündüz onu arayacağım. Niye arıyorum, ilgim var demek ki. Dedik hani bu şekilde yine yakalanırsa o zamanlar mahkemesi vardı bunun. Yine yakalanırsa veya cebinde taşırken tutanak tutarlarsa direk içeri atılacak yani. Bunda o zihniyet yok yani." (Necmi/Baba, 52y, Bonzai, T.)

Necmi Bey'in de diğer babalar gibi oğlunu sokakta aradığı görülmektedir. Bununla beraber, bu davranışın kendisi için yorucu olduğu anlaşılmaktadır. Zira yoğun çalışmasının yanında bir de çocuğunu aramaya çıkmaktadır.

"Bu arada bizi çok yordu. Sokaklarda aradık ettik. Neler neler gelmedi başımıza yalnız şu var. Cahit madde içemediği zaman ne annesine, benle kavga etmesi de ben dışarı git dedim, gitmem dedi bizim kavgamız öyle oldu." (Tarık/Baba, 51y, Eroin, T.)

Görüldüğü üzere çocuğunu sokakta aramak madde kullanıcısı babalarda sıklıkla rastlanan bir davranışa karşılık gelmektedir. Özellikle geceleri, çocuğun eve gelmemesi üzerine sokağa aramaya çıkan babaların bu anlamda bir takip mekanizması görevi gördüğü de anlaşılmaktadır. Eve gelmeyen çocuğunu sokakta aramanın temel motivasyonlarından birisinin, madde kullanıp sokağın bir köşesinde bayılıp kalması, başına kötü bir şey gelmesi olabileceği düşünülmektedir.

4.3.4.2 Daha Kötüsünden Koruma Çabası: Güvenli Kullanım Alanı Sağlamak

Çocuklarını sokakta aramak her baba ve aile için yıpratıcı bir niteliğe sahip olabilir. Bu noktada bazı babaların ise oğlunun sokağa çıkmasını engellemek ve ev içinde, güvenli ortamda kalmasını sağlamak adına çeşitli girişimlerde bulunmaktadırlar.

"Biliyoz yani içtiğini. Biraz içmesini serbest ettik yani. Dışarda içmesin dedik, alsın getirsin evde içsin, kış günü dışarda içmesin dedik. Evde, kendi odasında yaptı bu işi. Bak oğlum diyorum, yapma demiyorum sana yapmışsın fakat ben karşıyım. Sen sağlığından oluyorsun bu beyni uyuşturucu... Onu da dedim sokakta gezene kadar. Sokakta pisliğin içinde yatana kadar. Çok yani eve gelmiyor, böyle soğuklarda garaja giriyor, garajda arabanın içinde yatıyor. Ama çocuğum böyle bir şey heves etti. Böyle şeyler yapıyor. Ben kendisine de dedim. Oğlum bunun başka bir yolu yok. Ya hapis ya mezar. Başka çaresi yok yok. Ya hapse gireceksin. Ya da bu dertten ölüp gideceksin başka şeyi yok. Ama önünde bir hayat var. Gel güzel güzel hayata tutun, çalış para kazan" (Yakup/Baba, 58y, Eroin, K.)

Yakup Bey, oğlunun sokakta "perişan" olmasının, kış vakti dışarda olmasının ve pisliğin içinde yatmasının önüne geçmek için oğlunun maddeyi evde içmesine müsaade etmiştir. Bu davranışın oğlunu tamamen kaybetmek yerine, kullanımın kendi gözetimi altında olmasının daha az zararlı olabileceğini, en azından çocuğunun başına sokakta bir iş gelmeyeceğinden emin olmak şeklinde bir işlevi olabileceği düşünülmektedir. Yakup Bey'e benzer şekilde Nedim Bey de çocuğunun başına daha kötüsünün gelmemesi adına madde alması için destek olmuştur. Çocuğunu sokakta aramak, sokakta perişan olmasını istememek ve madde kullanması için para vermek arasında bir ilişki olabileceği düşünülmektedir. Zira davranışlar topoğrafik olarak birbirinden farklı gibi görünse de bu davranışlar aynı işlevsel sınıfa ait gibi görünmekte ve aynı amaca hizmet etmektedir: çocuğunu, daha kötüsünden korumak.

"Bir bedava oluyor, ikinci bedava oluyor, üçüncü bağlıyor adam. Benim gözümün önünde aradı adam, 'kardeşim diyor başka torbacıya mı gittin diyor, gel diyor, paran yoksa ben sana hallederim' diyo. Ondan sonra bakıyorum, 2 hafta sonra oğlum geliyor baba diyor benim torbacıya 400 lira borcum var vermem lazım. Oğlum banane ? Banane ? Yapma. Etme. Tabii dayanamadım, ben yine veriyordum yani. Bu işten öyle kurtulmayacağını biliyordum yani. Vermesen ne olacak gidecek hırsızlık yapacak gasp yapacak" (Nedim/Baba, 55y, Bonzai, T.)

Nedim Bey'in yaptığını, Caner'in babası da yapmıştır. Caner'in babası da oğlunun acı çekmesine dayanamamış, daha kötü olmasına göz yumamamış ve oğluna madde alması için para vermiştir.

"Gözünün önünde eriyorum elinden hiçbir şey gelmiyor. Hani ben o anki halimi gözümün önüne getiriyorum, çökmüşüm böyle ağzım, burnum salya sümük çok kötü bir vaziyetteydim. Babam

bana en sonunda cebinden para çıkarttı dedi ki git al iç. Hani benim şimdi çocuğum yok onun kadar düşünemem ince ama gerçekten çok büyük bir acı olması lazım yani kim verir ki oğluna bile bile." (Caner/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Babaların kısa vadede oğullarının daha kötü olmaması için verdikleri bu destek ve sergiledikleri davranışlar uzun vadede sorunun daha da derinleşmesine ve bir fırsat olarak değerlendirilebilecek krizlerin ortaya çıkmadan çözülmesine neden olabilmektedir.

4.3.4.3 Polise Şikayet Etmek ve Ölmesini Beklemek

Babaların, çocuklarının madde kullanımıyla başa çıkamamaları çocuklarını cezaevine göndermek için şikayet etmek ve ölmesini istemek gibi davranışları olabildiği görülmektedir. Bahsedilen tüm davranışların temelinde çocuklarının daha fazla zarar görmeme arzusu yattığı düşünülmektedir. Zira polise şikayet ederek, cezaevine girmesini sağlamak ya da çocuğunun hem kendine hem de ailesine daha fazla eziyet etmemesi için ölmesini istemek, babanın ve genel olarak ailenin çaresizliğinin boyutlarını ortaya koymaktadır.

"*Gerekirse onu toplumdan uzaklaştırdım. Hapse girmesi için ilaçtan, bağımlılıktan kurtulması için yaptıklarından dolayı şikayet eden bir baba da oldum. Onu da uzaklaştırmasaydık belki ölürdü. Onu hiçbir zaman bırakmadık." (Fikret/Baba, 64y, Eroin, T.)*

Fikret Bey, oğlunun cezaevine girmesi adına onu şikayet ettiğinden bahsetmekte, bunu yaparken asıl amacının oğlunun kullandığı maddeden uzaklaşması ve kullanımı bırakması olduğu anlaşılmaktadır.

"Psikolojik olarak çok kötüyüz abi, annesi de burda. Bu saatten sonra biz ne demeye başlıyoruz. Kurtulsun demekten bıktık altı yıldan beri Allahım sen büyüksün inşallah bir yerde baskına denk gelir tutuklanır, cezaevine gider... Dayanamadım bir gece bıçağı aldım soktum bacağıma. Sonra ambulansı aradım. Polisler, ambulanslar geldi. Ne oldu dediler. Çocuğum benden on lira aldı, zorla paramı aldı cebimden giderken de bıçak soktu. Polisler hemen tutanak falan. O yok ama evde. Polisler hemen tutanak falan. Ben karakolda ifademi verdim. Dediler nerde bilmiyoruz. Dediler gelirse 155'i arayın gelcez hemen. Geldi gece üçte, sabah sekizde aradım ben belli etmeden. Geldi polisler, kelepçeyi aldı getirdi. Benim şikayet ettiğim şey kötüymüş de gasp ve yağmalamayla on iki yılla yargılandı üç buçuk ay yattı. Pişman olduk, mahkemede izah ettik. Ağır ceza mahkemesinde yargılandı. Hakim anladı. Hakimler zaten insan sarrafları. Bu 3.5 ay yattı çıktı. Dosyalar hala istinaf mahkemesinde dedi. Hakim akıl verdi, yapma dedi. Üzme böyle insanları dedi. Onu ordan kurtardık, mahkemeden o cezaevinden. Bir ay kadar düzgün geçti 2. ay devam etti. Bu sefer ben pişman oldum şikayetimi mahkemede niye böyle yaptım diye. Kısır döngü yaşıyoruz yani. Kısır döngü, film baş film baş." (Kazım/Baba, 49y, Bonzai, K.)

Kazım Bey, oğlunun madde kullanım sorununu çözmek adına pek çok yola başvurmuş ancak hiçbirinden sonuç alamamıştır. Çareyi oğlunu polise şikayet etmekte bulan Kazım Bey, oğlunu kendi kurgusu olan bir yaralama sebebiyle polise şikayet etmiştir. Bunu yaparken amacı tıpkı Fikret Bey gibi oğlunun kullandığı maddeden uzak kalıp iyileşmesine yardımcı olmak ve bağımlılıktan kurtulmasını sağlamaktır. Ancak mesele ciddiye bindiğinde bu yaptığından pişman olmuş ve şikayetini geri çekmiştir. Ancak oğlunun aynı davranışları sürdürmesi sebebiyle, şikayetini geri çekmesinden de pişman olmuştur. Kazım Bey'in yaptığı davranışlara hızlıca karar verdiği, sonrasında bunlardan pişman olduğu görülmektedir.

"Biraz sinirliyim. Biraz. Ama ben onlara karşı sinirimi göstermedim bu zamana kadar. En çok sinirimi gösterdiğim zaman eve polis çağırdığım zamandı. 3-4 yıl oldu. Devamlı para istiyor. Cebimde para yok. Seni sıkıştırıyor. Dövsen sana karşı geliyor. Bu şekilde çağırdım polisi. Polis geldi, oturduk konuştuk. O zaman işte bu altınları bilezikleri falan satmıştı. Konuştuk. Polis dedi uzaklaştırırım evden dedi on beş gün uzaklaştırırım 1 ay uzaklaştırırım. Bir yaparız, iki yaparız, üç yaparız sonra cezaevine koydururum dedi. Ama ben kıyamadım yine. O da yapmayacağım dedi. Yalan söyledi yani. Yalan söylediğini biliyorum. O zaman da biliyorum yalan söylediğini. Çünkü bunu yapan adamları tanıyordum ben. Hiçbirisi doğru olacak bir kelime konuşmaz. Hep ağzından çıkanlar yalandır. O yüzden ben çocuğumun söylediklerine inanmadım ama genede dedim ki belki yapmaz." (Necmettin/Baba, 55y, Eroin, K.)

Fikret Bey ve Kazım Bey, oğullarının kullandığı maddeden uzaklaşması için cezaevine girmesinin bir çözüm olacağını düşünmektedirler. Bu amaçla her iki baba da polise şikayette bulunmuşlardır. Kazım Bey, oğlunu polise şikayet ettikten sonra mahkeme süreci başlamış ancak sonrasında bu yaptığından pişman olarak şikayetini geri çekmiştir. Bununla beraber, ilerleyen dönemde oğlunda bir değişiklik olmadığını gördüğünde de bu sefer şikayetini geri çektiği için pişmanlık yaşamıştır. Verdiği ve vermediği kararlardan pişmanlık duyan Kazım Bey için süreç sürekli kendini tekrar eden bir yapı arz etmektedir. Zira Kazım Bey de bir baba olarak benzer davranışlarını sürdürmektedir. Necmettin Bey de oğlunun evdeki davranışlarından dolayı polis çağırmış ancak oğlunun kendisini ikna etmesi sonucunda şikayetinden vazgeçmiştir. Necmettin Bey, oğlunun ağzından çıkanların hepsinin yalan olduğunu bildiğini, inanmadığını belirtmekte ama yine de "belki yapmaz" şeklinde düşündüğü görülmektedir. Necmettin Bey'in oğluna inanmak istediği anlaşılmaktadır. İnanmak istemekte ancak bundan önceki tecrübelerinden bu inancın boşa çıkacağını bilmektedir. Babaların bu davranışlarının elbette başka sonuçları da olacaktır. Zira babası tarafından polise şikayet edilen ve cezaevine gönderilmeye çalışılan bir çocuğun babasıyla olan ilişkisinde belki de onarılması güç yaralar açılacaktır. Daha önce ifade ettiğimiz üzere böyle kararlar, büyük çaresizlik dönemlerinde daha çok kendini göstermektedir. Dolayısıyla böyle dönemlerde ailelerin, bu kadar riskli kararlar almamaları daha yerinde olacaktır.

En son işte zor bir dönemden geçtik. Bunu gerçekten içten gelerek söyledğini düşünmüyorum babamın çünkü gerçekten başka çaresi yoktu. Her gün ölmektense bir gün öl, yasını üç gün tutim diyordu. Böyle ben seni görmim diyordu yani. Yani bana öyle demişti çok diyordu. Ve ben inithara kalkıştım bir kere. Beni yine kendisi aldı camdan" (Caner/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

"Napıyorsun içsin ölsün diye dua ediyorsun yani. Ölsün diye bakıyorsun. Devletten destek yok milletten destek yok. Naptım kimseye bulaşmasın diye kazandığımı verdim onlara kazandığımı verdim onlara. Napıyorsun bu sefer kendin zora düşüyorsun." (Cemil/Baba, 50y, Bonz/Meth, T.)

Babaların oğullarını polise şikayet etmeleri ve ölmelerini istemeleri arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Polise şikayet etmek, oğlunun kurtulması için çabalamak ve bir çıkış yolu aramak için yapılan bir davranış niteliği taşırken, oğlunun ölmesini istemek babanın çaresizliğinin bir göstergesi olarak ele alınabilmektedir. Caner'in babasının söylemlerine bakılırsa, babanın oğlunun madde kullanımından ve oğlunu madde kullanırken görmesinden dolayı büyük acı çektiği ve bu acıyı her gün çekmek yerine bir gün çekmeyi tercih ettiği görülmektedir. Dolayısıyla polise şikayet etmek, madde kullanıcısı için yapılan bir şey iken, çocuğun ölmesini istemek babanın kendisi için istediği bir şey gibi görünmektedir. Cemil Bey ise oğlunun madde kullanımının kimseye zarar vermemesi için, suça bulaşmaması için oğluna para verdiğini söylemektedir. Bununla beraber, yaşadığı çaresizliğin tek çözümünü oğlunun ölmesini isteyerek çözebileceğini düşünmektedir. Babalarda bu noktada öne çıkan duygunun çaresizlik olduğu görülmektedir.

4.3.4.4 Çevre Değiştirme Girişimi Olarak Taşınmaya Karar Vermek

Babaların davranışları arasında taşınmaya karar vermek önemli bir yer tutmaktadır. Ailesinin, diğer çocukların ve madde kullanan çocuğunun iyiliği için bulunduğu yerden farklı bir yere taşınarak, çocuğunun madde kullanımını sonlandırması adına bir girişimde bulunmaktadırlar. Bu konuyla ilgili tecrübelerini aktaran katılımcıların kendi evlerinden çıkıp, kirada yaşamaya başladıkları anlaşılmaktadır.

"İmkanlarımız iyi çok şükür. Baktığım zaman ben mesela buradan çıkmam gerekiyor. Zor bir şey yapıyorum aslında benim şuanda hem ofisim hem yaptığım binanın en üst katını kendime güzel bir lüks bir daire yaptım 3+1 135 mt2 bir daire yaptım. Ben bugün o dairemi bırakıp gidiyorum. Komşularım diyor ki, beni kimse bilmiyor ki benim sıkıntımı, bu aptaldır herhalde bu adam, bu daire. Benim ofisi taşıdım başka bir yere. Yavaş yavaş kendimi burdan başka bir yere koparayım götüreyim diye. Alıştım, dedim ki burda ofis daha iyiyimiş yani. Bugün itibariyle dedim ki ya ben evimi çıkartayım kiraya gidiyorum. Ben evimi satıyorum kiraya gidiyorum. Niçin gidiyorum ? Cenk'i kaybettik. En azından bizim ufak bir kızımız daha var, bu varoş bölgesinden çıkayım, çocukların kültürü değişsin ortamı değişsin. Burda bunun için yapıyorum. Benim imkanlarım olduğu için. Ha imkanlarım olmasaydı ne yapayım derdim. Benim burda kalmam gerekiyor. Ben dedim bunları site

ortamına götüreyim belki daha kötü olur ama en azından yarın bugün kendimi suçlamayayım elimden geleni yapmadım diye. Cenk'e de diyorum, Cenk senin için değil biz hepimiz için gidiyoruz. Yeni bir ortama gidelim yeni bir yere gidelim. Cenk yarın bugün demesin benim için mi gidiyorsunuz. Kendimiz için gidiyoruz. Gidelim, ben yine burda işimi yapayım ama siz orda okuyun. Bir sene, iki sene kira verelim. Yarın bugün imkanlarımız farklı olur ordan yeni bir daire alırız." (Serkan/Baba, 48y, Uçucu ve Skunk, K.)

Yaşadığı bölgede madde kullanımının yoğun olması sebebiyle buradan taşınmaya karar veren Serkan Bey, insanların bu kararını anlayamadıklarını belirtmektedir. Taşınmaya karar verirken asıl motivasyonunun ileride elinden geleni yapmadığı için kendini suçlamak istememesi olduğu görülmektedir. Bu sebeple hem oğlunun madde kullanımının buraya kıyasla daha az görünür olduğu bir yerde yaşaması hem de madde kullanmayan diğer çocuğunun, oğluna benzer sorunlar yaşamaması adına böyle bir karar alındığı anlaşılmaktadır.

"*Ben evimi orda bıraktım, kiraya verdim direk buraya geldim. Yarın bir sene oluyor. Bir senedir burdayız. Bizim kaldığımız yer şehre biraz uzak. Araba da yok. 3 saatte, 4 saatte bir dolmuş geçiyor. Yerimiz güzel deniz kıyısı sitelerdeyiz. Tabii bu da istiyordu baba ben yapamıyorum bıraktığı zaman torbacılar arıyordu. 20 tane telefon değiştirdik buluyorlardı bu çocuğu. Çünkü haftada 300-500 liralık alışveriş yapıyorduk. Bunları atlattık mı geldik buraya. Hayatımızda her şey değişti. Gülmeyi öğrendik yaşamayı öğrendik." (Nedim/Baba, 55y, Bonzai, T.)*

Nedim Bey'de yaşadığı evini bırakıp, farklı bir yere taşınmıştır. Ulaşımın zor olduğu ve şehre de uzak olan bir yerde oturduklarından bahseden Nedim Bey, oğlunun bırakma çabalarının etrafındaki diğer madde kullanıcıları tarafından sürekli sekteye uğratıldığını ifade etmektedir. Taşındıktan sonra işlerin yoluna girmeye başladığı anlaşılmaktadır.

"Evi kiraya verdim buraya kiraya geldim. Düşünebiliyor musun ? İnsan kendi mahallesini oturduğu yeri terk edebilir mi ben ettim. Sırf çocuk benim çevreme sahip olsun. Benim çevremde yetişsin. Benim çevremde böyle insanlar yok. Ha içenler falan var. Alkol olanlar var. Onlara bir şey dediğim yok. Ama bu mereti kullananlar yok buralarda yok yani bu işi yapan yok." (Yakup/Baba, 58y, Eroin, K.)

Babaların ifadelerinden görüldüğü üzere taşınmak, çocuğun madde kullanımını çözmek adına verilmiş bir karar niteliğindedir. Çocuğunun madde kullanımı sebebiyle taşınma geçmişi olan babaların tamamı kendi evlerini bırakıp, kiralık bir evde yaşamaya başlamışlardır. Bu yönüyle taşınmak, aile için alınması zor kararlar arasında yer alabilir. Nitekim Yakup Bey'in ifadelerinden, kendi mahallesini ve yetiştiği yeri terk etmenin pek kolay bir iş olmadığı anlaşılmaktadır. Babaların taşınmaya karar vermesi yalnızca madde kullanan çocuğunun maddeden uzaklaşması amacıyla değil, evdeki diğer çocuğun madde kullanımının yoğun olduğu bir ortam ve bölgede büyümemesi adına da

gerçekleşebilmektedir. Bu yönüyle taşınma kararı teorik olarak madde kullanan kişinin, madde kullandığı ortamdan ve kullandığı arkadaşlarından uzak durursa madde kullanmayacağına ve evdeki diğer çocuğun daha temiz bir risksiz bir ortamda büyürse madde kullanımına başlamayacağına yönelik inanç tarafından tetiklenebilmektedir.

4.3.4.5 Evden Kovmak

Çocuklarının madde kullanımlarıyla mücadele etme noktasında başarılı olmayan, gösterdiği çabaların işe yaramadığı babalarda evde kovma davranışının olabileceği görülmektedir. Babalar bunu hem bir ceza hem de tedavi motivasyonunu artırma aracı olarak kullanabilmektedir.

"Bu gene kaydı. Bunun askerliği geldi sonra. Biz ev değiştirdik, ondan sonra dediler ki işte mahalleyi değiştirin. İçmeye başladı ya tekrar, evlat dedim bak biz seni iki seferdir oraya götürüyoruz getiriyoruz. Doğru mu, doğru baba. Bu saatten sonra bak tekrar kayarsan, edersen bu eve gelme. Artık bizim huzurumuzu da kaçırma. Git nerde içiyorsan iç, nerde mutlu oluyorsan ol ama gelme. Daha bize bunları yaşatma. Bak dedim biz maddiyatını geçtik, ben parasında değilim ama dedim yeter. Daha bize ızdırap çektirme annen de perişan, annesi gece sokaklarda arıyor ediyor. Çok zor günlerdi yani. Siz zaten konuşmuşsunuzdur her gelen aynı şeyi söylüyordur. Dedim o yüzden yapma paşa. Yapacaksan da git dedim, nerde mutluysan orda kal bu eve bir daha gelme. Yok baba bir daha içmem. İçmezsin tamam, ben sana güveniyorum. İçti, içti tekrar annesine diyor ki anne bırakacam, anne şöyle olacak, anne böyle olacak, anne tabii yufka yürekli ya Zeyno kandırıyor bak bu. Tarık ne yapalım, ya kovalım. Kovalım gitsin. Ben aileme, ben bütün tanıdıklarıma dedim Sefa eve gelirse almayın. Buna annem, babam, abim kardeşim, dayılarım, tanıdıklarım, onun tanıdıklarının hepsine söyledim. Sefa gelirse almayacaksınız dedim... Annesi kızdı işte niye böyle yapıyorsun falan. Dedim Zeyno olması gereken bu. Gözümüzün önünde öleceğine, gitsin başka yerde içsin ölsün. Ben bunun her gün içtikçe ölümünü mü göreceğim ya gözümüzün önünde eriyor dedim ya gitsin bırak ölsün. Bir kez ölür kahrolur o. Burda her gün ölüyorum ben zaten ya. Anne yüreği dayanmıyor tabii. Ben kovuyorum o alıyor. Ben kovuyorum o alıyor" (Tarık/Baba, 51y, Eroin, T.)

Tarık Bey de oğlunun madde kullanımı sebebiyle taşınma kararı alan babalar arasında yer almaktadır. Ancak bu değişiklik de oğlunun madde kullanım sorununu çözmemiştir. Tarık Bey'in bundan sonraki tavırları ise bağımlılık sürecinde babaların davranışlarına ilişkin önemli örneklikler barındırmaktadır. Tarık Bey elinden geleni yaptığını düşünmekte ve oğlunun buna rağmen çabalarını karşılıksız bıraktığını görmektedir. Bu sebeple bir ultimatom vermekte ve içmeye devam ederse eve gelmemesini söylemektedir. Bu noktada babanın çabalarının boşa çıkması karşılığında zor kararları hızlı bir şekilde aldığı görülmektedir. Bununla beraber, Tarık Bey'in oğlunun en azından sözel olarak ölmesini istemesi, bunun sebebi olarak da bu konuda görüş bildiren diğer babalarla benzer bir noktada olduğu anlaşılmaktadır. Tarık Bey'in kural koyma, sınır çizme çabalarının anne tarafından

sekteye uğratıldığı ve annenin "yufka" yüreği sebebiyle oğlunu evden kovma girişimlerinin boşa çıktığı görülmektedir. Babanın sert, tavizsiz ve çabasına karşılık bekleyen alamadığında da oğluna çeşitli yaptırımlar uygulayan tavrı, annenin daha yumuşak, kabullenici tavrı tarafından işlevsiz hale getirilmektedir. Burada anne daha önce bahsettiğimiz şekilde kural kırıcı işlevi görmektedir.

"*Ben artık bazen diyorum ki git kardeşim, ne yapıyorsan yap, benden uzak ol Allah'a yakın ol. Bu şeye geldik. Niye? Bunun suçu ben de mi diye merak ediyorum. Ben sana doğru yolu da gösteriyorum, kötü yolu da gösteriyorum. Sana insan gibi de konuşuyorum, hayvan gibi de konuşuyorum. Sana hakaret ediyorum. Etmiyorum da. Sen bunlardan hangisini alıyorsun ? Hiçbirini almıyorsun. Ben bilerek hakeret ediyorum. Bilerek yapıyorum ya. Sen adam değilsin. Sen şerefsizin önde gidenisin. Biraz adisin. Sen kişiliksizsin. Bilerek yapıyorum ya. Bilerek yapıyorum. Kafana sok yani. Ben bu kadar hakareti işitsem ben geri adım atarım. Sen niye atmıyorsun. Bunlar zoruna gidiyorsa yapmayacaksın. Yapmayacaksın ya. Ya yapmayacaksın ya da benim olduğum yere gelmeyeceksin. Ben memnun muyum sana söylemekten ? Bunu kendine de söylüyorum. Ben de üzülüyorum sana söylüyorum ediyorum. Ama bakıyorum sen çok rahatsın. Sen üzülmüyorsun." (Ziya/Baba, 54y, Bonzai, T.)*

Ziya Bey'in tıpkı Tarık Bey gibi çabalarına karşılık göremediğinde oğlunu evden uzaklaştırmayı istemesi, babaların madde kullanımı sürecinde sabırsız oldukları ve attıkları adımın karşılığını hızlıca görmek istediklerini ortaya koymaktadır. Her türlü yolu denediğini düşünen babalar, artık çözümü daha sert bir yaptırım uygulamakta bulmaktadırlar. Bu bazen bir çözümün parçası olarak yapıldığı gibi bazen Ziya Bey'de olduğu gibi ceza olarak yapılmaktadır. Ziya Bey'in diğer babalardan farklı olarak oğluyla ilişkisinde olumsuz bir ilişkinin varlığı göze çarpmaktadır. Ziya Bey direkt olarak oğluna hakaret etmekte ve bu yolla onu hizaya getirmeyi amaçlamaktadır. Ziya Bey gibi Nedim Bey de oğlunu evden gönderme girişiminde bulunmuştur. Oğlu için bir şeyler denemiş ancak sonuca ulaşamayınca ya maddeyi bırakmak da evi terk etmek gibi iki seçenek sunmuştur.

"*Dedim yok olmayacak bu böyle. Ya dedim evi bırakır gidersin tek başına yaşarsın ya da dedim bu iş böyle olmaz. Yalvardı, yakardı, inkar yok ben içmiyorum. Oğlum ben seni anlıyorum artık yani içip içmediğini..." (Nedim/Baba, 55y, Bonzai, T.)*

Katılımcılar arasında yalnızca Serkan Bey, oğlunun madde kullanımına başlamasında kendisinin hatası olabileceğini kabul etmekte ve buna yönelik davranışlarda bulunmaktadır. Oğluyla oturup konuşmak ve ilişkilerini düzeltmek adına ondan destek istemek Serkan Bey'in onu diğer babalardan ayıran davranışları arasında yer almaktadır.

"*Karşıma aldık konuştum. Oğlum benim de hatam var. Ben sana yeteri kadar babalık yapamadım. Tamam ben istediklerinizi verdim ama senle iyi bir arkadaş olabilirdik. Seni balık*

tutmaya götürebilirdim beraber takılabilirdik eğlenebilirdik. Ama yapmadık. Bundan sonra bu fırsatı bize ver beraber takılalım. Sonuçta senin üzüntün benim üzüntüm senin acın benim acım. Biz senin için varız yani. Sen de bizim için varsın yani. O da bunun farkında tabii dedi ben de sizin için tedavi olacağım" (Serkan/Baba, 48y, Uçucu ve Skunk, K.)

4.3.5.Çevreye Karşı Mahcubiyet Geliştirmek

Madde kullanımının toplumda yoğun şekilde etiketlenmesi, bağımlıların ve ailelerin bu konuda çevreye karşı açık olamamalarına neden olmaktadır. Bu konuda babaların tutumları dikkat çekicidir. Namık Bey'in söylemleri oğlu madde kullanan bir babanın bu konuda deneyimlediklerine güzel bir örnek teşkil etmektedir.

"Tabii ki yıkıldım yani böyle bir şey olunca. İnsan yıkılmaz mı evladının öyle bir şey yaptığına ? Ben babama bir laf söylettirmedim bu yaşıma kadar 4 kardeşiz 4'ümüz de öyleyizdir. Duyuyorsun şimdi, oğlun böyle yapıyor diye hem utanıyor hem yıkılıyor. Senle barışık olmayan bir şey... Tabii ki mahcup hissetim. Mahcup hissediyorsun çünkü evladı sen yetiştiriyorsun. Sen bu evladı yetiştirememişsin. Diyorsun ki sorumlu oluyorsun, ben bu evladı yetiştirememişim. Neden yetiştirememişim ya ben tamam çalışıyorum şey yapıyorum, ilgilendiğim kadar ilgileniyorum ama çevre sana demez ki Namık'ın çocuğu şöyle. Tabii yıkılırsın. Baba çocuğuyla gurur duymalı. İnsanlarla konuşasım gelmiyor bazen." (Namık/Baba, 58y, Meth, T.)

Namık Bey'de öne çıkan duygu, mahcubiyettir. Bununla beraber bu mahcubiyetin kaynağı ise kendi ifadeleri ile evlat yetiştirme konusundaki başarısızlığından kaynaklanmaktadır. *"Ben bu yaşıma kadar babama bir laf söylettirmedim."* diyerek evladın babasını utandırmasından veya utandıracak davranışlarda bulunmasından bahseden Namık Bey, bu davranışların babayı topluma karşı mahcup bir pozisyona sokabileceğini düşünmektedir.

"Şuan var ya. 54-55 yaşındayım. Şu Türkiye topraklarında yerden göğe kadar kafam dik hocam her konuda. Bir insan hakkımda konuşmamış. Hep helal bilek gücüyle çalıştım yedim. Ama Umut bu duruma düştükten sonra benim boynum çok büküldü hocam... Özür diliyorum kanı 5 para etmez insanlar dahi, insanı adam yerine koymuyorlar. Mesela kardeşlerim. Benim yanımda büyüyen kardeşlerim, beni adam yerine koymuyorlar Umut'un yüzünden. Umut bu durumda olmayaydı, ben onlara tokat atmayı iyi bilirdim. Ama şimdi kızsam, bir şey yapsam diyecekler ki git sen önce Umut'u iyileştir. Olacak hocam. O yüzden Umut beni çok, herkese karşı küçük düşürdü. Ben öyle bir insan değilim. Ben bunları hak edecek bir insan da değilim. Çünkü hep helal kazandım hocam... Çevremde sayılan, sevilen bir insanım. Ama Umut'tan dolayı her şey kötü oldu. Beni çok düşürdü hocam. Beni çok düşürdü... Hocam çok acı. Çok acı verici hocam. Gerçekten çok zor bir durum. Anlatılması çok zor, güçtür yani. İnsanlara karşı rahat konuşamıyorsun, rahat kendini ifade edemiyorsun, sergileyemiyorsun onun yüzünden. Allah kimseyi düşürmesin." (Turhan/Baba,54y, Meth, K.)

Turhan Bey'in söylemlerinde de öne çıkan noktanın mahcubiyet olduğu ve evlat yetiştirme konusundaki başarısızlığın kendisini mahcup hissettirdiği anlaşılmaktadır. Bu elbette yalnızca babalardan kaynaklanan bir durum değildir. Öyle ki Turhan Bey'in kardeşlerinin tutumları bunu özetlemektedir. Kardeşlerinin kendisine olan tutumuna karşılık vermek isteyen ama karşılık verirse alacağı cevabı bildiğinden bir şey yapamayan Turhan Bey'in durumu, toplumun babalardan oğlunun sorununa yetmelerini ve bunu çözebilmelerini beklediğini ortaya koymaktadır. Oğlunun sorununu çözemeyen baba, yeteri kadar iyi bir baba olarak görülmemektedir. Turhan Bey, kardeşlerine göre evladını iyi yetiştiremediği için kendisini utanan ve mahcup olan bir pozisyonda bulmaktadır. Bununla beraber boynun bükülmesi, çevreye karşı küçük düşmek, bunca yıllık helal kazancın sonunda böyle bir şeyle karşı karşıya kalmak Turhan Bey için oldukça yıpratıcı görünmektedir.

"... Diyorlar ki Necmi'nin oğlu şöyle yapmış böyle yapmış. Şurda ayılmış, burda bayılmış. Senin çevrende itibarın var. Selahattin'e gösterdim ben de Selahattin anlamadı yani. Seni hep kullandı. Hep kullanmaya çalışıyor." (Necmi/Baba, 52y, Bonzai, T.)

Necmi Bey'de itibar meselesinin öne çıktığı görülmektedir. Babaya göre oğlunun madde kullanımı, onun çevredeki itibarını zedeleyecek bir nitelik taşımaktadır.

"Cahit'i çok severler ama benim çocuğum böyle oldu ben diyemiyorum. Mahcup olunmaz olur mu ? ... Şöyle bir şey, benim 33 yıllık kariyerim var. Herkes benim nasıl biri olduğumu bilir. Hiç kimsenin ne parasını ne malını ne ırzını ne namusunu hiçbir zaman elimi sürmedim. Hiçbir zaman yan gözle bakmadım. Hiçbir zaman şey yapmadım. Şuanda tüm kasa hesabı ben de. 480 tane kişinin, o kadar insanın hakkı var diye onu gözetirim. Herkes beni iyi insan olarak bilir. Kimseyle kavgam yok benim. Kimseye kötü laf söylemem, kötü lafı adamın yüzüne söylerim arkasından konuşmam. Herkes bilir ki çat diye söylediğimi her şeyi. Ben böyle olunca çocuğum da bana benzemeyince işte ben o zaman çok eziklik yaşıyorum. Söylenmiyor. Söyleyemiyorsun. Kol kırılır yen içinde kalır hesabına gidiyoruz. Çevremize de söyleyemiyoruz çünkü niye biliyor musun ? Anneme söyleyemedim. Babam yok, babam rahmetli. Kendi kardeşime abime söyledim bir kere geldi çocuğu dövmeye kalktı. Bilmiyorlar çünkü onun da çocukları var iyi yerde okuyorlar, iyi yerlerde yeyip içiyorlar. Benim çocuğumun ayarında değiller onlar. Olamazlar çünkü onlar daha iyi eğitim görüyorlar. Benim derdimi anlamazlar. Ben derdimi anlayacak adama derdimi anlatabilirim. Derdimi anlamayacak adamlara anlatırsam maşa olarak koz olarak kullanırlar her yerde. Bak bak durumu şöyle de onun oğlu böyle yapıyor. En çok korktuğum şey dedikodudur." (Yakup/Baba, 58y, Eroin, K.)

Yakup Bey de çevreye karşı olan mahcubiyetini kendi itibarı üzerinden açıklamaktadır. Kendi kariyeriyle alakalı elde ettiği kazanımların, oğlunun madde kullanımıyla gölgelenmesi ve oğlunun madde kullanımının bilinmesinin, kendi kariyeri için sorunlara neden olabileceğini düşündüğü anlaşılmaktadır.

Kasım Bey'in ifadeleri ise pek çok babanın bu süreçte hissettiği mahcubiyetin sebebini özetler niteliktedir.

"Tabii canım ben yıllarca öz kardeşlerimden sakladım. Diyorum ya elli yıl öncenin. Hani çocuğuna sahip çıkamamış, çıkamayan ailelerin başına gelir gibi. Bugün ki bilgilerimle geçmişteki kör karanlık diye tanımladığım mücadele sürecini sorguladığımda, ya ben doğru bilgiye bugün ki doğru bilgiye sahip olmuş olsaydım izleyeceğim yol çok farklı olurdu. Şu soruyu soruyorum, ben çocuğumu kurtarmak diye tanımladığım süreci acaba şunu diyebilir miyim benim daha fazla öne çıkarttığım kendi itibarımı kurtarmak mıydı ? Çocuğumu mu kurtarma derdindeydim, kendi itibarımı mı kurtarma derdindeydim. Yanlış bilgi. Gizlenecek, utanılacak bir şey olarak tanımlıyorsam çocuğum kurtarmak değil, kendi itibarimi kurtarma süreciydi. Bunun ötesine geçmiyordu. Sorunun ne olduğunu anlamaya yönelik bir şey yok. O kabusun bir an önce bitmesine yönelik bir şey var. Kimse duymadan." (Kasım/Baba, 55y, Eroin, T.)

Kasım Bey, oğlunun madde kullanımı sürecinde oğlunu kurtarma çabasının arkasında aslında kendi itibarını kurtarma arzusu olduğunu fark etmiştir. Daha önceki babaların ifadelerine bakılırsa, babaların kendi itibarı ve toplumdaki algılanışlarının değişmesi sebebiyle mahcubiyet hissedebildikleri görülmektedir. Evin dışarıya bakan tarafı olarak babalar, çocuklarının madde kullanması sebebiyle itibarlarını kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadırlar. Kasım Bey'in kimse duymadan bu sorunu çözme çabası da bu meselenin gündemde olmasıyla yakından ilişkili görünmektedir.

"Bahsetmiştim ya ben on on bir yıla yakın kendimce ciddi mücadele verdim. Ama ben o mücadele sırasında sorunun ne olduğunu, çocuğumun ne yaşadığını hiç anlamadım. Odaklandığım şey herkes duymadan, herkes öğrenmeden bu musibeti hayatımızdan ailemizden nasıl çıkartırızdı. Hep birileri, bir şeylerin üzerine bina edilen bir durum var. El ne der hikayesi üzerinden sürdürülen hayatlar var. Elin ne demesinin hiçbir kıymeti olmadığı, benim için değerli olan birini hayatı hem kendisini açısından hem benim açımdan maddi manevi bir sıkıntı içerisinde dolayısıyla benim bir şeyler yapmam bilinci başka bir şey, ailemin veya kendimin itibarını kurtarma derdi çabası başka bir şey" (Kasım/Baba, 55y, Eroin, T.)

Babaların itibarlarını korumak için oğlunun madde kullanım sorunuyla mücadele etmeleri, toplumdaki bakışın değişmesi sebebiyle bir noktaya kadar anlaşılabilir bir nitelik taşımaktadır. Araştırmaya katılan babalarda baskın olan görüşün bu olduğu ortaya çıkmıştır. Kasım Bey'in ifadelerinde de görüldüğü üzere, uzun yıllar mücadele ettiği madde kullanım sorunuyla ilgili sorunun aslında ne olduğunu, çocuğunun ne yaşadığını anlamak yerine, bu sorunu en sessiz ve en az gürültüyle nasıl çözülebileceği aranmaktadır. Nedim Bey ise bunun tam tersinde davranan babalar arasındadır.

"Millet benim için önemli değildi. Çünkü ben bunu tamam ilk zamanlar şey yapıyordum ama psikologa gittikten sonra Taksim grubuna gittikten sonra, herkes kendi ailesinden sorumludur. Dışardaki insan ne derse desin. Bunu anladım yani. Yok işte duyarlarsa şöyle olur böyle olur. Çünkü bu utanılacak bir şey değil ki bu. Bu çocuk hasta. Herkes hasta olabilir. Yani yok benim çocuğum saklim de kimse bilmesin de gizli gizli yapayım da öyle bir olayım da yoktu yani. Nereye kadar saklayabilirdin ? Nereye kadar ? Kendi mahalledeki arkadaşlarımın çocukları da içiyordu ama kimse dışarıya vurmuyordu bu olayı. Ya saklamakla bu iş yürümezki zaten. Sakladıkça kendim içimden bir parça gidiyor olmuyor. Dışardan da millet görüyor ne diyebilir, ne derlerse desinler. Ben kendi çocuğumla mesulüm ben onun için savaş vermek zorundayım." (Nedim/Baba, 55y, Bonzai, T.)

Nedim Bey, oğlunun sorunuyla alakalı destek almaya başladığında çevredeki insanların ne dediklerinin bir önemi olmadığını anlamaya ve çocuğunun hasta olduğunu fark etmeye başlamıştır. *"Ben kendi çocuğumla mesülüm, ben onun için savaş vermek zorundayım."* diyerek mücadeleyi bir itibar kavgası olmaktan, değer verilen birisi için ortaya konulan gayrete çevirmiştir.

4.4.Babalar ve Bağımlı Oğulları

Babalar ve madde kullanan oğulları arasındaki ilişki ve iletişim, madde kullanım sürecinin başlangıcına ve seyrine ilişkin pek çok unsuru bünyesinde barındırmaktadır. Dolayısıyla babalar ve oğulları arasındaki ilişkiyi, madde kullanımı bağlamından çıkarıp ele almak ve sonrasında madde kullanımı bağlamında bu ilişkiyi yorumlamanın, sürecin daha net anlaşılmasını kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

4.4.1.Baba Kimdir, Nedir ve Nasıl Olmalıdır ?

Babalığın ne anlama geldiğinin anlaşılması, babalardan olan beklentileri ve iyi babalığı çeşitli temsilleri ile ortaya koyulmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda katılımcıların söylemlerinde babalar için belirli özelliklerin ön plana çıkartıldığı görülmektedir.

4.4.1.1 Bir Sorumluluk Olarak Babalık

Babaların sorumluluk sahibi olmasının gerekliliği katılımcıların ifadeleri arasında kendisine sıklıkla yer bulmaktadır. Katılımcıların bir kısmı babalığı sorumluluk kavramı üzerinden tanımlamaktadırlar.

Akın, babalığın büyük bir sorumluluk olduğunu ancak kendi babasından bu sorumluluklar doğrultusunda bir davranış görmediğini ifade etmektedir.

"Büyük sorumluluk demek. Bir insan yaratıyorsun, dünyaya getiriyorsun. Bu insanın en ufak fikrinden, yaptığı hareketlere kadar sorumlu olman lazım. Dediğim gibi en basitinden ilgilenirsin,

spora yazdırırsın, maça götürürsün, bir yere götürüsün. Dünya görüşü aşılarsın. Oğlum dünya böyle bir yer bunlar var dersin. Politik anlamda da görüşünü aşılarsın. Ama ben bunların hiçbirini görmedim. Baba olmak nasıl bir şey bilmiyorum, merak da etmiyorum. Diğer babaları da bilmiyorum ama benim babamın düzgün bir baba olmadığını biliyorum." (Akın/Bağımlı, 36y, Eroin, T.)

Salih, babasının sorumluluk sahibi olmayışının kendisi üzerinde olumsuz etkileri olduğunu belirtmektedir.

"*Babam kumar bağımlısı olmasaydı. Çok daha farklı olurdu. Bir kere babam sorumluluk sahibi olurdu. Ben hatırlıyorum böyle daha kumara çok dadanmadan önce otururdu benimle ders çalışırdı, okuluma gelirdi, takip ederdi yani. Ama sonra kumara başlayınca bunlar bitti tabii bir anda. Bunlar mesela devam ederdim. Ben derslere çok dikkat ederdim o zaman mesela. Babam bırakınca ben de bıraktım. Belki derslere devam ederdim. Oradan iyi bir okul." (Salih/Bağımlı, 34y, Eroin, T.)*

Bekir ise babalığı kapsamlı bir şekilde tanımlamış ve kendisi için ne anlama geldiğini belirtmiştir.

"*Abi hani çınar ağacının gölgesi bile yeter derler ya. Öyle. Benim babamın bana gölgesi bile yeter. Çünkü benim babam benim rol modelimdi. Hani ben babamı şey olarak benim süper kahramanım babamdı her zaman. Çünkü ona karşı sevgim çok büyük. Annemle bu yüzden hala bazen tartışırız, annem bazen arkasından konuşur. Derim ki sallamayacacan o adama. O adam benim babam. Yapamazsın. Kimseye yaptırmam. Akrabalarımla, teyzelerimle, dayımla hepsiyle kavga etmişliğim vardır yani. O benim gözümde bir rol model yani ... Ya abi şimdi baba dediğin çocuğuyla ilgilenen, sahip çıkan. Onun sorumlulukları, bu yaşta demiyorum da daha küçük yaşları için sorumluluğunu alabilen, sen babam olmaya karar verdiysen onun sorumluluğunu olmak zorundasın bir çocuğun. Benim babam benim sorumluluğumu, kardeşimin sorumluluğunu alamadı demek ki. O yüzden bunları yaşadık biz. Hani bir baba dediğin eğer bir çocuk istiyorsa onun sorumluluğunu alabilmeli... Ben baba olacaksam çocuğumun sorumluluğunu alabilme kapasitesine ulaşmam lazım. Yoksa ben çocuk yapacağım diye çocuk yapmam çok saçma yani. Benim için baba bu. Baba, çocuğu ile eğlenen çocuğu ile ilgilenen. Baba çocuğunun elinden tutup parka götüren, elinden tutup gezdiren biri olması lazım yani. İnsan baba olduğunu hissettirmesi lazım ona. Bunu baba yerine bir başkası yapar sabaha kadar etkisi olmuyor. Baba kadar tesirli olmuyor. Babam yapamıyordu bana dayım yapıyordu. Diyordum kendi kendime benim babam var ya niye dayım yapıyor bunları. Niye babam yapmıyor. Niye doğurdunuz o zaman uçkurunuza sahip çıksaydınız da dünyaya getirmeseydiniz." (Bekir/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)*

Bekir babasının kendisi için ne kadar önemli olduğunu, "*gölgesi bile yeter"* diyerek açıklamıştır. Anne ve babası boşanmış olan Bekir, annesinde kalmakta ve annesinin, diğer akrabalarının babası hakkında olumsuz konuşmasına müsaade etmemektedir. Bekir babasını savunmaktadır ancak babasının nerede hata yaptığını da fark etmektedir. Bekir de diğer katılımcılar gibi babalığı tanımlarken sorumluluk vurgusunu yapmaktadır. Kendi babasının sorumluluk alma konusunda başarısız olması sebebiyle bunları yaşamış olabileceğini düşünmektedir. Bekir'in bahsettiği sorumluluk, yalnızca bakımını ve ihtiyaçlarını karşılamak değil daha genel anlamda çocuğun ve çocuk yetiştirmenin sorumluluğunu almak gibi görünmektedir. Dolayısıyla baba bu sorumluluğunu almadığında, baba yerine bunu yapan birinin varlığı baba kadar etkili olmamaktadır.

"*Ya standart olarak benim algımda şu, ailesinin aile bireylerinin sorumluluğunu almak, evin geçimini sağlayan veya sorumluluk maddi anlamda da alabiliyorsa almak, çocuklarıyla veya eşiyle ilgisini her daim açık ve aktif bulunduran güven veren bir kişilik. Güven veren bir kişilik olmalı... Sorumluluğu bir kere had safhada olması gerekiyor hocam. Yani evliliğin uzun vadeli bir sorumluluk olduğunu bildiği için salmak gibi bir şansı olmadığını, dönemsel olarak olabilir şartların getirisinde ama uzun vadede kendini salmak, sorumluluklarından kaçmak gibi bir şansı yok. Bu maddiyat olabiliri çocuklarının okul veya sosyal bir meselesi olabilir. Bunlara vermesi gereken sevgi, saygı ve aile içi eğitim de en başta dediğim gibi bunları yapan ve bunları da ailesine içselleştirdiğini beyan eden bir kişilik olması gerekir. Yani birkaç saat çocuklarına ilgi gösterip, yapacaklarını da yapıp ilgilenecekleriyle ilgilenip, bir köşeye atıp yaptım diyip sorumluluklarından kaçan bir birey olmasından aksine bunları yirmi dört saat esaslı evlendiği günden beri veya çocuk sahibi olacağı eşiyle ilk verdiği karardan itibaren bunların sorumluluğunun aldığının farkında olan birisi olması gerekiyor." (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)*

Sadık için de baba sorumluluk anlamına gelmektedir. Bu sorumluluğun ise maddi ve manevi açıdan tüm boyutları kapsadığı görülmekte ve babanın sorumluluğunun yirmi dört saat devam eden bir nitelik taşıdığı anlaşılmaktadır. Sadık'a göre sorumluluk, belirli bir süre bu doğrultuda hareket edip, sonra sona eren bir şey değil ömür boyu devam eden ve süreklilik arz eden bir özelliktir. Kazım Bey de baba olmanın riskli ve sorumluluk gerektirdiğine değinmiştir.

"*Baba olmak çok büyük bir risk. Risk ve sorumluluk. Eğer evlenirken baba olmayı düşünüyosan her şeyi düşünmen gerekiyor. Baba olmak evlilikten daha büyük sorumluluk. Öyle özetlenebilirse öyle düşünüyorum. Baba olmak evlilikten bir tık daha üst sorumluluk gerektiriyor... Anlayışlı insan iyi bir babadır. Disiplinli bir insan iyi bir babadır. Anlayışlı ve disiplinli ama." (Kazım/Baba, 49y, Bonzai, K.)*

Serdar Bey ile anne ve baba arasında bir mukayese yapmış ve babanın sorumluluğunun anneden daha fazla olduğunu vurgulamıştır. Babanın bir anne kadar şefkate sahip olamayacağını söyleyen Serdar Bey için anneler de babalar kadar sorumluluğa sahip değildir.

"Yani baba olmak en başta ciddi sorumluluk diyorum ben. Yani annenin bile sorumluluğu sınırlı. Baba onları büyütmek yedirmek içirmek hayata hazırlamak zorunluluğu olan bir figür. Bir şemsiye gibi düşün. Öyle olduğunu düşünüyorum. Babanın gölgesi altında gelişiyor her şey. Baba olmadığı zaman bir çok şeyin eksik olacağını düşünüyorum. Ama şefkat tabii ayrı bir şey o anne kadar olamaz." (Serdar/Baba, 61y, Esrar, T.)

Necmettin Bey'in ifadelerinden baba olmanın bir sorumluluk olduğunu ancak sorumlu bir baba olmanın oğlunu madde kullanımından korumaya yetmediği anlaşılmaktadır.

"Baba olmak büyük bir sorumluluk (ağlıyor). Çoluğuna çocuğuna sahip çıkmak. Onlara elinden geldiği kadar bakmak, kimseye muhtaç etmemektir. Bunların hepsini uğraştım yapmaya. Olmadı hocam (ağlıyor). Hiçbir şeye muhtaç etmedim. Büyük bir sorumluluk baba demek. Baba olmak çok büyük bir sorumluluk. Ama biz mi eğitemedik onu o mu bizi anlamadı. Elimizden aldılar onu. Madde kullananlar. Elimizden aldılar. Benim çocuğumu da alıştırdılar yanlarında. O zehirle bizden kopardılar çocuğu." (Necmettin/Baba, 55y, Eroin, K.)

Madde kullanıcısı ve madde kullanıcısı oğlu olan katılımcılar, babalığı tanımlarken öne çıkardıkları unsurlardan birisinin sorumluluk olduğu görülmektedir. Burada sorumluluk; ailenin geçimini sağlamak, aileyi kimseye muhtaç etmemek ve üzerine düşen görevleri layıkıyla yerine getirmek anlamına gelmektedir.

4.4.1.2 Öğretmen Olarak Babalar

Babalara ilişkin öne çıkan bir diğer unsur babaların maneviyat ve ideoloji aşılayan bir yapıda olmalarının gerekliliğidir. Bu bir yönüyle aslında babaların "eğiten ebeveynler" olarak görüldüğünü düşündürtmektedir.

"Baba olmak aileye sahip çıkmak. Çobanlığı yapmak. Onların istediklerini vereceksiniz karşılayacaksınız. İyi bir çocuk olması için mücadele edeceksiniz maneviyat aşılayacaksınız. Onları yapmaya çalıştık. Fakat ben de biraz geç döndüm bunlara. Benim de hatalarım oldu gençken. Ona göre şey yapıyorum yani... Bir kere maneviyatı aşılayacaksın kardeşim. Maneviyatsız olmaz. Ben bunu daha sonradan öğrendim. Maneviyatı aşılamadan çocuk hiçbir şey olamaz. Olsa bile boştur. Yaptıkları hep boştur. Daha sonra aşılamaya çalıştım. Allaha şükür beni kırmadılar." (Yavuz/Baba, 72y, Bonzai, T.)

Yavuz Bey'e göre babalığın önemli unsurlarından birisi çocuklarına maneviyat aşılamaktır. Babanın ailenin istediklerini vermesi ifadesi, bir noktadan babalık sorumluluk sahibi yapısıyla da örtüşmektedir.

Bir diğer baba Haydar Bey de babanın maneviyat aşılama yönü üzerinde durmaktadır.

"Baba olmak, evin temel direği demektir. Her şey onun sırtındadır. Her şey çekip çeviren bir insan demektir. Sadece dünya üzerinde değil, ahiret yönünde de her şeyini çocuklara tanıtıp, onları iyiye ve kötülerden korumak demek. Ben öyle biliyorum." (Haydar/Baba, 57y, Uçucu, T.)

Turhan Bey'de babalığın eğitim veren ve maneviyat aşılayan yönünün öneminden bahsetmektedir.

"Bir babanın özellikleri ailesine ve çocuklarına sahip çıkma. En büyük özelliği zaten bu. Ailesini ve çocuklarını İslam terbiyesinde büyütmek. Elinden geldiği kadar Kuran öğretmek. Elini öpsün benim 4 kızım da Kuran'ı bitirmiş. Onları okutmuşum. Bazen bazı eksiklere yetişemiyoruz hocam. Hayat şartları zor olduğu için onlara yetişemiyoruz. Mesela akşam geç geliyorsun. Yorgun oluyorsun. Duşunu alıp düşüyorsun. O değil. İşten geldiğin zaman oturduğun zaman çocuklarınla toplu bir sohbet etmek lazım... Çocuklarla biraz daha yakından ilgilenmen lazım küçükken. Her eğitimi vermen lazım. Zaman içerisinde çocuklar bu eğitimi görmesinden sonra çocuklar büyüyünce valla helal olsun, babamız bize bu eğitimleri verdi. Onun yolunda yürüyoruz ve onun yolunda yürümeye devam edeceğiz. Eksiklerimiz var hocam yok değil insanız sonuçta." (Turhan/Baba,54y, Meth, K.)

Turhan Bey babaların çocuklarına dinlerini öğretmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Kendi çocuklarını bu şekilde yetiştirmiştir. Bununla beraber, babanın eğitimci yönünü öne çıkartmakta, babayı evin öğretmeni haline getirmektedir.

Namık Bey, babanın ailenin geçimini sağlamak gibi bir sorumluluğu olsa da her şeyin bununla sınırlı olmadığını vurgulamıştır.

"Ailenin temel taşlarından birisi babalık yani. Çocuğunla ilgileneceksin eşinle ilgileneceksin. Onların geçimlerini sağlayacaksın. Ama her şey para değil, maddiyat değil tabii. Onlara bazı duyguları da aşılaman lazım... Her şey para değildir yani mutlaka. Bazı değer yargıları vardır, onları da empoze etmek lazım. Onları da ettiğimi biliyorum ben yani. Din açısından olsun, şey açısından olsun. Ama olmayınca olmuyor yani." (Namık/Baba, 58y, Meth, T.)

Namık Bey, babanın eğitici ve maneviyat aşılayıcı rolünü öne çıkartmıştır. Bununla beraber, bazı değer yargılarının da yine baba tarafından verilmesi gerekliliğinin altını çizmiştir.

"İyi bir baba koruyan, kollayan, eğiten veren, çok fazla sıkmayan, çok fazla bunaltmayan ondan sonra tabii ki ve en önemlisi çocuğunun olması gereken veya bir gencin olması gereken seviyelerde görmek şartıyla. Bu seviyeler her şeyin normal sınırı yani. Beklentiler olur ama hiçbir zaman uçuk, kaçık, uç noktada olmaması gereken beklentileri bir anne baba verir çocuğa. Bu sadece şeyle olmaz hem eğitim eğitimi de her türlü bilgiyle donatacaksın. Yani ona din de vereceksin. Dil de vereceksin. Hem seveceksin hem eğiteceksin. Allah korkusunu da öğreteceksin ona, yanlışları doğrultuları göstererek de öğreceksin. Babanın model olmasından kasıt olması gereken şekiller. Yani toplumun kabullendiği şekiller. Bireylerin toplumsal yaşamı zedelemeyecek şekilde yetiştiren, kurallara yasalara uymayan, illegal bir model yaratmak yerine legal bir model yaratmaya çalışmak. Hepimiz için geçerli olan bu..." (Fikret/Baba, 64y, Eroin, T.)

Fikret Bey'in söylemlerinde de babanın çocuğun eğitimi ile sorumlu olduğu ve babayı bunun üzerinden tanımlandığı anlaşılmaktadır. Burada eğitim ile bahsedilen çocuğa toplumsal kuralları ve içinde bulunulan toplumda kabul edilebilmek için gereken şeyleri kabul etmek ifade edilmektedir. Zira Fikret Bey babanın modelliği ile eğitim verebileceğini düşünmekte ve bu modelin de toplumun bir yansıması olması gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca baba çoğuna ahlak, din gibi konularda da eğitim vermelidir. Bu yolla "*illegal değil, legal bir model"* oluşturmanın amaçlandığı görülmektedir. Akın da diğer katılımcılara benzer düşüncelere sahiptir.

"... Dünya görüşü aşılarsın. Oğlum dünya böyle bir yer bunlar var dersin. Politik anlamda da görüşünü aşılarsın. Ama ben bunların hiçbirini görmedim..." (Akın/Bağımlı, 36y, Eroin, T.)

Babaların daha genel başlıkla eğitici/öğretmen olmaları gerektiği anlaşılmaktadır. Babalık, değer yargılarını, çeşitli ideolojik düşünceleri, maneviyatı ve dini çocuğuna aşılayacak, bunları ona öğretecek bir şekilde konumlandırılmaktadır.

4.4.1.3 Korumak, Kollamak ve Arkadaş Olmak

Diğer bir özellik ise babaların çocuklarını koruyup kollamasıdır. Cumali bunu şu şekilde açıklamıştır:

"Çocuk anlamında düşünürsem onu hayata hazırlayan, gelecekte karşılacağı bütün riskleri minimize edecek veya onun bu risklere hazır bir halde hayata başlamasına yardımcı olacak kişi. Ailenin, ataerkil düşünmüyorum burda ama sonuçta baba faktörü çok önemli ailede. Tecrübelerim daha doğrusu, hayatta gördüğüm örneklerde babasız çocukların çok daha fazla zorlandığı. Şey yok orda yani şahısa göre fark edebilir sonuçlar ama ailenin mihenk taşı. Çok önemli görevi." (Cumali/Bağımlı, 45y, Esrar, T.)

Cumali, babanın çocuğu geleceğe karşı hazırlaması ile babanın eğitici yönüne atıf yapmakta bununla beraber çocuğunun karşılaşacağı riskleri azaltması açısından da babanın koruyuculuğunu vurgulamaktadır.

"Baba olmak evlatlarına kol, kanat geren bir insan yani. Koruyan, kollayan evlatlarını. Böyle biri yani." (Necmi/Baba, 52y, Bonzai, T.)

"Baba demek, can demek. Baba arkasını kollayan demektir. Baba ailenin direğidir. Yarın öldükten sonra değerin anlaşılacak sonradan. Benim de babam vardı. Allah rahmet eylesin ben öldükten sonra anlamadım, ölmeden önce anladım değerini ama benim oğlum öldükten sonra anlar değerimi." (Yakup/Baba, 58y, Eroin, K.)

Necmi Bey ve Yakup Bey'in ifadelerinde de babanın koruyan ve kollayan bir yapıda olmasının gerekliliğinin altı çizilmektedir.

Furkan'ın ise babalığı geniş boyutta tanımlamış ve koruyucu olmak Furkan'ın tanımında da öne çıkan özellik olarak yerini almıştır.

"*Baba sorumluluk, yönlendirici eğitici. En büyük şeyler yani eğitici yani. Baba çocuğuyla ilk önce arkadaş olmalı. İyiyi de kötüyü de göstermeli seçmeyi ona bırakmalı... Ben babamın bana bir şey aldığını hatırlamam bugüne kadar. Hiç hatırlamam, bak otuz sekiz yaşındayım hiç hatırlamam yani. Aklımda silik. Baba eğitmeli, göstermeli, korumalı, savunmalı. Gerektiği zaman girişkenlik için onu teşvik etmeli... Baba ilk önce güçlü kuvvetli olmalıdır çocuğun gözünde. İkincisi baba arkadaş olmalı. Mesela ergenlik çağına girdiğinde baba alıp konuşmalı. Oğlum işte vücudunda bazı değişimler oluyor. Sakalların çıkıyor, kılların çıkıyor belli değişimler oluyor. Bunları kalkıp ona anlatmalı. Erkekliğin gerekliliğini neler yapması gerektiğini nelerden korunması gerektiğini... Arkadaş olmalı. Benim arkadaşım maddeydi. Bu kadar. Ucu açık. Madde benim arkadaşım olacağına babam olaydı bu kadar basit yani. Ben bir boşluk olduğu için madde kullanmışım yani. Ne bu boşluk baba profili boşluğu. Baba ne yaptı ki yani. Tamam bir şey yapmasını istemedik. En azından alıp konuşabilirdi belki o bile çok büyük bir etken olacaktı yani. Ama umursamazlık. Biliyorsun bir de bu hayatın içerisindesiniz yani. Sizin oğlunuz yani 7/24 berabersiniz en azından akşamları 2 saat berabersiniz. Ben bunu yapıyorum demek istemiyorum ama ben çocuğumun işe gittiğim zaman çalışıyorken hararetinin derecesi kaç onu biliyorum şuanda." (Furkan/Bağımlı, 38y, Çoklu, T.)*

Furkan, babanın sorumluluk sahibi ve eğitici yönüne atıf yapmış ancak en büyük özelliğinin çocuğunu eğitmek olduğunu belirtmiştir. Bir babanın arkadaş olması gerektiğini vurgulamıştır. Furkan'ın babanın eğiticiliği, arkadaşlığı ile çocuğunu koruması arasında bir ilişki kurduğu gözlemlenmektedir. Babanın çocuğunun hayatında boşluk bırakmayacak şekilde eğitmesi, arkadaşlık

etmesi ve yönlendirmesi gerektiğini savunan Furkan, bu yol ile babanın koruyucu olacağını anlatmaktadır. Furkan'a benzer şekilde bazı katılımcılar babanın arkadaş olması gerektiğini düşünmektedirler

"Vallahi kendinden vazgeçmek ya benim çocuklarım Sefa dünyaya geldiği zaman artık hayatın ondan sonrası o var diye düşündüm ben yani. Kendinden geçmek ben çünkü her şeyimizden ödün verdik çocuklar var diye çocukların geleceği için benim için bu yani. Evlat başka bir şey ya... Arkadaş, çocuklar ile arkadaş olacağız. Eğer ki bir baba evde ben ne kadar otoriterim derse desin, benim babam da öyleydi bakın, benim babam da evde hayatta küfür etmezdi belki ben o yüzden, benim annem biraz sertti. Babamdan hep örnek aldım, babam bağırmaz hep arkadaş gibi yaklaşırdı. Ben on üç on dört yaşına kadar babama baba diye hitap etmedim onu da hala niye demedim onu da düşünürüm." (Tarık/Baba, 51y, Eroin, T.)

Tarık Bey de çocukları ile arkadaş olabilmenin babanın önemli özelliklerinden birisi olduğunu düşünmektedir.

"Abi baba demek sana tek kelime söyliyeyim, baba demek arkadaş demek abi. Hani başın dara sıkıştığında anneye değil de baba gel benim böyle bir derdim var deyip karşına dert ortağı alabileceğin yani bir arkadaş karakteri. Sokakta yaşadığım bir sıkıntı, evde yaşadığım bir sıkıntı ya da ergenlik döneminde yaşadığım bir sıkıntıyı babamla paylaşabilecek bir karakter olması lazım yani. Baba arkadaştır, baba dosttur yani. Ben tam şeyini yaşayamadığım için sana belki açık bir şekilde anlatamıyorum ama baba benim gözümde arkadaş, dost demek abi. Benim paylaşabilecğim her şeye kol kanat germesi lazım, bana cesaret vermesi lazım, özgüven vermesi lazım o şekilde bir baba olması lazım yani. Baba kelimesi onu hakediyor yani." (Yiğit/Bağımlı, 22y, Metamfetamin, T.)

Yiğit için baba, arkadaş anlamına gelmektedir. Bu arkadaşlığı da dert dinleyen, başı sıkıştığında yardımcı olan bir profil ile özdeşleştirmiştir. Dolayısıyla Yiğit için baba çocuğunun derdini dinleyen, onunla konuşan, bir sorun yaşadığında bunu çözen veya çözmeyen çalışan bir nitelikte olmalıdır. Yiğit ile aynı şeyleri düşünen Kağan babasıyla sonradan arkadaş gibi olabildiklerini söylemiştir.

"Baba olmayı nasıl tanımlarım, baba olmak çocuğunla top oynamaktır, baba olmak ilgilenmektir. Sadece cebine harçlık koyup göndermek değildir. Zaman geçirmektir, ilgilenmektir. Arkadaş gibi dertleşmektir. Bizim bunlar oldu son birkaç sene oldu. Her şey geçtikten sonra oldu. En başta olsaydı belki benim gözümdeki baba tanımı daha farklı olurdu. Ama ben farklı bir izlenimden, farklı bir izlenim 26 yaşımdayım daha yeni geçtim. Keşke daha önce olsaydı bunlar. Keşke daha önce oturup zaman geçirebilseydik. Keşke ben eve geldiğimde annemi bir koltukta babamı bir koltukta görebilseydim. Bir aile kavramı oluşabilseydi kafamda. Bunun özlemini yaşamak

daha sıkıntı. Yani bir iftar yemeğine gidiyorsun arkadaşının evine. Bütün aile orda. Ama kendi evine gittiğinde birileri hep eksik yani." (Kağan/Bağımlı, 26y, Eroin, T.)

Kağan babalığı tanımlarken, babalığın harçlık vermekten veya maddiyattan fazlası olduğunu söylemekte ve arkadaş vurgusunu öne çıkartmaktadır. Tıpkı Furkan gibi Kağan da bu arkadaşlığı "dertleşmek" üzerinden okumaktadır. Babasıyla daha sonradan ilişkisini bu seviyeye getirebilen Kağan geçmişte yaşayamadığı bu duyguların özlemini çektiğini belirtmiştir.

4.4.1.4 Kurallar, Sınırlar ve Babalar

Salih ve Volkan ise babanın kural koyucu özelliğine atıf yaparak babayı tanımlamışlardır.

"*Bir kere yasa olması lazım baba olması için. Kuralları olması lazım. Babaysan kuralların olması lazım ev içinde. Sorumluluk, kural. Sorumluluk dediğim takip edilme. Napıyorsun, ne ediyorsun, nereye gidiyorsun. Ve bu kurallara kendisinin de uyması lazım. Aile içerisinde bir bütünlük olması lazım. Kural evet. Sınırlar ve kurallar üzerinden tanımlıyorum. Kendinden daha çok çocuklarını eşini düşünmesi lazım. Eşini bilmem de çocuklarını düşünmesi lazım kendinden daha çok. Özellikle büyüyene kadar kendi sorumluluklarını alana kadar çocuklar onları kendinden daha çok düşünmesi gerekiyor. Onların eğitiminden tut, onların yetiştirilmesine kadar eğer baba olma sorumluluğunu almışsa bunu yapması gerekiyor. Yani direkt olarak çocuklarıyla olmasa bile kendisinin toplum içerisinde kendi hayatında tutarlı olması gerekiyor. Çocuk ona baktığı zaman rol model alabilmesi örnek alabilmesi gerekiyor. Davranışları, hareketleri, konuşması, hedefleri." (Salih/Bağımlı, 34y, Eroin, T.)*

Burada anlatılan yasa, sınırlara ve kural koyuculuğa denk gelmektedir. Salih, bunu anlatırken "takip edilmek" üzerinden tarif etmektedir. Ona göre takip edilmek, babanın oğlunun davranışlarını izlemesi ve gözlemlemesi anlamına gelmektedir ve bu gözlem davranışların belirli kurallar içerisinde kalıp kalmadığının denetlenmesidir. Salih'in dikkat çektiği bir diğer nokta ise babanın da bu kurallara uymasının gerekliliğidir.

"Bugünki ben, bilgime göre onun yani çocuğun derdiyle daha çok ilgilenen daha otorite kuran, daha sınırları belli, arkadaşı olmayan, iletişimle dertleşebilen ama bir sınır ama bir otorite olurdum ben mesela. Psikopatça bir şey değil anlatmak istediğim, biraz bildiğimiz öğrendiğimiz kadarıyla işte o ilişkiyi kurmayı sağlardım yani. Kendim bir baba olarak mesela benim de bazı kurallar uyduğumu gösterirdim ona. Diş fırçalamaksa diş fırçalamak gibi. Çocuğun gözünde baba en büyüktür, en güçlüdür, en şeydir ya. Onun da bazı şeyleri kabul ettiğini kurallar uyduğunu gösterirdim. Anlatabiliyor muyum? Ben de kurallara tabiiyim. Ben de elimi yıkıyorum ben de belirli saatte yatıp, belirli saatte kalkıyorum. Ben de işimi yapıyorum sen de dersini yapıyorsun. Yani o baba figürünün de o kurallara uyduğunu, kurallar içinde yaşadığını göstermek isterdim yani... Baba

kaledir. Baba kaledir. Ne olursa olsun dönebileceğin yerdir baba. Baba sığınılacak limandır, o atmaz, satmaz, darılmaz. Kırılır ama darılmaz. Ben öyle gördüm ben de öyle olmak isterdim." (Volkan/Bağımlı, 46, Eroin, T.)

Volkan ise babayı otorite ve sınırlar üzerinden tanımlamaktadır. Bu otorite ve sınır ise babanın kural koyuculuğunun bir ürünüdür. Günlük hayat içerisinden verdiği örneklerle babanın da kurallara uyması gerektiğinin ve bunu da çocuklarına göstermesi gerektiğinin altını çizmektedir. Salih de babanın da kurallara uyması gerektiği söylemi ile bu noktada birleşmektedirler. Dolayısıyla baba kurallar, sınırlar ve yasalar üzerinden tanımlanabilmektedir.

4.4.1.5 Baba Hep Daha Fazlasıdır

Babalık; korumak, kollamak, sahip çıkmak, eğitmek, ilgilenmek, arkadaş olmak, kural koymak, sorumluluk almak üzerinden tanımlanabilmektedir. Ancak ne kadar ve ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın, baba hep daha fazlası anlamına gelmektedir.

"Baba benim için sadece biyolojik olarak dünyaya getirdiği bir insan değildir. Baba her zaman için evet biyolojik olarak dünyaya getirdiğin bir insan varsa ona belli bir yaşa kadar bakmakla yükümlüsün. Belli bir yere kadar getirmekle yükümlüsün. Belli bir seviyeye kadar ona bakmakla iaşesini sağlamakla yükümlüsün. Baba olarak görevin budur. Evlendirirsin son görevini yaparsın hadi oğlum senin evin orası işin de var. Allah selamet versin. Ondan sonra sana evlatlık yapacak yaparsa. Dünya boş. Baba olsan ne olacak adam 3 gün sonra ölüyor. Baba ne yapsın. Ölümle yaşam arasında yaşadığın bir hayat. Baba olmak gerçekten de çok zor. Çünkü niye insan oturacaksın evin haline ailenin haline çocukların haline insanların haline ağlayacaksın ama gözünden yaş çıkmıyor kardeşim. Böyle acımasız bir dünya bu. Çünkü ne olacağı belli değil. Yarın ne olacağını kestiremiyorsun. Ama bunların sonu belli ya kodes ya mezar..." (Yakup/Baba, 58y, Eroin, K.)

Yakup Bey, baba olmanın biyolojik olduğu kadar bundan daha fazlasını kapsadığını düşünmektedir. Dolayısıyla babanın, baba olduğu andan itibaren çocuğuna ve ailesine ilişkin sorumlulukları başlamaktadır. Bunlar daha önce de değinildiği üzere; korumak, kollamak, bakımını yapmak, geçimini kolaylaştırmak şeklinde ifade edilebilir. Yakup Bey'e göre babalık en az çocuğun evlenip kendi yaşamını kurana kadar devam etmektedir.

"Baba olmak, eğer bir evlat varsa, fark etmez madde bağımlısı olsun veya normal bir insan olsun. Onların ölünceye kadar evlensinler çoluğu çocuğu olsun fark etmez. Onların her zaman sen başında olmak zorundasın her türlü. Baba olmak bu kadar kolay değil. Ben yaptım, büyüttüm işte bundan sonra ne olursa olsun askerliğini yaptım işte evlendirdim eğerki ben babaysam elimden bir şey varsa ufak da bir şey ben çocuklarımı iki tane çocuğum var ikisinin de arkasındayım iyisiyle de

kötüsüyle de. Yok oğlum şöyle yapmış veya kızım şöyle yapmış fark etmez." (Nedim/Baba, 55y, Bonzai, T.)

Nedim Bey de baba olmanın ömür boyu çocuğun sorumluluğunu almayı gerektirdiğini düşünmektedir. Evlenmesi, çocuğunun olması babanın çocuğunun babası olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Buna göre babanın ömür boyu çocuğu ile ilgilenmesi ve arkasında durması gerekmektedir.

Ziya Bey'in babalık hakkındaki söylemleri ise oldukça ilginçtir.

"Baba kimdir, açık konuşacağım baba eşektir. Yani ne bileyim yani. Baba öyle bir şey yani. Baba hamal, çalışacak, edecek, eyleyecek. Ya baba şöyle söyliyeyim, genç yaşta baba olmak akıl karı değil. Vallahi değil. Ya kendine mi zaman ayıracan, karına mı zaman ayıracan, çalışacan mı, evin kirasını mı verecen, bakkalın borcunu mu ödeyecen, çocuklara mı yetişecen ? Bak ben kendi adıma diyorum tabii. Bir adamın baba olması otuz beş yaşında. Belki biraz geç ama olsun. Harala gürele yani. Harala gürele büyüyorsun ya onlarla büyüyorsun. Biz de onlarla büyüdük yani çocuklarla." (Ziya/Baba, 54y, Bonzai, T.)

Ziya Bey'in babalığı eşeklik üzerinden tanımlamasının, babanın ailenin maddi ve manevi yükünü taşımak zorunda olduğuna ilişkin inancı ve bu yöndeki tecrübesiyle alakalı olabileceği düşünülmektedir. Burada dikkat çekici bir diğer nokta ise "genç yaşta baba olmak" ile alakalı düşüncesidir. Erken babalığın, babalığı etkilediğini düşündüğü görülmektedir. Erkek baba olma konusunda Serkan Bey'in de benzer cümleler kurduğu görülmektedir.

"Ben bazen derim yani ben 23 yaşında evlendim, hanım 18 yaşındaydı biz o zaman evlilik ne bilmiyorduk ki, bizi evlendirdiler ama ben 24 yaşında çocuk sahibi oldum. Ama ben kendim çocuktum yani. Hanım on dokuz yaşında çocuktu. Biz kendimiz birey olamadık ki çocuğumu biden ne alabilir ki. 40 yaşına geldim bu süper de iş işten geçti tabii. Bugün 48 yaşına geldik anca oldu yani. Biz çocuklarımızla büyüdük yani. Arkadaş gibi olduk." (Serkan/Baba, 48y, Uçucu ve Skunk, K.)

Erken evlendiğini, erken yaşta çocuk sahibi olduğu düşünen Serkan Bey, 48 yaşına geldiğinde bir şeylerin oturmaya başladığını belirtmiştir. Tıpkı Ziya Bey gibi Serkan Bey de çocuklarıyla beraber büyüdüğünü ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında babalık, pek çok açıdan sorumluluk alarak, çocukları ve aileyi korumak, çocuklarını eğitmek ve onlarla ilgilenmek anlamına gelmektedir. Bir kişinin baba olabilmesi için biyolojik açıdan bir rahatsızlığının olmaması yeterli iken, babanın hep yaptığı veya yapmadığı şeyler üzerinden tanımlandığını görmekteyiz. Dolayısıyla babalık yapmak, baba olmaktan hep daha fazlasıdır.

4.4.2.Bağımlı ve Babanın İlişkileri

Madde kullanıcıları ve babaları arasındaki ilişkinin varlığı, zayıflığı veya ilişkinin "yokluğu" hem madde kullanıcıları hem de babalar açısından çeşitli davranışların öncülleri olabilmektedirler. Bu bölümde, önce madde kullanıcılarının ardından babaların bu konudaki görüşlerine yer verilecek ve değerlendirilecektir.

4.4.2.1 Baba Oğul Olamamak: Bir İlişkinin Yoksunluğu

Madde kullanıcısı katılımcıların söylemlerinde babalarıyla ilişkinin olmayışına veya baba oğul olamayışlarına dikkat çektikleri görülmektedir. Katılımcıların baba oğul olamaması ile babalarıyla kurdukları ilişkinin belirli bir düzlemde şekillenmemesi veya ilişkinin hissedilebilir bir yapısının olmaması anlatılmaya çalışılmaktadır. Akın, babasıyla olan ilişkisini direkt olarak "baba oğul olamamak" üzerinden tanımlamaktadır.

"*Bizim ilişkimizin adına baba oğul ilişkisi demek yanlış... Yani yok, ilişkimiz yok yani ikili diyaloğumuz yok, ortak fikrimiz yok, insan bir karşısına alır oğlunu dünya görüşü aşılar, yani dünyadan haberdar edersin oğlunu, çocuklarını. Oturup muhabbet ettiğimizi bile hatırlamıyorum ben yani. Klasik ya futbol konuşmuşuzdur ya politika konuşmuşuzdur. Bunun da Türkiye'nin %90'ı aynı şeyi yapıyor. Git kahveye orda da futbol politika konuşuluyor. Bunlar dışında bir şey konuştuğumuzu hatırlamıyorum ben. Hala hatırlamıyorum... Bir insanın oğluyla, çocuğuyla yapabileceği bir dünya şey var. Bizimki yapmamayı seçti. Bir şey diyemiyorum yani. Belki biraz imkansızlıklar. Zor bir çocukluk geçirdik. Fakirdik yani ilerisi gerisi yok bunun yani, fakirlik yaşadık yani. Para haricinde de yapılabilecek şeyler var. Vakit geçirmek, muhabbet etmek, beraber film izleyebilmek. Ya bu tarz şeyleri ben görmedim ama ben yapardım yani.*" *(Akın/Bağımlı, 36y, Eroin, T.)*

Akın babasıyla olan ilişkisini tanımlarken, bunun bir baba oğul ilişkisi olmadığını vurgulamaktadır. Akın babasıyla, herhangi biriyle paylaşabileceğinden daha fazla şey paylaşmadığını ifade etmektedir. Daha önce gibi babanın eğitici olarak ailede konumlanmasının babalığa ilişkin önemli bir özellik olduğuna değinilmişti. Akın ve babasının bu konuda yetersiz kaldığı ve bunun da ilişkilerini olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır.

"Dediğim gibi çok fazla bir ilişkim yok. Genelde uzak durduk babamızdan, uzaktık yani. Daha çok evlendikten sonra ilişkilerimiz oturmaya başladı. Onun öncesi çok fazla şey değil yani. Dediğim gibi annemin yönlendirmeleri oldu. Benim şeylerim oldu... Biraz şeyin etkisi de var tabii. Babamın yaşlılık dönemiydi. Daha özen gösterdim. Dediğim gibi geçmişi etüt edip, daha olumlu davranmaya çalıştım." (Cumali/Bağımlı, 45y, Esrar, T.)

Cumali'nin de gençlik döneminde babasıyla ilişkisinin zayıf olduğu ancak yaşı ilerledikçe ve babasının hastalığı sebebiyle onunla daha çok ilgilenmeye başlamasıyla ilişkinin biraz daha oturduğu anlaşılmaktadır. Buradan babayla geçirilen vakit ve paylaşılan şeyler artmasının ilişkinin iyileşmesi adına önemli olduğu çıkarılabilmektedir.

"Ben babamla nasıl söyliyeyim, iyiyidi aramız kötü değildi. Ama bir baba oğul olamadık hiçbir zaman. Ben babamla hayatımda bir kez futbol oynadım. O da 8. Sınıftaydı bir kere sadece. Hayatımda bir kere sadece. Akşamları annem eve gelmiyordu, yemeğe götürüyordu en fazla, en büyük şeyimiz buydu bizim. Yine ben babamı çok seviyorum ama bir baba oğul olamadık biz babamla... Şimdi abi ben dışarda bakıyorum mesela ya da arkadaşlara bakıyorum. Adam almış çocuğunu parka götürüyor, gezdiriyor, onu bunu yapıyor. Ben babamla bunu hiç yaşayamadım. Diyorum ya bir kere top oynadım. Bir kere de bana ayakkabı almaya gitmiştik onu yaşadık. Bakıyorum şimdi, baba oğul ilişkilerine bakıyorum diyorum ki biz baba oğul olamadık babamla hiçbir zaman. Benim babam okuluma gelmedi hiçbir zaman, okuldan almaya gelmedi hiçbir zaman. Anasınıfında dedemle babannem almaya geliyordu beni. Dedemi gördüğümde havalara uçuyordum. Beni dedemle babannem büyüttü biraz da. Emekleri benim üzerimde çok. Ben babamdan çok dedemi seviyordum. Annemden çok babannemi seviyordum. Çünkü onların ilgisini babannemle dedem veriyor. Onlardan daha çok sevgiyi görüyordum ben. Babamdan annemden gördüğümden çok dedemden babannemden görüyordum." (Bekir/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Bekir de Akın gibi babasıyla arasındaki ilişkinin baba oğul ilişkisi olmadığını ifade etmektedir. Baba oğul ilişkisinin eksikliğini ise sosyal yaşamında baba figürünün olmayışına bağladığı görülmektedir. Birlikte çeşitli faaliyetlerde bulunmak, gezmek ve okuldan almak gibi babanın sosyal yaşamdaki görünürlüğünün eksikliğini hisseden Bekir, bunun yerine dedesi ve anneannesinden yeni bir ilişki devşirmiştir. Dikkat çeken nokta ise "*yine ben babamı çok seviyorum ama bir baba oğul olamadık biz..."* ifadesidir. Aradaki ilişkinin Bekir'i tatmin etmemesi, babasına olan sevgisini etkilememiş gibi görünmektedir.

"*Yani yok. Yoktu. Babam mesela nerde okuduğumu bilmez. Askere gittiğimde bir kere bile ziyarete gelmedi. Veya işte bu askerden sonraki dönemler ya da önceden tatil bölgelerinde, [52]çalıştım mesela hani onları bile bilmez. İlgili değildir. Babamla oturup bir konu bile konuşmamışımdır. Çok nadirdir yani. Babamın daha sonraları öğrendim, alkol kullanıyormuş yani. Zaten ev içerisinde teyzem gelirdi, bir başlarlardı içerlerdi yani babam şarap içerdi. Annem de diğer halamla falan dışarı giderlerdi. Annem de bir kadeh de olsa içerdi yani. Biraz içinde büyümüşüz yani. Normal olarak görülen bir şeydi... Askere gittim. Askerde bayramda 9 gün tatildi. Hep ekside yani şöyle oluyor babamla ilişkim nötr var sıfır, eksiye düşüyor. Yaptığı bir hareket eksiye düşürüyor. Askerde*

[52] Mekan adları gizlenmiştir.

mesela 9 gün tatildi, annem kalp hastası olmuştu o zaman. Babama para veriyor işte git bankaya yatır, Furkan çeksin diye. Gidiyor bankaya kalabalık diye geri dönüyor ben bekleyemem diye. Ama düşünmüyor ki orada çocuğun var. Eline zaten para verilmiş senin cebinden vermiyorsun. 9 gün o çocuk ne yiyecek, ne içecek ? O kalabalığı görüyor geri dönüyor yani banka kalabalık ben bu parayı yatıramam yani diyor. Yani bu bence çok bırakın oğlunuzun olmasını yani. Deseniz ki şurda bir arkadaşınız var, bana dese ki bana para lazım dese. Sıra değil, banka kapansa kavga eder o parayı yatırırım yani. İnsanlar da böyle yapar yani. Yapmak zorunda. Ama size bunu en yakınınız babanız yaparsa, babanız sizin gözünüzde. Ben babamı ondan sonra umursamam zaten. Daha önce de öyleydi yani. Ya babamın oturup konuşmaması bile yeter. Elinde bulmaca sürekli. Ben bildim bileli öyle. Sürekli bulmaca. Hani babamı hatırladığım zamanlar hep kavga agresif. Evde yemek pişmemiştir, kavga etmiştir. Bir kere babamın eve bir çuval portakal getirdiğini hatırlıyorum. O kadar başka bir şey yok. Babam emekli oldu emekli olduktan sonra sabah çıkar akşama kadar kafa yerde akşama kadar çakmak arar yollarda. Çok iyi anılarım yok babamla. Sadece ufakken ablamı beni alıp taksimde yürüttüğünü hatırlarım yani. Merdivenleri çıkarıp tramvaya bindirdiğini falan. Çok silik yani onlarda (Furkan/Bağımlı, 38y, Çoklu, T.)

Furkan, babasıyla olan ilişkisini direkt olarak "*yoktu*" şeklinde tanımlamıştır. Yaptığı işlerin, askerliğinin babası tarafından önemsenmediği ve ilgisiz bir tutumun ön planda olduğu görülmektedir. Babasıyla oturup bir konu bile konuşmadığını belirten Furkan'ın, babasıyla ilişkide var olan babasının eksikliğini yaşadığı görülmektedir. Askerlik döneminde babasının kendisine göndermesi gereken parayı göndermediğini anlatan Furkan için babasının bu parayı bir sebepten yatırmamasının babasını umursamaması için önemli bir etken olduğu anlaşılmaktadır. Babasıyla alakalı anlatabileceği iyi anları olmadığı ve babanın aile içerisinde görünmez bir yapıda olduğu anlaşılmaktadır.

"Küçükken olan istismardan babamın hiçbir şekilde haberi yoktu yani. Yıllar sonra çocuğum olduktan sonra söyleyebildim artık insanlara. Şeyi tercih ettim yani bundan 4 yıl önce bir yakınıma söyledim. Ondan sonra psikoloğa gittim, doktoruma söyledim... O zaman söyleyebildim yani çok zaman geçtikten sonra söyleyebildim. Babamın da haberi olmuştur yani. Olmuştur illaki. Daha sonra bunu insanlarla paylaşmayı kabullendim. Çünkü yani şöyle söylim. Askerden geldikten sonra evlenene kadar geçen süre içerisinde acaba ben gey miyim, acaba ben travesti mi olacam diye sürekli bir korku vardı içimde. Hani bir insanın içinde imanını kaybetme korkusu vardır ya benim de öyle erkekliğimi kaybetme korkum vardı sürekli yani. Hatta bir dönem gidip travestilerle aynı evlerde falan da kaldım yani. Nedir, neyin nesidir, ben böyle mi olacağım, gidip onlarla iletişime girmek zorunda kaldım yani. Böyle bir korku yaşamak çok kötü bir şey yani. O dönemdeki şeyiniz, gittiğim kaldığım insanlar evimin numarasını biliyorlardı işte evi aradılar, ben senin oğlunla birlikte oldum diyorlar annem kardeşlerime söylüyor ablamlarıma. Tabii ben ne olacağım bilmiyorum ki kimliğim,

kişiliğim oturmadı ki daha. Çünkü bana söylenen şöyle bir şey var. İstismara uğramışsınız. Bunu baba bilmiyor. Baba sizi bundan korumamış. Gittiğiniz konuştuğunuz travestiler, gayler diyor ki ben küçükken tecavüze uğradım böyle oldum diyor. Ben de diyorum ki ben onlara söylemiyorum tabi istismara uğradığımı ama ben de diyorum ki ben istismara uğradım ama ben de mi böyle olacağım, doğal olarak herkesin söylediği o. Daha sonra araştırdım böyle bir şey olmadığını duydum yani. Daha sonra çocuğum olduğunda dedim artık tamam yani. Çünkü sürekli bir korku vardı içimde. Evlendiğimde de vardı tabii, olmaz olur mu. Olur mu olmaz mı bilemiyorsunuz ki. Bir de bakıyorsunuz abi çok vardı adamın iki tane üç tane çocuğu var, adam gay. Gizli gay yani. İçlerindeyim çünkü sürekli. Bunun sorumlusu olarak sürekli babamı tuttum yani.

Furkan'ın anlattıklarında bazı noktalar gizli kalması açısından kendi isteği ile değiştirilmiş ve kaldırılmıştır. Furkan, küçükken yaşadığı istismarı babasının hiç bilmediğini, bunu fark etmediğini ve dolayısıyla kendisine destek olmadığını düşünmektedir. Babasının kendisini koruyamadığını vurgulamaktadır.. Furkan yaşadığı travmatik deneyim sonucunda ilerleyen yaşlarında daha büyük travmatik deneyimler yaşamıştır. Bunları ise ancak tedavi almasının ardından insanlarla paylaşabilmeye başlamıştır. Babasını ise bu yaşadıklarının sorumlusu olarak görmektedir. Zira babası, Furkan'ı koruyamamış, onun yanında olamamıştır.

"Babam çocuklarına karşı soğuk bir insandı. Kahve kültürü çok yoğun olan bir insan mesai tarzında mesai uusuluyle çalşan eve uzun yıllardan beri çalışan bir insan... İşten geldikten sonra yemek yiyip, kahveye gidip, geceleri geç saate kadar kahvede bulunan bir insan. Bunun dışında hiçbir başka sosyal aktivitesi bulunmayan bir insandı. Ve bunun da bizlere yansıması hep bu şekilde oldu. Babamızla bir yere gidemeyen.. Çevremizle hep şu olurdu işte pikniğe giderlerdi denize giderlerdi, gezmeye giderlerdi. Bizde eğer bunlar oluyorsa, biz annemizle birlikte pikniğe giderdik gezmeye giderdik bir yerlere giderdik. Babam hep kahvede olan bir modeldi. Babam nerde kahvede, babam nerde kahvede. Onun için babamın kahve iş ve evde birkaç saatlik zaman geçirmesi dışında aldığı hiçbir sorumluluk yoktu neredeyse. Anneme yüklemişti çocukların eğitimi, günlük ilgilenilmesi yemesi içmesi çocukları istedikleri sosyal anlamda istekleri, duygusal anlamda istekleri büyüme sürecindeki problemleri okul veliliği... Babam mesela, hiçbirimizin okul velisi değildi. Okula gelip, ilgili yerlere imza atan birisi değildi. Buralarda da annemin bulunması. Mesela ben futbola kayda giderken annemin beni götürmesi. Yemeğe gideceksem annemin götürmesi, hastaneye gideceksem annemin götürmesi. Bu benim diğer kardeşlerime de aynı şekilde işleniyordu. Evliliklerinin belirli bir sürecinde bu sorumlulukları anneme yükleyen, bunları da devrettikten sonra annemin de bunları kabullenmesi ve annemin bütün hayatı boyunda iş ve bu sorumlulukları bir arada götürmesi, babamın da bunlardan faydalanıp, bu sorumluluklardan uzaklaşıp, sadece çalışan maddi sorumluluğunu yerine getiren ve onun dışında hiçbir sorumluluğun altına imza atmayan bir birey olarak devam etti, tabii bu annemin vefatına kadar." (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)

Sadık babasını anlatırken kahve kültüründen bahsetmektedir. Buradan anlaşıldığı kadarıyla Sadık'ın babası, kendi sosyal yaşamı içerisinde kahvehane/kıraathane ortamında var olan ancak ailesinin ve özellikle oğlunun sosyal yaşamında rol olmayan bir nitelik taşımaktadır. Bu yönüyle Sadık'ın babası, Bekir'in babasıyla benzer özellikler taşımaktadır. Bununla beraber, Sadık başkalarının babasıyla yaptığı pek çok şeyi annesiyle yaptığını, annenin babasının yerine getirmediği sorumlulukları da üstlendiğini anlatmaktadır.

4.4.2.2 Olumsuz, Mesafeli İlişkiler ve Güven Sorunları

Babasıyla kurduğu ilişkinin olumsuz bir nitelik taşıdığını düşünen katılımcılar da bulunmaktadır.

"Büyük kavgalar, kötü sözler, kırıcı şeyler. Dramdan kastım o. Yani daha böyle şiddete falan dönmüyor, dönmedi henüz ama. Yani şiddete hep kendime vurarak döndürüyorum. Hatta geçende bir kalktım ki bacağıma basamadım tüm gün. Öyle yani dışa vurulma falan sinir halinin.

Kimle daha çok bu tartışma?

Babamla. Babamla çok fazla. Annemle yine volüm bir noktaya kadar yükselebiliyor ama yani çok böyle inanılmaz çirkin bir halde, babamla olan şey. Hastalığımın yüzde yetmiş beşlik kısmı bitmiş olsa bile, yirmi beşlik kısımla sürekli kullanıyor. Hani benim geleceğimi kurduğunu iddia ediyor ama mesela bana hiç bir şekilde hiç bir iyiliği yok. Olumlu, beni destekleyecek ya da hani beni teşvik edecek bir şeyi olayı yok böyle yani. Köle gibi hissediyorum hatta. Yani çok büyük beklentiler var. Bir şeyleri elde etmek istiyorsan, ben artık para kazanıyorum, benim artık şu kadar gelirim var diyebilmem için işte çok büyük şeyler talep ediyor. E-ticaretle uğraşıyorum falan her platformdan üç yüz tane ürün olcak, işte aylık bilmem ne kadar para toplancak gibi böyle şeyleri var yani ondan sonra sen para kazanmaya başlayabilirsin yani ondan sonra maaşlı işçisi mi olcam yoksa işte nolcak yani, orda yine üstümde bir baskı mı kurmaya devam mı edicek orası da muallak mesela. Bizim hikayemiz başarısız olmakla ilgili. Kırılma noktası o. Hani babamın beklentisi çok yüksek, inanılmaz yüksek beklentisi. Ve o beklentiyi ben bir şekilde sağlayamadığım zaman her şey değişti yani... Yani şuan düşman gibiyiz. Bayağı öyle sürekli tiksiniyormuş gibi bir yüz ifadesi var. Sürekli agresif sürekli hakaret ediyor, böyle hani çünkü bir beklentisi var ve beklentisini ben karşılayamıyorum. Karşılıyor olsam bile karşılayamadığım kısımları, benim de hayatım olduğunu benim de yapmak istediğim şeyler olduğunu, çok basit alakasız şeylerle de olsa yani kimseyi ilgilendirmez çünkü bu onları yapmam gerektiğini farkında değiller yani sürekli bir şeylere geç kaldığımı düşünüyorlar ki öyle ama sürekli bir talep halinde sürekli olumsuz. Hiç asla iyi tarafını güzel tarafını takdir edip yani aferin oğlum şunu da yaptın, şeklinde yok yani uzun bir süredir yok. Babalıktan ziyade sanki ben Suriyeli işçiymişim de o da konfeksiyon sahibiymiş gibi. Öyle bir şeyimiz var." (Yusuf/Bağımlı, 28y, Kokain, T.)

Yusuf ve babası arasında buraya kadar bahsedilen kısımda, diğer katılımcılardan farklı olarak bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür. Lakin bu ilişkinin varlığı zayıf veya olumsuz bir nitelik taşımaktadır. Öyle ki Yusuf evde en çok babasıyla tartıştığını belirtmektedir. Babasının Yusuf'tan beklentileri olduğu ve bu beklentilerin Yusuf için bir baskı unsuru olduğu görülmektedir. *"Bizim hikayemiz başarısız olmakla ilgili."* şeklindeki ifadesiyle Yusuf'un, babasının kendisinden hep büyük bir beklenti içerisinde olduğunu ancak bunu karşılayamadığı anlaşılmaktadır. Beklentinin karşılanamaması ise babasıyla olan ilişkisinin yön değiştirmesine neden olmuş gibi görünmektedir. Yusuf babasıyla olan ilişkisini "*Suriyeli işçi ve konfeksiyon sahibi"* şeklinde metaforlaştırmaktadır. Babanın, hiçbir şekilde oğlunu valide edici bir tavrının olmadığı da görülmektedir. Babanın bu tavrının özellikle Yusuf'un madde kullanımından sonra daha da perçinlendiği düşünülmektedir. Madde kullanımı Yusuf için yeni bir başarısızlık anlamına gelmektedir. Zira Yusuf da "*sürekli bir şeylere geç kaldığımı düşünüyorlar, sürekli bir talep halinde, sürekli olumsuz."* şeklindeki ifadesinin madde kullanımına atıf yapılarak kurulduğu düşünülmektedir.

"Ben mesela babamla çok top oynamak istiyordum, o zaman madde içmiyorum abi yemin ederim ağzıma hiç bir şey sürmemişim. Sigara dahil içmiyorum belki de. Baba derdim, hadi gel bir top oynayalım, parka gidelim, maç yapalım falan. Ben senle top mu oynucam, işte ben şimdi işten gelmişim, çok yorgunum. Şimdi bunun sırası mı ? Gel seni ben balığa götüreyim. Ben diyorum ki ya baba bak, herkesin sevdiği sevmediği şeyler var. Sen balıktan zevk alıyorsun, ben futboldan zevk alıyorum. Ama sen baba olduğun için oğlunun dediğini yapman lazım. Benim gönlüm olsun, ondan sonra diyordum söz senle balığa gitcem. Yok ben top oynayamam. Hani diyordum bir kere benim gönlümü yap, hani bana sevgisini göstersin bir kere gelse, topa vursa benim gönlümü yapacak zaten ama... Beklediğim sevgiyi göremedim abi. Aynı şekilde küçük kardeşime de şuan öyle davranıyor. Bu pandemi döneminde eve gittim, kırk beş gün derneğimiz kapalı kalmıştı korona sürecinde. Eve gittim abi, şöyle bir baktım küçük kardeşim derslerine pek sıcak bakmıyor, okul ile alakası pek iyi değil. Babamın ona yaklaşımına baktım. Sen diyor aynı abin gibi olcaksın diyor. İyice koptun falan diyor. Derslerine ilgi göstermiyorsun. Bağırmalar, çağırmalar ya biraz kız evladın nazik, kibar davranman lazım ki tabiri caizse ki büyükler der, kız evladı babaya düşkün olur falan. Ben bakıyorum, bizim evdeki kız çocukları da anneye düşkün. Hani sadece ben anneme yönelcek olsam, onlar babama yönelcek olsa dicem ki sorun bende. Ama mevzu öyle değil. Bizim üç kardeşiz, üçümüzde anneciyiz yani. Hiçbirimiz babacı değil. Babam evde olduğunda mesela annem işe giderdi ,babam evde kalırdı bizle kalırdı babam emekli bu arada, böyle bir moralim bozulurdu ,böyle bir sanki hiç sevmediğim düşmanımla beni aynı odaya kapatmışlar. Öyle hissederdim. İçimde böyle bir burukluk olurdu. Hiçbir şey yapasım gelmezdi böyle bir moralim, hevesim kaçardı yani. Evden babamın yüzünden soğuyordum yani babamın yüzünden evde kalasım gelmiyordu. Öyle oluyordu abi." (Yiğit/Bağımlı, 22y, Metamfetamin, T.)

Yiğit'in babasıyla olan ilişkisinin olumsuz yapısı, madde kullanımının öncesine dayanmaktadır. Yiğit'in babasıyla arasının zaten hiçbir zaman tam anlamıyla iyi olmadığı görülmektedir. Babasıyla yapmak istediği aktivitelerin babası tarafından reddedildiği görülmektedir. Buna karşılık babasının Yiğit'i balığa götürmek istemesi, kendisi adına kabul edilebilir faaliyetleri yapma konusunda gönüllü olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir. Yiğit'in *"Ben diyorum ki ya baba bak herkesin sevdiği sevmediği şeyler var sen balıktan zevk alıyorsun ben futboldan zevk alıyorum. Ama sen baba olduğun için oğlunun dediğini yapman lazım. Benim gönlüm olsun ondan sonra diyordum söz senle balığa gitcem."* şeklindeki ifadesi adeta baba ve oğulun yer değiştirmesi ve bir babanın oğlunu ikna etmeye çalışması gibi görünmektedir. Babasının diğer kardeşlerine de benzer bir tutumda olduğunu belirten Yiğit açısından, ailedeki herkesin "anneci" olmasının sorunun kendisinden değil, babasından kaynaklandığı düşüncesini destekleyen bir unsur olduğunu görülmektedir. Geçmişte babasıyla yalnız kalmak istemediğini, buna mecbur kaldığında da "s*anki hiç sevmediğim düşmanımla beni aynı odaya kapatmışlar"* gibi hissederek adete babasıyla olan ilişkisinin fotoğrafını çekmiştir. Özellikle madde kullanımı sürecinde baba ve oğul arasında güven sorunları da yaşanmaktadır.

"Ben dediğim gibi bu madde işin içine girince bazı şeyler patlak verdi. Ben mesela babamın güvenini kırdım. Ondan dolayı onu hazmetme süreci. İşte benim bazı şeylerin tahammül etme süreci girdi araya. Bu zaman zarfında mesafe girdi araya. Ama mesafe girmesi birbirimizi sevmediğimiz anlamına gelmez. Sonuçta bu dünyaya gelirken ben babamı seçmiyorum o beni seçmiyor. Allah'ın takdiriyle olan şeyler..." (Çağatay/Bağımlı, 32y, Kokain, T.)

Madde kullanımıyla beraber ortaya çıkan bazı davranışları sebebiyle babasının güvenini Çağatay'ın, babasıyla olan ilişkisinin mesafeli bir hale geldiği anlaşılmaktadır.

"*Şöyle diyeyim ben artık babama güvenmiyorum yani. Çoğu konuda artık güvenmiyorum. O konuda beni kaybetti. Babam mı babam, seviyor muyum seviyorum. O öyle yaptı diye ben de öyle yapacak değilim. Bir sıkıntısı olduğunda koşa koşa giderim yardımcı olurum. O da şuan öyle mesela elinden geldiği kadar. Hani yok yani hep derler ya. Babama sırtımı yaslarım gölgesinin altına girerim falan. Ben girmem. Cidden girmem" (Aydın/Bağımlı, 19y, Kubar,T.)*

Aydın, Çağatay'dan farklı olarak babasına olan güvenini kaybetmiştir. Babasının davranışları, Aydın'ın ona karşı olan tutumunu direkt olarak etkilediği görülmektedir. Hem Aydın'ın, hem de Çağatay'ın babalarını sevdiklerine yönelik ifadeleri, babayla olan ilişkinin kalitesinin babaya duyulan sevgi ve saygıdan farklı unsurlara da ihtiyacı olduğunu ortaya koymaktadır.

4.4.2.3 Babaya Şiddet Uygulamak

Bazı katılımcıların babasına şiddet uyguladığı öğrenilmiştir.

"Babama birkaç kere uygulamak zorunda kaldım. Bir keresinde babama bıçak çektim. Bıçak çektim, yere yatırmıştım. Bıçağı da kulağının yanında sapladım. Şu kelimeyi kullandığımı net hatırlıyorum. Ya sen beni öldür ya ben seni öldüreyim çünkü artık dayanamıyorum. Senin bağırmalarına senin bu dayaklarına." (Mert/Bağımlı, 28y, Bonzai, T.)

Mert, babasının bugüne kadar sergilemiş olduğu davranışlara dayanamamış, babasını yere yatırmış ve ona bıçak çekmiştir.

"Televizyonlarda görüyoruz insanlar babalarına neler yapıyor çünkü artık güç kuvvet size geliyor. 20'li yaşlar, tam aksi zamanlarınız birkaç kere dövdüğüm oldu babamı yani açık konuşayım. İçinizde birikiminiz var. O anda bir şey söylüyorsunuz, yapmıyor birkaç kere dövdüğüm oldu yani. Dövmek demiyeyim de hırpalamak yani hırpaladığım oldu. Öyle şeylerim oldu." (Furkan/Bağımlı, 38y, Çoklu, T.)

Benzer şekilde Furkan'ın da babasıyla yaşadığı tecrübeler ve babasıyla kurduğu ilişkinin, babasına şiddet uygulamasına ve kendi tabiri ile onu "hırpalamasına" neden olmuştur.

"Ya şöyle İlker Bey, biz zaten çok yakın değildik. Ben aileme çok yakın değildim şöyle en basit şöyle söylim bir erkek çocuğu ergenliğe girdiği zaman ilk babası konuşur ne bilim o bir şeyler anlatır. O yol gösterir. Bizde hiç öyle bir şey olmadı. Hani benim babamla aramda hep bir mesafe vardı... İlker Bey normalde babam bana bir şey söylese, etse ben kafamı eğerim kaldırmam o karakterde bir insanım. Karşı gelmem ya da konuşmaya çalışırım. Ama ben o dönemde babamla yumruk yumruğa girdim. Yani Allah afettsin ben babama çok vurdum. O dönemde o da bana öyle yani çok kavga ettik. Yani onun pişmanlığını şimdi yaşıyorum. Yine Allah razı olsun anlayışlı babam o günleri yüzüme vurmuyor o dönemde hep bir dışarda kalma, babamın o dönemdeki en önemli kozu evimden git en ufak tartışmada evimden git diyordu bana. Ben de bir hafta içinden bakarsak 2 gün evdeydim 5 gün sokaktaydım. Hep bu şekilde geçti yani onu da anlamaya çalıştım olmadı yani o da beni anlayamadı. Bu şekilde bir hararetli geçti yani dönem." (Caner/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Caner'in babasıyla olan ilişkisinin madde kullanımı öncesinde de mesafeli olduğu görülmektedir. Caner okulu sebebiyle yurtta büyüdüğü için babasından ve ailesinden uzakta büyümüştür. Caner'in yurt dönemi için "*Ama bu dönemin bizde de çok büyük yaralar açtığını düşünyorum çünkü ben babama hep uzaktım hep mesafelyidim çünkü öyle olmam gerekiyordu ya da ben iki haftada bir eve geliyorum o tek günümde babamla çok dolu dolu vakit geçirsem kalan ikş haftada çok daha zorlanıcam. Çünkü çok daha özlicem."* şeklinde ifade ettiği ve bizim de daha öncesinde verdiğimiz söylemlerinden, canının daha az yanması için babası ve ailesiyle mesafeli bir ilişki kurmayı tercih ettiği anlaşılmaktadır. Madde kullanım sürecinde normalde böyle bir insan olmasa da babasına şiddet uyguladığını söyleyen Caner'in, babasıyla ilişkilerinin o dönem için oldukça kötü olduğu anlaşılmaktadır.

Tarık Bey'in oğlu da babasına şiddet uygulamış ve bunun sonucunda babası evden gitmesini istemiştir.

"Tartıştık. Bana bıçak çekti. Üzerime yürüdü vurdu. Ha bıçak değil yumruk attı. Tabii ben sadece güldüm. Evladım nasıl vurayım ben şimdi ona. Dedim paşa al eşyanı git dedim oğlum git. Anneni üzme. Ben üzülmüyorum oğlum artık ben doldum, benim üzülecek yerim kalmadı. Annesi daha fazla dert sahibi yapma, kadın hastalık sahibi oldu bir sürü. Git dedim. Anneni biraz seviyorsan git oğlum bu evden dedim. Gideyim mi baba dedi. Git dedim. Oğlum git git. Çünkü sen içtiğin zaman bize zarar veriyorsun. Kendine de veriyorsun bize de veriyorsun yapma dedim bunu. Bak yazık günah gencecik adamsın boylu poslusun. Hayatını bitiriyorsun bu gitti." (Tarık/Baba, 51y, Eroin, T.)

4.4.2.4 Olumlu İlişkiler ve Diğer Unsurlar

Babasıyla olan ilişkisi daha olumlu bir nitelik seyreden Yücel, bu ilişki yapısının kendini için işlevsel olmayabileceğini düşünmektedir.

"Babamla ilişkim, ben babam 46 yaşında ve babam 18 yaşından beri İstanbul'da babamın bir cahilliği yok yani hor görmesi falan yok. Mesela mahallede babalar çocuklarını bir yere götürmezdi ama benim babam bizi her hafta sonu gezmeye götürürdü kardeşimle. Hatta mahallede kimsenin bisikleti yoktu babam bize bisiklet alırdı oyuncak alırdı falan. Yokluk nedir bilmedik yani abi. Derler ya giymedi giydirdi yemedi yedirdi öyle yani. Ben ergenliğe geldim sevgilelerim falan oldu hani konuşuyordum yani babamla... Belki de buna düşmemin sebebi her şeyi vermeleri diye düşünüyorum sorumluluk nedir bilmedim. Ondan olabilir diye düşündüm" (Yücel/Bağımlı, 22y, Eroin, T.)

Yücel, babasının etrafındaki arkadaşlarının babalarından daha farklı olduğunu ve kendisiyle ilgilendiğini ifade etmektedir. Babasıyla iletişiminin de güçlü olduğu anlaşılan Yücel, madde kullanımına başlamasının sebebi olarak ailesinin ve özelde de babasının kendisine sorumluluk vermemesi olabileceğini düşünmektedir.

"Abi ben, babam keşke cezaevine girmeseydi diyorum. Benim keşkem bu. Hani ben bunla da yaşamak istemiyorum, bu benim pişmanlığım değil. Ben o zamanlar babam cezaevine girince çok rahatladım. Benim asıl uyuşturucuya düşüşüm o zaman oldu. Ev, para, araba her şey bana kaldı. Babam aradığında önceden tırsardım o da yoktu, annem aradığında teledonlarını açmıyordum. Babam cezaevinde zaten karışamıyor. Uyuşturucunun tam dibine düştüm o zaman her şey var elimin altında çok rahattım. Keşke cezaevine girmeseydi diyorum yani." (Yücel/Bağımlı, 22y, Eroin, T.)

Yücel'in her ne kadar babasının sorumluluk vermemesinin kendisinin madde kullanımına başlattığını düşünüyor olsa da babasının cezaevine girmesiyle birlikte, madde kullanımının artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Burada Yücel'in babasıyla olan ilişkisinde babanın bir otorite ve kuralı

temsil ettiği, kural ve otoritenin ortadan kalkması veya daha az görünür hale gelmesinin bazı davranışların sergilenmesi noktasında Yücel'in işini kolaylaştırdığı görülmektedir.

Kağan ise babasıyla olan ilişkisinin madde kullanım sürecinde kötü olduğu ancak bunun kendisinden kaynaklanan bir şey olduğunu temiz kaldıktan sonra farkettiği anlaşılmaktadır.

"Baba da anne kadar önemli yani. Çünkü babam beni bırakır, annem beni bırakmaz dediğim süreçte annem 4 senedir bıraktı, babam hiçbir zaman bırakmadı. Annem bırakmaz dedim, babam yeni bir evlilik yaptı, eşinin tavırları falan ben babam beni bırakır sanıyordum ki insanlar da hep öyle der anne bırakmaz, anne dayanamaz diye. Ama benim babam beni bırakmadı, annem bıraktı mesela. O yüzden benim babamdaki baba profili resmen tersle düz oldu. Yıllar içinde öyle bir değişiklik kazandı ki, önceden dediğim gibi babam pek bir rol model değildi benim için. Sonuçta birbirlerinden habersiz işte başka bir evlilik yaptı, yeni bir evi var. Ben o eve gitmiyorum. Eşinden dolayı çağırmıyor. Bir insan eşinden dolayı evladını eve mi çağırmaz. Bana bunlar garip geliyordu. 4 sene sokakta yattım. Duş almaya gideceğim ara sıra böyle 15 günde bir babamı yakalıyorum. Baba diyorum, bir eve gideyim duş alayım, eşini arıyor izin istemek için. Ne alaka yani ben senin evladınım yani kokayyım mı sokakta yatıyorum. Bunları gördükçe bana farklı geliyordu babam. Ama sonradan gördüm ki aslında öyle değilmiş durumlar. Ben yapmışım yani, aslında babamın yaptığı bir şey değilmiş. Ben insanları bu hale getirmişim aslında babam benden vazgeçmemiş. Ben öyle düşünüyormuşum, öyle kuruyormuşum. Ben uzaklaşmışım, onlar uzaklaşmamış benden. Şuanda artık beynim sağlıklı düşünmeye başladıkça kendi yaptığım hataları bir tarafa koyuyorum onların hatalarını bir tarafa koyuyorum, benimki terazinin her zaman ağır basan tarafında. O yüzden kimseyi suçlayamıyorum. Suçlamaya hakkım yok yani. Çünkü başkalarını suçladıkça iş çıkmaza giriyor. Sanki ben de hiç suç yokmuş gibi. Aslında öyle değil yani." (Kağan/Bağımlı, 26y, Eroin, T.)

Madde kullandığı süreçte sokakta yaşamaya başlayan Kağan, sokakta babasını gördüğünde onun evine girebilmek için babasının yeni eşinden izin aldığını görmesinin kendisi için çok garip olduğunu ifade etmektedir. Bu dönemde yaşadıklarıyla, temiz kaldıktan sonra yaşadıkları babasıyla olan ilişkisi için iki farklı döneme işaret ettiği anlaşılmaktadır. Temiz kaldıktan sonra babasıyla ilişkisi daha da güçlenmiştir. Madde kullanımı sürecinde annesinin kendisini bırakması ancak babasının bırakmaması da bu ilişkiyi destekleyen unsurlardan birisi niteliğini taşımaktadır. Yaptığı hatalardan dolayı başkalarını suçlamak istemediği anlaşılan Kağan'ın, hatalarının sorumluluğunu aldığı görülmektedir.

Babasıyla olan ilişkisinin, madde kullanımının babasına yansımasının önüne geçtiği anlaşılan Selim, annesinin madde kullanımını babasından gizlediğini de ifade etmektedir.

"Babamla ilişkim normalde hani annem yakalıyordu mesela babama yansıtmıyordu o zaman zaten o zamanlarda babamla fazla görüşemiyordum ben. O işe gidiyordu ben okula

gidiyordum. Fazla denk gelemiyorduk... 1-2 saat anca yüzyüze geliyorduk o da ben ayrı odama geçiyordum o da başka odaya geçiyordu" (Selim/Bağımlı, 19y, Ekstazi, T.)

Selim'in bu yaşadıkları, Kasım Bey'in daha önceki söylemlerinde kendisine karşılık bulmaktadır. Kasım Bey **"***Orda da tuhaf bir şeyler var. En son babalar duyar hikayesi çalışıyor gerçekten. Anne küçük kaçamakları ufak tefek sorunları hep babadan uzaklaştırıyor. Çocukla başka bir ilişki kuruyor. Mesele aslında içinden çıkılamaz noktaya savrulduktan sonra babaya geliyor mesele. Ondan sonra da iş bilgisizlikten de kaynaklı şey başlıyor kör sarmal"* diyerek annelerin, babalardan madde kullanımını gizlediğini ve bunun süreci daha da derinleştirdiğini belirtmektedir. Selim'in hikayesinde de benzer bir örüntünün varlığından söz etmek mümkündür. Bununla beraber, babasıyla az vakit geçirmesi ve aradaki mesafe babanın da bu konudan haberdar olması ve bir şeylerden şüphelenmesi için yetmemiş gibi görünmektedir.

"Ben çocuklarımla arkadaş gibiyim. Bana yeri geliyor ihtiyar diyorlar, moruk diyorlar delikanlı diyorlar. Biz de şey yok yani böyle ben otoriter bir adam da değilim. Yani böyle kurallarım da yoktur. İki basit kuralım var. Bir, küfür yok. İki, bir şey söylüyorsam ısrar olmayacak. Bir şey söylüyorsam tamam denmesini isterim ama demedikleri zaman da şey yapmam bağırıp, çağırmam. Ben bu zamana kadar çocuklarıma lan, ulan bile demiş bir adam değiliz... Biz madde kullanmadan önce de dediğim gibi ben evde oğullarıma baskı uygulayan biri değilim. Oturur konuşuruz şakalaşırız. Şuan bile oturur rakı içeriz oğlumla, küçük oğlum da dahil. Oturur akşam masayı kurarız, evlat içelim mi deriz. Tamam baba içelim der. Oturur içer sohbet ederiz. Başbaşa otururuz. İki oğlum. Anneleri kullanmıyor içki sigara. Büyük oğlum sigara da içiyor. Beraber otururuz balkonda sohbet ederiz. Birkaç saat ondan sonra herkes odasına çekilir. Aram iyi yani oğlumla." (Tarık/Baba, 51y, Eroin, T.)

Tarık Bey'in madde kullanan oğluyla ilişkisi, diğer babalara göre daha iyi gibi görünmektedir. Bununla beraber Tarık Bey, otoriter biri olmadığını ve iki kuralı dışında kuralı olmadığını belirtmektedir. Lakin Tarık Bey'in "*Bir şey söylüyorsam tamam denmesini isterim ama demedikleri zaman da şey yapmam bağırmam çağırmam."* şeklindeki söylemi, kural takibi konusunda eksikliklerin söz konusu olabileceğini düşündürtmektedir.

Serkan Bey ise oğlunun madde kullanımını başladıktan sonra oğluyla olan ilişkisi pozitif yönde değiştirmeye gayret göstermiştir. Bu yönüyle diğer babalardan ayrılmaktadır.

"Doğrusunu söylemek gerekirse bir ilişkimiz yoktu yani. Çocuk bağımsızdı. Bir şey deyince konuşma falan diyordum. Ben sana getiriyordum yiyorsun içiyorsun. Çocukla bir ilişkimiz yoktu yani. Var dersek yalan olur. Çocuk yanaşıyordu biz yanaşmıyorduk. Baba diyordu spora gidelim baba diyordu beraber yürüyelim. Ben işten kafayı kaldırmıyordum ki işkoliktim biraz. Çocuk yani bir diyaloğumuz olmadı bir arkadaşlığımız olmadı. Oldu yani şuanda bizim arkadaşlığımız vesile

oldu yani bu olay. Bizim çocuk tabiii bizim özellikle doğululardа, biz doğular çocuğu böyle karşına alıp da bir böyle bir ilişkimiz olmaz yani. Genel olarak %90ı böyle yani.

Neden yani ?

Ya biz çünkü görmemişiz ki yani. Aileden öyle bir eğitim almamışız ki. Bir şey almak lazım ki bir şey vermek için. Biz şimdi büyüklerimizden görmemişiz ki. Biz de böyle bir değer olayı yok ki. Aileden almadığın bir şeyi onlara veremiyorsun yani. Biz onu şey yapmadık yani. Aileden almadığımız için onu çocuğumuzay ansıtmadık. Zannediyorduk ki hep böyle gidecek. Böyle bir olay başımıza gelince geri vites yaptık. Bu böyle olmuyor. Önce bu Cenk'in bu şeyinden dolayı öfkelendiğim de oldu yani nasıl böyle bir şey olur benim oğlum nasıl böyle bir şey yapar. Bu çare olmuyor ki yani. Bir gün hiç unutmuyorum çocuk bana dershaneye gidiyordu. Dershanenin sahibi bunları maça götürmek istedi. Ya dediki çocukları ben top oynamaya götürcem. Cenk de gitmek istemedi ben o zaman Cenk'e şiddet uygulamıştım onu dövmüştüm. O zaman bana dediki vur vur ne kadr istiyorsan o kadar vur. Onu hiç unutmuyorum. O hocasına anlattım şuanda gidiyor hocasına hala demiş babam beni o zaman dövmüştü. Biz bunu normal bir şey olarak görüyorduk yani dövmek. Şimdi bakıyorsun çocuk bana diyorki ben gitmek istemiyorum hoşlanmıyorum top oynamaya gitmek istemiyorum. Ben de sen nasıl gitmezsin sen Cem Hocayı nasıl üzersin çocuğu patakladım ben o zaman. Yani bunun aynısını benim dayım da yaptı. Konudan konuya geçiyorum ama benim dayım mesela oğlu rahmetli olduğunda ben hiç unutmuyorum bana gelip sanki iyi bir şey yapmış gibi dediki çocukların ikinisi de banyoya koydum rahmetli kendini asan da öbürünü de. O çocuk da demişki baba ben, çocuk okumuyormuş sen nasıl okumazsın bir kemer almış suyun içine sokmuş çocukları suyun içinde dövmüş o zaman bana normal geldi ama bugün düşünüyorum ya ne aptallıkmış ki belki de o zaman o çocuğu öyle kaybetti. Çocukla bir ilişkisi olsaydı. Çocuğun o şeyinden sonra bizim ertanla ilişkimiz değişti... Bu şeyden sonra Cenk ile anlaşmaya başladık (madde kullanımından sonra). Ben alttan almaya başladım çünkü onu kaybetmekten korkuyoruz... Dayımın oğlu imamdı yani 18 19 yaşında. O çocuk intihar edince. Dayımın o hallerini görünce dedim ki hiçbir şeyin kıymeti yok. Cenk ile zıtlaşıyordum ben tersliyordum ben yani belki bana yaklaşmak istiyordu. Ben her şeyi şeyden biliyordum yani her şeyi veriyorum ben onlara getiriyorum özel kolejde okuyyorlar. Yüzüne de vururduk yani o kadar şey yapıyoruz ne daha ne bekliyorsunuz diyoruz. Biz de öyle gördük yani. Babam biraz daha iyi de annem de şiddet de vardı biraz. Boğaz derdine düşmüştük. Nasıl gördüyek öyle yetiştirdik. Sosyal bir şeyimiz yoktu hiç yani yirmiüç (23) senedir evliyiz bu olaydan sonra yani ertanın kullanmaya başlamasından sonra biraz daha ilişkilerimizi düzeltmeye çalıştık. Ama yapamamışız yani en başta. Adamın kafası başka şeylerde anlayamıyoduk yani kullanmadığımız için bizde bu içki miçki olayı yok. Anlayamıyorduk yani. Annesi bir kaç kere odasında yakaladı içki miçki tepki falan gösterdik ama daha çok tersine döndü tokat gibi yüzümüze geldi." (Serkan/Baba, 48y, Uçucu ve Skunk, K.)

Serkan Bey'in oğluyla madde kullanmadan önce iyi bir ilişkisi olmadığı görülmektedir. Otoriter ve mesafeli bir yapıda olduğu gözlemlenmektedir. Oğlu Cenk'in madde kullanımı, Serkan Bey'in oğluyla kurduğu ilişkiyi gözden geçirmesine ve tavırlarında radikal değişiklikler yapmasına neden olmuştur. Bunu tetikleyen olaylardan bir diğeri de dayısının çocuklarıyla olan ilişkisi ve dayısının çocuklarından birinin intihar etmesidir. Serkan Bey'in anlattıkları, babalığın öğrenilen bir davranış kümesini içerdiğini göstermektedir. Zira, ailesinden nasıl gördüyse çocuğuna öyle davrandığını belirtmektedir. Oğlunun madde kullanımıyla birlikte Serkan Bey, bilmediği ancak doğru olduğuna inandığı şekilde babalık yapmaya başlamıştır. Oğlunun dershane hocasıyla yaşadığı olaya karşı verdiği tepki Serkan Bey'in önceki babalık özelliklerine ve oğluyla ilişkisine dair önemli ipuçları barındırmaktadır. Serkan Bey'in oğlunu, kendisinin toplumdaki temsilcisi olarak gördüğü ve dışarıdan birini üzmenin Serkan Bey'in hanesine yazılacak eksi değeri olarak bir hareket olduğu anlaşılmaktadır.

4.4.2.5 Kızgınlık, Kırgınlık ve Kırılganlık Odağında Yıpranan Baba Oğul İlişkisi

Madde kullanan oğlu olan babalar ise oğullarıyla olan ilişkilerini anlatırlarken madde kullanım sürecine daha çok vurgu yapmışlardır. Necmi Bey ve Ziya Bey bu babalar arasında yer almaktadır.

"Şu son zamanlar son birkaç senedir kopuğuz yani. Yüz göz olmak istemiyorum. Bu durumdan dolayı yüz göz olmak istemiyorum. Adam şimdi ne diyeyim yani. Hem suçlu hem güçlü derler ya. Hiçbir şey yapmamış gibi davranıyor." (Necmi/Baba, 52y, Bonzai, T.)

Necmi Bey'in oğlu ile ilişkilerinin bir süredir kopuk olduğu ve yakınlaşmak istemediği anlaşılmaktadır.

"Servet bu işe başladıktan sonra bizi maddi ve manevi olarak çok yıprattı. Yani bunların da artık bir birikimi var, oldu. Bunların bir öfkesi var, oldu. Bunlar ne oldu yavaş yavaş Servet ile aramızdaki ilişkiyi serin tutmaya başladı... Valla Servet ile ilişkimiz genel olarak bu son zamanlarda iyi değil. Niye iyi değil ? Yani herhalde bu işin gereği çok yalan söylüyor. Çok yalan söylüyor. Aşırı derecede yalan konuşuyor. Ben onla bir baba olarak muhattap bile olmak istemiyorum. Yalan konuşuyor bu insan. Bak bu sıkıntıya düşmüş. Kurtulması için ben elimden geleni yapıyorum. Yapacağım, yapmak zorundayım belki değilim belki zorundayım. Ama sen de yaş olarak artık ufak değilsin. Ben ona diyorum ki bir karar ver. Bir karar ver. Ya orası ya burası. Orası ise Allah yolunu açık etsin. Burası ise gel, ne gerekiyorsa yapalım. Sen bir ordasın bir burda. Ben bunu kabul etmiyorum, etmeyeceğim, etmem, etmeyeceğim. Kesinlikle kabul etmeyeceğim, yüzde bir milyon. Ya burayı seçeceksin ya orayı. Buraya seçeceksen gel, orayı seçeceksen git. Her şeyi veriyoruz. Vermeye devam ediyoruz. Oraya yolla, buraya yolla. Burdan uzaklaştır. Bizim memleket sevdamız var. Hadi gidelim diyoruz. Soğuttular bizi yani. Artık sen bir şeyler yapacaksın ki ben de sana bir şeyler

yapayım. Ben şimdi onun beklentileri onun 20 sene önceki beklentiler. Benden 20) sene önceki beklentilerini bekleme yani." (Ziya/Baba, 54y, Bonzai, T.)

Ziya Bey'in de oğlunun madde kullanımı sebebiyle ilişkide sorun yaşadığı, bir baba olarak elinden geleni yapmaya çalıştığı ancak oğlundan da bir çaba görmek istediği anlaşılmaktadır. Ziya Bey'in anlattıklarına bakıldığında madde kullanımı sürecinde gösterdiği çabanın beklediği ölçüde karşılık bulmamasının oğluyla olan ilişkisini etkilediği görülmektedir. "*Artık sen bir şeyler yapacaksın ki ben de sana bir şeyler yapayım..."* ifadesiyle mücadeleye devam etmek için oğlundan bir çaba görme arzusunda olduğu düşünülmektedir.

"Şuan ilgilenmiyorum İlker Bey. Geliyor, üstünü başını değiştiriyor. Bir şeyler yiyor. Elini yüzünü yıkıyor. Tv seyrediyor. Devamlı eli telefonda. Annesinin telefonunda. Ben ona sekiz tane telefon aldım, hepsini sattı artık almıyorum. İnstagram'a giriyor mesajlarda. Mesajlar da zaten belli. Bozacının şahitici şıracı olurmuş. Konuşmuyoruz. Konuşursam biliyorum ya kavga yapacaz ya ben sinir olacam." (Kazım/Baba, 49y, Bonzai, K.)

Kazım Bey'in ise oğlunun davranışlarından dolayı oğluyla olan ilişkisinde kendisini geri çektiği görülmektedir. İletişim kurmayışınn sebebinin, kavga etmemek veya sinirlenmemek olduğu anlaşılan Kazım Bey'in tıpkı diğer babalar gibi sorun ile belirli bir noktaya kadar mücadele etmek ancak gösterilen ilginin karşılığının alınaması sonucunda kendisini geri çekmek şeklinde bir davranışı olduğu görülmektedir.

"*Benim onla ilişkim hep iyiydi. Burda birkaç yıldır ben fazla yaklaşmıyorum artık inanmıyorum onu dinlemiyorum. O kendi kendine konuşur ben inanmam artık... Ben uykuyu seven bir adam değildim. Gerekirse sabaha kadar başında otururdum. Öyle ilgilendim çocukla. Sabah kalkar işe giderdim. Akşam herkes uyuyuncaya kadar ben otururdum. Onla otururdum. Onun uykusu gelir yatardı ben öyle yatardım... Şuan pek iyi değil. Ben hiç sana şöyle söyliyeyim. Bunu yaptığı sürece yüzünü bile görmek istemiyorum. Kendine de söylüyorum zaten. Oğlum devam edersen ne beni tanı ne seni tanıyayım... Kötü hissediyorsun, yani rahat değilsin. Böyle diyorsun ama ağızla diyorsun ama kalp demiyor." (Necmettin/Baba, 55y, Eroin, K.)*

Necmettin Bey'in de oğluyla olan ilişkisinin, oğlunun madde kullanımına karşılık kötüye gittiği anlaşılmaktadır. Öyleki oğlunun madde kullanımına devam etmesi durumunda "*yüzünü bile görmek istemeyen"* Necmettin Bey'in, bunların ağızdan çıktığını ancak kalbin farklı söylediğini belirttiği görülmektedir. Dolayısıyla verilen tepkiler ile hissedilenler arasında önemli bir farklılık bulunaktadır.

Buraya kadar söylemlerini ele aldığımız babaların, çabalarına karşılık bulamayışlarına, ilişkiden geri çekilerek cevap verdikleri anlaşılmaktadır. Bu davranışın bir noktaya kadar babaların

sorun ile başa çıkmalarına yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Zira oğluyla daha az iletişim kuran daha düşük seviyede bir ilişki yürüten baba, oğlunun yaşadığı sorun hakkında daha az yeni şey öğrenmekte ve tecrübe etmektedir. Bu da kendisini daha az yıpratmasını sağlamaktadır. Bu babaların madde kullanımını kabullenememesine benzetilebilir. Ortada önemli bir problemin varlığına karşın buna verilen tepki sorunun varlığını yadsıtmak ve inkar etmek şeklindedir. Babaların, bu tutumu kendilerini bir süreliğine sorunun dışına çıkartıyor olsa da sonsuza kadar orada kalamayacakları ve daha büyük bir problem alanı karşısında yeniden sorunun içerisindeki bir aktör olarak yerlerini alacakları düşünülmektedir. Bu bağlamda babaların madde kullanımı sebebiyle oğullarıyla ilişkilerini zayıflatması, verilen mücadele karşılık bir çaba göstermeyen ve madde kullanımını sürdüren oğluna ilişkin bir ceza niteliği taşıdığı da düşünülmektedir.

"*Valla şöyle bir şey söyleyeyim. Ben bazen ona küstüğüm gün de oldu. Konuşmadığım zamanlar da oldu. Annesine gelip babam benle konuşmuyor dediğini de duydum. Kızdığım için konuşmuyorum tabii. Tepki göstermek için. Yoksa ben çocuğumu sevmediğimden yoksa çocuğumdan nefret ettiğimden değil tabii. Öyle şeyler de yaşadık yani yaşamadık demiyoruz... Gelir yemeğini yer yine gider kendi odasına konuşursa konuşur. Konuşmazsa odasına gider. Başka bir zaman olursa işte sofranın başında anca yani. Ya da iş yerinde bir yerinde otururken şey yapar. Ya da araba kullanırken konuşur." (Yakup/Baba, 58y, Eroin, K.)*

Baba oğul arasındaki ilişkinin, babanın bir tepkisi olarak zayıflamasına Yakup Bey'in anlattıkları örnek gösterilebilir. Nitekim Yakup Bey, oğluna bazen küstüğünü bazen konuşmadığını, bunları kızdığı için ve tepkisini anlaması için yaptığını ifade etmektedir.

"*Yani şuanda ilişkiniz nasıl dersen tabii bir kırgınlık var. O kırgınlığı ne kadar aşabileceğimi de bilmiyorum. Aşar mıyım aşamaz mıyım onu da bilmiyorum. Ama sonuçta bu benim evladım mücadeleyi beraber vereceğiz... Yani şöyle değişiklik göstermemesi için gayret sarfediyorum ama riyakar olduğumu düşünüyorum. Bu da benim karekterime çok uygun bir şey değil. Yani iyi görünmeye yani iyi davranalım aman kopmasın işte gibi böyle bir suni bir şey içerisinde olduğumu düşünüyorum, davranış şeyi içerisinde. Bu da benim karakterime çok uygun değil ama böyle yapmam gerektiği için içimden geçen duyguları ifade edersem onun kırılacağının, üzüleceğinin farkındayım o yüzden böyle yapıyoruz yani." (Serdar/Baba, 61y, Esrar, T.)*

Madde kullanan oğluyla olan ilişkisinde kırgınlığın hakim olduğunu ve bunun üstesinden nasıl geleceğini bilmediğini belirten Serdar Bey'in, çocuğu için mücadeleye devam edeceği anlaşılmaktadır. Oğluyla olan ilişkisinin kötüye gitmemesi adına hissettiklerinden farklı davrandığı ve bunu da kendisine yakıştıramadığı görülmektedir. Diğer babaların anlattıklarıyla birlikte düşünüldüğünde, babaların madde kullanan çocuklarıyla ilişkilerini destekleyici yönde sürdürebilmelerinin duygusal becerileriyle ilgili olabileceği düşünülmektedir. Zira çabalarının

karşılık bulamaması sonucu oluşan hayal kırıklığı, yapılan bunca şeye rağmen oğlunun madde kullanımına devam etmesiyle ortaya çıkan öfke ve bunların sonucunda oğlunun haksız olduğunu düşünerek ilişkiden geri çekilmek, bu bağlamda pek de anormal bir reaksiyon gibi durmamaktadır. Her insan gibi bir sorun ile karşılaştıklarında çabalayan ve mücadele eden babalar, bunun bir karşılığı olduğunu görmeyi beklemektedir. Dolayısıyla madde kullanım sürecinde babalar ve oğulları arasındaki ilişkinin seviyesini belirleyen en önemli faktörün baba oğul olmak değil, oğlun madde kullanımını sürdürmesi veya babanın çabalarına karşılık vermemesi olduğu düşünülmektedir. Cemil Bey'in söylemleri bunun için önemli bir örnek niteliği taşımaktadır.

"Ben içmedikleri zaman gayet güzelim yani. Bir arkadaş gibiyim yani. Ben 50 yaşındayım. Benim babam çok sert bir adamdır. Hala çok sert bir adamdır kendisi. Babamız bağırdığı zaman dururduk yani. Şimdiki gençlerde öyle bir şey yok zaten. Düzen ve zaman. Aynı düzen aynı zaman hiç yerinde durmuyor yani. Biraz da saygı meselesi var tabii. Şimdiki gençlerin hiçbirisinde anneye, babaya, arkadaşa, dosta, mahalledeki komşuya hiç kimseye saygısı yok. Saygısı yok derken saygısızlıkları yok da dur denilen yerde durmazlar yani. Daha önce başka bir yerde oturuyordum, ben babam bana başka bir yerden telefonda dur ulan dediği zaman dururdum ben yani." (Cemil/Baba, 50y, Bonz/Meth, T.)

Cemil Bey'in *"Ben içmedikleri zaman gayet güzelim yani. Bir arkadaş gibiyim yani."* şeklinde ifade ettiği durum, baba ve oğul arasındaki ilişkinin madde kullanımın devam etmesi veya sonlandırılmasıyla yakından etkili olduğunu göstermektedir.

4.4.3.Babalar ve Duygusal İletişim

Babaların çocuklarıyla olan ilişkilerinde duygusal iletişim önemli bir boyutu temsil etmektedir. Burada madde kullanıcılarının babalarıyla kurdukları duygusal iletişime değinilecek ve ardından babaların bu konudaki söylemleri ele alınacaktır.

4.4.3.1 Duygu İfadelerinde Eksiklik

Katılımcıların söylemlerinde, babaların oğullarıyla kurdukları ilişkide duygusal iletişimin önemli unsurlarından birisi olan duygu ifadesinde eksiklikler olduğu görülmektedir.

"Herkes sevgisini ifade edebilir. Çocukken işte bize çikolata alırdı, hediye alırdı bir şeyler yapardı. Bir yere gezmeye götürürdü, sevgisini gösterirdi yine bir şekilde. He mesela sarılmış mıdır bana ? Ben hasta olduğumda işte bipolar hastasıyım, atak geçirmiştim. Bir o zaman hatırlıyorum sarıldığını yani o kadar. Seni seviyorum demiş midir ? Hiç hatırlamıyorum öyle bir şey mesela." (Metin/Bağımlı, 27y, Kokain, K.)

Metin, babasının küçükken kendisiyle daha çok ilgilendiğini ve sevgisini daha çok gösterdiğini ifade etmektedir. Bununla beraber babasının kendisine sevdiğini söylediğini ve

sarıldığını hatırlamamakta, sadece hastalığından kaynaklı nöbet geçirmesi sebebiyle babasının sarıldığını hatırlamaktadır. Mert'in de babasıyla benzer bir anısı bulunmaktadır. Babasının kendisine sarıldığı nadir anlardan birinde kendi ifadesi ile "*sinir krizi"* geçirmektedir.

"*Annemle ilgili kötü huyları var. Anneme çok fazla sevgi sözcüğü söylemez, çok fazla sevgisini bize belli etmez. Baba, mesela beni seviyor musun derim. Biliyorsun eşşek herif niye söylim sana der. Hiç seni seviyorum demedi bana. Biliyorsun eşşek herif bana söyletme deyip duruyodu. Anneme de hiç seni veriyorum dememiş.*

Niye söyleyememiş ?

Ben onu sebebini hala bilmiyorum ama bize şöyle söylüyor, biliyorsunuz niye söylim ki. Özür dilicek mesela, tamam kusura bakma işte affettin gitti. Ya özür dilesene, ben özür bekliyorum senden. Ne dilicem özür mözür ben senin babanım deyip sustururdu. Özür beklerdik biz orda halbuki. Tamam işte yanlış yapmışız... Fenerbahçe maçında evde hayat durur. Deplasmandaysa ve ben evde izliyorsam o maçı. Babamla en güzel anlaştığımız nokta Fenerbahçe'ydi. Maç günü, babamla en çok sarıldığım zamanlar maç günüdür. Maç günü gol olduğu zaman istemsiz olarak yani, ben onu statda da yapıyorum. Dışarda tanımadığım adamla da yapıyorum. İstemsiz olarak sarılıyoruz. Ve anlaşabildiğimiz ikinci nokta, Fenerbahçe'nin aleyhine bir şey olacaksa. Mesela ofsayt, evet ofsayt o da ofsayt diyor. Burda anlaşabiliyorduk. Gerçekten net anlaşabildiğimiz konu oydu... Gerçekten şunu isterdim bana sevgisini göstermesini. Gerçekten bana sarılmasını yani. O Fenerbahçe muhabbetini, daha önce anlattığım Fenerbahçe muhabbeti dışında bana hayatımda gerçekten 2 kere sarıldı. Bir ben askerden yemin töreninde, hadi aslan oğlum adam oldun, erkek oldun artık diye. İkincisinde de babamla böyle uyuşturucuyu bırakma konusunda gerçekten böyle hani yeter artık bu baskıların bana yetiyor. Çok ağlayıp böyle sinir krizi geçirip yerde böyle kalbime ağrı girmişti. Yani öyle titreyerek sağa sola vurmaya başlamıştım. Oğlum yapma, öleceksin, kasma kendini deyip yanağımı okşadıktan sonra gevşemişim. Annem anlatıyor, kesinlikle hatırlamıyorum. Bir de orda başka hiçbir şekilde yok. Gerçekten sevgisini görmek isterdim. Gerçekten maddi anlamda benim dışarıya bağımlılığımı kesmesini isterdim. Okul hayatımla biraz daha ilgilenip okulu bu kadar boşlamamasını isterdim." (Mert/Bağımlı, 28y, Bonzai, T.)

Mert'in babası, yalnızca Mert'e değil, eşine karşı da duygularını ifade etmemektedir. Pek çok katılımcının babası gibi Mert'in babası da ona hiç sevdiğini söylememiştir. Özellikle sorduğunda ise "*biliyorsun işte söyletme"* demektedir. Mert'in babasının bu tavrı, babaların duygu ifade etmeyi öğrenip öğrenmemesi açısından farklılaşabileceklerini düşündürtmektedir. Örneğin, Mert'in babası duygularını nasıl ifade edeceğini bilmiyor da olabilir. Bununla beraber ortak yapılan faaliyetlerde örneğin Fenerbahçe maçını izlemek gibi, babanın buralarda duygu ifadesini çıkartabildiği görülmektedir. Aslında buradaki sarılma, bir duygunun baba oğul ilişkisi bağlamında ifadesinden

ziyade, duygunun paylaşılmasına benzemektedir. Babasının kendisine sevgisini göstermesini istediğini söyleyen Mert için bunu görmenin yolu ise fiziksel temastan geçmektedir. Babanın fiziksel duygu ifadeleri ise ancak belirli zaman ve durumlarda ortaya çıkmaktadır. Buradan haraketle genel itibariyle bir hastalık durumu söz konusu olursa baba oğul arasındaki duygu ifadelerinin artış gösterebileceği düşünülmektedir. Zira Necmettin Bey'in söylemlerinde de buna rastlanmaktadır.

"Falanca [53]hastanesinde onla beraber ben de yattım. 3-4 gün altını temizledim. Böyle 3-4 gün sarıldım boynuna ağladım (ağlıyor). Oğlum seni çok seviyorum ama ondan sonra da daha yaklaşamadım" (Necmettin/Baba, 55y, Eroin, K.)

Oğlunun hastaneye yattığı dönemde, çocuğunun boynuna sarılıp ağladığını ve onu çok sevdiğini söylediğini belirten Necmettin Bey, sonrasında bu bağlamda oğluna yaklaşamadığını aktarmaktadır.

"Karakter olarak soğuk bir insan. Onun annesi, babasını da biliyorum dedemle, babannemi onlar da öyleydi soğuklardı. Tahminimce o evde hiç sevgi görmeden büyüdü. Sevgi görmeyen insan da sevgi gösteremez. O yüzden bize hiç sevgi gösterebileceğini düşünmedim onun. Bir kere canım oğlum demedi bana çok mu lazım, değil. Ama demedi yani." (Akın/Bağımlı, 36y, Eroin, T.)

Akın babasının kendi anne babasından sevgi görmeden büyüdüğünü, dolayısıyla sevgi gösterme konusunda eksikliğinin buradan kaynaklandığını düşündüğü görülmektedir. Zira Akın'ın babası da duygu ifadesi noktasında oldukça eksik görünmektedir. Necmi Bey'in söyledikleri ise Akın'ın düşüncelerini onaylamaktadır.

Ben pek öyle sevgimi gösteremem çocuklara. Göstermem daha doğrusu. Çünkü biz aileden öyle gördük. Bizim babalarımız sevgi göstermezdi... Bilmiyorum, göstermiyoruz işte. Küçükken çok seviyordum. Çok şımarttım. Büyüyünce de aynı işte ama bu yollara bulaşınca soğuyor insan işte... Bizim anadoluda genelde böyledir yani. Biz de büyüklerimizden böyle gördüğümüz için. "(Necmi/Baba, 52y, Bonzai, T.)

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere Necmi Bey, çocuklarına sevgisini bilinçli olarak göstermemektedir. Bunun sebebini de kendi ailesinden böyle görmesine bağlamaktadır. Akın da babasının kendisine sevgisini gösteremediğini düşünmektedir. Babasının hiç *"canım oğlum"* demediğini belirten Akın, babasının duygularını ifade etme açısından eksik oluşunu, babannesi ve dedesinin de bu konuda eksik oluşunu ve bunu öğrenemeyişine bağladığı görülmektedir.

"Yani ben babamın seni seviyorum dediğini hatırlamıyorum. Ya da seni özledim dediğini ya da böyle babamın sarıldığı çok nadirdir bir elin parmaklarını geçmez.

[53] Marka adı gizlenmiştir.

Ne zamanlar sarılırsınız genelde?

Ne zamanlar sarılırız... Şöyle söylim ben mesela çok şehir dışına gittim, hemen hemen gitmediğim yer kalmamıştır, ne bilim yola gidiyorsun ben annemle dayımla sarılırken vedalaşırken ben babamla hiç o şekilde vedalaşmadım. Elle tokalaşma...

Peki ister miydiniz bu mesafe olmasın?

İsterdim. Hani nasıl söylim, ben babamla arkadaş gibi olmayı çok isterdim. Çünkü bu çocukluktan da gelen bir şeydi. Ne bilim hani daha yemeğimizi bile doğru dürüst yiyemezken, üzerimize bulaştırırken bizim okuldan arkadaşlarımızda vardı onların ailesini de görüyorduk işte ne bilim okula bırakmaya gelen okulda kantinde onunla birlikte sıraya giren beslenmesine bir şeyler koyanları da görüyorduk mesela en basit öğretmeni vurduğunda babasıyla görüşen onları da görüyorduk. Ama bu konularda biz hep mahrum kaldık. O yüzden ona çok gıpta etmişizdir özenmişizdir öyle şeylere." (Caner/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Caner'in söylemlerine bakıldığında da yine benzer bir tablonun varlığı görülmektedir. Caner ve babası arasında bundan önceki katılımcılar gibi duygu ifadesi adına bir şey bulunmamaktadır. Ancak Caner, bunun tam tersinin olmasının yani babasıyla bu konuda rahat konuşabilmeyi, sevdiğini söylemeyi, sevildiğini duyabilmeyi, babasına sarılabilmeyi veya babasının ona sarılmasını istediği anlaşılmaktadır. Bununla beraber Caner, etrafındaki arkadaşlarının babalarıyla olan ilişkilerini gözlemlediğinde onlara özenmiş ve kendi yaşadıklarını "bir şeylerden mahrum kalmak" olarak çerçevelemiştir. Buna benzer ifadelere Bekir'in söylemlerinde de rastlanmaktadır.

"*Abi şimdi dışarda bakıyom, 7. sınıftayım ne biliyom yani. Hiçbir şey bilmiyorsun. Daha çocuksun anasını satayım 7. sınıfsın. Biri almış babası götürmüş parka. Biri almış götürmüş top oynuyor. Geziyorlar, dolaşıyorlar. Okulda konuşuyorduk işte babamla şunu yaptık, babamla şuraya gittik, babamla maça gittik. Eee ben ? Benim babam içiyor işte ben de yanında oturuyorum böyle babamı izliyorum. Bu yani abi işte. Babamın sevgisizliğini burada alamadım ben. Hep kıskandım milleti, dışardaki insanları. Her zaman kıskandım. Hem de çok kıskandım. Niye benim babam böyle diye. Bu sevgiyi alamadım ben ondan. Tamam seviyordu, oğluydum tamam ama. Sevgiyle bitmiyor. Sevdiğini göstermen lazım. Sevgiyi, sevdiğini belli etmen lazım. Bu yani abi... Abi ben benim için babamın ağladığını askere giderken gördüm sadece. Benim için gözyaşı döktüğünü. Ben babamdan hiç seni seviyorum cümlesi duyduğumu hatırlamıyorum. Demiştir illaki ama ben hiç hatırlamıyorum yani suratım karşı seni seviyorum dediğini falan. Babama sarılıyom bu son 2 yılda özellikle sarılmaya çalışıyorum. Her gördüğüm yerde sarılmaya çalışıyorum. O yani, ondan önce diyom ya. Babamın bana oğlum seni çok seviyorum demesini çok isterdim abi. Çok büyük etkisi olurdu bende. Şimdi bile söylerken, onun söylemediğine rağmen mutlu oluyom yani. Dediği zaman mutluğunu düşünemiyom. Annem çok diyor ama babamdan hiç duymuyorum... İstiyoruz abi yedinci sınıfsın yani.*

Beşinci, altıncı sınıftasın. Ne isticen ki ? Ne isteyebilirsin ? Oyuncak istersin, onu istersin, bunu istersin. Bir de babam bana bir kere seni seviyorum desin" (Bekir/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Bekir'in tıpkı Caner gibi kendisini diğer arkadaşlarıyla kıyasladığı ve arkadaşlarının babalarıyla olan ilişkilerini referans alarak, kendi babasıyla olan ilişkisini değerlendirdiği görülmektedir. Babasının kendisini sevdiğini bildiğini belirten Bekir, sevginin gösterilmesi konusunda babasının yetersiz kaldığını düşünmektedir. Babasının daha önce onu sevdiğini hiç söylemediğini ifade eden Bekir'in temiz kaldığı süre düşünülürse, özellikle madde kullanımını bırakmasının ardından babasına daha çok sarılmaya başladığı anlaşılmaktadır. Babasından sevildiğini duymanın kendini için pek çok şeyi değiştirebileceğini ve bunun eksikliğin hissettiği, bu yaşlarda en çok arzuladığı şeylerden birinin babasından bunu duymak olduğu anlaşılmaktadır. Tıpkı Bekir gibi Yiğit de babasının onu sevdiğini bilmektedir. Bununla beraber babasının sevgisini göstermeme çabasını anlamlandıramamaktadır.

"Ya beni sevdiğini ben biliyordum ama bana göstermemeye çalışıyordu abi, hani ben bu çocuğa sevgimi göstermim mantığında ilerliyordu. Ama neden öyle birşey yapıyordu ben bilmiyordum yani. Babalar neden oğullarına sevdiklerini göstermezki en bunu hala çözemedim yani. Benim beklediğim biraz sevgiydi. Benimle arkadaş gibi olsa her şey daha farklı olabilirdi. Olmadı abi başaramadık... Ben babamla en son ne zaman sarıldım ? Valla şuan hatırlamıyorum. Buraya gelirken sarıldık onu hatırlıyorum da abi ne zaman sarıldık, askere giderken sarıldım. Madde içerken hiç sarılmadım onu sana söyliyeyim. Ben beş sene uyuşturucu kullandım, ben o süre zarfında babamla hiç sarılmadım, hatta ben babamın yüzüne seni sevmiyorum dedim yani. Sevmezsen sevme ben de seni sevmiyorum dedi. Öyle bir atıştık yani. Ne o bana sarıldı ne ben ona sarıldım beş sene boyunca. ondan sonra aa tövbe amateme kendi isteğimle gideceğimi söyledim, babam o zaman çok sevinmişti 9 ay süre zarfınca içmediğim için bana sarılmıştı abi. O zaman sarılmıştı ve ben o zaman ağlamıştım yani babama sarılıyorum öyle bir duygu oldu. Babamın beni sevdiğini düşündüm, ondan sonra iki üç hafta geçiyordu maddeyle ilgili bir konu yok ortada, başka mevzulara kızıyordu yani." (Yiğit/Bağımlı, 22y, Metamfetamin, T.)

Yiğit, babasının sevgisini göstermemeye çalıştığını düşünmekte ve bunun sebebini anlayamamaktadır. Babasıyla bu anlamda farklı bir ilişki kurabilmiş olsaydı, her şeyin daha farklı olabileceğine de ihtimal vermektedir. Babasıyla sarıldığı zamanları anlatırken de sadece belirli zamanlara atıf yaptığı görülmektedir. Madde kullanım sürecinde ise fiziksel duygu ifadesinin hiçbir şekilde olmadığı, sözel duygu ifadelerinin ise negatif yönlü olduğu görülmektedir. Oğlunun tedavi motivasyonunun yükseldiğini görmesi üzerine babanın bu konudaki tavrı değişiklik göstermiştir. Yiğit'in *"babalar neden oğullarına sevdiklerini söylemezki ben bunu çözemedim yani"* şeklindeki sorusuna Namık Bey'in cevabı aşağıdaki gibidir:

"Yani mesafeli sevgim de var. Yakınlaşma sevgim de var çocuklara karşı... Mesafe bırakacaksın ki çocuklarla yüz beş olmayacan hocam. Aşırı sevgini vermeyeceksin. Disiplinli mesafe bırakmak zorunda insan. Mesafe bırakmazsan, yıllar geçtikçe büyüdükçe seni hiçe sayarlar hocam. Aşırı iyi bir şey değil hocam. Her yerde şart hocam sadece ailede değil. İş yerinde de şarttır. Ana baba arasında da şarttır. Karı koca arasında da şarttır. Yani biraz mesafeli olacan hocam." (Namık/Baba, 58y, Meth, T.)

Namık Bey'in ifadelerinden anlaşılacağı üzere duyguların ifade edilmesinde ve sevginin gösterilmesindeki eksikliğin, çocuklarla baba arasında bir mesafe kurma ve mesafeyi koruma işlevi olduğu görülmektedir. Namık Bey, bu şekilde davranırsa çocukları büyüdüğünde kendisini hiçe saymayacaklarını düşünmektedir. Tarık Bey'in ifadeleri de Namık Bey ile benzeşmektedir.

***"**Ya ben, ben de aslında yapamıyorum ama eve muhabbet kuşu aldım. Bu çocuklar bana takılıyor şuna gösterdiğin ilginin üçte birini bize göstermedin, ya oğlum dedim size göstermesem böyle olur muydu sen 20 yaşındasın, sen 27 yaşındasın ben hiç mi seni sarmadım sarılmadım, öpmedim, yok diyorlar yalan söylüyor eşeoğulu eşekler...*

Sebebini sizce bunun ?

Sözünü geçirmek olsa gerek, yani benim çocuğum benim lafımı dinlesin mi, otorite görünmek için mi bilmiyorum ki, evde evin reisi benim demeye mi getiriyor ama bana göre zaten sen evde yeterince çocuğa ilgi alaka gösterirsen çocuk evde zaten senin sözünün geçeceğini bilir." (Tarık/Baba, 51y, Eroin, T.)

Tarık Bey de çocuklarına sevgisini gösteremediğini düşünmektedir. Bununla beraber bu söylemlerde dikkat çeken asıl nokta ise babaların sevgilerini göstermeme konusunda bilinçli bir gayretlerinin olabileceğini bunun sebebinin ise otorite kurmak, sözünü dinletmek olabileceği anlaşılmaktadır. Haydar Bey de benzer düşüncelere sahiptir.

***"**Onları canımdan daha fazla seviyorum. Canımdan bir candırlar. Ama maalesef dile getirdiğim zaman eksik kalıyorum.*

Neden eksik kalıyorsunuz ?

Bilmiyorum hocam. Daha önce mesela bazı insanlar sarılıyor çocuğuna falan çok afedersin yalakalık yapar gibi daha biraz ağır duruyorum. Onların başına bir şey geldiği zaman yarabbi önce ben sonra o... Ne diyeyim artık yaşımdan dolayı mı, biraz dile getiremiyorum. Ama gerçekten de, Allah da biliyor çocuklarıma, onların başlarına bir şey geldiği zaman yarabbi önce bana sonra çocuklarıma. Yarabbi önce sülaleme ondan sonra bana. Her güzellik onların olsun... Herhalde bilgisizliktendir. Benim anladığım kadarıyla odur. Ben gene iyiyim yani hocam. Kendi yöreme göre yüzde elliden daha iyiyim. Belki de daha %5'ten de daha kötü olabilirim. Ama ben gurbette

yaşadığım için çocuklara daha sevgiyle yaklaşıyorum ama sık sık dile getirme, getiremiyorum... Öyle dile getirsek sık sık, o zaman bizi daha küçük mü görürler. Daha bize şey mi davranırlar. Bilmiyorum getiremiyoruz." (Haydar/Baba, 57y, Uçucu, T.)

Çocuklarını çok sevdiğini anlaşılan Haydar Bey, bu sevgiyi dile getirme noktasında yetersiz kalmaktadır. Haydar Bey, Diyarbakır'da doğup büyümüştür. Kendi yöresindeki babalara göre çocuklarıyla iletişiminin daha iyi olduğunu düşünmektedir. Söylemlerinde dikkat çeken nokta ise *"öyle dile getirirsek sık sık o zaman bizi daha küçük mü görürler, daha bize şey mi davranırlar."* şeklindeki ifadesidir. Tarık Bey'in taşıdığı kaygıyı Haydar Bey'in de taşıdığı görülmekte ve duygu ifadelerinin iletişimde kendine yer bulamamasının baba oğul arasındaki mesafeli ilişkinin sağlıklı olduğu kanaatinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

"Yok. Bizim aramızda öyle duygusal şey olmadı. Önceden de yoktu şimdi de yok. Küçükken vardı. Babamla ne zaman sarılırım ben, il dışına çıkacağım zaman öyle durduk yere sarılayım falan yok yani." (Yücel/Bağımlı, 22y, Eroin, T.)

Yücel'in ifadelerinden anlaşıldığı üzere onun da diğer katılımcılara benzer şekilde babasıyla duygusal anlamda bir iletişimi bulunmamakta, tıpkı Yiğit ve babasında olduğu gibi özel anlar haricinde duygu ifadeleri ortaya çıkmamaktadır. Daha önceki katılımcıların ifadelerinde de yer aldığı üzere babalar ve oğulları arasında sarılma eylemi yalnızca belirli ve özel zamanlarda gerçekleşmektedir.

"Bayramda sarıldık. Bayramda sarılırız genelde. Şimdi erkek evlat olduğu için sarılmak insanın içinden gelmiyor yani. Haberi yok ama yattığında giderim öperim okşarım saçını. Üstünü örterim. Bazen de farkında olur yani sıçrar kalkar. Yani ben ölür gidersem, bunun hali ne olacak diye düşünüp duruyorum yani." (Necmi/Baba, 52y, Bonzai, T.)

Necmi Bey'in oğluna bayramlarda sarıldığını anlaşılmaktadır. Önemli bir diğer nokta ise "*erkek evlat olduğu için sarılmak insanın içinden gelmiyor yani."* ifadesidir. Babaların çocuklarıyla kurduğu duygusal iletişimde çocuğun cinsiyetinin belirleyici olup olmayacağı sorusu akıllara gelmektedir. Nitekim Serdar Bey'in de benzer düşüncelere sahip olması bu sorunun önemini artırmaktadır.

"Şu anda da sarılmam ama çocukken, çocukken dediğim yaklaşık ergenleşene kadar her zaman koştum güreştim çocuklarımla. Sonradan ergenleşme döneminde zaten senden uzaklaşıyorlar, şimdi hepsi zaten hıyar olmuş beğenmiyorlar. Kafasına göre seni beğenmiyorlar, olunca şimdi sarılma ihtiyacı falan torunuma sarılıyorum... Biz de babamıza, şimdi bakıyorum babam da bize çok mesafeli idi ama biz de babamıza o manada çok sıcak ilişkiye yani bilmiyorum. Olmuyor herhalde, baba oğul ilişkileri böyle herhalde. Belli bir yaştan sonra neden oluyorsa, kız çocuğu olsa kızım olsa,

kızıma sarılırım. Oğluma şimdi sarılmak marılmak deyince. Anlatabildim mi ? Biraz şey geliyor bana. Oğlum sarılıyor bana şuan küçüğü sarılmıyor da büyüğü sarılıyor. Şimdi belli travmalar yaşayınca kendi için kıymetini anlıyor anlatabildim mi ? Benim yokluğumun ona çok büyük bir darbe olacağını düşünüyor bundan önce gelip sarılıyor muydu yok. Biraz da karakterle ilgili şeyler herhalde." (Serdar/Baba, 61y, Esrar, T.)

Çocuklarıyla küçükken kurduğu ilişkide daha fazla duygu ifadesinin olduğunu ortaya koyan Serdar Bey'in, kendi babasıyla kurduğu ilişkinin ise mesafeli olduğu ve soğuk bir nitelik taşıdığı anlaşılmaktadır. Baba oğul ilişkilerinin yapısının bu mesafe olduğunu düşünen Serdar Bey, kızı olsaydı ona sarılabileceğini söylemektedir. Burada tıpkı Necmi Bey gibi "erkek çocuğa sarılmak" problemi kendisini göstermektedir. Serdar Bey'in ifadelerinde dikkat çeken bir diğer nokta ise "çocuğun büyümesidir". Küçükken çocuklarıyla daha sıcak bir ilişkisi olduğunu anladığımız Serdar Bey'in çocuklarının büyümesiyle bu sıcak ilişkinin yerini daha soğuk ve duygu ifadesinin az olduğu bir ilişki almıştır. Dolayısıyla çocukların büyümesi ve duygu ifadesinin yoğunluğu birbiriyle ters orantılı gibi görünmektedir. Buna bir örnek de Cemil Bey'in söyledikleridir.

"*Pek onu ifade edemiyorum. Açılışı yapamam ben. Açılıştan sonra normal rutin hayat nasıl gidiyorsa arkadaş gibi diyorum ya ben her şeyi anlatırım ulu ortaya... Söylemekte zorlanmıyorum, sarılmakta zorlanıyorum. O da neden oluyor küçükken ben, bu genelde bütün babalarda var yani sadece bende değil yani. Şimdi onun da cevabını sizin vermeniz lazım yani. İşten yorgun geliyorsun, moralin bozuk oluyor, çok neşeli oluyorsun o sana denk gelmiyor. Sarılmakta sorun yok ama on yaşına kadar çocuklara sarılabiliyorsun öpülebiliyor. Büyüdükten sonra dana gibi oluyor bu saatten sonra ne öpecem lan diyorsun. Biz de öyle büyüdük yani farklı mı büyüdük. Ben benim babamın beni öptüğünü hiç hatırlamıyorum bile yani. Ama öpmüştür yani... Sarılmaktan ziyade babam bana bir telefon açtığında o da bana bir sarılma yani. Niye ha babam hala beni düşünüyor kaç yaşında. İlla sarılıp öpmesi şart değil ki. Öyle algılayabilmek önemli yani." (Cemil/Baba, 50y, Bonz/Meth, T.)*

Cemil Bey, çocuklarını sevgisini ifade edebilmekte ancak söze girmekte zorlandığı anlaşılmaktadır. Bununla beraber sözel ifadeler değil, fiziksel duygu ifadesi olan sarılmak konusunda zorlandığı görülmektedir. Babasının kendisini öptüğünü hatırlamayan Cemil Bey, babasının onu telefon ile aramasını da bir duygu ifadesi olarak algılamaktadır. Bununla birlikte *"Sarılmakta sorun yok, ama on yaşına kadar çocuklara sarılabiliyorsun, öpülebiliyor."* diyerek, büyümek ve baba oğul ilişkisindeki duygu ifadelerinin azalması arasındaki ilişkiye işaret etmektedir.

Duygu ifadesinde eksiklik yaşayan babalardan birisi de Sadık'ın babasıdır.

"Baban duygularını ifade edebilen birisi mi ?

Kesinlikle değil yani. Kesinlikle diğer aile bireylerinde de ifade eden sevgi üzüntü ve diğer duygularını kesnilikle yansıtan bir insan değil. Sevgisini de çok yansıtan bir insan değil. Heleki bana. Ben kırkından sonra, yaş olarak babamın kırk (40) yaşından sonra doğan bir evladıyım. Belki biraz da sevgisini aktif olarak gösteremeyen bir dönemdeydi. O yaştan sonra bazı insanlar daha fazla yumuşuyor daha sevecen daha söylemlerinde geniş olabiliyorlar ama bizde kesinlikle sevgisini gösteren veya diğer duyuglarını gösteren paylaşan bir baba modeli yok.

Hiç seni sevdiğini söyledi mi ?

Belki hiç yok hocam. Belki ben babamdan yıllardan beri sarılmıyorum. Hani elini öpüp, bayramda var belki askere giderken sarılmışlığımız var. Onun dışında çocukluk döneminde belki hatıratımda kalan birkaç anı var. Onun dışında hep soğuk, sevgisi uzak ve diğer duyguları da uzak. Yıllardan beri geçen bir ara düşünüyordum. Yıllardan beri belki bir ara annemin vefatında o ilk günlerde ilk bir cenaze günlerinde olabilir, oralarda bir görüşmüştük ama onun dışında gel oğlum sana sarılayım, öpeyim, kafanı okşayayım, ilgileneyim tarzında bir baba modeli bende yok hocam... Baba kavramı bende bir boşluk olarak kaldı hocam. Belki siyah değil, bir baba var. Ama beyaz da değil, sevgisini gösteren ama gri alanda hep kaldı. Bir baba var güvenilmek isteyen, sevgisinden beklenen, şefkat beklenen ama her zaman o şefkat o sevgiden uzak kalan gri alanların olduğu bir bölge. Varlığı ile yokluğu arasında, evet bir babam var. Sıkıntım olduğunda, derdim olduğunda belki yanına gidebileceğim bir babam var. Ama o gerçek sevgi ve şefkatı görebileceğim bir baba modeli yok. Çok hızlı bir şekilde sorumluluk alması gerektiğinde bundan çok hızlı bir şekilde kaçan bir baba modeli olduğu için ben okula yazılmak istediğimde bunu gidip babasına söylebilen, bir ihtiyacı olduğunda babasına söyleyebilen bir Sadık değil, bunu ilk önce annesine açan ve bunun da karşılığını babasından gören bir model değil, annesinden gören bir model yaşadığım için baba bende bir boşluktu. Ve dediğim gibi bir gri alan oluşmuştu yani. Ama maalesef bir karşılığı yok her anlamda uzaktı yani." (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)

Sadık'ın babasının duygu ifadesi açısından ailedeki tüm bireylere karşı benzer şekilde davrandığı görülmektedir. Yalnızca sevgisini değil, üzüntüsünü de yansıtmadığı anlaşılmaktadır. Sadık, babasının ona sevdiğini söylediği bir zamanı hatırlamamaktadır. Bayram ve askerlik gibi özel anlar haricinde sarılmadıkları görülmektedir. Sadık'ın özellikle dikkat çektiği nokta ise sevgi ve şefkat gösteren babanın eksikliğini yaşamasıdır. Bu yönüyle babasının kendisi için bir boşluk olarak kaldığını ifade etmektedir.

"Anladığım kadarıyla sinirlendiğinizde sinirinizi gösteriyorsunuz ?

Yüzde bir milyon ?

Peki sevdiğinizde duygularınızı ifade edebilir misiniz ?

Yani duygularımı çok ifade edemem. O konuda biraz şeyim.

Selahattin'e sevdiğinizi söylemişmisinizdir hiç ?

Söylemişimdir tabii, mutlaka söylemişimdir. Ha nasıl söylemişimdir durup duruyoken öyle seni seviyorum falan. Ben öyle şaşalı laflar edemem. Edemiyorum yani zorlan değil ya. Herkesin yapabileceği bir şey değil. Bu işlerde uzman abim var. Mesela o yani. Herkese rahat. Ama beş kardeşiz. Bir tek o. Belki öbürleri de yapıyordur da. Bu yapı meselesi, karakter meselesi. Ben ifade edemiyorum yani. Kendimi rahat ifade edemiyorum. Ben çocuklarıma da edemedim. Karıma da edemedim. Ben karıma da çok fazla seni seviyorumdu, aşkımdı cicimdi yani. Bunu demiyorum diye sevmiyoruz anlamına gelmiyor ki. Bunu defalarca hatırlatmışız onlara ya. Edebilseydik ne bileyim belki daha farklı olurdu. Belki daha kötü olurdu yani. İkisi de ihtimal. Bence herhalde daha iyi olurdu diye düşünüyorum." (Ziya/Baba, 54y, Bonzai, T.)

Ziya Bey, çocuklarına karşı sevgisini ifade etmekte zorlanırken, öfkesini ifade etmekte herhangi bir sorun yaşamamaktadır. Bu durum bize babaların çocuklarına sevgilerini sözel veya fiziksel olarak ifade etmekte sorun yaşadıklarını ancak öfke gibi duygularını ifade etmekte zorlanmadıklarını düşündürtmektedir. Dolayısıyla öfkenin, sevgiye göre daha kolay ifade edilebildiği görülmektedir. Ziya Bey, sevgisini ifade edemediğini ancak edebilseydi daha iyi olabileceğini düşündüğünü belirtmektedir.

4.4.3.2 Derdini Babaya Değil, Anneye Anlatmak: Babalarda Duygusal Erişilemezlik

Babalar ve madde kullanan oğulları arasındaki duygu ifadesinin eksikliğine yanında, babanın duygusal açıdan erişilmezliği de baba oğul arasındaki ilişkide sıklıkla rastlanılan durumlardan birisidir. Örneğin Yücel annesiyle, babasından daha rahat konuştuğunu ifade etmektedir.

"*Abi onun sebebi şeydi, çünkü anne daha rahat oluyor yani. Ama babam hor görmesede onun bir ağırlığı var. Makaramızı falan yapıyorduk ama öyle rahatça konuşamazdık yani bir mesafe vardı aramızda. Babanın bir otoritesi vardı yani evde. Ama annem öyle değildi, onunla rahat konuşabiliyordum, açabiliyordum. Babamla bir konu hakkında yüzeysel konuşurduk ama anne öyle değil, anne sorar... Nedeni, bilmiyorum ama bir mesafe vardı yani. Tamam bizle oyun da oynardı ama yeri gelirdi döverdi de yani. Hep bir mesafe vardı yani açılamazdım ona... Birini sevdiğimde annemle konuşabiliyordum ama babama sadece kız arkadaşım var diyebiliyordum. Adını bile bilmezdi yani." (Yücel/Bağımlı, 22y, Eroin, T.)*

Babasıyla arası kötü olmasa da hep bir mesafenin varlığından ve kendisini babasına açamamaktan bahseden Yücel, babaların mesafeli tavır ve tutumlarının çocuğun sorunlarını

paylaşabileceği kişi olmamasına neden olduğunu ortaya koymaktadır. Oğulların, babasıyla olan bu mesafeli iletişimin sebebi şöyle açıklanmaktadır:

"*Yani ben babama açılan bir insan değildim abi. Yanlış bir hataya düştüğümde, baba ben bir hata yaptım diyebilen biri değildim. Yani söyleyemiyordum. Çünkü bana çok ters tepkilerle geliyordu**...** Benim yanlışlar oluyordu en başta, en basitini söyleyeyim sigara içiyordum, ben bunu gidip babama anlatabilirim, baba bak ben böyle bir hataya düştüm, yanlışa düştüm ama ben bu işin içinden çıkamıyorum. İstersen sen müsade et, ben senden gizli saklı içmim. Zaten abi, bu işler hep gizli saklıyla başlıyor. Sigaraya başlıyorsun ay babam görcek, ay gizli içim, ay şu görcek, derken hep kötü insanların yanına kadar gidiyorsun. Abi ben bunları babama açamıyordum yani. Mesela ben bir sorunu aktarayım, babam hep esip gürleyen insandı. Sen niye böyle yapıyorsun, seni öldürcem, seni kescem, seni dövücem hep şiddete meyilliydi... Ama dediğim gibi abi ben hiç babama açılamadım yani. Baba ben bunu yaptım diyemedim. O cesareti, o özgüveni bana hiç vermedi yani. Ama hep kendisi ben biliyorum, ben yapıcam, edicem, bu evin babası benim işte bu evin reisi benim gibilerinden. Hep yanlış kararlar veriyordu yani. Bu bize çok etki yapıyordu." (Yiğit/Bağımlı, 22y, Metamfetamin, T.)*

Babaların, hatalara karşı verdiği reaksiyonlar ve ev içerisindeki tutumları madde kullanıcısı katılımcıların babalarıyla olan iletişimlerini etkilemektedir. Bir hata yaptığında, yanlış bir davranışta bulunduğunda babasına bunu anlatamayan Yiğit, babasının vereceği tepkilerin buna engel olduğunu düşünmektedir. Bununla beraber babanın davranışları da Yiğit'in babasına bu konuda açılmasına engel olmaktadır. Babaların bu mesafeli tutumu, çocukların anne ile olan ilişkisini güçlendirmekte ve sorunlarını annesine anlatarak çözmeye yöneltmektedir.

"*Abi ben babamla bu süreçte konuşmayı çok denedim. Hep gizliden annemle konuştum. Anne bak, ben babama böyle böyle desem ne der diyordum. Sana söylediklerimi babamla konuşsam bana nasıl bir tepki verir? Dene oğlum bir dene bakalım diyordu. Belki iyi yaklaşır diyordu. Bir gün abi öyle de oldu. Karar verdim kendimce. Ben babama açılayım dedim ya. Yani söylim dedim artık. Böyle içime ata ata ben dedim artık, ben babamdam soğuyorum dedim yani. Şuan bile ben babamı seviyorum mu, sevmiyorum mu bilmiyorum yani. Ortadayım. Sevip sevmediğime karar veremiyorum. Neyse abi, bir gün babamla böyle çay çorba içiyoruz böyle. Dedim ki baba böyle böyle benim bir derdim sıkıntım var. Ben dedim artık içmemeye karar verdim. İçmicem dedim, başarıcam bunu dedim. Yok yok dedi, sen başaracağını hiç zannetme dedi, o pezevenklerin yanına gittiğin sürece içtiğin boktan şeyi yaparsın dedi. Ben sana inanmıyorum dedi. Sen bizi kandırıyorsun dedi. Bize alt yapı hazırlıyon, senin başka planların var dedi. Yani söyleyeceğim şeyi burda bırakıyor yani. Ya bir müsade et de ben bir anlatayım bakalım yolun sonu nereye çıkcak belki ben yanlış bir şey düşünüyorum, sen onu doğru yap. Ama sen böyle tepki veriyorsun ya ben diyorum ki bunla bir şey*

konuşulmaz deyip kalkıyordum yani. Babam bana hiç bir zaman iyi bir şekilde gelmedi abi. Ben o süreçte babamla hiçbir şekilde anlaşamadım yani" (Yiğit/Bağımlı, 22y, Metamfetamin, T.)

Yiğit'in babasıyla konuşmak istediklerini önce annesiyle konuşarak, bunların babasıyla paylaşılabilmesine yönelik bir onay aradığı görülmektedir. Babasıyla konuşamamanın, babasından soğumasına neden olduğunu farkeden Yiğit, babasıyla konuşmayı denemiş ancak işler istediği gibi gitmemiştir. Madde kullanımını bırakmaya karar verdiğini babasına açıkladığında babasının verdiği reaksiyon Yiğit'i olumsuz etkileyebilecek niteliklere sahiptir. Bu tecrübeler ise sorunların babayla değil, anneyle daha çok paylaşılmasına neden olmaktadır. Tarık Bey, çocuğunun annesiyle daha çok şey paylaşmasını sebebini şöyle açıklamaktadır:

"Çünkü niye yapıyor, ben dedim ya hep sert durdum bu konuda. Bana Sefa desin, baba bırakacağım desin, benim yapmayacağım şey yok. Bırakacam deyip de bırakmadığı zaman işte ben o zaman çıldırıyorum çünkü ya emek veriyorsunuz diyorum ya ben Aydın'a birer gün arayla gidip geldim ya . O yüzden annesi hep böyle sabahlara kadar başında beklerdi işte annesine derdi bıraktığı süreçlerde. Anne, canım bunu istiyor, dershanesi kalkıp yapardı hep başında durduğu için annesiyle paylaşıyor benle değil, bana diyor, sen baba diyor sen de çok şey yaptın ama annem gibi değil." (Tarık/Baba, 51y, Eroin, T.)

Madde kullanımı konusunda kendisinin sert bir tavrı olduğunu belirten Tarık Bey, oğlunun madde kullanımını bırakmaya karar verdikten sonra yeniden kullanıma dönmesinin kendisini "çıldırttığını" ifade etmektedir. Babanın burada aceleci tavrı ve verilen emeğin karşılığını görme arzusu, hata yapıldığında oğluyla olan ilişkini ciddi şekilde etkilemektedir. Hata yaptığının bilinmesinin, önemli sorunlara yol açacağını tecrübe eden madde kullanıcısı da bunları ve buna benzer problemli konuları babasıyla değil, annesiyle konuşmaya çalışmaktadır. Nitekim annenin madde kullanım sürecinde sürekli oğlunun yanında olduğu görülmektedir. Bu yönüyle babaların, annelere göre daha aceleci ve somut tedavi çıktılarını görmeyi daha çok arzuladıkları ve hatalara karşı daha duyarlı oldukları anlaşılabilmektedir.

Haydar Bey'in çocuklarıyla olan iletişimine bakılırsa daha önceki söylemlerle tutarlılık olduğu görülmektedir. Aile içerisinde Haydar Bey ile konuşulabilecek konular ve konuşulamayacak konular şeklinde bir ayrımın olduğu farkedilmektedir.

"*Bazı şeyler varsa benden saklıyorsa anasından saklamıyor... Bizim kafalar yani benim yaşımda olan insanlar, hele hele bizim yörede olan insanlar. Bazı şeyleri baba yanında gelip konuşmuyorlar. Bazı şeyler yani ayıplanan bir şey. Dünya üzerinde bazı şeyleri gelip de anlatamıyorlar. Ama istediği her şey normalse gelip de anlatabiliyorlar. Ama Halit hiçbir şey anlatmıyor. Silahla da söylesen anlatmaz zorla da söylesen anlatmaz... Eğer bir şey varsa annelerine anlatırlar. Eğer ayıplanan bir şey değilse gelip benimle de tartışırlar.*

Peki ona nasıl karar veriyorsunuz o yaptıkları şeyin ayıplanıp ayıplanmadığına ?

Diyelim ki şimdiki gençler kız olsun veya erkek olsun. Mutlaka bir kız arkadaşı vardır veyahut da erkek arkadaşı vardır. Bizde böyle bir şey yoktur hocam. Ben ne anamdan gördüm ne babamdan gördüm. Hala da ben 4 kız çocuk babasıyım, 3 tane de erkek çocuğum var. Yani kızlarım gidip de sokakta erkeklerle dolaşsa ben asla kabul etmem. Ama kız kıza gezip dolaşsalar asla da hayır demem. Bana söylüyorlar, iş yerindeki arkadaşımla veya kızdır akrabanla çıkabilirsiniz. Erkekler birbirleriyle çıkabilirler. Ama diğer türlü maalesef. Bazı o şeylerde kurallarım var. Ama tabiiki her zaman için onların iyiliği için. Daha berbat bir yola girmesinler diye, daha kötü bir yola girmesinler diye, daha değişik bir yola girmesinler diye. Kötü arkadaş seçmesinler diye. 3 tane kız evlendirmişim, bir tane oğlanı da evlendirdim. Yedi tane elhamdülillah torun da vardır. Şuan 3 tane, Halit ile birlikte bekarım var.

Şeyi merak ediyorum, çocuklarınız bir hata yaptıklarınızı bunu sizle rahat rahat konuşabilirler mi ?

Ne gibi bir hata hocam ?

Madde kullanmış, kız arkadaşları var erkek arkadaşı var. Yanlış yapmış yani, hata yapmışlar anlatabilirler mi ?

Kız arkadaşı, erkek arkadaşı gelip de anlatamazlar. Öyle bir şey olmamış ki gelip de anlatsınlar. Halit uyuşturucu kullanmış, diğerleri elhamdülillah. Öyle bir şey yoktur hocam." (Haydar/Baba, 57y, Uçucu, T.)

Haydar Bey'in ifadelerinde de oğlunun bazı şeyleri annesiyle daha çok konuştuğu bilgisi yer almaktadır. Çocuklarının konuşmak istediği şeyler "normalse" gelip kendisiyle konuşabildiğini söyleyen Haydar Bey, çocukların babalarıyla her şeyi konuşmamalarını kültürel özelliklerle ilişkilendirdiği görülmektedir. Her ne kadar Haydar Bey babaların bu tavrını kültürel nedenlere bağlamış olsa da bu konuda farklı düşünen babalar da bulunmaktadır.

"*Bildik, yani bir mesafe vardı yani. O biraz benden uzak dururdu, çekinirdi. Annesiyle, ya bildik. Erkek çocuk hep anneyle yüzgöz olur anneyle yakındır. Aynı yani.*

Bu mesafeyi neye bağlıyorsunuz ?

Bütün gün anneyle birlikte baba sabahın köründe çıkıyor, akşamlara kadar çalışıyor. Dediğim gibi askerden gelir gelmez evlendiriliyorsunuz, daha işiniz gücünüz yok, bir sürü borç harç. İşti, güçtü bir şeyi, bir sürü şeyi ıskalıyorsunuz yani bu her ailede yaşanan şey. Aile bir an önce çocuğu evlendirip, kendi sorumluluğunu alsın istiyor. Bu beraberinde başka durumlar yaşanmasına sebebiyet verebiliyor doğal olarak.

Siz baba olarka bu mesafeyi bilerek mi korudunuz kendi mi gelişti ?

Kendiliğinden. Geldiğinizde mesela çocuk uyuyor geç geliyorsanız. Erken geldiğinde yemek, şu, bu, dinlenme. Gerçekte anlamda nitelikte bir ilişki kurulamıyor. Zaten yorgunsunuz, çocukta bitmeyen bir enerji oluyor doğal olarak. Farkına varmadan araya bir mesafe konulması üretiliyor bilinçli olmadan." (Kasım/Baba, 55y, Eroin, T.)

Çocuğuyla arasındaki mesafeli iletişimi *"bildik bir mesafe"* şeklinde tanımlayarak, baba ve oğul arasındaki iletişimin toplumda yaygın olduğunu düşündüğü anlaşılan Kasım Bey, erkek çocukların anneyle ilişkilerinin daha iyi olduğunu belirtmiştir. Bunun sebebini de babanın iş yaşamı sebebiyle sabah evden çıkması, gece döndüğünde ise çocuğun uyumuş olması veya babanın yorgun olması sebebiyle gerekli ilişkinin gelişememesine bağlamaktadır. Kasım Bey'e göre bunlar, baba ve oğul arasında farkında olmadan gelişen bir mesafenin doğmasına yol açmaktadır. Bununla beraber Kasım Bey'in dikkat çektiği bir diğer nokta ise da evlilik zamanı meselesidir. Askerlik, iş ve borç denkleminde hayatta bir sürü şeyin ıskalandığını belirten Kasım Bey, erken alınan bu sorumluluğun doğru ilişki ve iletişimin ailede yerleşmesine engel olabileceğini düşündüğü gözlemlenmektedir.

Nedim Bey ise konuya farklı bir açıdan yaklaşmaktadır.

"*Ya bu babaların, babaların kendi babalarından gördüğü... Benim babam da öyleydi yani ben babamın yanında bacak bacak üstüne atamazdım, sigara içemezdim. Çocuğumu sevemezdim. Sevemezdim çocuğumu ama devir değişiyor insan değişiyor yıllar geçiyor. Kırk sene önce evimizde televizyon yoktu, şimdi herkesin elinde telefon var. Bunu algılamak işte oğlum bana saygılı olsun, sigara içmesin, benim yanımda çocuğunu sevmesin. Böyle bir dünya yok artık yani. Biz babamızdan bunu gördük. Çocuklarımızda bunu yapsınlar... Bunu yapamazlar. Çünkü bizim zamanımızda televizyon yoktu, bilgisayar yoktu, telefon yoktu. 2 yaşındaki çocuğun elinde cep telefonu var her şeyi çözebiliyor. Bizim zamanımızda yoktu ki. Ben 20 yaşındaydım, benden büyük insanlar askerden gelmişim beni bakkala gönderiyorlardı sigara aldırmaya. Ben şimdi çocuğumdan 20 yaşındaki çocuğumdan benden büyük arkadaşım dese ki bakkala git sigara al. Almaz. Biz bunları bekliyoruz çocuklarımızdan. Biz o zaman babamız demişti ki büyüklerin yanında durmayacaksın, sigara içmeyeceksin, onu yapmayacaksın, bunu yapmayacaksın. Bizim zamanımızda hiçbir şey yoktu, hiçbir şey algılamıyorduk. Okula gidiyorduk, geliyorduk. Oynadığımız oyunlar belliydi. Büyüklerimize saygı gösteriyorduk. He saygı gösteriyor şimdikiler. Ama sen onlara saygı gösterirsen, onlar da sana gösteriyor. Sen onlara saygı göstermiyorsan, onlar da sana göstermiyor." (Nedim/Baba, 55y, Bonzai, T.)*

Buraya kadar sıklıkla değinilen bir konu olarak babaların, kendi babalarından ve ailelerinden öğrendikleri şekilde davranmaları Nedim Bey'in de ifadelerinde kendisini göstermektedir. Kendi babasıyla kurduğu mesafeli iletişimden bahseden Nedim Bey'in, babaya saygı göstermenin mesafeli

kalmakla ilişkili olduğunu düşündüğü görülmektedir. Bununla beraber değişen dönemlerin, baba oğul ilişkisinde de değişiklikler oluşturması gerektiği aksi takdirde sağlıklı bir iletişim kurulmasının zor olduğu görülmektedir.

4.4.3.3 Dışarıya Farklı, Eve Farklı Davranmak

Katılımcıların söylemlerine öne çıkan unsurlardan birisi de babaların dışarıya farklı, eve karşı farklı davranmalarıdır. Örneğin Yücel'in, kendi babasına sorunlarını anlatamadığı bilinmektedir. Bu konuda daha çok annesiyle iletişim kurmaktadır.

"Akrabalarımızda kendi babasıyla konuşamayan gelir benim babama söyler." (Yücel/Bağımlı, 22y, Eroin, T.)

Dışarıdan birilerinin Yücel'in babasıyla, Yücel'den daha iyi iletişim kurduğu ve sorunların paylaşımı noktasında daha iyi bir ilişkiye sahip olabildikleri anlaşılmaktadır. Benzer bir durum Cengiz için de söz konusudur.

"Annemle ayrı oldukları dönemde çok güzel görünmüyordu gözüm, hatası olmuştu, şeyi olmuştu. Sürekli kahveye giden bir tip bazen ben de yanına gidiyorum oturuyoruz. Eskiden almıyordu yanına, şimdi oyun oynamıyorsa çağırıyor beni. Merhametli, ne bileyim iyi bir insan. Dışardan tanışanlar diyor baban çok kafa bir insan, muhabbeti tatlı falan ama bize karşı küçükken biraz daha kötüydü yani öyle geliyordu gözüme. Bıraktı bizi gitti. 10 yaşındaki çocuğun ne derdi olacak başka. Ya karnı açtır ya kimsesi yoktur." (Cengiz/Bağımlı, 21y, Meth-Eroin, T.)

Babasıyla daha önceleri kurduğu ilişkiden memnun olmadığı farkedilen Cengiz'in, babasının dışarıya karşı daha hoş sohbet biri olduğunu ancak küçükken aileye karşı böyle davranmadığını ya da kendisinin böyle hissettiğini belirtmektedir.

"İnsanlardan tarafından böyle çok sevilen, çok kaliteli bir insandır. Gerçekten ben bu konuda bir şey söyleyemem. Bazı konularda rol modeldir. Çoğu insana akrabalarına, çok hayırlı bir evlattır annesine karşı. Gerçekten diğer kardeşlerinin yapmadığı şeyi yapmıştır. Gururludur, ondan sonra delikanlı bir adamdır. Yani babam bu. Delikanlı adamdır... Ya evet bunlar tamam, hani dışardan bakan insan için komşunun babam için söyleyeceği şeyler çok önemli şeyler değil benim için yani. Benim için olan kısmı dolduramıyorum ben. Ama dışardaki komşu Malik abi nasıl bir adam diye sorarsan anlatır sana benim söyledğim şeyleri söyler yani." (Yusuf/Bağımlı, 28y, Kokain, T.)

Yusuf, babasının dışarıda çok sevilen ve saygı duyulan bir insan olduğunu ancak kendisi için böyle bir yapıda olmadığını belirtmektedir.

"Benim babam mesela dışarıya karşı cebi açık ama eve karşı biraz daha akrep vardı cebinde. Dışarı karşı bir yere çıktığımız zaman herkese bir şeyler ısmarlar, yapar, eder falan. Biz mesela bir

alışverişe çıktığımız zaman, oğlum onu değil de bunu alalım ya da bunu al o güzel değil, onun şeyi şöyle falan. Onu daha sonra anlıyorsunuz ama bu maddi olarak gösterdiği şey. Dışarı gösterdiği o kadar ilgiye karşılık bana gösterdiği ilgi olmuyordu. Bana acımasızca geliyordu. Daha sonra öğrendim. Mesela yine bir olay vardı. Kuzenim. Bizi yazın babannemin yanına gönderirlerdi orda kalırdık. Kuzenim gelmiyordu hiç Aydın'a babannem de sana bisiklet alacağım Mert ile beraber sana bisiklet alacağım gel Aydın'a dedi. Babannem para verdi, ikimize de bisiklet al diye. Biz bisiklet almaya Aydın merkeze indik. Babamın bana dediği laf şuydu, oğlum biz ilk bisikleti Ruhi'ye alalım hani şey olmasın, ben sana zaten güzelini alacağım, ilk ona alalım ki hani gönlü olsun. Bir daha gelmemezlik yapmasın. Tamam baba dedim, farketmez, ben sana inanıyorum dedim. Ona sıfır, çok güzel bir bisiklet almıştı böyle. Daha sonra bir tane bisiklet kalmıştı aldığımız yerde başka yere bakıyorduk. Baya dolaştık, dolaştık bir tane bisikletçi buldum. Dışarda sıfır bisikletler var, bir de ikinci el bisikletler var. Babam bu bisikletlere falan bakıyordu böyle. Ben de o sırada babamdan gizli kaçmıştım, beş dakika bir sigara içeyim diye. O zaman ben sigara kullanıyordum. Kaçınca sigara içtim. Babam bana bisikleti almıştı o zaman. İkinci el böyle amasörü olmayan, düz bisiklet almıştı. Oğlum bu da senin bisikletin demişti. Baba dedim, bunun amasörü yok. Boşver oğlum amasör de olmasın dedi. Ben o gün mesela çok üzülmüştüm çok ağlamıştım. Hani o bir kere geliyor buraya amasörlü, frenleri diskli, bisiklet almış süslemeleri müslemeleri falan var böyle. Benimki sepeti olan işte çamurluğu böyle yarısı kırılmış, amasörleri olmayan, frenleri işte sert fren olan, ikinci el bisiklet almıştı. Bir de o bisikleti de kullanamadım ben. Babam demişti ki dönüşte sen minibüsle git ben dönüyorken Ruhi ile beraber bineyim demişti çok üzülmüştüm mesela. O şefkati o gün göstermesini isterdim mesela. Aynı şefkati ikimize de aynı şefkati göstermesini isterdim. Unutamadığım şeylerden birisi bu." (Mert/Bağımlı, 28y, Bonzai, T.)

Babasıyla yaşadığı bir olay üzerinden babasının kendisine ve bir başkasına olan tutumunu özetlemeye çalışan Mert'in, babasının dışarıya gösterdiği ilgiyi kendisine göstermediğini vurgulamaktadır. Buraya kadar söylemleri ele alınan katılımcılara ek olarak Mert'in söylemleri de babasıyla kurduğu ilişkinin niteliğini ve babasının eve farklı, dışarıya farklı davranışının altını çizmektedir.

Bu konuda Serkan Bey'in ifadesi ise durumu babalar açısından özetlemektedir.

"Ya ben şimdi baba olarak kendimi nasıl değerlendirebilirim, kendi çapımda fena sayılmam, toplumla diyoloğum iyidir. Bunu evde yapmıyordum... Dışarda diyoloğum falan iyidir, kimseyle şeyim yoktur yani kendi işime bakarım, insanlara zarar vermemeye çalışırım. Aileme çok yansıtmıyordum tabii bunu. Tabii ilgi yapmıyordum yani. Hanım benle konuşmayınca konuşmazsan konuşma diyip gidiyordum yani .Benle konuşmayınca şimdi niye konuşmuyorsun diyorum, çözmeye çalışıyorum" (Serkan/Baba, 48y, Uçucu ve Skunk, K.)

Serkan Bey'in, insanlarla ilişkisi ve diyaloğu iyi olan bir yapı sergilediği ancak bunu evde göstermediği anlaşılmaktadır. Dışarıya gösterdiği ilgiyi eve göstermediğini söylemektedir.

4.5.Babalık Performansları

Babalık, "olunan" ve "yapılan" bir şeydir. Baba olabilmek birtakım biyolojik unsurlarla açıklanabilirken, babalık yapabilmek "olmaktan" daha fazlasını gerektirmektedir. Bu bölümde katılımcıların söylemleri doğrultusunda babalıkların değerlendirilmesine yer verilecektir.

4.5.1.Madde Kullanıcılarının Babalarında Babalık Tarzları

Babalık tarzı kavramı ile, katılımcıların "nasıl bir baba" sorusuna verdikleri cevaplar kastedilmektedir. Bu bazen baskıcı, otoriter bazen ise rahat ve serbest bırakan bir babalık tarzı olabilir. Ancak katılımcıların söylemlerinde öne çıkan bazı babalık türleri bulunmaktadır.

4.5.2.Kısıtlayıcı, Baskıcı ve Otoriter Babalar

Katılımcıların söylemlerinde kısıtlayıcı ve baskıcı babalık öne çıkan babalık tarzları arasında yer almaktadır.

"Babam baskıcı otoriter bir insan... Bir insanı aşırı zorlarsanız sıkarsanız... bir hortumu sıkarsanız en güçsüz yerinden patlar yani. Aşırı otoriter bir insan. Sıkan bir insan. Sıktığı için bir yerden patlayacaktı, burdan patladı işte." (Metin/Bağımlı, 27y, Kokain, K.)

Babasının baskıcı ve otoriter bir insan olduğunu belirten Metin, bu tavrının bugün yaşananların nedeni olduğunu düşünmektedir.

"*Genel olarak bir cevap vereyim. Agresif bir insandı. Keşke agresif olmasaydı. Keşke maddi sıkıntılarını bize yansıtmasaydı. Baba olmanın parayla alakalı olmadığını farkedebilseydi keşke. Bunları farkedemediğini görüyorum ben. Bu yaşıma geldim, ben daha yeni farkediyorum. Evet tamam, maddi sıkıntılarım var ama bunu bize yansıtmasına gerek yoktu. Bunu söyleyeceğim sadece. Genel olarak olay, çok olay var ama sorunun kaynağı bu. Tamam maddi sıkıntın var ama çocuklarınla oturup, en basitinden bir pişti oynamak maddi imkan gerektirmeyen bir şey ya da film izlemek maddi imkan gerektirmeyen şeyler. Daha iyi babalık yapabilirdi. Maddi imkanlarını ön planda tuttu. İş stresini eve getirdi. Haliyle sıkıntı yaşadık yani... Dominant bir insan olmaya çalıştı. Biz küçükken de dominant bir insandı, baskın bir insandı. Saçma sapan tepkileri oluyordu. Üç küçük çocuğuz yani kapıyı kapatmışız abim ablamla bir şey yapıyoruz hatırlamıyorum şimdi ne yaptığımızı hani bir şey yapmıyoruz yani çocuk kafasıyla oturmuşuz, konuşuyoruz orda. Kapıyı kırarak girdi. Şimdi düşünüyorum bir insan nasıl bunu yapabilir yani hangi kafayla aklım hayalim almıyor. Kapıyı kırdı bildiğiniz ya kapıyı kırdı içeri girdi. Ben dedi, evdeyken bu kapıyı kapatmayacaksınız dedi. Bu şekilde mi söylenir ya küçük çocuklara. Bakın kalmış aklımda yani hemen aklıma geldi. Evde stres*

kaynağıydı, gerginlik kaynağıydı yani. O geleceği zaman huzursuzluk çıkacağı belliydi yani. He sonradan yaşı ilerledikçe biraz daha uysallaştı ama kopan koptu artık yani. Uysallaştı biz büyüdük eskisi gibi üzerimizde baskı kuramaz hale geldi ama artık iş işten geçmişti yani." (Akın/Bağımlı, 36y, Eroin, T.)

Babasının agresif ve dominant olmaya çalışan bir insan olduğunu belirten Akın, çocukken babasının verdiği tepkileri unutmadığını göstermektedir. Babasın yaşlanmasıyla birlikte bu sorunların azaldığını ancak artık geç kalındığını ifade etmektedir. Yaşadığı sorunların temelini ise babasının maddi sorunlarını eve taşıması ve ailesine bunu yansıtması olarak tarif etmektedir.

"Çok fazla kısıtlamalar olduğu için biz farklı mutuluklar aramaya başladık. Bizim zamanımızda akşam ezanı okununca evde olurduk. Eski babalar da bilirisiniz daha serttir bu konuda. Baktık madde kullandığımızda mutlu oluyoruz o yüzden maddeye yönelmiştim o dönemler yani. Sert tepkiler olmasaydı ama o zamanda onu gerektiriyordu, maddi sıkıntılarımız falan da vardı o zaman da farklı düşüncelerimiz vardı öyle oldu yani." (Abdullah/Bağımlı, 26y, Karışık, T.)

Abdullah da babasının kısıtlayıcı bir yönü olduğundan bahsetmektedir. Kısıtlamaların, madde kullanımına yönelmesinde etkili olduğunu düşünmektedir.

"*Mesela şöyle bir şeyde vardı; ben 17 yaşımda daha maddeyle tanışmadığım sürede arkadaşlarım vardı, iyi bir çevrem vardı. Sokakta çekirdek kola yaptığım arkadaşlarım vardı. Hepsi toplanıp bir evde kalabiliyordu ama benim babam izin vermiyordu. Gidemezsin diyordu, bizim evimizden başka bir evde kalamazsın diyordu.*

Aşırı bir kontrolcülüğü mü vardı?

Evet aynen öyle abi. Aşırı bir kontrolcü ama yanlış bir şekilde kontrol ediyordu. Aklıma gelmişken abi, çok güzel bir yerden yakaladın. Bana amatemdeki doktorum şu şekilde diyordu: babamla görüştürdük. Babama diyordu ki, Yiğit'i bu kadar tutarsan, bir kağıt düşün Yiğit'i bu şekilde tutarsan, Yiğit rüzgardan uçar gider diyordu. Bu şekilde kayar diyordu. Yiğit'i bu şekilde tutarsan kayar diyordu. Yiğit'i şu şekilde tutcaksın diyordu, Yiğit'i böyle tutcaksın diyordu. Sen bunun kararını veremiyorsun. Sen bunun ya fazlasını ya da eksiğini yapıyorsun diyordu babama. Babam psikoloğa bile mani buldu yani. Bu işini adam gibi yapmıyor, bu hiç bir şeyden anlamıyor, bu nerden bilsin koca psikoloğa sen nasıl böyle bir şey söylersin ya. Bir dünya adamı iyileştirmiş belki kadın. Yani hiç bir şeyi kabullenmiyordu abi, biraz babam da kabullenemzemezlik vardı yani. Hep benim bildiğim benim dediğim o mantıkta ilerleyen bir adamdı yani. Hiçbir şekilde anlaşamıyordum yani." (Yiğit/Bağımlı, 22y, Metamfetamin, T.)

Yiğit'in söylemlerine öne çıkan babalık tarzı da kısıtlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Arkadaşlarıyla kurduğu ilişkiyi kontrol etmek yerine tamamen kısıtlamayı tercih eden baba, Yiğit'in ifadesi ise "*yanlış şekilde kontrol"* stratejisi kullanmaktadır.

***"...** Dışarda çıktığınız zaman büyüksünüz. Eve gidince eski Mert, babamıza saygı göstermemiz lazım, bacaklar üst üste atılmayacak.. Haberler çıktığı zaman çıt çıkmayacak, konuşamazsın. Akşam 19.30'dan sonra eve gelirsen yemek yiyemezsin. İş hariç. Çalışıyorsan, yedi buçuktan sonra yemek var. Ama çalışmıyorsan 19:31'de gel o tabak o masadan kaldırılır hiçbir şekilde yemek yiyemezsin. Çok otoriter." (Mert/Bağımlı, 28y, Bonzai, T.)*

Mert'in babasının da otoriter bir yapısı olduğu anlaşılmaktadır. Daha önceki söylemlerinde ev dışarısında herkesin saygı duyduğu ve bir noktaya kadar korktuğu bir profilen çizen Mert, eve girdiğinde bambaşka birine dönüşmekte ve babasının otoritesi altında yaşamaktadır.

***"**Sert bir baba modeli. Uzak bir iletişim modeli. Annemin vefatından sonra uzaklaşma, komple uzaklaşma oldu. Birbirimizi zaten birkaç saat görüyorduk. İletişim konusunda yani uzaktık... Şiddet yok. Ama şiddet uygulayabileceğine dair pozisyon görüntüsü alması yeterli, psikolojik baskıyı uyguluyordu. Belki afaki olarak binde bir dövmesi, diğer aile bireyleri için de geçerli, dövmesi, şiddet uygulaması diğer uygulayacağı zamanlara bir örnekti. O bir kere döveyim, sağlam döveyim benden korksun ve korku bende oluşsun güven konusunda veya korkma konusunda. Ondan sonra bunu kullanan bir modeldi. Diğer aile bireylerim için de böyleydi." (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)*

Sadık'ın babası da otoriter bir tarza sahip görünmekte ancak diğerlerinden farklı olarak şiddet unsuru da bu hikayeye dahil olmaktadır. Babasının her zaman şiddet uygulamadığını ancak şiddet uygulayabilecek bir potansiyele sahip olduğu belirten Sadık, bu durumu "*şiddet uygulayabileceğine dair pozisyon görüntüsü alması yeterli psikolojik baskıyı uyguluyordu"* şeklinde ifade etmektedir. Aile içerisinde oluşturmayı amaçladığı korku ile kontrol sağlamaya çalıştığı anlaşılan babanın, eşinin vefat etmesiyle beraber Sadık'tan uzaklaştığı görülmektedir.

Katılımcı babalardan Necati Bey, babalık tarzı hakkında şunları söylemektedir:

"Biraz otoriter olmaya çalıştım. Annemlerde kaldığı zaman, ağırlıklı annemlerde vakit geçirdiği için birçok şey alıyorlar, ben de diyorum ki ihtiyacı olan bir şey aldığınızda hemen getirip vermeyin onu, akşam ben vereyim ben zaman geçireyim şey yapayım. Onun için de orda kaldığı sürece beni evet biraz otoriter olarak gördü. Ondan da kaynaklanmış olabilir o düşman gibi bakma var ya. Ondan da kaynaklanmış olabilir. Ama sürekli de o şekilde değildi." (Necati/Baba, 55y, Kokain, T.)

Necati Bey boşandığı için oğlunu kendi annesine yani çocuğunun babannesine teslim etmiş ve oğlu orada büyümüştür. Oğlundan uzak kaldığı zamanlarda da otoritesini kurmaya çalışmış ve

çocuğuna karşı bazı noktalarda kısıtlayıcı davranmıştır. Necati Bey bu tutumunun otoriterlik olarak yorumlanabileceğini düşünmektedir.

4.5.2.1 Aşırı Hoşgörülü veya İlgisiz Babalar

Babalarda öne çıkan bir diğer babalık tarzı ise ilgisiz/hoşgörülü babalık olarak ifade edilebilir. Bekir'in babası, bu tarzdaki babalar için bir örneklik teşkil etmektedir.

"Ben babamla, zaten benim annemle babam ayrı. Ben babamla yaşamayı tercih ettim. Ben liseden sonra işte okulu bıraktıktan sonra babamın yanına geldim. Babamla yaşamaya başladım ben. İyiydi babamla aram. Ama diyorum ya bir baba oğul, babam da alkolik benim. Şimdi düşünüyorum, ne yapabilir ki diyorum. Ben de eroin içiyordum kimseyle ilgilenmiyordum. Babam da benle aynı hastalığa sahip ne kadar ilgilenebilir ki diyordum yani... Tedaviden önce babamı arardım, baba sabah saat 05:00'da eve gelcem derdim, tamam der kapatırdı telefonu yani. Karışmazdı bir şeyime. İşte şu saatte evde olacaksın, şunu yapacaksın falan hiçbir şeyim yok. Derdi ki sen akıllı bir çocuksun, rahat rahat takılabilirsin. Ama bana saat vereceksin. 22:00'da geleceğim deyip 03:00'da gelmeyeceksin. 02:00 dediysen 02:00'da evde olacaksın. Sadece bu şeyi vardı. Ben saat söyliyeyim yetiyodu babama. Aramız iyiydi ama ne kadar iyi olabilir, çok da kavga etmiştik yani." (Bekir/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Bekir'in babası için otoriter bir baba demek abartılı bir yorum olacaktır. Bununla beraber tamamen ilgisiz bir baba olduğundan da bahsetmek pek mümkün görünmemektedir. Ancak babanın kural koyma noktasındaki serbestliği, Bekir'in bu noktada sorunlar yaşamasına neden olduğu görülmektedir. Zira ortada bir kural bulunmaktadır ancak bu kuralın karşılığının ne olduğu, kural takibinin ne derece yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Bununla beraber, babasının da kendisiyle aynı hastalığa sahip olduğunu düşünen Bekir, babasının bu konuda kendisine destek olamayacağını düşünmektedir. Bekir'in babasına benzer olarak Kazım Bey de evde kuralların belirsizliğinden söz etmektedir.

"Evde ben kural koymuyordum hiçbir zaman. Evde bir kural koymuyordum. Yemek saatimiz belliydi, yatma kalkma saatimiz belliydi. Evde bir kural yok gibiydi zannederim." (Kazım/Baba, 49y, Bonzai, K.)

Bekir'in babası, işlevi olmayan bir kural koymuş ancak bu kuralın takibini yapmakta yetersiz kalmıştır. Kazım Bey ise evde herhangi bir kuralın olmadığından bahsetmektedir. Dolayısıyla evde bir kuralsızlık hakimdir. Elbette Kazım Bey için "kural" ne anlama geliyor tam olarak bilinmemektedir. Zira buradaki ifadesinden kural koymanın bir baba için olumsuz bir davranış veya otoriter baba davranışı olma niteliği taşıyabileceği düşüncesinin varlığı hissedilmektedir. Kazım Bey için kural koymamanın, sert olmamak anlamına gelebileceği düşünülmektedir. Bu muhakkak bizim

yorumumuzdur. Ancak kural koyma meselesinin babalar tarafından yanlış anlaşılabileceği, doğru anlaşılsa bile doğru uygulanamayabileceği görülmektedir. Kuralllar, sınırların oluşmasını sağlamaktadır ve sağlıklı ilişki, sağlıklı bir iletişim için sınırların korunması gerekmektedir.

Furkan ise babasını umursamazlığı ile öne çıkartmaktadır.

"Evi umursamayan, evin neyle döndüğünü hala bilmeyen. Zannediyor ki aldığı emekli maaşıyla hala evin masrafları karşılanabiliyor. Şuanda şey mesela hala evde parayı kendinde tutuyor, evden dışarı çıkmıyor. Anneme hizmetkarlık yaptırıyor git bana peynir al, git bana ekmek al. Altı aydan beri zorla banyo yaptırmadığımız bir adam yani. Zamanında da böyleydi... Baba ölürse üzülür müyüz, tabii ki üzüleceğiz. Babamın ben yatıp kalkıp dua etmesini istiyorum. İmam hatibe gittim çünkü orda baba olgusunu, ana babaya saygı duymayı öğrendik. Allah'ın yasalarını öğrendik. Yoksa kanun size bunu söylemiyor. Hiçbir ülkenin kanununda böyle bir şey yok. Allahtan öğrenmişiz. Öğrenmeyebilirdik. Sokaklarda da yaşayabilirdik yani. Sokaklarda yaşamanın ne demek olduğunu çok iyi biliyorum çünkü uzun süre sokaklarda yaşadım. Hatta sokakların ayrı bir dili bile vardır yani. Bildiğimiz konuştuğumuz değil, ayrı bir dili bile vardır. Kuş dili de değil yani farklı bir dil kullanırlar aralarında ben de kullanıyordum zamanında. Yani gittiğim zaman işte zeytin, muz alıp belirli metruk yerlerde, tren garlarında tinerci, balici var. Gittiğin zaman bir dil geliştirmiştim yani onları falan biliyorum yani. Orda ne işin var demiyor musun yani. Sabah gelmişsin. Yavrum sen nerdesin ? Bir döv bari yani 11 yaşında Fenerbahçe maçına gidip, Beşiktaş maçına gidip mahallenin abiyleriyle gece 12'de 1'de geliyordum. Sen çocuğunun 00.00'da 01:00'da gelmesine, 11 yaşında çocuğunun bir şey demiyorsan. Niye sormuyorsun ya ? Senin malın, sen yaptın bu çocuğu. Hatta bir dönem ben ben bu aileden değil miyim, ben bunun çocuğu değil miyim ? Öyle hurafaler dolaşıyor evde diyor ki hastanede seni karıştırdık falan. Kafada bir şey yanıyor tabii. Acaba ben bunun çocuğu değil miyim, acaba beni bir yerden mi aldılar ? Böyle şeyler aklın çalıştığı dönemlerde çok sorguluyorsunuz yani. Geliyorsunuz evde size bir şey demiyorlar selamun aleyüm, aleyküm selam. Otel gibi yani. Anne dövüyor, baba karışmıyor, abla dövüyor. Babaya bakıyorsun ulan baba hani. Ben öyle şeyler yaşamışımdır yani. Sokaktan geç gelmişimdir ablam döver, babam yok, babam izliyor. Sen kıza dersin ki bir bırak bi. Ne yaptı kardeşin ? Sen bu saate kadar geç kaldın nerdeydin sen ? Biz senin neyini karşılayamadık, ne ihtiyacın vardı sokakta ? Sokaktan neyini karşılayabilirsin yani. Ne ihtiyacın vardı ki sen saat gece onikiye kadar yani." (Furkan/Bağımlı, 38y, Çoklu, T.)

Furkan, babasının evin geçimini sağlamak noktasında geçmişte olduğu gibi hala umursamaz olduğunu söylemektedir. Bununla beraber, babasının oğlunda meydana gelen değişimleri, eve geç gelmek ve madde kullanmak gibi davranışları farkedemediği anlaşılmaktadır. Babasından görmesi gereken tepkiyi ablasından gördüğü belirten Furkan, evin otel gibi olduğunu ve babasının kendisine hiç karışmadığını ifade etmektedir. Furkan'ın babasının ilgisiz bir baba olduğundan söz

edilebilmektedir. Volkan'ın babası da Furkan'ın babasına benzemekte ancak temel olarak ilgisizlik ve hoşgörülü olmak noktasında ayrılmaktadırlar. Volkan'ın babası ilgisiz değil, hoşgörülü bir baba profili çizmektedir.

"Biz beceremedik herhalde çok sevdik ve beceremedik dedi yani çok yumuşaklardı hani ne dövme ne sövme yani, babam alkolikti bir kere öyle dövdüğünü falan hatırlamam babamın. Anneme el kaldırdığını hatırlamam. Annem ilkokul mezunu zaten bildiği şey yemek yapmak, evi temizlemek, bize temiz bakmak, eve dağıtmamamızı istemek. Öyle bir şey. Ama yani bir şeyimiz eksik olmadı. Maddi durumumuz iyidi. Yani öyle herhangi bir eksiklik, gediklik falan olmadı. Ama şimdi baktığımda ilgi ve alaka yokmuş yani. Ders çalışın denmedi mesela yani. Derslerimize bakılmadı. Biz kendi başımıza halletik." (Volkan/Bağımlı, 46, Eroin, T.)

Volkan'ın babasının "*Biz beceremedik herhalde, çok sevdik ve beceremedik"* şeklinde ifade ettiği durum aslında babanın yüksek hoşgörülü tavrını özetlemektedir. Herhangi bir şeylerinin eksik olmadığını düşünen Volkan, geçmişe doğru baktığında babasının ilgi ve alakasının eksik olduğunu en azından dersleriyle olan bağlantısıyla değerlendirerek söyleyebilmektedir.

4.5.2.2 "Otoriter Olmamak"

Babaların, babalık tarzlarına ilişkin söylemleri de genel itibari ile "otoriter olmamak" üzerinden şekillenmektedir. Otoriter olmamanın babalar için iyi babalık özelliklerinden birisi olarak değerlendirildiği düşünülmektedir.

"Ben otoriter değilimdir. Kendiliğinden olsun. Ben elimden geleni yaparım, oğlum şu zararlı bu zararlı. Sigara içmiyor. İçki içtiğini görmedim de içmiyor. Ben anlayamadım bunu nasıl içtiğini. Birisi bulaştırdı." (Kenan/Baba, 70y, Bilmiyor, T.)

Otoriter bir baba olmadığını belirten Kenan Bey, oğluna doğru ve yanlışı gösterdiğini ve elinden gelenin bu olduğunu düşünmektedir. Yakup Bey de benzer düşüncelere sahiptir.

"*Yaşasınlar, görsünler diyen bir babaydım. Ben otoriterliği sevmiyorum arkadaş. Ha otoriter vardır. Yok demiyorum. Kızarım, bağırırım, çağırırım bazen, sert olurum ama ben çocuğumu karşıma aldım dedim. Yol senin yolun. Aha şu kötü bu iyi. Sen kendin seçeceksin. Seçme hakkı sennin. Ben sana yol gösteremem. Bu yol ortada." (Yakup/Baba, 58y, Eroin, K.)*

Yakup Bey de tıpkı Kenan Bey gibi iyi ve kötü yolu göstermiş ve seçme hakkını oğluna bırakmıştır. Otoriter bir baba olmadığını söyleyen Yakup Bey, oğullarını yetiştirirken "*yaşasınlar, görsünler"* şeklinde bir düşünceye sahip olduğunu belirtmektedir. İskender Bey de buna benzer bir söylemde bulunmuştur.

"Ya özgüvenleri kazanmaları için iyi bir şey hocam. Rahat olmak, her şeyi görmek iyi bir şey. Özgüvenlerini kazansınlar diye. Ama bunlar özgüven kazanakları yerde tam tersine gidiyorlar." (İskender/Baba, 46y, Esrar, K.)

İskender Bey, rahat olmak ile çocuklarını rahat bırakmayı kastettiği düşünülmektedir. Buradaki amacının ise çocuklarının özgüven kazanmaları olduğu anlaşılmaktadır. Cemil Bey ise çocuklarını serbest bırakmasını şu şekilde açıklamaktadır:

"Görünüşte otoriter bir adamım. Ama ailemin içinde yumuşak bir babayım. Çok yumuşağım hemde. Mahalledeki herkes çok rahat bir şekilde hem çocuklarımız hem de mahalledeki dostlarımız rahat rahat gelip konuşabilirler, sertlik yapmam. Biraz gevşeklik var yani gevşekliğim var yani.

Onları biraz serbest bıraktınız yani ?

Serbest bıraktınız derken, onlara güvendiğim ve inandığım için. Gene inanırım gene güvenirim onlara ben. Ben düzene inanmıyorum ortama inanmıyorum. Çocukların bir kabahatı yok diyorum. Benim, senin, toplumun kabahati yani. Bu benim de olsa senin çocuğun da olsa aynı yani." (Cemil/Baba, 50y, Bonz/Meth, T.)

Cemil Bey, otoriter bir adam gibi görünse de aslında yumuşak bir baba olduğunu belirtmektedir. Çocuklarını serbest bırakmasının sebebini ise onlara güvenmek ve inanmak olduğunu söylemektedir.

"Valla ben bırakıyordum her istediklerini yapıyorlardı. Çocuklar büyükler bir şey yapmak istiyordu, alın yapın diyordum." (Yavuz/Baba, 72y, Bonzai, T.)

Yavuz Bey'in de diğer babalar gibi çocuklarını yetiştirirken onları serbest bırakan bir tarzı olduğu anlaşılmaktadır.

Madde kullanıcıları ve babalar kıyaslandığında, madde kullanıcılarının babalarının kısıtlayıcılığı ve otoriterliğinden daha fazla bahsettikleri görülmektedir. Bununla beraber babaların ise otoriter olmamak üzerine kurulu söylemleri olduğu anlaşılmaktadır. Babaların söylemlerini direkt olarak ilgisiz babalık şeklinde etiketlemek ne kadar doğru bir yaklaşım olmasa da ifadelerin bu yönde değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

4.5.2.3 Sorumluluk Verebilmek

Babaların, sorumluluk vermek veya sorumluluk alma davranışları da babalık tarzları içerisinde değerlendirilebilmektedir. Bu noktada madde kullanıcılarının sorumluluk almasıyla ilgili önemli vurgular yapıldığı görülmektedir.

"Hiçbir sorumluluk almadım. Ben çalışmak zorunda da değildim. Ben canımın istediği şeyi yaptım, bana para verdiler yani. O paraları da 1-2 günde yedim bitirdim. Ben hep babamdan para

alırdım. Amcamın çocukları, hepsi okumuş etmiş, hepsi işinde gücünde. En küçük amcam şey diyo babama. Abi nolacak diyo, bırak diyo abim desen garsonluk yapıyor muhasebe bitirdi, Volkan desen zaten şey. Sen bu işi beceremedin diyor. Çocuk yapma işini beceremedin sen diyo. Babamın çok zoruna gitmiş bu. Bana gelip sen naptın bugüne kadar dedi. Senin paranı yedim ben hiçbir şey yapmadım. Hah soran olursa öyle söyle, sen benim oğlumsun tabiiki yiceksin. Kimseye bir zararın olmasın diyerek bir çıkış buldu kendine. O sorumluluğu almadı... İşte dediğim gibi o sorumluluğu vermeyi bşarmarsını istedim yani. Çünkü o zaman hayat çok başka olabilirdi. Öyle olursa iyi olurdu diye demiyorum ama biraz sorumluluk verilseydi bambaşka bir hayatta olurdum yani. Bunu istiyorum diye söylemiyorum." (Volkan/Bağımlı, 46, Eroin, T.)

Volkan, hayatı boyunca hiç sorumluluk almadığını, almak zorunda olmadığını belirtmektedir. Babasının bu konudaki yaklaşımının, Volkan'ın sorumluluk almasının önüne geçtiği anlaşılmaktadır. Volkan'ın, babasının sorumluluk verebilme konusunda daha başarılı olmasını isteyebileceğini, bunun hayatında pek çok şeyi değiştirebilecek bir etkiye sahip olacağını düşündüğü görülmektedir.

"Çocuğa bir sorumluluk vermek lazım... Yani baba verir. Otorite sahibi baba evde her şey babadan geçer. Anne öyle değil, yufka yürekli ye oğlum yap oğlum der ama baba daha katıdır yani." (Yücel/Bağımlı, 22y, Eroin, T.)

Anne ile baba arasında kıyaslama yapan Yücel, sorumluluk konusunun babanın görev alanına girdiğini belirtmektedir. Daha kritik olan nokta ise tıpkı Volkan gibi, babanın sorumluluk verici bir yapısı olması gerektiğini ve çocuğa sorumluluk verilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Her iki katılımcı da "sorumluluğun verilmesine" atıf yapmaktadırlar. Dolayısıyla aile içerisinde ve baba oğul ilişkisinde sorumluluğun alınan değil, verilen bir şey olduğu ve babaların sorumluluk verici rollerinin olduğu düşünülmektedir. Fikret Bey de buna atıf yapmakta, "*çocukların sorumluluk duygusunu tatması için ellerini üstlerinden çekseler de..."* şeklinde devam eden cümlesinde babanın sorumluluk vermesi gerektiği ancak bir zorlukla karşılaşması durumunda çocuğunun yanında olacağını hissettirmesi önem taşımaktadır.

"Her zaman her ne kadar yaşlar ileredikçe sorumluluk duygusunu tatması için ellerini üstlerinden çekseler de ama arkasında olduklarını hisseden evlatlar daha başarılır oluyor. Bunları hepimiz gördük biliyoruz artık otorite de bunu kabul etmiş durumda. Anne ve babası bireylerin aileleri arkalarında oldukları hissettiren kız çocukları ve erkek çocukları her zaman daha başarılı oluyor ne hikmetse." (Fikret/Baba, 64y, Eroin, T.)

4.5.3.Babalık Performansına İlişkin Düşünceler

Madde kullanıcılarının kendi babalarına, babaların ise babalıklarına yönelik olarak yaptıkları değerlendirmeler bu bölümde ele alınacaktır.

4.5.3.1 Görünmez Babalar

Genel itibari ile bakıldığında madde kullanıcıları ve babalar arasında babalığa yönelik değerlendirme yaparken madde kullanıcılarının olumsuz, babaların ise nispeten daha olumlu bir tutuma sahip oldukları görülmektedir. Örneğin Akın, babasının babalık yaptığını düşünmemektedir.

"Babamın zaten babalık yapmış gibi bir şeyini hissetmiyorum hani. Bir baba oğluna bir sürü şey yapabilir. Spora yazdırabilir. Alır bir maça götürür en azından. Biz bunları görmedik. Ne ben gördüm ne abim ne de ablam gördü. Evde bir baba figürü vardı ama içi boştu. Yani evde şiddetin şeyin, yani şiddet derken illa dayak anlamında değil. Tartışma, bağrışma, ses yükseltme falan olarak da söylüyorum bunu. Şiddetin kaynağı her zaman oydu. Her zaman korku figürüydü. Tamam dövmüyordu ama hep korku figürü vardı. Baskısı vardı üzerimizde yani. Ama ilk ne zaman koptu dersen, ortaokulda karneme zayıf gelmişti. Normalde çalışkan bir çocukken karneme zayıf gelmişti. Babam kalktı dediki ben senden nefret ediyorum. Şimdi bir baba bir oğluna bu cümleyi kurarsa yani gerisini siz düşünün. Bir baba zayıf getirdi diye oğlundan nefret etmemeli. O an benim başımdan aşağıya kaynar sular döküldü zaten." (Akın/Bağımlı, 36y, Eroin, T.)

Evde şiddetin, korkunun ve baskının temel kaynağı olan baba fiziksel olarak var olan ancak duygusal açıdan görünmez bir nitelik taşımaktadır. Akın'a göre çocuğu ile çeşitli aktiviteler yapması, ona zaman ayırması babaların yapması yapması gerekenler arasında yer almaktadır.

Furkan ise babasının kendisi için bir sandalyeden farklı olmadığını belirterek, babasının kendisi için önemini vurgulamaktadır.

"... Babanızla alakalı keşke dediğiniz bir şey var mı ?

Babam olmasaydı. Ya bunu söylerken, söylüyorum söylemek kolay, babam olmasaydı derken bir babanız var ama bir babanız yok. Bir baba var evde duruyor ama yok. Ha şu, bu sandalye ha baba... Açık konuşuyorum tabii Allah acısını göstermesin baba olduğu için saygı duyuyorum. Yani babam beni alıp, yüksek kaldırım yokuşuna götürüp kendi işini görüp beni kahveye bırakan adam şimdi. Hani Taksim dedik ya. Taksim'in altı orası zaten. Orda genelev var. Ben kahvede oturuyorum, gazoz içiyorum ama içerde yani. Bunu o anda anlamıyorsun. Ama ileriki yaşlarda siz anladığınızda bu da böyleymiş ulan bu da mı gol değil diyorsunuz." (Furkan/Bağımlı, 38y, Çoklu, T.)

Babasını bir benzetme yaparak anlatan Furkan, babasının varlığı ile yokluğu arasında herhangi bir fark göremediğini anlatmaya çalışmaktadır. Tıpkı Akın gibi o da babasının fiziksel

olarak var oluşundan ancak duygusal açıdan görünmezliğinden bahsetmektedir. Yiğit'in söylemleri de bu yönde nitelikler taşımaktadır.

"Ben futbol meraklısıydım abi aşırı severdim. Bende ki baba da öyle bir baba ki, şimdi hava yağmurlu olur, baba ben top oynamaya gitcem yağmur yağıyor hasta olursun, hava güneşli olur ben top oynamya gitcem, başına güneş geçer top oynama. Baba işte kar yağıyordu, baba ben halı sahaya gitcem, yerlerde kar var sen nasıl halı sahaya gitcen. Yani hiçbir şekilde oğlum sen bunu yap ben arkandayım, ben seninleyim, sen bunu başarırsın iyi ol yeter ki diyen bir baba değildi. Hani ne yapsam karşısında, ben babayım ben reisim, reislik taslıyor ama anlatamam. Bana nasıl davranması gerektiğini bilmiyordu yani. Ben onun evladıyım tabiiki beni koruyup, kollayacak, tabi aklı bende kalıcak ama yönetemiyordu beni... Abi bizim aile ilişkilerimiz biraz sıkıntılı. Sıkıntılı derken belki de buna sebeb olan benimdir ama ben şöyle bir geçmişe dönüp baktığımda, düşümdüğümde benden çok babamın neden olduğunu düşünüyorum. Abi benim babam, hani benim ailem var, Yiğit değil sadece öncesinde iki tane kız evladım var bunlarla benim ilgilenmem lazım, bunlara benim baba olduğumu hissetirmem lazım , sevgimi göstermem lazım dediğini ben daha hiç görmedim abi yani ben hep annemin himayesinde yaşadım abi. Bayram gelirdi, ben anneme açardım kendimi anne bana bayramlık alcan mı gibisinden. Hani babam hiç demezdi oğlum bu senin bayram harçlığın, git kendine bayramlık al, yani hiç babalık yanını görmedim yani." (Yiğit/Bağımlı, 22y, Metamfetamin, T.)

Babasının kendisine destek olmadığını ve arkasında durmadığını anlatan Yiğit, babasının kendisini durdurucu bir rolde olduğunu ortaya koymaktadır. Babasının, babalık yapma konusunda eksiklikleri bulunduğunu ve çocuklarını yönetemediğini düşünen Yiğit için baba yaşanan sorunların sebepleri arasında yer almaktadır. Ailenin tümüne karşı duyarsız olduğu farkedilen babanın, babalık rollerini bir noktaya kadar anneye devrettiği ve çocukların da annesiyle ilişkilerinin bu yönde geliştiği anlaşılmaktadır. Yiğit'in hikayesinde bir babanın varlığından, ev içerisindeki özelliklerinden bahsetmek mümkündür lakin tıpkı diğerlerinde olduğu gibi babanın fiziksel varlığı öne çıkmaktadır.

"Valla hocam, bir şey şöyle söyliyeyim çok fazla yakınlığımız yok babamızdan. Kendi babamdan. Belliydi öncesinde yani annemin vefatı öncesinde de çok fazla yoktu. Babam sorumluluklarından kaçan birisi olduğu için baba profili çok fazla yoktu ben de evin içerisinde. Anne ve abi profili vardı. Baba kahvede olan, sorumluluklarından kaçan, ailesiyle çok fazla ilgilenmeyen, ilgilenmesi gereken yerde ilgilenen birisiydi. Evinde akşam veya gün içinde ailesinin bireyleriyle ilgilenen, sorunlarıyla ilgilenen, ilgili sosyal ortamlara ailesiyle birlikte giden kaçmayan, kendime vakit ayıracam derken bütün vakti tamamını kendine ayıran bir model olması bende ters tepti... Keşke daha çok yoğun bir ilişkimiz olsaydı derim. Bu benim bütün hayatımı etkileyebilek bir dönemdi.

Babamın çocuklarıyla daha çok ilgilenen zaman ayıran bir baba olmasını isterdim. Ama olay olarak gerçekten evin içinde varlığı ile yokluğu bir yerde olmayan birisiydi yani. Bu belki 3 sene, 5 sene değil. Uzun yıllardır devam eden bir süreç... O gücüm olsaydı kesinlikle onu kahveden çıkartıp evine kesinlikle sokardım. Tamam annem belki yine birçok şeyin sorumluluğunu alabilir ama oturduğu o boş saatleri kahvedeki boş bütün aielsinden konumuz aile olduğu için bütün ailesinden uzak konudan bihaber bir insan olmasını engellemeyi çok isterdim. Belki çalışmasın ama o evin içinde olsun o eşi çocukları, annesini babasını dahi getirip onun yükünü dahi karısına yüklemesi. O annesiyle babasıyla bile ilgilenmesini sağlayabilecek bir harekette bulunmasını isterdim." (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)

Sadık'ın söylemlerinde de babanın fiziksel varlığı ancak duygusal açıdan eksikliği görünmektedir. Ev içerisinde babanın eksikliğinin hissedildiğini düşünen Sadık, babasının çocuklarıyla daha çok ilgilenen, onlara zaman ayıran bir yapıda olmasını istediğini belirtmektedir.

Buraya kadar madde kullanıcılarının babalarının, babalıklarına ilişkin olumsuz tecrübeleri aktarılmaya çalışılmıştır. Madde kullanıcısı katılımcıların çoğunluğu benzer düşüncelere sahiptir. Bu konuda genel itibariyle babalarının, babalıklarından memnun olmadıkları ve daha fazlasını yapabileceklerini düşündükleri görülmektedir. Daha çok zaman ayıran, daha çok ilgilenen babaların, katılımcılar için iyi bir babalık örneği olarak sunulduğu görülmektedir. Söylemlerde öne çıkan nokta ise babanın varlığı ancak varlığının hissedilmemesidir. Lee Cori'nin *Var Olan Annenin Yokluğu* isimli kitabına konu olan annenin fiziksel olarak var olması ancak eksik bir annelik pratiğine sahip olmasına benzer şekilde *var olan babaların yokluğu*ndan da bahsedilebileceği düşünülmektedir.

4.5.3.2 Bana Sorarsan Ben Süper Babayım !

Katılımcı babaların söylemlerine bakıldığında babalıkları hakkında genel itibari ile olumlu sözler söylemektedirler. Birkaç katılımcı haricinde neredeyse tüm babaların, babalıklarıyla ilgili olumlu yönlere dikkat çektiği, bunların arasında eksik yaptığı şeylere değindiği görülmektedir.

"Ya ben baba olarak çok anlayışı birisiyim. Neden biliyor musun ? Benim babam cahildi. Sert mizaçlı bir adamdı. Biz babamızın karşısında diz çökerek otururduk. Babam bize hiç yavrum çocuğum demezdi. Biz babamıza hiç derdimizi anlatamazdık. Ben çocuklarımla bir baba gibi değil de arkadaş gibi olmak istiyorum. Yani onların dertlerini dinlemek, mesela evde bir yemek dökseler annesi kızar. Ben hemen derim ki anneniz görmesin temizleyelim burayı kapatalım yumuşak baba yani." (Namık/Baba, 58y, Meth, T.)

Anlayışlı biri olmak, yumuşak mizaçlı olmak ve çocuk ile iletişime açık bir ilişki kurmak Namık Bey'e göre iyi babaların özellikleri arasında yer almaktadır. Kendisinin iyi bir baba olduğunu düşünen Namık Bey, bunu kendi babasının özellikleri üzerinden değerlendirmektedir.

"Bana göre ben iyi bir babayım. Niye iyi bir babayım. Çünkü ben her zaman yaptım ettim demeyeceğim çünkü o her babanın görevi. Ama ben dediğim gibi ben her zaman arkasında durdum. Ne isterse yapmaya çalıştım. Hayat olarak. İşte bak yanlışında arkasında durmadım. Yüzüne yüzüne söyledim bak... Ben babalık görevlerimin yüzde seksenini yapmışımdır kendime göre. Yüzde yirmi, belki neyi yapamadım belki birebir diyaloglarımız çok iyi değildi. Belki en büyük hatam zaten. En büyük hatalarımdan biri bunu ben yanıma alıp piyasaya sokmamamdı. Bunun da tek nedeni top oynadığı için. Ama bu vatandaş bunu bana kullandı yani. Çalışmamak için bunu bana kullandı." (Necmi/Baba, 52y, Bonzai, T.)

Necmi Bey de kendisinin iyi bir baba olduğunu düşünmektedir. Çocuğunun arkasında durmak, ne isterse yapmak ve birebir diyalogların iyi olmasını iyi babalığın göstergeleri arasında saydığı anlaşılmaktadır. Kendisinin eksik yaptığı şeyin de çocuğu ile olan diyoglarını iyi seviyede tutamaması olarak göstermektedir.

"Ben kendimi ilgili bir baba olarak görüyorum. Evlatlarına her zaman sahip çıkan, her zaman veren bir baba olarak görüyorum. Eğiten bir baba eğitmeye çalışan bir baba olarak görüyorum. Doğruyu, yanlışı söyleyen bir baba olarak görüyorum. Onlar için örnek olmaya çalışıyorum yaşım bu olmasına rağmen hala koşan koşuşturan onlar için bir babayım." (Fikret/Baba, 64y, Eroin, T.)

Fikret Bey'in de kendisini iyi bir baba olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Evlatlarına sahip çıkmak, daima veren olmak, eğitmek, örnek olmak ve çocuğu için koşturmayı iyi babalığın özellikleri olarak görmektedir.

"Vallahi ortanın üzerinde ne çok iyi ne de kötü denebilecek bir baba olduğumu düşünüyorum

Neden çok iyi bir baba demediniz neyi eksik gördünüz ?

Belki demin de söyledim ya duygularımı birçok yerde ifade edemediğim için bazı şeylerde eksiklik olduğunu düşünüyorum." (Necati/Baba, 55y, Kokain, T.)

Necati Bey ise diğerlernden farklı olarak kendisini ortalama bir baba olarak gördüğünü söylemekte ve çocuğu ile olan ilişkide duygularını ifade edememesinin ilişkilerine zarar verdiğini düşünmektedir. Söylemleri bu yönüyle iyi babanın duygularını ifade edebilen bir yapısı olduğunu düşündüğü de açığa çıkarmaktadır.

"Ben süper babayım ya vallahi süper babayım, hatalarım var mı var hatalarımız da oldu tabii ki olmadı değil. Ben çocuklarıma bir tek konuda baskı yaptım ikisine de Hatta Sefa'ya çok yaptım ,oğlum dedim okulu bırakacaktı, yapma Sefa dedim hayatını bitiriyorsun o konuda çok baskı yaptım. Vallahi dediğim gibi işte ben baba olarak süper babayım eğer süper baba olmasaydın benim

çocuğum şuan düzelmezdi. İyi babayım, düşkünüm çünkü onlar benim canım Ben eşime bile diyorum senin yerin ayrı bunların yeri." (Tarık/Baba, 51y, Eroin, T.)

Tarık Bey ise kendi babalığını "süper babalık" olarak tanımlamaktadır. Çocuklarına baskı yaptığı tek konunun okula devam etmeleri olduğunu belirten Tarık Bey, çocuğunun madde kullanımını bırakması ve kendi babalığı arasında bir ilişki kurduğu gözlemlenmektedir.

"*Bana sorsan, ben kendim için söyleyeyim. Ben iyi bir babayım. Ben isterim ki, ben aç kalayım, çocuğum aç kalmasın. Ben isterim ki bir sıkıntı gelirse önce benim başıma gelsin. Çocuklarımın başına gelmesin. Ben isterim ki, zarar gelirse bana gelsin onlara gelmesin. Ama ben dört dörtlük çocuklarımı büyüttüm, eğittim, geliştirdim. Maalesef yapamadım. Çünkü neden yapamadım ? Hem maddi bakımdan. Ben buraya gelirken tenekem yoktu. Üstüme atacak bir şeyim yoktu. Ben fakir bir insan olarak geldim." (Haydar/Baba, 57y, Uçucu, T.)*

Haydar Bey, iyi bir baba olduğunu düşünmektedir. Bu düşüncesini söylemlerinde öne çıkan fedakarlık olgusu bağlamında temellendirmektedir. Bununla beraber, çocuklarını büyütme ve yetiştirme konusunda hatalar yaptığını da kabul etmekte ancak bunun sebebinin maddiyat olduğunu düşünmektedir.

"*Ben baba olarak kendimi çok iyi görüyorum. Dışarıyı bilmiyorum bana nasıl bakar ama ben çok iyi bir baba olduğumu düşünüyorum. Yani dışarda bir kötülük yapmadım. Kimseye bir şey yapmadım. Kimseyle bir işim olmaz. Sabah kalkar işime giderdim. Akşam evime gelirdim. Evimde güler kaynaşırdım. Evimde yeğenlerim vardı hepsiyle beraber. Yerdik içerdik konuşurduk sohbet. Herkes sonra gider yatardı yani. Çocuğuma da iyi bir babalık yaptığımı düşünüyorum ama bu işe başladıktan sonra iyiliği miyiliği kalmadı yani. Hala şimdi hala peşindeyim çocuğumun. Düzelsin, yemem yediririm yani. Giymem giydiririm. O yüzden ben çocuğum doğduktan sonra 55 yaşındayım ben. Hemen hemen 45 yıldır sigara kullanıyorum. Çocuğum dünyaya geldiği günden beri ben evde sigara içmedim. Sigara içiyorum ama evde içmedim. Dışarı çıkar içerim. Balkonda içerim. Ama çocuğum şimdi, ben hala evde sigara içmezken, o tutuyor evde de içiyor her yerde içiyor. Sigarayı yakıyor tuvalete gidiyor. Evin içinde içiyor. Neye yaradı yani ? Ne diyeyim başka ?" (Necmettin/Baba, 55y, Eroin, K.)*

Kendini diğer babalar gibi iyi bir baba olarak değerlendiren Necmettin Bey'in kendisini, kendi halinde bir insan olarak tanımladığı anlaşılmaktadır. Madde kullanımıyla beraber babalığının da değişime uğradığı anlaşılan Necmettin Bey, oğlunun düzelmesi durumunda ona her türlü desteğini vereceğini belirtmektedir. Bununla beraber, kırkbeş (45) yıllık sigara kullanan bir baba olarak, oğlu doğduktan sonra evde sigara içmeyi bıraktığını ancak oğlunun şimdi evde madde kullandığını ifade eden Necmettin Bey, çabalarının neye yaradığını sorgulamaktadır.

Babaların kendilerini genel itibariyle iyi baba olarak tanımladıkları görülmektedir. Genel olarak katılımcıların söylemlerine bakıldığında madde kullanıcılarının babalarının olumsuz özelliklerini öne çıkarttıkları, babaların ise olumlu özellikleri zikrettikleri görülmektedir. Buna ek olarak ifadelerin iyi babalığa ilişkin çeşitli özellikleri vurguladığı anlaşılmaktadır. Buna göre; anlayışlı, yumuşak mizaçlı olmak, çocuklar ile iletişime açık olmak, bir baba olarak çocuğunun arkasında durmak ve gerekli desteği vermek, baba-oğul ilişkisine özen göstermek, eğitmek ve sahip çıkmak, sorunu olduğunda çözmek/peşinden koşmak, maddi gelir sağlamak, fedakarlık yapabilmek, fiziksel olduğu kadar duygusal olarak da kendini göstermek, sorumluluk alabilmek ve sorumluluk verebilmek, çocuklarına vakit ayırmak ve birlikte çeşitli aktiviteler yapmak katılımcıların öne çıkarttığı iyi babalık özellikleri arasında yer almaktadır.

4.5.3.3 Çocuk Yetiştirmeye Katılımda Bir Engel Olarak Çalışmak

Babaların, babalıklarına ilişkin düşünceleri arasında çocuklarının küçük yaştaki durumlarına ilişkin söylemleri de bulunmaktadır. Bu söylemler genellikle çocuğunun bakımına katılma etrafında şekillenmektedir. Burada en dikkat çekici unsur ise çalışmanın, çocuk ile ilgilenmeyi engelleyen bir niteliğinin olmasıdır.

"...Bazen kendi kendimize düşünüyoruz. Yav hanım. Bir tane oğlan tek var. Oğlan, kız benim için ayrı değil. Ben kızları daha çok seviyorum. Ama tek erkek oğlumuz var, ona sahip çıkamadık. Ne sen çıktın ne ben çıktım. Ne sen disiplin uygulayabildin. Ne ben. Ama benim suçum olmayan, ben hep ekmek parası için dışarlardaydım hocam... Burdan Ordu'ya gidiyorduk hocam. 4 aylık, 3 aylık iş vardı. Gidiyorduk işi bitir geliyorduk. Orayı bitirip gitmiyorduk bu sefer başka bir ile gidiyorduk. Trabzon'a gidiyorduk. Batman'a gidiyorduk. İzmir'e gidiyorduk. Ekmek peşindeydik hocam. Ekmek. Başka hiçbir şey değil ekmek... Keşke olmasaydı hocam. Olmasaydı daha iyiydi. Şartlar zor olduğu için Urfa'da geçim olmuyordu hocam. 8-9 insan bilek gücüyle nasıl geçinecek hocam olmuyordu yani." (Turhan/Baba,54y, Meth, K.)

Turhan Bey, oğlunu yetiştirme konusunda problem yaşadığını kabul etmekte ancak çalışması sebebiyle, kendi tabiriyle "ekmek parası" için farklı şehirlerde olduğunu belirtmektedir. Burhan Bey'in işlerinin genellikle şehir dışında olduğu anlaşılmakta ve sürekli bir şehirden diğerine geçmesi nedeniyle evine sık gelemediği düşünülmektedir. Bu da baba yokluğunu tetikleyebilecek bir unsur olarak değerlendirilebilir. Kalabalık ailesine bakmanın zor olduğuna değinen Turhan Bey, şartların kendisini buna zorladığını belirtmektedir.

"*Baba çalışır, baba vaktin nasıl geçtiğini anlamaz. Ben anlamadım yani. Çünkü hep çalışmak. Hep çalışmışım yani. Çalış gel eve. Çocuklara vakit ayır. Ne kadar zamanın var arkadaş. Dedim ya baştan yedi yirmidört çalışıyorduk o zamanlar. En erken eve geldiğim 22:00. Evde ne kadar oturayım. Sabah kalkacan 07:30'da. Alırdık işte kucağına seversin, edersin, yemeğini yersin*

o kadar. Bir hafta sonları. Hafta sonu gelir, ya kendine mi ayıracan onu çocuklarına mı ayıracan onu. Eğer başında aklı başında biri yoksa yönetecek genç yaşta baba olmak akıl karı değil ben bunu bilir bunu derim." (Ziya/Baba, 54y, Bonzai, T.)

Kendi babalık tecrübesini çalışmak üzerinden okuyan Ziya Bey, babaların sürekli ve yoğun bir şekilde çalıştığını belirtmektedir. Bu iş temposunun çocuklara vakit ayırma konusunda önemli bir engel olduğu, sabah işe giriş ve akşam işten çıkış saatlerine bakıldığında babanın çocuk bakımına katılamadığı ve yeterince ilgilenemediği düşünülmektedir. Bahsedilen iş çıkış saatlerinin genellikle mavi yaka işçiler için geçerli olduğu dikkate alınırsa özellikle bu işçi sınıfının çocuk bakımına katılımda işi sebebiyle sorun yaşadığı görülmektedir. Erken yaşta çocuğu olan babanın içinde bulunduğu bu durumu tek başına çözmesinin zor olduğunu düşünen Ziya Bey, erken yaşta babalığı önermemektedir.

"*Valla yanlış yaptığımız şudur, ilgilenemedik dükkandan dolayı ilgilenemedik işten dolayı. 15-16 saat devamlı dükkandasın yani cumartesin yok, pazarın yok herhangi öyle bir şey yok ondan olabilir. Dükkanı açıyorsun. O gidiyor kendi nereye gittiğini takip edemiyorsun sonuçta. Çağırıyorsun onla konuşuyorsun, şeyini yapıyorsun nerdesin, burdayım diyor o şekilde. Ama evlendikten sonra ve ayrıldıktan sonra iyicene şey yaptı. 2014'te ayrıldı iyicene ondan sonra şey yaptı zaten." (Harun/Baba, 56y, Bilmiyor, T.)*

Harun Bey de benzer şekilde çalıştığı iş sebebiyle çocuklarına yeteri kadar vakit ayıramadığını düşünmektedir. Kendi işinin sahibi olması sebebiyle yoğun çalışmasını bir yanlışlık olarak değerlendirdiği görülmektedir.

"*Ben özellikle gece gündüz çalışıyordum. Yurt dışına gidiyordum sürekli. Çocuklara vakit ayırmadım. Oğlumu biraz büyütseydim, karşıma alsaydım daha farklı olurdu. Biz hediye veriyoduk yani bişe getiriyorduk tamam diyorduk. Kendimi suçlu hissediyoum. Para kazandım ama öbür tarafta kaybettik yani." (Serkan/Baba, 48y, Uçucu ve Skunk, K.)*

"*Yoğun derken işte uzaklara gidiyordum. Uzaktı benim iş yerim. Evet o ara çoluk çocuktan uzak kaldım ben" (Yavuz/Baba, 72y, Bonzai, T.)*

"*Bizim şöyle ben kamu görevi yaptım. Ben özel iş de yaptım. Yani yoğun bir çalışma ortamındaydım. Çocukların büyümesini tamamen hanımın altında oldu. Hanımın biraz şey bir yapısı var titiz bir yapısı var. Yani baskıcı gibi yapısı var böyle dominant yapısı var. Çocuklar üzerinde çok ayrıntıları dikkat eder." (Serdar/Baba, 61y, Esrar, T.)*

Bu konuda diğer babaların söylemleri de yukarıdaki gibidir. Görüldüğü üzere babanın yoğun iş hayatı ve çalışma temposu, çocuğu ile olan ilişkisini direkt olarak etkilemektedir. İş kolunun ne olduğundan bağımsız şekilde baba fiziksel olarak evde var olamayacak kadar yoğun bir iş temposuna

sahipse veya evde geçirdiği sürede çocuklarıyla aktif vakit geçiremiyorsa bu durum baba-oğul ilişkisi üzerinde birtakım olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Özellikle babanın tatil yaptığı bir gün yoksa veya bir gün tatil yapıyorsa kendine vakit ayırmak, dinlenmek ve çocuklarla ilgilenmek arasında kalabileceği düşünülmektedir. Tüm bunlar, babaların çocuklarının bakımına katılmasında ve aktif ilgi göstermesinde çalışmanın bir engel olarak ele alınabileceğini göstermektedir.

4.5.4.Babalık İnşaası için Bir Referans Noktası Olarak Babalar

Katılımcıların söylemlerinde kendi babalarına benzemek veya benzememek, çocuklarına kendi babaları gibi davranıp davranmamak üzerinden şekillenen görüşlerin bulunmaktadır. Katılımcılar için babaları, kendi babalıkları için bir referans noktası işlevi görmektedir. Bu referans ise baba gibi olmak veya baba gibi olmamak şeklinde ele alınabilir. Ancak babanın olumsuz referans olarak alınmasının daha yaygın olduğu görülmektedir.

"Siz de erkeksiniz, belki baba olacaksınız belki babasınız bilmiyorum. Ben de belki bir gün baba olacağım. Kendi aile kavramımdan dolayı baba olmayı düşünmedim. Evlilik de geçirdim boşandım. Ama baba olmak hiçbir zaman benim için seçenek değildi. Ben baba olsaydım ama böyle bir baba olmazdım." (Akın/Bağımlı, 36y, Eroin, T.)

Ailesiyle yaşadıkları sebebiyle baba olmayı düşünmediğini söyleyen Akın, babası gibi bir baba olmak istemeyeceğini belirtmektedir.

"*Valla babam iyi niyetli bir insandı. Biraz cehalet vardı. Okul anlamında eğitimi azdı. Ama iyi niyetliydi. Kesinlikle kötü niyetli değildi. Onun da zaafiyetleri vardı. Alkol özellikle zaafiyetiydi. Kötü anlamda da bakarsam maalesef çok bir alakası olmadı bizle, yetişirken çok yalnızlık hissettim. Sonradan tespit ettim daha doğrusu bunları. Sonradan farkına vardığım şeyler yani. İşte babamın yapmadıklarını yapmaya çalışıyorum. Aslına bakarsanız o kötü anlamda bir örnek oldu benim için. Öyle düşünüyorum." (Cumali/Bağımlı, 45y, Esrar, T.)*

Babasının iyi niyetli olduğuna inanan, zaafiyetlerinin farkında olan Cumali, büyürken çok yalnızlık hissettiğini belirtmektedir. Kendi çocuklarıyla olan ilişkisinde babasının yapmadıklarını yapmaya çalıştığı ve bu anlamda babasını kendisine olumsuz referans olarak aldığı anlaşılmaktadır.

"*Ben derim abi. Ben hep derim. Benim şimdi kız arkadaşım var. Biz de ciddi düşünüyoruz. Her zaman diyorum ona ben asla kendi babam gibi olmayacağım. Ben oğluma ya da kızıma her gün seni seviyorum diyeceğim. Her gün alıp onu bir yerlere götüreceğim. Babamın benle yaşamadıklarını ben onla yaşacağım. Ben babam gibi bir baba olmayacağım. Hiçbir zaman hem de. Yine büyük konuşmayayım, Allah bilir ama ben bunu biliyorum abi. Çünkü ben bunları yaşadım abi tecrübe ettim. Uyuşturucuyu da çok güzel tecrübe ettim. Oğlumla nasıl, kızımla nasıl ilgileneceğimi*

biliyorum. Onun uyuşturucuya gitmemesi için neler yapacağımı da çok iyi biliyorum. Çünkü ben bu yollardan geldim. Asla babam gibi olmayacağım. Asla hem de." (Bekir/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Bekir, *"ben babam gibi bir baba olmayacağım"* diyerek tıpkı Cumali gibi babasının davranışlarını olumsuz referans olarak almakta ve bunları bir çıkış noktası olarak belirlemektedir. Özellikle çocuklarıyla ilgilenmek, sevdiğini söylemek ve duygu ifadelerine ilişkide yer vermek Bekir'in babalık anlayışında kendisini göstermektedir.

"*Sert mizaçlı olmak yerine çocuk gelsin benle arkadaşı gibi konuşsun dertleşsin, gezelim şey yapalım sıkıntı yok yani. Ben nasıl annemle muhabbet ediyorum benim çocuğumda gelsin benle muhabbet etsin yani. Öyle olmasını isterdim yani." (Abdullah/Bağımlı, 26y, Karışık, T.)*

Abdullah'ın söylemleri de Bekir ile bir noktada benzeşmektedir. Abdullah da babası gibi olmamak istemektedir. Bunu daha yakın baba-oğul ilişkisi kurmak üzerinden temellendirdiği görülmektedir. Bekir de Abdullah da kendi yaşamlarında tecrübe edemedikleri yakın baba-oğul ilişkisini bu manada kendi babalıklarına referans almaktadırlar.

"Abi Allah nasip ederse bir gün bir evlilik yaparsam, çoluk çocuk sahibi olursam babamın yaptıklarıyla benim yaptıklarım Allah'a da büyük konuşmak istemiyorum ama ben babam gibi olmam ya. Hani olmamam lazım yani. Çünkü önümde en büyük örnek olarak kendim varım. İnsan kendi yaşadığı hayatı bilmez mi yani. Kendi düştüğü yeri, kalktığı yeri bilmez mi yani insan düşe kalka yürümeyi öğreniyor, biz düşüyorduk benim babam, niye düştün diye dayak yiyorduk yani. Abi ben yeri gelir oğlumu yediririm içiririm kendim aç kalırım ona yediririm, ama asla ama asla benim babam beni sevmiyor düşüncesini ona vermem abi. Elimden gelen sevgiyi ona veririm yani. Ben oğluma çok sıcak bakarım yani ben göremedğim sevgiyi kat kat ona veririm yani. Her şeyimi her şeyimi veriririm yani. Benim gibi olmaması için her şeyimi veririm yani." (Yiğit/Bağımlı, 22y, Metamfetamin, T.)

Babası gibi olmaması gerektiğine ilişkin en büyük örneğin kendisi olduğunu belirten Yiğit, babasının davranışlarının onu bugün olduğu insan haline getirdiğini düşünmektedir. Babasının hatalara karşı tahammülsüz ve duygularını ifade etmeyen bir yapıda olduğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber, mesele yalnızca duygu ifadesinin eksikliği değil, bir baba tarafından sevilmediğini düşünen çocuk olma meselesi gibi görünmektedir. Yiğit kendi babalık pratiği için bu noktaları referans almakta ve çocuğunun kendi gibi olmaması için çabalayacağını belirtmektedir.

"*Bizim anadoluda genelde böyledir yani. Biz de büyüklerimizden böyle gördüğümüz için. Tabii ben babamlara nazaran daha ilgili şefkatli davranmışımdır yani. Benim babam hala bana uzak durur yani 87 yaşında. Bana hala uzak durur yani... Tabii ben babamlara nazaran daha ilgili şefkatli*

davranmışımdır yani. Benim babam hala bana uzak durur yani 87 yaşında. Bana hala uzak durur yani." (Necmi/Baba, 52y, Bonzai, T.)

Necmi Bey, 87 yaşındaki babasıyla ilişkisinin önceleri olduğu gibi hala mesafeli olduğundan bahsetmektedir. Kendisinin ise çocuklarına karşı daha şefkatli davrandığını söylemekte bu davranışını ise babası ile kıyaslama yaparak ölçtüğü görülmektedir.

"*Yani ben aslında babam babam 101 yaşında öldü yakında öldü birkaç ay önce, babam çok dominantı. Çok otoriterdi. Çok böyle sevgi ortamı yaşayamadık. Bir de çok eski aramızda kuşak farkı da fazlaydı, ben en küçük çocuktum babamdan sevgili bir ortam yaşamadım. Çocuklarıma da aşırı düşkünlüğü bu manada yani. Çocuklarıma Sevgi yoksunluğu böyle eksiklik göstermedik" (Serdar/Baba, 61y, Esrar, T.)*

Babası henüz vefat eden Serdar Bey, babasının otoriter bir yapısının olduğundan ve "sevgi ortamı" yaşayamadığından bahsetmektedir. Kendi çocuklarına karşı aşırı düşkün oluşunu da bununla açıklamaktadır. Kendisinin hissettiği sevgi eksikliğini, çocuklarının hissetmemesi adına gayret göstermektedir.

"Benim babamla olan ilişkim şöyle söylim ben hemen hemen 13, 14 yaşına kadar babama baba demedim öz babam olmasına rağmen. Babamı da 2 sene oldu işte kaybedeli 2.5 sene olacak. Bu yüzden yani. Ben çocuklarımla arkadaş gibiyim. Oturuz gezeriz sohbet ederiz takılırız. Yani baskı yok... ben çünkü benim ailemden gördüklerimi ben çocuklarıma yapmak istemedim. Ben biraz nasıl söyleyim. Ezildim. Ezildiğim için çocuklarıma aynı şeyi yaşatmayacağım dedim. O şekilde. (Tarık/Baba, 51y, Eroin, T.)

Kendi babasıyla ilişkisinin mesafeli olduğu anlaşılan Tarık Bey, kendi ailesiyle olan ilişkisinde yaşadıklarını çocuklarına yaşatmamak adına farklı bir babalık sergilemeye çalışmaktadır. Bu babalık; çocuklarıyla sohbet etmeyi, gezmeyi, birlikte vakit geçirmeyi ve baskı yapmamayı kapsamaktadır. Kendi babalığını bunlar üzerinden şekillendiren Tarık Bey'in, babasından bunları göremediği anlaşılmaktadır.

"*Valla hocam benim eksiklerim var hocam var. Biz baba tarafından da fazla sevgi görmedik hocam. Babamdan o sevgiyi görmedik hocam. Babamız bizi yıllarca yıprattı çalıştırdı. Kendisi bir şey sahibi olmadı bırakmadı biz de bir şey sahibi olalım. Hala da kendisi 75 yaşında hala da yani sinirlense o yaşta elinden gelse bizi dövebilir yani hocam. Biz babadam şefkat merhamet görmedik yani hocam. Ama ben çok şefkatli merhametli bir insanım. Ben insanların kalbini kolay kolay kırmam hocam. Ben yıllarca inşaatlarda çalıştım bir insan benden şikayetçi olmadı hocam. Oturaklı edebli bir insanım öyle bir kişiliğe sahibim." (Turhan/Baba,54y, Meth, K.)*

Babasından sevgi göremediğini ve babasının öfkeli bir insan olduğunu anlatan Turhan Bey, babasının aksine kendisini şefkatli bir insan olarak tanımlamaktadır.

Madde kullanıcılarının ve babaların, söyemlerine bakıldığında babaların olumsuz olarak referans alındığı noktaların temelinde yakın ilişki kurmak ve şefkat ve duygusal iletişimin eksikliği öne çıkmaktadır. Babalarından bunları göremeyen katılımcılar, kendi babalıklarını bunları çocuklarına vermek üzerine şekillendirmektedirler. Bu anlamda katılımcıların kendi babası gibi olmak ve olmamak arasında çoğunlukla kendi babası gibi olmamayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Bu görüşün aksinin belirten bir katılımcı bulunmaktadır. Babasının tüm süreçlerde kendisine destek olduğu ve arkasında durduğu bilinen Gökhan, babalığı kendi babası üzerinden "*baba olmak, babam gibi olmaktır"* diyerek tanımlamaktadır. Bu yönüyle yalnızca Gökhan'ın babasını, kendi babalığı için referans noktası olarak aldığını anlaşılmaktadır.

"*Yani baba olmak, babam gibi olmaktır diyebilirim yani. Babam ne olursa olsu arkamızda durdu yani. Yanlış bir şeyde yaptıysan kötü bir şeyde yaptıysan düzeltirim arkandayım yani sen bunu yapmşsın ama iş işten geçmiş yapmadan önce gelseydin ama yapmışsın iş işten geçmiş gel bunu düzeltelim bunu daha çok, yani hata ne kadar yaparsan yap gel bunu düzeltelim amacında yani. Senin daha iyi bir yola sokmanın amacında. Her zaman yanımda yani." (Gökhan/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)*

4.6.Bağımlılık Tedavisinde Babalar

Madde kullanan oğlu olan babaların, madde kullanım tedavisi sürecinde tedaviye olumlu ve olumsuz etkileri bu bölümde ele alınacaktır. Bağımlılığın ve tedavi sürecinin doğası dolayısıyla bu süreçte babaların tutum ve tavırları değişebilmekte, beklentiler ve hayal kırıklıklarıyla devam eden bir yapıyı içerebilmektedir.

4.6.1.Tedavi Sürecinde Baba Faktörü

Madde kullanımı tedavisi sürecinde aile çok önemli bir rol oynamaktadır. Genel olarak bu tanım aile üzerinden yapılsa da aslında bu aile ile çoğu zaman anne veya eşler kastedilmektedir. Zira babaların tedaviye anneler kadar aktif katılım göstermediği bilinmektedir.

4.6.1.1 Tedaviye Aktif Katılmamak

Babaların tedavi sürecinde, tedaviye karşı olan tutumları genel itibariyle uzak durmak şeklindedir. Buna Yusuf'un söylemlerinde rastlamak mümkündür.

"*Hiç dahil olmadı. Tamamen annemin mücadelesidir. Başka bir şey değil yani.*

Neyi yapmadı peki ?

Annemin yaptıklarını yapmadı açıkçası. Kıyaslarsak neyi yapmadı, işte psikologla diyalog kurayım, belki de yaptı günahını alıyorum hani şimdi mutlaka yaptığı anlarda olmuştur. Karşıma gelip ben de sana şunu yapmıştım diyebilir, hatırlama kısmında eksiklik çekiyorum gerçekten. Ya da ilerek mi unutuyorum, unutmak mı istiyorum bilmiyorum ama annemin daha çok mücadele ettiğini biliyorum yani." (Yusuf/Bağımlı, 28y, Kokain, T.)

Madde kullanımı tedavisi gören Yusuf, bu süreçte babasının neredeyse sürece hiç dahil olmadığını ve tamamen annesinin destekleriyle ilerlediğini anlatmaktadır. Annenin, babadan daha aktif şekilde tedaviye katıldığı görülmektedir. Yiğit'in babası da tedavide aktif olarak yer almamaktadır.

"Valla bir işte dediğim gibi ben senin yanındayım, kelime olarak bana şey veriyor mesela atıyorum ben burdayım bir defa babam beni kendi numarasından arayıp, napıyorsun demedi. Yemin ederim beni şu derneğin telefonu çalıp da hocam ya da bir arkadaşım Yiğit baban arıyor demedi yani. Şimdi mesela geçenlerde annemle görüştüm, babam ne yapıyor diyorum yani soruyorum, babam illa ki napıyor diyorum o da sana gönül koycak bak hiç arayıp sormuyor dedi. Ben şimdi tedavi sürecindeyim burda mücadele eden benim savaş veren benim, elhamdülillah o kadar büyük sıkıntılar çekmiyorum hani rabbime binlerce kez şükürler olsun, halim çok iyi eski günlere rağmen çok çok iyi, ama ben beklerim ki babam bir arasın, babam bir sıkıntun var mı, bir ihtiyacın var mı, nasıl orda durumun iyi mi, hani bir sorun yaşıyor musun, bir işe girdin mi, neler yapıyorsun böyle bir sorular bekledim yani. Beni bile sormasa burdaki insanları sorsa Kamil abimi sorsa, en azından babam beni aradı derim yani. O da yok yani beni aramaz hep annem arar hep. Her gün arar yani." (Yiğit/Bağımlı, 22y, Metamfetamin, T.)

Yatılı tedavi alan Yiğit, bu süreçte babası tarafından aranmadığını ancak annesinin ise her gün kendisini aradığını belirtmektedir. Babanın Yiğit'i aramaması ve durumunu sorup ilgilenmemesi tedaviye katılım sağlamadığını direkt olarak göstermemekle birlikte ilgisiz davranmanın, aktif tedavi katılımının zayıflığını işaret edebileceği düşünülmektedir. Babalardan Nedim Bey ise bu konuya ilişkin bir tespitte bulunmaktadır.

"Bu gruplara gitmenin bir tek amacı var anne babanın da gitmesi lazım. Bizim gittiğimiz grupta 20 kişi vardı en az. 20 kişinin içinde üç tane erkek vardı geri 17 tane kadın. Kocaları gelmiyordu kocaları bir geliyordu, ilk geldikleri zaman bir kere geliyorlardı bir daha gelmiyordu. Bu iş bir tek kadınla yapılacak bir iş değil. Çünkü herkes hasta. Biz biliyoruz bunu. Bir kişi şeyse herkes hasta. Kardeş de hasta, anne de hasta, baba da hasta, babanne de hasta çünkü çocukların her gün gözünün önünde eriyor. Bunun bilincini oraya giderek öğrenmek lazım. Ben de başta yapamıyorum. Ya diyorum gitsin ben artık yapamıyorum" (Nedim/Baba, 55y, Bonzai, T.)

Nedim Bey'in bahsettiği gruplar kendine yardım gruplarıdır. Bu gruplara anne ve babanın birlikte katılmasının önemine dikkat çeken Nedim Bey, katıldığı grupta genellikle annelerin olduğunu, babaların ise birkaç seferden sonra gelmeyi bıraktığını belirmektedir.

Babanın tedaviye katılımının az olmasını Kasım Bey "yenilgiden kaçmak" olarak tanımlamaktadır.

"*Yenilgiyi bir başkalarının da şahit olmasını istememekten kaynaklı babalar hep uzak duruyor. Bu bağımlılık sarmalındaki süreçte çocukların yanında hep anneleri görürsünüz. Baba sadece ve sadece o kadar mekanik ki evde doğru dürüst bir yemek sofrası hazırlamak, mutfağa girip yemeğe yardımcı olmak gibi bir şey yok. Sanki girince apoletleri sökülüyor. Bir sorunla karşılaşınca da ben parayı veririm. Ben olanağı sağlarım gerisi size kalmış gibi bir durumla karşılaşıyor." (Kasım/Baba, 55y, Eroin, T.)*

Kasım Bey'in babanın yenilgisi ile kastettiği, daha önce bizim de yine Kasım Bey'in söylemleri üzerine belirttiğimiz topluma karşı alınmış bir yenilgi gibi durmaktadır. Evi, dışarıda yani toplumda temsil eden baba, kendisini temsil eden oğlunun hataları karşısında topluma karşı yenilgi hissedebilmektedir. Farklı açıdan bakılacak olursa, bu şekilde düşünen veya hisseden babaların tedavide daha aktif rol oynayıp, bir an önce sorunun çözülmesini hedeflemesi ya da komple silik bir profile geçmesi beklenebilir. Babaların bilinçli veya bilinçsiz şekilde yapacakları bu tercihler ise tedavi sürecinin başarısı adına önemli bir rol oynamaktadır.

4.6.1.2 Tedavide Maddi Destek Kaynağı Olarak Babalar

Kasım Bey'in *bir sorunla karşılaşınca da ben parayı veririm. Ben olanağı sağlarım, gerisi size kalmış gibi bir durum..."* şeklinde ifade ettiği, babanın tedavinin maddi tarafında daha çok aktif olması, babaların tedavide üstlendiği önemli sorumluluklar arasında yer almaktadır. Ancak yoğun maddi destek sağlamak, babaları manevi desteği yalnızca anneye bırakmaya ya da bu konuda herhangi bir katılımda bulunmamaya itebilmektedir. Çağatay'ın söylemleriyle bizim düşüncelerimiz bu anlamda paralellik göstermektedir.

"2011'den bu yana tedavideydim yani. Babam manevi yönde o kadar karışmazdı kendi iç dünyama vs., maddi yönde hep destek oldu. Manevi yönler için desteğimi hep annemden aldım. Yani babam hastaneye gidiyorum aynı iş yerinde çalışıyoruz iş yerinden izin alıp çıkmam tamam sıkıntıyı çekerdi ama bana yansıtmazdı daha çok üzülmemem için gereken özveriyi gösterirdi bana yansıtmazdı." (Çağatay/Bağımlı, 32y, Kokain, T.)

Uzun süredir tedavi sürecinde olan Çağatay, bu süreçte babasının daha çok maddi destek sağladığını, manevi desteğin ise genellikle annesi tarafından verildiğini belirtmektedir.

"Ya var ya. Biz bunu, bu devlet hastanesine götürelim dedik. Orayı istemedi beyefendi. Orda şeyler var aşırı derecede bağımlılar. Ondan sonra bir yer bulduk psikolojik o da Bebek'te. Kardeşim ya biz kimiz kim, Bebek'teki doktorların yanına gitmek kim ? Belki sizi bilginiz ondan Yüz kat daha üstün ama adam orda tutmuş ya muayenehanesini. Operasyoncu bunlar yani. Gittik bir iki kere. Bu işle alakalı. İlgilenmekten bahsediyorum. Olmadı başarılı olamadık. Biz başarılı olduk diye düşünüyorum anne baba olarak. İstiyor yapıyoruz da. Bizim görevimiz bu artık. Ondan sonra Kadıköy'de miydi oda gittiği bir yer yani. Oraya gitti. O da paralı. Doktorlar şeyden geliyor amatemden geliyor. Ama bir gittiğimizde veriyoruz kardeşim bin lira, sekizyüz lira, binüçyüz lira onlar da yazıyor kardeşim, yazıyor da yazıyor. Maddi olarak bittik yani. Destek diyorsun ya destek ondan bahsediyorum. Ya benim de belli bir gücüm var. Ben de belli bir yere kadar gidebiliyorum. Ya devam edeyim de sende bir ışık yok kardeşim. Ben sana uğraşıyorum." (Ziya/Baba, 54y, Bonzai, T.)

Oğlunun madde kullanım tedavisi alması için çeşitli tedavi imkanlarına başvuran Ziya Bey, sürekli para ödediğinden ancak bir sonuç elde edemediğinden bahsetmektedir.

"Hep peşinden koşuyoz, hala da koşuyoz. Az çok farkedersin sen de ama burda konuşuyoz ama eve gittiğimiz zaman da devamlı konuşuyoruz. Artık bıktık konuş konuş konuş. Artık bıktık hep aynı şeyleri konuşmaktan bıktık. Bazen yeğenlerim falan gelir böyle bir konu çıkar ben fıttırıyorum o zaman. Artık konuşulmasın diyorum yani. Evde konuşulmasın diyorum ama yine konuşuluyor. Geçen sene ***özel bir hastaneye*** [54]*yatırdım. Orda çipi taktırdım. Aldım geldim yani ben arabam vardı önceden. Kaza yaptı arabayla hanımın kolu kırıldı. Benim hala bir kolumda arıza var. O arabayı o zaman sattım. Baya bir borca da girdim o arabadan. Zaten birazını kredi ile almıştım. Arabadan da zarar edince. Sattım arabayı ama zararla sattım. Bu sefer borca giriyorsun daralıyorsun ödeme sıkıntısı çekiyorsun. Zaten aldığın maaş düşük. O yüzden de çalıştım baya da iki senedir çalışmıyorum. O* ***özel hastaneye*** *kaç defa telefon ettim. Bir sefer bozdu gittik bir daha taktırdık. Temizlettik geldik bir daha taktırdık" (Necmettin/Baba, 55y, Eroin, K.)*

Necmettin Bey'in de tedavinin maddi tarafının karşılanması adına çabaları olduğu görülmektedir. Bağımlılık tedavisi özel hastanelerde yapılması durumunda oldukça maaliyetli olabilmektedir. Bu maaliyetin altından herhangi bir sorun yaşamadan kalkmak ise her aile için mümkün görünmemektedir. Maddi olarak böyle bir yükün altına girmek hem baba da hem de ailenin genelinde çeşitli sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilir. Sürekli para harcayan, tedavi için imkanlarını kullanan babaların, böylesine uzun süreli ve sürekli relapslar ise seyreden bir tedavinin psikolojik boyutunu kaldırmakta güçlük çekebilecekleri düşünülmektedir.

[54] Hastane adı gizlenmiştir.

"Sadece yatma değil şimdi yeni bir şeyler çıkartmışlar iki ayda bir, üç ayda bir takılmak üzere palet hikayesi sonda ilaç sonra, 15 günde bir terapi. Bunların hepsi var. Bir hastaneye yatma 1 haftalık o da. Detoks işlemi, seansı vs. 15-20 bin lira. Altında rakamlara çıkamıyorsunuz. Tekrar hastaneden tedavi süreci diye tanımlanan bir hafta, 3 gün, 4 gün. 1 gün sonra kullanıma döndüğü zaman ailede korkunç bir yıkım. Bu ekonomik faturayı bedeli ödemek zorunda olan baba için de büyük bir yıkım oluyor. Zaten birinci faturanın altından daha kalkamamış onu ödeyememiş, sıfırlayamamış bir babanın o hayal kırıklığı ile meseleye o kadar uzak ki. Bir de parasıyla da baş edememiş. Zaten öncesindeki o çocukla çatışmalar yüz göz olmamak adına." (Kasım/Baba, 55y, Eroin, T.)

Babalar, çocuklarının tedavisinde maddi boyutta da olsa yer almaktadırlar. Lakin, sürekli verilen maddi desteğin boşa çıkmasının, baba-oğul ilişkisinde problemlerin doğmasına ve babanın daha az tedaviye katılmasına neden olabileceği düşünülmektedir. Çünkü babalalar ilk yenilgisini oğlunun madde kullanımıyla almışken, ikinci yenilgisini de parasıyla çare olamayarak almaktadır.

4.6.1.3 Tedavi Sürecinde Baba Desteğinin Yeri ve İşlevselliği

Tedavi sürecinin yıpratıcılığı ile başedememiş ve kendini iyice geriye çekmiş babaların bazı davranışları, madde kullanımını tetikleyici ve tedaviyi ketleyici bir etki yapabilmekte ya da destekleyici tavırlarıyla tedavi sürecine katkı sağlayabilmektedir. Örneğin Yusuf bu konuda şunları söylemektedir:

Babanın verdiği destek az da olsa verdiği desek sana yardımcı oldu mu?

Tabi. Zaten problemin çıkış noktası o olduğu için inan ordan gelen destek insanı daha çok rahatlatıyor. Gerçekten öyle yani. Çok daha farklı bir pozisyonda olabilidik. Destek daha tam anlamıyla gerçekleşiyor olsaydı. Çünkü hiçbir şey haketmiyorsun şeyi var hayatta, yaşadım. Bu cümleyi binlerce kez duymuşumdur." (Yusuf/Bağımlı, 28y, Kokain, T.)

Yaşadığı sorunun çıkış noktası olarak nitelendirdiği babasının, tedavi süreci içerisinde gösterdiği destekleyici tavırların kendisine yardımcı olduğunu belirten Yusuf, babasının bu sürece tam anlamıyla destek vermesi durumunda ilişkilerinin farklı bir noktada olabileceğini düşünmektedir. Metin de benzer düşüncelere sahiptir:

"Desteklediğini hissetsem güzel olurdu. Hala kullanırsam şöyle yaparım, kullanırsam böyle yaparım demek yerine destekleyici şekilde kullanmamı söyleseydi tabii ki de daha mutlu olurdum, daha güvende hisserdim. Belki kullanma isteğim daha az olurdu yani bilmiyorum ama illaki etkisi olurdu yani. Olumlu yönde etkisi olurdu. O hala tam tersi otoriter davranmaya çalışıyor yani kullanırsan şöyle yaparım böyle yaparım." (Metin/Bağımlı, 27y, Kokain, K.)

Metin, tedavi sürecinde babasının desteğini görebilseydi işlerin biraz daha kolay olabileceğini düşünmektedir. Toplamda bakıldığında babasının tedavi süreci içerisinde olmadığını söylemek yanlış olacaktır. Zira Metin tarafından doğru olduğu düşünülmeyen otoriter bir tavır ile oğluna yardımcı olmaya çalışmaktadır. Ancak babasının daha yapıcı, tehditten uzak ve samimi desteklerinin Metin'i güvende hissettirebileceği ve belki de kendi tabiriyle daha az kullanım isteği yaşamasına neden olacağı düşünülmektedir. Metin'in kullanım isteğine yaptığı atıf önem arz etmektedir. Bu ifade ile babasının tavırlarının madde kullanım isteği ile bir bağlantısının olabileceğini düşündürtmektedir.

"Peki babanın verdiği ya da vermeye çalıştığı destek sana yardımcı oluyor bu süreçte? Nasıl bir yardımı oluyor?

Abi bana yardımcı olmuyor ya hani, yardımcı oluyor desem yalan söylerim yani. Heh şöyle de bir şeyi var bana zararı da olmuyor babamın. Önceden mesela bana yardımcı olamıyordu, üstüne bir de agresif davranıyordu sert davranıyordu. Beni çıkmaza sokması, bana daha çok zarar veriyordu. Şuan bana zarar veriyor ne yararı oluyor hiçbir sıkıntı yok yani. Babam yokmuş gibi. Sadece annem varmış gibi." (Yiğit/Bağımlı, 22y, Metamfetamin, T.)

Yiğit ise meselenin başka bir boyutuna dikkat çekmektedir. Baba, tedavi sürecinde Yiğit'e destek olmamaktadır. Burada destek ile ifade etmek istediğimiz elbette manevi destektir. Babasının kendisine destek olmadığını ancak "artık" köstek de olmadığını ifade etmektedir. Daha önceleri babasının agresif ve sert tavırlarının zarar verici olduğunu ancak Yiğit için babanın sürecin içeisinden tamamen çıkmış olmasının varlığından daha çok fayda verdiği anlaşılmaktadır.

"*Baban tedavide sana destek oldu mu ?*

Olmadı, köstek oldu. Ben burdayım, tedavi oluyorum işte gel, napıyorsun orda Çanakkale'ye gel, tedavin bitmedi mi hala ? Bin sefer anlatmama rağmen. Yalnız kalmamak için çağırırdı bağımlı ya hani. Şey olsun diye. Şimdi bile arasa gel der hani. Şuan çok diyemiyor tabi işim falan olduğu için ama yine diyor. Çok öfkelendiriyordu beni bu ama artık o kadar öfkelenmiyorum. Çok kızıyordum. Hiç durmadı tedavi konusunda yanımda." (Salih/Bağımlı, 34y, Eroin, T.)

Salih'in ifadeleri de babanın tedavi sürecinde bir engel olarak da değerlendirilebileceği göstermektedir. Babasına tedavi sürecini defalarca anlattığını belirten Salih, babasının bu tavrının önceden kendisini öfkelendirdiğini ancak artık bu öfkenin azaldığını belirtmektedir.

Babaların tedavideki destekleyici tavırları da değişkenlik gösterebilmektedir. Örneğin Sadık'ın babasının tavrına bir örnek olarak verilebilir.

"*Babam hep bir yerde destekleyici bir modeli vardı. Gitsin tedavi olsun. Bir şeyler yapsın tarzında ama yine o sorumluluğunu gösterip sorumluluktan kaçan bir modeli vardı. Sadece destek*

sözel bir destek. Kayma dönemlerim varsa, daha kötü beceriksizliğim veya içeceğime yönelik güvensiz tavırları olan baba ama biraz toparlamaya başladığımda tekrardan sözel, gidip içme yani kendi bireyselliğini alıp bireylere götürmeye çalıştığı, problemin nasıl aşılacağı konusunda kendisi bir yerlerden yardım arayan bir model yoktu... Daha nereye gittin ne yaptın konusunda ne işe yarar konusunda bilgisi dahi yok. Yani bana beyanı şu şekilde ben diğer aile bireylerine anlatmış olsam da nereye gidip ne yaptığım konusunda. Gelmelerini de telkin etmeme de rağmen babamdaki model şu, her gün mü gidilir, hava soğuk bugün gidilir mi, tarzında hala bir taraftan destekleyici ama bir taraftan da ne yaptığını bilmeyen biliçnsiz bir tavır var." (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)

Bu ifadelerdeki babanın, oğlunun madde kullanımını sonlandırması için destekleyici bir yapısı olduğu söylenebilir. Ancak bu destek, sorumluluk alma ve tedavi için harekete geçme noktasında yetersiz kalmaktadır. Burada var olduğu bilinen ancak var olmasının pozitif anlamda sürece bir katkısının bulunmadığı bir destekten bahsetmek yersiz olmayacaktır. Bununla beraber Sadık'ın babası da tıpkı Salih'in babası gibi kendisine anlatılmış olsa da tedavi konusunda yetersiz bilgiye sahip gibi görünmektedir.

"*Zaten öğrendiği gibi araştırmalara başladı. Hemen nasıl kurtarırız nasıl ederiz, hemen ilk günden başladı araştırmaya zaten hemen ertesi günü hastaneye gittik.*

Bu yardımcı oldu mu peki sana ?

Ya tabi tabi. Bu destek bir insan için çok önemli bir şey. Özellikle psikolojik olarak. Şimdi psikolojik olarak hastaneye götürüyor onu yapıyor bunu yapıyor ama psikolojik olarak sen yapmazsın, sen etmezsin, senden bir bok olmaz yani affedersin bu gibi laflar bu gibi psikolojik baskı olsa hastane zaten bir işe yaramazdı. Yarasa da ki o çocuk için o uyuşturucu içen kişi için bir şey değişmezdi yani. Bugün içmezdi, yarın içerdi yine çünkü psikolojik baskı bu gibi durumlarda psikoloji çok önemli. En önemli şey psikoloji. Ve yanında hissetmendir ki ailem yanımdaydı Allah razı olsun hepsinden gerekeni yaptılar. Hep yanımda oldular, bunu hissettirdiler. Bende yaptım yani Allah'a şükür onlarda bu durumdan şuanda gayet memnun ben de gayet memnunum. Düzelme aşamasındayız." (Gökhan/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Gökhan'ın babası, tedavi sürecinde oldukça destekleyici bir yapı sergilemiştir. Sorumluluk alıp, tedaviye katılmış ve oğlunun madde kullanımının sonlanmasında aktif rol almıştır. Babasından gördüğü desteğin kendisi için işlevsel olduğunu ve çok önemli olduğunu belirten Gökhan, babasından olumsuz sözler duymuş olsaydı hastaneye yatmasının da bir işe yaramayacağını düşündüğü görülmektedir. Babanın tedaviye destek olmuyorsa en azından köstek olmaması gibi bir durumun varlığından söz edebileceğimizi düşünmekteyiz. Zira daha önceki katılımcıların söylemlerinde de buna benzer ifadeler yer almaktaydı.

"Tedaviye getirip götürüyordu Allah razı olsun. İstanbul'a hastaneye onun sayesinde gittim geldim. Hastanede iken ben, o da aile eğitimine geldi. Gerçekten maddeyi bırakmamda onlarında etkisi var. Geldiler bana destek verdiler. Zaten dışardan size destek verdikleri zaman bırakma isteğiniz artıyor... Şahsen babam beni hastaneye tek gönderseydi gitmezdim yani... Babamla gittim gülerek gidiyorum artık iyi ki gitmişim. Öyle bir etkisi var yani." (Abdullah/Bağımlı, 26y, Karışık, T.)

Babasının Abdullah ile beraber hastaneye gidip gelmesinin, Abdullah'ın tedavi motivasyonunda önemli bir artışa neden olduğu görülmektedir. Dolayısıyla babasından gördüğü destek ile tedaviye başlayan Abdullah, babasının fiziksel ve duygusal olarak yanında olmasının avantajlarını yaşamıştır.

"En büyük destekçim babamdı zaten benim abi. Her zaman sen yaparsın dedi, güveniyorum ben sana dedi. Daha önce bir sürü şey başardın, bunu da başarıcaksın dedi. Mesela ben orda yattım her hafta yanıma geldi beni oraya götürdü. Peşimden koştu hiç bırakmadı, keza annem de öyle, ailem hep destek verdi ve peşimden koştular. En büyük destekçim babam oldu. Aile toplantılarına geldi eğitim aldı. Bizim her ay aile eğitimleri olur böyle, hepsine geldi hiç kaçırmadı... Babam işin ciddiyetini anladıktan sonra annemden daha çok üstüme düşmeye başladı. Hala dışarı çıksam yarım saat sonra arar nerdesin diye. Başı boş bırakmaz. (Yücel/Bağımlı, 22y, Eroin, T.)

Abdullah'a benzer şekilde Yücel de babasıyla tedavide önemli bir ittifak kurmuştur. Babanın tedavi sürecinde verdiği manevi destek ve tedavi merkezine birlikte gidip gelmek Yücel için pozitif bir tedavi atmosferinin oluşmasına yardımcı olmuş gibi görünmektedir. Yapılan eğitim programlarına katılması ve sonrasında da daha ciddiyetle süreci ele almasıyla Yücel'in babasının bu konuda iyi bir sınav verdiği düşünülmektedir.

"Allah razı olsun abi. Yani ben benim gibi bir evladım olsa bu kadar. Bir seçim yapmış adam, ya bu hayat ya bizim hayatımız. Biz hep öbür hayatı tercih etmişiz. Benim evladım bana böyle bir şey yapsa. Biz her kafamız attığında ben kendi başımın çaresine bakarım diyip çıkıp gidiyoduk. Benim evladım bana bunları yapsa, ben çoktan peşini bırakmıştım. Allah razı olsun bırakmadı, hiçbir zaman bırakmadı. Ama suçu da yok diyemiyorum. Şuan evli, bir evlilik yapmış, ben altı senedir eşi istemiyor diye evine gidemiyorum. İstese de gitmiyorum da yani bir babanın bunu yapması garip geliyor. Beni çok itmiştir mesela. Bu tutumu beni çok uyuşturucuya itmiştir. Ben zaten kendimden vazgeçmişim. Bir şey yapıyorsam siz üzülmeyin benim için yaptıklarınız için bir şey yapayım istiyorum ama onların bu tutumlarını görünce hemen kendimden vazgeçebiliyorum ama artık yapmayacağım bunları. Kendim için bir şey yapacağım. Kendim için tutunacağım. Herkes kendi hayatını yaşıyormuş bunu görmüş oldum. Keşke böyle olmasaydı yani. Ben eve geldiğimde annemle babamı aynı evde görseydim. Büyük ihtimalle o evde içmezdim yani. O yaşta içmeye başlamazdım,

o yaşta bunlara başlamazdım diye düşünüyorum. Biraz erken oldu her şey benim için. Ama hiçbir şey için de geç değil bunu biliyorum... Diyorum ya abi ben benim evladım olsaydım babamın bana yaptıklarının yüzde onunu belki yapardım. Belki. Sadece benim hastanelerime bir araba parası yatırmıştık. 14 kere hastaneye yattım, 6-7, kere palet taktırdım. Onun dışında Isparta'sıydı, Adıyaman'ıydı, Çanakkele'siydi [55]nereye yollanacaksa yolladı. Bir ev parası sadece benim hastaneme verdi. Benim günlük 100 lira, en az 250 lira normal limit harcadığım para var. Bütün bu paraları biriktirdiğimi düşünüyorum, harcamadığımı o insana verdiğim zararı görüyorum. Şuan hala kirada oturuyor. Ne emekli olabildi, sigortasını yatıramıyor. Kendi sigortasını. Üç sene yatırsa emekli olacak ama yatıramıyor. Onlara verdiğim zararı gördükçe diyorum ya onun bana yaptığının yüzde onunu yapmazdım herhalde, büyük konuşmayayım da Allah göstermesin ama. Öyle düşünüyorum, çünkü az buz değil, az uğraştırmadım, az zarar vermedim yani... Her şeyi yaptı. Ben hastaneyedeyim. İğne yaptığım için krizlerim yüksek. Orda beni yatağa bağlamışlar. Babam yanımda ağlıyordu yani yaşadıklarımı görünce. Ateşim çıkmış 39-40 dereceye, kollarım bacaklarım bağlı. Yanımda babam ağlıyordu, inliyordu yani. Bir babanın bunları yaşaması normal değil, benim yaşatmam normal değil." (Kağan/Bağımlı, 26y, Eroin, T.)

Kağan'ın babasının tedavi sürecindeki yerini betimlediği ifadelerinde, babasının kendisine çok destek verdiği anlaşılmaktadır. Kendi oğluna bu kadar destek veremeyeceğini düşünen Kağan bu konuda babasını takdir etmektedir. Bununla beraber, babasının tavır ve tutumlarının çoğu zaman kendisini madde kullanımına yönlendirdiğini belirten Kağan için, kendi için tedavi olmaya karar vermesi işlerin biraz daha kolaylaşmasını sağlamıştır.

Salih madde kullanım tedavisinde babaların yapması gerekenleri aşağıdaki gibi anlamaktadır:

"Peki sence bir bağımlılık tedavisinde babalar nasıl davranmalı ?

Babaya göre değişir de babaları bildiğim için uzak durmaları en iyisi. Fazla bulaşmayacaklar çocuğa, tedaviyi destekleyecekler ama uzaktan destekleyecekler.

Ne yapmalılar peki gelip doktoruyla falan mı görüşsünler ?

Yok onlara girmesin babalar. Kafaları çok karışıyor çünkü kafaları daha farklı. Geldiği zaman bir şeyler söylüyorsun, bunun acısını farklı şekillerde çocuktan çıkarabiliyor yani. Çocukla yarışa giriyor yani anladın mı, o zaman kendi sorunları daha önemli oluyor. Çok kolay hayal kırıklığı yaşayabiliyorlar. Çocuk mesela temiz kalıp, bir sefer kullanıma geri dönse ya da çalışmaya geç

[55] Şehir isimleri değiştirilmiştir.

başlasa ya da sorumluluğunu yerine getirmese ya da eve geç kalsa bile suçlayıcı konuşabiliyorlar. Çok değersiz hissettirmeye uygun davranıyorlar. Anneler öyle değil bağımlılık tedavisinde.

Peki bu sorunu babaları tedaviye çekerek çözmemiz mümkün mü ?

Emin değilim yani. Bir sefer gelip, on dakika dinleyip ondan sonra biz biliyoruz deyip çocuklara iş keseceklerse olmaz. Onların yapacağı en büyük destek uzaktan takip etmek. Bir de konuşmamak. Ne yaptın, niye geç kaldın, içtin mi, kullandın mı, gözlerin şöyle, yok çalışmayacak mısın, para kazanmayacak mısın bunlara çok gitmeden tedaviye bakmak sadece." (Salih/Bağımlı, 34y, Eroin, T.)

Salih'in babaların tedavideki işlevine ilişkin söylemleri babaların genel itibariyle bu süreçten uzak durması üzerine yoğunlaşmaktadır. Bunun sebebinin ise babaların tedaviye katkıdan çok zarar verdiklerini düşünmesidir. Zira babaların tutum var söylemleri gerçekten de tedaviye ket vurucu bir etki yapabilmektedir. Babaların kolay hayal kırıkığı yaşaması, suçlayıcı tavırları, karşısındakini değersizleştirici yaklaşımları sebebiyle tedaviye zarar verme ihtimallerinin yüksek olduğunun düşünüldüğü görülmektedir. Salih'in son kısımda çalışmak ve para kazanmak ile ilgili söylediklerinin Aydın için bir karşılığının bulunduğu görülmektedir.

"Tek istediğim şu günler geçsin, şunları bir atlatalım bakarız yolumuza yani. Çok bu tedavi sürecinde ailemle de görüşmüyordum. Bir iki defa annemle konuştum babam ordaydı onla da konuştuk. Ama kısa tuttum. İyi olduğumu söyledim sadece. Çıkıp geldikten sonra şu oldu babam yani klasik babam. Çıktım, ben bir hafta durdum dedim ben ilk bir ay işe mişe gitmeyeceğim ben dedim dışarıya adapte olmalıyım ben dedim kaç aydır orda kalıyorum yani. Bir düzenim vardı o bozuldu buraya geldim, ben şuan işe gitsem ne yapacağımı bilmiyorum. Bir kafam otursun bir sakinleşsin dedim. Tamam dedim. İkinci hafta babam dedi ki benle dükkana gelsene. Babamın böyle bir huyu var zaten. İki dakika oturalım hep gözüne batar. Gel dükkana çalış gel dükkana çalış. Ben diyorum ki benim kendi işim var ya diyorum ne dükkanı. Olsun nolacak yardım etsen ölcen mi diyor. Baba diyorum ya işim var bir düzenim var yardım edebildiğimde ediyorum yani. Ayakkabı işi yapıyor. Ben bir aydan sonra babamın yanında çalışmaya başladım ama yapamıyorum yani. Bir yıl çalışayım sürekli kaçasım geliyor." (Aydın/Bağımlı, 19y, Kubar,T.)

Yatılı tedaviyi tamamladıktan sonra ailesinin yanına dönen Aydın, babasının aceleci tavırlarından şikayet etmektedir. Babasıyla bu konuyu daha önce konuşmuş olmalarına rağmen bir süre sonra babasının Aydın'ın çalışmasına ve işe girmesine yönelik tavırlarının Aydın için olumlu bir nitelik taşıdığı söylenememektedir.

"*Peki bir baba sence oğlunun iyileşmesi üzerinde etkili midir ?*

Çok büyük etkili olabilir. Çok büyük etkili olabilir. Ne olursa olsun o sahipleniyor. Sahiplenme konuyu tamamen suçlamayı oğluna bırakmayıp bunun toplumsal veya aile olarak veya bir anlık hata olarak bir konu olduğunu görüp, oğluna tavrı veya evladına tavrı bu yönde olursa eğer suçlaması, suçlayıcı veya daha farklı modelle yaklaşması bu çok ciddi aileden uzaklaşma psikolojisinden sizi çıkartıp ben hata yaptım ama bu hatamla da ailem beni seviyor ve benim için mücadele ediyor motivasyonu oluşturma şansı çok fazla. Ama ben ailem zaten beni suçluyor problemi bende görüyor. Zaten problem biz de kafamızda yer almaya başlıyor bir yerden sonra problemli olduğumuza dair. Bu daha çok bağımlılığın fazlalaşmasında ve tedavi olamamasında etkili oluyor eksi olarak. Ailenin babanın vakum gibi oğluna yapışması burda çok büyük bir etkisi var." (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)

Babaların tedavi sürecine olumlu katkıları olabileceğini düşünen Sadık, sahiplenilme vurgusu yapmaktadır. Ailenin ve babanın ne olursa olsun oğlunun peşini bırakmaması ve tedavi olması için çabalamasının tedaviye olumlu katkılarının olabileceğini düşündüğü görülmektedir. Sadık'ın ifadelerinde ve buraya kadar ele alınan katılımcıların söylemlerine görüldüğü üzere babaların tedavi içerisinde aktif katılımlarının tedavi çıktılarına olumlu yansıması bulunmaktadır. Lakin babaların tedavideki negatif tavır ve tutumlarının, babanın tedaviye hiç katılmayışından daha fazla zarar verdiği görülmektedir. Dolasıyla babaların tedavi sürecinde aktif olarak yer almaları ancak destekleyici tavır takınmaları durumunda işlevsel bir niteliğe bürünmektedir. Aksi takdirde tedavinin ne tam içerisinde de tam dışarısında olup, suçlayıcı, kontrol ve takip edici tavırların daha büyük zararları olacağını düşünülmektedir.

Babaların söylemlerine bakıldığında da tedaviye baba katılımının, sürecin pozitif ilerlemesi adına önemli olduğu görüşünün öne çıktığı anlaşılmaktadır.

"Babaların tedaviye katılması, tedavinin içinde yer alması tedavinin başarısını etkiler mi ?

Kesinlikle etkiler. Tabii etkiler etkilemez mi ya. Baba bıraktığı zaman nasılsa aman diyecek yani. Aramızda kalsın. Ben arkadaş gruplarına onun için gidiyorum yani anlatabildim mi ? Yoksa ben, arkadaş gruplarındaki insanlarla ben kendi hayatında tekamül etmiş, kendi fikirleri olan, sorunları olmayan, komplekslerini aşmış bir insanım yani hiç böyle bir şeye ihtiyacım yok, maneviyatımın da güçlü olduğunu düşünüyorum ritüel açısından, inanç açısından. Buna rağmen oraya gidiyorum yani. Niye gidiyorum işte o afedersin bizim hıyar, belki ordan bir pay çıkarır. Bu yaştan sonra babamı oralara gönderiyorum. Tabiiki yani baba.. Ben bugün onu kapının önüne koysam o gider yani, yaşayamaz. Hem maddi anlamda yaşayamaz. Hem manevi anlamda yaşayamaz. Çünkü çocuk gibi o. Bazı şeylerde çocuk gibi davranıyor. Hastalanmış yani netice itibariyle yani." (Serdar/Baba, 61y, Esrar, T.)

Serdar Bey'e göre babaların tedavideki işlevi oldukça önemlidir. Babanın tedaviye katılmamasının çocuğu açısından daha fazla boşvermişliğe neden olacağını düşündüğü görülmektedir. Çocuğunun tedavi sürecine katkı sağlaması adına katıldığı arkadaş gruplarına, çocuğunun "babam benim için uğraşıyor" desin diye gittiğini belirten Serdar Bey, babanın bu süreçteki kıymetini vurgulamaktadır.

"Babanın %90 etkisi var. Baba bir kere kendine çeki düzen verirse yani o çocuğu kabullenirse oğlum sen benim canımsın, ciğerimsin bu olay herkesin başına gelebilirdi. Benim başıma da gelebilirdi. Ben bunu oğluma anlattım. Ben ailemde görmedim ama senin bu duruma gelmen benim hatam. Senin de hatan var ama yüzde yetmiş, doksan benim hatam var. Senin de hatan olmuş gitmişsin bu işlere bulaşmışsın ama bundan kurtulmak için de beraber hareket etmemiz lazım. Kesinlikle babanın şeyi yok. Anne zaten evladını her zaman kucaklar. Babanın burda çok büyük etkisi olduğunu düşünüyorum ben. Baba çocuğa yüzüne vurmazsa, oğlum senin yüzünden battık, senin yüzünden şunu sattık, oğlum senin yüzünden şu kadar masraf yaptık senin hatandan, adamı iyice kaybedersin... Bir baba olarak çocuğa yüzüne vurursan. İnsan olarak bile birine sen burda hata yaptın dersen morali bozulur. Bu işi bırakmada babanın etkisi olduğunu düşünüyorum ben." (Serkan/Baba, 48y, Uçucu ve Skunk, K.)

Madde kullanım tedavisinde babaların çok büyük bir oranda etkili olduğunu söyleyen Serkan Bey, babanın kendisine çeki düzen vermesinin ve oğluna koşulsuz bir kabulle yaklaşmasının önemli olduğunu düşündüğü görülmektedir. Serkan Bey, babanın tedavi süreci içerisinde oğluna karşı olumsuz söylemlerinin olmasını ve geçmişi hatırlatarak uğranılan maddi-manevi zararları gündeme getirmesinin tedaviyi olumsuz etkileyici bir nitelik taşıdığını düşünmektedir.

"Ben size diyorum ya ben hiç bırakmadım. Ben bir sene boyunca işimi bıraktım. 5 bin lira maaş alıyordum bıraktım, 1 sene o çocuğun peşinde koştum. Ama ne var, ben onun kurtulmasını istiyordum ve onda onu görüyordum bırakma şeyini. Bizim ona yaptıklarımızı o da görüyordu. Çok süreçler atlattık. Bazen bırakıyordu. Yoksunluğu çektiği zaman hastane yakındı bize. Oraya kırmızı alana gidiyordu, serum vuruluyordu ağrı kesici vuruluyordu geliyordu. O süreci 15-20 gün devam ettiriyordu. Bazen bir bakıyordum ambulansı çağırmış. Ben çok kötüyüm. Ambulans geliyor, polisle geliyor tabii, ben diyor madde bağımlısıyım diye... Zaten bizim savaşmamızla bu işin olmadığı ben çok iyi biliyorum. Anne babanın savaşmasıyla bu işin olmadığını çok iyi biliyorum. Kendisinin istemesi lazım. Ama ne var kendisinin istemesi için anne babasının ona yardımcı olması lazım... Biz kendi kendimizi yiyorduk yani olmaz olur mu, en son işte gelip bana dediği zaman üç gün ağladı. Ben insan olmak istiyorum yaşamak istiyorum. Herkes beni dışlıyor. Böyle böyle hastaneye yatır beni. Yokluktan 10 güne o zaman 6 sene önce 10 bin lira para verdim. Borç buldum, ne yaptım ettim verdim. Cebimde param yoktu o ara, hem o evlendi hem ablası evlendi. Aradan üç ay sonra da ablası

evlendi. Ablası Ankara'da okuyordu zaten. Üniversitede okuyordu. Ordan buldu evlendi o arada işte ben dedi hastaneye yatcam. Bunun bu halini görünce yatırdım yani yokluktan yatırdım. Yani bu işin en şeyi sabır. Kendini tutman. Çocuğa dövmeyle kavga etmeyle bağırmayla çağırmayla bu iş yürüymüyor. Sevgi. En büyük olayı sevgi. Sevgi olmadan hiçbir şey olmuyor." (Nedim/Baba, 55y, Bonzai, T.)

Nedim Bey'in oğlunun madde kullanımını bırakması adına büyük çaba sarf ettiği anlaşılmaktadır. Bu süreçte işini bırakıp, oğlunun peşinden koştuğu belirten Nedim Bey'in "*Zaten bizim savaşmamızla bu işin olmadığı ben çok iyi biliyorum. Anne babanın savaşmasıyla bu işin olmadığını çok iyi biliyorum. Kendisinin istemesi lazım. Ama ne var kendisinin istemesi için anne babasının ona yardımcı olması lazım."* şeklindeki ifadesi, ailelerin tedavi sürecindeki rolüne çok önemli bir atıf yapmaktadır. Zira ailelerin, bağımlının yerine iyileşemeyeceğinin farkında olması ancak iyileşmeyi istemesi için ona destek vermesi çok kritik bir noktaya karşılık gelmektedir. Kazım Bey'in bu konudaki söylemi de Nedim Bey'i desteklemektedir.

"Ama bu bağımlı aileleri, inanır mısınız size bir şey söyliyeyim. Bunu da aklınızdan çıkarmayın. Bağımlı birey ailesinin yardımıyla kurtulmuyor. Ben inanmıyorum. Bağımlı birey kendi isteyecek kurtulacak. Bütün bağımlılar kendi istediği için kurtulmuştur. Ailesi, karısı, çoluğu çocuğu kurtarmamıştır onu. Ona inanmıyorum ben. Aha işte babası annesi çok mücadele etti kurtardı. Yalan abi. Kendi mücadele etmiştir kurtulmuştur." (Kazım/Baba, 49y, Bonzai, K.)

Dolayısıyla aileden ve babadan alınan desteğin kişiyi direkt olarak bağımlılıktan kurtaramayacağı ancak tedavi motivasyonunu artırabileceği ve kişiyi tedavi fikrinin gündemde tutulmasına yardımcı alabileceği düşünülmektedir.

4.6.1.4 Tedaviye Katılımda Anne Baba Farkı

Babaların tedaviye katılım noktasında çeşitli koşullar öne sürdükleri görülmüştür. Bunlar, çocuğun arzusunu görmek, isteğini görmek, kurtulma çabasını farketmek şeklinde özetlenebilir. Bununla beraber, süreç içerisinde babanın bu koşullu davranışları anne ve baba arasındaki farklardan birisi niteliği taşımaktadır.

"*Etkilemez olur mu ? Çocuğunda o ışığı gördün mü ? Görebiliyorsan, karşındaki ışığı görmek önemli. Ondaki ışığı göreceksin. O ışığı göremezsen hiçbir şey katedemezsin. Işığı göreceksin ışığı. Çocukta bir heves olacak, çocuk da tamam baba ben bunu bırakıyorum baba yardımcı ol. Baba tamam buraya kadar geldim ben artık yolumu çevirmek istiyorum dese baba o zaman canını kor ortaya canını. Bırak malını mülkünü. Canını kor." (Yakup/Baba, 58y, Eroin, K.)*

Yakup Bey'in vurguladığı nokta ise oldukça dikkat çekicidir. Babaların madde kullanımı tedavisinde etkili olabileceğini düşünen Yakup Bey, babaların tedaviye katılımı için bazı koşullar

ortaya koymaktadır. Buradan, babaların tedaviye aktif olarak katılması için madde kullanan çocuğunda tedaviye yönelik bir istek ve bir arzu görmenin gerekli olduğu anlaşılmaktadır.

"Ben şimdi bunun adam olacağını bileyim her gün yanında durayım. Soğuttu beni o dereceye getirdi beni.

Sizin onun yanında durmanız işe yarar mı sizce ?

İllaki yarar. Babanın yanında durması onu hissettiği zaman... Hissediyor ama işine gelmiyor" (Necmi/Baba, 52y, Bonzai, T.)

Necmi Bey'in söylemlerinde de öne çıktığı üzere babalar, destek adına bir koşul ortaya koymaktadır. Adam olacağını bilmek, iyileşeceğinden emin olmak, artık sorun yaşatmayacağını bilmek ve daha pek çok şeyin bu koşul refleksinin malzemesi haline gelebileceği düşünülmektedir.

"Etkiler. Yüzde seksen etkiler. Ama aile olarak mücadele etmek lazım. Mücadelede ailenin katkısı olması gerekiyor. Aile arkada durması gerekiyor. Ya işte kısır döngü şurda aile mücadele ediyor ama karşı taraftan katkı olmayınca aileler kısır döngüye giriyor. Ailelerin psikolojisi bozuluyor. Aile çıkış kapısı bulamıyor. Aileler bu sefer çocuklarının başına kötü şeyler sarmaya çalışıyorlar. Diyorlar ki inşallah cezaevine girerler. Orda inşallah ben buna inanıyorum, bütün ailelerin yüzde seksen, çocuğunun cezaevne girip orda ilaçsız tedaviye ihtiyaçları olduğunu düşünüyor. Onlar da düşünüyor. Bağımlı bir aileyi başkasına da sorun çocuğunuzun başka bir suçtan cezaevine girip yatmasını ister misiniz diye isterler. Ama mücadele etmiş başaramamış ailelelere sorun." (Kazım/Baba, 49y, Bonzai, K.)

Kazım Bey'in söylemlerine bakıldığında da ailenin ve babanın desteğinin etkili olabileceği ancak gösterilen bu çabalara karşılık, madde kullanıcısından bir gayret, istek görülmediğinde ailenin bir çıkmaza girdiğini ve farklı şeyler denemeye başladıkları anlaşılmaktadır. Babaların, destek olmak için bir arzu, ışık görmeyi veya destek verdikten sonra sonucunu görmeyi bekledikleri farkedilmektedir. Dolayısıyla madde kullanıcısı eğer tedavi konusunda yeteri kadar istekli veya motive değilse babaların tedavi katılımının düşük olabileceği söylenebilmektedir. Bu noktada babaların annelerden ayrıldığı, annelerin tedavide daha uzun süre aktif olarak kalabildikleri ancak babaların tedavideki başarısızlıklar veya madde kullanıcısındaki motivasyon düşüklükleri sebebiyle kolaylıkla tedaviden kopabildikleri düşünülmektedir. Nedim Bey'in söyledikleri bu konuda önemli bir nitelik taşımaktadır.

"Tedaviyi asıl babalar yönlendiriyor. Anneler kıyımsız. Anneler çaresiz. Anneler şey yapmıyor. Babalar kabullenemiyor. Benim oğlum yapamaz diyor, ya benim ailemde böyle kimse yok, ben yedirdim, içirdim, altında son model arabaları var. Görüyordum yani şöyleydi böyleydi, babalar bunu kabullenmediği sürece ben size bunu demin anlattım. Anne baba olmadan bu iş yürümez. Baba

eğer bu sürece girmezse bu iş yürümez. Ben de biliyorum eğer ki ben bu sürece girmeseydim ,anne bunu yapamazdı beceremezdi. Annenin sevgisi farklı, çocuklar babada başka bir şey görüyorlar. Annesinin onu çok sevdiğini biliyor. Annesinin ona kıyamayacağını biliyor ama babasından da bunu bekliyor anladınız mı, babasından da diyorki annemin bana verdiği sevgiyi babamdan da bekliyorum. Bu parayla pulla olmuyor, çocuk bunu görmek istiyor sende. Bir sarılmak, bir şakalaşmak, senle gülmek, senle bir şeyleri paylaşabilmek yani çocuk bunu istiyor. Annesiyle belki paylaşıyor. Annesiyle paylaşamayacağı şeyler de var çocuğun. İşte baba yok diyor, benim çocuğum öyle olamaz diyori ben diyor her şeyimi vermişim benim sülalemde yok, ben millete ne diyeceğim herkese ne diyeceğim, arkadaşlarıma ne diyeceğim yok onun oğlu madde bağımlısı ne konuşacağım." (Nedim/Baba, 55y, Bonzai, T.)

Tedavi sürecinde anne ve babaların tutumları arasındaki farklara değinen Nedim Bey, baba olmadan bu sürecin yürümeyeceğini, madde kullanıcısının annesinin şefkat ve sevgisini manipüle edebileceğini belirttiği görülmektedir. Tedavide asıl etkili olanın baba olduğunu vurgulamakta ve bu aşamada babanın rolüne dikkat çekmektedir.

"Baba, anne birinden birisinin yanında olduğunu hisseden çocuk için... erkek çocuk için baba daha önemli oluyor. Kendini daha güvende hissediyor ne hikmetse. Anneden daha farklı oluyor babanın yanında olduğunu hissetmesi..." (Fikret/Baba, 64y, Eroin, T.)

***"**Kız çocukları için evet anneler şey olabilir ama erkek çocuklar için babaların bilhassa yanında olması gerekiyor." (Necati/Baba, 55y, Kokain, T.)*

Fikret Bey ve Necati Bey de anne ve babanın çocuğun yanında olmasının kıymetine değinmekte ve özellikle erkek çocuklar için babanın verdiği desteğin daha önemli olduğunun altını çizmektedir.

4.6.1.5 Tedaviye Katılımda Babalar için Motivasyon Kaynağı: Başarı Hikayeleri

Tedavi sürecinde babaların tedaviye olan inancını artıran ve tedavi sürecine motive eden bazı değişkenlerin olduğu anlaşılışmıştır. Daha önce madde kullanıp, iyileşmiş olanları görmek babalar için önemli bir motivasyon kaynağıdır.

"Hep böle amatem gibi bir yere gelmiş, ordaki insanların aileleriyle konuşmuş, mesela adam diyor ki 15, 20 senedir uğraşıyorum, 20 senedir böyle. Bunlar ömür boyu bırakamayacak. Bende de babam böyle bir şeye varmıştı. Babam da inanmıyordu bırakacağıma ben de inanmıyordum. Ordaki hocaları eski bağımlıları görünce inanmıştı." (Caner/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Caner, babasının amatem gibi tedavi merkezlerine gittiğinde ordaki diğer ailelerle karşılaşıp, onlarla konuştuğundan bahsetmektedir. Bu konuşmaların uzun süredir madde kullanımının sonlandırılamaması teması üzerinden şekillendiği ve babanın iyileşemeyen kişileri gördüğü ve bunun

da tedaviye olan inancını azalttığı görülmektedir. İyileşmiş, eski madde kullanıcılarıyla karşılaştığında ise tedaviye olan inancının arttığı anlaşılmaktadır.

"Destek şöyle oldu, ben hastaneye yatana kadar işte dediğim gibi kafada bittiği için bana şiddete devam etti, baskı. Ben hastaneden çıktıktan sonra, işin ciddiyete bindiğini anladı ve destek olmaya başladı. Ben onu yine arkadaşlık birliğine götürdüm ve orda benim gibi bağımlı olan ve bırakmış kişilerle görüştükten sonra, işte orda adam diyoki 35 senedir temizim, 20 senedir temizim, 10 senedir temizim, altı aydır temizim ama biz arkadaşlık birliği ile yaptık bu işi. Onlarla görüştürdüm ben babamı. Babam gerçekten bu işin farklı bir boyutta olduğunu, benim yıllardır anlatamadığım şeyi o adamların gelip engin tecrübeleriyle sonuçta bir yıllık, 10 yıllık, 30 yıllık temiz olanlar var. Özellikle uzun süreli temiz olanlarla babamı görüştürürken bu hastalığı ona bir anlatsın. Çünkü ben anlatamıyorum, bir yerden sonra benim dağarcığım veya beni küçük görmesinden dolayı etki etmiyordu ama dışardan bir gözün anlatması daha farklı olacağını düşündüm. Ve sonuç olarak o şekil yaptıktan sonra babamın fikri biraz değişti. Dayak atmıyordu. Para kesintisi daha çok yapıyordu. Olaylar hep bu şekilde gelişti." (Mert/Bağımlı, 28y, Bonzai, T.)

Madde kullanım sürecinde babasından genellikle şiddet gördüğünü anlatan Mert, hastane yatışı sonrasında babasının meselenin ciddiyetini kavrayarak daha destekçi bir yapıya büründüğünden bahsetmektedir. Babasını iyileşmiş, eski madde kullanıcıları ile tanıştıran Mert, sonraki süreçte babasının sorunu daha iyi anladığını düşünmektedir.

"Bir sefer ben de gittim NA'ya o başlarda. Orada görüştüm tecrübeli arkadaşlar var orada, gerçekten fedakarlık olarak orada bulunan insanlar var. Kendilerinden Allah razı olsun diyorum hem insanlık için teşekkür ediyorum maddi karşılık olmadan bu işleri yapıyorlar. Onlarla görüştüm. Ben de ümitlendim." (Serdar/Baba, 61y, Esrar, T.)

Serdar Bey'in NA olarak bahsettiği yer aslında Adsız Narkotikler olarak bilinmektedir. İyileşmeye çalışan ve iyileşen bağımlıların bir araya geldiği bir kendine yardım grubu niteliği taşıyan bu oluşumda iyileşmiş kişileri görmek Serdar Bey'i de tedavi adına ümitlendirmiştir.

"Çabalıyorduk annesi olsun, ben olsun. Çabalıyorduk, çabaladıkça dibe batıyorduk. Hep beraber batıyrduk yani annesi olsun, ben olayım, o olsun. Ama ben mücadeleyi hiç bırakmadım. Anladım. Çapa'ya gittiğimde o çocukların şeylerini gördükçe yaşadıklarını gördükçe anlattıkları olayları üç sene bırakan var, iki sene bırakan var. Dedim ki benim oğlum da bırakır." (Nedim/Baba, 55y, Bonzai, T.)

Çocuğunun madde kullanım sorunu için yoğun çaba gösteren Nedim Bey, bu çabalarının bir karşılığını göremedikçe daha da dibe battıklarını düşünmektedir. Tıpkı Serdar Bey gibi Çapa'daki

NA grubuna katılan Nedim Bey için orada iyileşmiş ve iyileşme olan madde kullanıcılarını görmenin önemli bir tedavi motivasyonu olduğu anlaşılmaktadır.

"Bizim delikanlı oraya Adsız Narkotik toplantılarına gitmeye başladı. Ben de eşimle Naranon bağımlı yakınları grup toplantılarına gitmeye başladım. Ondan sonra ben gerçek anlamda nasıl bir sorunla karşı karşıyayım ? Bu herkesin başına gelebilir. Bu benim utanacağım gizleyeceğim saklayacağım bir şey değil. Bu tam tersine parayla pulla, kahraman peşinde koşmayla değil, doğru ilacı bulmayla değil, doğru bilgiyle. Bu işi şöyle özetliyorum, bu işin evet, bu sarmaldan çıkış mümkün. Mümkünü o gruplarda gördüm ben. Hafta sonu NAların açık toplantıları var herkes katılabiliyor. Açık. Ben orada özel amatem ruhsatı verilmiş hastanelerde, amatemlerde oralarda buralarda bir tane başarı hikayesi, bu sarmaldan çıkmış insana denk gelmemiştim bir hikayeye de ulaşmamıştım. Yoktu, böyle bir bilgi yoktu. Bir karanlığın içinde ilerliyorduk, çırpındıkça da batıyorduk. Ben o açık toplantılara gittiğimde kadın, erkek, her yaştan bir sürü, birisi diyor ben bir aydır temizim, birisi bir yıldır temizim, birisi diyor 3 yıldır temizim, birisi diyor beş yıldır. Ben temiz kalmayı başarmış bir sürü insanı bir arada gördüğümde bir umut, ben doğru yerdeyim şeyi uyandı ve devam ettim. Düzenli devam ettim toplantılara. Ben sadece ve sadece doğru bilgiye orda ulaşmaya başladıkça çünkü o açık toplantılara katıldığımda her bir oradaki bağımlı bireyin paylaşımında birbirine çok benzer, onun için diyorum her bir bağımlının bağımlılık desenleri diye tanımlanan karakterikstik özellikleri, yaşadıkları hikayeleri, yaptıkları birbirine o kadar benziyor ki ben, beş dakika, on dakika çocuğumla aynı ortamda durmaktan rahatsızlık duyuyordum, boğulur gibi oluyordum. O toplantılara gittikçe ve iyileşme tarafına geçmeyi başarmış bağımlıların aktif bağımlı oldukları dönemde neler yaşadıklarını, nasıl açmazlar, sarmallar içinde kıvrandıklarını, nasıl acı çektiklerini öğrendikçe ben kendi çocuğumun bazı davranışlarının aslında sessiz bir çığlık olduğunu o zaman anlamaya başladım... El ne der duvarının içerisinde kıvranmak yerine ben acı çeken değer verdiğim birisi için ne yapabilirim ? Elin ne dediğinin hiçbir anlamı ve önemi olmaksızın. Ne kadar ötekileştirilen ne kadar korkulan ne kadar uzak durulması gereken bir durum yaşarsa yaşasın ben ne yapabilirim." (Kasım/Baba, 55y, Eroin, T.)

Kasım Bey'in söylemleri ise bir babanın tedaviye katılımını etkileyen faktörlere ilişkin önemli bir özet niteliği taşımaktadır. Katıldığı gruplarda karşı karşıya kaldığı sorunun ne olduğunu iyice anlayan ve bu sorunun utanılacak, saklanacak bir şey olmadığını farkeden Kasım Bey bir çıkış yolu bulunduğu düşünmektedir. Daha önceki tedavi girişimlerinde olumsuz örnekleri çok defa tecrübe etmiş, madde kullanımını bırakamamış insanlarla çok defa karşılaşmıştır. Temiz kalan ve iyileşmekte olan madde kullanıcılarını görmek ise tedaviye ilişkin bir umut doğmasına neden olmuştur. Bu sayede bağımlılığın yapısını ve doğasını daha iyi anlamış ve çocuğuna daha doğru yaklaşarak ona destek olabilmiştir. İyileşmekte olan kişileri görmenin babalarda tedavi motivasyonu oluşturduğunu söylemek yanlış bir ifade olmayacaktır. Ancak bu konuya farklı bir perspektiften de

bakılması gerekmektedir. Öyleki oğlunun madde kullanımını kabullenmekte zorlanan veya oğlunun ciddi bir sorunu olmadığını düşünen bir baba amateme veya herhangi bir bağımlılık tedavi merkezine başvurduğunda denk gelebileceği olumsuz örnekler, babaya farklı bir motivasyon kaynağı da sağlayabilir. Elbette bu motivasyon tedaviye katılıma değil, sorunu kabullenmemeye daha çok katkı yapmaktadır. Örneğin Ziya Bey'in *"Ya var ya... Biz bunu, bu amateme götürelim dedik. Orayı istemedi beyfendi. Orda şeyler var aşırı derecede bağımlılar..."* şeklindeki ifadesi ve bu ifadesinde yer alan *"oradaki aşırı derecede bağımlılar"* tanımlaması aslında bakılırsa kendi çocuğunun bu derecede bir bağımlılığının olmadığına ilişkin bir ön kabulün işaretidir. Yine benzer şekilde Yakup Bey'in *"Son günlerde iyi bir şey almıyor. Almıyor ben dün de konuştum. Ben çocuğumun geçici bir heves olduğunu biliyorum. Ben bağımlıları da gördüm. Sokaklarda kaldırımda yatanları kafayı yiyip de sağa sola saldıranları aynı ruh gibi sokakta dolaşanları çok gördüm ben benim mahallem öyle bir yerdi..."* şeklindeki cümleleri de sokaktaki "daha olumsuz örnekleri, kendi çocuğunun iyilik hali üzerinden okuma" davranışının var olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla olumsuz örnekleri görmek, "benim çocuğum bu kadar kötü değil, benim çocuğum bunlar gibi değil." şeklindeki düşünceleri destekleyici nitelik de taşıyabilir.

4.6.2.Tedavide Doğru Bilgi ve İlişki Ağını Yakalamak

Babaların tedavi sürecinde doğru bilgiye ulaşmak ve doğru kurumlar,kuruluşlar ve kişiler ile irtibata geçmesi, tedavinin başarılı olması açısından önemli olduğu gibi babaların tedaviye bakışlarının değişmesi ve daha katılımcı hale gelmeleri noktasında da etkilidir. Zira babalar genel itibariyle nasıl bir sorun ile karşı karşıya olduklarını bilememekte, başvurdukları yolların çözüm olmaması durumunda kolaylıkla umutsuzluğa kapılabilmektedirler. Abdullah'ın yaşadığı tecrübe bu açıdan önemli unsurlar barındırmaktadır.

"Bu uyuşturucu maddeye odaklanınca uyuşturucunun bir beyin hastalığı olduğunu anlayınca, hani o zannediyordu ki ben istediğim zaman bırakırım sanıyordu, içme diyordu ama sonra bu bağımlılığının bir beyin hastalığı olduğunu anlayınca, tedavi olmam gerektiğini anlayınca daha farklı davranmaya başladı. O da kabullendi hastalık olduğunu ben de kabullendim. Çünkü ben bırakamıyordum yani bir tedavi almam gerekiyordu dışardan bir destek almam gerekiyordu." (Abdullah/Bağımlı, 26y, Karışık, T.)

Daha öncesinde bağımlılık bir beyin hastalığı olduğunu bilmeyen babanın, madde kullanan oğlunun isteği zaman kullanımı bırakabileceğini düşündüğü görülmektedir. Babanın bu tutumu "demekki bırakmayı istemiyor, istese bırakır" şeklinde bir düşünceyi de beraberinde getirebilir. Bu durumda ise baba-oğul arasındaki ilişki zarar görebilir ve babanın tedaviye katılımı azalabilir. Babanın bu noktadaki geri çekilmesi ise oğlunun da tedavi konusunda daha az motivasyona sahip olmasına neden olabilir. Bağımlılığın bir hastalık olduğunu öğrendikten sonra davranışlarının

değiştiği anlaşılan babanın, doğru bilgiye ulaşmada sorun yaşadığı, bunu elde ettikten sonra ise davranış değişikliğine gittiği görülmektedir.

"O şeyleri araştırırken kimden nasıl yardım alabilirim, ne yapabilirim diye ? Taksim'de bir beyle tanıştım bir arkadaşım vasıtasıyla, onların toplantılarına gitmeye başladım. O toplantılarda şunu gördüm, bu tür kişilerle kendi bildiğin doğrularla konuşursan karşındaki kişi seni düşmanı olarak görüyor. Onun attığı adımlarla adım atmak zorundasın. Eğer sen üç adım atarsan, bağımlı bir adım atıyorsa aranızdaki mesafe açılıyor. O bir adım atıyorsa sen de bir adım atmak zorundasın." (Necati/Baba, 55y, Kokain, T.)

Necati Bey, yaşadığı sorunu çözmek adına bir yol ararken Adsız Narkotikler grubunun aile üyeleri için düzenlenen Naranon gruplarını bulmuştur. Burada öğrendiği bilgilerin oğlunun tedavisi açısından önemli nitelikler taşıdığı düşünülmektedir. Örneğin "*Eğer sen üç adım atarsan, bağım bir adım atıyorsa aranızdaki mesafe açılıyor. O bir adım atıyorsa sen de bir adım atmak zorundasın."* ifadesi baba ile oğlu arasında çok kritik role sahip olan tedavi ittifakını betimlemektedir. Babaların fazla beklenti içinde olması, sürecin daha hızlı ilerlemesini istemesi gibi şeyler aradaki mesafenin açılmasına katkı sağlayabilecek özelliktektedir. Babanın doğru ağı bulmasın etkisi yine burada da görülmektedir.

Kasım Bey'in bu konuda söyledikleri ise ayrı bir önem arz etmektedir. Zira babaların sorunu doğru bilgi ve doğru yer ile çözmeye çalışmasının kıymetini bütüncül bir şekilde ifade etmiştir.

"Umut tüccarlığı, hayal tüccarlığı diye tanımlayacağımız ehil olmayan, birilerinin acısı üzerinden kendine kazanç devşirmeye çalışan insanların rahatlıkla, denetlenmeden cirit attığı bir pazara dönüşmüş durumda. Birileri can derdindeyken, birileri et derdinde maalesef... Adam dernek kurmuş veya uyuşturucuyla ilgili bir sayfa kurmuş. Paylaşılan dişe dokunur, beni doğru sağlıklı, nitelikli, zaman kaybetmeden, maddi manevi istismara uğramadan doğru bilgiyle doğru ilişki zincirine yöneltecek elle tutulur bir tane sayfaya ulaşamıyorsunuz. Binlerce sayfa çıkıyor, binlerce makale okuyorsunuz. Valla narkotik operasyonu, uyuşturucudan ölüm haberi, uuyuşturucu kullananların ne kadar kötü insanlar olduğuna dair ters algıyı tamamen besleyen bir, altına yazılmış yorumlara baktığınızda feryat figan, beddua, yardım çığlığı. Kimse ne halt edeceğini bilmiyor. Aile öyle bir durumdaki damgalanmadan, çocuk, aile etiketlenmeden bir kurtarıcı bulabilir miyim ? Hazır müşteri durumundasınız zaten. Koca koca hamasi nutuklar atılır, koca koca laflar söylenir, benim bu konuda söylediğim çok basit bir şey var. Doğru yapılan işin reklama da gürültüye de şova da ihtiyacı yoktur. Çok az bir samimiyet ile doğru bilgi ile doğru süreç inşası yeterlidir. Bunun için iyi niyet yeterlidir." (Kasım/Baba, 55y, Eroin, T.)

Madde kullanımı tedavisi, istismar edilmeye oldukça açık bir nitelik taşımaktadır. Kasım Bey'in ifadesi ile "umut tüccarlığı" yapan insanlar, hızlı şekilde bağımlılık sorununu

çözebileceklerini söylemekte, kanıtlanmamış ve işe yararlılığı test edilmemiş yöntemlerle tedaviye girişmektedirler. Ailelerin tedaviye ilişkin umutları yüksek tutulmalıdır ancak bağımlılığın doğasına aykırı yaklaşımlarla tedaviye ilişkin aileye umut vermek, bu süreç başarısız olduğunda ailenin yeniden tedavi arayışına zarar verebilmektedir. Bu sebeple doğru bilgilere ulaşılabilecek, doğru ilişki ağlarının kurulması bağımlılık tedavisinde çok ciddi bir önem taşımaktadır. Kasım Bey "*Aile öyle bir durumdaki damgalanmadan çocuk, aile etiketlenmeden bir kurtarıcı bulabilir miyim ? Hazır müşteri konumundasınız zaten."* ifadesi ile ailenin içinde bulunduğu durumu özetlemektedir. Aile en az zararla bu süreci atlatmak istemektedir. Dolayısıyla gerçekten de istismara açık, hazır müşteri konumunda bulunmaktadır.

"Mekanizmalar o kadar karışmış ki hastaneye yatıp, ilaç tedavisine başladıktan sonra her şey bitecek gibi. O kadar kısa erimli ve sığ ve kısıtlı bilgilerle bu yolculuğa herkes çıkıyor ki özellikle ve özellikle babaların direnci ve umudunun kırılması bu eksik ve yanlış bilgiden kaynaklı. Şey de çok ağır amatem yatak kapasitesinden kaynaklı, gene sorunun gerçekçiliğinden çok uzak bir yapılandırma içerisindeler ki, 3-5 ay sonrasına gün veriyorlar. Doğal olarak çok anlık daha yoldayken bile ikna olmuş çocuk, yoldayken bile fikir değiştirebiliyor. Bağımlılık böylesine duygudurum bozukluğu tavan olan bir mesele olmasına rağmen 3-5 ay sonrasına gün veriyor. Aileler de mecburen derneklere, vakıflara, özel amatem ruhsatı verilmiş hastanelere gidiyorlar. İnanılmaz uçuk rakamlar havalarda uçuşuyor." (Kasım/Baba, 55y, Eroin, T.)

Kasım Bey, tedavi konusunda ailelerin yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ve bu yetersiz bilgiden dolayı tedaviye yönelik umutları ve inançlarının çok kolay yıkılabildiğine değinmektedir. Resmi kurum kapasitelerinin yetersiz olması sebebiyle özel hastanelerde yüksek ücretler ödemek durumunda kalındığını belirtmektedir. Kasım Bey, ailelerin ve babaların doğru bilgiye ulaşmasının önemine aşağıdaki gibi değinmektedir:

"*Ben çocuğumun madde kullandığını öğrendiğimde şok olmak yerine vakit ve zaman kaybetmeden, umut taciri denen insanların eline düşmeden müşteri ya da mürit gibi istismar edilmeden direk en doğru en sağlıklı uzmanların ya da profesyonellerin denetimine adım atmış olsam çocuğum da o eziyeti çekmeyecek ben de çekmeyeceğim. İşin kriminal boyutu hırsızlık fuhuş, buralara sapmayacak belki de." (Kasım/Baba, 55y, Eroin, T.)*

Tedavi için doğru ağları kurmanın, ailenin maddi ve manevi açıdan istismar edilmesinin önüne geçeceğini düşünen Kasım Bey, bunun daha önce kurulmasının aileyi yaşanacak pekçok sıkıntıdan kurtaracağını belirtmektedir.

4.6.2.1 Psikolojik Desteğe İhtiyaç Duymak

Tedavi için doğru yöntemlerin izlenmesi ve doğru ilişkilerin kurulması ailedeki işlevsel olmayan yapıların da işlevsel hale gelmelerine destek olmakta, aile üyelerinin yaşadıkları bu zor durumla ilgili ihtiyaç duymaları muhtemel olan psikolojik desteği onlara sağlamaktadır.

"Hala da peşindeyiz hocam, hala da bırakmıyorum. Hocam normal yaşantı zaten devam ediyor fakat aile içerisinde fazla neşe yok hocam. Güler yüzlük yok. Sevinç yok. Eskiden vardı. İster istemez kafan hep Umut'a dalıyor hocam. Otursan bir çay içsen kafan Umut'a gidiyor. Ya acaba nasıl olacak ? Yarın Umut böyle devam ederse amcaları onu işten atacak. Kızın babası kızlarını götürecek evi burda. Benim boynum nasıl olacak ? Kara kara bazen böyle çok düşünüyorum hocam. Benim de bir doktora gitmem lazım hocam aslında düşüne düşüne hal kalmadı yani. Benim de psikolojim baya bir bozuldu. Zayıfladım. Bazen vallahi eve geliyorum çoculara çatıyorum, hanıma çatıyorum. Kafam hep orda yani. Başka yerde değilim. Çıkmaza düşmüşüm nasıl yapacağımı ben de bilmiyorum." (Turhan/Baba,54y, Meth, K.)

Turhan Bey, sevincini kaybettiğini ve kafasının sürekli madde kullanan oğlu Umut'a gittiğini belirtmektedir. Oğlu için normal bir şekilde çok kaygılandığı anlaşılan Turhan Bey'in psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. Böyle bir destekle oğluna daha fazla yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

"Bu çocukların hepsi bağımlılık sürecinde potansiyel suçlular. Suçlu değillerse bile suçlu olmaya adaylar. Bu konuda çocuklarımız kullanıyor. Ve kullanılan çocuklar da istedikleri yöne maddeyle çekilebiliyor. Bu çocukları kontrol altına almazsa devletimiz veya otoritemiz, anne babalardan onlara sahip çıkmasını çok fazla beklemesin sahip çıkamazlar. Anne babalar onlara sahip çıkamaz. Anne babaların onlara sahip çıkamama sebebi de güçleri yetmez. Hem ekonomik hem fiziksel hem de psikolojik yönden güçleri yetmez. Ayrıca bu konuda sıkıntıya düşmüş çocukların ailelerinin kesinlikle ve kesinlike psikolojik destek almaları gerekiyor. Psikolojik destek almayan ailelerin durumlarını düşünmek istemiyorum çok zor bir süreçte oluyorlar. Hasta oluyorlar, rahatsız oluyorlar, babalar dışarda da agresif olabiliyorlar. Bu şekilde çocukları sorunlu olan babaların durumları da kötü.O babalar da hasta ve olaylara karşı gösterdikleri tepkiler onların da çok şiddetli olabiliyor. Daha agresif olabiliyor. Anneler de öyle, anneler de çok kötü durumlara düşebiliyorlar. Anneleri babaları, olumsuz yönde toplumun birer suçlusu haline getirebiliyor evlatları. Onların yüzünden anne baba da kötü duruma düşebiliyor. Onları da unutmayalım. Bu ailelere destek olmayan insanlar yarın bugün toplumumuz neden bu duruma geldi diye hayıflanmasınlar. Çünkü biz bunlara sahip çıkmazsak onlar da yarın bugün toplum için potansiyel suçlu oluyorlar. Kınayarak biz bu durumu düzeltemeyiz." (Fikret/Baba, 64y, Eroin, T.)

Fikret Bey, olayı biraz daha geniş açılan ele alarak madde kullanan bir çocuğun annesi babası olmanın zorluğuna değinmiştir. Yaşanan bu zorluğun aile üyelerinin sorunla başa çıkma güçlerini önemli ölçüde etkilediğini düşünmektedir. Bu zorluklarla başa çıkma noktasında aile üyelerinin psikolojik destek alması gerekliliğinin altını çizen Fikret Bey, babaların daha agresif bir hale geldiklerini ifade etmektedir.

"Seni paniklemeden, ürkmeden, korkmadan iyileşme sürecinin parçası haline getiren tedavi süreci de programı da yok. Öyle bir mekanizma da yok. Ben A [56]özel hastanesinden tut, B özel hastanesine varana kadar amatemine. Gitmediğimiz, yatmadığımız yer kalmadı. Hastaneden çıktıktan sonraki süreçlerde 15 günde bir psikolojik ve psikiyatrik seans randevusu veriliyodu. Valla bir yıl boyunca kesintisiz gidip geliyorsun hiç kimse sizin de tedavi programına dahil edilmeniz gerekiyor, sizin de durumunuz kötü psikolojik anlamda. Hiçbir profesyonel bunu söylemedi. Biz onu oraya getiren, parayı yatıran, içeriye girmesini bekleyen, çıktıktan sonra da her şey iyi güzel lafıyla yolculanan kişilerdik. Ama ben son 2 yıl içerisinde tedavi merkezlerine yatırmakla kalmıyordum çocuğumu artık. Anne yıkılmıştı, anneyi de psikiyatri servisine yatırıyordum. Bu duruma gelmiş olmasına rağmen bir kişi de sizin de desteğe ve tedaviye ihtiyacınız var demediler parasıyla dahil." (Kasım/Baba, 55y, Eroin, T.)

Ailenin korkuya kapılmadan, tedavi sürecinin doğal bir parçası haline getirilmesi tedavinin çıktılarını önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Kendi tecrübesinde oğlunun tedavisi için gittiği yerlerde aileye bir destek verilmediğini anlatan Kasım Bey, yalnızca oğluyla değil, eşinin de rahatsızlıklarıyla ilgilendiğini ifade etmektedir. Bu kadar kompleks bir kriz durumu ile başbaşa kalan aile üyelerinin, tedaviye katılımlarını sağlamak ve bu katılımın madde kullanıcısı lehine olması için aile üyelerinin psikolojik destek almaları önem taşımaktadır.

4.6.3.Annenin Hakkı Anneye !

Katılımcıların söylemlerine öne çıkan ve dikkat çekici olan noktalardan birisi annelerin bu süreçteki işlevine dair ifadelerdir. Hem babalar, hem de madde kullanıcıları annelerin haklarını annelere teslim etmektedir. Bu yönüyle bakıldığında annelerin bu süreçten daha çok etkilenen, daha çok uğraşan kişiler olduğu anlaşılmaktadır.

"Benim en büyük destekçim annem. Bunu hiçbir zaman şey yapmam yani... Bütün ceremeyi annem çekti. Abi diyom ya ikisi de beni çok seviyor çocuklarıyım sonuçta. Ama neden annem bu kadar ilgilendi, ben hala idrak edemiyorum. Şu olabilir, babam biraz daha şey ilkokul mezunu yani. Biraz daha cahil kesim. Annem şey lise okumuş, lise bitirmiş biraz daha şeyi yok. Babam şimdi alkol içiyor diyor ki, ben bunu istediğim zaman bırakıyom, bu çocuk da bırakır. Etrafındaki herkes öyle

[56] Gizlenmiştir.

demiş. Bırakırsın ya bağımlı olmazsın sen buna. Ama annem her şeyini araştırdı bunun. Bağımlılığı nasıl neyi var nasıl, araştırmayla alakalı. Bir de babam bana annem kadar iyi bakamazdı. Buralara gelebildiysem annem sayesinde. Babam bana bu kadar ilgi gösteremezdi." (Bekir/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Babasının kendisine annesi kadar destek olamadığını belirten Bekir, bütün sıkıntıyı annesinin çektiğini ifade etmektedir.

"Yani şimdi şiddete yönelik bir şey yaşamadık. Çünkü annem vardı, annem Allah razı olsun hep böyle mücadele eden taraf oldu. Babam, annemin tavrıyla annem de öyle der kesinlikle korkak gibi biraz işte cesareti yoktu, bu mücadelede benim yanımda olma gibi bir şeyi yoktu yani. Tamamen hani annem olmasa gerçekten, sokağa beni koyardı yani. Ne halin varsa gör derdi." (Yusuf/Bağımlı, 28y, Kokain, T.)

Yusuf'un babasıyla olan ilişkisini, annesinin varlığı kurtarmaktadır. Zira annesi olmayasaydı, babasıyla ilişkisinin daha kötü olabileceği anlaşılmaktadır. Babasının kendisine destek verecek kadar cesarete sahip olmadığını belirten Yusuf, annesinin hep yanında olduğunu vurgulamaktadır.

"... Dolayısıyla annesi arabasıyla arkasından devamlı çocuk kovaladı hiç bırakmadı. Annesi olmasaydı biz bunu kurtaramazdık. Ailenin arkasında durması, sahiplenmesi, sokaklardan alması onu öyle kurtardık biz. Onun en yoğun kriz dönemlerinde bağımlılık dönemlerinde yaşadığı sıkıntıları hem annesi arkasında durdu" (Fikret/Baba, 64y, Eroin, T.)

Fikret Bey, eşinin bu süreçteki yaptıklarından bahsetmekte ve eğer eşi olmasaydı, çocuğunun kurtulmayacağını düşünmektedir.

"Elimizden geldiği kadar tedavi olması için şey yaptık. Ağırlıkta anne daha çok şey yaptı. Çünkü anne daha iç içe olduğu için tedavi için. Tedaviyi şey yapalım doktora gidelim bir şey yapalım. O şekilde psikoloğa yönlendirdik.

Daha çok annesi ilgileniyor dediniz ya bunun sebebi nedir ?

Biz dediğimiz gibi dükkanda olduğumuz için o her gün yüz yüze geldiği için o daha net görüyordu çünkü. Biz napıyorduk, akşam bize söyleniyordu şey yapılıyordu. Tabii ister istemez, söylenince tepki koymaya çalışıyorsun, nasihat yani öyle söylim size." (Harun/Baba, 56y, Bilmiyor, T.)

Harun Bey, babaların madde kullanımı tedavisinde, annelere göre konumunu oldukça güzel bir biçimde betimlemiştir. Annenin oğluyla daha fazla iç içe olmasının, annenin daha çok ilgilenmesine neden olduğunu düşünen Harun Bey, çalışması sebebiyle annesinin bu süreçte daha

aktif olduğunu belirtmektedir. Bu noktada babaların çocukları küçükken çalışma sebebiyle bakımlarına katılamamaları, büyüdüğünde ise yine aynı sebepten daha fazla destek veremedikleri düşünülmektedir.

"Doğrusunu söylemek gerekise bizi toparlayan hanımdır yani. Belki hanım olmasaydı farklı yerlerde olurduk yani. Bana tepki gösteriyor yani niye çocuklara böyle konuşuyorsun vs. diye. O zaman çok umusramıyordum ama şimdi umursuyorum. Geçen dedi ki ya bu Cenk düzelmeyecek herhalde. Dedim zamana bırakmak lazım biz elimizden geleni yapalım düzelir inşallah. Evde bir problemimiz yok çok şükür. Çocukların yanında tartışmamız vs. olmaz. Önceden de olmazdı yani. Ben zaten çalışıyordum yani tartışacak zamanım da yoktu yani" (Serkan/Baba, 48y, Uçucu ve Skunk, K.)

Serkan Bey'in ifadelerinde de yine çalışma sebebiyle annenin daha çok ilgilenmesi durumu öne çıkmaktadır. Aileyi toparlayan kişinin eşi olduğunu düşünen Serkan Bey, eşi olmasaydı durumun daha kötü olabileceğini belirtmektedir.

"Ben çoğu zaman evdeydim işe gidiyorum ama 1-2 gün kalıyordum İstanbul'da uzakta olduğu için ev. Annesi benden çok mücadele verdi" (Yavuz/Baba, 72y, Bonzai, T.)

Yavuz Bey'de de aynı tema öne çıkmaktadır. Babanın çalışması sebebiyle, anne çocuğuyla her anlamda daha çok ilgilenmekte ve daha çok mücadele göstermektedir. Babaların ve madde kullanıcılarının ifadelerinde de görüldüğü üzere babalar, anneler kadar mücadele etmemekte ve daha geride durmaktadırlar. Bunun en önemli sebebi olarak da çalışma ve iş süreçleri kendisini göstermektedir.

4.7.Bağımlılardan ve Bağımlı Babalarından Babalara Öneriler

Bu bölümde madde kullanan kişilerin babalara önerileri ve madde kullanan oğlu olan babaların, babalara önerileri ele alınacaktır.

4.7.1.Madde Kullanan Çocuğu Olan Babalardan Babalara Öneriler

Madde kullanan çocuğu olan babalar, geçmişte yaşadıkları tecrübelerden yola çıkarak babalara bazı önerilerde bulunmaktadırlar. Burada önce babaların önerileri ele alınacak ardından babaların geçmişe dönme imkanları olsa neleri değiştirecekleri üzerinde durulacaktır. Babaların söylemlerinde en fazla öne çıkan öneri, babaların çocuklarını daha sıkı takip etmeleri ve kontrol etmeleridir.

"Valla madde kullanmayan çocuğu varsa, onu her gün kontrol etsin. İşte çocuk ne kadar para harcıyor, uyuyor mu, geceleri geç mi geliyor ? Eğer çok uyuyorsa bil ki uyuşturucu kullanıyordur. Kalkmıyorsa, halsiz kalıyorsa hemen takip etsinler peşlerini bırakmasınlar. Gerekirse

çevreyi değiştirsinler gerekirse iş yerini değiştirsinler. Çünkü çok sorun oluyor, mutlu olamıyor insan. Eğer madde bağımlısıys,a gerekli kuruluşlardan yardım alsınlar. Olur olur, olmaz olmaz. Baba görevini yine yapsın." (Namık/Baba, 58y, Meth, T.)

Namık Bey, özellikle çocuğu madde kullanmayan babalara seslenmekte ve çocuklarının davranışlarını ve çocuklarındaki değişimleri takip etmelerini istemektedir. Geç gelmek, fazla uyumak, halsiz olmak gibi belirtilerin çocuktaki değişime işaret edebileceğini düşünmektedir. Babaların bu sorun için destek almaları gerektiğini belirten Namık Bey, babanın bunu denemesi gerektiğini ifade etmekte ve başarılı olup olmanın başka bir mesele olduğuna dikkat çekmektedir. Turhan Bey de takip konusu üzerinde durmaktadır.

"Ağır bir yüktür bu. Bunu yaşamayan bilmez, yaşamayan babalar bilmez hocam. Yani yaşamayan babaların yanında derdini anlatsan bu durumları anlamazlar ki zaten hocam... Hocam çocuklarına sahip çıksınlar. Attıkları her adımları takip etsinler. Hatta çok sakıncalı ortamlardan uzaklaştırsınlar. Bir yere gittiklerinde izinli gitsinler. Geç kaldıklarında telefonla yoklasınlar. Boş bırakmayacaksın hocam. Bu devirde çocukları boş bırakmayacaksın. Aç kalacan, çocukları boş bırakmayacan. Boş bırakırsan elinden kayar gider hocam. Valla hocam ben dışarlarda kaldığım için şartlardan dolayı, maddiyatsızlıktan dolayı o arada boşluk olabilir. Gitmiş olabilir hocam. Keşke şuanda eskiye dönmüş olsam, ben bunları yapmazdım ki hocam. Gurbete bile gitmezdim ki, İstanbul'a bile göndermezdim ki. Giderdim devletin kapısına sığınırdım. Birinin kapısına sığınırdım. Kardeşim benim imkanım yok. Kötü bir zamanda yaşıyoruz. Pislik dolu. Ben korkumdan sağa sola gidemiyorum. Ben gitsem oğlum elimden kayar. Cahildir. Gençtir. Biliyorsun Türkiye'de çok ibneler var, onları kandırıyorlar hocam. Gençlik kesimini kandırıyorlar. Geriye dönük olsa ben şuan çok şeyler düşünürdüm, çok şeyler yapardım hocam... Babalık görevlerini yapsınlar her şeye dikkat etsinler. Attıkları adımı takip etsinler ama çok sıkmak da iyi değil hocam. Çok sıkmaya da gelmiyorlar. Yani normal bir mesafede onu muhakkak takibe alsın yani. Elinden geldiği kadar, onu eline alsın bırakmasın. Bırakmasınlar hocam çocuklarına sahip çıksınlar. Dünyam maddiyatı için paranın peşinde değil çocuklarının peşinde olsunlar." (Turhan/Baba,54y, Meth, K.)

Turhan Bey'in de üzerinde önemle durduğu noktanın babaların çocuklarını takip etmesi olduğu görülmektedir. Bununla beraber çok sıkı takip etmenin de zararlı olabileceğini belirtmektedir. Çalıştığı için çocuğunu İstanbul'a gönderen Turhan Bey geçmişe dönse bunu yapmayacağını belirtmektedir.

"*Valla ilk başta arkadaş ortamından, bazı arkadaşlardan her arkadaştan demiyorum ama koparmalılar. Ama bu hoş sohbetlerde de olur. Biz bunları kendi esnaflık yaptığımız zamanlarda da gördük. Koparamıyorlardı yani. Ya semt değiştireceksin, bölge değiştireceksin. Ya da üzerine aşırı derecede düşeceksin. Düşünce de ister istemez onlar daralıyorlar... Takip etmemiz lazım. Başıboş*

bırakmamız lazım. Söz geçiremiyorlar babalar bazen.. Onun sebebi babaların çocuklarını kırmak istememeleridir. Ama tabii kırmayınca önlemler alamıyorsun. Hep alttan tabiri caizse pohpohlayarak olmuyor o işler. Bazı yerlerde kıracaksın" (Harun/Baba, 56y, Bilmiyor, T.)

Harun Bey de çocuğu takip etmenin önemine dikkat çekmektedir. Bununla beraber arkadaş ortamlarını bilmek ve gerekirse çocuğu buralardan çıkarmak, yaşadığı semti değiştirek getirilen diğer öneriler arasında yer almaktadır. Turhan Bey gibi Harun Bey de çok fazla üzerine düşmenin çocuğu bunaltabileceğini düşünmektedir.

"Evden uzaklaştırmamaya dikkat etsinler. Her dediklerini yapmasınlar ama. Gittikleri yerleri takip etsinler. Kontrolü elden bırakmasınlar. Bir anlık mesele çünkü bu." (Yavuz/Baba, 72y, Bonzai, T.)

Çocuğun gittiği yerleri bilmek, kontrolü elden bırakmamak ve takip etmek Yavuz Bey'in de önerileri arasında yer almaktadır.

"Çocuklarının hareketlerini takip etmelerini, onlara çaktırmadan onları gözlemelerini, onlara sevgiyle yaklaşmalarını, onlara dost gibi yani kırıcı olarak değil, onların ne istediğini öğrenmelerini, onlara iletişim kurmalarını. Ama onları takip etmelerini, evde onlarla ilgili davranışlarını, şeylerini evet ne kadar erken yakalarlarsa, o kadar erken kurtulabilirler. Evde bir kere takip etmelerini isterim. Çünkü evdeki değişiklikler hemen çıkıyor ortaya. Arkadaşlarıyla olsun şeyle olsun. Kendilerini kapatıyorlar içeri. Kimseyle iletişim kurmuyorlar. Kendi dünyalarında yaşıyorlar. Buna dikkat etmeleri lazım. Bu hallerini yakaladıkları zaman daha ilişkiye girmelerini onlarla daha konuşma çabalarını sevgisini ona göstermeleri lazım. Sabretmeleri lazım, çocukla iletişim illaki kurarlar sevgiyle yaklaşılırsa bu. Nefretle yaklaşılırsa bağırmayla, çağırmayla yaklaşırsa bu işin içinden ne kendileri çıkabilir ne de çocuk çıkabilir. Çocuk dediğim 15 yaşındaki, 30 yaşındaki, 40 yaşındaki çocuktur yani eğer babaysan sen, senin gözünde çocuksa sen 30 yaşına gelmişsin de şöyle olmuşsunda öyle bir dünya yok. Çünkü insanlar bazen şey istiyorlar, büyüklerinden yardım istiyorlar o yardımı sende görmeleri için o yardımı senden bir ışık bekliyorlar ki yani ben buna bu derdimi açarsam bana yardımcı olacak. Eğer ben buna bu derdimi açarsam karşılığını göremezsem daha dibe düşecekler. Çocuklar daha dibe düşüyorlar. Çünkü çocuklar diyorki ben bunu babama anlatsam veya birine anlatsam baba böyle böyle, babam beni döver, babam beni sokağa atar. Babam beni siktir eder. Öyle bir dünya değil yani. Eğerki sana bunu açmasına sen yardımcı olacaksın, baba olarak sen yardımcı olacaksın anne değil annesi değil. Çocuk bak, ben size bir şey demiştim. Anne faktörü ayrı, baba faktörü ayrı çocuk babadan da bir şey istiyor. Annesinin gösterdiği sevgi. Biliyor annesi her dediğini yapacak her gördüğünde ağlıyor sarılıyor. Ama baba siktir et gitsin diyor ya. Benim arkadaşım diyorum bunu anlattım. Arkadaşım ölsün diyor. Ya böyle yaklaşırsan zaten o çocuğu kaybedersin. Dövmeyle kavgayla. O çocuk sana açıldığı zaman

senle bunu konuştuğu zaman senden bir şey bekliyor. Sen ona gösterirsen sevgini, şeyini, sen ona yardımcı olursan o çocuk kurtulma şansı yüzde seksen. Ama bu süreçte dediğim gibi sevgi ve sabır. Sabreceksin. Sabretmeden bunu yapamazsın zaten. Çünkü o çocuk tamam sana anlattı kurtulamıyor." (Nedim/Baba, 55y, Bonzai, T.)

Nedim Bey babalara pek çok yönü bulunan önerilerde bulunmuştur. Diğer babalar gibi o da babaların çocuklarının davranışlarını takip etmelerini önemsemekte ve bunu önermektedir. Özellikle çocukların ev içerisindeki davranışlarını takip etmenin kıymetini vurgulamaktadır. Zira çocuğun ev içerisindeki davranışlarının çok çabuk değiştiğinden ve bahsetmektedir. Babaların bu değişiklikleri ne kadar erken yakalarsa o kadar erken çözüme gidilebileceğini düşünmektedir. Buraya kadar söylemlerine yer verilen diğer katılımcıların çocuğu daha sıkı takip etmek noktasındaki önerilerine bakıldığında bu elbette direkt olarak fiziksel takip yapılmalı anlamına gelmemektedir. Anlatılmak istenen daha çok babaların çocuklarının ne yapıp, ne ettiğini bilmeleri ve çocuğunda meydana gelecek değişimleri farkedecek kadar yakın olmasıdır. Nedim Bey'in diğer bir önerisi ise babaların çocuklarını dinlemeye açık olmalarıdır. Zira babalarının kendilerini dinlemeyeceğini düşünmeleri durumunda çocukların babalara kendilerini açmadığını belirten Nedim Bey, babaların bu süreçte çocuklarına sevgiyle yaklaşmasının ve sabretmesinin gerektiğinin altını çizmektedir. Serkan Bey de sevgi konusuna vurgu yapmaktadır.

"Valla bir kere babasına şunu derim, sevgi vermesi lazım çocuğuna. Yani karşısına alacak, konuşacak, anlatacak, dertleşecek. O çocuk da babası çocuğuna verirse, çocuk yaşadığı şeyleri hep ona anlatır. Ama babası da onu yüzüne vurmayacak, tamam oğlum olmuş. Baba yüzde kırk, yüzde elli yaklaşırsa çocuk da babaya yaklaşır yani çocuk da başından geçenleri anlatır. En azından onla ilgili bir çözüme giderler. Onu derdim ben babasına, bağımlı bir babaya çocuğuna sevgi göster, ilgi göster, arkadaşlık yap. Yoksa tepkiyle, şeyle, oğlum sen nerden geliyorsun, kaybedersin yani. Çünkü zaman içinde o çocuk yine eski haline döner yani sana yine saygı gösterir yani." (Serkan/Baba, 48y, Uçucu ve Skunk)

Serkan Bey, babaların çocuklarına sevgi vermesinin önemli olduğundan bahsetmektedir. Babalar ve çocuklarının birbirleriyle konuşabilmesinin ve çocuğun babasına dertlerini anlatabilmesinin kıymetli olduğunu düşündüğü görülmektedir. Baba ve oğul arasında sevgiye dayanan bir ilişkinin bulunması ve babanın dert dinleyebilen bir yapısının olması durumunda çocuğun yaptığı hataları daha çabuk babasıyla paylaşabileceği ve daha kolay çözüm bulunulabileceği düşünülmektedir. Serkan Bey, bu süreç içerisinde çocuğuna tepkiyle yaklaşmanın çocuğu babasından uzaklaştırabilecek bir davranış olduğunu düşünmektedir. Haydar Bey de benzer düşüncelere sahiptir.

"Çok iyi davransın ve çocuk gibi davransın. O çocukların daha ilgiye ve alakaya ihtiyaçları vardır. Uyuşturucu kullananların hepsinin çocuklar gibidirler hocam. İnanki beş yaşındaki çocuklar gibidirler. İstiyorlar ki onların başını okşa, onlara sahip çık. Bir çoğunu görüyorum hocam zaten diyor ben, yok başka kimse. O kadar kendilerini akıllı sanıyorlar ama akıllı değildir. Ama akıllı olsalar, kimse kendine zarar vermez. Biz baba olarak anne olarak elimizden geldiği kadar. Elimizden geldiği kadar değil, gücümüzün üstünde davranmamız gerek ki bu çocukları kurtaralım. Bütün babaların görevi çocuklarına sahip çıkmak, çocuklarını kötülükten iyiliğe yönlendirmek." (Haydar/Baba, 57y, Uçucu, T.)

Madde kullanan kişilerin çocuk gibi olduğunu düşünen Haydar Bey, babalarının madde kullanan çocuklarına çocuk gibi davranmalarını tavsiye etmektedirler. Onlara ilgili ve şefkatli olmanın önemine atıf yapan Haydar Bey, babaların çocuklarına ilgi ve alaka göstermesi üzerinde durmaktadır.

"Madde kullanmamış erkek çocukları için çok baskı, çok keskin olmamalarını, onların otoritesinde, disiplininde çok keskin olmamalarını, her daim yanlarında onlara destek olduklarını, onları her daim sevdiklerini bilmelerini, bu konuda model olmalarını isterim. Bağımlı olan çocuklar için arkalarında durmalarını, onları kurtarmak için her türlü şekilde yanlarında olmalarını isterim. Baş edemeyen çocukların kesinlikle dışarda olmalarını istemiyorum. Erkek çocukların özellikle bağımlılık zamanlarında potansiyel suçlu oluyorlar. Suçlu olma durumuna düşüyorlar veya ailelerini çökertiyorlar. Bunların da rehabilite edilmeleri için ıslahevinde olmaları lazım, dışarda olmamaları lazım. Dışarda olanları ancak ciddi ekonomik destekle dışarda tutabilirler başka bir şekilde tutamazlar. Yoksa onun haricinde çocuklarını dışarda tutamazlar. Kesinlikle bir rehabilitasyon merkezinde olmaları lazım yoksa başka türlü bu bağımlılıktan kurtulamazlar. Daimi olarak kontrol altında tutulmaları lazım. Bunu başaramayan çocukların ailelerinin kesinlikle çocuklarının ıslahevlerine gitmelerine engel olmasınlar. Islahevlerine gitsin çocukları. Ve bunların da yanında olduklarını onları da sahipsiz bırakmadıklarını orda olsalar dahi her türlü ihtiyaçlarını gidermek için yanlarında olsunlar." (Fikret/Baba, 64y, Eroin, T.)

Fikret Bey diğer babalardan daha radikal biçimde ayrılmakta ve babaların çocuklarının her daim yanında olmaları gerektiğini belirtmekte bununla beraber erkek madde kullanıcılarının potansiyel suçlu olma durumlarının hem topluma hem de aileye zarar verebileceğini düşünmektedir. Dolayısıyla dışarıda başedilemeyen bu çocukların ıslahevlerine alınması gerektiğini ancak ailenin burada çocuklarını yalnız bırakmaması gerektiğini belirtmektedir. Madde kullanan çocuklarını kontrol altında tutmak isteyen ailelerin ciddi bir ekonomik güce sahip olmaları gerektiğinden bahseden Fikret Bey, özellike çocuğu madde kullanmayan babalara hitapla çocuklarının

yetişmesinde baskıcı bir yapıdan ve keskin otoriteden uzak durulması gerektiğinin altını çizmektedir. Cemil Bey de Fikret Bey'e benzer düşüncelere sahiptir.

"Madde kullanan çocuğun babasına şunları demek isterdim. Bir kere madde kullanan çocuğun babası çok zor bir durumda. Kullanmayandan daha zor durumda çünkü çaresizdir. İlk önce ne yapmasını isterim peşinde koşmasını isterim. Devamlı peşinde koşmasını isterim. Bu da maddiyata bağlı. Maddiyat olduğu zaman daha güzel konuşuyorsun daha güzel akıl vveriyorsun çünkü neden senin de moralin yerinde oluyor. Olmadığı zaman iki tarafın da morali bozuk oluyor. Cenabı Allah sabır versin diyorum başka bir şey diyemiyorum. İçmeyen bir çocuğa da ilgi ve alaka." (Cemil/Baba, 50y, Bonz/Meth, T.)

Madde kullanan çocuğu olan babanın, zor bir durumda olduğunu düşünen Cemil Bey, babaların çocuklarının peşinden her daim koşması gerektiğini belirtmektedir. Lakin bu peşinde koşma meselesinin bir maddiyata dayandığı, maddiyat olması durumunda babanın daha güzel destek sağlayabildiğini düşünmektedir. Bu yönüyle Fikret Bey'in ekonomik durum ve madde kullanan çok ile başa çıkma arasında kurduğu ilişkinin Cemil Bey'in hikayesinde bir karşılığı olduğu görülmektedir.

"*Ne olursa olsun çocuklara sahip çıksınlar isterim. Ben çünkü bu hale düştüğüm halde hala da yine peşinden koşuyorum. Herkes de çocuğunun peşinden koşsun isterim. Başka da bir şey demiyorum." (Necmettin/Baba, 55y, Eroin, K.)*

Necmettin Bey de babaların çocuklarının peşinden her daim koşması gerektiği ve mücadeleyi bırakmaması gerektiğini düşünmektedir. Bu mücadelenin nasıl yapılacağına ilişkin Kasım Bey'in ifadeleri yol gösterici nitelik taşımaktadır.

"*Bir bağımlının ailesinin o tedavi sürecine katılması demek sizin emeğinizin uzun süreli bir karşılık üretmesini sağlam hale getirecek en önemli hamle olur. Sorumluluğu sizin üstlenmeniz değil, bizim toplum vekaletçi toplumdur. Kurtarıcı arar, kahraman arar. Bağımlının da bağımlı yakınının da bir davranış biçimi vardır. İlk geldiğinde sizi yere göğe sığdıramaz. Uzmanı da bir derneğe gittiğinde de dernekteki kişileri de sorununa sahip çıkan herkesi. Önce ilahlaştırır. Ama sıkıntı şurda, doğru bilgi aktarılmadığı için kendi sürecinin sorumluluğunu kendisinin alması gerektiği sağlıklı bir şekilde kavramasını sağlayacak bir aktarım yapılmadığı için ömrünün sonuna kadar ona sahip çıkacak yer arıyor. Yükünü saracak gönüllü hizmetçi arıyorlar aslında. Yol arkadaşı, iyileşme arkadaşı aramıyor. Bu da art niyetten değil, bilinçsizlikten. Körler, sağırlar birbirini ağırlar gibi. Çocuk tekrar kullanıma döndüğünde derneğe ya da uzmana geri götürdüğünde canı isteyin vereyim diyorlar. Uzmana profesyonele hastaneye ya da derneğe canımı isteyin vereyim diyorlar. Sanki ömrünün sonuna kadar orada kalacak. Çıkıp kullanıma başladığında beni kullandılar dolandırdılar. Hemen değersizleştirme başlıyor." (Kasım/Baba, 55y, Eroin, T.)*

Kasım Bey'in, ailenin tedavi sürecine katılması olarak tarif etiği süreç aslına bakılırsa diğer katılımcıların "babanın çocuğunun peşinden koşması" olarak ifade ettiği ile benzer nitelikler barındırmaktadır. Babalar, tedaviye dahil olurlarsa aslında çocuklarının peşinden koşuyor ve onlar için mücadele ediyor ya da mücadele etmeyi öğreniyor demektir. Ailenin tedavi sürecine katılmasının ailedeki yansımalarına değinen Kasım Bey, ailenin tedavi merkezini veya uzmanı bir kahraman haline getirdiğini ancak yapılan işin başarısız olması durumunda da bunları dolandırıcı olarak niteleyebileceğinden bahsetmektedir. Kasım Bey'in ifadelerinden ailenin tedaviyi sahiplenmesi, iyileşmenin sorumluluğunu alması konusunda yeterli olmamasının değersizleştirme veya yüceltme noktasında önemli yordayıcılardan birisi olduğu anlaşılmaktadır.

Serdar Bey ise farklı bir noktaya dikkat çekmektedir.

"Tabii ki baba çocuğu spor aktivitelerine yönlendirirse elini bırakmazsa. Ama biz böyle bir şey olursa ona göre tedbir alırız ama biz hiç bilmiyoruz ki yani böyle bir riski olduğunu bilmiyorum yani. Bilsem ona göre tedbirler alırım ona göre mücadele içinde olurum. Ha başarılı olurum olmam o ayrı bir şey. Ama biz hiç böyle bir gayret içinde olmadık ki yani çocuğumuzu böyle kötü alışkanlıklardan nasıl kororuruz diye. Biz sigara içiyoruz o kadar. İçkiyi de bilmeyiz, eve içki de girmez... Valla bu işte dövmek, sövmek, bağırmak, çağırmak, atmak, sokağın kapının önüne itmek çözüm değil. Hasta olduğunu kabul edecek o manada gerekli nasıl davranması gerektiği konusunda denenmişlerden psikologlardan ona örnek rol model olmasnın çabası içine gircek. Onu yeniden eğitmek belki. O yaştan sonra ne kadar eğitilebilirler tabii." (Serdar/Baba, 61y, Esrar, T.)

Serdar Bey'in dikkat çektiği nokta başlarına böyle bir şeyin geleceğini düşünmemiş olmalarıdır. Böyle bir riskin kendileri için de var olduğunu bilse buna göre tedbir alabileceği düşünen Serdar Bey, oğlunu bunlardan korumak için herhangi bir gayret içerisinde olmadıklarını zira böyle bir gündemlerinin olmadığını belirtmektedir. Bu yönüyle Serdar Bey'in ifadeleri babalara bir öneri olarak ele alınabilir. Kimse çocuğunun kötü bir alışkanlık edinmeyeceğini düşünmemeli ana fikrinin çıkartıldığı bu ifadelerin bir benzeri Nedim Bey tarafından dile getirilmiştir:

"Dedim ki oğlum bak herkesin kendi çocuğu var şeyi var. Benim çocuğum yapmaz demeyin. Çünkü senin çocuğun tamam yapmaz ama arkadaşları bir, iki, üçünde dedim bak. Çocuklarınıza dikkat edin. Ya ben dedi servisle gönderirim okula şöyle yaparım. Ya dedim oğlum ne yaparsan yap farketmiyordu. Ben çocuğuma bakmıyor muydum, bakmadım mı baktım. Bir giydiklerini bir daha giymiyorlardı, bir içtiklerini bir daha içmiyorlardı. Ama bu iş yemeyle, içmeyle olmuyor. Sevgiyle oluyor." (Nedim/Baba, 55y, Bonzai, T.)

Bir arkadaşıyla yaptığı konuşmadan bahseden Nedim Bey, arkadaşına *"benim çocuğum yapmaz demeyin"* tavsiyesinde bulunmaktadır. Çocuğun içinde bulunduğu bağlama atıf yaparak, arkadaşlarının çocuğu etkileyebileceğini belirten Nedim Bey, kendisinin pek çok şey yaptığını,

çocuklarının bir şeyini eksik etmediğini ancak yine de bu sorunla karşı karşıya kaldığından bahsetmektedir.

4.7.1.1 Geçmişe Dönsem ...

Görüşme sürecinde babalara, "geçmişe dönmeleri durumunda neleri farklı yapacakları" sorulmuştur. Bu kapsamda babaların geçmişte yaptıkları hatalara, veya eksik yaptıkları şeylere referans ile cevaplar alınmıştır. Babaların bu minvaldeki söylemlerinin, diğer babalara önerileriyle ilişkili olduğu görülmüştür.

"Bir dakika boş bırakmazdım. Bir saniye onu boş bırakmazdım. Gerekirse emekli olurdum. Ama onu dizlerimin dibinden hiç ayırmazdım. Gittiğim yere onu götürür, geldiğim yere onu getirmek. Bu çevreden de uzaklaşırdım yani. Ya bir köye giderdim ya bir kasabaya. Böyle bu işlerin olmadığı pisliklerin olmadığı bir yerde yaşardım." (Namık/Baba, 58y, Meth, T.)

Namık Bey'in oğlunu daha yakından takip etmek ve yaşadığı yerden uzaklaştırmak istediği görülmektedir. Dolayısıyla Namık Bey'in bunları eksik veya geç yaptığı anlaşılmaktadır.

"*En azından bu evi burdan satın almasaydım, başka yerden satın alsaydım. Mahalleyi zamanında değiştirseydim. Birinci hatam bu. He eşimi bundan suçladım. İstemedi, annesi kardeşleri yakındı bize, belki ayak uyduramam diye o da haklıydı kendine göre konu komşu burdaydı. İkincisi çocuklara daha iyi eğitim alsınlar dedim kendi kendime fakat tabii ki kendi mahallenin çocuğu ile başka bir yerin çocukları arasında büyük fark olduğunu sonradan anladık... İkincisi bir de çocuklarımızı biraz dediğim gibi başıboş bıraktık. Şımarık alıştırdık. Şımarıklığı da şu yani. Ele güne karşı değil de kendimize karşı pohpohladık. Ama şu olsun ama şu olsun." (Yakup/Baba, 58y, Eroin, K.)*

Yakup Bey'in söylemleri, oğlunu yaşadığı yerden uzaklaştırmak ve farklı bir yere taşınmak, daha yakından takip etmek üzerinde yoğunlaşmaktadır.

"*Geri dönsem, keşke öyle bir şey olsa da dönebilsek. Vallahi billahi, akşama kadar inşaatta çalışırım şuanki hayatımdan daha iyi olurdu. Daha farklı şeyler olurdu, daha farklı. Bilmediğimiz şeyler öğrendik hayattan. Daha güzel şeyler verirdik, eğitirdik onları. Selahattin'i 15 yaşında İstanbul'a gönderdiğimize çok pişman olduk hocam. Çok pişman olduk, çok. Hocam zaten imkan olsa ben o dönem gurbetteydim. Bağdat'ta çalışıyordum. Hanım dedi dayıları çağırıyor Selahattin gitsin mi İstanbul'a burda iş yok, okula da gitmiyor, ortaokul bitti okula gitmiyor. Buralar tehlikeli, sen de burda yoksun. Dedim gitsin. Dayısının yanında güvende olur. Oraya gitti. Ondan sonra amcasının yanına gitti. Ana baba yok orda, dayı ile amca ne kadar bakabilecek ki ? Kim anne baba kadar olabilir ki ? Ne kardeşim olabilir ne annem babam olabilir, hiç kimse olamaz. Keşke de göndermeseydik hocam. Olmuş oldu. Olmuşa napabiliriz ki hocam ? Bir insanı diriltebilir misiniz*

hocam, yok, gitti... İmkan olsa Selahattin'i İstanbul'a göndermezdim. Ben de sağa sola gitmezdim. Düzenli bir iş kurardık. Beraber çalışırdık baba oğul. Çocuklarla ilgilenirdim. Ama imkan yoktu, ben sağa sola gittim. O da serbest kaldı. Serbest kalınca o da saf bir çocuktur. Çabuk hemen şey oluyor, öyle hocam çok eksiğimiz oldu hocam maalesef... İşte öyle hocam. İstanbul'da büyüdü hemen hemen 10 seneye yakın kaldı. Keşke ben de İstanbul'a gelmez olsaydım. Değerimiz kalmadı. Kimse bizi adam yerine koymuyor. Çok kırıldım, çok yoruldum hocam. Azar işittim. Selahattin için elimden gelen her şeye katlandım hocam. Nerelere katlanmadım ki ? Hastane desen yatırdım. Maddi imkan yok, borç bulduk halletik. Geceler boyu peşinden koştum. Sokaktaydı ben sabahlara kadar dolaşıyordum. Telefonu açmıyordu, onu nerde bulabilirim diye arıyorum. Gözüme uyku girmiyordu sabahlara kadar uyumadığım oldu hocam. Bazen kendi kendime sokakta yürüyorum yolda adamlara çarpıyorum. Adam diyor abi sen nereye gidiyorsun yani. Kendimde değilim." (Turhan/Baba,54y, Meth, K.)

Turhan Bey, geçmişe yönelik uzun bir pişmanlık silsilesi anlatmaktadır. Söylemlerinin odak noktasında ise oğlu Selahattin'i onbeş (15) yaşında İstanbul'a dayılarının yanına göndermek yer almaktadır. Sürekli farklı şehirlerde uzun süreli çalışması sebebiyle oğlunu İstanbul'a dayılarının yanına gönderen Turhan Bey, bunun oğluna iyi gelmediğini ve ona zarar verdiğini düşünmektedir. Zira oğlu İstanbul'a gitmesiyle daha serbest bir yaşama erişmiştir. Çalışma ilişkilerinin Turhan Bey'in hayatında önemli bir rolü bulunduğu görülmektedir. Turhan Bey'in söylemleri de oğlunu takip edememek ve şehir değiştirmek üzerinden şekillenmektedir.

"*O günlere geri dönsem ben onu o mahalledeki itin köpeğin eline bırakır mıyım ? Bırakmam, tutardım elinden kendim yanında gezerdim. Kim yapar ki ? Bir bakmışsın ki Allah tarafından geriye dönmüşüz biz, oğlum ufalmış küçük çocuk olmuş ben bunu bir daha salar mıyım yani. Yanından ayrılmazdım... Onu akşam geç saatlerde arardım. Baba derdi, şurda oturuyoruz derdi. Keşke yapmasaydım. Bırakmasaydım. Keşke o liseye de vermeseydim. Bir işe mişe verseydim. Belki bu hale düşmezdi." (Necmettin/Baba, 55y, Eroin, K.)*

Necmettin Bey, diğer babalar gibi daha sıkı takip etmeyi, korumayı ve kontrolcü olmayı öne çıkartmaktadır.

"Tabii mesela İstanbul dışında okutmazdım yani anlatabildim mi ? Üniversiteyi dışarda okudu. Yanımdan ayırmasam bunlar olmazdı diye düşünüyorum ben. Nitekim bu ilk bırakma sürecinde de sürekli yanımdaydı. Benim gölgemde olduğu zaman bu tür şeyler olmasına cesaret edemezdi yani edemedi zaten. Şimdi kendi ayakları üzerinde bıraktık yani. İçiyor musun içmiyor musun bağımlı mısın değil misin bıraktık yani. Zaten çocuk değil. Şuanda ayık da. Temiz de. Bundan sonra yapabileceğeini kendi yapacak yani. Neticede biz tamam da yarın bugün biz olmadığımız zaman ne yapacak hayat böyle yaşanmaz ki." (Serdar/Baba, 61y, Esrar, T.)

Serdar Bey'de de daha sıkı takip etme fikri öne çıkmaktadır.

"Valla daha hassas davranırdım. Koruma altına alırdım, o hataları yapmazdım. Şöyle söylim çocuğu sevmeye verdik, istediler ama o hataları yapmazdım. Karşımızdaki insanların o olduğunu bilmiyorduk, aşırıydılar yani. Ordan zaten oldu. Aşırı şeyler öğrettiler çocuğa afedersiniz çocuğa küfür öğrettiler, onu bunu verdiler. Sonradan öğrendim ben bunları. Bu haller olunca demekki çocuğunu kendi şeyin altında tutacaksınız, bir yere bırakmayacaksınız tamamen o hata ben de yani." (Yavuz/Baba, 72y, Bonzai, T.)

Yavuz Bey'de de buraya kadar olan katılımcıların çoğunda olduğu gibi daha sıkı takip etmek, çocuğunu başıboş bırakmamak fikri kendine önemli bir yer bulmaktadır.

"Çok var tabii. Ticarette var. Aileyle ilgili olarak valla ne bileyim hocam. Nerden tutsam bilmiyorum. Ertuğrul'da yanlış yaptık yani. Geleceği göremiyorsun hocam. On sene sonrayı görebiliyor musun yok. Bitti o zaman. Geri dönsem Ertuğrul'un hayatını değiştirirdim. Daha çok ilgilenirdim. Okumasına dikkat ederdim. Daha çok üzerine düşerdim. Bazı ortamlardan ayrı tutardım. İşimle değil de daha çok çocukla ilgilenirdim. Onun çözümü yok yani. Bunun hiçbir çözümü yok yani" (İskender/Baba, 46y, Esrar, K.)

İskender Bey'de öne çıkan noktalar oğluyla daha çok ilgilenmek, işe değil çocuğuna vakit ayırmaktır.

"Geçmişe dönseydim o zaman bu iş olayını kapatırdım. Normal bir yerde çalışırdık o zaman bağımız daha sağlam olurdu belki. İş olanaklarından kaynaklanan bir şey." (Harun/Baba, 56y, Bilmiyor, T.)

Harun Bey'in söylemleri de İskender Bey ile "iş ilişkileri" konusunda birleşmektedir. Harun Bey de iş değiştirerek, daha az yoğun çalışarak iş yerine çocuklarıyla ilgilenebileceğini düşünmektedir.

"Geçmişe dönme şansım olsaydı, dünya malı benim için ikinci planda kalırdı. Çünkü ben o olayı yaşandıktan sonra malın mülkün hiç bir kıymeti olmadığını anladım. Yani o çabanın hiçbir kıymeti olmadığını anladım. Çünkü huzur olmadıktan sonra hiçbir şeyin anlamı yok. Yani hiçbir şeyiniz olmasın ama evde huzurunuz olsun. Çocuk olunca sonuçta ciğerdir. Ciğer olunca farklı oluyor. Çaresiz kalıyorsunuz, bir şey göremiyorsunuz güneşli bir havada olsanız da bulut görüyorsunuz hapisahnede görüyorsunuz kendinizi. Bilmiyorum ifade edebiliyor muyum ? Hiçbir şey hissedemiyorsunuz. Neyi farklı yapardım ?İmkan olsaydı evimi farklı bir yere, temiz bir yere çıkarırdım çocuklarımın geleceği için. Çocuklarımı gezmeye götürürdüm. Beraber tarihi yerlere giderdik. Mümkünse işte yurtdışında bazı yerlere götürürdüm. Hem onlarla iyi bir arkadaşlık kurardım. Benim kızım 22, oğlum 20 yaşında. Bir arkadaşlık kurardım. Şimdi büyümüşler çocuklar

ama büyümüşler işte. Domates ekersin, suyu dökersin ya. Öyle bağımsız büyümüşler yani. Onları hem kendim onlarla iyi bir diyalog kurardım, iyi bir arkadaşlık kurardım. Öyle bir hayat kurardım kendimize. Tamam biz bir şeyler yaptık ama çocuklara bir şey vermedik." (Serkan/Baba, 48y, Uçucu ve Skunk)

Serkan Bey de yoğun çalışma temposunun, bir şeyler elde etme arzusunun yerine çocuklarına daha çok ilgi göstermeyi tercih edeceğini belirtmektedir. Çocuklarıyla birlikte bir şeyler yapmayı, daha iyi ilişkiler kurmayı isteyebileceğini ifade etmektedir.

"*Geçmişe dönme şansım olsaydı çocuğumu annemle babamla büyütmezdim. Ne olursa olsun tek başıma onların yanında değil de tek başıma benim yanımda büyütürdüm. Çünkü istediğim terbiye eğitimi, örnek olamıyorsun. Çocuğuna karşı örnek olamıyorsun. Örnek olmadığı zaman senin yerine başkaları geçiyor dede geçiyor atıyorum amca geçiyor anneneanne geçiyor." (Necati/Baba, 55y, Kokain, T.)*

Necati Bey ise bir baba olarak oğluna rol model olamadığını düşünmekte, geçmişe dönme imkanı olsaydı, oğluna rol model olmak istediği anlaşılmaktadır.

"*Tövbe haşa tövbe haşa çocuk dünyaya getirmezdim. O kadar. Çocuk getirmek bambaşka bir sorumluluk." (Kazım/Baba, 49y, Bonzai, K.)*

Kazım Bey ise diğer babalardan oldukça farklı şekilde geçmişe dönseydi çocuk sahibi olmayacağını belirtmektedir. Katılımcıların buraya kadar olan söylemlerine bakıldığında, aynı zamanda bir "mucize soru" niteliği taşıyan geçmişe dönme sorusuna verdikleri cevapların; çocuğu daha sıkı takip etme, başıboş bırakmamak, daha fazla ilgilenmek, iş yerine çocuğa odaklanmak, yaşanılan yeri değiştirmek ekseninde şekillendiği anlaşılmaktadır.

4.7.2.Madde Kullanıcılarından Babalara Öneriler

Madde kullanıcılarının, madde kullanımı veya tedavisi sürecinde babalara çeşitli önerileri bulunmaktadır. Neredeyse çalışmaya katılan her katılımcının bu yönde bir söylemine rastlamak mümkündür. Katılımcıların söylemlerinde en öne çıkan şey ise babanın çocuğuna davranış tarzınına yönelik önerilerdir.

"Tehdit vari sert, işte bak bir daha yaparsan şöyle olur böyle olur o tür lafların bir anlamı yok. Kullanacak kişiyi tam tersi daha çok sıkabilir. Tekrardan kullanmaya itebilir. Ama daha destekleyici, daha yumuşak huyu sözler, daha yanında olduğunu farkettiren, hislerini anlayabildiğini farkettiren şeyler daha değerli... Bu herkesin başına gelebilecek bir şey. Öncelikle onu anlasınlar. Yani ben hiç tahmin etmezdim yani böyle bir şey yaşayacağımı. Veya etrafımdaki kimse tahmin etmezdi. Şuan etrafımdakilere söyleseniz ablamlar, annem şok olurlar yani. O yüzden herkesin başına gelebilecek bir şey bu. Aslında bir sınav yani imtihan gibi bir şey. Bunun farkına varsınlar,

hor görmesinler. Destekleyici olsunlar. Bir de her şeye rağmen çocuklarını sevsinler. Çünkü hata da yapsa, her şeyi rezil de etse, kendi hayatını mahvetse bile o sizin çocuğunuz, onun yanında durursanız belki bir şeyleri bir yerden düzeltebilir, o her şeyi mahvetmiş haliyle siz de onu bırakırsanız o zaman hiçbir şeyi kalmaz zaten. Hiçbir gücü kalmaz." (Metin/Bağımlı, 27y, Kokain, K.)

Metin, babaların madde kullanan oğullarına yönelik tehditvari konuşmalarının işe yaramadığını ve kişiyi daha çok kullanıma götürebileceğini düşünmektedir. Babaların, çocuklarının yanında olduklarını hissettirmelerinin önemine dikkat çekmekte ve bu yönde davranmalarının sürecin doğru ilerlemesi açısından daha işlevsel olacağına inandığı görülmektedir. Babaların destekleyici olmasının ve her şeye rağmen çocuklarını sevmelerinin, çocuğun iyileşmesi adına bir umut olabileceğini eğer babaların bunu da yapmazsa çocuğun hiçbir gücü kalmayabileceğini düşündüğü anlaşılmaktadır.

"Sorgusuz sualsiz ceza kesmeleri falan olmamalı. Ceza dediğim, fiziksel olmasına göre yok. Lafla da olabilir. İnsanın canını sıkıyor. Hele bağımlı olunca, daha çok sıkıyor. Yani böyle şeyler. Yumuşak yaklaşması lazım ama çok da yumuşak olmaması lazım. Çünkü bağımlı biri ona çok yumuşak olanları da kullanır yani. Ben kullanıyordum. Param yoksa para. Başka bir şeyim eksikse o. Her şekilde kullanılabiliyor. Bilmiyorum şeyle yaklaşmalı, şefkatle yaklaşması yani. Kurtulacaksın demesi bile yeter. Destek olması bile yeter. Ben de beklemiyordum ailemin bana bu kadar destekçi olmasını ama oldular... Valla vakit bu kadar kısayken ailemizle iyi geçinmemiz lazım. Herkes gidiyor, onlar kalıyor gerçekten. Benim etrafımda yüzlerce insan vardı. Onlarca demiyeyim. Yüzlerce vardı. En son annen, baban, sen kalıyorsun yani. O yüzden uyuşturucuya değil onlara bağlanmak lazım. Az bir zaman varken bari güzel geçirmemiz lazım. Yoksa içen zaten çok yaşamıyor." (Cengiz/Bağımlı, 21y, Meth-Eroin, T.)

Cengiz, babaların kullandığı cümlelere dikkat etmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Babaların tavırlarının bir denge içerisinde olması gerektiğini belirten Cengiz, çok yumuşak olurlarsa çocuklarının onları kullanabileceğini, çok sert olurlarsa çocuklarının madde kullanımına yönelmesini tetikleyebileceklerini düşünmektedir. Babaların çocuklarının iyileşmelerine inanmalarını ve bu konuda onları desteklemelerini vurgulamaktadır.

"Ona saldırmalar, küfretmeler, hakaretler, benim oğlum değilsindirler demek yerine onu kolunun altına alıp, çocuk mualamesi çekmeden yaptığının yanlış olduğunu ona karşı empati kurarak bunu konuşmasını. Şu bence bir bencilliktir, oğluna kızıp bağırması bir bencilliktir. Sırf kendini öyle hissediyorsun, kendi duygularına hakim olamıyorsun diye ona bağırırsan onu kendinden itersin. O an sen sinirini o çocuğa boşaltın ama o çocuğa atmış olursun onu ama o o çocukta kalır, sana karşı bilenir. Bir hatası olduğunda kolundan tutup, oğlum yapma işte çok mırın kırın laflarla değil, tam ortası gerçekçi bir şekilde yani yaptığı şeyin yanlış olduğunu, yüzüne ağlayacağını bilsen bile

söylemek en doğrusu... Diyeceğim şey şu olurdu, elinden geleni yap, fazla sıkma kaçırırsın fazla boşlama yine kaçırırsın. Bir olayın rengine bak durumuna bak. Gerekiyorsa da bırak yaşasın. Görsün. Girebildiği kadar girsin olayların içine. Kendi görsün yani. Çünkü bir bağımlı kendi görmeden bir şeyleri bu yoldan dönmez. Hala bildiğinin dikine gider. Çünkü algıları kapalı. Mantıklı düşünemiyor veya muhakeme yapamıyor. Sadece otomatikleşmiş bir şekilde davranıyor. Düşüncesi yok ortada." (Aydın/Bağımlı, 19y, Kubar,T.)

Babaların çocuklarına olan öfkeli davranışlarının, harakete varan söylemlerinin hatalı olduğunu düşünen Aydın, babalara bunun tam tersinde davranmayı, çocuğuyla empati kurmayı tavsiye etmektedir. Madde kullanıcılarının otomatik şekilde davrandığını, düşünce ve mantığın gündemde olmadığını ifade eden Aydın, babalara tıpkı Cengiz gibi ne çok sert olmalarını ne de çok yumuşak olmalarını tavsiye etmektedir. Bir denge tutturmalarının önemine dikkat çekmekte ve bazen sorunun çözümü için en dibe batmanın gerekliliğini vurgulamaktadır.

"Yaşadıkları hiç kolay bir şey değil bunun farkındayım. Bazen umutsuz düşüyorlar. Kendi babamdan biliyorum. Ama vazgeçmesinler. Bizim madde bağımlılarında kötü bir huy vardır her şeyi bahane ederler. Hiç olmayacak şeyi, pireyi deve yaparlar kendi gözlerinde. Bir ses yükseltmesi bile, bir bağırmak bile, hakaret olmasa bile hakaret vari bir konuşma bile bizi hemen oraya itiyor. Çünkü bir rahatlama istiyor, sinirin o anlık öfkenin gitmesi için. Her şeyi oraya yoruyoruz. Buna imkan vermesinler ki çocuğunun beyinde babam yüzünden içiyorum düşüncesi oluşmasın. Bu tarz konuşmalardan uzak dursunlar. Çocuğunun bıraktığı süreçte ona olan güvensizliğin devam etmesi, ona güvenebilirler biraz ona başarabileceğine inandırabilirler. Ona sürekli bağımlı muamelesi yaparlarsa o çocuğun bağımlılıktan kurtulması çok zor. Çünkü madde bağımlıları genellikle kendilerinden vazgeçmiş oluyorlar." (Kağan/Bağımlı, 26y, Eroin, T.)

Kağan, babaların çocuklarını olumsuz etkileyecek söylemlerden uzak durmasını tavsiye ederken, babaların bu şekildeki söylemlerinin madde kullanıcıları tarafından kolaylıkla kullanım malzemesi haline getirilebileceğinin altını çizmekte ve babaların tedavi olan çocuklarına karşı belli bir noktaya kadar güvenmelerinin gerektiğini belirtmektedir.

"En büyük şey olarak yanında olduğunu sevdiğini, sevildiğini belli etsin. Ona güvendiğini bunu başarabileceğini, yani bir baba her zaman bunu oğluna yansıtması lazım. Oğlum sen başaracaksın, birlikte başarıcaz yani. Tutcak elinden söylicek bunu yani gözüne bakarak, başarıcaz oğlum, bunu bitiricez bu illettir, boşver sen bunu biz bunu başarıcaz bu nedir ki diyecek yani bunu çocuğu hissedicek... Yani kalkıp senden bir bok olmaz, sen her şeyi yaparsın, sen bir adam olmazsın, senden hiçbir şey olmaz, sokakta sürtersin, serserisin, bilmem nesin gibi davranışlar psikolojik baskı yapılmasın. Eski kafalı insanlar böyle davranıldığında sanıyorlar ki çocuk bırakıcak, çekcek elini ayağını öyle bir şey yok. Sen öyle bir baskı yaptığın zaman çocuk daha çok içe kapanıyor. Daha çok

bataklığın içine batıyor. Bir bataklık düşün elini uzatıp çekmek var bir de bunun elini tutuyorsun ama alttan da tekmeliyorsun yani düşsün diye yani gerek yok tekmelemeye elinden tuttuysan çek kendine yani. Alttan tekme atıp çelme takıp batırma yani onu." (Gökhan/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)

Babaların çocuklarının yanında olduklarını ve onları sevdiklerini belli etmelerini gerektiğini düşünen Gökhan, babaların bu sürece inanması, güvenmesi ve bunları da oğluna yansıtmasının önemli olduğunun altını çizmektedir. Bu süreç içerisinde olumsuz tavır ve söylemlerin, çeşitli baskıların çocuklarının madde kullanımlarını kesmesine yardımcı olmayacağını, aksine daha fazla kullanıma yönlendireceğini düşünmektedir.

"Mesela bir hataya yanlışa gidildiği zaman onlara şey yapmaları lazım yani karşılarına oturup sakince o yanlıştan, hatadan nasıl çıkarılacağını birlikte karar vermeleri lazım yani büyük bir birey olarak, olgun biri olarak o yolun yanlış olduğunu, çocuğuna asıl bu yolun doğru olduğunu onlara anlatmaları gerekiyor yani. Onlara gerçekten babalık hakkını sonuna kadar vermeleri lazım. İşte benim oğlum bir yanlışa düştü, sen nasıl düşersin hadi bir tekmede ben atayım, baba bunu yapmaması lazım. Zaten bunu sen madde bağımlısı olduğun zaman seni içmeni ya da içmeni istemeyen insanlar ya bunlar insan mı, zombi ya bunlar diyen insanlar, sana tekmeyi atıyor. Ben mesela bu sokakta aç kalıyordum, gidip bir kapsına tıklıyordum ya kardeşim işte benim şuna şuna ihtiyacım var, ya çocukta var biliyorum ama yok diyordu. Beni elinin tersiyle itiyordu. Ama bende olduğu zaman hepsi yanımda oluyordu anladın mı? Abi mesela bir derdim sıkıntım olsa, gidip en yakın arkadaşıma ya da anneme değil yani ben niye babama anlatamayayım ki. Sen bir babasın ya benim bir babam var... Abi dediğim gibi agresif olmamaları lazım. Her konuya bağırıp çağırmamaları lazım. Ondan sonra hep çocuğunun yanında olduğunu hissettirmesi lazım yani. Benim babam mesela hiç yanımda olduğunu hissettirmedi. Öyle yapmamaları lazım. Ben senin arkandayım doğrusyla, yanlışıyla ben senin yanındayım demesi lazım. En azından onu hissettirmesi lazım. Yani bir insan bir işi korkarak yapıyorsa, o işten hiç hayır beklemesin yani. Çünkü olmayacak düşüncesinde yapıyorsun yani. Olcaksa bile o işi sen korkarak yaptığın için işte illaki bir hatan olmuştur yani. Hani derler ya yürüdüğün yoldan eminsen, attığın adımdan korkma diye ben yürdüğüm yoldan hiçbir zaman emin olamadım yani. Çünkü bana emin olabilecek bir adım, bir basamak, asfalt bir yol yok yani ben hep karambole oynadım yani. Hep boşluğa bastım hep yıkık dökük, yürüdüm yani. Ben isterdim ki arkamı toplayan ya da gideceğim yolu önceden düzelten bir bireyim olsun, bir büyüğüm, olsun bir babam olsun, olmadı. Babalar bunu yapmasın yani. Babalar en büyük yol olsun, en büyük destekçisi olsun. El tutan bir baba olsunlar, el bırakan baba olmasınlar. Ben bunu söylüyorum sadece onlara." (Yiğit/Bağımlı, 22y, Metamfetamin, T.)

Yiğit de diğer katılımcılar gibi babaların çocuklarıyla daha yumuşak düzeyde bir ilişki kurmalarının önemine dikkat çekmektedir. Çocuklarının yanlış yapması durumunda, bu yanlışı

yaptığı için yalnızca cezalandırmak değil, aynı zamanda bu konuda sorunların çözümü noktasında çocuğuna destek olmak gerektiğini düşünmektedir. Çocuklarının problemlerini ve sıkıntılarını dinleyebilmeyi, çocuklarının yanlarında olduklarını hissettirebilmeyi, el tutan bir baba olmayı tavsiye etmektedir.

"Abi öncelikle çocuklarını hor görmemelerini isterim. Öyle bir illet ki bu, abi bunun zengini, fakiri, dini, ırkı yok herkes düşebiliyor. Öyle bir devir ki ben Esenyurt'ta a oturuyorum karşıma çıkan 3 kişiden biri uyuşturucu bağımlısı. Her yere yayılmış, buralarda genellikle muhafazakar aileler var. Muhafazakar ailelerin çocukları düşüyor bu işe. Onlar daha çok diğer ailelere göre onları sıkmamalarını isterim. Alıp karşılarına konuşmalarını isterim, alıp dertlerini konuşmalarını isterim kendileriyle. Arkalarında dursunlar. Çocuğu dışlamasınlar, çocuğu dışlayınca daha çok dışarıya gidiyor. Mutluluğu dışarda arıyorlar. Dışardaki mutlulukta zaten uyuşturucu. Evde sorumluluk almayan, dışalanan, fikri sorulmayan çocuk mutsuz oluyor ve mutluluğu dışarda arıyor ve dışarda da uyuşturucu oluyor bu. Babalar her şeylerine yardımcı olmaya çalışsınlar. Hem arkadaş hem baba olsun. Çünkü bir şey sormadı, anne ne kadar sorarsa sorsun baba gibi olmuyor. Çocuk bir, iki bir şey söylemez ama üçüncüde artık der yani bu adam beni karşısına aldı konuşuyor ben de söylim der. Sürekli denesinler, çocuk bir kez yok baba dediğinde pes etmesinler. Sürekli takip etsinler, gerekirse takip etsinler. Çağ öyle bir çağ ki 10 yaşındaki çocuk uyuşturucu içiyor bizim burda. Daha çocuk hiçbir şeyden haberi yok ama uyuşturucu içiyor. Huzuru evde arasınlar. Sorumluluk versinler ki çocuklar başla şeyleri dışarda aramasın. Ben mesela evde bulamadığım mutluluğu dışarda aradım. Dedim yani insanlar nasıl böyle mutlu oluyorlar ? Bunlar nasıl böyle oluyor diyordum hep merakla, merakla bu hale geldim. Yani o merakı çocuklarına yaşatmasınlar... Mücadele etsinler, benim oğlum yapmaz demesinler. Kim bunu derse, onun çocuğu yapıyor. Bunu derlerse çocuğun önü daha çok açılıyor. Ben o yüzden düştüm. Benim babam, benim oğlum yapmaz diyordu, güveniyordu ben de o rahatlıkla daha çok düştüm. Her şey olabilir, her şeyi beklemeyi hazır olsunlar. Bir çocuktan her şeyi beklesinler. Ergenlikte bir çocuğa özellikle güvenmesinler. Güven verdikçe çocuk kendini daha rahat dışarı atıyor." (Yücel/Bağımlı, 22y, Eroin, T.)

Yücel de diğer katılımcılara benzer ifadelere sahiptir. Özellikle muhafazakar ailelerin çocuklarını çok sıkmamaları gerektiğini belirten Yücel, Yiğit'e benzer şekilde babaların çocuklarıyla konuşmalarını ve çocuklarının dertlerini dinlemelerini önemsemekte, babanın çocuğunu dinlemesinin annenin dinlemesinden daha farklı bir niteliğe sahip olduğunu düşünmektedir. Çocuğunu dışlayan babaların çocuklarının daha fazla dışarıya kaçtığını, ev ile irtibatının azaldığını düşünen Yücel, çocukların bu sebepten mutluluğu dışarda arayama başladığını ve biraz da merak varsa uyuşturucuyla tanıştıklarını belirtmektedir. Yücel'in söylemlerinde dikkat çekici bir diğer nokta ise babaların fazla güvenmesi ve "benim oğlum yapmaz" düşüncesine sahip olmasıdır. Kendi babasının çok güvendiğini ve bu sebepten daha rahat madde kullandığını belirten Yücel, babaların

bu konuda dikkati olması gerektiğini vurgulamaktadır. Yücel'in vurguladığı "benim oğlum yapmaz" düşüncesinin Akın'ın söylemlerinde de kendisine yer bulduğu görülmektedir. Akın'ın bu söylediklerine daha önce yer vermiştik lakin tekrar edilmesinde fayda görmekteyiz.

"Bir baba, en azından eroin gibi ağır bir maddeyi kullanan oğlundaki değişiklikleri farkedebilecek kadar ilgili olmalı. Çünkü büyük değişiklikler getiyor. Hem fiziksel hem mental hem maddi. Hani birçok yani... Benim babalara diyeceğim şey o kadar, ilgili olmalısınız yani. Madde kullanan oğlunu farkedebilmeli yani bu kadar ilgili olmalı en azından. Ben beş sene kullanıp, sonra hastaneye yattıktan sonra aa sen madde mi kullanıyorsun derse, kusura bakmasın ama sen de baba değilsin derim ben ona. Beş sene geçmiş yani, 80-90 kilolardan 45-50 doksan kilolara düşüyorsun en basitinden fiziksel olarak. Bunu farkedemeyecek olmayı benim aklım, hayalim almıyor yani. Benim arkadaşlarım bile farkediyordu. Sen bir şey kullanıyorsun diyorlardı bana, temiz olan arkadaşlarım... Baskıyla stresle otoriter olmakla çocuklarını kimse maddeden koruyamaz. Tam tersi olursa maddeden kurtarabilirsin çocuğunu. Herkes bu uyuşturucuyla bir gün karşılaşıyor her çocuk. Hele şuanki dönemde herkes bir yerde karşılaşıyor esrarıyla, eroiniyle. O çocuk bir yerde karşılaşacak. Ama sen çocuk daha karşılaşmadan, karşılaştığında ne yapacağını aşılarsan o çocuk daha bir hazırlıklı çıkar o ortama. Sen içersen şöyle yaparım, içersen böyle yaparım çözüm değil. Tam tersi karşılaşırsan şöyle yap, böyle yap demek çocuklar için daha faydalı olur bence. Şimdi şöyle bir şey var. Nesil farkı var. Onların nesli kendi kuşağım için konuşayım. Babalar biraz uzak bu tarz şeylere. Hani onların zamanında atıyorum benim babam köyde doğmuş, Yozgat'da büyümüş adam, alkol bile içmemiş doğru dürüst yani. Çünkü yokmuş. Paraları da yokmuş, durumları da yokmuş. Ortamları da yokmuş karşılarına çıkmamış. Zannediyorlar ki çocuklarının da karşısına çıkmayacak. Ararsan bulursun zannediyorlar. Aslında dönem öyle bir dönem değil. Her yerde, her çocuğun karşısına uyuşturucu çıkabilir şuanda. Dönem öyle bir dönem. Buna hazırlanması lazım yani çocukların. Genel olarak çocukların karşılaştılarında ne yapacaklarına dair fikir sahibi olması lazım. Çocuk çünkü meraklıdır. Biz de meraklıydık. Benim merakım çok kötü bir yere gitti. Kimisinin merakı dizginlenebilir. Kimisi merak etmeyebilir. Tiksinebilir daha içmeden tiksinebilir. Ama çocukların karşısına çok fazla çıktığını düşünüyorum ben. Dediğim gibi madde kullandığı zaman fiziksel değişimlerini hissedebilecek kadar ilgili olması gerekiyor. Akşamdan akşama beş dakika görmeyle kimse bir şey anlamaz. Karakter değişiyor çünkü. İçtiğin zaman karakter değişiyor yani." (Akın/Bağımlı, 36y, Eroin, T.)

Akın'ın babalara yönelik tavsiyeleri babaların çocuklarına karşı ilgili olmasıyla başlamaktadır. Bu ilgi babaların, çocuklarında meydana gelen fiziksel ve davranışsal değişimleri anlayabilecek bir ilişki içerisinde resmedilmektedir. Kendi babasının, bu değişiklikleri farkedemediğini söyleyen Akın, bu konuda babaları daha dikkatli olmaya çağırmaktadır. Bununla beraber babaların otoriter olmak yerine, daha ılımlı bir ilişki kurması durumunda çocuklarına faydalı

olabileceğini belirtmektedir. Günümüzde neredeyse her çocuğun uyuşturucu maddelerle bir şekilde karşılacağını, önemli olanın çocukları bunlarla karşılaşmadan önce böyle zor durumlara hazırlamak olduğunu düşünen Akın, tehditlerin ve cezaların çocukların madde kullanımını engellemeyeceğini düşündüğü anlaşılmaktadır. Nesiller arasında bir kıyaslama yapan ve babaların kuşağında maddeye ulaşmanın zor olduğundan bahseden Akın, içinde bulunduğumuz dönemde maddeye erişimin çok kolay olduğunu ve yalnızca isteyenlerin, merak edenlerin değil, bu konuyla hiç ilgisi olmayanların da karşısına uyuşturucu maddelerin çıkabileceğini düşünmektedir. "*Zannediyorlar ki çocuklarının da karşısına çıkmayacak. Ararsan bulursun zannediyorlar"* şeklindeki ifadesiyle "benim oğlum yapmaz" düşüncesinin altının boş olduğunu gösteren Akın, babaların bu konuda çocuklarıyla yakın temas içerisinde olmasını ve değişimlerini farkedecek kadar güçlü bir ilişki kurmasını önermektedir.

"*Hiç kimse benim oğlum yapmaz demesin. Bir bağımlılığın yaşı yoktur. Bağımlılık 12-13 yaşında da olabilir. 40-45 yaşında da olabilir. Bağımlılığın yaşı yoktur, o yüzden hiç kimse benim oğlum yapmaz demesin. Ellerinden tutsunlar. Şöyle, bağımlılık durdurulamaz bir şey değil durdurulabilir bağımlılık. Ve evet çok zor süreçlerden geçecekler ve onlara güvenmesinler, inansınlar. Şöyle söylim bir insan dibe vurduğu zaman bağımlılık döneminde daha iyi sarılıyor hayata. Hani onlar dibe vurmadan, onların elllerinden tutmaya çalışsınlar. Şunu aşılayabilsinler o bağımlı evlatlarına, bu geçmeyecek, aşılamayacak bir şey değil. Ben senin her zaman yanındayım, ben senin elini tutuyorum ve biz bu belayı birlikte atlatıcaz diyebilmeliler. Ve şuna inanıyorum ben, maddi boyutu olduğu kadar manevi boyutu da var. Hani manevi tarafına da yönelmeleri gerektiğini düşünüyorum." (Caner/Bağımlı, 23y, Eroin, T.)*

Caner de kendinden önce düşünceleri aktarılan katılımcılar gibi babaların çocuklarına aşırı derecede güvenmesinin ve "benim çocuğum yapmaz" düşüncesinin hatalı olduğunu düşünmektedir. Babaların çocuklarına inanmasının, yanlarında olduklarını göstermelerinin madde kullanan çocukları için önemli olduğunu düşündüğü görülmektedir.

Babaların madde kullanımının ve bağımlılığın nasıl bir şey olduğunu öğrenmeleri ve tedavi sürecinde aktif olarak rol almaları gerektiği diğer öneriler arasındadır.

"Öncelikle uyuştucu maddeyi tanısınlar. Karşınızda bir düşman var ve elinde nasıl bir silah var bilmiyorsunuz, hurra dalınıyorsunuz elinizde kılıç var ama karşıda nükleer var napcan şimdi ? Mağlup olursunuz yani. Önce uyuşturucu maddeyi tanımalısın, ona göre tedbir alabilirsiniz yani..." (Abdullah/Bağımlı, 26y, Karışık, T.)

Abdullah, babaların madde kullanımı hakkında bilgi sahibi olmaları gerektiğini belirtmektedir. Alınacak tedbirlerin ancak karşıdaki düşmanı tanımakla mümkün olabileceğini belirten Abdullah, babaların öncelikle madde kullanımı ve bağımlılığı bilmeleri gerektiğini düşünmektedir.

"Suçlayıcı olmadan, gerçekten problemin çözülebilir bir şey olduğuna dair, bir hastalık olduğuna dair bilinçlenmeleri. Burda kesinlikle ailenin, babanın bilinçlenmesi gerekiyor. Ne kendinde problemi suçlayıcı olarak görmemesini ne de evladında bunu bir suç, yafta veya etiket olarak görmemesi, bir yerden sonra bunu bilincine varıp bunu da bir hastlalık olduğuna bir babanın da inanması gerekiyor. İnanması gerekiyor ki bu hastalıkla nasıl mücadele edileceği konusunda bir bütünlük olsun. Kendisi inanmazsa, evlat inanırsa tek başına mücadele etmek zorunda kalıyor. O ailedeki desteği tam olarak bulamıyor. Bu sefer ailem bilmiyor ki, bundan anlamıyor ki nasıl mücadele edeceğini, nasıl yardımcı olacağını bilmiyor ki hani iyi niyetli ama ne yapacağını bilmiyor deyip, ailesinden alabileceği o gerçek desteği, duygusal olarak gerçek desteği alamamış oluyor ne kadar bir baba vermek istese de. Suçlayıcı bir tavır olmadan bu bağımlılık ve tedavi sürecine benim de çoğunlukla gördüğüm annelerin olması, babaların daha az olması bu tedavi sürecine ve bilinçlenme sürecine babalarında da en az anneler kadar belki annelerden üç adım önde, erkek çocuklarda adım atmaları gerekiyor. O sorumluluğu da atmasından, babanın anneyi yönlendirip ikinci bir kanalla ulaşmasındansa daha fazla adım atması, tedavisinde ve hastalığında gerçekten çok belirleyici olabiliyor." (Sadık/Bağımlı, 34y, Bonzai, T.)

Sadık, kendisinden önceki katılımcılarlarla uyumlu olacak biçimde babaların suçlayıcı bir tavırda olmamaları gerektiğini ifade etmektedir. Söylemlerde öne çıkan vurgu ise babaların bunun bir hastalık olduğunu bilmeleri ve buna göre davranmalarıdır. Babaların madde kullanımı ve bağımlılığın bir hastalık olduğunu öğrenmesinin, babanın çocuğa yaklaşımını etkileyebileceğini düşünen Sadık, ailenin ve babanın süreç hakkındaki bilgilerinin zayıf olmasının, çocuklarına yaklaşırken yanlış davranışları tercih etmelerine neden olduğunu düşünmektedir. Sadık, babaların madde kullanan erkek çocuklarının tedavisi için annelerden daha fazla gayret içerisinde olması gerektiğini düşünmektedir. Yusuf'un da söylemlerinde bu konuya değindiği görülmektedir.

"Biraz daha cesur olmalarını istiyorum açıkçası yani anneler kadar biraz daha cesur olmalarını, biraz daha mücadele etmelerini. Tabii hayat devam ediyor bir şekilde, bazı şeylerin bir sürü konu sadece bizim olmadığımız için onlar yine o konuyla ilgileniyorlar ama çok daha fazla güç lazım yani çok daha fazla işin içinde olmaları gerekiyor kesinlikle. Yani anlamaları gerekiyor, bunun hastalık olduğunu, keyif noktasından çoktan gittiğini, olayın keyif alma durumu, keyiften yapıyor, şuan bunu dinleyecek pozisyona geldiyse babalar bunu ciddi kullanan çocukların babalarıdır hani, olayın keyif olmadığını ve bunu hastalık olduğunu çözmeleri gerekiyor artık yani. Yani el alem ne der diye bir kavram olmayacağını yani artık o elalemdeki 10 elalemden, 7'sinin aynı problem içinde olduğunu bilmeleri gerekiyor. O yediden, o çocuklarının da buluduğu 7'den sıyrılıp, diğer 3 kişilik ekibe dahil olmaları gerektiğini bilmeleri gerekiyor yani. Çok basit, kadınlar kadar güçlü olmaları gerekiyor sadece. Bunu söyleyebilirim yani cinsiyetçi bir söylem belki ama kadınlardaki o annelik durumunun daha çok sevgiyle alakası var belki bilmiyorum, daha çok yansıtmak gerektiğini

düşünüyorum. 2020 yılda olduğumuzu düşünüyorum ve eskisi gibi olmadığını hiçbir şeyin bunu farketmeleri gerektiğini düşünüyorum yani. Babaları gibi yaşadıkları gibi değil yani hayat. Bunu bilse herkes iyi olur... Onların yaşadıkları zorluklar var, bir sürü koca bir yük böyle anlatmakla bitiremedikleri zorluklar var da yani o zorluklar şekil değiştirdi. Bunu bilmeleri gerekir. Çünkü o zaman ki zorluklar, şuan ki gençlere komik geliyor. Zorluk olarak gelmiyor. Çünkü sen fiziki bir zorluktan bahsediyorsun o babaya sesleniyorum burdan şuan ki zorluk çok keyfi, senin suçunmuş gibi hissetsen bile o öyle değil yani bunu bilin yani. Daha çok sevgi yani başka bir şey değil yani." (Yusuf/Bağımlı, 28y, Kokain, T.)

Yusuf, madde kullanan çocuğu olan babaların, anneler kadar cesur olması gerektiğini düşünmektedir. Babaların daha fazla sürece dahil olmaları gerektiğini belirten Yusuf, bu konuda babaların bağımlılık hakkında bilgi sahibi olmalarının önemini vurgulamaktadır. Babaların çocuklarına sevgi göstermesi gerektiğinin altını çizmekte ve yaşanılan zorluklar hakkında kıyaslama yapmaktan vazgeçilmesi gerektiğini düşünmektedir. Volkan'ın da bu süreçte anne ve baba arasındaki farklara değindiği görülmektedir.

"*Türkiye'de anneler önde. Babaların sorumluluk alması lazım. Anneyle olmuyor sadece. Babaların sorumluluk alması bununla ilgili. Evlatlarının yanına gidip gelip, o tedavi sürecinde bulunması lazım en önemlisi bu. Destek olduklarını göstermeleri lazım. Onların bağımlılıkları üzerine güçsüz olmamalılar. Şöyleki o bağımlı diye tolere etmemeliler. Net çizgiler koymaları lazım. Benim evimde içemezsin, benim paramla içemezsin. Tabii dövsün, dövmek değil bahsettiğim şey. Sen içiyorsun diye buna karşı sorumluluğu kabul edip, yenilerek değil bu, karşı mücadele etmeleri lazım. Ama benim söylebileceğim şey kendi adıma, kendi bireysel deneyimim adına, kim ne yaparsa yapsın, kişi kendi istemediği sürece bu iş olmuyor. Ki bazen kişi kendi istese de olmuyor. Bu çok acayip bir şey bu. İnsan istiyor, emek harcıyor, bir şey yapıyor bazen olmuyor yani. Temiz kalınamıyor yani. Benim kişisel deneyimim bu. Ben çok istedim, çok uğraştım İlker Bey ama olmadı. Bazı şeylerin tükenmesi gerekiyor, bitmesi gerekiyor. Ama bugün bazı arkadaşlarımı görüyorum hiç öyle değiller. Vazgeçebiliyorlar. Ama ailelerin yanında olması lazım. Ama genel olarak baktığımızda ailelerin çocuğa ilgi göstermediği çocuklar bağımlı. Daha ilgili, çocuklarıyla daha çok ilgilenen ailelerde çocuklar daha az bağımlı onu gördüm yani... Sevip, ona zaman tanımasını isterdim. Onun yanında olmasını, bunun bir zaman aldığını, bir süreç olduğunu bugünden yarına bir şey değişmeyeceğini, arada bir ayakları kayabilir, tökezleyebilir her şey olabilir. Bu bir süreç temiz de kalabilir ama bu süreç boyunca yaşadığı şeyler olacak inip, kalkmalar duygudurumunda bile bu zamanla biraz sıfıra gelecek koordinat düzleminde. Zaman tanımasını isterdim. Temiz kalabilir ama yine zamana ihtiyacı var. İçmiyor diye bu iş bitmez. Bu bir hastalık. Temiz kalmak bunu geçirmiyor. Bu bir iyileşme isteyen bir şey. Destek almasını isterdim. Bağımlı olarak da destek almasını isterdim... Bağımlı bir baba, bağımlı birinin babası da güven duygusunu yitiriyor doğal olarak. Çocuğuna güvenemiyor mesela.*

Bu da hastalıklı bir şey çocuğuna güvenememesi. Çocuk gerçekten içmiyor. İçmiyorum diyor ama o inanmıyor yani. Güvenemiyor. Çünkü bir sürü kez yalan söylemiş, bir sürü kez güven zedelenmiş. Bunun topluca halledilmesi gerektiğini söylerdim bir babaya. Tek çocuğun temiz kalmasıyla olmayacağını bütün ailecek yardım almaları gerektiğini söylerim. En az çocuk kadar onların da yardıma ihtiyaçları var." (Volkan/Bağımlı, 46, Eroin, T.)

Bağımlılık konusunda ülkemizde annelerin çocuklarına babalardan daha destekçi olduğunu düşünen Volkan, babalık bu konuda destekçi olması gerektiğini ve tedavide aktif rol almaları gerektiğini belirtmektedir. Babaların net kurallar koymalarını, madde kullanımını tolere etmemelerini ve mücadeleyi asla bırakmamaları gerektiğini vurgulamaktadır. Babaların, madde kullanım tedavisi için çocuklarına zaman tanımasını, onlarla daha çok ilgilenmesini, bir anda hızlı değişim beklentileri içinde olmamaları ve hataları tolere edebilmelerini önermektedir. Özellikle tedavi sonrası baba ve çocuğu arasındaki ilişkideki güven meselesine dikkat çeken Volkan, babanın çocuğuna güvenememesinin normal olduğunu ancak babanın da bu konuları halletmek üzere tedavi/destek alması gerektiğini belirtmektedir.

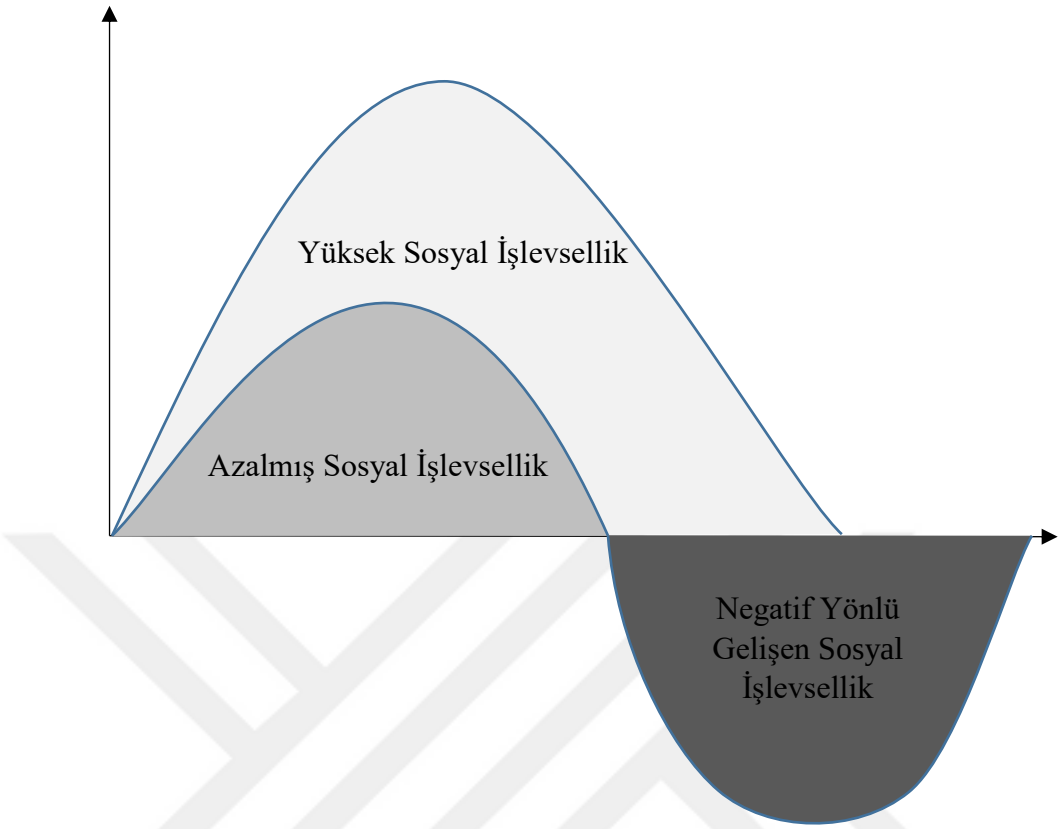
5. TARTIŞMA

Bağımlılık konusunda hem ulusal hem de uluslararası literatürde ihmal edilen unsurlar olarak babaların ele alındığı bu tez çalışmasında; babaların madde kullanım hikayesindeki yerini belirlemek, baba ve oğulları arasındaki ilişkinin seyrini gösterebilmek, babanın tedavi sürecindeki etkisini betimlemek ve genel itibari ile bağımlılık meselesinde "baba" figürünün konumu anlayabilmek hedeflenmiştir. Çalışmanın son kısmı olan bu bölümde, ortaya çıkan ve elde edilen sonuçlar ele alınacak ve bazı öneriler üzerinde durulacaktır.

Madde kullanıcılarının babaları üzerine yürütülen bu tez çalışmasında en dikkat çekici bulgulardan birisi araştırmaya katılanların tamamımın erkek olmasıdır. Bu bizim bilinçli bir tercihimizin ötesinde, kadın madde kullanıcılarının görüşmeye katılmak noktasında erkeklerden daha çekimser olması ve bağımlılık tedavisinde kadınların erkeklere göre daha az görünür olmasıyla alakalı olabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada yalnızca erkeklerle görüşme yapılmıştır. Bu sebeple çalışma, bir madde bağımlısının babasıyla olan ilişkisini ve daha önce bahsedilen konuları kapsamaktan ziyade erkek madde bağımlılarının özelliklerini betimlemektedir. Yalnızca erkeklerin çalışmada yer alması sebebiyle çalışmanın pek çok yerine "baba oğul" ifadesi kullanılmıştır. Bu yönüyle araştırmanın veri toplama sürecinde ulaşılan örneklem, araştırmayı baba oğul ilişkisi kapsamında madde kullanımının değerlendirilmesi formuna sokmuştur.

Tez çalışması kapsamında görüşülen madde kullanıcısı katılımcıların, madde kullanım özelliklerinin betimlenmesi, hem madde kullanımına ilişkin bazı noktaların çalışma kapsamında yeniden keşfedilmesi, farkedilmesi ve gündeme alınması hem de katılımcıların madde kullanımı açısından durumlarının değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Bu kapsamda katılımcıların madde kullanım özelliklerinin belirli noktalarda birbirlerine benzerlik göstermektedir. Katılımcıların madde kullanıma başlamaları genellikle esrar ile birlikte gerçekleşmektedir. Buradan hareketle esrarın, bağımlılığa giden yolda önemli bir geçiş maddesi niteliği gördüğü anlaşılmaktadır. Katılımcıların çok büyük bir kısmı madde kullanımına esrarla başlamıştır ancak mevcut durumda esrar yerine bağımlılık potansiyeli daha yüksek maddelerin kullanıldığı görülmektedir.

Katılımcıların madde kullanım özellikleri ise ilginç nitelikler taşımaktadır. Çalışmada önce çıkan bulgulardan bir diğeri madde kullanan kişilerin kendilerini koruma çabasıdır. Katılımcılar maddeyi ölmeden, kendi ifadeleri ile perişan hale gelmeden kullanmak adına bazı girişimlerde bulunmaktadırlar. Örneğin hiç eroin kullanmamak, eroini şırınga ile hiç kullanmamak ve hiç uyarıcı madde kullanmamak bunlar arasında gösterilebilmektedir. Katılımcıların eroin kullanmamaları, daha zararlı bir maddeye geçmemek; şırınga ile kullanmamaları ise daha zararlı olan bir kullanım yoluna geçmemek adına tercih edilmektedir. Bu yönüyle bakıldığında madde kullanıcılarının kendilerini bir noktada ölmekten ve daha çok zarar görmekten korumaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde madde kullanıcılarının tamamen kontrollerini yitirdikleri, tamamen maddenin etkisine girdiklerini söylemek pek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Bu tıpkı madde kullanıcılarının sosyal işlevselliklerinin azaldığı ve düştüğü fikrine benzemektedir. Aslına bakılırsa sosyal işlevselliğin madde kullanıcılarında ters yönde geliştiği düşünülmektedir. Bunu Şekil 5-1 ile daha net anlatabileceğimizi düşünüyoruz.

Şekil 5-1: Madde kullanıcılarında negatif yönlü gelişen sosyal işlevsellik

Grafikte görüldüğü üzere sosyal işlevsellik üç farklı boyutta ele alınmıştır. Madde kullanımıyla beraber, sosyal işlevsellik azalmaya başlamaktadır. Bireyin arkadaş ilişkileri bozulmaya başlamakta, ekonomik sorunlar, istihdam sorunları ve aile ilişkilerinde problemler gibi faktörler kendini göstermeye başlamaktadır. Bağımlılık çok boyutlu bir hastalık olduğu gerçeği göz önüne alınırsa sosyal işlevselliğin azalması, bireyin madde kullanmadan önce sosyal etkileşime dayalı yürüttüğü tüm ilişkilerde sorun yaşamaya başlaması olarak da yorumlanabilmektedir. Bununla beraber, madde kullanımına başlayan kişi bir süre sonra yeni bir sosyal etkileşim ağı kurmakta ve bu ağı kendi ihtiyaçlarını karşılamak adına kullanmaktadır. Bu çalışmada da katılımcıların madde kullanmak için yeni ağlar oluşturdukları, var olan ağları kullandıkları, kullanım arkadaşı edindikleri, madde bulabilmek için çeşitli yollarla para elde ettikleri, ölmemek adına bazı şeylerden kaçındıkları ve daha kötü duruma gelmemek için kendilerini korudukları görülmektedir. Dolayısıyla madde kullanımıyla birlikte azalan sosyal işlevsellik, madde kullanımının devam etmesiyle farklı bir boyutta gelişim göstermektedir. Bu anlamda madde kullanıcıları, madde kullandıkları için sosyal açıdan işlevsiz duruma gelmemekte, kendi ihtiyaçlarını – genellikle madde kullanımı, hayatta kalmak, karnını doyurmak, para bulmak vs.- karşılamak adına yeni ilişkiler kurmakta ve işlevsel olabilecek ilişki ağları geliştirmektedir. Bu bizim tarafımızdan"negatif yönlü gelişen sosyal işlevsellik" olarak tanımlanmıştır.

Katılımcıların madde kullanımına başlamalarına ilişkin olarak ortaya koyduğu sebepler ise yine birbirleriyle benzer nitelikler taşımaktadır. Madde kullanımına başlamalarına neden olan şeyleri ifade ederken çekimser kaldıkları gözlemlenen katılımcıların çoğunun temiz olduğu ve iyileşme sürecinde olduğu farkedilmiştir. Dolayısıyla, iyileşmenin sorumluluğunu almış olan madde kullanıcılarının, yaşadıkları bu deneyimin suçlusunu aramak noktasında çekimser kaldıkları ve sorumluluk aldıkları görülmektedir. Bununla beraber katılımcıları madde kullanımına yönelttiği anlaşılan faktörler genel itibariyle; *anlaşılmak ve kendini daha iyi ifade edebilmek, merak duygusunun tatmin etmek, bir gruba ve topluluğa ait olma arzusu, maddeye ilişkin pozitif algı ve maddeyle ilgili pozitif algılar, maddenin etkisi, aile içerisinde aranılan sevgi, şefkat ve mutluluğun dışarda aranması, boşluk ve hayata karşı tatminsizlik* olarak sayılabilir. Madde kullanımı ve kullanıma başlamak öznel bir tecrübedir. Dolayısıyla burada ortaya çıkan sebeplerin genellenme kaygısı taşınmamaktadır. Bununla beraber ortaya çıkan bilgilerin oldukça kıymetli olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların söylemlerinde öne çıkan nedenler arasında merak duygusunun tatmini, madde kullanımına başlamada oldukça yaygın bir neden olarak ele alınmaktadır. Bu maddeye ve maddenin etkisine ilişkin bir merak olabileceği gibi maddeyle alakalı diğer birçok unsura dair bir merağı da kapsıyor olabilir (ortam vs.). Bir grup ve topluluğa ait olmak ise madde kullanan kişilerin genellikle madde kullanımını bir araya gelerek kollektif bir faaliyet olarak gerçekleştirmesi üzerinden okunabilecek bir nitelik taşımaktadır. Belirli bir mekanda, aynı faaliyeti yapmak, benzer etkileri yaşamak ve birlikte olmak kişileri bu noktada etkileyen unsurlar arasında yer alıyor olabilir. Burada özellikle bir tecrübenin paylaşımı söz konusudur. Maddeye ilişkin pozitif algı ve maddeyle ilgili pozitif algı meselesi de kendi başına bambaşka bir boyutu ihtiva etmektedir. Maddeye ilişkin algı, belli bir bölgedeki ortak tecrübe birikimi sonucunda ortaya çıkan bir yapıya sahiptir. Söz konusu ortak tecrübeler, madde kullanımı üzerinde yoğunlaştığında, madde kullanımına ilişkin bir kullanım kültürü ya da madde kullanım alkültürü kendini göstermektedir. Bu altkültür ise bu kültürün içinde barınan, bu kültürün içine doğan veya herhangi bir şekilde bu kültürün bir parçası olan tüm bireylerin madde kullanımına bakışını doğrudan etkilemektedir. Bir dönem Esenler-Bağcılar, bu çalışmanın yapıldığı dönemde ise Esenyurt bölgesinin madde kullanım altkültürlerini barındırdıkları söylenebilmektedir. Herkesin madde kullandığı, kullanmayanların da madde kullanımına olumsuz bir bakışının olmadığı böylesi tablolarda madde kullanımına başlamak bir sürpriz niteliği taşımamaktadır. Madde etkisi ise madde kullanımının ardından yaşanılacak olan etkiye ilişkin algı, beklenti ve ilk kullanımdan sonra tekrarlayan kullanımları tetiklemesi yönüyle önem arz etmektedir. Madde kullandıktan sonra yaşayacağı etkinin kendisine iyi geleceğinin düşünülmesi veya madde kullandıktan sonra yaşanılan deneyimin kendisi, tekrarlayan kullanımlar için sebep niteliği taşıyabilir. Son olarak, bu çalışmada öne çıkan madde kullanım sebeplerinden bir diğeri, kişinin

aileside bulamadığı sevgiyi ve mutluluğu dışarıda arama çabası olarak kendini göstermektedir. Katılımcıların bu tanımlaması anlam yönüyle kapalı bir niteliktedir. Dolayısıyla sevgiyi, şefkati ve mutluluğu sokakta aramak tam olarak ne anlama geliyor bilinmemektedir. Lakin aileden sevgi görememek, buna benzer duyguların eksikliği sebebiyle kendini kötü hissetmek kişiyi madde kullanımına yöneltebilir ve madde kullandıktan sonra da kısa süreli olarak bu olumsuz deneyimler yaşatan hislerin kaybolduğu gözlemlenebilir.

Katılımcıların madde kullandıkları süreç içerisindeki tecrübelerini belli başlıklar altında ele almak mümkün görünmektedir. Örneğin katılımcıların çoğunun "*iyiki içmişim, içimde ukte kalmamış"* şeklinde bir tutuma sahip olduğu, bu kişilerin genellikle temiz oldukları ve iyileşmede belli bir aşamaya geldikleri anlaşılmaktadır. Bu söylem, geçmişin sorumluluğunu alma ve geçmişin bugüne olan olumlu etkilerini öne çıkarma işlevi görmektedir. Katılımcıların madde kullanımını bırakıp tedaviye karar vermeleri ise birbirinden farklı etkenlere dayanmaktadır. Bizim çalışmamızda ortaya çıkanları; *kullanım sebebiyle çeşitli zarar görmeye başlamak, ölmeden kullanmaya devam etmek, ara vermek ve vücudun kendisini toplamasını sağlamak, ölmemek, madde kullanımıyla ilgili olumsuz deneyimler biriktirmek* olarak özetlenebilmektedir. Katılımcıların madde kullanımı sebebiyle pek çok zarar görmeye başlaması, harekete geçirici etkisi en yüksek etken olarak kendini göstermektedir. Katılımcılar zarar görmeye başladıklarına, bu zararı ortadan kaldırabilmek adına girişimlerde bulunmaktadırlar. Bunun bir yolu da tedavi olmaktan geçmektedir. Bazı katılımcıların söylemlerinde de farkedilebileceği gibi madde kullanıcılarının iyice zarar görmesi, tedavi motivasyonu açısından önemli bir işleve sahip olabilmektedir. Bununla beraber, madde kullanımının çok yoğun olduğunu farkeden kullanıcılar ise bunu düzenlemek ve daha az zararlı kullanıma dönmek adına çeşitli tedavi imkanlarından faydalanabilmektedirler. Burada tedavi ile yalnızca kurumsal tedavi imkanları değil, kişinin kendi temiz kalma çabası da kastedilmektedir. Daha az zarar görerek kullanmak adına ya da kullanılan maddelerin artık hiçbir şekilde "kafa" yapmaması sebebiyle kullanıma ara vermek, vücudu temizletmek ve ardından yeniden kullanıma dönmek de madde kullanıcılarında rastlanılabilecek tedavi girişimleri arasında gösterilebilir. Son olarak ise olumsuz deneyimler biriktirmek de tedavi açısından önemli bir motivasyon kaynağı olabilir. Sosyal, ekonomik ve psikolojik açıdan çeşitli zararlar gören madde kullanıcısı, yaşadıkları sebebiyle artık kullanımı sürdürme noktasında daha az, tedavi olma açısından ise daha çok motivasyona sahip bir duruma gelebilmektedir.

Katılımcıların madde kullanım tecrübeleri içerisinde "*içilecek bir şey olsun, ne olduğu önemli değil."* düşüncesinin görünür olduğu farkedilmektedir. Bu düşünceye sahip madde kullanıcılarının çoğunun maddeyi denemiş olduğu, çoklu madde kullanımları olduğu ve kullanılan maddenin değil, etkisinin ön plana çıkartıldığı görülmektedir. Diğer bir noktadan bakıldığında, madde kullanımının, kişiler için şifa kaynağı olarak nitelendirildiği de görülmektedir. Burada amaç

madde kullanarak iyileşmektir. Bu iyileşme; sevgisizlikten, kötü hissetmekten, tatminsizlikten ve buna benzer kişiyi yoran zorlayıcı duygu ve düşüncelerden uzaklaşma amacı doğrultusunda şekillenmektedir.

Madde kullanıcılarının tecrübelerinde, iki noktanın yoğun şekilde öne çıktığı görülmektedir. Bunlardan birincisi telefon satmaktır. Madde kullanıcılarının bir çoğunun kendi telefonlarını veya yakınlarının telefonlarını nakit para elde edebilmek adına, değerinden çok daha ucuza sattığı görülmektedir. Bir diğeri ise madde kullanıcılarının askerlik konusunda çoğu zaman sorun yaşamasıdır. Askerlik, madde kullanıcıları için maddeden uzak kalma işlevine sahip olduğu için bir noktaya kadar iyileşme ve vücudunu toparlama aracı olarak görülmektedir. Ancak askerlikte yoksunluk yaşamak, madde bulmaya çalışmak ve madde kullanmak gibi tecrübelerin tekrar kendini göstermesi, askerliğin madde kullanıcıları için bir sorun alanı niteliği taşıdığını ortaya koymaktadır.

Madde kullanan kişilerin aile ilişkilerine ve aile içi atmosferlerine bakıldığında, ailede şiddet unsurunun öne çıktığı görülmektedir. Bu şiddetin uygulayıcısının genel olarak babalar olduğu anlaşılmaktadır. Anneye veya ailenin tüm üyelerine şiddet uygulanan bir evde büyümüş olmak, madde kullanıcılarında rastlanabilen bir hikayedir. Babaların evde genellikle huzursuzluk, şiddet ve gerginlik kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber evin babasının, aile atmosferini belirleyici bir işleve sahip olduğu görülmektedir. Babaların, ailesine karşı tutumu veya o günki ruh halleri ve davranışları ailedeki havanın değişmesine neden olabilmektedir. Bunlara ek olarak madde kullanıcılarının ailelerinde zayıf aile bağlarından ve soğuk ilişkilerden bahsedilebilmektedir. Zira ailelerde fiziksel ve duygusal mesafe baskın unsurlar arasındadır. Fiziksel olarak bir arada bulunmayan aile üyeleri –bunlar genellikle babalar olmaktadır- birbirleriyle etkileşim kuramamaktadır. Fiziksel olarak ilişki içerisinde var olsalar bile duygusal açıdan ilgisiz ve dikkatsiz davranılması sebebiyle duygusal mesafenin doğmasını sağlamaktadırlar. Böylesine bir ailede dikkatler genellikle madde kullanıcısına çevrilmektedir. Ailedeki atmosferin odağı, madde kullanıcısının yaşadığı sorunlar veya bu sorunların çözümü olabilir. Dolayısıyla evde madde kullanmayan başka bir çocuk varsa, ailenin tüm ilgi ve enerjisini madde kullanan kişiye aktarması, madde kullanmayan çocukta da bazı duyguların ve davranışların ortaya çıkmasını etkilemektedir. Kıskançlık, öfke ve madde kullanıcısının yaşadığı sorunlara daha az tahammül edebilmek bunlar arasında gösterilebilir.

Ailelerin madde kullanımı sürecinde genel itibariyle kuşkucu, korumacı ve baskıcı bir takındığı tez çalışmasına öne çıkan bulgular arasında yer almaktadır. Bu noktada özellikle babaların tedaviye olan inançlarının az olduğu ve agresif tepkiler veren taraf olduğu anlaşılmaktadırlar. Babaların bir agresyon unsuru olarak sürecin içerisinde konumlanması, babadan gelebilecek desteğin işlevselliğini etkileyebileceği düşünülmektedir. Zira babanın bu süreçteki tavrı, baba oğul ilişkisi

üzerinde önemli etkilere sahip olabilir. Bir diğer açıdan bakıldığında, aile içerisinde babaların kural koyucu oldukları anlaşılmaktadır. Ailede kuralları genellikle babaların koyduğu görülmektedir. Lakin babaların koydukları kurallar ya yeteri kadar takip edilmemekte ya da anneler tarafından ihlal edilmektedir. Örneğin bir babanın madde kullanan oğluna "tekrar madde kullanırsan, bir hafta bu eve giremezsin" dediğini varsayalım. Annelerin ise bu kuralı takip etmekte zorlandıkları ve çocuklarını eve aldıklarına rastlanılabilir. Bu yönüyle anneler, kural kırıcı bir nitelik taşıyabilmektedirler. Evde kurallar olsun veya olmasın, madde kullanan birey madde kullanmaya devam etsin veya bıraksın genel itibariyle evin gündemi ve evdeki hedef insan madde kullanıcısı olmaya devam etmektedir.

Boşanmış ailelerde büyüyen çocukların durumları ise diğerlerinden daha farklı unsurlar barındırmaktadır. Boşanmış annesi ve babasının birbiriyle iletişimsizliğinden faydalandığı görülen çocukların, kontrol edilmelerinin zorlaştığı ve takip edilemedikleri anlaşılmaktadır. Böylelikle çocuğun sokak ile irtibatı güçlenebilmekte ve sokakta madde kullanımına başlayabilmektedir. Madde kullanımının sürdürülmesi noktasında da anne ve babanın birbiriyle iletişimsizliği önemli bir yapı arz etmektedir.

Aile içi şiddetin baskın olduğu ailelerdeki çocuklar ise, baba oğul ilişkisi açısından farklı bir örnekliği temsil etmektedir. Annesinin, babasından şiddet görmesi veya ailenin tüm bireylerinin babasından şiddet görmesi, madde kullanıcısının babasına karşı olumsuz duygular beslemesine ve tabiri caizse "kinlenmesine" neden olmaktadır. Bunlar ise gelecekte baba oğul ilişkini çok ciddi mana etkileyebilmektedir.

Tez çalışmasında babalarla ilgili ortaya çıkan önemli bulgular arasında, babaların madde kullanıma olan etkisinin katılımcılar tarafından "kolaylaştırıcı" niteliği ile tarif edilmesidir. Babaların etkisine ilişkin ortaya çıkan unsurlar Şekil 5-2'de verilmiştir. Babaların madde kullanımına direkt etkisinden ziyade, çocuklarının madde kullanımlarını kolaylaştırıcı bir etki yapabilecekleri belirlenmiştir. Babaların çocuklarıyla ilgilenmemesi, çocuklarındaki değişimleri takip etmemesi ve yeteri kadar koruyamaması, çocuğunun madde kullanımına yönelmesini kolaylaştırmaktadır. Bir katılımcı bu durumu "*Onlar yolu açıyor, biz de yürüyoruz."* şeklinde ifade etmektedir. Dolayısıyla madde kullanımı ve babalık arasında doğrudan bir ilişki kurmak üzerinde konuştuğumuz zeminde pek mümkün görünmemektedir. Aslına bakılırsa böylesine direkt bir ilişkiden bahsetmek herhangi bir sosyal fenomen için imkan dahilinde değildir. Babaların çocuklarıla olan etkileşimleri, onları yakından takip etmeleri, korumaları ve sağlıklı ilişki kurmalarının, çocuklarının madde kullanımına yönelmesinde kolaylaştırıcı olmaktan çıkmasına yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Şekil 5-2:Madde kullanımını kolaylaştırıcı bir faktör olarak babalar ile ilişkili unsurlar

Bu konuyla ilgili bir diğer önemli nokta ise babanın fiziksel ve duygusal eksikliğini yaşamaktır. Babaların yoğun çalışması, ev dışında yoğun bir sosyal hayatı olması veya evdeki bireylerle yakın ilişki kurmaması babanın fiziksel yoksunluğuna neden olmaktadır. Bu bir manada çocuğu koruyacak, sahip çıkacak, kontrol edecek bir mekanizmanın eksikliğinin yaşanması anlamına gelmektedir. Sabah çalışmak için evden çıkan, akşam geç saatte uyumaya eve gelen ya da akşamları tüm vaktini kahvede arkadaşlarıyla geçiren babalar bu duruma örnek gösterilebilir. Çocukla yakın ilişki kuramama, yeteri kadar sevgi ve ilgi gösterememe ise babanın duygusal eksikliğinin tecrübe edilmesine yol açabilmektedir. Sıkıntıları ve sorunları babayla konuşamama, babayla paylaşılan tecrübelerin azlığı veya babanın çocuğu ile ilişkide pasif bir konumda kalması babanın duygusal eksikliğine örnek olarak gösterilebilmektedir.

Babaların madde kullanımına olan etkisini aşırı baskıcı ve kontrolcü yapı üzerinden de okumak mümkün görünmektedir. Babaların çocuklarını hiç kontrol etmemelerinin madde kullanımını kolaylaştırıcı bir etki yapabildiğinden bahsetmiştik. Lakin babaların aşırı kontrolcü yapısının da madde kullanımına giden yolda önemli bir faktör olabileceği görülmektedir.

Babalar ve madde kullanımı ilişkisini babaların gözüyle okumaya çalıştığımızda, tez çalışmasına katılan babaların çocuklarının madde kullanımı üzerinde "genel itibariyle" kendilerinin bir etkisi olmadığını düşündükleri ancak babaların, çocuklarının madde kullanımı üzerinde rol

oynayan unsurlar olduklarını kabul ettikleri görülmektedir. Babaların söylemlerinden anlaşıldığı kadarıyla çocukların ilgisiz ve sevgisiz büyümesi, başıboş bırakılmaları, babanın şiddet uygulayan bir baba olması ve babanın alkol/madde kullanan birisi olması çocuğunun madde kullanımını etkileyebilmektedir.

Babalar için madde kullanımını öğrenme süreci oldukça karmaşık ve çok unsurlu bir yapı sergilemektedir. Burada ilk göze çarpan nokta, babaların çocuklarının madde kullanımını kabullenememeleri veya bunu çocuklarına yakıştıramamalarıdır. Kaldı ki ilk kullanımdan ortalama ikibuçuk (2,5) yıl sonra öğrenilen madde kullanımının, kabullenememek ile başlamayan haberdar olma süreci, tedavi arayışını geciktirmekte ve iyileşme çabalarını zedeyebilmektedir. Babaların, çocuklarının madde kullanımlarını kabullenememesi iki unsurdan kaynaklanıyor olabilir; bunlardan birincisi babanın, çocuğunun böyle bir şey yapabilecek olmasına inanmıyor olması, yüksek güven duyması, bir diğer ise babanın yetiştirdiği çocuğun madde kullanıyor olmasına inanılmıyor olmasıdır. Büyüttüğü, eğittiği ve yetiştirdiği oğlunun böylesine bir hata yapmasını kabullenemiyor olmak da burada ihtimaller arasında yer almaktadır. Dolayısıyla mesele bir babanın oğlunun madde kullanımını yadsıması meselesi olduğu kadar aynı zamanda kendi yetiştirdiği çocuğun hata yapması meselesi olarak okunmalıdır. Babaların çocuklarına aşırı güvenmesi ve "benim oğlum böyle bir şey yapmaz" şeklindeki düşüncelerin varlığı, madde kullanımının geç öğrenilmesine neden olabilmektedir. Öyle ki anneler, babalara göre madde kullanımını daha erken öğrenmekte ve bir süre babalardan saklamaktadırlar. Sorun iyice büyüdüğü ve içinden çıkılmaz bir hal aldığında ise genellikle babaların haberi olmaktadır. Bu duruma verilen ilk reaksiyonlar ise genellikle; şiddet uygulamak, nasihat etmek, agresif tepkiler vermek, tehdit etmek, destekçi olmayan davranışlarda bulunmak üzerinden şekillenmektedir. Babaların işlevsel olmayan yaklaşımları sonucunda, tedaviye erişim gecikebilmekte ve baba oğul ilişkisi özellikle bu süreçte ciddi yaralar almaktadır. Zira madde kullanımının öğrenilmesinin ardından baba oğul ilişkisi adeta kabuk değiştirmekte, bu değişimi farkedemeyen veya bu değişimi kabullenemeyen, buna göre davranışlarını düzenlemeyen babaların işlevsel olmayan tepkileri, gelecekte sürecin daha da uzamasına ve farklı zararların ortaya çıkmasına de neden olabilmektedir.

Oğlu madde kullanan babaların, çocuklarıyla kurdukları baba oğul ilişkisinde bazı değişimler meydana gelmektedir. Bu yönüyle madde kullanımının baba oğul ilişkisi üzerinde direkt olarak bir etkisi olduğu düşünülmektedir. Lakin, bazı babalar ve oğulları arasındaki ilişki ve iletişimde madde kullanımından öncesi ve madde kullanımından sonrası arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. İlişki öncesinde de kopuk ve zayıf iken, madde kullanımı sonrasında da kopuk ve zayıf olarak devam etmektedir. Bu durumda, kişiyi madde kullanımına yönelten babayla ilgili unsurlar arasında saydığımız duygusal ve fiziksel eksikliğin baba ve oğul arasında mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Bunun dışında madde kullanımı sonrasında baba oğul ilişkisinin daha iyiye doğru

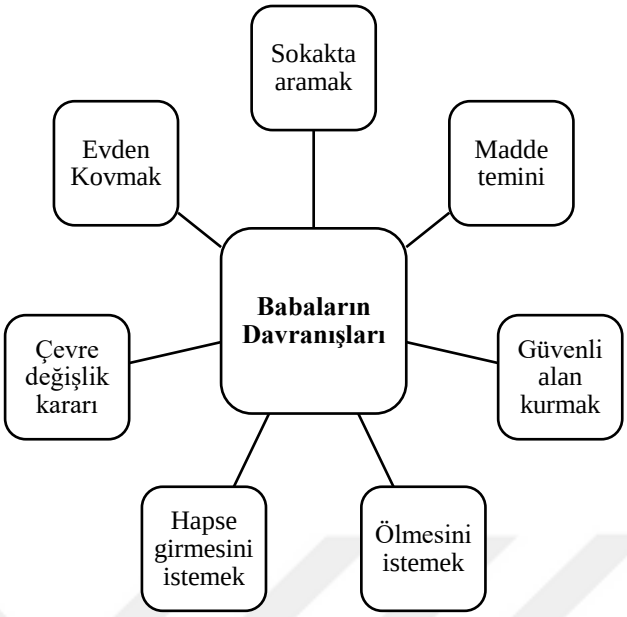
gidebileceği de düşünülmektedir. Özellikle hata yaptığının veya çocuğunun böyle bir davranışta bulunmasında kendisinin de katkısı olabileceğini düşünen babaların, çocuğuna karşı daha destekçi ve daha ilgili bir hale geldikleri görülmektedir. Madde kullanım öncesinde yeteri kadar sağlam ve sağlıklı olmayan ilişki ve bağların, madde kullanımı gibi bir kriz durumu sonrasında daha da güçlenmesi, baba oğul ilişkisinin bu süreçten fayda sağlayarak çıkmasını sağlamaktadır. Madde kullanımı sonrasında baba oğul arasındaki ilişkinin daha da kötüye gidebileceği görülmektedir. Kötüye giden ilişkide baba oğul arasında; güven sorunlarının yaşanması, kısıtlama ve cezaların gündeme gelmesi, ilişkide gerginliğin ve babanın agresyonunun artması beklenmektedir. Burada özellikle güven meselesi, madde kullanımı sona erse de ilişki üzerindeki etkisi yitirmemektedir. Madde kullanımı sonrasında kötüye giden baba oğul ilişkisi, madde kullanımının sona ermesinin veya tedavi girişimlerinin başarılı sonuçlar vermesinin ardından toparlanmaya başlamaktadır. Bu noktada çalışma içerisinde sıklıkla değindiğimiz üzere babaların, çocuklarının ancak iyileşmeleri veya iyileşmeye çalışmaları durumuna destekçi olma tavrı, koşullu babalık niteliği taşımaktadır. Bu tavıra genellikle madde kullanımıyla beraber ilişkinin daha kötüye gitmesi durumunda rastlanmaktadır.

Madde kullanan birinin babası olmak, babalar için içinden çıkılması zor bir sürecin başlangıcı anlamına gelmektedir. Nitekim babaların söylemleri de bu düşüncemizi desteklemektedir. Çocuğunun madde kullanmasının babaların bugüne kadar bildikleri neredeyse tüm başetme mekanizmalarını altüst ettiği anlaşılmaktadır. Öyleki babalar, bu sorunla mücadele etmekte ciddi zorluk yaşamaktadırlar. Babalar için çocuğunun madde kullanması, topluma ve çevredeki insanlara karşı mahcup olmayı beraberinde getirmektedir. Bazı babaların bu durumu "başın öne eğilmesi" olarak tanımladığı görülmektedir. Bu yönüyle çocuğun madde kullanması babalar için topluma karşı alınmış bir yenilgi, bir mağlubiyet niteliği taşımaktadır. Zira çocuğunu yetiştirememiş, çocuğunun sorununu çözememiş ve onu bu sorundan kurtaramamış bir baba gibi hissedebilmektedirler. Bu süreçte babalar için en baskın duyguların kabullenememek, güvensizlik ve öfke olduğu düşünülmektedir. Tüm bunlarla beraber çocuğunun sorununu çözme noktasında bir şeyler yapmaya çalışan baba, kendi çabalarına karşılık göremediğinde ya da çocuğu bir hata yaptığında çok kolay hayal kırıklığına uğramakta, tedavi sürecinden komple çekilebilmekte veya ilişkiyi koparabilmektedir. Dolayısıyla babaların çocuklarının bağımlılığı üzerine çaba göstermediklerini düşünmek hatalı olacaktır. Lakin bu çabalar öfke, güvensizlik, hayal kırıklığı ve mahcubiyet gibi zor duygular ile birlikte sürdürüldüğü için gösterilen çabaların karşılık bulamaması, hissedilen duyguların daha da artış göstermesine neden olabilmektedir. Bu sorunla mücadele etme noktasında daha önce kullandıkları sorun çözme yöntemlerinin işe yaramadığını gören babalar, yeni yöntemler öğrenme arzusunda değillerse benzer şeyleri uygulayarak, farklı sonuçlar almayı beklemektedirler. Bu bağlamda babalar davranış repertuarlarını, güncel soruna göre genişletmek yerine daha önce

bildikleri yöntemlerle sorunu çözmeyi ve çocuklarının davranışlarını değiştirmeyi ya da değiştirmeye yardımcı olmayı hedeflemektedirler. Ancak değişimi sağlamak genellikle birlikte yapılan bir eylem niteliği taşımaktadır. Çocuğuna rağmen onu kurtarmaya çalışmak veya onun yerine kurtulmaya/iyileşmeye çalışmanın, babaların süreç içerisinde daha çabuk öfkelenmelerini ve çabuk hayal kırıklığına uğramalarını artırabileceği düşünülmektedir.

Bu konuda dikkat çeken bir diğer nokta ise madde kullanıcılarının babalarıyla alakalı olan düşünceleridir. Katılımcıların adeta "böyle babadan böyle oğul" anlamına gelebilecek cümleler sarfettikleri görülmektedir. Bu bir yönüyle, babalarının tutumunun madde kullanımlarına neden olabileceğine dair inancı da içerisinde taşımaktadır. Bununla beraber çocuklarının madde kullanması sebebiyle toplum tarafından "mahcup edildiği" ve "laf söylendiği" anlaşılan babaların, mücadelelerini gizli yürütmek ve yenilgi hissetme noktasında anlaşılabilir bir davranış örüntüsü sergiledikleri düşünülmektedir. Zira babaların davranışlarını tetikleyen öncüllerin, madde kullanımı başkalar tarafından duyuluncaya kadar içsel uyaranlar, madde kullanımı başka insanlar tarafından da öğrenildiğinde ise yoğun olarak dışsal uyaranlar eksenli şekillendiği düşünülmektedir. Babalarda gelişen mahcubiyetin, tedavi motivasyonuna etkisinin olumsuz şekilde yansıyacağı düşünülmektedir. Ancak bunun tam tersinin de olması beklenebilir. Zira babalar için mesele bir noktadan sonra itibar meselesi haline dönmektedir. "Celal'in oğlu madde kullanıyormuş" cümlesini duymak, cümledeki öznenin baba Celal olması, madde kullanan kişinin Celal'in oğlu olarak anılması, babaların çocuğunu tedavi ettirerek kendi itibarını kurtarma çabasına da zemin sağlayabilmektedir. Elbette bu çabanın sonuçlarının ne kadar sağlıklı olacağı da ayrı bir tartışma konusudur. İtibar konusu, madde kullanımının çevreden gizlenmesi noktasında da önemli bir öncül niteliği taşıyabilmektedir.

Madde kullanan oğlu olan babaların davranışlarının, çocuklarını daha büyük zararlardan koruma amaçlı şekillendiği görülmektedir. Bu davranışlar Şekil 5-3'te verilmiştir. Madde kullanan çocuğu olan babalarda, madde kullanımıyla alakalı en baskın davranışın çocuğunu sokakta aramak olduğu anlaşılmaktadır. Genellikle gece vakti gerçekleştirilen bir eylem olan sokakta çocuğunu arama faaliyeti, anneler tarafından da yapılıyor olsa da çoğu zaman bu davranış baba tarafından gerçekleştirilmektedir. Çocuğunun madde kullanıp sokakta zarar görmesi veya bir yerlerde bayılıp kalmasından korkmak gibi öncüller tarafından tetiklenen bu davranış, babalar ve oğulları arasındaki ilişkinin gerilimine katkı sağlayabilecek bir nitelik taşımaktadır. Zira babalar için sokakta çocuğunu arama davranışı; öfke, stres, yorgunluk ve kaygı gibi çeşitli unsurları içerisinde barındırmaktadır.

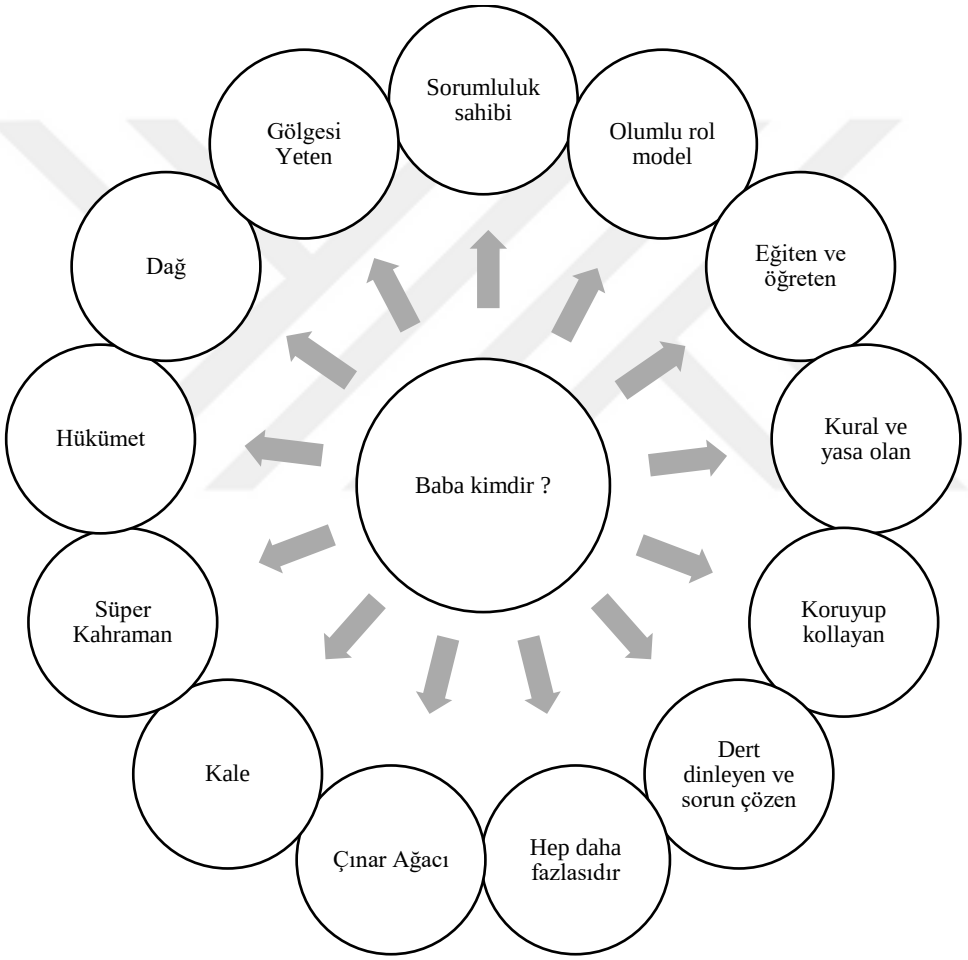
Şekil 5-3:Madde kullanan oğlu olan babaların gözlemlenebilir davranışları

Çocuğu için bunu yapan babaların, tedavi sürecinde asıl yapması gerekenler gündeme geldiğinde, zaten pek çok şey yapmış, pek çok şey denemiş hatta çocuğunu sokakta bile aramış bir baba pozisyonunda kendisini görebilmekte ve bir şeyler yapması gerekenin kendisi değil, çocuğu olduğunu düşünebilmektedir. Buna ek olarak bazı babaların çocuklarına güvenli kullanım alanları oluşturduğu ve madde temin ettiği görülmektedir.

Bunun altında yatan etken de yine çocuğun daha az zarar görmesini sağlamak ve onu daha ciddi zararlardan koruma gayretidir. Madde kullanımı söz konusu olduğunda ilk akla gelen mücadele yöntemlerinden birisi olan çevre değiştirmek ve taşınmak da yine genellikle babalar tarafından karar verilen ve babaların yönlendirdiği şekilde gelişen bir sürece karşılık gelmektedir. Gösterilen bütün çaba ve gayretlere rağmen başarılı olunamaması babalar için daha radikal söylemleri beraberinde getirmektedir. Çocuğunu polise şikayet etmek, cezaevine girmesini talep etmek veya ölüp kurtulmasını istemek bunlar arasında sayılabilir. Elbette bunlar diğerlerine göre daha farklı bir nitelik taşımaktadır. Bir yönüyle ailenin çaresizliğini ortaya koymaktadır. Zira polisin işin içerisine girmesini istemek, bunun için girişimlerde bulunmak, ailenin ve babanın "artık biz hiçbir şey yapamıyoruz" alt metnine sahiptir. Nitekim, çocuğunun ölüp kurtulmasını istemek de benzer şekilde okunabilmektedir. Tüm bu davranışların altında çocuğunun daha az zarar görmesi gayretinin yattığı düşünülmektedir. Bunlar arasında yalnızca evden kovma davranışının, daha öfke baskın bir davranış olduğu düşünülmektedir. Babaların bu davranışlarının yanında nasihat etmek ve ceza vermek gibi davranışlara da sıklıkla başvurdukları bilinmektedir.

Tez çalışmasında babalığın ne olduğuna ilişkin çeşitli tanımlamalar ve özellikler ortaya çıkmıştır (Şekil 5-4). Bu özellikler aynı zamanda iyi babalığın bazı unsurları arasında yer almaktadır.

Madde kullanıcılarına ve madde kullanan oğlu olan babalara göre babalık her zaman biyolojik bir yatkınlıktan daha fazlası niteliğini taşımaktadır. Bu yönüyle babaların baba olmaktan çok babalık yapmalarıyla öne çıkartıldıkları görülmektedir. Babalığın çeşitli özellikerle ile tanımlandığı görülmektedir. Babayı tanımlarken en sık başvurulan kelime "sorumluluktur". Dolayısıyla bu tez çalışmsasına babanın öne çıkan tanım ve özelliklerinden birisi sorumluluk sahibi olmasıdır. Sorumluluk sahibi olmak ile ailenin ve çocukların ihtiyaçlarını karşılamak, üzerine düşen görevleri yerine getirmek anlaşılmaktadır. Ancak katılımcıların söylemlerinde öne çıkan nokta genellikle manevi ihtiyaçların giderilmesine yönelik bir sorumluluktur.

Şekil 5-4:Baba kimdir ?

Babaların çoğunun maddi anlamda ailelerinin geçimlerini sağladıkları ve bu konuda ciddi zorluklar yaşamadıkları/yaşatmadıkları anlaşılmaktadır. Ancak babanın çocuğuyla ilgilenme ve ona sevgi gösterme sorumluluğunun yeteri kadar yerine getirilemediği düşünülmektedir. Babalığın diğer tanım ve özelliği ise "eğitici" olmasıdır. Baba eğitendir. Buradaki eğitim ise genellikle manevi bir eğitim niteliği taşımaktadır. Baba çocuğuna toplumun normlarını, gelenek ve görenekleri ve dini öğretmelidir. Çocuğuna bu konuda yönlendirmelerde bulunmalıdır. Bunu yaparken de kendisi de rol

model olmalıdır. Dolayısıyla babalığı tanımlayan bir diğer özellik ise burada bahsedilen rol modelliktir. Baba davranışları, tavırları ve söylemleriyle çocuğuna olumlu bir örneklik sergilemelidir. "Korumak ve kollamak" da babalığı tanımlayan özellikler arasında yer almaktadır. Babanın, çocuklarını ve ailesini koruması gerektiğine atıf yapan bu özelliğin, babaların çocuklarını ve ailesini onlara zarar verecek her türlü durum, kişi ve ortamlardan korumasını içermektedir. Burada ortaya çıkan bir diğer unsur ise babanın konuşulabilir bir yapıda olmasıdır. Çocukların ve ailenin diğer üyelerinin babayla dertleşebilecekleri ve sıkıntılarını açabilecekleri bir babalık temsilinin varlığı, babalığı tanımlayan bu özelliğin görünürlüğüne işaret etmektedir. Bununla beraber baba aynı zamanda kural ve yasa anlamına da gelmektedir. Baba evde kural koyan, kural takip eden ve bu konuda ailesini yönlendiren bir aile üyesidir. Babalığın özelliklerine ilişkin öne çıkan son iki unsur ise erken evlenmek ve genç yaşta baba olmanın, babalık yapma noktasında sorunlar oluşturabileceğine yönelik düşüncelerdir. Bazı babaların bu yönde düşünceleri olduğu ve genç yaşta baba olmanın, babanın çocukla beraber büyümesi anlamına geldiğini ve çocukları doğru yetiştirme konusunda sorunlar oluşturabileceğini düşündükleri anlaşılmaktadır. Bir diğeri ise babaları tanımlarken ortaya çıkan metaforların hep büyük, kapsayıcı ve yücelik anlamı atfedilebilecek nesnelerden oluşmasıdır. Buna göre baba hükümettir, devlettir. Baba kaledir. Baba süper kahramandır. Baba gölgesi yetendir. Baba dağdır. Baba bir çınar ağacıdır.

Katılımcıların baba oğul ilişkisine yönelik olarak söylemlerinden üç boyutta sonuç çıkarılmaktadır. Bunlardan birincisi baba oğul ilişkisinin olmamasıdır. Bu durum özellikle madde kullanıcıları tarafından dile getirilmektedir. Babalarıyla aralarında herhangi bir ilişki ve iletişimin olmadığı, ilgisizliğin ön planda olduğu anlaşılmaktadır. Burada dikkat çeken nokta baba oğul ilişkisinin yokluğunun, aynı zamanda babanın boşluğu ile alakalı olmasıdır. Zira katılımcıların fiziksel ve duygusal açıdan eksik bir baba figürüne sahip oldukları düşünülürse, baba oğul ilişkisinin var olmayışını makul bir zemine oturtmak mümkün hale gelmektedir. Zira ortada fiziksel olarak farkedilebilecek veya duygusal olarak bağ kurulacak bir babanın varlığından söz edilememekte ancak olmayan bir babanın boşluğundan bahsedilebilmektedir.

Boyutlardan bir diğeri ise babalar ve madde kullanan oğulları arasındaki olumsuz ve mesafeli ilişkilerdir. Bu ilişkilerin içerisinde güven sorunlarına sıklıkla rastlanabilmektedir. Özellikle madde kullanım sürecinde çocuklarına karşı güvenlerini kaybeden babaların, güven meselesiyle alakaları daha ciddi ve derin bir yapıya sahiptir. Babalar ve oğulları arasındaki olumsuz ve mesafeli ilişkilerin odağında, baba oğul arasında cereyan eden tartışmalar yer almaktadır. Bu tartışmaların seviyesi, ilişkin gerginliği hakkında da önemli işaretleri barındırabilmektedir. Nitekim madde kullanım sürecinde bu tartışmaların dozajı yükselebileceği ve olumsuz ilişkilerin daha da artış gösterebileceği düşünülürse, babaların çocuklarına karşı daha sert, cezalandırıcı ve mesafeli bir tutum takınmaları beklenebilmektedir. Olumsuz ve mesafeli ilişkilerde babaların, baba olmaktan

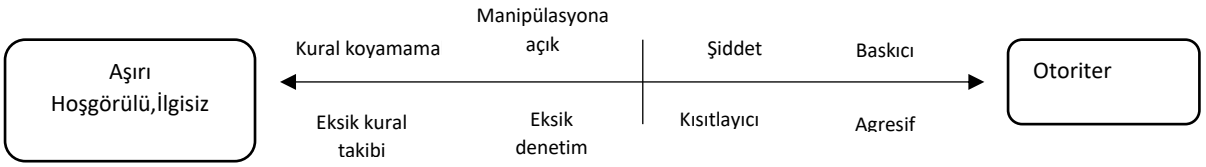
kaynaklanan bazı görevlerini yerine getirme noktasında sorun yaşadıkları düşünülmektedir. Bunlar genellikle duygusal ilişki ve iletişim noktasındaki sorumluluklardır. Zira babalar çalışmakta, evin geçimini sağlamakta, borç ödemekte, çocuklarının ve ailelerinin maddi ihtiyaçlarını giderebilmektedirler. Ancak giderilemeyenler manevi ve duygusal ihtiyaçlar olduğunda, baba ve oğul arasındaki ilişki daha gerilimli veya daha mesafeli bir hale gelebilmektedir. Bu yapıdaki ilişkilerde özellikle baba oğul arasında şiddetin varlığından da söz etmek mümkün hale gelmektedir. Bu tez çalışmasında oğulların babalarına uyguladıkları şiddetin daha görünür olduğu söylenebilir. Babaların madde kullanan çocuklarıyla kurdukları ilişkilerde, özellikle madde kullanımının öğrenilmesiyle beraber; kızgınlık, hayal kırıklığı, kırgınlık, gerginlik, soğuk ve mesafeli tutumların hakim olduğu görülmektedir. Çocuğun madde kullanımı seyrine veya tedavideki başarı seyrine göre babanın bu tavırları daha olumluya doğru değişmeye başlamaktadır. Dolayısıyla baba oğul arasındaki bu nitelikteki ilişkilerin madde kullanım sürecindeki yapısı, çocuğun madde kullanımına devam edip etmemesiyle yakından ilişkili görünmektedir. Baba, çocuğunun davranışlarına göre bir konum almakta ve baba oğul ilişkisi de bu minvalde yeniden üretilmektedir.

Babalarla kurulan olumlu ilişkiler ise son boyutu oluşturmaktadır. Babaların özellikle madde kullanımıyla birlikte kendilerine çekidüzen vermeleri, yaptıkları hataları gözden geçirmeleri ve daha farklı bir ilişki kurma gayretine girmeleri daha genel anlamıyla değişimi yalnızca karşı taraftan beklemek yerine, kendilerinin de değişimin bir parçası hale gelmeleri ilişkiyi daha olumlu bir zemine taşımaktadır. Bu tarzdaki ilişkilerin önemli bir dezavantajının ise baba oğul arasında kurulan olumlu ilişkinin çocuğunun madde kullanımını destekleyecek bir nitelik taşımasıdır. Zira olumlu kurulan ilişkilerde – en azından bu tez kapsamında- yüksek kabul ve tolerans, aşırı güven duyguları öne çıkmaktadır. Bunlar ise madde kullanan kişi tarafından kolaylıkla manipüle edilebilmektedir

Babalar ve oğulları arasında kurulan ilişkide babaların duygu ifadelerinde önemli eksikliklerin olduğu görülmektedir. Sevdiğini söylemek, kıymet verdiğini söylemek, değerli olduğunu ifade etmek ve benzer davranışları kapsayan sözel duygu ifadeleri ve sarılmak, saçını okşamak vb. gibi fiziksel duygu ifadeleri açısından eksik kalan babaların, özellikle erkek çocuklarıyla bu sorunu yaşadıkları anlaşılmaktadır. Babaların erkek çocuklarına karşı sevdiğini söylemek veya sarılmak konusunda oldukça bariz bir eksikliği bulunmaktadır. Bu eksikliğin ise baba oğul arasındaki ilişkide mesafenin üretilmesine katkı sağladığı düşünülmektedir. Küçük yaşlarda daha belirgin olan duygu ifadelerinin, erkek çocuklarının yaşı büyüdükça iyice azaldığı ve bir noktadan sonra ilişkide bunlara yer verilmemeye başlandığı görülmektedir. Baba oğul ilişkisinde duygu ifadelerinin genellikle askerlik, bayram gibi özel anlarda veya hastalık gibi zor durumlarda daha çok görünür olduğu ancak günlük hayatta bunlara yer verilmediği anlaşılmaktadır. Duygu ifadelerinin eksikliğine iki unsurun katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bunlardan birincisi, babaların neden duygularını ifade edemediklerini/etmediklerini bilmemeleri ve genel itibariyle kendi

ailelerinde de duygu ifadelerinde eksiklik olması sebebiyle, duygularını nasıl ifade edecekleri noktasındaki davranışsal repertuarlarının darlığı iken; ikincisi, babaların çocuklarıyla kurdukları ilişkide duygu ifadelerine yer vermenin babanın, baba oğul ilişkisindeki otoritesini sarsabileceği olduğu düşünülmektedir. Babaların duygu ifadesi açısından davranışsal repertuarlarının dar olmasını biraz daha açmamızın faydalı olacağını düşünüyoruz. Zira duygu ifadeleri ile kastettiğimiz olumlu duygu ifadeleridir. Zira öfke ve nefretin dile getirilmesi de birer duygu ifadesi olarak ele alınabilmektedir. Öyle ki babaların madde kullanım sürecinde veya öncesinde oğullarıyla kurdukları ilişkiler incelendiğinde, öfke ve agresyonun ilişkide kendisine sıklıkla yer bulabildiğinde ve babaların bunlarını dile getirme noktasında hiç sorun yaşamadıkları anlaşılmaktadır. Bu yönüyle babalar, öfke gibi duyguları dile getirmeyi öğrenmiş ancak daha olumlu duyguları dile getirme noktasında yeterli becerileri kazanamamış olabilirler. Baba ve oğul arasındaki duygusal ilişki ve iletişimin yoksunluğu, oğulun babayla kurduğu ilişkiyi derinden etkilemektedir. Bu etkinin görünür hale geldiği noktalardan birisi ise yaşanan sorunların, sıkıntıların ve dertlerin babalarla değil, genellikle anneler ile paylaşılmasıdır. Zira babalar ile bu zeminde bir ilişki kurulmamıştır. Anneyle yapılan bu paylaşımlar, anne oğul ilişkisini güçlendirirken, babalar ile yapılmayan paylaşımlar ise baba oğul arasındaki mesafeye katkı sağlamaktadır. Ev ile mesafesi artan babaların eve farklı, dışarıya farklı davranabildikleri de görülmektedir. Bu aslında babaların yalnızca baba oğul ilişkisinde değil, ailenin tümüne karşı duygu ifadesinde ve duygu doğrultusunda davranışta bulunma noktasında sorun yaşadığını gösterebilmektedir. Zira babaların dışarıdaki insanlara karşı daha yumuşak, daha sevecen, daha ilgili veya evden daha farklı özellikler sergilediği görünürken, evde farklı bir insan hüviyetine bürünmektedirler.

Madde kullanan oğlu olan babaların babalık tarzlarına ilişkin ortaya çıkan sonuç, uçlarda olmanın her açıdan problemli olabileceğidir. Bu çalışmada babaların aşırı kısıtlayıcı, baskıcı, otoriter, agresif, dominant ve aşırı hoşgörülü, ilgisiz olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmektedir (Şekil 5-5). Aşırı kısıtlayıcı ve baskıcı babalarda, baba oğul ilişkisinde şiddetin varlığından söz etmek

Şekil 5-5:Babalık tarzları

mümkün iken; aşırı hoşgörülü ve ilgisiz babalarda ise manipülasyona açıklık ve yeterli takibi yapamama söz konusudur. Aşırı hoşgörülü babaların, kural koyma ve kuralların takibi yapma konusunda sorunlar yaşadıkları düşünülmektedir.

Özellikle ilgisiz babalarda, var olan babanın yokluğundan bahsetmek mümkündür. Ortaya çıkan bulgularda babaların "otorite olmama" konusunda bir kaygı taşıdıkları görülmektedir. Otoriter olmamak adına özellike çaba sarf ettiği görülen bazı babaların, çocuklarını daha rahat ve serbest yetiştirdiği, bunu yaparken de çocukların özgüven kazanmasının önemine dikkat ekildiği görülmektedir. Bu yönüyle otoriter olmak babalar açısından olumlu bir nitelik taşımamaktadır. Bununla beraber, babaların sorumluluk verme konusunda da sorun yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Babaların, babalık performansları değerlendirildiğinde ise ortaya iki sonucun çıktığı görülmektedir. Madde kullanıcıların söylemlerinde babanın, babalığından memnun olmama ön planda iken; babaların söylemlerinde ise kendi babalıklarına ilişkin olumlu yargılar ön plandadır. Madde kullanıcıların babalarıyla alakalı ifadelerinde baba yokluğu ile temsil edilmektedir. Varlığı ile yokluğu bir olan bu babalar için görünmez babalar şeklinde bir kullanım yapmanın yerinde olacağını düşünmekteyiz. Zira babalık yapma noktasında herhangi bir çaba göstermeyen genellikle fiziksel ve duygusal anlamda çocuğun hayatında yer almayan ancak daha çok duygusal açıdan eksikliğini gösterdiği düşünülmektedir. Bununla berabar, babalık söylemleri ise kendi babalıkları hakkında daha olumlu yargılar içermektedir. Madde kullanan oğlu olan babalar için olumsuz babalık temsillerinden bahsediyor olsalarda bu araştırmaya katılan babaların birçoğu kendi babalığından memnun görünmektedir. Bu noktada babaların söylemlerinden bazı "iyi babalık" özellikleri seçilmiştir. Şekil 5-6'da babaların iyi bir babanın sahip olması gereken özelliklere ilişkin görüşlerinin özeti yer almaktadır.

Babaların kendi babalıklarıyla alakalı ortaya koydukları en görünür eleştiri ise küçük yaşlarda çocuklarıyla yeteri kadar ilgilenememeleri ve bakımlarına yeteri kadar katılamamalarıdır. Yoğun çalışma saatleri sebebiyle sabah evden çıkıp, çocuğunun yatma saatinde eve gelmek veya eve erken gelse de yorgun olmak nedeniyle çocuğun bakımına katılmak ve onunla ilgilenmek genellikle annenin bir görevi haline dönüşmektedir. Bu yönüyle babaların "evet, ben çocukla ilgilenemedim

ama çalıştığım için ilgilenemedim" şeklindeki düşünceleri, hataların ve eksikliğin farkında oldukları ancak bunun için geçerli bir mazeretleri olduğunu düşündükleri şeklinde yorumlanabilmektedir.

Katılımcıların babalıklarını, kendi babalarını referans alarak kurduklarını, henüz baba olmayanların ise kendi babalarını referans alarak bir babalık fikri oluşturdukları görülmektedir. Dolayısıyla babaların, çocuklarının babalıkları için bir referans noktası olarak da işlev gördükleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların söylemlerinde bu konuda öne çıkan yaklaşımın çoğu zaman "babam

Şekil 5-6:Katılımcıların söylemlerinde öne çıkan iyi babalık özellikleri

gibi olmak ya da babam gibi olmamak" arasında gidip geldiği görülmektedir. Dolayısıyla babalık, olumlu veya olumsuz anlamda bir referans noktası olarak ele alınabilmektedir. Babaların genellikle daha yakından ilgilenmek, duyguları ifade etmek, birlikte vakit geçirmek ve yakın ilişki kurmak noktasında olumsuz referans olarak alındıkları ve bu şekilde bir babalığın benimsenmek istenmediği görülmektedir.

Madde kullanımı tedavisi açısından bakacak olursa, burada da babaların önemli işlevleri bulunmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde babaların, çocuklarının madde kullanımı tedavisinden uzak durdukları görülmektedir. Diğer bir söyleyişle babalar tedaviye aktif katılım noktasında önemli sorunlar yaşamaktadırlar. Babaların bu süreçteki görevi genellikle maddi destek sağlamak üzerine kuruludur. İşin manevi destek boyutu ise anne tarafından karşılanmaktadır. Dolayısıyla baba tedavi için ihtiyaç duyulan maddi koşulları ayarlamakta, anne ise tedavide ihtiyaç duyulan asıl desteği sağlamaya çalışmaktadır. Lakin, babalar tedaviye yalnızca maddi boyutta değil, manevi boyutta da katılıp sürece destekçi olarak dahil olurlarsa, tedavinin daha olumlu sonuçlar verebileceği düşünülmektedir. Zira katılımcıların söylemleri de bu yöndeki düşüncemizi destekler bir nitelik taşımaktadır. Babaların tedaviye aktif olarak katılımı, tedavi çıktılarını ve madde kullanıcısını olumlu olarak etkileyecek potansiyele sahiptir. Ancak tedaviye aktif olarak katılmak her zaman destekleyici tavırlar ile sürecin içerisinde olmak anlamına gelmemektedir. Tedavi

sürecinde aktif olan babaların destekleyici olmayan tavırları, tedavi sürecine ve madde kullanan kişiye daha ciddi zararlar verebilmektedir. Bu yönüyle babalar, tedaviye olumsuz etkide bulunma potansiyeli de taşımaktadırlar. Dolayısıyla tedavi sürecinde destekleyici tutumlara sahip olmayan babaların, tedaviye hiç katılmamaları, katılmalarından daha az zararlı sonuçlar doğmasını sağlayacaktır. Sonuç olarak, tedaviye zarar verici bir faktör olarak babaların süreçte yer almamasının faydalarının da olabileceği aşikardır. Bununla beraber babaların tedavi sürecine aktif olarak katılma noktasında yaşadıkları önemli sorunlar; hızlı ve yüksek beklenti sahibi olmak, tedavi çıktılarının somut yansımalarını hemen görme arzusu taşımak, çabucak umutsuzluğa kapılabilmek, hızlı motivasyon kaybı yaşayabilmek, hatalara karşı tahammülsüzlük şeklinde sıralanabilmektedir. Babaların bu özellikleri ile madde kullanımı tedavisinin doğası birbiriyle uyuşmamaktadır. Dolayısıyla baba bu süreçte çok hızlı şekilde umutsuzluğa kapılabilmekte, motivasyon kaybı yaşayabilmektedir. Bunun sonucunda da suçlamak, aşırı güvensiz olmak, yüksek kontrol ve sıkı takip gibi davranışlar gündeme gelmektedir. Bunlar ise tedavinin gidişatını etkileyebilecek unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Babaların tedavinin maddi yükünü çekiyor olmaları da tedavi sürecinden ve madde kullanıcısıdan olan beklentileri artırıcı bir etki yapabilmektedir. Tedavi sürecine önemli yatırım yapan ancak herhangi bir karşılık alamayan babaların, tedaviden iyice çekildiği ve baba oğul arasındaki ilişkinin daha da gerildiği görülmektedir. Zira yaşanılan hayal kırıklığı babanın, oğlunun madde kullanımına karşı daha agresif tepkiler gösterimesine neden olmasını sağlayabilmektedir. Bunun yerine babaların tedavi sürecinde madde kullanan çocuğu ile bir ittifak kurması ve iyileşmenin bir parçası haline gelmesi, tedavinin daha olumlu seyretmesine ve baba oğul arasındaki ilişkinin gelişmesine ciddi katkılar sağlamaktadır. Ancak babalar tedaviye daha yoğun katılım sağlamak ve iyileşmenin bir parçası haline gelme adına gayret sarfetmek için öncelikle çocuklarından bir gayret, arzu ve istek görmeyi beklemektedirler. Babaların böylesine yoğun duygular deneyimlediği süreçte, babaları tedaviye motive edebilecek en önemli faktörler çocuğun yüksek iyileşme arzusu, çabası ve iyileşmiş/iyileşmekte olan eski madde kullanıcıları görmek şeklinde ifade edilebilmektedir. Babalar için iyileşen birileri görmek, daha genel tabiriyle başarı hikayelerine tanık olmak tedaviye katılımı destekleyici ve bu yönde güçlü motivasyon sağlayıcı unsurlar arasında değerlendirilmektedir.

Tedavi sürecinde, tedaviye aktif katılma konusunda önemli sorunlar yaşayan babalara kıyasla anneler sürecin tam göbeğinde yer almakta ve daha çok çabalayan, daha çok mücadele eden ve daha çok varlık gösteren kişiler olmaktadırlar. Annelerin sürecin bu denli içerisinde yer alması ve tedaviye böylesine yoğun bir katılım göstermesinin altında yatan sebebin ise babanın yetersiz katılımı, çocuk ile babasından daha çok vakit geçirmek olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Tedavi sürecine anneler kadar aktif katılım sağlayamayan babalar, bu durumu da tıpkı çocuk bakımına katılma konusunda olduğu gibi genellikle yoğun olarak çalışma ile bağdaştırmaktadırlar.

Babaların tedavi sürecindeki aktif katılımlarını etkileyen önemli unsurlar arasında çabuk umutsuzluğa kapılma, hatalara aşırı duyarlılık ve hızlı motivasyon kaybı yaşamak yer almaktadır. Babaların tedavi sürecinde doğru bilgi ve ilişkini ağını kuramamaları ve sürece yanlış noktalardan başlamalarının, babanın doğru tedavi imkanlarına denk gelinmesi durumunda, tedaviye ilişkin inancını önemli derecede etkilemekte ve tedaviye katılımı azaltmaktadır. Dolayısıyla babaların madde kullanımı noktasında yanlış bilgilerle, yanlış kurum ve kuruluşlarla ve yanlış tedavi imkanlarıyla tedaviye sürecine dahil olması bir yönüyle yıpratıcı bir nitelik taşımaktadır. Elbette bu yıpratıcı nitelik yalnızca tedavi sürecinde değil, madde kullanımının tamamında hakim olan bir tema olarak önümüzde durmaktadır. Ailesiyle ilişkisi değişen, oğluyla ilişkisi değişen ve daha önce yaşamadığı pek çok olumsuz duyguyu bir kriz durumuyla birlikte deneyimleyen baba, hem kendini hem oğlunu hem de ailesini bu süreçten en az zararla çıkarmaya çalışırken oldukça yıpranmaktadır. Dolayısıyla bu süreçte ciddi bir psikolojik desteğe ihtiyaç duyabilecekleri düşünülmektedir.

Tez çalışmasının son kısmında madde kullanıcıları ve babalardan, madde kullanıcısı olan veya olmayan babalara çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Bu doğrultuda öne çıkan nokta babaların çocuklarındaki davranış değişimlerini takip etmeleridir. Evdeki davranışları, okuldaki durumu ve ailesiyle olan ilişkileri bu noktada çeşitli ipuçlarını barındırabilmektedir. Babaların bunları farkedebilmesi için öncelikle çocuğuyla ilgilenmesi ve yakın ilişki içinde olması gerekmektedir. Çocuklara uygulanan takip ve kontrolün, bir kuşu avuçta tutar gibi olması ve ne çok sıkı ne de çok yumuşak davranılması gerektiğini anlaşılmaktadr. Baba ve oğul arasında daima iletişime açık, sorunların rahatlıkla konuşulabileceği bir zeminin olması önem arz etmektedir. Çocuğa şefkat, sevgi ve sabırla yaklaşmak ancak kontrolü elden bırakmamak gerekmektedir. Bununla beraber babaların tedavi sürecinde sabırlı olmaları, agresif tepkiler vermemeleri ve tedaviye aktif olarak katılmalarının altı çizilmektedir. Babalar tedaviyi sahiplenmeli ve iyileşmenin bir parçası olarak tedavideki yerlerini almalıdırlar. Bu süreçte madde kullanan kişiyi ve tedavinin gidişatını etkileyecek olumsuz sözler söylememek, hızlıca sonuca ulaşma arzusu ve yüksek beklentilere nispeten sürecin yavaş ilerleyebileceğini kabul edip, düşük beklentiler kurmak gerekmektedir. Babaların çocuklarına her zaman destek olmaları, arkalarında durduklarını hissetirmeleri önem taşımaktadır. Çocuklara sevdiğini göstermek ve onlara değer verdiklerini hissetirmek de öneriler arasında yer almaktadır. Madde kullanım sürecinde babaların gerekirse taşınmak ve çevreyi değiştirmek gibi radikal kararlar verebilmeleri, bağımlılık konusunda bilgilerini genişleterek bu hastalığı tanımaları ve asla “benim oğlum yapmaz” dememeleri gerektiği düşünülmektedir.

Yürüttüğümüz tez çalışması sonucunda ulaştığımız sonuçlar ekseninde bazı önerilerde bulunmakta fayda görmekteyiz. Bunlardan bazıları genel öneriler niteliği taşırken bazıları ise madde kullanım tedavisinde babalar ile alakalı dikkat edilmesi ve ihmal edilmemesi gereken noktalar ile alakalı önerilerdir. Bu kapsamda öncelikle aile konusunda bir takım unsurların altının çizilmesi

gerektiğini düşünmekteyiz. Madde kullanan kişilerin ailelerinde, aile atmosferi gerginlik ve şiddet odağında şekillenmektedir. Böyle bir ortam hem sağlıklı aile yapısı hem de sağlıklı baba oğul ilişkisi için önemli sorunlar teşkil etmektedir. Genel olarak, ev atmosferinin belirleyicisi olan babaların, tavır ve tutumlarına dikkat etmeleri son derece önem taşımaktadır. Bir diğer unsur ise kural koyma ve kural takibidir. Anne ve baba arasında kurallar bağlamında bir söylem birliğine ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Zira evde anne veya baba tarafından koyulan kuralların, diğer kişi tarafından kırılması, ihlaline zemin hazırlanması kuralların geçerliliğini yitirmesine sebep olabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla hem madde kullanımı sürecinde hem de öncesinde, evde bir kural koyulacaksa bu kuralın, ailedeki tüm bireylerin ortak hareketi sonucunda ortaya çıkması önem arz etmektedir. Boşanmış ebeveynlerin hem kural koyma hem de çocuklarını takip konusunda daha fazla işbirliğine ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bu sebeple, anne ve baba her ne kadar boşanmış olsalar da çocuklarının faydası adına iletişimi sürdürmeleri gerekmektedir. Boşanmış ebeveynler arasındaki iletişimsizlik, çocuğun takibinin yapılmasını zorlaştıran bir unsur niteliği taşımaktadır.

Babaların çocuklarıyla kurdukları ilişkinin, çocuklarında meydana gelecek davranışsal değişimleri farkedecek kadar yakın olması gerekmektedir. Özellikle çocuğun ev ve okul konusundaki davranışlarında meydana gelen değişimler, madde kullanımı dahil pek çok konunun işaretçisi olarak değerlendirilebilmektdir. Bu noktada, çocuklarıyla yeteri kadar ilgilenmeyen ve yakın bir ilişkisi bulunmayan babaların daha ciddi sorunlar yaşayabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla babaların, çocuklarına daha yakın ilgi göstermesi ve davranışlarını farkedebilecek bir mesafede durması önem arz etmektedir.

Babaların çocuklarına karşı duygukları aşırı güven ve madde kullanımı konusunda takındıkları “benim oğlum yapmaz” tavrının zarar verici olabileceği düşünülmektedir. Zira madde kullanımı herkesin başına gelebilecek bir sorun niteliğindedir. Dolayısıyla aşırı güven sebebiyle çocuğunun hata yapabileceğini düşünmemek, çocuğu hata yaptığında bunu kabullenmeyi zorlaştırabilmektedir. Bu durum ise daha farklı sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Babaların çocuklarının hata yapma ihtimalleri olduğunu unutmamaları gerektiği düşünülmektedir.

Erkek çocuğun ilk rol modeli olarak babaların alkol/madde kullanımı, çocuğun bu davranışı öğrenmesi noktasında önemli bir işleve sahiptir. Dolayısıyla babaların alkol/madde kullanımını sonlandırması noktasında atacağı adımların, çocuğunu da etkileyeceği aşikardır.

Özellikle madde kullanımı sonrasında babalarda meydana gelen mahcubiyet hissi, üzerinde önemle durulması gereken bir niteliktedir. Zira babaların meseleyi kabullenememesi veya tedavi sürecine aktif olarak katılamaması önündeki engellerden birisi, insanların bakışlarına maruz kalabilecek olmaktır. Bu yönüyle babalar, çocuğunun madde kullanımını daha fazla gizleme çabasına

girebilirler. Tedavi sürecinde babanın bu davranışları ve mahcubiyet konusu özellikle ele alınması gereken başlıklar arasında yer almalıdır.

Babaların kural koyma ve sorun çözme konusunda eksiklikleri olabilir. Dolayısıyla tedavi sürecinde babanın da içine dahil olacağı bir program ile babaya bunlar öğretilmeli ve uygulaması noktasında destek sağlanmalıdır.

Madde kullanımı ve bağımlılığın bir hastalık olduğunu bilmemek veya bunu kabullenememek babalar için önemli bir sorun niteliği taşımaktadır. Bu sebeple babalara bağımlılık öğretilmeli ve bunun bir hastalık olduğu hakkında bilgiler verilmelidir. Yaşanılan sorunun, hastalık gibi daha makul bir zeminde ele alınacak olmasının, babanın sürece verdiği reaksiyonları azaltıcı etki yapabileceği düşünülmektedir.

Babaları tedaviye motive edici bazı faktörler bulunmaktadır. Tedavi sürecinde bunların farkında olmak ve bunları desteklemek önem taşımaktadır. Bunlardan birincisi babanın tedavideki ilerleme ve gelişmelerden haberdar olmasıdır. Bunun için babalar belirli aralıklarla telefonlar ile aranarak bilgi verilebilir veya özellikle bu konu hakkında çeşitli yollarla bilgilendirmeler yapılabilir. Bir diğer nokta ise babaların tıkandığı, motivasyon kaybı yaşadığı ve umutsuzluğa kapıldıkları noktada çocuğundan tedaviye ilişkin arzu, istek ve gayret görmesi babanın tedavi katılımını etkileyebilmektedir. Son olarak ise babaların, iyileşen madde kullanıcılarını tanıması, bunlarla görüşmesi ve bunlardan haberdar olması da tedaviye katılım motivasyonunu artırıcı etki yapabilmektedir. Bu sebeple Adsız Narkotikler gibi kendine yardım gruplarının açık oturumlarına babaların katılımının sağlanması önem taşımaktadır.

Madde kullanan oğlu olan babaları tedavi sürecinin bir parçası haline getirmek, tedavi başarısını artıracak unsurlardan birisidir. Dolayısıyla babalar ne olursa olsun bir şekilde değişimin bir parçası haline getirilmesi ve aktif tedavi katılımları desteklenmelidir. Bu konuda duruma özel planlar ve müdahalelerin geliştirilebileceği düşünülmektedir. Örneğin, babaların çalışmadığı günlere grup terapilerini koymak, çalışmadıkları günlere bireysel görüşmeleri planlamak vs. Çalışmak, babalar için pek çok şeye olduğu gibi tedaviye katılıma da engel olabilmektedir. Dolayısıyla babayla ortak bir plan geliştirmenin bu noktada işe yarayabileceği düşünülmektedir.

Babaların özellikle duygu ifadesi noktasında beceri geliştirmeye ihtiyaç duydukları düşünülmektedir. Pek çok baba, duygularını nasıl ifade edeceğini bilmemektedir. Dolayısıyla bu odakta programların geliştirilmesi önem taşımaktadır. Duygularını ifade etmemeyi tercih eden babalar ile bu davranışın işlevi hakkında görüşmek ve öncüllerini belirleyip buna yönelik müdahalelerde bulunmak, pozitif sonuçların alınmasını kolaylaştırabilir.

Son olarak, madde kullanımı sürecinde her aile üyesi gibi babaların ciddi sorunlar yaşadığı ve zor dönemlerden geçtiği unutulmamalıdır. Babaların tedaviye daha az katılması ve tedaviye zarar verici davranışlarının bulunması anlayışla karşılanmalı ve süreç bol validasyon ile birlikte yürütülmelidir. Kimsenin bile, isteye kendi evladının canını yakmak için uğraşmayacağını, babaların izledikleri yolların, mevcut sorunu ortadan kaldırmaya yönelik müdahaleler olduğunu ancak bugüne kadar öğrendikleri sorun çözme stratejileriyle bağlantılı olduklarını unutmadan, babayı yargılamadan ve eleştirmeden sürece devam etmek önem arz etmektedir. Madde kullanım sürecinde pek çok duyguyu deneyimleyen babalar için psikolojik esnekliğin artırılmasına ihtiyaç duyulabilmektedir. Bunu sağlamak adına babalara bireysel psikoterapi desteğinin verilmesi, süreç üzerinde olumlu etkiler yapabilme potansiyeline sahiptir. Babaların çoğu zaman hata yapmış olabileceklerini düşünmedikleri görülmektedir. Tez çalışmasında ortaya çıkan bulgular da babaların kendi babalıklarına yönelik algıların genel itibariyle olumlu nitelikler taşıdığına işaret etmektedir. Dolayısıyla babaların davranışlarının hatalı olduğuna ilişkin yüzleştirici ve eleştirel yaklaşımlardan uzak durmak da babanın tedavi katılımı üzerinde etkili olabilecek unsurlar arasında yer almaktadır.

Bağımlılık ve madde kullanımı gibi oldukça kapsamlı ve karmaşık bir konuda yalnızca tek bir unsurun baskınlığından söz etmek mümkün değildir. Ancak babaların bu süreçte ihmal edilmesi, çalışılması zor gruplar olması sebebiyle sürece dahil etmek adına yeteri kadar girişimde bulunulmaması babaları bir noktada sürecin orta yerine konumlandırmaktadır. Dolayısıyla babanın işlevini anlamak, bu işlevin tedavi adına kullanılmasını kolaylaştıracaktır.

Bu babaların hikayesidir. Ne kadar anlatılırsa anlatılsın eksik kalacak, hep yarım kalan babaların hikayesidir.

KAYNAKLAR

Ababay, S. (2016). *What happens when fathers and children talk about each others' mental states in play? The development of social representations and affect regulation capacity* (Doctoral Dissertation, İstanbul Bilgi University).

Abasi, I. ve Mohammadkhani, P. (2016). Family risk factors among women with addiction-related problems: an integrative review. *International Journal of High Risk Behaviors & Addiction, 5(2),* e27071. doi: 10.5812/ijhrba.27071

Ahmeduzzaman, M. ve Roopnarine, J. L. (1992). Sociodemographic factors, functioning style, social support, and fathers involvement with preschoolers in African-American families. *Journal of Marriage and the Family, 54(3),* 699-707.

Akande, A. (1994). What meaning and effects does fatherhood have in child development. *Early Child Development and Care*, *101*(1), 51-58. doi: 10.1080/0300443941010105

Alexander, B. K. ve Schweighofer, A. R. (1988). Defining" addiction.". *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne, 29(2),* 151-162. doi: 10.1037/h0084530

Altın, M. (2014). *Bireysel görüşme yöntemiyle babalık görev algısının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi).

Amato, P. R. (1994). Father-child relations, mother-child relations, and offspring psychological well-being in early adulthood. *Journal of Marriage and the Family*, *56(4)* 1031-1042. doi: 10.2307/353611

Anderson, D. J., McGovern, J. P. ve DuPont, R. L. (1999). The origins of the Minnesota model of addiction treatment a first person account. *Journal of Addictive Diseases*, *18(1),* 107-114. doi: 10.1300/J069v18n01_10

Anne Çocuk Eğitim Vakfı. (2017). Türkiye'de ilgili babalık ve belirleyicileri. AÇEV.

APA (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders, IV-TR*. Washington.

APA. (2013). *Diagnostic And Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5®)*. American Psychiatric Pub.

Arenas, M. L. ve Greif, G. L (2000). İssues of fatherhood and recovery for va substance abuse patients. *Journal of Psychoactive Drugs, 32(3),* 339-341. doi:10.1080/02791072.2000.10400458

Arkonaç, A. (2012). *Söylem Çalışmaları.* Nobel.

Arslan, H. (2010). Baban olsun... İçinde Turan, A. N. ve Demir, G. Y. (Eds.). *Oğullar ve Babaları: Ölümlerine Yakın Sevilir Babalar.* İstanbul:Paradigma.

Atkins, R. N. (1981). Finding one's father: the mother's contribution to early father representations. *Journal of the American Academy of Psychoanalysis*, *9(4),* 539-559. doi: 10.1521/jaap.1.1981.9.4.539

Baer, D. J., ve Corrado, J. J. (1974). Heroin addict relationships with parents during childhood and early adolescent years. *The Journal of Genetic Psychology*, *124(1),* 99-103. doi: 10.1080/00221325.1974.10532706

Baker, J. K., Fenning, R. M., ve Crnic, K. A. (2011). Emotion socialization by mothers and fathers: coherence among behaviors and associations with parent attitudes and children's social competence. *Social Development, 20(2),* 412-430. doi: 10.1111/j.1467-9507.2010.00585.x

Barnes, G. M. ve Farrell, M. P. (1992). Parental support and control as predictors of adolescent drinking, delinquency, and related problem behaviors. *Journal of Marriage and the Family*, *54(4),* 763–776. doi: 10.2307/353159

Barnett, R. (2016). *Addict in the House: A No-Nonsense Family Guide Through Addiction and Recovery*. New Harbinger

Basow, S. A. (1992). *Gender Roles and Stereotypes*. Pacific Grove, CA: Brooks Cole.

Başkurt, İ. (2003). Gençlik, madde bağımlılığı ve korunma yolları (psiko-sosyal bir yaklaşım). *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (8).

Baumohl, J. (1990). Inebriate institutions in North America, 1840-1920. *Addiction, 85(9),* 1187-1204. doi:10.1111/j.1360-0443.1990.tb03444.x

Begum, F. ve Mahmood, S. I. (2019). Exploring psychological correlates of peers and fathers of drug addict adolescents. *Dhaka University Journal of Biological Sciences*, *28(1*), 9-20.

Berridge, V. (1980). The making of the Rolleston Report, 1908-1926. *Journal of Drug Issues, 10 (1),* 7-28. doi: 10.1177/002204268001000102

Berridge, V., Mars, S. (2004). History of addictions. *Journal of Epidemiology & Community Health, 58(9),* 747–750. doi:10.1136/jech.2003.015370

Bess, B., Janus, S. ve Rifkin, A. (1972). Factors in successful narcotics renunciation. *American Journal of Psychiatry*, *128*(7), 861-865. doi: 10.1176/ajp.128.7.861

Beşpınar, F. U. (2015). Between ideals and enactments: The experience of 'New Fatherhood'among middle-class men in Turkey. *Gender and Sexuality in Muslim Cultures*, 95-114.

Biller, H. B. (1974). *Paternal Deprivation.* Lexington, MA.

Biller, H. B. (1993). *Fathers and Families: Paternal Factors in Child Development*. ABC-CLIO.

Bonney, J .F., Kelley, M .L. ve Levant, R. F. (1999). A model od fathers behavioral involvement in child care in dual-earner families. *Journal of Family Psychology, 13(3),* 401-415. doi: 10.1037/0893-3200.13.3.401

Bonomo, Y. A. ve Bowes, G. (2001). Putting harm reduction into an adolescent context. *Journal Of Paediatrics And Child Health, 37(1),* 5-8. doi: 10.1046/j.1440-1754.2001.00623.x

Boratav, H. B., Fişek, G. O. ve Ziya, H. E. (2014). Unpacking masculinities in the context of social change: Internal complexities of the identities of married men in Turkey. *Men and Masculinities*, *17*(3), 299-324. doi: 10.1177/1097184X14539511

Bozok, M. (2018). Ebeveynlik, erkeklik ve çalışma hayatı arasında Türkiye'de babalık. AÇEV.

Broenstein, P. (1988). Father-child interaction: implications for gender-role socialization İçinde Bronstein, P. ve Cowan, C. P. (Eds). *Fatherhood Today: Men's Changing Role in the Family*, 57-68. John Wiley & Sons.

Brown, R. (1976). *Modernization: The Transformation of American Life*. New York: Hill and Wang.

Burakçı, G.A. (2019). *Gündelik konuşmalarda modern babalığa ve babalığın nesiller erası aktarımsal bağlamına dair kullanılan açıklayıcı repertuarlar ve ideolojik ikilemler* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi)

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. L., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem.

Cabrera, N. J., Shannon, J. D., ve Tamis-LeMonda, C. (2007). Fathers influence on their children's cognitive and emotional development: from toddlers to pre-K. *Applied Development Science*, *11*(4), 208-213. doi: 10.1080/10888690701762100

Cabrera, N. J., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S., ve Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the twenty-first century. *Child Development, 71(1),* 127-136. doi: 10.1111/1467-8624.00126

Caliendo, C., Senese, V. P., ve Cantone, D. (2017). Parental rejection, addiction and current fathering: a comparative study. *Rivista di Psicologia Clinica, 1,* 59-69 .doi: 10.14645/RPC.2017.1.537

Campos, B., Wang, S. W., Plaksina, T., Repetti, R. L., Schoebi, D., Ochs, E., ve Beck, M. E. (2013). Positive and negative emotion in the daily life of dual earner couples with children. *Journal of Family Psychology, 27(1),* 76-85. doi: 10.1037/a0031413

Cape, G. S. (2003). Addiction, stigma and movies. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, *107*(3), 163-169.

Carlson, M. J. (2006). Family structure, father involvement, and adolescent behavioral outcomes. Journal of Marriage And Family, 68(1), 137-154.

Carson, J. L., ve Parke, R. D. (1996). Reciprocal negative affect in parent child interactions and childres peer competency. *Child Development, 67(5),* 2217- 2226. doi: 10.1111/j.1467-8624.1996.tb01853.x

Cavanagh, S. E. ve Huston, A. C. (2006). Family instability and children's early problem behavior. *Social Forces, 85(1),* 551-581. doi: 10.1353/sof.2006.0120

Cermak, T. L. (1986). *Diagnosing & Treating &-Dependence: A Guide for Professionals who Work with Chemical Dependents, Their Spouses, and Children*. Johnson Institute, Minneapolis.

Clark, R. E. (2001). Family support and substance use outcomes for persons with mental illness and substance use disorders. *Schizophrenia Bulletin, 27(1),* 93 101. doi:10.1093/oxfordjournals.schbul.a006862

Collins, S. E., Clifasefi, S. L., Logan, D. E., Samples, L. S., Somers, J. M., ve Marlatt, G. A. (2012). Current status, historical highlights, and basic principles of harm reduction. İçinde G. A. Marlatt, M. E. Larimer K. Witkiewitz (Eds.), *Harm Reduction: Pragmatic Strategies For Managing High-Risk Behaviors* (p. 3–35). The Guilford Press.

Coltrane, S. (1990). Birth timing and the division of labor in dual-earner families: exploratory findings and suggestions for future research. *Journal of Family Issues*, *11(2),* 157-181. doi: 10.1177/019251390011002003

Coltrane, S. (1995). The future of fatherhood: social, demographic and economic influence on men's family involvement İçinde Marsiglio W(ed) *Fatherhood Contemporary Theory, Research And Social Policy*. Thousand Oaks, Califomia Sage.

Connock, M., Juarez-Garcia, A., Jowett, S., Frew, E., Liu, Z., Taylor, R. J. ve ark. (2007). Methadone and buprenorphine for the management of opioid dependence: a systematic review and economic evaluation. In *NIHR Health Technology Assessment programme: Executive Summaries*. NIHR Journals Library. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK62286/

Conyers, B. (2009). *Addict in The Family: Stories ff Loss, Hope, and Recovery*. Simon and Schuster.

Cook, C. C. H. (1988). The minnesota model in the management of drug and alcohol dependency: miracle, method or myth? Part 1. The philosophy and the programme. *Addiction, 83(6),* 625-634. doi: 10.1111/j.1360-0443.1988.tb02591.x

Cooksey, E. C. ve Fondell, M. M. (1996). Spending time with his kids: effects of family structure on father's and children's lives. *Journal of Marriage and The Family 58(3),* 693-707. doi: 10.2307/353729

Cookstone, J. T., ve Finlay, A. K. (2006). Father involvement and adolescent adjustment: longitudinal findings from add health. *Fathering, 4 (2),* 137-158.

Cooney, T. M., Pedersen, F. A., Indelicato, S. ve Palkovitz, R. (1993). Timing of fatherhood: is" on-time" optimal?. *Journal of Marriage and the Family, 55(1),* 205-215. doi: 10.2307/352969

Corrigan, P. W., Kuwabara, S. A., ve O'Shaughnessy, J. (2009). The public stigma of mental illness and drug addiction: findings from a stratified random sample. *Journal of Social Work, 9(2),* 139-147. doi: 10.1177/1468017308101818

Cowan, C., Cowan, P. (1987). Men involvement in parenthood İçinde Berman, P. W. ve Pedersen, F. A. (Eds). *A Men's Involvement in Parenthood, Men's Transitions to Parenthood Longitudinal Studies of Early Family Experience* 145-174. Hillsdale, Lawrence Erlbaum.

Cox, M. J., Owen, M. T., Henderson, V. K. ve Margand, N. A. (1992). Prediction of infant-father and infant-mother attachment. *Developmental Psychology*, *28*(3), 474-483.

Craigie, T. A. L., Brooks-Gunn, J. ve Waldfogel, J. (2012). Family structure, family stability and outcomes of five-year-old children. *Families, Relationships and Societies, 1(1),* 43-61. doi: 10.1332/204674312X633153

Creswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni.* Ankara: Siyasal.

Curran, D. ve Curran, D. (1984). *Traits of A Healthy Family*. Ballantine Books.

Çabuklu, Y. (2007). *Toplumsal Kurgular ve Cinsiyetçilik*. İstanbul: Everest.

Dackis, C. ve O'Brien, C. (2005). Neurobiology of addiction: treatment and public policy ramifications. *Nature Neuroscience*, *8*(11), 1431-1436. doi: 10.1038/nn1105-1431

Dale-Perera, A. (2017). Health and social responses to drug problems: a European guide İçinde European Monitoring Center For Drugs And Drug Addiction (EMCDDA). *Recovery, Reintegration, Abstinence, Harm Reduction: The Role of Different Goals Within Drug Treatment in The European Context*. UK.

Daly, K. (1993). Reshaping fatherhood: finding the models. *Journal of Family İssues*, *14(4),* 510-530. doi: 10.1177/019251393014004003

Davids, L. (1971). Foster fatherhood: the untapped resource. *Family Coordinator*, *20(1),* 49-54. doi: 10.2307/582931

Dejong, C. A., Harteveld, F. M., van de Wielen, G. E. ve van der Staak, C. P. (1991). Memories of parental rearing in alcohol and drug addicts: a comparative study. *International journal of the addictions, 26(10),* 1065-1076.

Demirel, O., Gürbüz, A. ve Tuş, M. (1992). Osmanlıda ailenin demografik yapısı İçinde Elverdi E. (Ed.), *Sosyo Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi* (s.89-153). Ülke.

Deniz, N. (2008). *Tanzimat romanında babasız kahramanlar* (Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi)

Diamond, J. (2004). *The İrritable Male Syndrome: Managing The Four Key Causes Of Depression And Aggression*. Rodale.

Dienhart, A. (1998). *Reshaping Fatherhood The Social Construction of Shared Parenting*. Sage Publications, California.

Dixon, L., McNary, S. ve Lehman, A. (1995). Substance abuse and family relationships of persons with severe mental illness. *American Journal of Psychiatry, 152(3),* 456-458. doi:10.1176/ajp.152.3.456

Doherty, W. J., Kouneski, E. F. ve Erickson, M. F. (1998). Responsible fathering: An overview and conceptual framework. *Journal of Marriage and the Family, 60(2),* 277-292. doi: 10.2307/353848

Dowd, N. (2000) *Redefining Fatherhood*. New York University, New York and London.

Downs, A. B., Seedall, R. B., Taylor, N. C. ve Downs, K. J. (2014). Attachment-based considerations for addressing adolescent substance use (asu) in a family context. *The American Journal of Family Therapy, 43(1),* 28-43. doi:10.1080/01926187.2014.935683

Dumont, C. ve Paquette, D. (2013). What about the child's tie to the father? A new insight into fathering, father-child attachment, children's socio-emotional development and the activation relationship theory. *Early Child Development and Care*, *183*(*3-4),* 430-446. doi: 10.1080/03004430.2012.711592

Earnshaw, V., Smith, L. ve Copenhaver, M. (2013). Drug addiction stigma in the context of methadone maintenance therapy: an investigation into understudied sources of stigma. *International Journal of Mental Health And Addiction, 11(1*), 110-122. doi: 10.1007/s11469-012-9402-5

Easterbrooks, M. A. ve Goldberg, W. A. (1984). Toddler development in the family: impact of father involvement and parenting characteristics. *Child Development, 55(3),* 740–752. doi: 10.2307/1130126

Eggebeen, D. J. ve Knoester, C. (2001). Does fatherhood matter for men?. *Journal of Marriage and Family, 63(2),* 381-393. doi: 10.1111/j.1741-3737.2001.00381.x

Eldred, C. A., Brown, B. S. ve Mahabir, C. (1974). Heroin addict clients description of their families of origin. *International Journal of the Addictions, 9(2),* 315-320. doi: 10.3109/10826087409057350

Emmelkamp, P. M. *G.* and Heeres, H. (1988). Drug addictionand parental rearing style: a controlled study. *Int. J.Addict. 23(2),* 207-216. doi: 10.3109/10826088809085116

Erdem, S. (2019). Baba kimliğimim inşasının nesiller bağlamında karşılaştırmalı analizi: sembolik etkileşimci bakış açısıyla nitel bir inceleme. Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi.

Evans, C. (1997). *Turkish father's attitudes to and involvement in their fathering role: a lowsocio-economic sample* (Master Thesis, Bogazici University)

Eversoll, D. (1979). A two generational view of fathering. *The Family Coordinator, 28(4),* 503–508. doi: 10.2307/583511

Flanagan, O. (2013). The shame of addiction. *Frontiers in Psychiatry*, *4*, 120. doi: 10.3389/fpsyt.2013.00120

Fletcher, K. (2013). Couple therapy treatments for substance use disorders: a systematic review. *Journal of Social Work Practice in The Addictions, 13(4),* 327-352. doi:10.1080/1533256x.2013.840213

Forehand, R. ve Nousiainen, S. (1993). Maternal and paternal parenting: Critical dimensions in adolescent functioning. *Journal Of Family Psychology, 7(2),* 213. doi: 10.1037/0893-3200.7.2.213

Fort, I. (1985). Heroin addiction among young men. *Psychiatry 17(3), 251-259. doi: 10.1080/00332747.1954.11022969*

Foster, P. A., Reese-Weber, M. ve Kahn, J. H. (2007). Father parenting hassles and coping: associations with emotional expressiveness and their sons socioemotional competence. *Infant and Child Development, 16(3),* 277-293. doi: 10.1002/icd.507

Frazier, T. (1962). Treating young drug users: a casework approach. *Social Work 7(3),* 94-101.

Garrett, S. (1992) *Gender*. New York: Reutledge Londer.

Glavak, R., Kuterovac-Jagodic, G. ve Sakoman, S. (2003). Perceived parental acceptance-rejection, family-related factors and socio-economic status of families of adolescent heroin addicts. *Croatian Medical Journal, 44(2*), 199-206.

Goodman, A. (1990). Addiction: definition and implications. *British Journal of Addiction*, *85*(11), 1403-1408.

Gruber, K. J. ve Taylor, M. F. (2006*).* A family perspective for substance abuse: ımplications from the literature. *Journal of Social Work Practice in The Addictions, 6(1-2),* 1-29. doi:10.1300/j160v06n01_01

Güleç, G., Köşger, F., ve Eşsizoğlu, A. (2015). DSM-5'te alkol ve madde kullanım bozuklukları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 7(4),* 448-460.

Güngörmüş, Oya, Baba Yoksunluğunun Benlik Kavramına Etkisi ve Babasız Öğrencilerin Problemlerinin Hangi Alanlarda Yoğunlaştığının Saptanması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.

Hall, W. (2010). What are the policy lessons of National Alcohol Prohibition in the United States, 1920–1933. *Addiction*, *105*(7), 1164-1173.

Halme, N., Astedt-Kurki, P. ve Tarkka, M. (2009). Fathers involvement with their preschool-age children: how fathers spend time with their children in different family structures. *Child Youth Care Forum, 38(3),* 103-119. doi: 10.1007/s10566-009-9069-7

Hands, M. ve Dear, G. (1994). Codependency: a critical review. *Drug ve Alcohol Review*, *13(4),* 437-445. doi: 10.1080/09595239400185571

Harbin, H. T. ve Maziar, H. M. (1975). The families of drug abusers: a literature review. *Family Process, 14(3),* 411-431. doi: 10.1111/j.1545-5300.1975.00411.x

Harris, M., Fallot, R. D. ve Berley, R. W. (2005). Special section on relapse prevention: Qualitative interviews on substance abuse relapse and prevention among female trauma survivors. *Psychiatric Services,* 56(10), 1292-1296.

Hasin, D. S. ve Grant, B. F. (2015). The national epidemiologic survey on alcohol and related conditions (nesarc) waves 1 and 2: review and summary of findings. *Social Psychiatry And Psychiatric Epidemiology, 50(11),* 1609–1640. doi: 10.1007/s00127-015-1088-0

Hasin, D. S., O'Brien, C. P., Auriacombe, M., Borges, G., Bucholz, K., Budney, A, ve ark. (2013). *DSM-5 criteria for substance use disorders: recommendations and rationale. American Journal of Psychiatry, 170(8), 834–851.* doi:10.1176/appi.ajp.2013.12060782

Hawk, M., Coulter, R. W., Egan, J. E., Fisk, S., Friedman, M. R., Tula, M., ve ark. (2017). Harm reduction principles for healthcare settings. *Harm Reduction Journal, 14(1),* 70. doi: 10.1186/s12954-017-0196-4

Henninger, A. ve Sung, H. E. (2014). History of substance abuse treatment İçinde Bruinsma G., Weisburd, D. (eds) *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*. Springer, New York.
Hetherington, E. M. (1966). Effects of paternal absence on sex-typed behaviors in negro and white preadolescent males. Journal of Personality and Social Psychology, 4(1), 87.

Hughes-Hammer, C., Martsolf, D. S. ve Zeller, R. A. (1998). Development and testing of the codependency assessment tool. *Archives of Psychiatric Nursing, 12(5),* 264-272. doi: 10.1016/s0883-9417(98)80036-8

Husserl, E. (2003). *Fenomenoloji Üzerine Beş Ders*. Tepe, H. (çev). Ankara: Bilim ve Sanat.

İnci, H. (1992). *Tanzimat devri türk romanında baba* (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi)

Jellinek, E. M. (1960). *The Disease Concept of Alcoholism.* Hillhouse. doi: 10.1037/14090-000
John, A., Halliburton, A. ve Humphrey, J. (2013). Child-mother and child-father play interaction patterns with preschoolers. *Early Child Development and Care, 183(3-4),* 483-497. doi: 10.1080/03004430.2012.711595

Kahyaoğlu (2019). Bağımlılık ve aile İçinde Öztürk, M., Ögel, K., Evren, C., Bilici R. (Eds) *Bağımlılık, Tanı, Tedavi, Önleme*. Yeşilay

Kelly, V. A. (2015). *Addiction in The Family: What Every Counselor Needs to Know*. John Wiley & Sons.

Koçak, A. A. (2004). *Baba destek programı değerlendirme raporu.* AÇEV.

Koob, G. F. ve Zorrilla, E. P. (2010). Neurobiological mechanisms of addiction: focus on corticotropin-releasing factor. *Current Opinion in Investigational Drugs, 11*(*1),* 63.

Krampe, E. M. ve Newton, R. R. (2006). The father presence questionnaire: a new measure of the subjective experience of being fathered. *Fathering: A Journal of Theory, Research & Practice About Men as Fathers, 4*(2). 159-190. doi: 10.3149/fth.0402.159

Kümbetoğlu, B. (2015). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam.

Lahey, B. B., Hartdagen, S. E., Frick, P. J., McBurnett, K., Connor, R. ve Hynd, G. W. (1988). Conduct disorder: Parsing the confounded relation to parental divorce and antisocial personality. *Journal of Abnormal Psychology*, *97*(3), 334. doi: 10.1037/0021-843X.97.3.334

Lamb, M. E. (1982). Paternal influences on early socio-emotional development. *Child Psychology & Psychiatry & Allied Disciplines, 23(2),* 185–190. doi: .1111/j.1469-7610.1982.tb00063.x

Lamb, M. E. (1997). *The Role of the Father in Child Development, Third Edition*, Inc. John Willey and Sons, 146 – 147.

Lamb, M. E. (2000). The history of research on father involvement: an overview. *Marriage & Family Review, 29(2-3),* 23-42. doi: 10.1300/J002v29n02_03

Lamb, M. E. (2004). *The Role Of The Father in Child Development*. John Wiley & Sons.

Lamb, M. E., Pleck, J. H., Charnov, E. L. ve Levine, J. A. (1985). Paternal behaviors in human. *American Zoologist, 25(3),* 883-894.

Lamb, M.E. (1987). *The emergent American father*. İçinde Lamb, M. E. (ed.) *The Father Role: A Cross-cultural Perspective*, 1–26, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Lander, L., Howsare, J. ve Byrne, M. (2013). The impact of substance use disorders on families and children: from theory to practice. *Social Work in Public Health, 28(3-4),* 194-205. doi: 10.1080/19371918.2013.759005

Langdridge, D. (2007). Phenomenological psychology: Theory, research and method. Pearson Education.

Larner, J. ve Tefferteller, R. (1964). *The Addict in the Street.* New York: Grove Press.

LaRossa, R. (1988). Fatherhood and social change. *Family Relations*, *37(4),* 451-457. doi: 10.2307/584119

LaRossa, R. (2004). The culture of fatherhood in the fifties: a closer look. *Journal of Family History*, *29(1),* 47-70. doi: 10.1177/0363199003261811

Lassiter, P. S. ve Culbreth, J. R. (2017). *Theory and Practice of Addiction Counseling*. SAGE.

Lawrinson, P., Ali, R., Buavirat, A., Chiamwongpaet, S., Dvoryak, S., Habrat, B. ve ark. (2008), Key findings from the WHO collaborative study on substitution therapy for opioid dependence and HIV/AIDS. *Addiction, 103(9):* 1484-1492. doi: 10.1111/j.1360-0443.2008.02249.x

Leach, B. ve Norris, J. L. (1977). Factors in the development of Alcoholics Anonymous (AA) İçinde *The Biology of Alcoholism*. Springer.

Leshner, A. I. (1997). Addiction is a brain disease, and it matters. *Science, 278*(5335), 45-47.

Leslie, K. M., Canadian Paediatric Society ve Adolescent Health Committee. (2008). Harm reduction: An approach to reducing risky health behaviours in adolescents. *Paediatrics & Child Health*, *13*(1), 53-56. doi: 10.1093/pch/13.1.53

Levy-Shiff, R. ve Israelashvili, R. (1988). Antecedents of fathering: some further exploration. *Developmental Psychology*, *24*(3), 434-440

Lloyd, C. (2013). The stigmatization of problem drug users: A narrative literature review. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, *20*(2), 85-95.

Lundberg, S., Pabilonia, S. ve Ward-Batts, J. (2006). *Time allocation of parents and ınvestments in sons and daughters.* Working Paper. Department of Economics, University of Washington.

Lykken, D. T. (1997). The American crime factory, *Psychological Inquiry, 8(3),* 261-270, doi:10.1207/s15327965pli0803_17

Lyman, D. R., Braude, L., George, P., Dougherty, R. H., Daniels, A. S., Ghose, S. S. ve Delphin-Rittmon, M. E. (2014). Consumer and family psychoeducation: assessing the evidence. *Psychiatric Services, 65(4),* 416-428. doi: 10.1176/appi.ps.201300266

Lynn, D. B. (1974). *The Father. His Role in Child Development*. Monterey, CA (Brooks/Cole).

MacDonald, K. (1987). Parent-child physical play with rejected, neglected, and popular boys. *Developmental Psychology, 23(5),* 705-711. doi: 10.1037/0012-1649.23.5.705

Maddux, F. F. ve Desmond, D. P. (1986). Relapse and recovery in substance abuse careers. İçinde Tims, F. ve Leukefeld, C. (Eds), *Relapse And Recovery in Drug Abuse*. NIDA Monograph, vol. 72, 49-72. Rockville, MD: National Institute on Drug Abuse

Man, D. (2015). *Language matters: how and why the DSM has changed and what this means for librarians working in the addictions field.* Substance Abuse Library and Information Studies: Proceedings of the 37th Annual SALIS Conference: San Diego California.

Marlatt, G. A. (1996). Harm reduction: come as you are. *Addictive Behaviors, 21(6),* 779-788. doi: 10.1016/0306-4603(96)00042-1

Marsiglio, W. (1991). Paternal engagement with minor children. *Journal of Marriage and Family, 53(4),* 973-986. doi: 10.2307/353001

Marsiglio, W. (1995). *Fatherhood: Contemporary Theory, Research, and Social Policy*. Sage Publications, Thousands Oaks.

McKeganey, N., Bloor, M., Robertson, M., Neale, J. ve MacDougall, J. (2006). Abstinence and drug abuse treatment: results from the drug outcome research in scotland study. *Drugs: Education, Prevention And Policy, 13(6),* 537-550. doi: 10.1080/09687630600871987

McKeganey, N., Morris, Z., Neale, J. ve Robertson, M. (2004). What are drug users looking for when they contact drug services: abstinence or harm reduction?. *Drugs: Education, Prevention and Policy, 11(5),* 423-435. doi: 10.1080/09687630410001723229

McLanahan, S. ve Sandefur, G. (1994). *Growing Up with a Single Parent. What Hurts, What Helps.* Harvard University Press, Cambridge.

McLellan, T. A., Cacciola, J. C., Alterman, A. I., Rikoon, S. H. ve Carise, D. (2006). The addiction severity index at 25: origins, contributions and transitions. *American Journal on Addictions, 15(2),* 113-124. doi:10.1080/10550490500528316

McMahon, T. J. ve Rounsaville, B. J. (2002). Substance abuse and fathering: adding poppa to the research agenda. *Addiction, 97*(9), 1109-1115. doi: 10.1046/j.1360-0443.2002.00159.x

McMahon, T. J., Winkel, J. D. ve Rounsaville, B. J. (2007). Drug abuse and responsible fathering: a comparative study of men enrolled in methadone maintenance treatment. *Addiction, 103*, 269-283. doi: 10.1111/j.1360-0443.2007.02075.x

Metzger, L. (1988). *Jossey-Bass Social and Behavioral Science Series/Jossey-Bass Health Series. From Denial to Recovery: Counseling Problem Drinkers, Alcoholics, and Their Families.* Jossey-Bass.

Mintz, S. (1998). From patriarchy to androgyny and other myths: placing men's family roles in historical perspective İçinde Booth, A. ve Crouter A.C (Eds.), *Men in Families: When Do They Get İnvolved? What Difference Does İt Make?*, 3-30. Mahwah, NJ: Erlbaum.

Morman, M. T. ve Floyd, K. (2006). Good fathering: father and son perceptions of what it means to be a good father. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers, 4(2),* 113–136. doi: 10.3149/fth.0402.113

Mueser, K. T., Glynn, S. M., Cather, C., Zarate, R., Fox, L., Feldman, J., ve ark. (2009). Family intervention for co-occurring substance use and severe psychiatric disorders: participant characteristics and correlates of initial engagement and more extended exposure in a randomized controlled trial. *Addictive Behaviors, 34(10),* 867-877. doi:10.1016/j.addbeh.2009.03.025

Murdach, A. D. (2009). The temperance movement and social work. *Social Work, 54(1),* 56-62. doi:10.1093/sw/54.1.56

National Institutes of Health (NIH). (2014). *Alcohol Use Disorder: A Comparison Between DSM—IV and DSM–5.*

Norton, M. B. (1996). *Liberty's Daughters: The Revolutionary Experience of American Women, 1750-1800: with a New Preface*. Cornell University Press.

Nurco, D. N., ve Lerner, M. (1996). Vulnerability to narcotic addiction: family structure and functioning. *Journal of Drug Issues, 26(4),* 1007-1025. doi: 10.1177/002204269602600415

Olsen, Y. ve Sharfstein, J. M. (2014). Confronting the stigma of opioid use disorder and its treatment. *Jama, 311(14),* 1393-1394. doi: 10.1001/jama.2014.2147

Olson, D. H. (2000). Circumplex model of marital and family systems. *Journal of Family Therapy, 22(2),* 144-167. doi: 10.1111/1467-6427.00144

Onur, B. (2012). Çocukluğun ve Çocuk Yetiştirmenin Tarihi. *Anne ve Babalık: Kuram ve Araştırma*, Sayıl, M. Ve Yağmuroğlu B. (ed.). 19-59. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2012.

Orford, J., Templeton, L., Copello, A., Velleman, R., Ibanga, A. ve Binnie, C. (2009). Increasing the involvement of family members in alcohol and drug treatment services: the results of an action research project in two specialist agencies. *Drugs: Education, Prevention and Policy, 16(5*), 379-408. doi: 10.1080/09687630802258553

Ögel K. (2010). *Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları: Tanı, Tedavi ve Önleme*. İstanbul, Yeniden.

Ögel, B. (1997). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. İstanbul: MEB.

Ögel, K. (2014). *Bağımlı Aileleri İçin Rehber Kitap: Alkol, Uyuşturucu, Bilgisayar, Sigara ve Diğer Bağımlıları Olanların Yakınlarına Bilgiler*. İş Bankası, İstanbul.

Ögel, K. (2017). Bağımlılık Tedavisi ve Temel Kitabı. IQ Kültür Sanat.

Ögel, K. ve Başabak, A. (2012). *Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Programı (SAMBA): Aile Eğitimi Uygulayıcı Kılavuzu*. İstanbul, Yeniden.

Ögel, K., Çelikay, H. ve Başabak, A. (2017a). Aile bağımlılık profil indeksinin geliştirilmesi, geçerlik ve güvenirliği. *Klinik Psikiyatri Dergisi, 20(4),* 255-262. doi: 10.5505/kpd.2017.46220

Ögel, K., Koç, C., ve Aksoy, A. (2017b). *Bireysel Bağımlılık Tedavi Programı (BİBAP).* İstanbul, Yeniden.

Önalan, C. (2016). *Fathering and fathers effect on early adolescents development* (Master Thesis, Koc University)

Özgür, Ö. (2018). Türk Sinemasında Baba Temsili. Palet.

Özkardeş, G. O. (2010). *Baba Olmak*. İstanbul: Remzi.

Özkardeş, O. G. ve Arkonaç, S. (1998). İki farklı eğitim düzeyinde baba olma algısı. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *10(10),* 253-263.

Palkovitz, R., Copes, M. A. ve Woolfolk, T. N. (2001). "It's like... You discover a new sense of being" involved fathering as an evoker of adult development. *Men and Masculinities*, *4(1),* 49-69. doi: 10.1177/1097184X01004001003

Palm, G. F. (1993). Involved fatherhood: A second chance. *The Journal of Men's Studies*, *2(2),* 139-155. doi: 10.3149/jms.0202.139

Paquette, D. (2004). Theorizing the father-child relationship: mechanisms and developmental outcomes. *Human Development, 47(4),* 193-219. doi: 10.1159/000078723

Parke, R. (1981). Fathers. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.

Parke, R. D. (2000). Father involvement. *Marriage & Family Review, 29(2-3),* 43-58. doi:10.1300/j002v29n02_04

Parke, R. ve Clarke-Stewart, K. A. (2002). Effects of parental incarceration on young children. *Sunuldu National Policy Conference. From Prison to Home: The Effect of Incarceration and Reentry on Children, Families, and Communities*.

Pedersen, F. A., Rubenstein, J. L. ve Yarrow, L. J. (1979). Infant development in father absent families. *The Journal of Genetic Psychology, 135(1),* 51-61. doi:10.1080/00221325.1979.10533416

Pickard, H., Ahmed, S. H. ve Foddy, B. (2015). Alternative models of addiction. *Frontiers in Psychiatry, 6(20*). doi:10.3389/fpsyt.2015.00020

Pleck, E. H. (2004). Two dimensions of fatherhood: a history of the good dad/bad dad complex. İçinde. Lamb, M. E. (Ed), *The Role Of The Father İn Child Development*, 32-57. New Jersey: John Willey & Sons.

Pleck, J. H. (2007). Why could father involvement benefit children? Theoretical perspectives. *Applied Development Science, 11*(4), 196-202. doi: 10.1080/10888690701762068

Pollack, W. (1998). *Real Boys: Rescuing Our Sons From The Myths Of Boyhood*. New York: Henry Holt.

Pomini, V., Gournellis, R., Kokkevi, A., Tomaras, V., Papadimitriou, G. ve Liappas, J. (2014). Rejection attitudes, poor parental bonding, and stressful life events in heroin addicts' families. *Substance Use & Misuse, 49(14),* 1867-1877. doi: 10.3109/10826084.2014.913629

Poyraz, M. (2007). *Babaların babalık rolünü algılamalarıyla kendi ebeveynlerinin tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi).

Prendergast, T. J. (1974). Family characteristics associated with marijuana *use* among adolescents. *Int. J. Addict. 9(6): 827-839*. doi: 10.3109/10826087409022177

Radin, N. ve Goldsmith, R. (1983). Predictors of father ınvolvement in childcare. *Sunuldu Biennial Meeting of the Society for Reaserch in Child Development, Detroit.* https://eric.ed.gov/?id=ED248031

Radin, N. ve Harold-Goldsmith, R. (1989). The involvement of selected unemployed and employed men with their children. *Child Development, 60(2*), 454-459. doi: 10.2307/1130989

Redford, A. ve Powell, B. (2016). Dynamics of intervention in the war on drugs: The buildup to the Harrison Act of 1914. *The Independent Review*, *20*(4), 509-530.

Renshaw, D. C. (2005). Fathering today. *The Family Journal, 13*(*1),* 7-9. doi: 10.1177/1066480704269815

Riley, D. ve O'Hare, P. (2000). Harm reduction: history, definition, and practice İçinde Inciardi, J. A ve Harrison, L. D. *Harm Reduction: National and İnternational Perspectives*, *1000*, 1-26. Sage.
Rinaldi, R. C., Steindler, E. M., Wilford, B. B., ve Goodwin, D. (1988). Clarification and standardization of substance abuse terminology. *Journal of the American Medical Association, 259(4),* 555–557. doi: 10.1001/jama.1988.03720040047025

Robinson, S. M. ve Adinoff, B. (2016). The classification of substance use disorders: historical, contextual, and conceptual considerations. *Behavioral Sciences, 6(3),* 18. doi: 10.3390/bs6030018

Rohner, R. P., & Veneziano, R. A. (2001). The importance of father love: history and contemporary evidence. *Review Of General Psychology*, *5(4),* 382-405. doi: 10.1037/1089-2680.5.4.382

Rosenberg, C. E. (1995). *The Care Of Strangers: The Rise Of America's Hospital System*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore
Rosenberg, C. M. (1971). The young addict and his family. *The British Journal of Psychiatry, 118(545),* 469-470. doi: 10.1192/bjp.118.545.469

Rosenthal, J.R. ve Faris, B.S. (2019) The etymology and early history of 'addiction', *Addiction Research & Theory, 27(5),* 437-449, doi: 10.1080/16066359.2018.1543412
Rotundo, E. A. (1985). American fatherhood: a historical perspective. *American Behavioral Scientist, 29(1),* 7-23. doi: 10.1177/000276485029001003

Russell, G. (1982) Shared Caregiving Families. An Parenting Australian Study İçinde Lamb (ed) *Nontraditional Families Parenting And Child Development.* Hillsdale Families N.J. Erbaum.

Ryglewicz, H. (1991). Psychoeducation for clients and families: a way in, out, and through in working with people with dual disorders. *Psychosocial Rehabilitation Journal, 15(2),* 79-89. doi: 10.1037/h0095781

Salyers, M. P. ve Mueser, K. T. (2001). Social functioning, psychopathology, and medication side effects in relation to substance use and abuse in schizophrenia. *Schizophrenia Research, 48(1),* 109-123. doi: 10.1016/s0920-9964(00)00063-3

Sancar, S. (2009*). Erkeklik İmkansız İktidar: Ailede Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis.

Santrock, J. W. (1972). Relation of type and onset of father absence to cognitive development. *Child Development, 43(2),* 455-469. doi: 10.2307/1127548

Sarkadi, A., Kristiansson, R., Oberklaid, F. ve Bremberg, S. (2008). Fathers' ınvolvement and children's developmental outcomes: a systematic review of longitudinal studies. *Acta Paediatrica, 97(2),* 153-158. doi:10.1111/j.1651-2227.2007.00572.x

Sary, M. P. ve Turnip, S. S. (2015). Attitude difference between fathers and mothers toward fathers' involvement in child rearing activities among couples with 0-12 months old babies. Community based study in a primary health care setting. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 190*, 92–96. doi:10.1016/j.sbspro.2015.04.921

Saunders, E. C., McLeman, B. M., McGovern, M. P., Xie, H., Lambert-Harris, C. ve Meier, A. (2015). The influence of family and social problems on treatment outcomes of persons with co-occurring substance use disorders and PTSD. *Journal of Substance Use, 21(3),* 237-243. doi: 10.3109/14659891.2015.1005184

Sawer, F., Davis, P. ve Gleeson K. (2019). Is shame a barrier to sobriety? A narrative analysis of those in recovery. *Drugs: Education, Prevention and Policy, 27(1),* 79-85. doi: 10.1080/09687637.2019.1572071

Schwartzman, J. (1975). The addict, abstinence and the family. Am. *J. Psychiatry 132: 154-157. doi: 10.1176/ajp.132.2.154*

Sellman, J. D., Foulds, J. A., Adamson, S. J., Todd, F. C. ve Deering, D. E. (2014). DSM-5 alcoholism: A 60-year perspective. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry, 48(6), 507–511*. doi:10.1177/0004867414532849

Semple, S. J., Grant, I. ve Patterson, T. L. (2005). Utilization of drug treatment programs by methamphetamine users: the role of social stigma. *The American Journal on Addictions, 14(4),* 367-380. doi: 10.1080/10550490591006924

Shaffer, H. J. (1997). The most important unresolved issue in the addictions: conceptual chaos. *Substance Use & Misuse, 32(11),* 1573–1580. doi:10.3109/10826089709055879
Snarey, J. (1993). *How Fathers Care for the Next Generation: A Four-Decade Study*. Harvard University Press. Cambridge.

Söderström, K. ve Skårderud, F. (2013). The good, the bad, and the ınvisible father: a phenomenological study of fatherhood in men with substance use disorder. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice About Men as Fathers, 11(1),* 31-51. doi:10.3149/fth.1101.31

Stanton, M. D. ve Shadish, W. R. (1997). Outcome, attrition, and family–couples treatment for drug abuse: a meta-analysis and review of the controlled, comparative studies. *Psychological Bulletin, 122(2),* 170-191. doi:10.1037/0033-2909.122.2.170

Stein, L. A. R. ve Rogers R. (2008). Denial and misreporting of substance abuse İçinde Rogers, R. (Ed.). *Clinical Assessment of Malingering and Deception*, 87–108. Guilford, New York

Stern, M., Northman, J. E. ve Van Slyck, M.L. (1984). Father absence and adolescent problem behavior: alcohol consumption, drug use, and sexual activity. *Adolescence, 19(74),* 301-312

Stolz, H. E., Barber, B. K., ve Olsen, J. A. (2005). Toward disentangling fathering and mothering: an assessment of relative importance. *Journal of Marriage and Family, 67(4),* 1076-1092. doi: 10.1111/j.1741-3737.2005.00195.x

Storker P. (2007). History of harm reduction· provenance and politics, part 2. *The Journal of Global Drug Policy and Practice, 1(4).*

Strauss, A. ve Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research*. Sage.

Substance Abuse and Mental Health Services Administration (SAMSHA). (2004). *Substance Abuse Treatment and Family Therapy.* Center for Substance Abuse Treatment, Rockville. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK64269/

Substance Abuse and Mental Health Services Administration (SAMSHA). (2009*). Family Psychoeducation: Building Your Program.* Center for Mental Health Services, Rockville.

Sussman, S. ve Sussman, A. N. (2011). Considering the definition of addiction. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 8(10),* 4025 4038. doi:10.3390/ijerph8104025

Sutton-Smith, B., Rosenberg, B. G. ve Landy, F. (1968). Father-absence effects in families of different sibling compositions. *Child Development, 39(4),* 1213–1221. doi: 10.1111/j.1467-8624.1968.tb04497.x

Svanum, S., Bringle, R. G. ve McLaughlin, J. E. (1982). Father absence and cognitive performance in a large sample of six-to eleven-year-old children. *Child Development, 53(1),* 136-143. doi: 10.2307/1129645

Tanfer, K. ve Mott, F. (1997). "Meaning Of Fatherhood For Men", Report to the NICHD Workshop on *Improving Data on Male Fertility and Family Formation*, 16-17. The Urban Institute, Washington D.C.,

Tecik, Z. (2012). *Fatherhood experiences of lower-middle class men: the case of Eskişehir* (Master Thesis, Middle East Technical University).

Thompson, G. (2007). Abstinence approaches to addiction treatment. Erişim tarihi: 05.01.2020. International Network on Personal Meaning: http://www. meaning. ca/archives/archive/art

Tol, U. U. ve Taşkan, D. (2018). *Erkeklik ve babalık hâlleri türkiye'de babalığı anlamak serisi III*, Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV), İstanbul.

Tol, U. U. ve Taşkan, D. (2018). Erkeklik ve babalık halleri. AÇEV.

Torda, C. (1968). Comments on the character structure and psychodynamic processes of heroin addicts. *Perceptual and Motor Skills, 27(1),* 143-146. doi: 10.2466/pms.1968.27.1.143

TUBİM. (2019). Türkiye Uyuşturucu Raporu 2019.

Uluğ, B. (2019). Bağımlılık tedavisine genel bir bakış. İçinde. Öztürk, M., Ögel, K., Evren, C., Bilici R. (Eds.) *Bağımlılık, Tanı, Tedavi, Önleme*. Yeşilay

Ünlü, Ş. (2010). *Being fathered and being a father: examination of the general pattern of turkish fathers and their own fathers involvement level for children between the ages of 0-8.* (master thesis, Middle East, Technical University).

Volling, B. L. ve Belsky, J. (1991). Multiple determinants of father involvement during infancy in dual earner and single-earner failies. *Journal of Marriage and Family, 53 (2*), 461-474. doi: 10.2307/352912

Walker, R. (2009). Retention in treatment-indicator or illusion: an essay. *Substance Use & Misuse, 44(1),* 18-27. doi: 10.1080/10826080802525967

Webster-Stratton, C. (1988). Mothers' and fathers' perceptions of child deviance: roles of parent and child behaviors and parent adjustment. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 56(6),* 909-915. doi: 10.1037/0022-006X.56.6.909

Wegscheider-Cruse, S. (1985). *Choice-Making: for Co-Dependents, Adult Children, and Spirituality Seekers.* Pompano Beach, Health Communications.

Wegscheider-Cruse, S. ve Cruse, J. R. (1990). *Understanding Codependecy*. Deerfield Beach, Health Communications.

West, R. ve Brown, J. (2013). *Theory of Addiction*. John Wiley & Sons.

White, N. R. (1994). About fathers: masculinity and the social construction of fatherhood. *The Australian and New Zealand Journal of Sociology, 30(2),* 119-131. doi: 10.1177/144078339403000202

White, W.L. (1998). *Slaying the dragon: The History of Addiction Treatment And Recovery in America.* Chestnut Health System/Lighthouse Institute, Bloomington.

Whitesell, M., Bachand, A., Peel, J. ve Brown, M. (2013). Familial, social, and individual factors contributing to risk for adolescent substance use. *Journal of Addiction, 2013*, 579310. doi: 10.1155/2013/579310

Whitfield, C. L. (1989). Co-dependence. *Alcoholism Treatment Quarterly*, 6(1), 19–36. doi:10.1300/j020v06n01_03

Whitfield, C. L. (1989). Co-dependence. *Alcoholism Treatment Quarterly, 6(1),* 19-36. doi:10.1300/j020v06n01_03

Wiechelt, S. A. (2007). The specter of shame in substance misuse. *Substance Use & Misuse, 42(2-3),* 399–409. doi:10.1080/10826080601142196

Williams, S. K., ve Kelly, F. D. (2005). Relationships among involvement, attachment, and behavioral problems in adolescence: examining father's influence. *The Journal of Early Adolescence, 25(2),* 168- 196. doi: 10.1177/0272431604274178

Wilson, K. R. ve Prior, M. R. (2011). Father involvement and child well-being. *Journal of Paediatrics and Child Health, 47(7),* 405-407. doi: 10.1111/j.1440-1754.2010.01770.x

Wodak, A. (1999). What is this thing called harm reduction. *International Journal of Drug Policy, 10(3),* 169-171.

Wolkind, S. ve Rutter, M. (1985). Separation, loss and family relationships. İçinde Rutter, M. ve Hersoy, L. (Eds). *Child and Adolescent Psychiatry: Modern Approaches*, 34-57. Blackwell Scientific.

Wood, J. J. ve Repetti, R. L. (2004). What gets dad involved? A longitudinal study of change in parental child caregiving involvement. *Journal of Family Psychology, 18(1),* 237–249. doi: 10.1037/0893-3200.18.1.237

Wooley, C. N., Rogers, R., Fiduccia, C. E. ve Kelsey, K. (2013). The effectiveness of substance use measures in the detection of full and partial denial of drug use. *Assessment, 20(6),* 670-680. doi: 10.1177/1073191112447098

Wormer, K. V. (1999). Harm induction vs. harm reduction: comparing American and British approaches to drug use. *Journal of Offender Rehabilitation, 29(1-2),* 35-48.doi: 10.1300/J076v29n01_03

Yalçınöz. B. (2011). *Çocuk olmaktan baba olmaya: türkiye'deki babalarda kuşaklararası bir karşılaştırma* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi)

Yaman, Ö. M. (2016) *Apaçi Gençlik: Gençlerin Toplumsal Davranış ve Yönelimleri: İstanbul'da "Apaçi" Altkültür Grupları Üzerine Nitel Bir Çalışma*. İstanbul: Bir.

Yen, J. Y., Yen, C. F., Chen, C. C., Chen, S. H. ve Ko, C. H. (2007). Family factors of internet addiction and substance use experience in taiwanese adolescents. *CyberPsychology & Behavior, 10(3),* 323-329. doi: 10.1089/cpb.2006.9948

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Zeybekoğlu, Ö. (2013). *Günümüzde erkeklerin gözünden babalık ve aile* (Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi)

Zimić, J. I. ve Jukić, V. (2012). *Familial risk factors favoring drug addiction onset. Journal of Psychoactive Drugs, 44(2),* 173–185. doi:10.1080/02791072.2012.685408

Zimmerman, M. A., Salem, D. A. ve Maton, K. I. (1995). Family structure and psychosocial correlates among urban African-American adolescent males. *Child Development*, *66*(6), 1598-1613. doi: 10.1111/j.1467-8624.1995.tb00954.x

FORMLAR

Babalarla Yapılan Görüşmelerde Kullanılan Form

a. Cinsiyet

b. Yaş

c. Eğitim durumu

d. Meslek

e. Kaç çocuğunuz var ?

   a. Yaşları

   b. Cinsiyetleri

f. Kaç yıldır evlisiniz ?

1) Ailenizden biraz bahseder misiniz, tanıtır mısınız?
2) Aile içi ilişkilerinizden bahseder misiniz ?
3) Eşiniz ile ilişkinizden bahseder misiniz ?
4) Baba olmayı nasıl tanımlarsınız, sizce baba olmak ne demek ?
5) Kendinizi baba olarak nasıl değerlendirirsiniz ?
6) Bir baba olarak çocuklarınızla/bağımlı olan çocuğunuzla olan ilişkileriniz nasıldır, biraz bahseder misiniz?
7) Çocuğunuzun madde kullandığını öğrendiğinizde neler hissettiniz, nasıl tepkiler verdiniz?
8) Öğrendikten sonraki süreçte aile içinde neler değişti, neler yaşandı?
9) Madde kullanımı olan çocuğunuza destek olmak adına girişimlerde bulundunuz mu ? Bahsedebilir misiniz ?
10) Çocuğunuzun madde kullanımını öğrenmeden önceki ilişkiniz ile öğrendikten sonraki ilişkiniz arasında bir fark var mı ? Bahsedebilir misiniz ?
11) Geçmişe dönme şansınız olsaydı ailenizle, çocuğunuz ile ilgili neleri değiştirir, neleri farklı yapardınız ?
12) Tüm bunların sonucunda, bir kişinin bağımlı olması/madde kullanmasında ailenin ve özellikle babanın rolü hakkında ne düşünüyorsunuz ?
13) Madde bağımlılığının tedavisinde ailenin ve özellikle babanın rolü hakkında ne düşünüyorsunuz?

Madde Kullanıcıları ile Yapılan Görüşmelerde Kullanılan Form

a. Cinsiyet

b. Yaş

c. Eğitim durumu

d. Meslek

e. Kullanılan madde

f. Ne kadar süredir kullanılıyor

g. Daha önceki tedavi girişimleri

1) Aile içi ilişkileriniz nasıldır? Ebeveynlerle ve kardeşlerle..
2) Madde kullanım hikayenizden biraz bahseder misiniz? Nasıl başladı, nasıl devam etti?
3) Madde kullanımını aileniz nasıl öğrendi? Bu süreçte neler yaşandı?
4) Bu süreçte özellikle babanla olan ilişkide neler yaşandı? Sana karşı tutumu nasıl oldu?
5) Baba olmayı nasıl tanımlarsınız, sizce baba olmak ne demek ?
6) Baban nasıl birisidir, biraz bahsedebilir misin ?
7) Madde kullanımına başlamada ailenle, özellikle babanla, olan ilişkinin rolü nedir?
8) Bulunduğun ailede bağımlı birey olmak, seni nasıl hissettiriyor? Özellikle anlattığın şekildeki bir babanın bağımlı bir çocuğu olmak seni nasıl hissettiriyor, sana ne düşündürüyor?
9) Bağımlılık tedavisinde ailen, özellikle baban, seni destekliyor mu? Evetse neler yapıyor(lar)?
10) Evetse bu desteğin sana yardımcı olduğunu düşünüyor musun? Oluyorsa hangi noktalarda sana yardımcı oluyor?
11) Bağımlılık tedavisine devam eden bir birey olarak babanla ilgili "keşke olmasaydı" dediğin noktalar var mı, varsa neler? "İyi ki var" dediğin noktalar var mı, varsa neler?
12) Bir bağımlılık tedavi sürecinde babalar nasıl davranmalı, neler yapmalı ?

İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI

MADDE BAĞIMLISI BİREYLERİN AİLELERİNDE BABANIN TEMSİLİ VE KONUMU ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

ORİJİNALLİK RAPORU

%1	%1	%0	%0
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to Istanbul University Öğrenci Ödevi	<%1
2	Submitted to Koc University Öğrenci Ödevi	<%1
3	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
4	1000kitap.com İnternet Kaynağı	<%1
5	Submitted to Anadolu University Öğrenci Ödevi	<%1
6	abakus.inonu.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
7	openaccess.maltepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
8	addicta.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
9	hdl.handle.net İnternet Kaynağı	<%1